ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי
יוֹנִים:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ ענף עץ אבות וכו׳
מוה״ר מתתי׳ יחזקאל שי׳

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מטו״ב סיון ואיזה ימים לפני זה הגיעני שני טופסים מספרו, ונהניתי לראות שהוסיף הוראת המקורות אשר זה מוסיף חשק להמעיין לעיין גם בפנים הספרים ועוד אשר צריך לחפש עצות ודרכים איך לרמות היצה״ר שלא ירגיש שמשתדלים שאיש פלוני או אשה פלונית ילמדו תורה או יוסיפו בהידור מצוה.

ומה טוב הי׳ אם הי׳ מוסיף ג״כ בספרו מפתח ענינים מהד״ת שמביא בהם בכדי למצוא בנקל ענין פרטי דתורת החסידות ומה שאמרו בזה גדולי עולם נשיאי החסידות.

וכפי הנהוג עתה אפשר כדאי לעשות מפתח ענינים מכל ספריו יחד ולהדפיסו בפני עצמו (ובטח זהו ג״כ מעין פרסומת כיון שעי״ז בודאי ימצאו כאלו שירצו לקנות מספריו שהופיעו עתה), שעי״ז תורחב האפשרית לכל הרוצה להודע ע״ד הנ״ל בהנוגע לכמה וכמה מנשיאי החסידות שאודותם כתב בספריו...

בכבוד ובברכת הצלחה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה וידבר הוי' אל משה גו',

מוצאי ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תשל"ט 6

התוועדויות

שיחת ש"פ קרח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ז 19

שיחת ש"פ שלח, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ט 26

לקוטי שיחות

קרח, כרך יח, ה 40

קרח, כרך כג, א 48

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת קרח 57

לוח לתהלים היומי 78

תניא יומי 79

לוח 'היום יום' 91

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 94

שלושה פרקים ליום 98

פרק אחד ליום 168

ספר המצוות 187

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת יומא 193

גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 202

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 232

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 231

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 232

לקוטי תורה 235

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 238

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 239

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 240

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 241

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 243

לקוטי דיבורים - בלה"ק 244

אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא .. 246

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 249

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 55

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 56

נביאים וכתובים 191

עין יעקב - מסכת ברכות 201

נקודה משיחת קודש מעובדת 251

חומש לקריאה בציבור 252

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 260

ביאורים לפרקי אבות - פרק ד 261

לוח זמנים 262

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 263

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סדר מפורט ליום העשירי

ב״ה, ראש חדש שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל אנ״ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר
זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הכ״מ, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע״ל, הוא יום היארצייט של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי׳ הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ״ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ״ד דכלים ופ״ז דמקואות. אח״כ יאמר המשנה ר׳ חנניא בן עקשיא כו׳ ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד״ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע״ד) בע״פ. ואם אין מי שיחזור בע״פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא״ח - יקרא כל אחד פ״נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ״פ לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ״נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ״נ אח״כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו׳ של תורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי׳ אודות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ״ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע״ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש״י - ובמקומות המתאימים - גם ע״ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ״ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ״ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי״ק שלאחריו.

* * *

והוי׳ יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. מוצאי ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְדַבֵּר** הֲוָיָ׳ אֶל מֹשֶׁה גו׳ כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ
2 מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם גו׳ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַהֲוָיָ׳
3 עוֹלָה אוֹ זֶבַח גו׳ וְהִקְרִיב גו׳ מִנְחָה סֹלֶת גו׳
4 שָׁמֶן. וְיַיִן לַנֶּסֶךְ וְגו׳[1] (כְּכָל פְּרָטֵי הַמִּנְחָה
5 וְהַנְּסָכִים שֶׁנִּימְנוּ בַּפָּרָשָׁה). וְיָדוּעַ דִּיּוּק הַמִּדְרָשׁ[3]), לְהָבִין
6 נְשִׁיאֵינוּ[2] (מְיוּסָּד עַל דִּיּוּק הַמִּדְרָשׁ[3]), לְהָבִין
7 לָמָּה שִׁינָּה הַכָּתוּב לִקְרוֹא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּאן בְּשֵׁם אֶרֶץ
8 מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם יוֹתֵר מִבְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת
9 אֶרֶץ כְּנַעַן וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין[4] סְמִיכוּת
10 הָעִנְיָן, שֶׁהַכָּתוּב וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳ גו׳ כִּי תָבֹאוּ אֶל
11 אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם נֶאֱמַר מִיָּד לְאַחֲרֵי סִיּוּם כָּל
12 סִיפּוּר עִנְיַן הַמְרַגְּלִים. וּבִפְרָט עַל פִּי פֵּירוּשׁ
13 הַמִּדְרָשׁ[5], שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁוִּיתְּאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד[6], אָמַר
14 לוֹ הַקָּבָ"ה לְמֹשֶׁה בֹּא וְרַצֵּה אוֹתָם בְּדִבְרֵי תוֹרָה
15 (בְּפָרָשַׁת נְסָכִים), שֶׁנֶּאֱמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
16 גו׳ כִּי תָבֹאוּ גו׳ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה׳, דְּלִכְאוֹרָה
17 אֵינוֹ מוּבָן, מַדּוּעַ דַּוְקָא פָּרָשַׁת נְסָכִים הִיא רִיצּוּי, נִיחוּם וְתַנְחוּמִין עַל זֶה
18 שֶׁוִּיתְּאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד.

19 ב) **וְיָדוּעַ** נְקוּדַּת הַבֵּיאוּר בָּזֶה (בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשַׁת נְסָכִים שֶׁבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה
20 וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה[7]), בְּהַקְדִּים בֵּיאוּר מַאֲמַר
21 רַז"ל[8] כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְפִילִּין, כְּאִילּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה
22 וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים (שֶׁזֶּהוּ הַצִּיּוּוּי בְּפָרָשַׁת נְסָכִים, שֶׁכְּשֶׁמְּבִיאִים עוֹלָה אוֹ זֶבַח
23 מוּכְרָח לִהְיוֹת יַחַד עִם זֶה גַּם מִנְחָה וּנְסָכִים).

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה בפרשת שלח:
2 **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳ אֶל מֹשֶׁה גו׳ כִּי תָבֹאוּ** כאשר תבואו ותכנסו **אֶל אֶרֶץ**
3 **מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם גו׳** ארץ ישראל, ותשבו בה **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַהֲוָיָ׳**
4 **עוֹלָה אוֹ זֶבַח גו׳** ותקריבו קרבנות, קרבן עולה וקרבנות נוספים
5 **וְהִקְרִיב גו׳ מִנְחָה סֹלֶת גו׳**
6 **שָׁמֶן,** אזי תביאו עם הקרבנות מנחות
7 מקמח ושמן. **וְיַיִן לַנֶּסֶךְ וְגו׳**[1] וכן
8 נסכים של יין **(כְּכָל פְּרָטֵי**
9 **הַמִּנְחָה וְהַנְּסָכִים שֶׁנִּימְנוּ**
10 **בַּפָּרָשָׁה** בפסוקים הבאים). **וְיָדוּעַ**
11 **דִּיּוּק** השאלה ששאלו **רַבּוֹתֵינוּ**
12 **נְשִׁיאֵינוּ**[2] אדמו"רי חב"ד במאמרי
13 חסידות **(מְיוּסָּד עַל דִּיּוּק** שאלת
14 **הַמִּדְרָשׁ**[3]), שצריך **לְהָבִין לָמָּה**
15 **שִׁינָּה הַכָּתוּב לִקְרוֹא אֶרֶץ**
16 **יִשְׂרָאֵל כָּאן בְּשֵׁם אֶרֶץ**
17 **מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, יוֹתֵר מִבְּכָל**
18 **הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת** שבכל שאר
19 המקומות בתורה ארץ ישראל נקראת
20 **אֶרֶץ כְּנַעַן וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה** מבלי
21 להזכיר במפורש את עניין ההתיישבות
22 של בני ישראל בארץ.
23 **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין**[4] דבר נוסף
24 בנושא זה והוא **סְמִיכוּת הָעִנְיָן,**
25 הנושא שפרשה זו מופיעה בסמיכות לו
26 **שֶׁהַכָּתוּב וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳ גו׳ כִּי**
27 **תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם**
28 **נֶאֱמַר מִיָּד לְאַחֲרֵי סִיּוּם כָּל**
29 **סִיפּוּר עִנְיַן הַמְרַגְּלִים** וצריך
30 ביאור מה הקשר בין שני הנושאים,
31 ענין המרגלים וענין המנחות והנסכים,
32 לפי פנימיות הדברים, שלכן הם
33 מופיעים בתורה בסמיכות זה לזה.
34 **וּבִפְרָט עַל פִּי פֵּירוּשׁ**
35 **הַמִּדְרָשׁ**[5], **שֶׁלְּאַחֲרֵי**
36 **שֶׁוִּיתְּאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד**[6], כאשר
37 שמעו שבגלל חטא המרגלים נגזר עליהם להישאר במדבר ארבעים שנה
38 ושאנשי אותו הדור ימותו במדבר ולא יכנסו לארץ **אָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה**
39 **לְמֹשֶׁה בֹּא וְרַצֵּה אוֹתָם בְּדִבְרֵי תוֹרָה (בְּפָרָשַׁת נְסָכִים),**
40 **שֶׁנֶּאֱמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו׳ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה**
41 **לַה׳, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן,**
42 **מַדּוּעַ** מבין כלל דברי התורה **דַּוְקָא**
43 **פָּרָשַׁת נְסָכִים הִיא רִיצּוּי,** פיוס,
44 **נִיחוּם וְתַנְחוּמִין** בדברי תורה **עַל**
45 **זֶה שֶׁוִּיתְּאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד.?**
46 **ב) וְיָדוּעַ נְקוּדַּת הַבֵּיאוּר בָּזֶה**
47 **(בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות על
48 **פָּרָשַׁת נְסָכִים שֶׁבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**
49 לאדמו"ר הזקן **וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ**
50 **נְשִׁיאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד **שֶׁלְּאַחֲרֵי**
51 **זֶה**[7] בדורות הבאים אחרי אדמו"ר
52 הזקן), **בְּהַקְדִּים בֵּיאוּר מַאֲמַר**
53 **רַז"ל**[8] בגמרא **כָּל הַקּוֹרֵא**
54 **קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא** להניח
55 **תְּפִילִּין** שהציווי על תפילין נאמר
56 בתורה בפרשת קריאת שמע, **כְּאִילּוּ**
57 **הִקְרִיב** קרבן **עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה**
58 **וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים** שהוא קרבן
59 חסר ולא מושלם **(שֶׁזֶּהוּ הַצִּיּוּוּי**
60 **בְּפָרָשַׁת נְסָכִים, שֶׁכְּשֶׁמְּבִיאִים**
61 **עוֹלָה אוֹ זֶבַח מוּכְרָח לִהְיוֹת**
62 **יַחַד עִם זֶה** מלבד הקרבן עצמו **גַּם**
63 **מִנְחָה וּנְסָכִים).**

---

1) פרשתנו טו, א ואילך. 2) לקו"ת פרשתנו מ, א. ועוד. 3) במדב"ר פי"ז, ג. 4) ראה אוה"ת פרשתנו הוספות ע' 81 ואילך. 5) תדבא"ר פכ"ט. 6) פרשתנו יד, לט. 7) ראה לקו"ת שם ואילך. אוה"ת שם ע' תקל ואילך. 8) ברכות יד, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּבְהֶקְדֵּם והקשר בין קריאת שמע ותפילין לקרבנות ונסכים מוסבר במאמרי החסידות הנזכרים בהקדמת ביאור **עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בִּכְלָלוּתָם** (שֶׁהֵרֵי **עוֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּנְסָכִים הֵם פְּרָטִים בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת** וביאור הפרטים יובן אחרי ביאור התוכן הכללי של ענין הקרבנות, כדלהלן).

דְּהִנֵּה, קָרְבָּן הוּא מִלְּשׁוֹן קֵירוּב[9], כמבואר בזוהר ובמפרשי המקרא, והיינו התקרבות של האדם מביא הקרבן לאלוקות, **וְעַד שֶׁאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[10] **שֶׁרָזָא** הרז והסוד **דְּקוּרְבְּנָא** של הקרבן **(הוּא רָזָא** רז וסוד **שֶׁ)עוֹלֶה עַד רָזָא** הרז והסוד **דְּאֵין סוֹף,** והיינו על ידי התעלות והתקרבות האדם לאלוקות, שזהו התוכן הרוחני הפנימי של מעשה הקרבנות **וְכַמְבוֹאָר גַּם בִּדְרוּשֵׁי הַהִילּוּלָא**[11] ׳המשך׳ המאמרים דיבור המתחיל ׳באתי לגני׳ שהרבי הריי״צ מסר לפרסום לקראת יו״ד שבט בשנת תש״י, יום הסתלקותו, **שֶׁעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא קֵירוּב הַכּוֹחוֹת** של האדם לאלוקות, **וְעַד לְעִיקַּר הָעִנְיָן** של קירוב זה שעל ידי עבודת הקרבנות, **שֶׁנַּעֲשֶׂה קֵירוּב בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְעַד לְקֵירוּב בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשִׂים** הקדוש ברוך הוא ובני ישראל **לְדָבָר אֶחָד.**

וְהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן התוכן הכללי של **הַקָּרְבָּנוֹת הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּיחֶזְקֵאל**[12] **לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת הָיוּ כַּמָּה וְכַמָּה עֲבוֹדוֹת,** כמו שחיטה, זריקת הדם ועוד **וְהָיוּ מַקְרִיבִים** על גבי המזבח **כַּמָּה וְכַמָּה פְּרָטִים** אברים שונים של בהמת הקרבן, בכל קרבן כפי דינו וענינו, **מִכָּל מָקוֹם, כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא הַקְרָבַת חֵלֶב וָדָם,** כפי שממשיך ומבאר מהו הייחוד של ׳חלב׳ ו׳דם׳ שדווקא בזה בא לידי ביטוי התוכן הכללי של ענין הקרבנות. **וְיָדוּעַ**

ביאור בדרך אפשר

וּבְהֶקְדֵּם עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בִּכְלָלוּתָם (שֶׁהֵרֵי **עוֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּנְסָכִים הֵם פְּרָטִים בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת). דְּהִנֵּה, קָרְבָּן הוּא מִלְּשׁוֹן קֵירוּב**[9], **וְעַד שֶׁאִיתָא בַּזֹּהַר**[10] **שֶׁרָזָא דְּקוּרְבְּנָא (הוּא רָזָא שֶׁ)עוֹלֶה עַד רָזָא דְּאֵין סוֹף, וְכַמְבוֹאָר גַּם בִּדְרוּשֵׁי הַהִילּוּלָא**[11] **שֶׁעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא קֵירוּב הַכּוֹחוֹת, וְעַד לְעִיקַּר הָעִנְיָן, שֶׁנַּעֲשֶׂה קֵירוּב בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,**

וְעַד לְקֵירוּב בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשִׂים לְדָבָר אֶחָד.

וְהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּיחֶזְקֵאל[12] **לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת הָיוּ כַּמָּה וְכַמָּה עֲבוֹדוֹת, וְהָיוּ מַקְרִיבִים כַּמָּה וְכַמָּה פְּרָטִים, מִכָּל מָקוֹם, כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא הַקְרָבַת חֵלֶב וָדָם. וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בְּזֶה, דְּהִנֵּה, תְּנוּעוֹת הָאָדָם נֶחֱלָקִים בִּכְלָלוּת לִשְׁנֵי אוֹפַנֵּי הִילּוּךְ (שֶׁנִּכְלָלִים בְּעִנְיַן דְּמַהְלְכִים**[13]**, וְהִתְהַלַּכְתִּי**[14]**), מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁמִּתְבַּטְּאִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּסוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב**[15]**, וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הוּא עִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַד שֶׁגַּם בַּחָכְמָה שֶׁבַּתּוֹרָה יֶשְׁנָם שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת, שֶׁהֵרֵי עִנְיַן הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִילָּה שׁוֹלֵל עִנְיָנִים שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַשֵּׂכֶל, וְאַחַר כָּךְ מַגִּיעַ לַאֲמִיתַּת הַשֵּׂכֶל, אֲמִיתַּת הַשֵּׂכֶל, כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ לָאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְמַטָּה וּמִתְעַצֵּם עִמּוֹ. וְזֶהוּ גַּם**

ביאור בדרך אפשר

הַבִּיאוּר בְּזֶה, דְּהִנֵּה, תְּנוּעוֹת נפש **הָאָדָם נֶחֱלָקִים בִּכְלָלוּת** באופן כללי (ובפרטיות יש ׳תנועות׳ ואופנים נוספים) **לִשְׁנֵי אוֹפַנֵּי** שתי צורות של **הִילּוּךְ** במובן של עליה והתקדמות (**שֶׁנִּכְלָלִים** שני האופנים **בְּעִנְיַן דְּמַהְלְכִים**[13]**, וְהִתְהַלַּכְתִּי**[14] ובלשון אדמו״ר האמצעי: ״והתהלכתי רצוא ושוב דמשמעו עלי׳ וירידה כידוע בפירוש מתהלך יורד מלמעלה למטה וחוזר ועולה כו׳״, והיינו שבלשונות אלו מרומזים שני אופני ההילוך), אופן אחד הוא ׳הילוך׳ **מִלְּמַטָּה** מצד האדם **לְמַעְלָה** להתקרב לאלוקות, ואופן שני של ׳הילוך׳ הוא **וּמִלְּמַעְלָה** המשכה והארה מלמעלה, מצד האלוקות **לְמַטָּה** על האדם, **שֶׁמִּתְבַּטְּאִים** שני האופנים הללו **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּסוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב**[15]**, וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הוּא עִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַד שֶׁגַּם בַּחָכְמָה שֶׁבַּתּוֹרָה** ולא רק בקיום המצוות בפועל **יֶשְׁנָם שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת** של קשר על דרך החיוב כמו ב׳עשה טוב׳ של מצוות־עשה וקשר על דרך השלילה כמו ב׳סור מרע׳ ממצוות לא־תעשה, **שֶׁהֵרֵי עִנְיַן הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל** הדרך להבנת ותפיסת דברי שכל **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִילָּה** בשלב ראשון **שׁוֹלֵל עִנְיָנִים שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַשֵּׂכֶל, וְאַחַר כָּךְ** בשלב מאוחר יותר **מַגִּיעַ לַאֲמִיתַּת הַשֵּׂכֶל,** ובלימוד חכמת התורה היינו שלאחר שלב השלילה של הדברים שהם היפך שכל התורה, מגיע האדם הלומד תורה לתפיסה והבנה של **אֲמִיתַּת חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה** (כפי שבאה לידי ביטוי בפסק **הַלָּכָה**), **כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** השכל והחכמה של התורה **לָאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְמַטָּה וּמִתְעַצֵּם עִמּוֹ** ונעשה דבר אחד עם עצמיות האדם הלומד תורה.

---

9) ראה זח״ג ה, א. רמב״ן ובחיי ויקרא א, ט. פרי עץ חיים שער התפלה פ״ה. 10) ח״ב רלט, א. ח״ג כו, ב. 11) ד״ה באתי לגני ה׳שי״ת פ״ב (סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 112 ואילך). תשי״ב (תורת מנחם — סה״מ שבט ע׳ רעו ואילך). וש״נ. 12) מד, טו. 13) זכרי׳ ג, ז. 14) בחוקותי כו, יב. וראה מאמרי אדמו״ר הזקן הנחות הר״פ ע׳ קנז. תקס״ט ע׳ קמד ואילך. אמרי בינה שער הק״ש פפ״ח. 15) תהלים לד, טו. וראה לקו״ת בלק עה, סע״א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנָם דְּחֵלֶב וָדָם, כִּי, דָּם עִנְיָנוֹ רְתִיחָה, כְּמוֹ אֵשׁ שֶׁעוֹלָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כמובא בכמה מקומות שמבין ארבעת ה'יסודות' שבהם נברא העולם, אש־רוח־מים־עפר, יסוד האש הוא היחיד שבטבעו עולה מלמטה למעלה **וְחֵלֶב** חלק השומן **הוּא עִנְיָן הַתַּעֲנוּג, כַּיָּדוּעַ, וּכְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן דִּשְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם**[16], כלשון הכתוב במשלי **שֶׁעַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג נִיתּוֹסֵף** התרחבות בפועל **בְּהָעֶצֶם וּבִמְיוּחָד בְּהַשּׁוּמָן**[17], **וְכֵן מָצִינוּ** אודות המשמעות של 'חלב' **שֶׁכָּל דָּבָר הַמְשׁוּבָּח נִקְרָא בְּשֵׁם חֵלֶב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18] בתורה **כָּל חֵלֶב לַהֲוָיָ', וַהֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיָן הַתַּעֲנוּג** שאותו מסמל החלב והשומן **הוּא בְּאוֹפֶן דְּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ** האדם מצידו, מלמטה, **לֵילֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר** כדי לחפש אחר העונג, **וּשְׁלֵימוּת הַתַּעֲנוּג הוּא שֶׁמִּתְעַנֵּג מֵעַצְמוֹ (כַּיָּדוּעַ הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבַּדָּבָר**[19] בתורת החסידות). **וְעַל זֶה נֶאֱמַר** בנבואת יחזקאל האמורה לעיל **לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם, שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ תּוֹרַת רַבֵּינוּ הַזָּקֵן הַיְדוּעָה**[20] **עַל הַפָּסוּק**[21] בתורה **אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם,** שלשון הכתוב 'אדם כי יקריב מכם' ולא כפי שלכאורה היה צריך להיות 'אדם מכם כי יקריב' מלמד **שֶׁעִיקַּר עִנְיַן הַקָּרְבָּן** הוא לא הבאת הקרבן מן הבהמה אלא **שֶׁהָאָדָם מִקְרִיב** מקרב לאלוקות **אֶת עַצְמוֹ כוּ' (בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים דְּמִן הַבְּהֵמָה וּמִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן** כלשון הכתוב שם, בהמשך ל'אדם כי יקריב' **כְּפִי שֶׁהֵם** כל הפרטים הללו **בַּעֲבוֹדַת** ה' של **הָאָדָם** כמבואר בחסידות), **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה צָרִיךְ לְהַקְרִיב לְהַקָּבָּ"ה אֶת הַחֵלֶב וְהַדָּם כוּ'** של האדם שגם ענין הרתיחה (דם) וגם ענין התענוג (חלב) יהיו לעניני עבודת ה'.

וְזֶהוּ האמור לעיל על שני אופני ה'הילוך' וההתקרבות של האדם לאלוקות, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה, הוא **גַּם הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין עוֹלָה וְזֶבַח לְמִנְחָה וּנְסָכִים, כִּי, עוֹלָה וְזֶבַח הוּא עִנְיַן הַקָּרְבָּן שֶׁמַּקְרִיבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׂרָף בָּאֵשׁ (שֶׁיּוֹרֵד** האש **מִן הַשָּׁמַיִם** מלמעלה **(לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָאֵשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט**[22] מלמטה) **וּמְקַבֵּל** האש **וְלוֹקֵחַ אֶת הַקָּרְבָּן כוּ'** ומעלה אותו) **וְעוֹלֶה** הקרבן **הַשָּׁמַיְמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (בְּדוּגְמַת מְרוּצַת הַדָּם** שהיא ברתיחה, כאש העולה מלמעלה למטה). **אַךְ יֶשְׁנוֹ** בנוסף להעלאת הקרבן (באש) מלמטה למעלה **גַּם הָעִנְיָן דְּמִנְחָה וּנְסָכִים, שֶׁהֵם סוֹלֶת וְשֶׁמֶן וְיַיִן שֶׁבָּאִים מִן הַצּוֹמֵחַ (וְכֵן מֶלַח, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[23] בתורה **וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח, שֶׁהוּא**[24] **דּוֹמֵם**[25] והיינו שבנוסף לקרבנות הבאים מן החי ומנחות ונסכים הבאים מן הצומח, העלו למזבח גם מלח, מסוג הדומם), **וְעַל יְדֵי הַקְרָבָתָם** של המנחות והנסכים **עַל הַמִּזְבֵּחַ נַעֲשֵׂית הַמְשָׁכָה** והארה של אור אלוקי **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[26].

וְגַם, ודבר זה שהנסכים הם התקרבות לאלוקות של האדם והבריאה (הצומח והדומם) מלמעלה למטה בא לידי

1 עִנְיָנָם דְּחֵלֶב וָדָם, כִּי, דָּם עִנְיָנוֹ רְתִיחָה, כְּמוֹ אֵשׁ
2 שֶׁעוֹלָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְחֵלֶב הוּא עִנְיַן
3 הַתַּעֲנוּג, וּכְפַשְׁטוּת הָעִנְיָן דִּשְׁמוּעָה טוֹבָה
4 תְּדַשֵּׁן עָצֶם[16], שֶׁעַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג נִיתּוֹסֵף בְּהָעֶצֶם
5 וּבִמְיוּחָד בְּהַשּׁוּמָן[17], וְכֵן מָצִינוּ שֶׁכָּל דָּבָר
6 הַמְשׁוּבָּח נִקְרָא בְּשֵׁם חֵלֶב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[18] כָּל
7 חֵלֶב לַהֲוָיָ', וַהֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיַן הַתַּעֲנוּג הוּא
8 בְּאוֹפֶן דְּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ
9 לְמָקוֹם אַחֵר, וּשְׁלֵימוּת הַתַּעֲנוּג הוּא שֶׁמִּתְעַנֵּג
10 מֵעַצְמוֹ (כַּיָּדוּעַ הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבַּדָּבָר[19]). וְעַל זֶה
11 נֶאֱמַר לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם, שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא
12 עַל דֶּרֶךְ תּוֹרַת רַבֵּינוּ הַזָּקֵן הַיְדוּעָה[20] עַל
13 הַפָּסוּק[21] אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם, שֶׁעִיקַּר עִנְיַן
14 הַקָּרְבָּן הוּא שֶׁהָאָדָם מִקְרִיב אֶת עַצְמוֹ כוּ'
15 (בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים דְּמִן הַבְּהֵמָה וּמִן הַבָּקָר
16 וּמִן הַצֹּאן כְּפִי שֶׁהֵם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם), וְעַל דֶּרֶךְ
17 זֶה צָרִיךְ לְהַקְרִיב לְהַקָּבָּ"ה אֶת הַחֵלֶב וְהַדָּם כוּ'.
18 **וְזֶהוּ** גַּם הַחִילּוּק בֵּין עוֹלָה וְזֶבַח לְמִנְחָה
19 וּנְסָכִים, כִּי, עוֹלָה וְזֶבַח הוּא עִנְיַן הַקָּרְבָּן
20 שֶׁמַּקְרִיבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׂרָף בָּאֵשׁ (שֶׁיּוֹרֵד מִן
21 הַשָּׁמַיִם (לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָאֵשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִיא מִן
22 הַהֶדְיוֹט[22]) וּמְקַבֵּל וְלוֹקֵחַ אֶת הַקָּרְבָּן כוּ') וְעוֹלֶה
23 הַשָּׁמַיְמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
24 (בְּדוּגְמַת מְרוּצַת הַדָּם). אַךְ יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן
25 דְּמִנְחָה וּנְסָכִים, שֶׁהֵם סוֹלֶת וְשֶׁמֶן וְיַיִן שֶׁבָּאִים
26 מִן הַצּוֹמֵחַ (וְכֵן מֶלַח, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[23] וְכָל קָרְבַּן
27 מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח, שֶׁהוּא[24] דּוֹמֵם[25]), וְעַל יְדֵי
28 הַקְרָבָתָם עַל הַמִּזְבֵּחַ נַעֲשֵׂית הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה[26]. וְגַם, שֶׁמֶן וְיַיִן

16) משלי טו, ל. 17) ראה גיטין נו, ב. 18) ויקרא ג, טז. וראה רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. 19) ראה סה"מ תרנ"ז ע' קעד. 20) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א. תרח"ץ ע' רלב. ה'שי"ת ע' 113. אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שנד. "היום יום" יב אדר שני. 21) ויקרא א, ב. 22) ראה תו"כ ויקרא שם, ז. עירובין סג, א. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"א. 23) ויקרא ב, יג. 24) ראה עץ חיים שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"ב. 25) ראה אוה"ת שם, ש"עצם הצומח הוא בחי' דומם .. לאחר שנבדל מן הארץ נעשה דומם כו'". 26) "היפך הקרבן שהוא בחי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ביטוי בענין נוסף, **שֶׁמֶן וְיַיִן בְּרוּחָנִיּוּת וּבְעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה׳ **הֵם חָכְמָה וּבִינָה** (מוֹחִין), **וַהֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיָן הַמּוֹחִין הוּא עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה, כְּמַאֲמַר**[27] הזוהר **סָבָא** הזקן **דַּעְתּוֹי סָתִים כּוּ׳** דעתו סתומה (נעלמת) **שָׁכִיךְ וְשָׁקִיט** והיא ברוגע ובשקט, והמנוחה והשלווה הרי זה **בְּדוּגְמַת עִנְיָן הַתַּעֲנוּג** (חֵלֶב), **שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**, כמבואר לעיל ביחס להבדל בין חלב לדם. **וְעוֹד זֹאת,** ויש דבר נוסף בענין הנסכים המלמד על כך שענינם הוא מלמעלה למטה **שֶׁעִנְיָן הַנְּסָכִים בִּשְׁלֵימוּתָם הוּא שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִין הַיַּיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְיוֹרֵד** היין מלמעלה (מעל המזבח) למטה **לַשִּׁיתִין** (ופירש רש״י בגמרא: ״חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים״) **שֶׁמְּחוֹלְלִין** שיש בהם חלל **וְיוֹרְדִין** הנסכים של היין יורדים **עַד הַתְּהוֹם**[28] (**שֶׁבַּמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים** שהרי בעת הבריאה הבדיל הקדוש ברוך הוא בין מים למים כך שיש ׳מים עליונים׳ מעל לרקיע ומים תחתונים׳ בתהום), **שֶׁזֶּהוּ** התהום **הַתַּחְתּוֹן שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ**, כלומר המקום התחתון ביותר שבעולם הזה שהוא עצמו העולם התחתון ביותר **וְשָׁם, לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, מַמְשִׁיכִים אֶת הַגָּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, וּלְמַעְלָה מִזֶּה כּוּ׳** ואפילו למעלה מ׳הגבוה ביותר׳ גם נמשך למטה ביותר, למקום הכי תחתון.

ג) וּבִיאוּר הָעִנְיָן[29], **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[30] כתוב בתורה (לגבי אכילת קרבן שלמים) **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל גּוֹ׳, וְאָמְרוּ רַז״ל**[31] בגמרא כי כפל הלשון ׳האכל יאכל׳ מלמד כי

ביאור בדרך אפשר

בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲכִילַת אָדָם חלק הקרבן הנאכל על ידי האדם, בעל הקרבן **וַאֲכִילַת מִזְבֵּחַ** וחלק הקרבן הנשרף באש על גבי המזבח. **וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה,** על פי חסידות **שֶׁאֲכִילַת מִזְבֵּחַ הִיא הָאֲכִילָה** שבני ישראל נותנים לקדוש ברוך הוא, כביכול **שֶׁעָלֶיהָ** על ׳אכילה׳ זו **אוֹמֵר הַקָּבָּ״ה לְכֶנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** כלשון הכתוב בשיר השירים **אָכַלְתִּי גוֹ׳**[32] (״באתי לגני אחותי כלה, אריתי מורי עם בשמי, אכלתי יערי עם דבשי, שתיתי ייני עם חלבי״), **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בתורה **בְּקָרְבַּן תָּמִיד** (**שֶׁבּוֹ** בקרבן התמיד **נִכְלָל כְּלָלוּת** עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת) **קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי**[33], והקרבן נקרא ׳לחמי׳, הלחם והמזון של הקדוש ברוך הוא, כביכול, כיון **שֶׁהוּא** הקרבן **עִנְיַן הַלֶּחֶם שֶׁעַל יָדוֹ מְפַרְנְסִין יִשְׂרָאֵל** ונותנים מזון ולחם **לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם**[34], כדברי הזוהר **וְלָכֵן נִקְרָאִים** בני ישראל בשיר השירים **רַעְיָתִי**[35] של הקדוש ברוך הוא, ו׳רעיתי׳ פירושו **פַּרְנָסָתִי**[36] כמו רועה המפרנס את הצאן, וכפי שממשיך ומבאר מהי משמעות הדברים שבני ישראל נותנים לקדוש ברוך הוא ׳לחם׳ ומזון.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַלֶּחֶם כפי שהוא למטה **הוּא שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ** הרוחנית **עִם הַגּוּף** הגשמי, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37] בתהילים **לֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, וְהַיְינוּ**[38], **שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ חֲלִישׁוּת בַּדָּבָר,** בענין חיבור הנפש והגוף, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא** האדם החלש **בְּשֵׁם אֱנוֹשׁ, מִלְּשׁוֹן עָקֹב** עקום ומעוות **הַלֵּב** חולה וחלש **מִכֹּל וְאָנוּשׁ הוּא**[39], **הִנֵּה עַל זֶה מוֹעִיל הַלֶּחֶם כּוּ׳** המחזק ומבריא את האדם. **וְעַל**

1 בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲכִילַת אָדָם וַאֲכִילַת
2 מִזְבֵּחַ. וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁאֲכִילַת מִזְבֵּחַ הִיא
3 הָאֲכִילָה שֶׁעָלֶיהָ אוֹמֵר הַקָּבָּ״ה לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
4 אָכַלְתִּי גוֹ׳[32], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקָרְבַּן תָּמִיד (שֶׁבּוֹ
5 נִכְלָל כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת) קָרְבָּנִי לַחְמִי
6 לְאִשַּׁי[33], שֶׁהוּא עִנְיַן הַלֶּחֶם שֶׁעַל יָדוֹ מְפַרְנְסִין
7 יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם[34], וְלָכֵן נִקְרָאִים
8 רַעְיָתִי[35] פַּרְנָסָתִי[36]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, עִנְיַן
9 הַלֶּחֶם הוּא שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף, וּכְמוֹ
10 שֶׁכָּתוּב[37] לֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, וְהַיְינוּ[38],
11 שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ חֲלִישׁוּת בַּדָּבָר, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם
12 אֱנוֹשׁ, מִלְּשׁוֹן עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנוּשׁ הוּא[39], הִנֵּה
13 עַל זֶה מוֹעִיל הַלֶּחֶם כּוּ׳. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְמַעְלָה,

ג) **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן[29], דְּהִנֵּה כְּתִיב[30] וְאִם הֵאָכֹל
14 יֵאָכֵל גוֹ׳, וְאָמְרוּ רַז״ל[31] בִּשְׁתֵּי
15 אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲכִילַת אָדָם וַאֲכִילַת
16 מִזְבֵּחַ. וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁאֲכִילַת מִזְבֵּחַ הִיא
17 הָאֲכִילָה שֶׁעָלֶיהָ אוֹמֵר הַקָּבָּ״ה לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
18 אָכַלְתִּי גוֹ׳[32], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקָרְבַּן תָּמִיד (שֶׁבּוֹ
19 נִכְלָל כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת) קָרְבָּנִי לַחְמִי
20 לְאִשַּׁי[33], שֶׁהוּא עִנְיַן הַלֶּחֶם שֶׁעַל יָדוֹ מְפַרְנְסִין
21 יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם[34], וְלָכֵן נִקְרָאִים
22 רַעְיָתִי[35] פַּרְנָסָתִי[36]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, עִנְיַן
23 הַלֶּחֶם הוּא שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף, וּכְמוֹ
24 שֶׁכָּתוּב[37] לֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, וְהַיְינוּ[38],
25 שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ חֲלִישׁוּת בַּדָּבָר, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם
26 אֱנוֹשׁ, מִלְּשׁוֹן עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנוּשׁ הוּא[39], הִנֵּה
27 עַל זֶה מוֹעִיל הַלֶּחֶם כּוּ׳. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְמַעְלָה,

---

העלאה, שהי׳ שוחט הפר או הכבש, בחי׳ חי׳, ונוטל חיותו ממנו, שהחיות עולה למעלה .. אבל הנסכים הן מצומח״, ״הקרבת צומח גשמי .. הו״ע המשכה למטה דוקא .. ולכן נכללת בכלל נסכים״ (לקו״ת ואוה״ת שם). 27) זח״ג קכח, ב. 28) סוכה מט, א. 29) ראה לקו״ת פרשתנו מא, ג. אוה״ת שם. 30) צו ז, יח. 31) זבחים יג, ב. ועוד. 32) שה״ש ה, א. 33) פינחס כח, ב. 34) זח״ג ז, ב. 35) שה״ש א, ט. 36) ראה שהש״ר פ״א, ט (ו). 37) תהלים קד, טו. 38) ראה לקו״ת שה״ש כד, ד ואילך. 39) ירמי׳ יז, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דֶּרֶךְ זֶה הוא גם ענין הלחם **לְמַעְלָה** באלוקות, **דְּהִנְּה, כְּשֵׁם שֶׁהַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף** ומחיה אותו **כָּךְ הַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם**[40] ונותן לו חיות (כדברי המדרש: "הנפש הזו ממלא את הגוף, והקדוש ברוך הוא ממלא את עולמו, שנאמר 'הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא', תבוא הנפש שהיא ממלאה את הגוף, ותשבח לקדוש ברוך הוא שהוא ממלא את כל העולם"), **אַךְ בִּשְׁבִיל זֶה** כדי שהקדוש ברוך הוא ימלא ויחיה את העולם **צָרִיךְ לִהְיוֹת דָּבָר הַמְחַבֵּר שֶׁעַל יָדוֹ** באמצעות הדבר המחבר **יוּכַל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַקָּבָּ"ה עִם הָעוֹלָם, שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם** הקדוש ברוך הוא והעולם **שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפְכִיִּים** המנוגדים וסותרים זה את זה, **שֶׁהֲרֵי עוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[41] והעולם מעלים ומסתיר על האור האלוקי, **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות שהעולם מסתיר על האלוקות **הַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עוֹלָם,** היינו למרות ההסתר, ולא שהקדוש ברוך הוא מתגלה בעולם אחרי שהעולם מתבטל ומפסיק להסתיר, אלא האור האלוקי מאיר בעולם גם כשההעלם וההסתר הוא בתקפו, **וְחִיבּוּר זֶה** של הקדוש ברוך והעולם, הממשיך חיות לעולם **נַעֲשֶׂה** בפועל **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** התעוררות (להתקרב לאלוקות) מלמטה, מצד האדם, **וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה וְהַחֲסִידוּת: הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין,** מים נקביים, כמבואר בתורת הסוד, 'מיין דכורין', מים זכריים, שבאים מצד הזכר המשפיע, מסמלים קירוב של הנבראים לאלוקות מלמעלה (מצד האלוקות) למטה (לנבראים), ואילו 'מיין נוקבין', מים נקביים, שבאים מצד הנקבה המקבלת, מסמלים התעלות לאלוקות מלמטה (מצד הנבראים) למעלה, **כְּמוֹ כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁתְּלוּיִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, כְּמַאֲמַר** המשנה בפרקי אבות **דַּע מַה לְּמַעְלָה** (ומפרשים בחסידות שעל האדם למטה לדעת כי מה **שֶׁנַּעֲשֶׂה** למעלה הוא) **מִמְּךָ**[42], היינו תלוי בך, **וְכֵן גַּם הַחִיבּוּר שֶׁל הַקָּבָּ"ה עִם הָעוֹלָם** הגורם המשכת חיות לעולם **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת** ה' של **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ב'אתערותא דלתתא'. **וְכַיָּדוּעַ תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב**[43] **עַל הַפָּסוּק**[44] בתהילים **וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּבָּ"ה מִצַּד עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מהעולמות והנבראים, **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת יוֹשֵׁב (שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה כּוֹ'** כאדם המתיישב ומשפיל את קומתו לגבי מצב של עמידה), **הֲרֵי זֶה עַל יְדֵי תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל** שמהללים ומשבחים את הקדוש ברוך הוא באמירת 'ברוך השם' על כל מה שהקדוש ברוך הוא נותן ומשפיע, **שֶׁזּוֹהִי** עבודה זו של 'תהלות ישראל', היינו **כְּלָלוּת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כלל הדברים שבני ישראל עושים בעבודת ה' **(שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם,** מבני ישראל, **אֲפִילּוּ מִי שֶׁחָטָא, יִשְׂרָאֵל הוּא**[45] כדברי הגמרא על הכתוב בספר יהושע, שכאשר בני ישראל מעלו בחרם אמר הקדוש ברוך הוא ליהושע 'חטא ישראל' — 'אע"פ שחטא ישראל הוא', ופירש רש"י: 'מדלא אמר חטא העם, עדיין שם קדושתם עליהם'), **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שבני ישראל עובדים את ה' **נַעֲשֶׂה הַחִיבּוּר שֶׁל הַנְּשָׁמָה הָאֲמִיתִּית** מקור החיים **שֶׁל הָעוֹלָם (הַקָּבָּ"ה) עִם הָעוֹלָם, שֶׁיִּהְיֶה הַקָּבָּ"ה** כשם שהנשמה ממלאה ומחיה את הגוף. **וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּקְרָאת בְּשֵׁם אֲכִילָה** של הקדוש ברוך הוא, כביכול, **בְּדוּגְמַת הָאֲכִילָה** כפשוטה **שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשֶׂה חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף אֵצֶל אָדָם הַתַּחְתּוֹן** בעולם הזה,

1 דְּהִנְּה, כְּשֵׁם שֶׁהַנְּשָׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף כָּךְ
2 הַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם[40], אַךְ בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ
3 לִהְיוֹת דָּבָר הַמְחַבֵּר שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל לִהְיוֹת
4 הַחִיבּוּר שֶׁל הַקָּבָּ"ה עִם הָעוֹלָם, שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם
5 שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפְכִיִּים, שֶׁהֲרֵי עוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן
6 הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[41], וְאַף עַל פִּי כֵן הַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא
7 אֶת הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עוֹלָם, וְחִיבּוּר זֶה
8 נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בְּאוֹפֶן
9 שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, וּבִלְשׁוֹן הַקַּבָּלָה
10 וְהַחֲסִידוּת: הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין, כְּמוֹ כָּל
11 הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁתְּלוּיִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,
12 כְּמַאֲמַר דַּע מַה לְּמַעְלָה (שֶׁנַּעֲשֶׂה) מִמְּךָ[42], וְכֵן
13 גַּם הַחִיבּוּר שֶׁל הַקָּבָּ"ה עִם הָעוֹלָם נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי
14 עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכַיָּדוּעַ תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם
15 טוֹב[43] עַל הַפָּסוּק[44] וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
16 יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּבָּ"ה מִצַּד עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ
17 וּמוּבְדָּל, וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת יוֹשֵׁב (שֶׁיּוּמְשַׁךְ
18 לְמַטָּה כּוֹ'), הֲרֵי זֶה עַל יְדֵי תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל,
19 שֶׁזּוֹהִי כְּלָלוּת עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁכָּל אֶחָד
20 מֵהֶם, אֲפִילּוּ מִי שֶׁחָטָא, יִשְׂרָאֵל הוּא[45]), שֶׁעַל
21 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַחִיבּוּר שֶׁל הַנְּשָׁמָה הָאֲמִיתִּית שֶׁל
22 הָעוֹלָם (הַקָּבָּ"ה) עִם הָעוֹלָם, שֶׁיִּהְיֶה הַקָּבָּ"ה
23 מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת
24 שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֲכִילָה, בְּדוּגְמַת הָאֲכִילָה שֶׁעַל
25 יָדָהּ נַעֲשֶׂה חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף אֵצֶל אָדָם

ביאור בדרך אפשר

40 שֶׁיִּהְיֶה הַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם
41 את הגוף.
42 וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֲכִילָה
43 של הקדוש ברוך הוא, כביכול, בְּדוּגְמַת הָאֲכִילָה כפשוטה שֶׁעַל יָדָהּ
44 נַעֲשֶׂה חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף אֵצֶל אָדָם הַתַּחְתּוֹן בעולם הזה,

---

40) ראה ויק"ר פ"ד, ח. 41) לקו"ת פרשתנו לז, ד. 42) אבות פ"ב מ"א. וראה צוואת הריב"ש סקמ"ב. לקוטי אמרים סקצ"ח. אור תורה סת"פ. ספר השיחות תש"ג ע' 12. תש"ד ע' 23. 43) סה"מ אידיש ע' 138 ואילך. וראה לקו"ש ח"ז ע' 135 ואילך. וש"נ. 44) תהלים כב, ד. 45) סנהדרין מד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 הַתַּחְתּוֹן, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נַעֲשֶׂה גַּם לְמַעְלָה, עַל יְדֵי
2 עֲבוֹדַת הָאָדָם (מִמְּךָ).
3 **אָמְנָם** הַחִיבּוּר שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת יָכוֹל
4 לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁהָעוֹלָם נִשְׁאָר עֲדַיִין
5 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ
6 לַגּוּף כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁאַף שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיֶּשְׁנָהּ הַנְּשָׁמָה
7 שֶׁמְּחַיָּה אֶת הַגּוּף, אַף עַל פִּי כֵן יָכוֹל הַגּוּף
8 לְהִתְנַהֵג כְּפִי רְצוֹנוֹ, וַהֲרֵי אֵין זֶה תַּכְלִית
9 הַשְּׁלֵימוּת אֲפִילוּ שֶׁל הַגּוּף, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה
10 שֶׁאֵין זֶה תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה. וְעַל דֶּרֶךְ
11 זֶה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיַן הָעוֹלָם, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
12 בְּאוֹפֶן דִּבְרֵאשִׁית[46], בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִיל
13 הַתּוֹרָה[47], וְהַיְינוּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה
14 פּוֹעֲלִים בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם (אֵת הַשָּׁמַיִם
15 לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם וְאֵת הָאָרֶץ לְרַבּוֹת
16 תּוֹלְדוֹתֶיהָ[48]) שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר בָּהֶם הָעִנְיָן דְּבָרָא
17 אֱלֹקִים[46], וִיתֵירָה מִזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי זֶה[49]
18 אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם
19 עֲשׂוֹת הֲוָי׳ אֱלֹקִים, שֵׁשֵׁם הֲוָי׳ יִהְיֶה בְּגָלוּי,
20 וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֵׁשֵׁם הֲוָי׳ נִמְשָׁךְ תְּחִילָּה בְּאוֹפֶן
21 שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר עַל יְדֵי הַמָּגֵן דְּשֵׁם אֱלֹקִים[50]
22 (שֶׁגַּם אָז נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הַהִתְהַוּוּת וְהַחִיּוּת וְהַקִּיּוּם,
23 שֶׁזֶּהוּ אֶחָד הַפֵּירוּשִׁים בְּשֵׁם הֲוָי׳, מִלְּשׁוֹן
24 מְהַוֶּה[51]), פּוֹעֲלִים עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ
25 שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ[52], שֵׁשֵׁם הֲוָי׳
26 יִהְיֶה בְּגָלוּי. וְלָכֵן לֹא מַסְפִּיקָה פְּעוּלַּת הַחִיבּוּר
27 שֶׁל הַקָּבָּ״ה עִם הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

1 **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נַעֲשֶׂה גַּם לְמַעְלָה,** חיבור בין מקור החיות של העולם
2 עם העולם **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם (מִמְּךָ** כנרמז בלשון המשנה ׳דע
3 מה למעלה ממך׳, כנזכר לעיל).
4 **אָמְנָם הַחִיבּוּר** בין הקדוש ברוך הוא והעולם **שֶׁנַּעֲשֶׂה** שנפעל **עַל**
5 **יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת** ופועל המשכת חיות
6 לעולם **יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן**
7 **שֶׁהָעוֹלָם נִשְׁאָר עֲדַיִין** גם לאחר
8 החיבור **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל**
9 **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** על האלוקות.
10 **וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַגּוּף כִּפְשׁוּטוֹ**
11 המקבל חיות על ידי החיבור של הגוף
12 לנשמה, **שֶׁאַף שֶׁיּוֹדֵעַ** הגוף
13 **שֶׁיֶּשְׁנָהּ הַנְּשָׁמָה שֶׁמְּחַיָּה אֶת**
14 **הַגּוּף, אַף עַל פִּי כֵן יָכוֹל**
15 **הַגּוּף לְהִתְנַהֵג כְּפִי רְצוֹנוֹ**
16 והחיבור עם הנשמה וקבלת החיות
17 ממנה לא מכריח את הגוף להתנהג
18 דווקא על פי רצון הנשמה, **וַהֲרֵי**
19 **אֵין זֶה** חיבור הנשמה והגוף באופן
20 כזה **תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת אֲפִילוּ**
21 **שֶׁל הַגּוּף** שאכן זוכה על ידי זה
22 לקבל חיות מהנשמה, **וְעַל אַחַת**
23 **כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין זֶה תַּכְלִית**
24 **הַשְּׁלֵימוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה** שחיבור
25 זה עם הגוף אינו מוסיף מעלה בנשמה
26 עצמה ואינו מביא אותה לידי שלימות.
27 **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת**
28 **עִנְיַן הָעוֹלָם,** שלא די בעצם
29 החיבור של העולם עם הקדוש ברוך
30 הוא (הנפעל על ידי הקרבנות) אלא
31 **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת** שהעולם יהיה
32 **בְּאוֹפֶן דִּבְרֵאשִׁית[46],** כאמור
33 בתורה לגבי בריאת העולם ׳בראשית
34 ברא אלקים׳ ודרשו חכמינו ז״ל
35 שהעולם נברא בשביל ב׳ ראשית
36 **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל** שנקראו ׳ראשית׳
37 ככתוב ׳קודש ישראל לה׳ ראשית
38 תבואתו׳ **וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה[47]** שנקראת ראשית ככתוב ׳ראשית דרכו׳,
39 **וְהַיְינוּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה פּוֹעֲלִים בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל**
40 **צְבָאָם** (והכוונה לכל חלקי הבריאה כפי שדרשו על הפסוק ׳בראשית ברא
41 אלקים את השמים ואת הארץ׳ **אֵת הַשָּׁמַיִם לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם וְאֵת**

ביאור בדרך אפשר

42 **הָאָרֶץ לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ[48]) שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר בָּהֶם** בכל הנבראים
43 כולם **הָעִנְיָן דְּבָרָא אֱלֹקִים[46],** שהם נבראים שנבראו על ידי הקדוש
44 ברוך הוא, והיינו שתמורת המצב שבו העולם הוא העלם והסתר על אלוקות
45 (מצב שיכול להיות גם לאחר שנפעל חיבור של העולם עם האלוקות), יהיה
46 ניכר בבריאה ש׳ברא אלקים׳ **וִיתֵירָה**
47 **מִזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי**
48 **זֶה[49]** בהמשך דברי התורה על
49 הבריאה **אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם**
50 **וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת**
51 **הֲוָי׳ אֱלֹקִים,** ולא זו בלבד שיהיה
52 ניכר בעולם ש׳ברא אלקים׳ אלא יתירה
53 מזו **שֶׁשֵּׁם הֲוָי׳** הנעלה משם אלקים
54 **יִהְיֶה בְּגָלוּי** בבריאה, **וְהַיְינוּ,**
55 **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֵׁשֵׁם הֲוָי׳ נִמְשָׁךְ**
56 בעולם **תְּחִילָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל**
57 **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר עַל יְדֵי הַמָּגֵן**
58 **דְּשֵׁם אֱלֹקִים[50]** השם של מידת
59 הגבורה והצמצום שמהווה ׳מגן׳ וכיסוי
60 על שם הוי׳ השם של מידת החסד
61 והגילוי, כנרמז בכתוב ׳כי שמש ומגן
62 הוי׳ אלקים׳ ששם אלוקים מסתיר על
63 שם הוי׳ כדי שיוכל להיות נמשך
64 בעולם, כמו השמש שיש לה מגן
65 ו׳נרתיק׳ כדי להאיר בעולם **(שֶׁגַּם**
66 **אָז** גם בשעה ששם הוי׳ נעלם ונסתר
67 על ידי שם אלוקים **נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ**
68 **הַהִתְהַוּוּת וְהַחִיּוּת**
69 **וְהַקִּיּוּם** של כל הנבראים, **שֶׁזֶּהוּ**
70 **אֶחָד הַפֵּירוּשִׁים בְּשֵׁם הֲוָי׳,**
71 **מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּה[51]),** ואחרי התחלת
72 הבריאה וההארה האלוקית בעולם
73 באופן זה, ששם הוי׳ מוסתר על ידי
74 אלוקים, הנה אחר כך **פּוֹעֲלִים** בני
75 ישראל **עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ**
76 **וַעֲבוֹדָתֵנוּ** בתורה ובמצוות בעולם
77 הזה **שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא חַמָּה**
78 שהיא משל לשם הוי׳ **מִנַּרְתִּיקָהּ[52]**
79 שהוא משל לשם אלקים, **שֵׁשֵׁם הֲוָי׳ יִהְיֶה בְּגָלוּי.**
80 **וְלָכֵן** כיון שהחיבור בין הקדוש ברוך הוא והעולם שעל ידי הקרבנות לא
81 פועל שהעולם יחדל מלהיות העלם והסתר על האלוקות **לֹא מַסְפִּיקָה**
82 **פְּעוּלַּת הַחִיבּוּר שֶׁל הַקָּבָּ״ה עִם הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל**

---

46) בראשית א, א. 47) ראה פרש״י ורמב״ן עה״פ. 48) ראה פרש״י שם, יד. 49) שם ב, ד. 50) ראה תניא שער היחוד והאמונה פ״ד. 51) פרדס שער א (עשר ולא תשע) פ״ט. שעהיוה״א שם. 52) נדרים ח, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יֵדֵי הַקָּרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח), כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן נִשְׂרָף בָּאֵשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲלִיַּית הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), ואכן נפעלת התקרבות של העולם עם האלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה **וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם חִיּוּת** אלוקית **לְמַטָּה,** בדרך של המשכה מלמעלה למטה **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהַקָּרְבָּן נִקְרָא לֶחֶם שֶׁלְּבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)** שכשם שהלחם כפשוטו פועל חיבור של הנשמה והגוף ומחיה את האדם, כך הקרבנות פועלים חיבור של העולם לאלוקות וממשיכים חיות לעולם), **הֲרֵי זֶה** המשכת החיות **עֲדַיִין** למרות שאמנם ישנה המשכת החיות **בְּאוֹפֶן שֶׁל עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַיְינוּ, שֶׁפְּנִימִיּוּת הַחִיּוּת הוּא עֲדַיִין בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, וְהַגִּילוּי הוּא רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ:** הַמְשָׁכָה חִיצוֹנִית בלבד. **וְגַם לְפִי הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי הַמּוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[53] **שֶׁגַּם עַל יְדֵי קָרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח) אֲפִילוּ לְלֹא מִנְחָה וּנְסָכִים נַעֲשֶׂה יִחוּד פְּנִימִי** בין האלקות והבריאה, ובלשון המאמר ב'לקוטי תורה', "בבחינת עליית התחתון, לפעמים עולה כל כך עד שלוקח גם פנימיות העליון כו'.. ואם כן לפי זה אפשר לומר שגם על ידי הזבח וההעלאה.. יוכל להיות גם כן העלי' כל כך לפעמים, עד שלוקח גם פנימית העליון", ולפי פירוש זה גם על ידי הקרבנות עצמם, ללא מנחות ונסכים, יכולה להיות המשכה פנימית ולא רק המשכה חיצונית, מכל מקום **אֵין זֶה יִחוּד פְּנִימִי וְהַמְשָׁכָה פְּנִימִית בְּתַכְלִית** שנפעלת דוקא על ידי המנחות והנסכים, כמו שממשיך ב'לקוטי תורה' שם, "אך עם כל זה הוא רק דרך עלי' מלמטה למעלה, אבל להיות גילוי פנימית העליון למטה ממש זהו על ידי הנסכים".

ביאור בדרך אפשר

הַקָּרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח), כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן נִשְׂרָף בָּאֵשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲלִיַּית הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם חִיּוּת לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהַקָּרְבָּן נִקְרָא לֶחֶם שֶׁלְּבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הֲרֵי זֶה עֲדַיִין בְּאוֹפֶן שֶׁל עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַיְינוּ, שֶׁפְּנִימִיּוּת הַחִיּוּת הוּא עֲדַיִין בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, וְהַגִּילוּי הוּא רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ: הַמְשָׁכָה חִיצוֹנִית בלבד. וְגַם לְפִי הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי הַמּוּבָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[53] שֶׁגַּם עַל יְדֵי קָרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח) אֲפִילוּ לְלֹא מִנְחָה וּנְסָכִים נַעֲשֶׂה יִחוּד פְּנִימִי, אֵין זֶה יִחוּד פְּנִימִי וְהַמְשָׁכָה פְּנִימִית בְּתַכְלִית.

וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דְּמִנְחָה וּנְסָכִים, כִּי, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל יְדֵי מִנְחָה וּנְסָכִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב), הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי הַפְּנִימִיּוּת, הַמְשָׁכָה פְּנִימִית (שֶׁדַּוְקָא אָז יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּנַחַת רוּחַ כו'), בְּדוּגְמַת הַיַּיִן (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנְּסָכִים) כִּפְשׁוּטוֹ, יַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ[54], הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים וַאֲנָשִׁים[55], שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהַיַּיִן בְּעַצְמוֹ הָיָה טָמוּן וְנֶעְלָם בַּעֲנָבָיו וְיָצָא מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי, וְלָכֵן הוּא מְשַׂמֵּחַ, שֶׁשִּׂמְחָה הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי, וְזֶהוּ שֶׁמְּשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים, הַיְינוּ, שֶׁבִּבְרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים לְאַחַר שבתחילה העולם נברא על ידי שם אלקים, מקור ההעלם והצמצום יִתְגַּלֶּה הָעִנְיָן

וְלָכֵן לא די בקרבנות עצמם אלא **צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דְּמִנְחָה וּנְסָכִים, כִּי, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל יְדֵי מִנְחָה וּנְסָכִים נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב** שעל ידי הקרבנות נפעלת התקרבות לאלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה, ורק על ידי הנסכים נפעלת המשכה והארה מלמעלה), **הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁהַהַמְשָׁכָה** שעל ידי המנחה והנסכים **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי הַפְּנִימִיּוּת, הַמְשָׁכָה פְּנִימִית (שֶׁדַּוְקָא אָז** בהמשכת וגילוי הפנימיות **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּנַחַת רוּחַ כו'** הנרמז בכך שבקרבנות נאמר 'ריח ניחוח'), **בְּדוּגְמַת הַיַּיִן (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנְּסָכִים) כִּפְשׁוּטוֹ,** כלשון הכתוב בתהילים **יַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ**[54], ובלשון הכתוב בספר שופטים על היין **הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים וַאֲנָשִׁים**[55], **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהַיַּיִן בְּעַצְמוֹ הָיָה טָמוּן וְנֶעְלָם** תחילה **בַּעֲנָבָיו וְיָצָא מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי, וְלָכֵן הוּא מְשַׂמֵּחַ, שֶׁשִּׂמְחָה הוּא עִנְיַן הַגִּילוּי, וְזֶהוּ שֶׁמְּשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים, הַיְינוּ, שֶׁבִּבְרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים** לאחר שבתחילה העולם נברא על ידי שם אלקים, מקור ההעלם והצמצום

---

53) שם מב, א (לאחרי שמבאר החילוק בין זבח לנסכים בב' דברים, הא', שהזבח הוא העלאה, והב', שגם המשכת החיות היא רק בחי' חיצוניות, אבל פנימית החיות היא עדיין בבחי' העלם, ונמשכת רק ע"י נסכים, שהן בחי' המשכה וגם גילוי הפנימית (כנ"ל ס"ד) — ממשיך: "אך אפשר לומר עוד עפמ"ש בע"ח .. לפעמים התחתון .. לוקח גם פנימית של העליון ואז הוא ממש כמוהו כו' ע"ש. ומה שנת' למעלה (מא, ד) בשם הע"ח שפנימית העליון אינו יורד למטה לתחתון, אינו יורד דווקא, אבל בבחי' עליית התחתון, לפעמים עולה כ"כ עד שלוקח גם פנימי' העליון כו' .. וא"כ לפ"ז אפשר לומר שגם ע"י הזבח וההעלאה .. יוכל להיות ג"כ העלי' כ"כ לפעמים עד שלוקח גם פנימית העליון. אך עכ"ז הוא רק דרך עלי' מלמטה למעלה, אבל להיות גילוי פנימית העליון למטה ממש זהו ע"י הנסכים"). 54) תהלים קד, טו. 55) ספר שופטים ט, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דְּבִיּוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים, גילוי שם הוי׳ מקור ההמשכה והגילוי **וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁמּוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתֵּקָהּ** ולא יהיה עוד הסתר של שם הוי׳ על שם אלקים **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעִנְיָן זֶה** של ׳שמחה׳, וגילוי **פּוֹעֵל גַּם בַּאֲנָשִׁים** למטה **(מְשַׂמֵּחַ גּוֹ׳ אֲנָשִׁים), שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֶצְלָם פְּנִימִיּוּת הַנְּשָׁמָה, נְקוּדַּת הַיַּהֲדוּת, שֶׁהָיְתָה** קיימת ונמצאת בהם **גַּם לִפְנֵי זֶה (שֶׁהָרֵי גַּם** אפילו **בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה** הנשמה, בפנימיותה, **בְּאָמְנָה אִתּוֹ**[56] עם הקדוש ברוך הוא, ונפרדה ממנו רק בחיצוניותה), **אֲבָל** היתה **בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְעַכְשָׁיו תִּתְגַּלֶּה וְתַנְהִיג אֶת הִתְפַּשְׁטוּת הַנֶּפֶשׁ** המתגלית מעצם הנפש להחיות את הגוף, **וְגַם אֶת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף וְחֶלְקוֹ** של האדם המסוים **בָּעוֹלָם, עַל יְדֵי זֶה שֶׁתִּפְעַל** הנשמה **וְתַחְדּוֹר לְהַנְהִיג אֶת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר וַאֲפִילּוּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ,** ולא רק בתורה ומצוות אלא **גַּם בָּעֲבוֹדָה** שהאדם עובד ה׳ **דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ** אפילו מעשי החולין **יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם**[57] **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ** אפילו דרכי החולין **דָּעֵהוּ**[58] שגם בעסקו בדברים אלה יהיה האדם חדור בידיעת ה׳.

ד) וְהִנֵּה דּוּגְמַת **הָעִנְיָן דְּעוֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּנְסָכִים** שענינם העלאה מלמטה למעלה **וּמִנְחָה וּנְסָכִים** שענינם המשכה מלמעלה למטה, כפי ששני ענינים אלה קיימים **בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת עַצְמָם הוּא עִנְיָן קְרִיאַת שְׁמַע** שענינה העלאה **וּתְפִילִין** שענינם המשכה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הָעִנְיָן דִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא מַה שֶׁכָּתוּב בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן[59] של פסוקי קריאת שמע **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ**

1 דְּבִיּוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁמּוֹצִיא חַמָּה
2 מִנַּרְתֵּקָהּ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעִנְיָן זֶה פּוֹעֵל גַּם
3 בַּאֲנָשִׁים (מְשַׂמֵּחַ גּוֹ׳ אֲנָשִׁים), שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֶצְלָם
4 פְּנִימִיּוּת הַנְּשָׁמָה, נְקוּדַּת הַיַּהֲדוּת, שֶׁהָיְתָה גַּם
5 לִפְנֵי זֶה (שֶׁהָרֵי גַּם בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאָמְנָה
6 אִתּוֹ[56]), אֲבָל בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְעַכְשָׁיו תִּתְגַּלֶּה
7 וְתַנְהִיג אֶת הִתְפַּשְׁטוּת הַנֶּפֶשׁ, וְגַם אֶת נֶפֶשׁ
8 הַבַּהֲמִית וְהַגּוּף וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, עַל יְדֵי זֶה
9 שֶׁתִּפְעַל וְתַחְדּוֹר לְהַנְהִיג אֶת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר
10 וַאֲפִילּוּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ, גַּם בָּעֲבוֹדָה דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ
11 יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם[57] וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ[58].

12 ד) **וְהִנֵּה** דּוּגְמַת הָעִנְיָן דְּעוֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה
13 וּנְסָכִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת עַצְמָם הוּא
14 עִנְיָן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִילִין. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה,
15 הָעִנְיָן דִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא מַה שֶׁכָּתוּב בַּפָּסוּק
16 הָרִאשׁוֹן[59] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד,
17 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁהָרֵי בַּאֲמִירַת הֲוָיָ׳
18 אֶחָד צָרִיךְ לְכַוֵּין עַל עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ[60]),
19 וּכְלָלוּת עִנְיָן פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה (וְעִיקָּרִית, בְּדוּגְמַת
20 פָּסוּק רִאשׁוֹן) דִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא קַבָּלַת עוֹל
21 מַלְכוּת שָׁמַיִם[61], וְכֵן הָעֲבוֹדָה דִּוְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ׳
22 אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ (וְעַד) וּבְכָל
23 מְאֹדֶךָ[62] (בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ[63]),
24 לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה, וְעַד לְעִנְיָן הַמְּסִירַת
25 נֶפֶשׁ. אַךְ עִנְיָן הַתְּפִילִין הוּא [לֹא הַמְשָׁכַת עִנְיָן
26 הָאַהֲבָה שֶׁבַּלֵּב, שֶׁעִיקַּר עִנְיָן הַמִּדּוֹת הוּא בַּלֵּב
27 (אַף שֶׁיֵּשׁ שָׁם גַּם מוֹחִין כְּפִי שֶׁשַּׁיָּכִים לַמִּדּוֹת,
28 וּכְמוֹ הָעִנְיָן דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, שֶׁכּוֹלֵל כָּל
29 עֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ), אֶלָּא] הַמְשָׁכַת וְגִילּוּי

ביאור בדרך אפשר

עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁהָרֵי בַּאֲמִירַת הֲוָיָ׳ אֶחָד צָרִיךְ לְכַוֵּין עַל עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ[60] כדברי הב״ח על הטור בהלכות קריאת שמע: ״יקראנה באימה וביראה ונראה דאימה ויראה זו היא באופן זה שיכוין בשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו עול מלכות שמים להיות נהרג על קדוש השם המיוחד, דזהו ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ועל זה אמר הכתוב כי עליך הורגנו כל היום כי אז בכוונה זו יקראנה באימה וביראה ברתת ובזיע״), **וּכְלָלוּת עִנְיָן** התוכן הכללי של **פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה (וְעִיקָּרִית, בְּדוּגְמַת פָּסוּק רִאשׁוֹן** שהוא העיקר של כל קריאת שמע) **דִּקְרִיאַת שְׁמַע הוּא קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם**[61], כדברי המשנה ״למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצוות״ **וְכֵן** התוכן של קריאת שמע כולל גם **הָעֲבוֹדָה דִּוְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ (וְעַד) וּבְכָל מְאֹדֶךָ**[62] **(בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא** הקדוש ברוך הוא **מוֹדֵד לְךָ**[63] היינו שאהבת ה׳ ועבודת ה׳ צריכה להיות בכל מצב), **לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה** ׳מאדך׳ במשמעות של ׳מאד׳, **וְעַד לְעִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ** שכל זה הוא התקרבות לאלוקות מצד האדם, בהתעלות מלמטה למעלה.

אַךְ עִנְיָן הַתְּפִילִין הוּא [לֹא הַמְשָׁכַת והתגלות **עִנְיָן הָאַהֲבָה שֶׁבַּלֵּב, שֶׁעִיקַּר עִנְיָן הַמִּדּוֹת הוּא בַּלֵּב (אַף שֶׁיֵּשׁ שָׁם** בלב **גַּם מוֹחִין כְּפִי שֶׁשַּׁיָּכִים לַמִּדּוֹת, וּכְמוֹ הָעִנְיָן דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, שֶׁכּוֹלֵל** ציווי לעבוד את ה׳ עם **כָּל עֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ** הן המוחין והן המידות), **אֶלָּא]** התוכן והענין של

---

56) תניא ספכ״ד. 57) אבות פ״ב מי״ב. 58) משלי ג, ו. 59) ואתחנן ו, ד. 60) ראה זח״ג לג, א. שו״ת הרשב״א ח״ה סנ״ה. פרי עץ חיים שער הק״ש פי״ב. ב״ח לטור או״ח ר״ס סא. אוה״ת ואתחנן ח״ו ע׳ ב׳רמד ואילך. תרומה ע׳ א׳שסז.
61) משנה ברכות יג, א. 62) שם ו, ה. 63) משנה שם נד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מצות תפילין הוא **הַמְשָׁכַת וְגִילוּי הַמּוֹחִין** העליונים, מלמעלה למטה **[וּכְפַשְׁטוּת הַדִּין בְּשֶׁלְחָן עָרוּךְ**[64] **שֶׁחֵלֶק מִמִּצְוַת הַתְּפִילִּין הוּא עִנְיַן שִׁעְבּוּד הַמּוֹחַ וְהַלֵּב** של האדם לעבודת ה', **הָחֵל מִשִּׁעְבּוּד הַמּוֹחַ]**, **תְּחִילָּה** בשלב ראשון של עבודת ה', המשכת המוחין **בְּאוֹפֶן מַקִּיף** מלמעלה שעדיין אינו חודר ומתלבש בפנימיות, **וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים** המוחין העליונים **גַּם בִּפְנִימִיּוּת, הֵן מוֹחִין דִּזְעִיר אַנְפִּין**, בחינת זכר, המשפיע, המוחין כמו שהם במידות חסד, גבורה וכו' **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תְּפִילִּין שֶׁל רֹאשׁ, וְהֵן מוֹחִין דְּנוּקְבָא**, בחינת נקבה, המקבל, המוחין כמו שהם בבחינת מלכות **שֶׁהוּא עִנְיַן תְּפִילִּין שֶׁל יָד**[65], כמבואר בתורת הסוד, **וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים** המוחין **עַל יְדֵי הָרְצוּעוֹת עַד לְמַטָּה מַטָּה (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשִׁים** מאמרי החסידות **דִּתְפִילִּין**[66]). **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל**[67] בגמרא **הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לִתְפִילִּין, כִּי, כְּלָלוּת עִנְיַן כָּל הַמִּצְוֹות (וְכֵן לִימוּד הַתּוֹרָה) וְעִיקָּרָם** התוכן הכללי והעיקרי של כל המצוות **הוּא לְהַמְשִׁיךְ** אלוקות **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ** המצוה להניח **תְּפִילִּין בְּקֶלֶף גַּשְׁמִי, שֶׁהֵם בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה** חפץ מסוים עם גודל מוגבל ומידות מסוימות **בְּגַשְׁמִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ, וּמֵהֶם** ומהתפילין בקלף גשמי **עוֹשִׂים** פועלים **עִנְיַן** רוחני **שֶׁל תְּפִילִּין** לשון קשר **וְחִיבּוּר לְהַקָּבָּ"ה**[68], **וְעַד שֶׁכְּפִי שֶׁהֵם** הדברים הגשמיים המוגבלים שבהם עושים את המצוות **בִּמְקוֹמָם,** במקום ובגדרי המציאות שבהם הם נמצאים **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** ובכל הגדרים **שֶׁל תַּחְתּוֹן,** הרי הם **נַעֲשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ**[69], מקום ראוי לגילוי אלקות והשראת השכינה **וַהֲרֵי בְּהַדִּירָה** כמו בדירה כפשוטה **נִמְצָא גַּם הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַדָּר בָּהּ**[70], לא זו בלבד שבדירה נמצאת גם' הפנימיות של הגר בה אלא אדרבה **עִיקַּר הַפְּנִימִיּוּת הִיא בְּגָלוּי דַּוְקָא בְּהַדִּירָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחוּץ** כאשר הגר בדירה נמצא מחוץ לדירה **הֲרֵי הוּא** מכוסה **בִּלְבוּשׁ וּבְכַמָּה לְבוּשִׁים, כַּמּוּבָן גַּם בְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָנִים** שרק בדירתו האדם מסיר את הבגדים שבדרך כלל מכסים אותו, **דְּזֶה שֶׁכֵּן הוּא בְּגַשְׁמִיּוּת, הוּא לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ** הדברים הגשמיים **מֵהֶן**[71] **- מִפְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהָעִנְיָנִים הֵם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן, וּלְמַעְלָה מַעְלָה** וכן בענינו, המציאות שפנימיות האדם נמצאת בדירה שהוא דר בה נובעת מכך שהקדוש ברוך הוא 'דר' בתחתונים בפנימיותו.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי במאמר חז"ל הנזכר **כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִּין, כְּאִילּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים, וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּקְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבָד,** ענין המסירות נפש והקבלת עול, כמבואר לעיל, **לְלֹא הָעִנְיָן דִּתְפִילִּין,** ענין המשכת האלוקות מלמעלה למטה **הוּא כְּמוֹ עוֹלָה וְזֶבַח, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בענין הקרבנות **אָמְנָם עִנְיַן הָעֲלִיָּה** של הנבראים **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת** של העליה **שֶׁהַקָּרְבָּן**

1 הַמּוֹחִין [וּכְפַשְׁטוּת הַדִּין בְּשֶׁלְחָן עָרוּךְ[64] שֶׁחֵלֶק
2 מִמִּצְוַת הַתְּפִילִּין הוּא עִנְיַן שִׁעְבּוּד הַמּוֹחַ וְהַלֵּב,
3 הָחֵל מִשִּׁעְבּוּד הַמּוֹחַ], תְּחִילָּה בְּאוֹפֶן מַקִּיף,
4 וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים גַּם בִּפְנִימִיּוּת, הֵן מוֹחִין
5 דִּזְעִיר אַנְפִּין, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן תְּפִילִּין שֶׁל רֹאשׁ, וְהֵן
6 מוֹחִין דְּנוּקְבָא, שֶׁהוּא עִנְיַן תְּפִילִּין שֶׁל יָד[65],
7 וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים עַל יְדֵי הָרְצוּעוֹת עַד לְמַטָּה
8 מַטָּה (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשִׁים דִּתְפִילִּין[66]).
9 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[67] הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה
10 כּוּלָּהּ לִתְפִילִּין, כִּי, כְּלָלוּת עִנְיַן כָּל הַמִּצְוֹות (וְכֵן
11 לִימוּד הַתּוֹרָה) וְעִיקָּרָם הוּא לְהַמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה
12 לְמַטָּה, בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ תְּפִילִּין בְּקֶלֶף
13 גַּשְׁמִי, שֶׁהֵם בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה בְּגַשְׁמִיּוּת
14 כִּפְשׁוּטוֹ, וּמֵהֶם עוֹשִׂים עִנְיַן שֶׁל תְּפִילִּין וְחִיבּוּר
15 לְהַקָּבָּ"ה[68], וְעַד שֶׁכְּפִי שֶׁהֵם בִּמְקוֹמָם, בְּמַעֲמָד
16 וּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹן, נַעֲשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ[69],
17 וַהֲרֵי בְּהַדִּירָה נִמְצָא גַּם הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַדָּר
18 בָּהּ[70], וְאַדְּרַבָּה, עִיקַּר הַפְּנִימִיּוּת הִיא בְּגָלוּי דַּוְקָא
19 בְּהַדִּירָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחוּץ הֲרֵי הוּא בִּלְבוּשׁ
20 וּבְכַמָּה לְבוּשִׁים, כַּמּוּבָן גַּם בְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָנִים,
21 דְּזֶה שֶׁכֵּן הוּא בְּגַשְׁמִיּוּת הוּא לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ
22 מֵהֶן[71] — מִפְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, הַיְינוּ כְּמוֹ
23 שֶׁהָעִנְיָנִים הֵם בָּאָדָם הָעֶלְיוֹן, וּלְמַעְלָה מַעְלָה.
24 **וְזֶהוּ** כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִּין
25 כְּאִילּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזֶבַח בְּלֹא
26 נְסָכִים, וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּקְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבָד,
27 לְלֹא הָעִנְיָן דִּתְפִילִּין, הוּא כְּמוֹ עוֹלָה וְזֶבַח, שֶׁיֵּשׁ
28 בּוֹ אָמְנָם עִנְיַן הָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁהַקָּרְבָּן נֶאֱכָל

64) או"ח סי' כה ס"ה (ובאדה"ז סי"א). וראה ב"ח שם סי' ח וסי' תרכה. 65) ראה גם פרי עץ חיים שער התפילין פ"א. פ"ו. פ"ז. סהמ"צ להצ"צ יז, א. אוה"ת ואתחנן ע' שכג. ע' שכז. ע' שמא ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שס. 66) ראה סידור עם דא"ח שער התפילין יד, ג ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' נז. ה'שי"ת ע' 209. וש"נ. 67) קדושין לה, א. 68) ראה תו"א מקץ לה, ב. תו"ח יתרו רס, א. 69) ראה תנחומא נשא טז. תניא פל"ו. 70) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ע' ה. 71) ראה תניא פ"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נֶאֱכָל עַל יְדֵי הָאִשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, עַד שֶׁנִּקְרָא קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, ויש בו גם את מעלת ה'לחם' (הנפעל על ידי חיבור העולם עם האלוקות, כמבואר לעיל בארי כות) **אֲבָל עֲדַיִן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִיקַּר וּשְׁלֵימוּת הָעִנְיָן** של עבודת ה' בעולם - **הַהַמְשָׁכָה** של האלוקות מלמעלה **לְמַטָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי מִנְחָה וּנְסָכִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה** קיום המצוות בגשמיות, כהנחת תפילין מקלף גשמי **מַמְשִׁיכִים אֶת הָעִנְיָנִים הֲכִי נַעֲלִים שֶׁנִּפְעֲלוּ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע** המסירות נפש, העבודה של 'ואהבת את ה' אלקיך' וכו' **בְּאוֹפֶן שֶׁיּוּמְשְׁכוּ לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר,** לדברים הגשמיים התחתונים והנחותים ביותר **וְאַדְּרַבָּה, דַּוְקָא בַּתַּחְתּוֹנִים יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּעִיקַּר שְׁכִינָה**[72] פנימיות האלוקות.

ה) וְעַל פִּי זֶה המבואר לעיל בארי כות עודות המעלה והיתרון שיש בנסכים לגבי הקרבנות עצמם **יוּבַן גַּם עִנְיַן הַסְּמִיכוּת דְּפָרָשַׁת נְסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים,** שעל כך נשאלה השאלה בתחילת המאמר מהו הטעם וההסבר לסמיכות זו והובא מאמר המדרש **שֶׁזֶּהוּ הַתִּיקּוּן וְהַנֶּחָמָה עַל עִנְיַן הַמְרַגְּלִים** שגרם ל'ויתאבלו העם מאד' וכדי לנחם את בני ישראל באבלם על ידי דברי תורה, אמר להם הקדוש ברוך הוא את פרשת הנסכים, כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[73], **דְּהִנֵּה, הַמְרַגְּלִים הָיוּ** כדברי המדרש על דור המדבר **דּוֹר דֵּעָה**[74], **וּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁעָסְקוּ רַק בְּעִנְיָנִים שֶׁל טוֹב וּקְדוּשָׁה,** בענינים גשמיים, **שֶׁזֶּהוּ גַּם מָה שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה כּוּ' אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן**[75], **שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲסוֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כּוּ', וְעַד שֶׁהַמָּן לֹא הָיָה בּוֹ פְּסוֹלֶת**[76], **וְהַיְינוּ, שֶׁהָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא הָיוּ שַׁיָּכִים לְעִנְיָן שֶׁל פְּסוֹלֶת כְּלָל (מִלְּבַד מַה שֶׁקָּנוּ מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל לוּלֵי זֹאת לֹא הָיָה אֶצְלָם עִנְיָן שֶׁל פְּסוֹלֶת כְּלָל). וְטַעֲנָתָם הָיְתָה שֶׁצְּרִיכִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר, לְלֹא שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[41], **בְּאָמְרָם,** שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ[77], **הַיְינוּ,** שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁהֵם יִתְיַשְּׁבוּ בָּאָרֶץ וְיַעֲשׂוּ מֵהַחְמִרִיּוּת וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן - אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת[78], יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָאָרֶץ תִּהְיֶה אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ, שֶׁתֹּאכַל (זִי וועֶט אוֹיפְעֶסעֶן) אֶת הָאָדָם הָעוֹבֵד, וְיִתְבַּטֵּל

ביאור בדרך אפשר

לְאוֹכְלֵי הַמָּן[75], שכל פרנסתם ומזונם היו על מן מן השמים **שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲסוֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כּוּ'** לצורך הפרנסה והכנת המזון, **וְעַד** כדי כך היו מנותקים מכל דבר גשמי **שֶׁהַמָּן** בניגוד לאוכל רגיל **לֹא הָיָה בּוֹ פְּסוֹלֶת**[76], **וְהַיְינוּ,** בני ישראל במדבר, ובכללם המרגלים, **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא הָיוּ שַׁיָּכִים לְעִנְיָן שֶׁל פְּסוֹלֶת כְּלָל (מִלְּבַד** מה שאכלו דברים אחרים **מַה שֶׁקָּנוּ מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל לוּלֵי זֹאת** אילו היו אוכלים את המן בלבד **לֹא הָיָה אֶצְלָם עִנְיָן שֶׁל פְּסוֹלֶת כְּלָל).** **וְטַעֲנָתָם** של המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ ישראל **הָיְתָה שֶׁצְּרִיכִים** היינו שעדיף יותר **לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר,** מאשר להיכנס לארץ, כי בשהותם במדבר הרי הם **לְלֹא שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[41], **בְּאָמְרָם,** והמרגלים הסבירו את טענתם שעדיף להישאר במדבר מאשר להיכנס לארץ בנימוק **שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת** כאשר נכנסים לארץ עלול להיות **חַס וְשָׁלוֹם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ**[77], **הַיְינוּ,** ומשמעות הדברים ברוחניות היא **שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁהֵם** המרגלים, וכלל בני ישראל, **יִתְיַשְּׁבוּ בָּאָרֶץ וְיַעֲשׂוּ מֵהַחְמִרִיּוּת וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת** שהגשמיות פחות חומרית ויותר מעודנת מהחומריות **שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן - אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת**[78], מקום שתמורת העלם והסתר על אלוקות יהיה בו גילוי אלוקות, **יָכוֹל לִהְיוֹת** ישנה סכנה **שֶׁהָאָרֶץ תִּהְיֶה אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ, שֶׁתֹּאכַל (זִי וועֶט אוֹיפְעֶסעֶן** היא תאכל ו'תטרוף') **אֶת הָאָדָם הָעוֹבֵד** את ה',

1 עַל יְדֵי הָאִשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, עַד שֶׁנִּקְרָא קָרְבָּנִי לַחְמִי
2 לְאִשַּׁי, אֲבָל עֲדַיִן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִיקַּר וּשְׁלֵימוּת
3 הָעִנְיָן — הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי מִנְחָה
4 וּנְסָכִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים אֶת הָעִנְיָנִים הֲכִי
5 נַעֲלִים שֶׁנִּפְעֲלוּ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע
6 בְּאוֹפֶן שֶׁיּוּמְשְׁכוּ לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְאַדְּרַבָּה,
7 דַּוְקָא בַּתַּחְתּוֹנִים יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּעִיקַּר שְׁכִינָה[72].

8 ה) וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם עִנְיַן הַסְּמִיכוּת
9 דְּפָרָשַׁת נְסָכִים לְפָרָשַׁת
10 הַמְרַגְּלִים, שֶׁזֶּהוּ הַתִּיקּוּן וְהַנֶּחָמָה עַל עִנְיַן
11 הַמְרַגְּלִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[73], דְּהִנֵּה, הַמְרַגְּלִים הָיוּ
12 דּוֹר דֵּעָה[74], וּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
13 שֶׁעָסְקוּ רַק בְּעִנְיָנִים שֶׁל טוֹב וּקְדוּשָׁה, שֶׁזֶּהוּ גַּם
14 מָה שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה כּוּ' אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן[75],
15 שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲסוֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כּוּ', וְעַד
16 שֶׁהַמָּן לֹא הָיָה בּוֹ פְּסוֹלֶת[76], וְהַיְינוּ, שֶׁהָיוּ
17 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא הָיוּ שַׁיָּכִים לְעִנְיָן שֶׁל
18 פְּסוֹלֶת כְּלָל (מִלְּבַד מַה שֶׁקָּנוּ מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת
19 הָעוֹלָם, אֲבָל לוּלֵי זֹאת לֹא הָיָה אֶצְלָם עִנְיָן שֶׁל
20 פְּסוֹלֶת כְּלָל). וְטַעֲנָתָם הָיְתָה שֶׁצְּרִיכִים לְהִשָּׁאֵר
21 בַּמִּדְבָּר, לְלֹא שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִלְּשׁוֹן
22 הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[41], בְּאָמְרָם, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת חַס
23 וְשָׁלוֹם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ[77],
24 הַיְינוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁהֵם יִתְיַשְּׁבוּ בָּאָרֶץ וְיַעֲשׂוּ
25 מֵהַחְמִרִיּוּת וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁל
26 עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן — אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת[78], יָכוֹל
27 לִהְיוֹת שֶׁהָאָרֶץ תִּהְיֶה אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ, שֶׁתֹּאכַל
28 (זִי וועֶט אוֹיפְעֶסעֶן) אֶת הָאָדָם הָעוֹבֵד, וְיִתְבַּטֵּל

72) ראה ב"ר פי"ט, ז. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך). 73) ראה לקו"ת שם מא, ב. 74) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, א. זח"ב סב, ב. פרי עץ חיים שער חג המצות פ"א. לקו"ת שם לז, ב. 75) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד. 76) ראה יומא עה, ב. פרש"י חוקת כא, ה. תו"א פט, א. 77) פרשתנו יג, לב. וראה לקו"ת שם, א. 78) בשלח טז, לה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְיִתְבַּטֵּל חַס וְשָׁלוֹם לְגַבֵּי הַחָמְרִיּוּת וְעַל כָּל פָּנִים לְגַבֵּי הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם וכשיתבטל וייכנע לגבי הארץ גשמית, הדבר יפגע במעמדו ומצבו הרוחני והארץ 'תאכל' אותו, ולכן לא רצו המרגלים להיכנס לארץ.

אָמְנָם עַל זֶה אָמְרוּ לָהֶם, שֶׁאַדְּרַבָּה, טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד[79], וְהַיְינוּ, ומשמעות כפל הלשון 'מאד מאד' היא **שֶׁלֹּא מַסְפִּיק הָעִנְיָן דִּמְאֹד פַּעַם אַחַת, שֶׁלָּזֶה מַגִּיעִים גַּם** אפילו **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע בְּאוֹפֶן דִּבְכָל מְאֹדֶךָ,** מלשון 'מאד', כמבואר לעיל שבפרשה ראשונה של קריאת שמע מדובר על קבלת עול מלכות שמים ומסירות נפש ואהבת ה' 'בכל מאדך' (וככלות הענין הוא העלאה מלמטה למעלה בדוגמת עבודת הקרבנות), אבל בכך לא די **אֶלָּא רוֹצִים שֶׁיִּהְיֶה מְאֹד מְאֹד שְׁנֵי פְּעָמִים, וּבִשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּלָה** הירידה של האדם העובד את ה' **בָּאָרֶץ דַּוְקָא (טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד), וְהַיְינוּ, שֶׁמִּלְּבַד הַיְרִידָה מֵאִיגֶּרֶא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[80]** מגג גבוה לבור עמוק **שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר מֵאָז שֶׁנִּמְצָאִים נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים,** שהיא ירידה גדולה ביותר לנשמות, **תִּהְיֶה גַּם** ירידה נוספת, **הַיְרִידָה לָצֵאת מֵעִנְיַן הַמִּדְבָּר שֶׁבּוֹ אֵין עִנְיָנִים שֶׁל עוֹבְדִין דְּחוֹל הַקְּשׁוּרִים עִם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם,** וניזונים ממן מן השמים, **וְלָלֶכֶת לְאֶרֶץ שֶׁמִּצַּד עַצְמָהּ הִיא אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל שִׁבְעָה**

ביאור בדרך אפשר

הָאוּמּוֹת[81] (שֶׁכּוֹלְלִים שבע האומות **כָּל הַשִּׁבְעִים אוּמּוֹת[82] שֶׁכְּנֶגֶד שִׁבְעַת הַמִּדּוֹת כוּ'[83]** הלא רצויות שצריך לתקן ולברר, שכל זה הוא ירידה, אבל הירידה היא **בְּאוֹפֶן דְּעָלֶה נַעֲלֶה (שְׁתֵּי פְּעָמִים[84]** עליה כפולה, כמו 'מאד מאד') **וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָהּ[85], כִּי לַחְמֵנוּ הֵם[86],** כפי שאמרו יהושע וכלב במענה לדברי המרגלים, **עִנְיַן הַלֶּחֶם שֶׁפּוֹעֵל הַחִיבּוּר כוּ'** של הנשמה והגוף ומוסיף לגוף חיות **דְּלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** כפי שנאמר בסמיכות ל'כי לחמנו הם' **סָר צִלָּם** של אומות העולם שבארץ **מֵעֲלֵיהֶם[86], גַּם עִנְיַן הַמַּקִּיף[87]** שלכך רומז הצל, והיינו שבכניסה לארץ מתקנים ומבררים גם את ה'מקיף' **כֵּיוָן שֶׁהֲוָיָ' אִתָּנוּ[88]** ככתוב באותו ענין. **וְאָז** כאשר נכנסים לארץ ועוסקים בבירור ותיקון הגשמיות והחומריות **נַעֲשֶׂה גַּם בִּגְלוּי הָעִנְיָן דְּטוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד, וְעַד לִפְשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים** המדברים על שבחה של ארץ ישראל כפשוטו - **אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה[88], אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ[89]** של תמרים, שהם **שִׁבְעַת הַמִּינִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן[71] - מֵהָעִנְיָנִים** המעלות והשבחים של ארץ ישראל **כְּפִי שֶׁהֵם בְּרוּחָנִיּוּת, וְעַד כְּפִי שֶׁהֵם בְּעִנְיַן הַשִּׁיעוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלְּמֵדִים מִפָּסוּק זֶה שֶׁכּוּלּוֹ לְשִׁיעוּרִין נֶאֱמַר[90]** כפי שמפורט בגמרא כיצד כל אחד משבעת המינים הוא 'שיעור' לענין הלכתי מסוים.

חַס וְשָׁלוֹם לְגַבֵּי הַחָמְרִיּוּת וְעַל כָּל פָּנִים לְגַבֵּי הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם.

אָמְנָם עַל זֶה אָמְרוּ לָהֶם, שֶׁאַדְּרַבָּה, טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד[79], וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק הָעִנְיָן דִּמְאֹד פַּעַם אַחַת, שֶׁלָּזֶה מַגִּיעִים גַּם עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע בְּאוֹפֶן דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, אֶלָּא רוֹצִים שֶׁיִּהְיֶה מְאֹד מְאֹד שְׁנֵי פְּעָמִים, וּבִשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּלָה בָּאָרֶץ דַּוְקָא (טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד), וְהַיְינוּ, שֶׁמִּלְּבַד הַיְרִידָה מֵאִיגֶּרֶא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[80] שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר מֵאָז שֶׁנִּמְצָאִים נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים, תִּהְיֶה גַּם הַיְרִידָה לָצֵאת מֵעִנְיַן הַמִּדְבָּר שֶׁבּוֹ אֵין עִנְיָנִים שֶׁל עוֹבְדִין דְּחוֹל הַקְּשׁוּרִים עִם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם, וְלָלֶכֶת לְאֶרֶץ שֶׁמִּצַּד עַצְמָהּ הִיא אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל שִׁבְעָה הָאוּמּוֹת[81] (שֶׁכּוֹלְלִים כָּל הַשִּׁבְעִים אוּמּוֹת[82]) שֶׁכְּנֶגֶד שִׁבְעַת הַמִּדּוֹת כוּ'[83], בְּאוֹפֶן דְּעָלֶה נַעֲלֶה (שְׁתֵּי פְּעָמִים[84]) וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָהּ[85], כִּי לַחְמֵנוּ הֵם[86], עִנְיַן הַלֶּחֶם שֶׁפּוֹעֵל הַחִיבּוּר כוּ' דְּלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, וְיִתֵּירָה מִזֶּה, סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם[86], גַּם עִנְיַן הַמַּקִּיף[87], כֵּיוָן שֶׁהֲוָיָ' אִתָּנוּ[86]. וְאָז נַעֲשֶׂה גַּם בִּגְלוּי הָעִנְיָן דְּטוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד, וְעַד לִפְשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים — אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה[88], אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ[89], שִׁבְעַת הַמִּינִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן[71] — מֵהָעִנְיָנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּרוּחָנִיּוּת, וְעַד כְּפִי שֶׁהֵם בְּעִנְיַן הַשִּׁיעוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלְּמֵדִים מִפָּסוּק זֶה שֶׁכּוּלּוֹ לְשִׁיעוּרִין נֶאֱמַר[90].

---

79) פרשתנו יד, ז. 80) לשון חז"ל — חגיגה ה, ב. 81) ראה ויק"ר פי"ז, ה. פרש"י ורמב"ן בא יג, ה. 82) ראה של"ה שסז, ב. 83) ראה תו"ח יתרו ער, ג. אוה"ת ברכה ע' א'תתנה. 84) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1045. 85) פרשתנו יג, ל. 86) שם יד, ט. 87) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תנא ואילך. 88) שמות ג, ח. 89) עקב ח, ח. 90) ברכות מא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְאָז לאחר שניתן המענה על טענת המרגלים שאדרבה הכניסה לארץ ישראל עדיפה על השהות במדבר, כאמור לעיל, **נַעֲשָׂה עִנְיָן הַתַּנְחוּמִין,** על הצער והאבל שנגרם על ידי המרגלים, **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עִנְיָן הַמְרַגְּלִים** שהיה דבר בלתי רצוי, **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁהָיָה עִנְיָן שֶׁל חֲרָטָה גְּמוּרָה,** וזו המשמעות הפנימית של הכתוב **וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד** למעליותא, **שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, אֲזַי אָמַר הַקָּבָּ"ה שֶׁיֵּשׁ לְרַצּוֹת** לפייס **וּלְנַחֵם וּלְפַצּוֹת אוֹתָם עַל יְדֵי דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[91] בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע, בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין,** וכשם שהתורה היא ה'תבלין' ליצר הרע בכלל, כך גם לגבי ענין המרגלים בפרט שהפיוס והנחמה והתשובה על זה הוא בדברי תורה, **וּבַתּוֹרָה גּוּפָא** עצמה - **בְּפָרָשַׁת נְסָכִים, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם,** ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מדוע דוקא כאן הארץ נקראת 'ארץ מושבותיכם' ולא 'ארץ כנען' וכד', **הַיְינוּ, שֶׁצְּרִיכִים דַּוְקָא לָבוֹא לָאָרֶץ וְלַעֲשׂוֹת מִמְּנָּה אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת,** ולא מדבר שאינו מקום יישוב, **וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּקְרֵאת אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם,** מושב שלכם **כֵּיוָן שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ לְאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת הִיא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת** ה' שעובד **הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת** ה' של **כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתוֹ נְשָׁמָה בְּגוּף הֲרֵי הוּא מְיַיֵּשֵׁב אֶת הָאָרֶץ** התחתונה, העולם הזה הגשמי – **עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ[92] בְּפֵירוּשׁ** הכתוב האמור במרגלים **לָתוּר אֶת הָאָרֶץ[93],** הלשון 'לתור' הוא **מִלְּשׁוֹן** הכתוב בקהלת **יִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא[94], הַיְינוּ, לִפְעוֹל בָּהּ** בארץ התחתונה **יִתְרוֹן - שֶׁתִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּטוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד, שְׁתֵּי פְּעָמִים מְאֹד (כְּכָל הַבֵּיאוּרִים וּרְמָזִים שֶׁבַּדָּבָר** שחלקם נזכר לעיל).

וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּכִי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הארץ התחתונה בכלל וארץ ישראל בפרט **(וְתַעֲשׂוּ מִמְּנָּה אֶרֶץ) מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם,** מקום מושב ברוחניות, מקום של גילוי אלוקות, **צָרִיךְ לְהַקְרִיב עוֹלָה אוֹ זֶבַח** ולקרב את הבריאה הגשמית לאלוקות בדרך של העלאה מלמטה למעלה, **וְגַם לְהַקְרִיב מִנְחָה וּנְסָכִים, שֶׁמֶן, וְגַם יַיִן שֶׁמְּשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים וַאֲנָשִׁים,** ולפעול המשכת והארת אלוקות בעולם מלמעלה למטה **שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַנָּחָמָה בְּכִפְלַיִם,** והתיקון והבירור של הענינים הבלתי רצויים הוא **בְּאוֹפֶן שֶׁאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא וּמְרִירוּ לְמִיתְקוּ[95]** שמתהפך החושך לאור והמר למתוק.

ו) וְזֶהוּ האמור לעיל אודות הכניסה לארץ לעשותה ארץ נושבת שהיתה בדור המדבר הוא **גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ דְּכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל** בכל מקום ובכל זמן **[וּבִפְרָט** תקופת השנה **כְּשֶׁבָּאִים מִזְּמַן מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז** במתן תורה **נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּחָרוּת עַל הַלּוּחוֹת[96], שֶׁרוֹמֵז** כדברי המשנה **עַל עִנְיָן הַחֵירוּת (אַל תִּיקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵירוּת) מִיֵּצֶר הָרָע[97], וְאַדְּרַבָּה,** לא רק שהיצר הרע לא מונע ומעכב אלא **הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל לְבָבְךָ,** שפירושו כדברי חז"ל שאהבת ה' תהיה **בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[63]** הן ביצר טוב והן ביצר הרע], בשלב ראשון **בְּכָל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת עוֹלָה וְזֶבַח,**

1 **וְאָז** נַעֲשָׂה עִנְיָן הַתַּנְחוּמִין, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי
2 שֶׁהָיָה עִנְיָן הַמְרַגְּלִים, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה
3 שֶׁהָיָה עִנְיָן שֶׁל חֲרָטָה גְּמוּרָה, וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם
4 מְאֹד, שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, אֲזַי אָמַר
5 הַקָּבָּ"ה שֶׁיֵּשׁ לְרַצּוֹת וּלְפַצּוֹת אוֹתָם עַל
6 יְדֵי דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[91] בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע
7 בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין, וּבַתּוֹרָה גּוּפָא – בְּפָרָשַׁת
8 נְסָכִים, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ
9 מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, הַיְינוּ, שֶׁצְּרִיכִים דַּוְקָא לָבוֹא לָאָרֶץ
10 וְלַעֲשׂוֹת מִמְּנָּה אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת, וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּקְרֵאת
11 אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, כֵּיוָן שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ לְאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת
12 הִיא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל
13 יְדֵי עֲבוֹדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתוֹ נְשָׁמָה
14 בְּגוּף הֲרֵי הוּא מְיַיֵּשֵׁב אֶת הָאָרֶץ – עַל דֶּרֶךְ מַה
15 שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ[92] בְּפֵירוּשׁ לָתוּר אֶת הָאָרֶץ[93],
16 שֶׁזֶּהוּ מִלְּשׁוֹן יִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא[94], הַיְינוּ,
17 לִפְעוֹל בָּהּ יִתְרוֹן – שֶׁתִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּטוֹבָה הָאָרֶץ
18 מְאֹד מְאֹד, שְׁתֵּי פְּעָמִים מְאֹד (כְּכָל הַבֵּיאוּרִים
19 וּרְמָזִים שֶׁבַּדָּבָר). וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּכִי תָבֹאוּ
20 אֶל אֶרֶץ (וְתַעֲשׂוּ מִמְּנָּה אֶרֶץ) מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, צָרִיךְ
21 לְהַקְרִיב עוֹלָה אוֹ זֶבַח, וְגַם לְהַקְרִיב מִנְחָה
22 וּנְסָכִים, שֶׁמֶן, וְגַם יַיִן שֶׁמְּשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים וַאֲנָשִׁים,
23 שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַנָּחָמָה בְּכִפְלַיִם, בְּאוֹפֶן
24 שֶׁאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא וּמְרִירוּ לְמִיתְקוּ[95].
25 ו) **וְזֶהוּ** גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ דְּכָל
26 אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל [וּבִפְרָט כְּשֶׁבָּאִים
27 מִזְּמַן מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּחָרוּת עַל
28 הַלּוּחוֹת[96], שֶׁרוֹמֵז עַל עִנְיָן הַחֵירוּת (אַל תִּיקְרֵי
29 חָרוּת אֶלָּא חֵירוּת) מִיֵּצֶר הָרָע[97], וְאַדְּרַבָּה, הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל לְבָבְךָ, בִּשְׁנֵי
30 יְצָרֶיךָ[63]], בְּכָל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת עוֹלָה וְזֶבַח, כְּמוֹ הָעֲבוֹדָה דְּקִרְיָאַת

91) קדושין ל, ב. 92) ראה שהש"ר פ"א, ז. קה"ר פ"א, יג. וראה אוה"ת פרשתנו ס"ע תמה ואילך. ס"ע תנו ואילך. וש"נ.
93) פרשתנו יג, טז. 94) קהלת ה, ח. 95) ראה זח"א ד, א. 96) תשא לב, טז. 97) ראה זהר חדש צז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כמבואר לעיל באריכות **וּלְאַחֲרֵי זֶה** בשלב נעלה יותר בעבודת ה', **הָעֲבוֹדָה הָעִיקָּרִית לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה** מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה **בַּתַּחְתּוֹנִים** בעולם הזה הגשמי **עַל יְדֵי עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת מִנְחָה וּנְסָכִים,** המשכה מלמעלה למטה, כמבואר לעיל **וּמִתּוֹךְ שִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[98] בתהילים **עִבְדוּ אֶת הַוְיָ' בְּשִׂמְחָה [שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַיַּיִן דִּנְסָכִים, יַיִן הַמְשַׂמֵּחַ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד)]. וְעַד שֶׁמִּצְטָרְפִים** יחד – כלשון הכתוב אודות קיבוץ ואיסוף בני ישראל מהגלויות **וְאַתֶּם תְּלַקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד**[99] **- כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁל מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ (לְשׁוֹן רַבִּים)** כיון שכל המעשים וכל העבודות מצטרפים), **וּבְמִיּוּחָד בִּזְמַן דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא,** סמוך לביאת המשיח **שֶׁאָז הַחוֹשֶׁךְ** של הגלות **כָּפוּל וּמְכוּפָּל (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, גַּם בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת סוֹטָה, שֶׁמְּסַיְּימִים לִימוּדָהּ קוֹדֶם לִזְמַן מַתַּן תּוֹרָה**[100] בהתאם למנהג ללמוד את מסכת סוטה שיש בה מ"ט דפים, במ"ט ימי ספירת העומר, דף ליום), **וְהוֹלְכִים לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְיִבְנֶה** מלך המשיח **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ**[101], **וְנַקְרִיב עוֹלָה וְזֶבַח וּנְסָכִים וּמִנְחָה,** כך ששני הענינים האמורים, גם הקרבנות עצמם וגם המנחות והנסכים יתקיימו בפועל **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ וּבַעֲגָלָא דִּידָן** במהירות (לפי המושגים) שלנו.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַע, בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּלְאַחֲרֵי
2 זֶה הָעֲבוֹדָה הָעִיקָּרִית לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה
3 בַּתַּחְתּוֹנִים עַל יְדֵי עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת
4 מִנְחָה וּנְסָכִים, וּמִתּוֹךְ שִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[98]
5 עִבְדוּ אֶת הַוְיָ' בְּשִׂמְחָה [שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַיַּיִן
6 דִּנְסָכִים, יַיִן הַמְשַׂמֵּחַ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד)].
7 וְעַד שֶׁמִּצְטָרְפִים — וְאַתֶּם תְּלַקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד[99]
8 — כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁל מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ (לְשׁוֹן רַבִּים), וּבְמִיּוּחָד בִּזְמַן דְּעִקְבְתָא
9 דִּמְשִׁיחָא, שֶׁאָז הַחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָּל (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, גַּם בְּסִיּוּם
10 מַסֶּכֶת סוֹטָה, שֶׁמְּסַיְּימִים לִימוּדָהּ קוֹדֶם לִזְמַן מַתַּן תּוֹרָה[100]), וְהוֹלְכִים לְקַבֵּל
11 פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ[101], וְנַקְרִיב עוֹלָה וְזֶבַח וּנְסָכִים
12 וּמִנְחָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ וּבַעֲגָלָא דִּידָן.

98) תהלים ק, ב. 99) ישעי' כז, יב. 100) ראה "היום יום" ז אייר. 101) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...נפלאתי במאד מאד על הטאן שבמכתבו... שי', שהוא כאילו זהו ענינו הפרטים של הנ"ל, והוא מצדו עושה טובה ומטפל בהם. ונפלאתי על תמים ואשר עוסק בעבודת החנוך זה כמה וכמה שנים, שלכאורה אינו תופס הענין על בוריו, כי עבודת חינוך חב"ד בכלל ו... בפרט, זהו ענינו של הקב"ה ושלוחו בזה הוא נשיאנו צי"ע כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובמילא אלו המקושרים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר ואפילו רק השייכים אליו, הרי ע"פ המובא בתניא כל עניניהם צריכים הם לקבל ע"י נשיאם ובפרט שהנשיא הוא ג"כ נשיא הדור הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר. אלא שאפשר להשפעה זו באופנים שונים אם בבחי' פנים או כו'. ואלו אשר זכו וזיכם השי"ת ובחר בהם כ"ק מו"ח אדמו"ר שהשפעתם תהי' דרך צנור שענינו לקרב את לבם של בני ובנות ישראל לאביהם שבשמים ולהמשיך בהם ג"כ מאור שבתורה זוהי תורת החסידות, הרי אשרי חלקם שזכו שהשפעתם הרוחנית והגשמית ילכו בבחי' פנים בפנים ובאופן שגם האופנים מצ"ע השפעות הם להעוסקים האלו. ואם הי' מי שהוא המתווך והסרסור בזה, הרי חייבים גם להודות לו להלל ולשבח על שהעמידם על חלק היפה הטוב לו ולפני ב"ב שיחיו ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ותמי' אחר תמי' שאפילו לדכוותי' צריך להסביר את כל זה...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים שלו ושל כב"ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ קרח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה ישנו דבר חידוש בפירוש "ויקח קרח" - ש"ויקח" אינו מלשון קיחה כפשוטה (כבכל מקום), שלכן, אפילו רש"י שקובע כלל בחיבורו: "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"[1], אינו מפרש "ויקח" כפשוטו, אלא "לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה .. וזהו שתרגם אונקלוס ואתפלג, נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת".

ואע"פ שרש"י מקדים "פרשה זו יפה נדרשת כו'", והיינו, שזהו ענין של דרוש, ולא ענין של פשט - הרי מזה גופא שרש"י זקוק לפירוש ע"ד הדרוש, מובן, שכאן אי אפשר לפרש "ויקח" כפשוטו, אלא מלשון מחלוקת[2].

ב. המשך השיחה - שהמחלוקת (היפך ענין האחדות) של קרח היתה על אהרן וגם על משה[3], שענינם הוא ענין האחדות (משה - שעל שמו נקראת התורה, ש"ניתנה[4] לעשות שלום בעולם"[5]; ואהרן - "אוהב[6] שלום כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה")[7], שנפעלת בעצם ע"י משה, ובאה בפועל בעולם ע"י אהרן[8] -

1) פרש"י בראשית ג, ח.

2) ראה גם שיחת ש"פ קרח תשכ"ה בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 38 ואילך).

3) על אהרן - כפשטות הכתובים: "ואהרן מה הוא כי תלינו עליו" (פרשתנו טז, יא); ועל משה - כלשון רש"י (ריש פרשתנו): "ומה ראה קרח לחלוק עם משה".

וכמובן גם מדברי הגמרא במסכת סנהדרין (קי, סע"א ואילך). וש"נ) שרבה בר בר חנה שמע שבני קרח (שעשו תשובה) אומרים "משה ותורתו אמת והן בדאים" - שהרי ענין התשובה צריך להיות "באותו פרק באותו מקום" (יומא פו, ב), היינו, באותו ענין שבו הי' החטא, ומזה מובן, שמקודם לכן חלקו על משה, וכן על אהרן, כמרומז בר"ת ד"אמת": אהרן מזוזה תכלת (ראה גם שיחת ש"פ קרח תשכ"ד ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ס"ע 176 ואילך). וש"נ).

4) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

5) ובהקדם משנ"ת בהתוועדות דזמן מ"ת (שיחת יום ב' דחה"ש סכ"א - תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 48) שכדי שבנ"י יוכלו לקבל את התורה הוצרכה להיות ההקדמה ד"ויחן שם ישראל" (יתרו יט, ב), "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד" (פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם) - דכיון שהתורה "ניתנה לעשות שלום בעולם", ששלום הו"ע האחדות, הנה כדי שבנ"י יקבלו את התורה, עליהם להיות במעמד ומצב שהוא מעין ודוגמת התורה - בשלום ובאחדות.

ולהעיר, שהצורך של המקבל להיות בדוגמת הדבר שמקבל, מודגש ביותר בתורה - כי, מבואר בתניא (פ"ה) שע"י התורה נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו'", וכיון שמקבל התורה מתאחד עם התורה, הרי בודאי שעליו להיות מעין ודוגמת התורה עצמה, ע"י הנהגתו באופן של שלום ואחדות.

ולכן ישנו ענין האחדות גם אצל משה (שהתורה נקראת על שמו) - שכולל ומאחד את כל בנ"י (למרות חילוקי הדרגות שביניהם מן הקצה אל הקצה), כידוע בפירוש הכתוב (בהעלותך יא, כא) "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו", שמשה רבינו פעל גם על "רגלי העם" (אלו שבבחי' רגל בלבד), להיות "אנכי בקרבו" (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 41. וש"נ).

וכדאיתא בתקו"ז (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא) - הובא בתניא (אגה"ק סוף הביאור לסז"ך) - שהארתו של משה רבינו מתפשטת "בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות (כללות נש"י), כמו שמש (ענינו של משה - "פני משה כחמה" (פרש"י פינחס כז, כ)) המאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים" (ולהעיר, שענינו של כוכב הוא שמאיר בלילה, וענינו בנמשל - שהארת משה היא גם בגלות שנמשל ללילה (ראה בהנסמן בתורת מנחם - התוועדויות סה"מ אדר ריש ע' פא)).

6) אבות פ"א מי"ב.

7) אלא שיש חילוק ביניהם - שהפעולה של משה, שושבינא דמלכא, היא בדרך מלמעלה למטה*, והיינו, שמביט על בנ"י כפי שהם מצד למעלה, מצד התורה, ולכן מדקדק אם הוא לומד תורה ומקיים מצוות כו'; ואילו הפעולה של אהרן, שושבינא דמטרוניתא, היא בדרך מלמטה למעלה*, והיינו, שמביט על בנ"י כפי שהם מצד העולם, מבלי לדקדק על מעמדם ומצבם בלימוד התורה וקיום המצוות, ומקרב ומעלה את כולם** - "בהעלותך את הנרות" (ר"פ בהעלותך. וראה לקו"ת שם).

8) ולכן, המחלוקת על אהרן, נתפרשה בתושב"כ בגלוי; ואילו המחלוקת על משה, נאמרה רק בתושבע"פ (בהעלם).

*) וע"ד החילוק שבין שהם וישפה (לקו"ת ראה כה, ד ואילך); הלל ושמאי (שם שה"ש מח, רע"ג).

**) ולכן דוקא בפטירת אהרן נאמר "ויבכו גו' כל בית ישראל" (חוקת כ, כט ובפרש"י. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 253 ואילך. וש"נ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ח ע' 102 ואילך.

ג. ומובן, שאין להקשות ממאמר המשנה[9] "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" - כי, כאשר תכלית המכוון הוא "לשם שמים", אזי גם עצם הענין הוא "לשם שמים", והיינו, דכיון שלולי המחלוקת אי אפשר להגיע ל"שם שמים", כפי שיתבאר לקמן[10], אזי נעשה גם עצם הענין "לשם שמים", ולכן "סופה להתקיים"; אבל סתם מחלוקת, כמו מחלוקת קרח, שזהו מלכתחילה ענין של "ואתפליג"[11] - הרי זה ענין שהוא היפך התורה, היפך ענינם של משה ואהרן.

וגם כאשר ישנו ענין של מחלוקת בנוגע לפרט אחד של תורה (כמו במחלוקת קרח, שחלק על פרט אחד בתורה), הרי זה פוגע בכללות ענין התורה.

- בענין של שקר ופשרות כו', הנה גם כאשר מבטלים חלק ממנו, אזי יכול להשאר חלק נוסף שהוא אמיתי; אבל בענין של אמת - הרי זה באופן שכל כולו ("דורך־און־דורך") אמת, ואם יש נקודה אחת שאינה אמת, אזי לא יכול להיות הענין כולו אמת[12].

וכדאיתא בירושלמי[13] בנוגע לג' האותיות א' מ' ת', שאות א' היא התחלת אותיות האל"ף בי"ת, אות מ' היא אמצע הא"ב (כשמונים גם את האותיות מנצפ"ך[14]), ואות ת' היא האות האחרונה של הא"ב - כיון שענין האמת חודר את כל הענין כולו.

וכיון שהתורה היא תורת אמת, לכן כאשר חולקים על פרט אחד בתורה, הרי זו מחלוקת על כל התורה כולה.

וע"ד המבואר[15] שבענין הרצון לא שייך ענין של התחלקות. - בענין של הבנה והשגה, שייך התחלקות, משא"כ ברצון, שענינו הטיית הנפש, לא שייך התחלקות בין מקצת להרבה; או שיש בזה הרצון כולו, או שאין בזה הרצון כלל.

ועד"ז בנוגע לתורה שקשורה עם ענין הרצון - כמובן מזה שקבלת התורה היתה (לא ע"י הלימוד בהבנה והשגה, אלא) דוקא ע"י הקדמת נעשה לנשמע[16], שזהו ענין הביטול ומסירת הרצון לבעל הרצון[17]; וכמו"כ הי' הענין דמ"ת באופן ש"על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן"[18], שזהו היפך הענין של הבנה והשגה שהיא באופן שהנשמה נמצאת במוח באופן של התיישבות בכלי, והיינו לפי שכללות ענין התורה הו"ע הרצון כו'. ולכן, כאשר קרח חלק על פרט אחד בתורה, שענינה רצון, הרי זו מחלוקת על כללות ענין התורה.

וע"ד שהעצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו[19], וכן הוא בנדו"ד, שאע"פ שהמחלוקת היתה בפרט אחד, הרי זה נוגע לכל הענין.

וזהו הטעם לגודל הרעש ("שטורעם") שבענין מחלוקת קרח דוקא, עד שיש סברא שאין לו חלק לעולם הבא[20] - אף שהיו עוד ענינים של מחלוקת, הן לפני קרח, והן לאחרי קרח, ועד למחלוקת עוזי' על הכהונה[21] - כיון שמחלוקת קרח היא כללות ענין המחלוקת; מחלוקת על התורה, מחלוקת בין בנ"י עצמם ובין בנ"י להקב"ה.

---

9) אבות פ"ה מי"ז.
10) במאמר פ"ד (תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 105 ואילך).
11) ת"א ריש פרשתנו.
12) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ריש ע' 38. וש"נ.
13) סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יו"ד.
14) חידושי הרש"ש לדב"ר שם.
15) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיא, א. שנ, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 33. וש"נ.
16) שבת פח, א.
17) ראה לקו"ת שה"ש כב, א. ובכ"מ.
18) שבת פח, ב.
19) ראה כתר שם טוב בהוספות סרכ"ז. וש"נ.
20) ראה סנהדרין קט, ב.
21) דברי הימים־ב כו, טז ואילך. וראה תנחומא נח יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן, משה רבינו, שיודע ורואה את הפנימיות של כל ענין, אומר מיד שזהו היפך התורה, ועד שבזה תלוי' כל מציאותו של משה, כמ"ש[22] "בזאת תדעון כי ה' שלחני גו'" - כיון שזה פעל על כל ענין התורה, כאמור לעיל שגם כאשר המחלוקת היא על ענין אחד, ונקודה אחת, הרי זו מחלוקת על כל התורה כולה.

ד. וזוהי גם ההסברה על גודל ההתלהבות והלהט של כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע להמבואר בתניא פרק ל"ב אודות גודל מעלת ענין אהבת ישראל:

לכאורה אינו מובן: הן אמת ש"ואהבת לרעך כמוך"[23] הוא "כלל גדול בתורה"[24], אבל אעפ"כ, הרי יש עוד כללים בתורה (מלבד הענינים הפרטיים שבתורה, כל תרי"ב מצוות), ומהו גודל ההתלהבות והלהט בענין אהבת ישראל דוקא?

אך הענין הוא - שזהו לפי שענין האחדות נוגע ופועל בכל התורה כולה, כמובן מזה שכאשר ישנו ענין של מחלוקת, אפילו בפרט אחד, הרי זה היפך כל ענין התורה, כנ"ל.

ה. וההוראה מזה:

מהמסופר בפרשת השבוע אודות מחלוקת קרח, למדים, שגם לאחרי שעברו כמה שבועות מזמן מ"ת, שבו מודגשת אחדותם של ישראל, לא יכול יהודי להיות בטוח בעצמו מה יהי' לאח"ז, "אל תאמין בעצמך"[25], אלא יש צורך בנתינת־כח מיוחדת בנוגע לענין האחדות.

ובענין זה יש נתינת כח מיוחדת בחודש תמוז - מלבד הנתינת כח שבתקופת תמוז בנוגע לכללות עבודת ה', שבו מאיר אור השמש ביותר, שזה מורה על תוקף הגילוי ד"שמש (ומגן) הוי' (אלקים)"[26] - שבו היתה גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר, באופן נסי, ובלשון הידוע[27]: "הפליא והגדיל ה' לעשות כו'", ועד ש"ראו כל אפסי ארץ כו'", ובפרט בשנה זו, שנת הארבעים, אשר "לא קאי איניש אדעתי' דרבי' עד ארבעין שנין"[28], אבל בשנת הארבעים "קאי כו'" - הרי בודאי ישנה נתינת כח מיוחדת לכאו"א בנוגע לכל עניני י"ב תמוז, החל מקיום הוראותיו של בעל הגאולה, כולל ובמיוחד בנוגע לענין האחדות.

וכאשר ישנו ענין האחדות אצל בנ"י, אזי פועלים שתהי' גם ההמשכה מהקב"ה באופן של "מדה כנגד מדה"[29] - שזהו ענין שישנו גם עתה, אף שיש ענינים שנתבטלו[30], ועאכו"כ בנוגע ל"מדה טובה", ש"מרובה מדת הטוב ממדת הפורענות חמש מאות" (ועוד יותר)[31] - שיומשך ענין האחדות בעולם, ויהי' שלום בעולם, שזהו כללות ענין התורה, כפס"ד הרמב"ם[4] ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר[32] דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום"[33].

* * *

ו. דובר אודות הרמז בג' האותיות "קרח", שהם ג' אופנים בשינוי צורת אות ה' (שבו נברא עולם הזה[34]), שמורה על מחשבה דיבור (קו למעלה וקו מימין) ומעשה (קו השמאל שנפסק ואינו מחובר לב' הקוין): ק' - ירידת ענין המעשה למטה יותר מכפי המדה, בניגוד להוראת התורה[35], ר' - חסרון ענין המעשה[36], וח' - שלילת ההפסק בין מעשה למחשבה ודיבור -

22) פרשתנו טז, כח.
23) קדושים יט, יח.
24) תו"כ ופרש"י עה"פ.
25) אבות פ"ב מ"ד.
26) ראה לקו"ש חי"ח ע' 310. וש"נ.
27) אגרת אדה"ז בנוגע לי"ט כסלו (אג"ק שלו (בהוצאה החדשה) ס"ע רל ואילך).
28) ע"ז ה, רע"ב.
29) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
30) ראה סוטה ח, ב.
31) יומא עו, א ובפרש"י. סוטה יא, א ובתוס'. תוספתא סוטה רפ"ד.
32) משלי ג, יז.
33) חסר הסיום (המו"ל).
34) מנחות כט, ב.
35) ולדוגמא: בנוגע לענין ההולדה, שעל זה אמרו רז"ל (יבמות סב, א ובפרש"י. וש"נ) "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שב(אותו אוצר ששמו) גוף" - שטוען שהעיקר הוא המעשה בפועל, ללא נפק"מ אם יש בזה האיסור ד"לא תנאף" (יתרו כ, יג).
36) והיינו, שטוען שכיון ש"רחמנא לבא בעי" (סנהדרין קו, ב ובפרש"י. ועוד), ו"ה' יראה ללבב" (שמואל־א טז, ז), די בכך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[37] בלקו"ש הנ"ל ס"ע 107 ואילך.

ז. ויש להוסיף בהמשך להאמור לעיל אודות העיכוב וההפסק שצריך להיות בין מחשבה ודיבור למעשה - שענין העיכוב וההפסק הוא בדוגמת ענין המאסר:

ובהקדים - שתכלית ירידת הנשמה בגוף היא כדי שיהי' ענין ההליכה, שהרי קודם ירידתה למטה היתה הנשמה במעמד ומצב של עמידה, כמ"ש[38] "חי ה' גו' אשר עמדתי לפניו", ודוקא ע"י ירידתה למטה נעשה אצלה ענין ההליכה[39].

אמנם, כשיש ענין של מאסר, אזי לא יכול להיות ענין ההליכה, כיון שהיושב במאסר אינו בעה"ב על עצמו.

ובזה שונה ענין המאסר משאר הענינים שחייבים להודות עליהם, חולה מדבר וים[40] - שבהם יכול להיות ענין ההליכה, ורק במאסר לא יכול להיות ענין ההליכה.

וזהו גם הטעם לכך שלא מצינו בעונשי התורה ענין של מאסר [ומ"ש[41] "ויניחוהו במשמר", הרי זה רק עד שיתברר דינו, ולא בתור עונש] - כי, גם עונשי התורה הם ענין של חסד (כשם שהתורה היא תורת חסד), בשביל התיקון כו'[42], וכיון שבמאסר לא יכול להיות ענין של הליכה, שזהו תכלית המכוון, לכן לא נמצא בתורה עונש של מאסר[43].

ח. אך עפ"ז נשאלת השאלה: כיצד יתכן שיהי' ענין של מאסר אצל יהודי, ועאכו"כ אצל נשיא ישראל?!

אך הענין הוא - שזהו ע"ד מארז"ל[44] "זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיתה", והיינו, שאע"פ שזהו ענין של כתישה, הרי דוקא עי"ז נעשה העילוי ש"מוציא שמנו", כיון שאין אפשרות אחרת להגיע להגילוי ד"מוציא שמנו", אלא ע"י ענין הכתישה בלבד. וכן הוא גם בנוגע לענין המאסר.

ולהעיר, שענין כתישת הזית הוא רק דוגמא לדבר, אבל אין זה ביאור והסבר לדבר באופן של הבנה והשגה; יודעים רק שזהו רצונו של הקב"ה שהענין ד"מוציא שמנו" יבוא ע"י כתישה דוקא.

ומובן, שאע"פ שיודעים שכן הוא רצונו של הקב"ה, הרי זה בכל זאת ענין של כתישה - שהרי מדובר לא רק אודות יסורי הגוף שבמאסר, שעל זה אפשר לומר שזהו דבר שאינו נוגע לצדיק, בידעו שכן הוא רצונו של הקב"ה, אלא מדובר אודות העובדה שאינו יכול למלא עבודתו ושליחותו (וכנ"ל שבמאסר לא יכול להיות ענין של הליכה, תכלית המכוון), ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר[45], שאין מניחים לבנות מקוה וכו', שזהו דבר שנוגע לו ביותר, ולכן אע"פ שיודע שכן הוא רצון העליון, הרי זה בכל זאת ענין של כתישה.

ט. ומזה מובן גם בנוגע לענין העיכוב וההפסק שבין מחשבה ודיבור למעשה:

כאשר אומרים ליהודי שלאחרי המחשבה והדיבור, הנה קודם שבא למעשה בפועל צריך להתעכב ולחשוב עוה"פ כיצד להביא את הדבר למעשה בפועל[46] - יכול לטעון, שעיכוב זה הוא ביטול זמן, והרי

שחושב אודות הקב"ה, ומחליט בלבו החלטות טובות, אבל אין צורך שיבואו הדברים במעשה בפועל.

ואף שיש להקשות על זה, שבשביל ענין המחשבה הי' הקב"ה יכול להסתפק בעבודת המלאכים, ולא הי' צריך לנשמות בגופים - הרי זה אמנם לא מובן בשכלו, אבל אעפ"כ טוען הוא, שכיון ש"ה' יראה ללבב", אין צורך בענין המעשה.

37) בשילוב שיחת ש"פ קרח תשכ"ד.

38) מלכים־א יז, א. ועוד.

39) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

40) ברכות נד, ב.

41) אמור כד, יב. וראה שלח טו, לד.

42) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 369. וש"נ.

43) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"א ס"ע 194 ואילך. וש"נ.

44) מנחות נג, סע"ב. וראה סה"ש תורת שלום ע' 26.

45) ראה (לדוגמא) אג"ק שלו ח"ב ע' לט. ועוד.

46) ראה גם ד"ה והנה פרח מטה אהרן גו' דש"פ קרח תשל"ג פ"ה ואילך (תורת מנחם - התוועדויות סה"מ סיון ע' שפו ואילך). וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צריך לנצל כל רגע לעבודת ה', כי כשם שבנוגע למקום הרי "לית אתר פנוי מיני"[47], כן הוא גם בנוגע לזמן, ולכן אין רגע מיותר להתעכב כו', אלא מיד לאחרי המחשבה והדיבור צ"ל תיכף ומיד ענין המעשה, באופן של זריזות דוקא, וכמבואר בנוגע לגודל מעלת ענין הזריזות, שדוקא "זריזותי' דאברהם אבינו ע"ה (כלשון הגמרא[48]) היא העומדת לעד כו'"[49].

ועל זה אומרים לו, שרצון העליון הוא שיהי' עיכוב והפסק בין המחשבה ודיבור למעשה, ואף שבשעת העיכוב וההפסק אין ענין של הליכה, הרי דוקא ע"י העיכוב וההפסק יבוא לאמיתית ענין ההליכה, אלא שצריך להיות "כלי" להכיר ולראות ש"לית אתר פנוי מיני" גם בענין העיכוב וההפסק גופא.

והכח על ב' ענינים אלו - מחד גיסא, ענין הזריזות. ולאידך גיסא, ענין העיכוב וההפסק - הוא מהתורה שעלי' נאמר[50] "מימינו אש דת למו", היינו, שיש בה הן ענין הימין, קו החסד, והן ענין האש, קו הגבורה, ועי"ז יש נתינת כח לכאו"א מישראל שגם בעבודתו יוכלו להיות ב' הקוין, הן קו החסד והן קו הגבורה.

ויש להוסיף, שענין העיכוב וההפסק מצינו גם בנוגע ללימוד התורה - שאף שלימוד ענין חדש יש בו טעם ועריבות יותר (כדברי הגמרא[51]), הנה קודם שממשיך ללמוד ענינים חדשים, צריך להפסיק ולחזור על הישנות, וכל זמן שאינו חוזר על הישנות, אינו יכול ללמוד ענינים חדשים[52].

ועד"ז בנוגע לתפלה - שלא לחטפה במהירות מ"הודו" עד "אך צדיקים", אלא מתוך התעכבות כו'.

וכן בנוגע להנחת תפילין - שיש להתעכב ולוודא שהתפילין מונחות בדיוק באמצע הראש, וכידוע הסיפור בנוגע לרבינו הזקן[53], שהי' מביט במראה שנעשתה ממכסה קופסת הטבק כדי לבדוק שהתפילין מונחות באמצע הראש. ואם הדברים אמורים בנוגע לרבינו הזקן, שבהיותו למטה הי' בדוגמא שלמעלה[54] - בנוגע לאנשים כערכנו, על אחת כמה וכמה.

י. וזוהי גם ההוראה מכללות ענין המאסר[55], שהו"ע של עיכוב והפסק - שדוקא עי"ז ניתוסף עילוי גדול יותר, בבחי' "מוציא שמנו".

ומזה מובן גם שאין מקום לטענה מדוע תובעים ממנו לצאת לשליחות, בה בשעה שתמורת זאת יכול לעסוק בלימוד התורה ולהתעלות בעילוי שבאין ערוך - כי אמיתית ענין ההליכה נעשה דוקא ע"י ההפסק כו'.

וכאמור לעיל (ס"ה) שבכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בשנה זו - שנת הארבעים מי"ב תמוז, שאז ישנו העילוי ד"קאי איניש אדעתי' דרבי'".

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:) גם אם הי' הענין ד"קאי כו'" לפני שנת הארבעים - אין זה איסור דרבנן, שהם אמרו "לא קאי", ואילו הוא "קאי"...

ולהעיר, שהענין ד"קאי איניש אדעתא דרבי'" אינו תלוי בכך שתלש מה"לוח" ריבוי דפים במשך ל"ט שנה... אלא זהו ענין שתלוי בעבודתו במשך ל"ט שנה, אבל אם ישן במשך כל הזמן, אי אפשר שלפתע יהי' "קאי אדעתי' דרבי'".

ולכן צריך כל אחד לעבוד עבודתו כדבעי, ולמלא את שליחותו בשמחה ובטוב לבב, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

---

47) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב, ב). הובא בתניא שעהיוה"א פ"ז.
48) חולין טז, א
49) תניא אגה"ק סכ"א.
50) ברכה לג, ב.
51) ראה יומא כט, רע"א.
52) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב ואילך. וש"נ.
53) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שלג. וש"נ.
54) סה"ש תורת שלום ס"ע 12 ואילך.
55) בענין זה נזכר גם מארז"ל (ב"ר פס"ז, ח. ועוד) "צדיקים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

* * *

יא. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ויקח קרח גו'.

* * *

יב. מסתמא יודעים כבר כולם שהביאור בפירוש רש"י בפרשת השבוע יהי' בקאַפּיטל י"ח פסוק ח'. אך לפנ"ז יש לחזור ולעורר על המדובר בהתוועדויות שלפנ"ז בנוגע למבצע תפילין - שענין זה עדיין בתקפו עומד, ובפשטות, שכל אחד מישראל צריך להניח תפילין בכל יום, ובזה ניתוסף ענין מיוחד מצד מצב ההוה, שיש כאלו שהתאחדו נגד בנ"י[56] (ע"ד שמצינו בנוגע למואב ומדין, ש"מעולם היו שונאים זה את זה (שנאת מות) .. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם"[57]), ולכן יש צורך לפעול את הענין ד"ויראו ממך", ע"י הסגולה דקיום מצות תפילין[58].

[המשך הענין - מענה לשאלות ששאלו בענין זה - נכלל בשיחת יום ב' דחג השבועות סל"ז ואילך[59]].

יג. הביאור בפירוש רש"י[60] על הפסוק "ואני הנה נתתי לך", "בשמחה, לשון שמחה הוא זה, כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו[61]. משל למלך שנתן שדה לאוהבו, ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין, בא אחד וערער (עליו) על השדה, א"ל המלך, כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך, הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין, אף כאן, לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם, ולכך נסמכה פרשה זו לכאן",

- החילוק בין שיטת רש"י שכאן לא ניתוספה מתנה שלא נאמרה לפנ"ז ("נתתי" כבר, בעבר), ורק "נסמכה פרשה זו לכאן", לדעת הספרי ש"ראשיתם אשר יתנו גו'"[62] קאי על ראשית הגז, זרוע לחיים וקיבה[63] (משא"כ לפירוש רש"י[62] ש"ראשיתם היא תרומה גדולה", ואילו זרוע לחיים וקיבה הם שכר על מעשה פינחס[64]: "זרוע תחת יד .. לחיים תחת תפלה .. והקיבה תחת האשה אל קבתה"[65]), ולכן לא רק "נסמכה", אלא "נאמרה" כאן;

ביאור החידוש ד"הנה" - בענין השמחה, שמתבטאת בנתינת ריבוי מתנות לאחרי הערעור על הכהונה;

ביאור ג' הענינים ד"כותב וחותם לך ומעלה בערכאין" - "כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם": "כותב" (שטר), לבטל ערעור גם כשנמצא בריחוק מקום מהשדה - שגם בשעה שהכהנים אינם עוסקים בעבודה בבית־המקדש, מקבלים כ"ד מתנות כהונה שכו"כ מהם אינם קשורים עם ביהמ"ק דוקא;

דומין לבוראם", ולכן, כשם שהקב"ה עושה בעצמו מה שמצוה לאחרים לעשות (שמו"ר פ"ל, ט), כך גם צדיקים, שעושים בעצמם מה שתובעים מאחרים.

56) ראה גם שיחת ח"י סיון ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 100 ואילך). וש"נ.

57) פרש"י ר"פ בלק (כב, ד).

58) ברכות ו, א.

59) ס"ע 63 ואילך.

60) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכאשר לומדים פירוש רש"י זה אפילו בהשקפה ראשונה, יש עשר קושיות, ולאחרי העיון - יש יותר קושיות!

61) וי"ל, שנוסף על הראי' ש"הנה" הוא לשון שמחה, הרי זה גם ביאור והסבר לכך שנתינת מתנות כהונה לאהרן היתה בשמחה - דכיון שלא הקפיד על כבודו, אלא אדרבה, "שמח בלבו", נתן לו הקב"ה שכרו באופן של "מדה כנגד מדה", שנתינת מתנות כהונה היתה בשמחה.

62) שם, יב.

63) ולהעיר, שגם לימוד ע"ד ההלכה מיתור לשון וכיו"ב, צריך להיות באופן שתוכן הענין שייך לתיבה שממנה בא הלימוד (שהרי התורה ענינה הבנה והשגה, "כי היא חכמתכם ובינתכם" (ואתחנן ד, ו)), ובנדו"ד, מובן הדבר ע"פ מ"ש הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פל"ט) בביאור טעמי המצוות: "לחיים - מראשית הגוף בעל החיים, והזרוע - הוא הימין, והוא תחילת מה שיסתעף מן הגוף, וקיבה - ראשית בני המעים כולם", והיינו, שכל ג' הענינים זרוע לחיים וקיבה נקראים "ראשית" (אבל אין זה שייך ללימוד ע"ד הפשט).

64) ולהעיר, שבענין זה יש "הברקה" ("אַ בליץ") בנוגע להלכה:

ידועה השקו"ט בנוגע לב' ענינים שהם באופן של סיבה ומסובב, אם הם באים זה אחר זה, או שיכולים לבוא בבת אחת (ראה ציונים לתורה (להר"י ענגל) כלל לה. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ע' 26), ונפק"מ לגבי שטרו וידו באים כאחד, וכיו"ב.

ובנדו"ד: נתינת זרוע לחיים וקיבה לכהנים היתה בשכר מעשה פינחס שעי"ז גופא נעשה כהן (שהרי "לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי" (פרש"י פינחס כה, יג)), כך, שהסיבה (ענין הכהונה) והמסובב (זרוע לחיים וקיבה) באים בבת אחת.

65) פרש"י פ' שופטים יח, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"חותם", שלילת חרטת הנותן - "ברית" על הכהונה שלא תינטל מהם (כמו שניטלה מהבכורות); "ומעלה בערכאין" - "(ברית) מלח עולם", שענין הכהונה ישאר גם לאחרי חורבן ביהמ"ק[66];

ביאור מספר כ"ד מתנות כהונה, כיון שהערעור של קרח הי' באופן של גניבה (לא מרידה בה' באופן גלוי, כמו גזילה, אלא במסוה של טענה שכלית), ובאופן ששיתף בגניבה את כל השבטים, ולכן ישנו החיוב ד"כפל" על י"ב השבטים (כי החשש דערעור בנוגע לעתיד הוא רק בנוגע לשאר השבטים) - כ"ד מתנות כהונה (כולל גם תרומת מעשר שנותנים הלוים, שחיובה חל על התבואה בהיותה ברשות הישראל);

והשייכות לחודש הגאולה, שדוקא ע"י הערעור[67] של המאסר, ניתוסף בעבודה של הרבצת התורה וחיזוק היהדות באופן של "ברית עולם" (ע"ד שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בב"ד) -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[68] בלקו"ש חכ"ג ע' 123 ואילך.

66) ועד"ז בנוגע לכל הענינים שנותן הקב"ה לבנ"י - כמשל המלך שנותן שדה לאוהבו - שגם כאשר ישנו מערער שטוען "הללו כו' והללו כו'" (ראה זח"ב קע, רע"ב. ועוד), ולמה מגיע להם וכו', לא מתחשבים בכך, כיון שיש "ברית מלח עולם" בין המלך ואוהבו, באופן שלמעלה מטעם ודעת*, ללא חשבונות כלל.

67) ועד"ז בנוגע ל"ערעור" של היצה"ר, שמנסה תמיד להתגבר על האדם, וצריך תמיד ללחום נגדו, כמבואר בתניא (פכ"ז) בנוגע לעבודת הבינוני - דלכאורה יכול האדם לטעון: למה עשה ה' ככה, עבודה קשה כזו - שדוקא ע"י ערעור זה ניתוסף אצלו עילוי גדול יותר.

ולכל לראש - ללמוד מהיצה"ר גופא, שממלא תפקידו במשך כל שעות המעת־לעת (גם בשעה שישן כו'), ללא מנוחה, ואם הדברים אמורים בנוגע לעבודת היצה"ר שהיא בבחי' "מלאכה שאינה צריכה לגופה", הרי עאכו"כ שצ"ל כן בעבודת כאו"א מישראל, שהיא "מלאכה הצריכה לגופה".

68) בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ חוקת.

*) ע"ד "זאת חוקת התורה" (ר"פ חוקת), שזהו"ע שלמעלה מטו"ד, אבל באופן שנמשך גם בהבנה והשגה, בלימוד התורה בהבנה והשגה, ובקיום המצוות במעשה דיבור ומחשבה כו'.

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במה שהעיר במכתבו אודות מחיצה בבית הכנסת, הנה זה מכבר נדפס מאמר בזה בהירחון "המאור" המופיע בברוקלין, טבת תשי"א, מהרב אברהם שי' ווינפעלד דנויארק ומעיר שם מהרמב"ם פרק ח' הלכות לולב, מהלכות בית הבחירה פרק ה', פירוש המשניות בסוכה ובתוס' יו"ט, שבמקומות האחרונים משמע שצריכה להיות המחיצה באופן שלא יוכלו להסתכל ומציין ג"כ לשו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח סי' ע"ז שהרעיש עולם נגד הרוצים לעשות מחיצה בעמודים באופן שיוכלו לראות, וסיים שפשוט הדבר שכל זה נאמר אפילו אם כל הנשים נזהרין בכיסוי ראש ובטפח מגולה, מכש"כ עאכו"כ אם הן הולכות פרועות ראש וזרועות מגולות, יש איסור כפול, ועיין באו"ח סי' ע"ה וזה פשוט. ובירחון הנ"ל דחדש אייר-סיון תשי"ג מדובר ג"כ בהנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".

א. בנוגע ליום הש"ק זה – שבת פרשת שלח, וגם שבת מברכים חודש תמוז – הרי כיון שהענין דפרשת שלח הוא בכל השנים, ואילו קביעותה בשבת מברכים תמוז היא רק ברוב השנים, יש להתחיל עם הענין דפרשת שלח.

ובפרט שע"פ החשבון של הארבעים יום משילוח המרגלים עד ביאתן, נמצא, שהענין ד"שלח לך" אירע בימים אלו[1].

ב. תוכנה של פרשת שלח הוא – שילוח המרגלים לתור את הארץ, שהכוונה בזה היתה כדי שבנ"י יוכלו להכנס לארץ ישראל במהירות האפשרית, והיינו, שנוסף לכך שאילו זכינו היו נכנסים לארץ מיד, וכמ"ש בפירוש רש"י לפנ"ז (בפ' בהעלותך[2]) "מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהי' הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד", הנה ע"י ההכנה דשילוח המרגלים היתה הכניסה לארץ במהירות גדולה יותר.

ועז"נ[3] "שלח לך", "לדעתך"[4] (לדעתו של משה), וכיון שמשה שלח אותם, הרי בודאי היתה תועלת בדבר – כדי שבנ"י יכנסו לארץ (לא רק באופן של קבלת עול, אלא) מרצונם הטוב, לאחרי שיבינו זאת בשכלם כו'[5].

וכללות החידוש והמעלה שבכניסה לארץ ישראל – שעי"ז נעשית השלימות בקיום המצוות:

בנוגע ללימוד התורה – הרי אמרו רז"ל[6] "לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן", דקאי על דור המדבר, דור דעה, שהם אלו שאכלו "מן" כפשוטו, כך, שעיקר ענין התורה שייך לכאורה לדור המדבר דוקא;

אבל בנוגע לקיום המצוות – הרי יש כו"כ מצוות שנצטוו לעשותם רק בארץ ישראל, וכמ"ש בפרשתנו: "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם"[7], "בבואכם אל הארץ"[8], ואילו בהיותם במדבר לא נתחייבו בהם.

ומזה מובן, שגם בלימוד התורה ניתוסף שלימות ע"י הכניסה לארץ – שהרי "גדול תלמוד (היינו שהגדלות של התלמוד היא) שמביא לידי מעשה"[9], וכיון שהמעשה בפועל של כו"כ מצוות הי' רק בהכניסה לארץ, שאז "באו לידי מעשה" בגילוי, הרי גם הגדלות דתלמוד ("גדול תלמוד") – מצד זה ש"מביא לידי מעשה" – היתה אז בשלימות יותר[10].

ובנוגע למצוות גופא – יש מצוות שנתחייבו בהם רק לאחרי שבע שכבשו ושבע שחלקו[11], ועד שיש מצוות הקשורות עם בנין ביהמ"ק שהי' משך זמן לאח"ז; אבל יש מצוות שנתחייבו בהם מיד בכניסתן לארץ, וכמו מצות חלה שנאמרה בפרשתנו[8], כפירוש רש"י: "משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה".

---

1) ראה תענית כט, א. וראה גם לקו"ש חי"ט בתחלתו הערה 6.
2) יו"ד, לג.
3) ריש פרשתנו.
4) פרש"י עה"פ.
5) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 93 ואילך.
6) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.
7) טו, ב.
8) שם, יח.
9) קידושין מ, ב. וש"נ.
10) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 154 ואילך.
11) ראה שם לז, ב. פרש"י פרשתנו שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו הקישור המיוחד של פרשת שלח עם מצות חלה[12] (נוסף לכך שזהו השם של הפרשה כולה, כולל גם מצות חלה) – שהרי מעלת הכניסה לארץ (תוכנה של פרשת שלח) היא מצד המצוות שנתחייבו בארץ, ומצות חלה חיובה מיד "משנכנסו בה".

ג. ענינה של מצות חלה הוא – "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה"[13]:

לחם – שכולל כל עניני אכילת האדם (כמובא בפרש"י[14]) – הוא מזון האדם שמחבר את הנפש עם הגוף, שדוקא עי"ז נעשית השלימות של הגוף, וכן נעשית עי"ז גם השלימות של הנפש, כמובן מדברי הגמרא במסכת סנהדרין[15] אודות המשל מ"חיגר וסומא" בנוגע לנשמה וגוף, כך, שדוקא בצירוף שניהם נעשה דבר שלם.

ועל זה נאמר הציווי שלכל לראש צריך להרים תרומה לה', ורק לאח"ז יכול ליטול לעצמו, ועי"ז נמשכת ברכה[16], כמ"ש ביחזקאל[17] "ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך" (כמדובר לעיל בארוכה[18]).

אך החיוב דחלה הוא – כדברי המשנה[19] – "כיון שהיא (האשה) נותנת את המים", שעי"ז מתחברים פירורי הקמח שהיו נפרדים זמ"ז ונעשים עיסה אחת [והיינו, שאע"פ שגם קמח מצד עצמו נחשב כמו לח בלח, כמבואר בשו"ע יו"ד[20], וקצת גם באו"ח בהלכות פסח[21], מ"מ, הרי זה רק בדברים מסויימים, וכ"ש שאי אפשר לומר שזהו ענין אחד, אלא זהו עדיין ענין של פירוד; ורק ע"י נתינת המים נעשה ענין אחד], שאז הרי זה נעשה ראוי למזון האדם, לחבר את הנפש עם הגוף.

ד. ויש לבאר הענין בזה – בהקדים:

בכל העולמות והנבראים – אפילו בנבראים שבעוה"ז, ועאכו"כ בעולמות העליונים ועד למעלה מסדר השתלשלות – יש ענין של אחדות, דכיון שנמצאו מ"ה' אחד"[22], צריך להיות ניכר בהם ענין האחדות, וכמובן בשכל, שבכל מלאכה צריך להיות ניכר מי הוא האומן שעשה אותה, ובנדו"ד, הנה לא זו בלבד שניכר בנבראים שמי שברא נברא זה ברא גם נברא זה, אלא עוד זאת, שבנבראים עצמם ניכר ענין של אחדות – שיש בכולם נקודה משותפת ומאוחדת.

וענין זה מתבטא גם בהלכה – ש"בתלת זימני הוי חזקה"[23]:

כאשר אירע דבר פעם אחת, יכול להיות שזהו מצד פרט מיוחד כו', ועדיין אין זו הוכחה איך יהי' המקרה השני; אבל כשאירע הדבר ג' פעמים, נעשית "חזקה" שגם המאורעות שלאח"ז יהיו באופן כזה.

וההסברה בזה – דלכאורה מהי ההוכחה ממה שאירע ג"פ בנוגע למאורעות שלאח"ז? – לפי שהענין שאירע שלש פעמים הוא מצד הנקודה המשותפת שיש בכולם, ומזה מובן שגם המאורעות שלאח"ז יהיו באופן כזה, מצד אותה נקודה משותפת.

ולדוגמא – בצד דלעו"ז: שור שנגח שלש פעמים יש לו דין של שור מועד (מוחזק לנגוח). ולכאורה, הרי אפשר לומר שכל מאורע של נגיחה הי' מצד פרט מסויים שהי' דוקא ביום זה, ברחוב זה או בבהמה זו? – אך הענין הוא, שכיון שהמקור של כל שלש הנגיחות הוא אותו שור, יש בכולם נקודה משותפת, ולכן הרי זו חזקה שכאשר שור זה יראה בהמה נוספת ברחוב אחר כו', אזי יחזור ויגח.

---

12) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז דאשתקד ס"ו (תורת מנחם חנ"ג ע' 137). וש"נ.
13) פרשתנו שם, יט־כ.
14) ראה פרש"י ויצא לא, נד. אמור כא, יז. וראה גם תורת מנחם חנ"ו ע' 344. וש"נ.
15) צא, ב.
16) ראה שבת לב, ב.
17) מד, ל.
18) שיחת יום ה' כ"ו סיון (לתלמידות המסיימות) ס"ג ואילך (תורת מנחם חנ"ו ע' 343 ואילך).
19) חלה פ"ג מ"א.
20) ראה ש"ך יו"ד סק"ט סק"ג. וש"נ.
21) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתמ"ז. וש"נ.
22) ואתחנן ו, ד.
23) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכאן רואים שיש נקודה משותפת בכמה ענינים שבעולם, מצד ענין האחדות.

ה. וכיון ש"בראשית ברא גו'"[24], שבריאת העולם היא בשביל התורה[25], הרי מובן, שכשם שבעולם יש ענין האחדות, ישנו ענין האחדות גם בתורה, ויתירה מזה, כיון ש"תורה אור"[26], שמאירה כל דבר, הנה ענין האחדות שבתורה הוא בגלוי:

אע"פ שבתורה יש ריבוי ענינים, וכדרשת חז"ל[27] על הפסוק[28] "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר", "ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות, ושמונים פלגשים אלו הברייתות, ועלמות אין מספר אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים", מ"מ, יש בתורה גם ענין האחדות, כדרשת חז"ל בגמרא[29] על הפסוק[30] "דברי חכמים כדרבונות גו' בעלי אסופות נתנו מרועה אחד", "בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, ת"ל כולם נתנו מרועה אחד כו'", והיינו, שלא זו בלבד ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[31], "אלקים" לשון רבים, אלא "מרועה אחד", ועד ש"הוי' עמו"[32], "שהלכה כמותו"[33], שזהו"ע האחדות, שזהו לפי שהתורה ניתנה מ"ה' אחד".

ועד שמצינו בתוספתא במסכת סנהדרין[34] (לדעה אחת) ש"כל התורה ענין אחד", שלכן, גם כשלומדים ענין אחד, יכולים לשאול מענין שני, וחשיב "שואל כענין", והיינו, שאע"פ שמדובר אודות סדרים שונים, ועד שיכול להיות שלומד סדר זרעים (סדר הראשון), ושואל מסדר טהרות (סדר האחרון), מ"מ, ישנו ענין של אחדות והתכללות בכל עניני התורה[35].

וזהו גם תוכן המאמר הנפלא שאמרו רז"ל במסכת סנהדרין[36]: "הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר", שהפירוש בזה (מלבד הפירוש הפשוט שהלימוד במקום זה יעזור לו כשילמד במקום אחר, שיוכל להבין בנקל יותר), שבלמדו "במקום זה" יש לו עוד ענינים בתורה ששייכים ל"מקום אחר", וכפירוש רש"י, שהתורה "מחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדרי" — "סדרי" לשון רבים, היינו, שבלמדו במקום זה יש לו את כל הסדרים של התורה.

וכפי שמציין הרגצ'ובי[37] לדברי הירושלמי במסכת ב"ב[38] מאן דלעי באורייתא אשתכח בי' כולא, היינו, שע"י היגיעה בתורה הנה לא זו בלבד שלאח"ז יהי' לו נקל יותר ללמוד שאר עניני התורה, אלא עוד זאת, שבלמדו ענין זה גופא יש לו את כל התורה.

ולכן רואים בלימוד התורה שיכולים למצוא ביאורים והסברים וסברות כו' גם מענין צדדי לגמרי, שזהו מצד ענין ההתכללות והאחדות שבתורה.

וזהו שמצינו אצל כמה גדולי ישראל[39], שאע"פ שחיפשו אמנם את החילוקים שבין ענין לענין, "מאי בינייהו", שהרי לכל ענין יש גדר שלו, שלכן אין למדין איסורא מממונא[40], וכיו"ב, הנה ביחד עם זה חיפשו גם לקשר את כל עניני התורה ולמצוא את הנקודה המשותפת שבהם, מצד ענין ההתכללות

24) ר"פ בראשית.
25) ראה פרש"י ורמב"ן עה"פ. ובכ"מ.
26) משלי ו, כג.
27) כ"ה בתו"א שמות מט, ב ואילך. לקו"ת שה"ש מ, ב ואילך. וראה שהש"ר עה"פ.
28) שה"ש ו, ח.
29) חגיגה ג, ריש ע"ב.
30) קהלת יב, יא.
31) עירובין יג, ב. וש"נ.
32) שמואל־א טז, יח.
33) סנהדרין צג, ב.
34) ספ"ז. וראה גם תורת מנחם חמ"ו ע' 216. וש"נ.
35) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ג בתחלתה (תורת מנחם חל"ז ע' 73). וש"נ.
36) צט, ריש ע"ב. וראה גם תורת מנחם ח"נ ע' 49. וש"נ.
37) צפע"נ סנהדרין שם.
38) פ"ח ה"ב.
39) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 96. וש"נ.
40) ראה ברכות יט, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבתורה, שלכן יכולים ללמוד מענין אחד על חבירו, וכאמור, שיכולים למצוא כללים וסברות, ולתרץ קושיות כו', אפילו מסדר זרעים על סדר טהרות.

ו. אמנם, בענין האחדות שבתורה גופא יש חילוקים באופן גילוי האחדות — כמובן שאינו דומה השייכות של ענינים שהם בשני סדרים שונים לשייכותם של ענינים שהם בסדר אחד או במסכת אחת, שבהם רואים בגלוי יותר את שייכות הענינים זל"ז, שיכולים לתרץ קושיא מענין לענין וכיו"ב.

ולכן יש דעה נוספת בתוספתא הנ"ל, שאין לשאול שאלה על ענין זה מענין אחר, וכמארז"ל[41] "כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשיילי' במסכתא אחריתי", אבל אפשר לשאול במסכת זו, כיון שבמסכת זו ענין האחדות הוא בגלוי יותר.

וכללות הענין בזה — שאף שבתורה ישנו ענין האחדות, מ"מ, כיון שהתורה יורדת לעולם, "טורי דפרודא"[42], כמ"ש[43] "ומשם יפרד", ששם ישנו ענין של פירוד והתחלקות, הנה גם בתורה כפי שנמשכה למטה יש ענינים שבהם לא ניכר כ"כ ענין האחדות, ועי"ז יכולה התורה לפעול בעולם שבו לא ניכר כלל ענין האחדות.

ולאידך גיסא, כדי שהעולם יוכל לקבל את ענין האחדות שבתורה, הנה בתור הכנה לזה מוכרח להיות ענין האחדות גם בעולם מצד עצמו, ועי"ז יוכל העולם לקבל את ענין האחדות שבתורה.

ז. וכיון שענין האחדות שבתורה נמשך בעולם, הנה גם בחכמות אוה"ע מוצאים בכל דבר את הצד השוה שישנו בענינים נוספים שבעולם, והיינו, שלא זו בלבד שמענין אחד יכולים ללמוד על שאר הענינים, אלא עוד זאת, שרואים בבירור את הצד השוה שבהם.

וענין זה הטביע הקב"ה בעולם, שאפילו כאשר חכמי אוה"ע מתייגעים להתבונן בעניני העולם,

— כמבואר בתו"א[44] אודות ה"פילוסופים מהאומות הקדמונים שהיו .. עוזבים כל תענוגים ועוסקים בכל לבבם ותשוקת נפשם .. להבין ולהעמיק בענין החכמות .. מצד מזג טבעם .. שגובר בו מרה שחורה בתולדתו (ולכן) תשתוקק נפשו מאד אל החכמה כו'", ע"ד שמצינו אצל בנ"י, להבדיל, בנוגע ללימוד התורה, שיש מי "שיחשוק לבו ונפשו להגות בה יום ולילה כו'" (כמובא שם הדוגמא מרבי חנינא בן תרדיון) —

הנה למרות שיש בעולם ריבוי ענינים, לא מחפשים בעולם את הענינים המפרידים, אלא את הצד השוה שיש בכל עניני העולם, מצד ענין האחדות שיש בעולם מצד עצמו, כיון שנברא ע"י "ה' אחד", כנ"ל.

וענין זה מודגש בחוקי וכללי הטבע, ובלשון הכתוב[45]: "חוקות שמים וארץ .. שמתי", והיינו, שכאשר מתבוננים ב"חוקות שמים וארץ", חוקי וכללי הטבע, רואים שנקבעו ע"י הקב"ה ("שמתי"), ולכן ישנו ענין משותף בכו"כ ענינים, שבזה מתבטא ענין האחדות[46].

ח. ואע"פ שיש התחלקות בעולם — אין זה בסתירה לענין האחדות, ואדרבה: ההתחלקות היא בשביל האחדות.

וע"ד המבואר[47] בענין תהו ותיקון, שבתיקון יש כלים מרובים (ועד שכל ענין עבודת האדם היא להרבות בכלים), ובתהו יש כלים מועטים, ואעפ"כ, תהו הוא "טורא דפרודא", ושם ישנו הענין ד"וימלוך גו' וימת"[48], שענין אחד אינו נותן מקום לענין שני, ודוקא בתיקון — שבו יש ריבוי כלים — ישנו ענין

41) שבת ג, ריש ע"ב.
42) ראה זח"א קנח, א ועוד. תניא ספכ"ב. ספל"ג. ובכ"מ.
43) בראשית ב, יו"ד.
44) תולדות יט, ג.
45) ירמי' לג, כה.
46) ראה גם תורת מנחם חמ"ה ע' 316 ואילך.
47) ראה סה"מ תרנ"ג ע' רלט ואילך. תרס"ג ח"ב ע' עא ואילך. ועוד.
48) וישלח לו, לב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האחדות, כי, ההתחלקות שבתיקון אינה התחלקות לשם התחלקות, אלא ההתחלקות היא בכדי שתוכל להיות התכללות[49].

וכמובא גם הדוגמא לזה בעולם – שהאפשרות לחיבור מים ואש היא עי"ז שבמים גופא יש התחלקות לארבע יסודות ארמ"ע, כך, שגם במים גופא יש יסוד האש, ובאש גופא יש יסוד המים, ועי"ז יכולים המים להתחבר עם האש.

וע"ד שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר[50] בענין חיבור הנפש עם הגוף – אף שבעצם לא שייך שיהי' חיבור של רוחניות עם גשמיות (כלשון הרמ"א[51] בענין זה) – שכיון שבגוף עצמו ישנו חלק הגוף שבו וחלק הנשמה שבו, וכן בנשמה עצמה ישנו חלק הנשמה שבה וחלק הגוף שבה, הנה כאשר חלק הנשמה שבגוף מתחבר עם חלק הגוף שבנשמה, אזי יכול להיות חיבור הנשמה עם הגוף.

ט. ונוסף על הלימוד הכללי מהאמור לעיל, יש פרטים נוספים שלמדים מענין החלה, כפי שיתבאר לקמן.

* * *

י. ע"פ האמור לעיל (ס"ז) שגם ע"י חכמות אוה"ע (כל שבע החכמות[52], ובפרט חכמת הטבע) באים לענין האחדות[46] – נשאלת השאלה: מדוע נאמר בתניא[53] ש"בחכמות אומות העולם הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלקית כו'" ("אא"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן .. או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו, וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסייעתן שעסקו בהן")?

ויובן ע"פ האמור לעיל (ס"ג) בנוגע למצות חלה, שהחיוב בזה הוא לאחרי נתינת המים להקמח, שמצד עצמו הוא באופן של פירוד, וע"י נתינת המים נעשית עיסה אחת, ענין אחד:

מים – יש בהם כמה ענינים, אבל מדברי הגמרא במסכת תענית[54] ש"נמשלה התורה למים .. (ש)יורדים ממקום גבוה למקום נמוך", מובן, שזהו הענין העיקרי במים (כי התורה לא היתה נמשלה למים מצד ענין צדדי שבהם), והרי הירידה ממקום גבוה למקום נמוך מורה על ענין הביטול[55].

ובנוגע לענינו:

חכמות אוה"ע מצד עצמם – אין בהם ענין המים, ענין הביטול.

ומצד העדר הביטול – יכולה להיות אצלם שיטה בנוגע לנקודות המשותפות שמוצאים בעניני העולם, חוקי הטבע, שאין זה ענין אמיתי; לפי דעתם הרי זה רק "סימן" להקל על האדם שלא יצטרך לזכור ריבוי ענינים נפרדים, עי"ז שמוצאים חוקים וכללים שהם בהשוואה בכל הנבראים.

יא. ומובן ששיטה זו היא היפך השקפת התורה – שהרי ע"פ התורה אין ענין שהוא בדרך מקרה, שהרי זה כפירה באמונה כו', וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תעניות[56] שאם "יאמרו דבר זה ממנהג העולם .. נקרה נקרית הרי זו דרך אכזריות כו' הוא שכתוב בתורה[57] והלכתם עמי בקרי כו'".

ע"פ התורה ישנם חוקי הטבע, וראי' לדבר – שהרי יש התפעלות מענין של נס, ולכאורה, כיון שענין הנס אינו אלא שידוד מערכות הטבע, הרי לדעתם שאין חוקי הטבע, וכל דבר הוא ענין בפני עצמו, א"כ מהו הפלא שבענין הנס?!

---

49) ברשימה נוספת: אילו היו האורות פשוטים – לא הי' שייך ענין של התכללות; ודוקא כאשר ישנו ענין הציור – אזי ישנו ענין ההתכללות. ולהעיר גם מהמבואר בתורת חיים פ' נח (ע, ב ואילך) ובארוכה בהמשך תער"ב (ח"ב ס"ע תרעה ואילך. ע' תקמ) שדוקא מצד אחדות הפשוטה בא ענין הריבוי כו'.

50) ראה סה"מ תרפ"ו ע' נב. ה'ש"ת ע' 34. ועוד.

51) או"ח ס"ו ס"א.

52) ראה ראב"ע משלי ט, א.

53) ספ"ח.

54) ז, א. הובא בתניא פ"ד.

55) ראה גם תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קיח ואילך.

56) פ"א ה"ג.

57) בחוקותי כו, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכן מוכח מההלכה שסומכים על הוראת הרופא – שקובע ע"פ עניני הטבע, מצד ה"חזקה" דשלש פעמים בנוגע לרפואה או קמיע שלו[58] – לדחות שבת ויוהכ"פ, אפילו לצורך קטן או לצורך חיי שעה[59], ולכאורה, אם חוקי הטבע אינם אמת, איך אפשר לסמוך על זה ולדחות ענין של תורה שהוא בודאי אמיתי?! – ועכצ"ל, שגם חוקי הטבע הם ענין אמיתי ע"פ תורה, ולכן יכולים לדחות ענין אמיתי אחד מפני ענין אמיתי נוסף.

ובאמת הנה לא רק ע"פ תורה, אלא גם ע"פ טבע הבריאה, מחפש אדם את ענין האחדות, שכן, איש ישראל בטבעו אינו רוצה להיות מנותק מענין האחדות, כידוע פתגם רבינו הזקן[60] שיהודי בטבעו אינו רוצה ואינו יכול להיות מנותק מאלקות, ובמילא, מצד טבעו, בכל מקום שיכול, רוצה למצוא את ענין האחדות; ומצד ענין הבחירה, נעשה כן גם אצל אוה"ע (ע"ד המבואר לגבי הענין דקומה זקופה[61]).

ולאמיתו של דבר יודעים גם הם שהאמת היא שישנם חוקי הטבע, והראי', שלאח"ז ממשיכים הם בעצמם להתייגע ולחפש את חוקי הטבע, ואילו היו סבורים שאין זה ענין אמיתי, לא היו עוסקים בזה.

יב. והסיבה לכך שיכולה ליפול מחשבה להיפך – הרי זה רק מצד החומריות של היצה"ר שרוצה להעלים על ענין האחדות:

לכאורה אינו מובן: לאחרי שהתייגעו ומצאו ענין של אחדות בעניני העולם מצד חוקי הטבע, הרי אדם חס על מעשה ידיו, וא"כ, למה ירצו להרוס זאת, ולומר שאין זה ענין אמיתי?!

אלא זהו מצד החומריות של היצה"ר, שעושה רע לא רק לנפש, אלא גם לגוף, ובלשון הכתוב[62]: "נופת תטופנה שפתי זרה גו' ואחריתה מרה כלענה", באופן שגם עבור הגוף הרי זה "מרה כלענה", כמבואר בדא"ח ובאריכות בספרי מוסר; ורק מצד החומריות של היצה"ר יכול לדמות לעצמו ("זיך איינרעדן") שחוקי הטבע אינם אמת כו'.

יג. והעצה לזה – מרומזת במצות חלה, שצריך להיות עירוב המים בקמח, שהקמח עצמו הוא באופן של פירורים נפרדים, וע"י המים נעשה ענין האחדות[63]:

מים – שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך – מורה על ענין הביטול, כנ"ל. וכאשר ישנו ענין הביטול, אזי מתבטלת החומריות, ואז רואים את האמת – ענין האחדות.

ולהעיר, שכשם שבחכמות העולם יש צורך בענין המים, ענין הביטול, כדי לראות את האמת שבזה, כן הוא גם בלימוד התורה, שכדי שהלימוד יהי' כדבעי, יש צורך בהקדמת ענין הביטול, ענין המים, שזהו"ע עבודת התפלה, כמ"ש[64] "שפכי כמים לבך", כולל גם הביטול שקודם התפלה, כמארז"ל[65] "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" (כפי שיתבאר לקמן במאמר[66]).

ויש להוסיף, שענין הביטול נוגע לא רק בלימוד החכמה עצמה (למצוא את ענין האחדות כו'), אלא גם כללות הגישה ללימוד החכמה צריכה להיות מתוך ביטול, כפי שרואים בפשטות, שאם אדם יגש ללימוד החכמה מתוך רצון לנצח ולהוכיח את הצדק שבסברא שלו ("אויספירן זיין'ס"), לא יבוא לעולם לאמיתית השכל, כי אם ע"י הביטול דוקא.

אך כיצד באים לביטול זה? – הן אמת שזהו ענין הקשור עם מציאותו, שכדי שיוכל להבין את

58) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"א סכ"ה ואילך. וש"נ.
59) ראה שם סשכ"ט ס"ג. וש"נ.
60) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
61) ראה שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'שי"ת ס"י (תורת מנחם ח"א ע' 110). וש"נ.
62) משלי ה, ג־ד.
63) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשח"י ס"ו (תורת מנחם חכ"ג ע' 87).
64) איכה ב, יט.
65) ברכות רפ"ה (ל, ב).
66) פ"ד (תורת מנחם חנ"ו ע' 349).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החכמה לאמיתתה, צריך להקשיב לזולת כו', אבל אעפ"כ, הרי זה עדיין תנועה של ביטול, הן עצם ההקשבה לדברי הזולת, ובפרט כשהזולת סותר את דבריו.

ובכן: בנוגע לבנ"י – הרי זה מצד היותם קשורים עם "ה' אחד", והם "גוי אחד בארץ"[67], שגם בענינים ארציים (כמו לימוד חכמות העולם) יש אצלם ענין ההתאחדות והביטול[68]; ועי"ז נמשך ענין זה גם אצל אוה"ע, להבדיל, מצד ענין הבחירה (כנ"ל סי"א).

יד. ולענין זה התחילו להגיע בשנים האחרונות[69] – כמבואר בזהר[70] על הפסוק[71] "בשנת שש מאות שנה לחיי נח גו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו", והיינו, שלא זו בלבד שבנוגע לחכמת התורה התחיל הגילוי של פנימיות התורה, ובאופן שאפילו ילדים קטנים לומדים זאת[72], אלא גם בנוגע לחכמות העולם – שהתחילו למצוא בכל ענין שאינו ענין בפני עצמו, אלא קשור עם ענין כללי, וכאמור, שמוצאים את הנקודה המשותפת שבכל עניני הטבע.

ועד שבאים להכרה שהנקודה שמאחדת את כל עניני העולם הו"ע האלקות, וכאמור לעיל (ס"ז) שע"י "חוקות שמים וארץ" רואים שישנו מי שקבעם ("שמתי"), שזהו אמיתית ענין הטבע – בגימטריא אלקים[73], והיינו שהכל הוא אלקות, ועד שלא זו בלבד שרואים ש"הטבע" בגימטריא "אלקים", היינו שבגילוי רואים את הטבע, ואילו אלקים הוא בהעלם בהטבע, אלא אדרבה: "אלקים בגימטריא הטבע"[74], היינו, שאלקים הוא בגילוי, והטבע הוא בהעלם.

וכאמור, שכל זה נעשה ע"י הקדמת ענין הביטול, שזהו"ע המים, כמרומז במצות חלה, שע"י עירוב המים נעשה ענין האחדות, ועי"ז רואים את ענין האחדות – לא רק האחדות שבתורה, אלא גם האחדות שבבריאה.

ועד שבאים לאמיתית ענין האחדות, בלי שום פירוד והתחלקות, שתהי' בביאת משיח צדקנו, כמ"ש[75] "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"[76].

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ראשית עריסותיכם.

* * *

טז. בנוגע לפירוש רש"י – איתא בספרים ברי־סמכא[77], שכדי להבין תיבה אחת ("איין וואָרט") בפירוש רש"י לתכליתו, צריך לישב שבעה נקיים!...

וכיון שעיקר ענינו של פירוש רש"י הוא פירוש הפשט, כפי שכותב בעצמו "אני לא באתי אלא לפשוטו"[78], הרי מובן שפתגם הנ"ל אמור (גם) בנוגע לחלק הפשט שבפירוש רש"י.

אמנם, כל זה הוא בנוגע להבנת פירוש רש"י לתכליתו; אבל לא לתכליתו – יכולה להיות איזו הבנה בפירוש רש"י גם ע"י יגיעה פחותה מזו.

---

67) שמואל־ב ז, כג. ועוד.
68) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
69) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז דאשתקד ס"ג (תורת מנחם חנ"ג ריש ע' 135). וש"נ.
70) ח"א קיז, א.
71) נח ז, יא.
72) ראה שם קיח, א.
73) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו.
74) של"ה שם קפט, א.
75) ישעי' יא, ט.
76) ראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.
77) הובא בספר פרדס הגדול לרש"י – ווארשא תר"ל – בהקדמת המביא לבית הדפוס, בשם ר' שמשון מאַסטראָפּאָלי. ובכ"מ. וראה גם נחל קדומים (להחיד"א) פ' וירא עה"פ יח, ה.
78) פרש"י בראשית ג, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז. ובכן, נתעכב עתה על פירוש רש"י בפסוק הראשון שלאחרי פרשת חלה[79], שבו מדובר אודות "מצוה אחת שהיא ככל המצוות"[80], כדלקמן.

וענין זה הוא בהמשך להאמור לעיל (ס"ה ואילך) אודות ענין האחדות שבתורה, שכן הוא גם במצוות, שבכל מצוה כלולים כל המצוות,

— כמבואר בחסידות[81] הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"[82], כיון שבמצוה שעוסק בה כלולים כל המצוות.

ולכן נאמר הלשון "פטור", ולא הלשון "דוחה", כי, הלשון "פטור" מורה שאינו צריך לעשות זאת, כיון שנפטר ע"י ענין אחר, וכמו שאמירת ברכה על דבר אחד פוטרת את הדבר השני, כיון שחלה גם עליו, משא"כ הלשון "דוחה" מורה שמעיקר הדין הי' צריך לעשות זאת, אלא שנדחה ע"י ענין אחר. —

אלא שיש מצוות שבהם מתגלה יותר ענין ההתכללות (ע"ד שנת"ל בנוגע לתורה), להיותם מצוות כלליות.

וכמו מצות חלה, "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו גו'"[13] — דכיון שלחם כולל כל צרכי האדם (כנ"ל ס"ג), הרי מובן שהמצוה ד"ראשית עריסותיכם חלה תרימו גו'" היא מצוה כללית.

וכמו"כ בפסוק שלאח"ז[79], "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", דקאי על "מצוה אחת שהיא ככל המצוות .. ואיזו זו ע"ז"[80].

וזהו הטעם שהפסוק "וכי תשגו וגו'", שקאי בע"ז, נאמר מיד לאחרי מצות חלה — כיון שגם חלה היא מצוה כללית, כמו ע"ז.

יח. רש"י מעתיק את התיבות "וכי תשגו ולא תעשו", ומפרש: "ע"ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת".

אח"כ מעתיק התיבות "וכי תשגו וגו'", ומפרש: "בע"ז הכתוב מדבר. או אינו אלא באחת מכל המצות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"ז".

ואח"כ מעתיק את התיבות "אשר דבר ה' אל משה", ומפרש: "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, כדכתיב[83] אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי".

וצריך להבין[84]:

א) איך מתחיל רש"י (בד"ה הא') "ע"ז היתה בכלל כו'" — לפני שמפרש (בד"ה הב') ש"בע"ז הכתוב מדבר"?

ב) מדוע מעתיק רש"י בד"ה הא' גם את התיבות "ולא תעשו" — כמדובר כמ"פ שגם התיבות שרש"י מעתיק מהפסוק הם בדיוק, לא חסר, וגם לא יתיר, ולכאורה מספיק להעתיק רק את התיבות "וכי תשגו"?

ג) מדוע בד"ה הב', שרש"י מעתיק התיבות "וכי תשגו" — מוסיף תיבת "וגו'"?

אם מצד הכלל "כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן לי'"[85] — הי' רש"י צריך להוסיף תיבת

---

79) פרשתנו טו, כב.

80) פרש"י עה"פ.

81) ראה סה"מ תרנ"ה ע' לז. המשך תרס"ו ס"ע סח. ע' רסז. ע' תקכב. תער"ב ח"ב ע' א'פא. סה"מ עטר"ת ע' קנב. ע' תסג. ע' תרסט. תרפ"ה ע' קיא. תרפ"ז ע' נ. קונטרסים ח"ב תלה, ב. תש"ה ע' 79. ע' 107. ועוד.

82) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

83) תהלים סב, יב.

84) כ"ק אדמו"ר שליט"א מנה הקושיות: קושיא הא', קושיא הב' וכו'. ואח"כ אמר שיש עוד דיוקים בפירוש רש"י זה, ואין כאן מקומם.

85) תענית כז, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"וגו'" בכל פעם. ועכצ"ל, שכלל זה אינו שייך לפירוש רש"י, כיון שכתב פירושו בתור "קונטרס" לתורה, כך, שאין כאן העתקת פסוק בפ"ע, ולכן אינו צריך להוסיף תיבת "וגו'".

ומזה מובן, שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו'" – הרי זה בגלל שגם המשך הכתוב נוגע לפירושו, אבל, אין זה נוגע כ"כ שיצטרך לפרש זאת, אלא די בכך שמרמז זאת בהוספת תיבת "וגו'".

ובהתאם לכך יש לבאר גם הצורך בהוספת תיבת "וגו'" בפירוש רש"י זה.

ד) לאחרי שרש"י אומר ש"בע"ז הכתוב מדבר", מבהיר רש"י "או אינו אלא באחת מכל המצוות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצוות". ולכאורה, מנא לי' לרש"י ש"בע"ז הכתוב מדבר", "מצוה אחת שהיא ככל המצוות" – הרי אפשר לומר שהכתוב מדבר אודות "כל המצוות האלה" ממש, שהעובר על כל המצוות צריך להביא פר לעולה ושעיר לחטאת?

יש מפרשים[86] (ע"פ מ"ש בספרי) ש"מדכתיב מיד אחריו[87] והי' אם מעיני העדה נעשתה וגו', לשון יחיד, מצוה אחת משמע, ובתחלה כתב את כל המצוות, משמע מצוות רבות, וסתרי אהדדי, אלא ע"כ הכוונה לומר במצוה אחת שהיא שקולה כנגד כל המצוות".

אבל, כאמור כמ"פ, פירוש רש"י הוא פירוש שלם, מבלי לסמוך על הספרי – במכ"ש מזה שרש"י אינו סומך אפילו על מ"ש בחומש בפסוקים שלאח"ז, ואם זוהי כוונת רש"י, הי' צריך לומר זאת בפירוש, ולא לסמוך על כך שבשנים שלאח"ז יעמוד אחד המפרשים ויפרש את דבריו.

ה) ה"קלאָץ־קושיא" – בנוגע לפירוש רש"י על התיבות "אשר דבר ה' אל משה", "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום":

משמעות התיבות "אשר דבר ה' אל משה" – שדיבר רק אל משה. וכדמוכח גם ממ"ש בפסוק שלאח"ז[88]: "את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה", דקאי על "כל התורה כולה" (כפי שמפרש רש"י), והרי כל התורה אמרה הקב"ה רק למשה, כמ"ש בכל הפרשיות: "וידבר ה' אל משה לאמר". ואילו כל שאר בנ"י שמעו ממשה, ולא מהקב"ה בעצמו.

ולמה מפרש רש"י ש"אשר דבר ה' אל משה" היינו "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום" – שכל ישראל שמעו אותם מפי הגבורה?!

וזוהי קושיא חמורה ביותר, עד כדי כך, שבגלל זה יש אומרים שאין לגרוס כלל פיסקא זו!

בנוגע לקושיא זו – מצינו במפרשים שני סוגי תירוצים:

יש מפרשים[89] ע"פ דברי הגמרא במסכת הוריות[90] "אמר קרא אשר דבר ה' אל משה, וכתיב אשר צוה ה' אליכם ביד משה, איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה וצוה על ידי משה כו'", והיינו, שמ"ש "אשר דבר ה' אל משה", הרי זה באופן "ששמעו ישראל מפיו (של הקב"ה) כשדבר עם משה"[91], ורק מ"ש "אשר צוה ה' אליכם ביד משה", "משמע שצוה ע"י משה"[91].

אבל, אם זוהי כוונת רש"י, הי' לו לומר זאת בפירוש, ולא לסמוך על דברי הגמרא במסכת הוריות.

ויש מפרשים[86], שמ"ש "אשר דבר ה' אל משה" קאי אמנם על שאר המצוות ששמעו רק ממשה ולא מהקב"ה, ופירוש הכתוב הוא: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה, ר"ל לא תעשו המצוה האחת אשר שמעתם אתם בעצמיכם מפי הקב"ה, והיא שקולה כנגד כל שאר התרי"א מצוות אשר דבר ה' אל משה, כלומר, שדברם אל משה לבדו ואתם לא שמעתם אותה מפי הקב"ה", שהרי "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", "וא"כ, אשר דבר ה' אל משה, דמשמע אל משה לבדו דיבר, הם שאר התרי"א מצוות, שהשתים ששמענו שקולות כנגד כולן".

---

86) לבוש האורה.
87) פסוק כד.
88) פסוק כג.
89) ראה פי' הרא"ם. באר היטב וספר הזכרון.
90) ח, סע"א.
91) פרש"י הוריות שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל, פירוש זה הוא ע"ד הפלפול, ואילו בפשטות, כשרש"י מפרש "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" על התיבות "אשר דבר ה' אל משה", כוונתו, שהפירוש ד"אשר דבר ה' אל משה" היינו "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ולא להיפך, ש"אשר דבר ה' אל משה" הם שאר תרי"א מצוות.

ו) רש"י מביא ראי' ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ממ"ש "אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", וכמבואר במפרשים[92], שמפסוק זה "משמע שמאותו דיבור שדיבר אלקים במעמד הר סיני .. שבו נכלל כל הדברות .. בדיבור אחד ("אחת דיבר אלקים"), לא שמענו מהם רק השתים ("שתים זו שמעתי"), שהם אנכי ולא יהי' לך, אבל השאר, מפי משה רבינו שמענום, ולא מפי הגבורה".

ואינו מובן:

(א) הרי רש"י בעצמו פירש בפ' יתרו[93] ש"אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי" קאי על "זכור ושמור (ש)בדבור אחד נאמרו", "וכן מחללי' מות יומת וביום השבת שני כבשים, וכן לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך, וכן ערות אשת אחיך יבמה יבוא עלי"; ואיך מפרש כאן שקאי על "אנכי ולא יהי' לך"?

(ב) הרי כאן נוגע רק הענין ד"שתים זו שמעתי", ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ולמה מביא רש"י גם "אחת דיבר אלקים"?

ז) בהמשך הפרשה, על הפסוק[94] "כי דבר ה' בזה גו'", מפרש רש"י "אזהרת ע"ז מפי הגבורה והשאר מפי משה", והיינו, שהטעם שאזהרת ע"ז נקראת "דבר ה'" היא לפי שנאמרה "מפי הגבורה". ומזה מוכח, שהאמירה "מפי הגבורה" מודגשת בכתוב בלשון "דבר ה'", ללא הזכרת משה. וא"כ, איך אפשר לפרש ש"אשר דבר ה' אל משה" (לפי הפירוש "ששמעו ישראל מפיו (של הקב"ה) כשדבר עם משה"[91]) קאי על "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום"?

אך הענין הוא – שרש"י בא לבאר מה שמצינו בפרשה זו כמה לשונות: "אשר דבר ה' אל משה", "אשר צוה ה' אליכם ביד משה", ו"דבר ה'", וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

יט. בנוגע לאגרת התשובה – אוחזים בפרק ד':

לאחרי שמבאר ש"נשמת האדם שהיא מבחי' פנימיות החיות ("כמ"ש[95] ויפח גו'") היא חלק שם הוי' ב"ה, כי שם הוי' מורה על פנימיות החיות כו'" – ממשיך לבאר ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה .. וככה ממש עד"מ .. בנשמת האדם וכו'".

ומקדים – "כנודע ממאמר אליהו[96] אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין .. עשר ספירן .. עלמין סתימין וכו', אנת חכים ולא בחכמה ידיעא אנת מבין ולא בבינה ידיעא וכו'".

הביאור בהקדמת מאמר אליהו – שכדי לבאר ענין ניקוי הפגמים בד' אותיות שם הוי' שנעשה ע"י י"ג מדה"ר הנמשכות מרצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה מאותיות שם הוי', צריך להקדים שמלבד הע"ס שנקראים תיקונין (מלשון תכשיט, וזהו גם ענין התומ"צ, כמו תפילין, שנקראים טוטפות, מלשון תכשיט), יש גם בחי' "אנת כו'", שלזה מגיעים ע"י התשובה (ולכן מדגיש "מאמר אליהו"[97], לרמז על ענין

92) פי' הרא"ם.
93) כ, ח.
94) שם, לא.
95) בראשית ב, ז.
96) תקו"ז בהקדמה (יז, א־ב).
97) בענין זה נזכר גם – בדרך אגב – מ"ש באגה"ת ספ"ט: "וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה וכו' ישנה ב' פרקים כו'", דלכאורה אינו מובן (ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 373. וש"נ): לשם מה צריך לציין שמאמר זה הוא בתנא דבי אליהו, ובפרט שבתנא דבי אליהו שלפנינו לא נמצא מאמר זה, כי אם בויק"ר, כפי שמציין הצ"צ (קיצורים והערות לתניא ע' לט): "ע' ויקרא רבה פכ"ה ע"ש", וא"כ, אף שבודאי ראה רבינו הזקן גירסא כזו בכת"י שלא הגיע לידינו, אינו מובן, מדוע ציין לגירסא בלתי נפוצה בתנא דבי אליהו ("אַ פאַרוואָרפענעם תנא דבי אליהו"). ועכצ"ל, שהיתה לרבינו הזקן כוונה מיוחדת בהציון ל"תנא דבי אליהו" דוקא (ראה גם לקו"ש חל"ט ע' 113 הערה 15).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התשובה, ענינו של אליהו – "והשיב לב אבות על בנים גו'"[98]; ולאידך, גם בבחי' "אנת" שלמעלה מע"ס דאצילות יש ע"ס הגנוזות, ועל ידם נמשך מבחי' "אנת" בהע"ס, ועי"ז נעשה גם מילוי הפגמים – נכלל בשיחה[99] שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש חי"ט ע' 416 ואילך, הערות 8-12.

* * *

כ. הביאור בפרש"י[100]:

רש"י מעתיק מהפסוק את התיבות "וכי תשגו ולא תעשו", שמהם מוכח שמדובר כאן אודות העלם דבר של ציבור:

לכאורה הי' הכתוב יכול לומר "וכי תעשו בשגגה"? – וכיון שנאמר "וכי תשגו ולא תעשו", היינו, שהכתוב מחלק זאת לב' ענינים: "תשגו" (שגגה) ו"תעשו" (מעשה), הרי מובן, שהשגגה אינה אצל אותו אדם שעושה את המעשה.

ובכן: המקרה היחידי שמצינו שהשגגה והמעשה אינם אצל אדם אחד – הרי זה מ"ש בפ' ויקרא[101]: "ואם כל עדת ישראל (אלו סנהדרין) ישגו ונעלם דבר (טעו להורות .. שהוא מותר) מעיני הקהל ועשו (ציבור על פיהם) אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה", היינו, שהשגגה היתה אצל ב"ד, והמעשה הי' ע"י הציבור.

ומזה מובן גם בנוגע למש"נ כאן "וכי תשגו ולא תעשו" – שמדובר אודות שגגת ב"ד ועשיית הציבור.

ועפ"ז נשאלת השאלה: מדוע נכפל בפרשתנו ענין שנאמר כבר בפ' ויקרא?

וענין זה בא רש"י להבהיר בפירושו: "ע"ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר" – כמ"ש בפ' ויקרא, ולכן יש צורך לבאר הטעם שנכפל הענין בפרשתנו.

ולהעיר, שמ"ש רש"י "נ"ז (דוקא) היתה בכלל כל המצות כו'", הרי זה בגלל שהאמת היא ש"בע"ז הכתוב מדבר" (כמ"ש רש"י בד"ה הב'), אבל כאן לא נוגע שמדובר אודות ע"ז דוקא, כי גם אם מדובר אודות ענין אחר, כמו שבת וכיו"ב, נשאלת אותה שאלה למה נכפל בפרשתנו ענין שכבר נאמר בפ' ויקרא.

ומבאר רש"י הטעם שענין זה נכפל בפרשתנו – "והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן, לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת".

וכפי שמצינו בכ"מ שהתורה מוסיפה במקום אחד על מ"ש במקום אחר, ולדוגמא: בנוגע לקרבנות של חג השבועות – שבפ' פינחס ניתוסף על מש"נ בפ' אמור[102]. וכן בנוגע לקרבן שלמים, שבפסוק "וזאת תורת זבח השלמים וגו'" שפרשת צו[103] מוסיפה התורה לגבי מש"נ בפרשת ויקרא. ועד"ז בנדו"ד, שכאן מוסיפה התורה על מש"נ בפ' ויקרא בנוגע ל"כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר" (לחטאת) – שבע"ז צריך להביא "פר לעולה ושעיר לחטאת".

כא. וממשיך רש"י (בד"ה הב'): "בע"ז הכתוב מדבר .. את כל המצוות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצוות".

---

98) מלאכי ג, כד. וזהו הטעם שאליהו הנביא יבוא קודם ביאת המשיח (ראה רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב), להכין את בנ"י לגאולה העתידה, כמ"ש (שם, כג) "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' גו'" – כי, פעולתו של אליהו להחזיר את בנ"י בתשובה היא ההכנה לגאולה, כפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה .. ומיד (וכפי שמוסיף רבינו הזקן (תניא אגה"ת פי"א): "תיכף ומיד") הן נגאלין".

99) מש"פ נצבים תש"ל.

100) בהבא לקמן נכללו כמה פרטים משיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז (ושם, שמפני קוצר הזמן לא נתבארו כמה ענינים).

101) ד, יג (ובפרש"י).

102) ראה פרש"י אמור כג, יט.

103) ז, יא (וראה לקו"ש חי"ב ע' 21 ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והכרחו של רש"י שהכתוב מדבר אודות עבירה על "מצוה אחת שהיא ככל המצוות", ולא אודות עבירה על "כל המצוות" ממש – יש לומר בפשטות – כיון שקשה לומר שהציבור יעברו על כל המצוות!

ולהעיר: לכאורה הי' אפשר לומר, שכיון שיש מצוות ששייכים רק לכהנים או רק ללויים או רק לישראלים, הרי לא שייך שכל בנ"י יעברו על כל המצוות. אבל, כיון שמדובר אודות עבירה שנעשתה לאחרי שגגת ב"ד, הנה גם כאשר עשיית הציבור על פיהם היא אצל כל אחד לפי ענינו: כהן לפי ענינו וישראל לפי ענינו, שייך שפיר לומר על זה "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות" ממש, כיון שב"ד שגו להתיר לעבור על כל המצוות.

כב. הביאור בפיסקא "מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"ז" – שג' הענינים "פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים" הם כנגד ג' הסוגים שבמצוות: חוקים עדות ומשפטים, ומצות ע"ז מחוייבת מכל ג' בחינות אלו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ח ע' 54 ואילך.

כג. וממשיך רש"י לפרש מ"ש "אשר דבר ה' אל משה" – "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום":

לכאורה אינו מובן: מדוע נאמר כאן "אשר דבר ה' אל משה", ולא כהלשון הרגיל בתורה (הן לפנ"ז והן לאח"ז) "צוה ה' את משה", וכפי שזוכר הבן חמש למקרא שבפ' פקודי נאמר ריבוי (ח"י[104]) פעמים "כאשר צוה ה' את משה"?!

ועכצ"ל, שהכתוב מדבר אודות ציווי שהי' לא רק למשה לבדו, כיון שכל ישראל שמעוהו – שזהו הציווי "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום".

ואעפ"כ נאמר "אשר דבר ה' אל משה" – כיון[105] שהדיבור הי' למשה, שהרי הקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך"[106], לשון יחיד, וכפי שפירש רש"י: "למה אמר לשון יחיד, אלקיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר[107] למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית לא יהי' לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי".

אך עדיין אינו מובן: בנוגע לע"ז יש שתי מצוות – "אנכי" ו"לא יהי' לך", וא"כ, איך אפשר לומר ש"מצוה אחת שהיא ככל המצוות" קאי על ע"ז?

ולתרץ זאת מביא רש"י מ"ש "אחת דיבר אלקים", היינו שהקב"ה אמר "אנכי ולא יהי' לך" בדיבור אחד, ולכן הרי זה "מצוה אחת", ורק בנוגע לשמיעת בנ"י הי' זה באופן ד"שתים זו שמעתי".

* * *

כד. הביאור בדיוק הלשון "עבודה זרה" (דלכאורה שם זה אינו מדגיש את חומר העבירה, וכמו שישראל נקרא "זר" לגבי כהן), כי, הענין של ע"ז נשתלשל מהטעות שיש לכבד את שמשיו של הקב"ה שעל ידם מנהיג את העולם[108], ואף שלכאורה אין זה חסרון, וכמו במלכותא דארעא שלא פונים אל המלך עצמו בנוגע לכל דבר[109], הנה בנוגע לבנ"י, שנקראים בנים, הפני' להמשמשים לפניו ית' מורה שהוא כמו "זר" למלך עצמו[110],

– הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש הנ"ל ע' 58 ואילך.

---

104) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג.

105) ראה גם גו"א כאן.

106) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

107) תשא לב, יא.

108) וכפי שיודע הבן חמש למקרא שהשמש מאירה ומחממת ופועלת בענין הצמיחה כו' – גם אם עדיין לא למד מ"ש "וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים" (ברכה לג, יד ובפרש"י).

109) ובפשטות – לא בשביל כל דבר צריך לרוץ לווישינגטון אל הנשיא, אלא רק בשביל דבר גדול, ואילו בשביל דבר קטן, מספיק לפנות לממשלת המדינה, ובשביל דבר פעוט, פונים לממשלת העיר כו'.

110) ולהעיר גם מתורת הבעש"ט (נסמן בתורת מנחם חמ"א ס"ע 61 ואילך) בפירוש מאמר הספרי על הפסוק (ואתחנן ד, ז)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כה. וענינו בעבודת האדם – שצריך להזהר שלא לעשות את הטפל לעיקר.

ולדוגמא: אע"פ שיש לו כשרונות טובים כו' – אין לו לחשוב שזוהי המציאות שלו, "כחי ועוצם ידי גו'"[111], אלא צריך לידע שהקב"ה נתן לו זאת, ולא עוד אלא שגם לאחרי נתינת הכשרונות, נתן לו הקב"ה גם את האפשרות לפתח אותם – עי"ז שאביו מוליכו אל המלמד שיפתח את שכלו כו', והרי כל זה נעשה ע"י הקב"ה, שכן, נוסף לכך שהקב"ה נותן למלמד את הכח והאפשרות למלא תפקידו, ונותן לאב את פרנסתו שיוכל לשלם שכר לימוד וכו', הנה בנוגע אליו, פעולת האב והרב היא בשליחותו של הקב"ה, וע"ד המבואר באגה"ק[112] ש"על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום", ואילו ענין הבחירה הוא רק בנוגע אליהם, אם הם יעשו זאת כו'.

וזהירות זו צריכה להיות גם בנוגע ללימוד התורה – שהרי אע"פ ש"דברי תורה אינן מקבלין טומאה"[113], הנה בנוגע אליו יש מעמד ומצב ש"נעשית לו סם חיים", ולפעמים יכול להיות מעמד ומצב ש"נעשית לו" היפך ד"סם חיים"[114], כיון שחסר אצלו ענין הביטול.

וכאמור לעיל (סי"ג) שצריך לערב בקמח את ענין המים (שזהו"ע התפלה, "שפכי כמים לבך") – ענין הביטול, והיינו, שאע"פ שהעיקר הוא הקמח, ובלשון חז"ל[115]: "הכל צריכין למרי חטיא", וכמובן גם שברכת "המוציא לחם מן הארץ" היא בעיקר על הקמח, ולא על המים, שעליהם מברכים "שהכל נהי' בדברו", אבל אעפ"כ צ"ל גם ענין המים, שהו"ע הביטול, ודוקא עי"ז נעשית עיסה אחת, ולא פירורים נפרדים.

* * *

כו. בנוגע למ"ש בפירוש רש"י ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" – יש לבאר דיוק הלשון "מפי הגבורה", ולא כהלשון המורגל במאמרי חז"ל ופירוש רש"י, "המקום" או "הקב"ה":

בנוגע ל"לא יהי' לך אלקים אחרים גו'" – כיון שזהו ענין של שלילת מציאות אחרת כו', הרי זה קשור עם ענין של גבורה, שמורה על הנצחון נגד הזולת, שלא ליתן מקום למציאות אחרת כו'.

ובנוגע ל"אנכי", שאינו ענין של שלילה – הנה כיון ש"אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", היינו, שאנכי ולא יהי' לך נאמרו בדיבור אחד, הרי מצד זה ש"לא יהי' לך" קשור עם ענין הגבורה, הנה בדרך ממילא קשור גם "אנכי" עם ענין הגבורה.

ולאמיתתו של דבר, הנה גם "אנכי" מצד עצמו קשור עם ענין של גבורה – כי, הטעם לציווי "אנכי" הוא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[106], והרי בשביל הענין של יצי"מ הי' צורך בענין של גבורה, כיון ש"עד עכשיו לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת"[116], וכדי שיצאו משם ששים ריבוא בנ"י, הוצרך להיות ענין הגבורה של הקב"ה – "ה' איש מלחמה"[117], "ה' גבור מלחמה"[118].

"מי גו' כהוי' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו" – שהתפלה צ"ל לא לעצם המדה*, אלא לאלקות המלובש בה, וכמו שמבקשים מהמלך עצמו ליתן דבר־מה ע"י הסוכן הממונה על דבר זה (ולא כמו במלכותא דארעא שמבקשים מהשר, ולא מהמלך עצמו, כיון שגם השר הוא מציאות, אלא שהוא קטן מהמלך), שזהו כפי שהמלך הוא באופן של התלבשות בלבושים, ו"הרי אין הבדל והפרש כלל .. בין שהוא ערום** ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים כו'" (תניא ספמ"ב), אבל בודאי אין לבקש מאת הלבוש כו'.

111) עקב ח, יז.
112) סכ"ה (קלח, ב).
113) ברכות כב, א.
114) יומא עב, ב. תענית ז, א.
115) ברכות בסופה. וש"נ.
116) פרש"י יתרו יח, ט.
117) בשלח טו, ג.
118) תהלים כד, ח.

---

*) ונאכו"כ לא לכוכבים ומזלות, אף שאמרו רז"ל (ב"ק צב, ב) "חמרא למרי' טיבותא לשקיי'".
**) ולהעיר שענין זה דורש ביאור בפ"ע – שהרי המלך "אין רואין אותו .. כשהוא ערום" (סנהדרין כב, א (במשנה)). ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וענינו בעבודת האדם – שהנהגתו צריכה להיות (גם) באופן של גבורה, וכמ"ש באברהם "כי ידעתיו גו' לעשות צדקה ומשפט"[119], "בחי' משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו כו'"[120], והיינו, שאברהם עשה חשבון בנפשו שכיון ש"אנכי עפר ואפר"[121], הרי אינו צריך לעצמו כלום, ולכן נתן הכל אל הזולת[122].

וע"י ההנהגה למטה באופן של חותם שוקע (שקשור עם ענין המשפט), ממשיכים מלמעלה חותם בולט[123], שזוהי המשכת י"ג מדה"ר שאינן חוזרות ריקן[124], ועי"ז נמשכים כל הענינים הרוחניים והענינים הגשמיים[125].

[לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

119) וירא יח, יט.
120) תו"א בשלח סג, ב.
121) שם, כז.
122) חסר קצת (המו"ל).
123) ראה תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. לקו"ת עקב יז, ד. ובכ"מ.
124) ר"ה יז, ב. הובא בפרש"י עה"ת תשא לג, יט.
125) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, כ"א סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת שמים כו'
מוה"ר יהודא זאב שי' סג"ל

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, הנה כשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אזכירו ואת כל ב"ב שיחיו, ובפרט לעסקנותו בהישיבה שתהי' בהצלחה למעלה מדרך הטבע היינו בלימוד התורה ובמאור שבתורה זוהי פנימיות התורה שאז יראת ד' היא אוצרו ובמילא מתקיים אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת, וכדרז"ל על פסוק זה, ויראה פרי טוב בעמלו בהבנים אלו התלמידים ובהבנים כפשוטו ובכל יו"ח ובפרט שהם תלמידים ג"כ.

נהניתי לראות במכתבו שמכיר הוא, אשר אלה הבאים אליו בטענה אודות לימוד פנימיות התורה, ה"ז אינו אלא ענין של נסיון אשר מובא בכמה ספרים בביאור דבר זה, שלכאורה כיון שכלפי שמיא גליא, מהו הכוונה בהנסיון, אלא שהתועלת הוא בהאדם הבא לידי נסיון, שמה שהי' אצלו רק בכח, הנה בא זה בפועל, ועוד זאת שמתגלים אצלו כחות הנעלמים לגמרי, מן ההעלם אל הגילוי, ועי"ז מתוסף ג"כ תוספת חיות ואור בכל ענייניו בתומ"צ, נוסף על הענין שבו נתנסה. והאריכות בזה לדכוותי' אך למותר. ובלי ספק יעמוד חזק על משמרתו משמרת הקדש לנהוג עין טובה בכל תלמידיו ולהעניק להם ממאור שבתורה, המביאה לאהבתו ולירא‌תו ית', ולבכל דרכיך דעהו, וכפי הוראת הבעש"ט - באופן דעבדו את ה' בשמחה.

בברכת הצלחה בכל ענייניו הכללים והפרטיים... המחכה לבשו"ט - חותם בפ"ש כהדו"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת קרח

כרך יח, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.

מהו הקשר שבין המעשר ללוי לבין מחלוקת קורח?

אודות סמיכות הפרשיות והקשר שבין "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל..."[1] — ענין מתנות כהונה — לבין מחלוקת קורח האמורה לפני כן בפרשה, נאמר ב"ספרי", ורש"י מציין זאת בפירושו[2], שלאחר ש"בא קורח וערער על הכהונה"[3] אמר הקדוש־ברוך־הוא, שאת כהונת אהרן הוא כותב וחותם ומעלה בערכאין, וזאת באמצעות מתנות כהונה[4].

וצריך להבין: זהו הסבר לקשר שבין מתנות כהונה לבין מחלוקת קורח, אך מה הקשר בין ענין המעשר[5] הניתן ללוי ("ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר..."), המוזכר מיד אחרי ובאותה אמירה של "אני חלקך, מתנן דייהבית לך אינון חולקך"[6] — מתנות כהונה[7]) — לבין מחלוקת קורח?

יותר מזה: לכאורה, לא זו בלבד שאין לכך שום קשר למחלוקת קורח, אלא זהו ענין הנוגד לזה: מחלוקת קורח היתה רק על הכהונה — "ובקשתם גם כהונה"[8] — ולא על לויה, שהרי קורח עצמו היה לוי, ומבין החשובים שבהם — בן יצהר בן קהת[9]?

לכאורה, ניתן היה לתרץ שאכן זו עצמה היא הסיבה: כיון שקורח היה משבט לוי, והמחלוקת נגרמה על־ידו ועל ידי עוד אנשים משבט לוי — הרי עצם היותם בני לוי[10] היה הגורם לטענתם ומחלוקתם, כפי שאמר להם משה[11]: "שמעו נא בני לוי המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל... לעבוד... ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהונה" — ניתן היה לטעות ולחשוב שעקב זאת נפגעה ח"ו חשיבותו של שבט לוי ותפקידו. לכן ציוה הקדוש־ברוך־הוא, ביחד עם הציווי על מתנות כהונה, גם על נתינת מעשר לבני לוי... ללמדנו שבני לוי נשארו בחשיבותם[12].

אך קשה לומר כך, כי מזה שהתורה מזכירה את ענין המעשרות בהמשך למתנות כהונה, ובתוספת וא"ו החיבור[13], מובן, שגם הקשר שבין ענין המעשר ללויים לבין מחלוקת קורח הוא באותו אופן כמו הקשר שבין מתנות כהונה לבין מחלוקת קורח, כלומר, כדי להדגיש

---

1) פרשתנו יח, ח ואילך.

2) עה"פ. ובספרי נשנה גם לקמן פסוק כ.

3) כ"ה בספרי ועד"ז בפרש"י (בא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו). אבל במדרש לקח טוב: לפי שערער קרח על מתנות כהונה בא הכתוב ללמד לקיים לאהרן ולבניו את המתנות, ללמדך כו'. וראה תנחומא פרשתנו ג. במדב"ר פי"ח ד: התחילו כו' להתגרות כו' כ"ד מת"כ כו'.

4) בספרי "לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח". אבל בפרש"י מסיים "ולכך נסמכה פרשה זו לכאן" (ועד"ז במדרש לקח טוב שם), ונתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ג ע' 124 ואילך. ואכ"מ.

5) המדובר בהמשך הפרשה שם כא ואילך.

6) ת"א שם (שהוא קרוב לפשש"מ יותר מתיב"ע — שתרגם "אנא חלקך").

7) בפשטות הי' אפ"ל (בהמשך להנ"ל) דמכיון דתרומת מעשר מן המעשר היא א' מכ"ד מתנות כהונה, הוצרך להקדים תחלה מצות נתינת מעשר ללוי. אבל לפי"ז קשה דמצות מעשר נאמרה בהמשך ובתוך הדיבור (לאהרן)* ע"ד מתנות כהונה (ובוא"ו המוסיף), ותרומת מעשר נאמרה בדיבור (ובפרשה) בפ"ע — ולמשה (יח, כה). וראה לקמן הערה 15.

8) טז, יוד.

9) ריש פרשתנו. ואדרבא זה גרם שבא "לחלוק עם משה" (פרש"י שם ד"ה ודתן).

10) (או ראשי סנהדראות) ע"ד טלית שכולה תכלת — שלדעתם א"צ לציצית — (ראה פרש"י ר"פ קרח ד"ה ודתן).

11) טז, ח ואילך.

12) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו יח, כו.

13) ולבני לוי גו' (יח, כא).

*) ולהעיר שבפסוק כ נאמר עוה"פ (נוסף על תחלת הפרשה בפסוק ח) ויאמר ה' אל אהרן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלכתחילה באופן חיובי את מעלת הלויה[14], ולא רק כדי למנוע את שלילת המעלה[15].

כמו כן: כיון שכל עניני התורה מדוייקים לחלוטין, יש לומר, שהקשר שבין מתנות כהונה ולויה לבין מחלוקת קורח אינו רק באופן כללי, שמתנות כהונה הם סימן בלבד לחיזוק כהונת אהרן לאחר הערעור[16], אלא שמהותן של מתנות כהונה ולויה קשורה למחלוקת קורח[17] ומהווה מענה לטענת קורח.

ב.

טענת קורח: הכהן צריך להיות מובדל מן העם

כבר דובר בהרחבה[18] על הנאמר ב"נועם אלימלך"[19] שהענין של קורח, אשר בתרגום[20] נאמר "ואתפלג קורח", הוא בדומה לרקיע המבדיל בין מים למים[21], לחלק ולהבדיל בין עליונים לתחתונים. ועל כך התבססה מחלוקתו על כהונת אהרן:

כיון שהכהן מנותק לחלוטין מעניני העולם, הוא עסוק רק בעניני קדושה[22] — ובלשון הפסוק[23] "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו",

ובמיוחד אהרן, כהן גדול, שעליו נאמר[24] "ומן המקדש לא יצא" — אם כך "מדוע תתנשאו על קהל ה'"[25] — כיצד ומדוע צריכה להיות ההשפעה של התנשאות וקדושת אהרן על ישראל ("על קהל ה'") שגם הם יתעלו ויובדלו מעניני העולם, בעוד אשר עבודתם היא להתעסק עם דברים גשמיים ולעשות מהם כלים לאלקות.

ולפיכך טענתם "מדוע תתנשאו על קהל ה'" אינה סותרת לרצונם שהם עצמם יהיו כהנים — כי קורח חפץ בסוג אחר של כהונה, שאין לה קשר להשפעה על "כל העדה".

בדומה לענין שאנו מוצאים בקדושה, ששמאי[26] — מצד קפדנותו[27] — "דחפו באמת הבנין"[28], ו"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"[29], כי דרכם היא באופן של "ושם דרך... ששוקל דרכיו"[30].

דוגמא נוספת: רבי שמעון בר יוחאי וחבריו — אשר "הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם"[31], ורבי אלעזר בנו ("חבריו") אפילו לאחר השנה השלוש־עשרה במערה "הוי מחי"[32] (=היה מכה).

בכך מובן מדוע הציווי על מתנות כהונה נכתב לאחר מחלוקת קורח: מתנות כהונה מבטאות את הקשר שבין ישראל לכהנים — שישראל נותנים מרכושם לכהנים, המופרשים מעניני העולם. כלומר, הם מרוממים את הענינים הגשמיים שלהם, ההופכים למתנות כהונה, ואשר עליהם נאמר "אני חלקך", כדלעיל, שהם ניתנים לקדוש־ברוך־הוא.

אך, לכאורה, אין די בכך: אמנם, בפועל חלק קורח

---

14) להעיר שגם שם נאמר "ולבני לוי הנה נתתי" ובספרי שם "אין הנה אלא שמחה" כבספרי ופרש"י שם, ח במתנות כהונה. וראה לקו"ש חכ"ג הנ"ל.

15) בפשטות י"ל שסמיכות מתנות כהונה וכן מעשר ללוי מובנת מעצמה, כי בא בהמשך לפרשה שלפנ"ז (יח, א ואילך) "אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש גו'" (שהוא מענה לבנ"י (יז, כד־כח) "הן גוענו גו' כל הקרב הקרב אל משכן ה'") "וגם את אחיך מטה לוי גו' הקרב אתך גו' ושמרו גו' לעבוד גו'". וכמפורש בהפסוק (יח, כא־ב), "ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל גו' חלף עבודתם גו' ולא יקרבו עוד בנ"י אל אוהל מועד גו'" ועד"ז הוא במתנות כהונה (כמ"ש במפרשי התורה — ספורנו יח, ח. אוה"ח שם. ועוד. ולהעיר מספרי שם, כא דעת ר' יאשי'). אלא שבספרי (ופרש"י) מתרצים האריכות הגדולה בפרטי מתנות כהונה ולא כללות הענין שניתנו לו מת"כ — שהביאור הוא משל למלך כו', לבטל ערעור קרח "ולכך נסמכה פרשה זו לכאן".

16) ובפרט שע"ז כבר היתה ההוכחה מזה ש"פרח מטה אהרן" (יז, כג) וניתן "למשמרת לאות" — "לזכרון שבחרתי באהרן הכהן" (רש"י שם, כה).

17) להעיר ממדרש לקח טוב שבהערה 3.

18) ראה לקו"ש ח"ח ע' 116 ואילך, וש"נ.

19) הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו ע' תרצז, תשכג. ד"ה כל פטר רחם תרכ"ז. ועוד. ע"פ זח"א יז, א ואילך — הובא גם בצרור המור כאן.

20) הובא בפרש"י.

21) בראשית א, ז. וראה אוה"ת שם ח"ג תצו, ב ואילך.

22) ל' הפרשה והבדלה (ראה תו"כ ופרש"י ר"פ קדושים. תניא פמ"ו. אגה"ת פ"י. ועוד).

23) דה"א כג, יג.

24) אמור כא, יב.

25) טז, ג.

26) ששרשו מקו הגבורה (זח"ג רמה, א. וראה הקדמת התניא). וראה זח"א שם. לקו"ת פרשתנו נד, סע"ב ואילך. ובהנסמן בהערה 77.

27) וראה ב"ב (קס, ב) ע"ד כהנים קפדנין. ומבואר במ"א (וראה ביאוה"ז להצ"צ ע' תצא. לקלוי"צ חקת ע' שפט) איך שיכול להיות זה אף שמברכין את בנ"י באהבה, ותלמידיו (וכש"כ בניו) של אהרן: אוהב את הבריות כמאמר הלל והנהגתו (בשבת לא, א).

28) שבת שם.

29) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

30) לקו"ת שה"ש מח, ג.

31) ברכות לה, ב.

32) שבת לג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על הכהונה ובמיוחד על כהונת אהרן, אך כוונתו, ותפיסתו את ענין הכהונה, היתה שתהיה רק הפרדה[33], ולא יהיה חיבור בין "תחתונים", העולם, לבין "עליונים" — קדושה ואלקות. ובהתאם לכך, לכאורה, היה צריך להיות התיקון באופן שהענינים הגשמיים יימסרו לגמרי לקדוש־ברוך־הוא, כך שיווצר חיבור נצחי בין עליון לתחתון, כאשר דבר גשמי ייעשה קדוש לגמרי, כשם שקרבנות המוקרבים לה' על המזבח הם קדושים לחלוטין, אך לא מן כל מתנות כהונה, אשר נאכלים (להנאת) הכהנים, וחלק מהם הם חולין.

ג.
יש קשר בין מחלוקת קורח לבין שחרור הרבי הריי"צ בג' תמוז

פרשת קורח נקראת לפעמים בשבוע שחל בו ג' תמוז, או ביום ג' תמוז עצמו — היום שבו שוחרר כ"ק מו"ח אדמו"ר, ממאסר בשנת תרפ"ז[34].

וכידוע, שהכל בהשגחה פרטית, ובמיוחד לפי דברי ה"של"ה"[35] שכל המועדים נרמזים בפרשיות התורה הנקראות בסמוך להם, מובן, שמשמעות יום זה קשורה למשמעותה של פרשת קורח.

לפי ההסבר דלעיל על מחלוקת קורח, ניתן לכאורה להסביר בפשטות את הקשר ביניהם:

כשם שקורח לא התנגד לעצם ענין הכהונה, להבדלתם של הכהנים מן העם, אלא מחלוקתו היתה, כאמור, על כך שהם משפיעים ומעבירים קדושה זו אל "כל העדה",

כך גם היה אצל אלו שהרבי סבל מהם כל כך הרבה התנגדויות ורדיפות: הדבר שהפריע להם, ואשר בגללו הם אסרו אותו, לא היה עצם עבודתו בתורה ובמצוות לעצמו ובעצמו, אלא עבודתו למען "הרבצת[36] התורה בכל מרחבי מדינתנו", בין כל היהודים אשר חיו אז במדינה ההיא (=רוסיה).

ובדומה לכך היתה משמעות שחרורו בג' תמוז, שהקדוש־ברוך־הוא הוכיח בגלוי לעין כל, שהרבי יכול להמשיך בפעילות הרבצת התורה, כשם שהקדוש־ברוך־הוא הסיר וביטל את ערעורו של קורח בזה שהוא "כותב וחותם לך ומעלה בערכאין" את כהונת אהרן.

אך, לכאורה, אין זה בדומה לאמור לעיל: הרי ג' תמוז לא היה עדיין שחרורו המלא של הרבי, אלא שחרור ממאסר בלבד, שהרי הוא נשלח אז לגלות ל"קאסטראמא", שבה הוא לא יכול היה להמשיך בפעילות הרבצת התורה כראוי, והשחרור המלא התרחש רק מאוחר יותר, בי"ב־י"ג תמוז, אם כי גם אז היו עדיין קשיים, עד ליציאתו מן המדינה ההיא[37].

הכרחי לומר, שהדמיון שבין שחרור הרבי לבין הענין של "כותב וחותם לך ומעלה בערכאין" כהונת אהרן, קשור לחלק של השחרור והגאולה כפי שהוא היה (בחיצוניות לפחות) מוגבל עדיין בהגבלות הגלות אצל אלו שאסרו את הרבי.

ד.
מדוע נקבע שיעור למתנות כהונה ומעשר?

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהזכיר שאלה פשוטה, לכאורה, לגבי ענין מתנות כהונה בכלל, וכן לגבי מעשר:

מתנות כהונה[38], שיהודי נותן לכהן, הן רק חלק קטן ומסויים מנכסיו. אפילו תרומה, חלה וכדומה — הדברים שצריך לתת את ראשיתן לכהן — יש להן שיעור, צריך לתת רק את ה"ראשית", ואפילו מדרבנן נקבע שיעור לתרומה — עין יפה אחד מארבעים[39]. וכך גם בחלה[40]. אבל אין היהודי צריך לתת לחלוטין את כל תבואתו כתרומה וכדומה, אלא צריך להיות "שיריה ניכרין"[41], וכך גם לגבי מעשר, שהוא הרי עשירית בלבד מן הפירות והתבואה.

ולכאורה, מובן מדוע יש שיעור "למטה"[42], שאסור

---

33) ע"ד השייכות דשלילה. וראה זבחים (ג, א) דמינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה.

34) פרשת המאסר והגאולה — ראה לקו"ד ליקוט לד־לז.

35) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

36) במכתב בעל הגאולה לחגיגת ימים אלה — טו סיון תרפ"ח (בסה"מ תרפ"ח ע' קמו — ועתה (תשל"ח) עוה"פ בקונטרס בפ"ע).

37) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהוריי"ץ (כפר חב"ד, תשל"ג) ח"ג.

38) כולן מנויות בגמרא וכו' (ב"ק קי, ב. חולין קלג, ב. תוספתא חלה פ"ב. ספרי פרשתנו יח, ב) וברמב"ם ריש הל' בכורים.

39) תרומות פ"ד מ"ג.

40) חלה פ"ב מ"ז. ספרי שלח טו, כא הובא בפרש"י שם, כ.

41) ראה תרומות פ"ד מ"ה. חולין קלו, ב. רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ה (בתרומה). רפ"ה מהל' בכורים (חלה). אבל בנוגע לראשית הגז פסק (שם פ"י ה"ח) כמ"ד (חולין שם) שדבריו שאמר כל גזיי ראשית קיימין, גם בבכורים נאמר שיעור מדרבנן אבל הרוצה לעשות כל שדהו בכורים עושהו (בכורים פ"ב מ"ד. רמב"ם שם פ"ב הי"ז).

42) מדרבנן עכ"פ, משא"כ מדאורייתא (ראה רמב"ם רפ"ה מהל' תרומות. הל' בכורים שם. רפ"ה שם. רפ"י). ולהעיר מהמבואר לעיל ע' 179 ואילך שלכמה דיעות יש שיעור בנתינת תרומה, חלה כו' גם מדאורייתא. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לתת פחות ממנו. אך מדוע יש שיעור "למעלה" — שאסור לתת ולהקדיש את כל נכסיו לה', ובחלק מהם אסור לתת יותר מן השיעור שנקבע[43], ואף פוסק הרמב"ם[44] "לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב... אלא כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש...".

ה.
לשיטת קורח נדרשת עבודה של "רצוא"

ההסבר לכל זה הוא: בתורת החסידות[45] מבואר ההבדל שבין כהנים לבין לויים, שמהותו של כהן היא היותו איש החסד[46], ומהותם של הלויים היא גבורה. וקורח שהיה לוי, חפץ במחלוקתו על כהונת אהרן להגביר את הגבורות על החסדים, שהלויים יהיו במקום הכהנים.

בעבודה הרוחנית של האדם, ההבדל בין חסד לבין גבורה הוא: חסד הוא השפעה מלמעלה למטה — "שוב" אל תוך העולם, וגבורה היא העלאה ממטה למעלה — "רצוא", יציאה מן העולם.

שרשה של טענת קורח היה, שהעיקר הוא ענין הגבורה, העבודה הרוחנית של "רצוא" ועליה.

קורח סבר שהתחתונים, כפי שהם במציאותם, אינם כלים לאלקות, ולכן צריכה להיות אצלם פעולה של רצוא — יציאה מהמצב של מטה, ועליה לאלקות.

דברים אלה אינם סתירה לנאמר לפני כן, ולמבואר במקום אחר[47], שמחלוקת קורח היתה על כך שהכהנים, ובמיוחד הכהן הגדול, מעוררים בכל ישראל הלך רוח של התרוממות על ידי עבודתם הרוחנית למטה בעולם[48] — שהרי כיון שהענין נובע מפעולתם של אהרן הכהן איש החסד המשפיע ו"ממשיך" אלקות מלמעלה למטה אל התחתון כפי שהוא במציאותו, הרי הוא מביא לידי כך, שההתעלות אצל ישראל אינה באופן של יציאה מן המטה, אלא שה"מטה" במצבו נעשה כלי לאלקות, בדומה ל"כל מעשיך", המעשים שלך, "לשם שמים", "בכל דרכיך", הדרכים שלך, "דעהו"[49].

ומסיבה זו, התשובה והתיקון למחלוקת קורח אינה באמצעות קרבנות וקדשים, הניתנים לגמרי לה', וצריך להקריבם על המזבח, אלא דוקא באמצעות מתנות כהונה:

בהקרבת הקרבנות, ובקדשים בכלל, כאשר היהודי מקדיש את נכסיו לה', אינו ניכר שכל הדברים התחתונים הגשמיים נעשים כלי לאלקות, כי הקרבנות הרי יוצאים מגדר החולין, משייכותם לאדם למטה, ונעשים ענין של קדושה — מקריבים אותם על המזבח.

אך לא כן במתנות כהונה שאדם נותן מנכסיו לכהן[50], והכהן אוכל זאת, ונעשה אצלו "למָשחה — לגדולה"[51], "כדרך שהמלכים — אף לא־יהודים — אוכלים"[52], עד כדי כך שחלק ממתנות הכהונה, הנוהגים גם בחוץ לארץ, נשארים חולין — ודוקא בכך ניכר ומודגש שגם במצבם של הדברים שלמטה, בהיותם חולין, הם שייכים לאלקות[53].

ו.
המעשר מדגיש את העלאת הגשמיות לקדושה יותר ממתנות כהונה

אך גם במתנות כהונה עדיין לא מודגש באופן מושלם, שגם דברים תחתונים יכולים להתקשר לאלקות, במצב שבו הם שרויים, ב"מטה", כי:

א) רוב מתנות כהונה[54], עשר במקדש וארבע בירושלים, נעשות תחילה קודש ורק לאחר מכן חלה החובה לתתן לכהן, והכהנים "משולחן גבוה קא

---

43) ואמחז"ל שלא לעשר אומדות (אבות א, טז. מנחות נד, ב).

44) סוף הל' ערכין וחרמין.

45) בהבא לקמן — ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרפו. תרצב. אחרי ע' תקמא. יהל אור ע' קצ. ד"ה כל פטר רחם שם. המשך תער"ב ח"ב ע' א'מג. ועוד. וראה לקו"ת פרשתנו נד, ב ואילך. ספר הליקוטים בערכו (קרח).

46) זח"ג קמה, ב. (וראה שם קעו, א. רמב, א. ח"א רמד, א). תניא רפ"ג.

47) לקו"ש ח"ח ע' 106 ואילך. ע' 116 ואילך. וש"נ.

48) וי"ל שהמבואר לעיל בפנים בטענה של קרח שתחתונים כפי שהם במציאותם אינם כלים לאלקות ולכן צ"ל התנועה דרצוא, הוא הסתעפות והשתל' (במדרי' נמוכה יותר), מטענתו שיש מעלה בכל העדה שעושים מעניני העולם כלים לאלקות, היינו ההבדלה בין עבודת הכהנים לכל העדה — המבואר בלקו"ש שם (הובא לעיל ס"ב).

49) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו.

50) הם נכסי כהן — ראה בכורים רפ"ב. מנחות עג, א. ובפרש"י שם. ועוד.

51) פרש"י בפרשתנו יח, ח.

52) זבחים צא, א. וש"נ.

53) להעיר מסהמ"צ להצ"צ מצות אכילת ק"ק לכהנים, ד"ה והוא עומד עליהם תרס"ג — שאכילת מזבח הו"ע הבירור והעלאה מלמטלמ"ע ואכילת כהנים המשכה מלמעלמ"ט. ראה לקמן בפנים.

54) בהבא לקמן — ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 72, וש"נ. ח"ח [המתורגם] ע' 33 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זכו"[55]. כך גם תרומה, בכורים וחלה, יש בהם תחילה הרמה ונתינה לה', ורק לאחר מכן הם ניתנים לכהן, כפי שמדגישה התורה בפרשתנו[56] "ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתים", "בכורי כל אשר בארצכם אשר יביאו לה' לך יהיו"[57], "תתנו לה' תרומה"[58], ואפילו אצל גזל הגר מתקיים תחילה "קנאו ה'", ורק לאחר מכן הוא ניתן לכהן[59].

ב) גם יתר המתנות, עשר[60] בגבולין, הרי אלה הם דברים שעוד בהיותם ברשות ישראל הם כבר שייכים לכהן[61], כ"מתנות" זרוע לחיים וקיבה, שדה אחוזה, שדה חרמים[62],

[בנוסף לכך, ש"מתנות" ו"שדה אחוזה"[63] אינם נזכרים במפורש בפרשתנו[64]. וכדברי חז"ל[65], קשור ענין ה"מתנות" למעשה פינחס, שהיה מאוחר יותר[66]],

לפיכך מוזכר בהמשך לכך בפרשה גם המעשר ללויים, אשר: א) גם לאחר הבדלת המעשר ונתינתו ללוי[67] הוא נשאר חולין גמורים[68], ש"אין בו קדושה כלל" והוא מותר לזרים[69]. ב) אין זה חלק מסויים השייך ללוי גם לפני הפרשת היהודי.

וכך מודגש יותר שגם דבר שהוא חול לחלוטין, "תחתונים" ממש, קשור עם הקדוש־ברוך־הוא בכך שהוא ניתן ללוי, אשר "ה' הוא נחלתו"[70].

ז.

עבודת היהודי שמקורה מלמעלה אינה מספקת

אחת הטענות שבה פתח קורח את מחלוקתו על כהונת אהרן היתה: "טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית"[71]. בתורת החסידות[72] מבוארת טענתו: הטלית, לבוש, שכולה תכלת, מצביעה על בחינת "מקיף", והענין של מקיף אינו זקוק לציצית, חוטים הנמשכים ממנו — המשכה בפנימיות. בכך רצה קורח להביע את מחלוקתו על כהונת אהרן, כפי שמבואר בהרחבה בתורת החסידות.

בעבודת ה', בדקות, משמעות הדברים היא (גם): כאשר העבודה של זיכוך מציאותו הגשמית של היהודי נובעת מהמשכת האור מלמעלה, ולא מצד האדם העובד ממטה למעלה, הרי למרות שהוא מתאחד עם אלקות, הרי כיון שהענין בא מלמעלה, הרי זה ביחס למציאותו ענין של "מקיף" — חסרה ההמשכה בפנימיות, הנעשית מצד מציאותו של היהודי העובד.

ולפי זה יש לומר, שבדקות גם הענין של מעשר עדיין אינו תיקון מספיק למחלוקתו של קורח, אלא יש צורך גם בענין שמתנות כהונה ומעשר משפיעים למטה, והם מדגישים ומבטאים ביחס ליתר הנכסים, שנשארים אצל היהודי.

כיוון שאת מתנות הכהונה, וכן את המעשר, מקיים היהודי מפני שאלה הן מצוות ה', לכן באמצעותם בלבד לא מובע בשלמות, שגם דברים גשמיים, במצב שבו הם נמצאים לגמרי בהגבלותיהם שלהם למטה נעשים כלים לאלקות, וכפי שמובן גם מדברי חז"ל, אפילו לגבי צדקה, שלאחר הציווי על מעשרות הרי חלק זה ממונו ומנכסיו אינו שייך לאדם מלכתחילה, אלא הוא כפקדון אצלו[73],

אך כאשר ההפרשה והנתינה של מתנות כהונה ומעשר מדגישה, שלמרות שנשאר שייך לאדם,

---

55) ב"ק יג, א. וש"נ.

56) יח, יב (בתרומה).

57) שם, יג (בבכורים).

58) שלח טו, כא (בחלה). ושם לפנ"ז יט "תרימו תרומה לה'".

59) ב"ק קט, ב. פרש"י נשא ה, ח. משא"כ בפ' שופטים (יח, ג־ד) מפורש "וזה יהי' משפט הכהנים מאת העם גו' ראשית דגנך גו' וראשית גז צאנך תתן לו".

60) לחלוקה זו בגמ' ורמב"ם — גם תרומה וחלה שנזכרו לפנ"ז הם מהעשר בגבולין.

61) ראה שו"ת הרשב"א (ח"א סי' יח. אבודרהם שער ג' ועוד) דאין מברכין על מתנות כהונה משום דמשולחן גבוה קא זכו ולא משל הבעלים. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכת המצות.

62) להעיר מבכורות (לב, סע"א. רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ו ה"ה) חרמים כל זמן שהן בבית בעלים ה"ה כהקדש לכל דבריהם כו'.

63) שחולין הם — רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"ו־ז. וראה בהנסמן בהערה שלפנ"ז.

64) ראה רמב"ן שופטים יח, ג. ושם כי (בפרשתנו) הזכיר כל אשר נתן לו בקודש, אבל הזרוע כו' הן חולין גמורים כו'.

65) ראה חולין קלד, ב. ספרי ופרש"י שופטים יח, ג.

66) וראה רמב"ן שופטים שם. מלבי"ם שם. ועוד.

67) ומש"כ ע"ז (יח, כד) "אשר ירימו לה' תרומה" — ראה פרש"י שם (מספרי) "הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר". ולהעיר מספרי יח, כא: אף זו קנאה השם כו'.

68) פרש"י פרשתנו יח, ל.

69) רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ב.

70) שופטים יח, ב.

71) במדב"ר פי"ח, ג. תנחומא פרשתנו ב. ועוד.

72) ראה לקו"ת שלח מו, ג ריש פרשתנו. אוה"ת שלח ע' תקעה בפרשתנו. ראה ספר הליקוטים להאריז"ל שם. המשך תרס"ו ע' רפ"ג. המשך תער"ב שם (א'מד). ובכ"מ.

73) ראה ד"ה א"ר שמואל בר נחמני תר"ץ פ"ג (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קיט, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לצרכיו, להשתמש בהם, הרי זה משום שהקדוש־ברוך־הוא נתן אותם לו — ודוקא משום כך הם מנוצלים על־ידו למטה באופן שהקדוש־ברוך־הוא רוצה —

דוקא על־ידי־זה הוא מגלה שהדברים הגשמיים ממש כפי שהם נשארים רכושו של האדם לחלוטין, בבחינת "תחתונים", נעשים בפנימיותם קשורים לאלקות, באופן של "בכל דרכיך דעהו"[74].

ועל־ידי־זה מושגת השלימות של "דירה לו יתברך בתחתונים"[75].

ואפשר לומר, שזוהי הסיבה לכך שהן במתנות כהונה והן במעשר נקבע שיעור מסויים, ואסור לאדם לתת את כל נכסיו, כי ההתקשרות לאלקות בנכסים אלו היא באופן שונה מאשר בחלק שהוא חייב לתת. ולכן חסה התורה על ממונם של ישראל[76], כדי שממון זה "יתברר" ויזדכך באופן המתאים לו.

ח.
שלוש הדרגות באחדות ה' - בהתאם לשלושת הענינים דלעיל

מענין שלושת הענינים והדרגות הללו — קדשים ממש, רוב ועיקר מתנות כהונה ומעשר, והנכסים שנשארים אצל האדם — ניתן למצוא בדרגות שבאחדות ה': הענין של יחוד "הוי' אחד" ממטה למעלה, הוי' אחד ממעלה למטה[77], איחוד בין "יחודא עילאה" ל"יחודא תתאה"[78].

הענין של הוי' אחד באופן של עליה ממטה למעלה הוא, שגם לאחר התהוות העולמות, בטלים העולמות לגמרי בדיוק כלפני התהוותם. כלומר, לאמיתו של דבר, הנבראים אינם מציאות כלל, ומציאותם האמיתית היא כפי שהם למעלה, בעולם האצילות.

מזה נוצרת עבודה רוחנית של פרישה מעניני העולם — חיי הצדיקים ועבודתם[79], אשר הם מובדלים מענינים גשמיים.

האופן השני של "הוי"ה אחד (בדרך המשכה) מלמעלה למטה"[80] הוא שהאלקות "מתלבשת" בתוך כל דבר. כלומר, העולם הוא מציאות קיימת, אך מציאות זו עצמה היא אלקות. מִדרגה זו של יחוד נוצרת עבודה רוחנית של התעסקות בדברים גשמיים, ולא של הינתקות מהם — האדם נהנה מהדבר הגשמי, אך הנאתו היא הנאה אלקית.

אך גם יחוד זה, למרות שהוא עם הדבר הגשמי, ניכר שאלה הם שני דברים שונים שהתאחדו — אלקות והגשמיות,

ואילו מצד האיחוד של 'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה' ניכר שהמציאות הגשמית והעשיה הגשמית, ההנאה, נעשים אלקות.

ט.
דוקא בג' תמוז מתבטאת השפעת האלקות על הגשמיות ממש

לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר את הקשר של ג' בתמוז במיוחד, לפרשת קורח:

בי"ב וי"ג תמוז, כאשר שחררו את הרבי לגמרי, גם מן הגלות בקאסטראמא, לא ניכר בגלוי שהפצת התורה והיהדות השפיעה גם על ה"תחתונים" שאסרו אותו, שגם הם יסכימו לכך, שהרי אז יצא הרבי בגלוי מד' אמותיהם (גם אם במדינה ההיא בכלל הם פעלו נגד יהודים ויהדות).

דוקא בג' תמוז, כאשר הם שלחו אותו לגלות בקאסטראמא, ובנסעו לשם, אף לפני הגיעו לשם ארגן ששם יאספו ילדים ויפתחו "חדר", תיקן מקוה־טהרה[81], ואמר שם דברי חסידות[82], וכדומה —

דוקא בזה הודגש שגם ה"תחתונים" ממש, בדרגתם הנחותה ביותר, בעוד הם מחזיקים את הרבי בגלות, "מסכימים" עם הפצת התורה והיהדות של הרבי —

בדומה לתיקון המושלם שהסיר וביטל את מחלוקת

---

74) עיין תניא ספ"ג.

75) ראה גם לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 76 ואילך. ח"כ ע' 335.

76) ראה רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמין (ר"ה כז, א. וש"נ). ולהעיר מכש"ט סי' רי"ח. צוואת הריב"ש סי' ק"ט. או"ת להה"מ קא, ד. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 245.

77) להעיר מאוה"ת פרשתנו ע' תרצז "אבל קרח רצה שישאר ההבדלה וזהו מחלוקת והבדל שאינה לש"ש שלא יתייחדו זו"נ כו' אבל שמאי והלל מחלוקת לש"ש יחוד זו"נ רק ביחוד זה יש מלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע כו'". וראה שם ד"ה להבין בסופו (ע' תשד ואילך).

78) בהבא לקמן — ראה המשך תרס"ו ס"ע קנג ואילך. ע' רכח. רמב. תורת שלום ע' 51 ואילך. 184 ואילך (וראה שם ע' 196 ואילך ב' אופנים אלו בעצמות). וראה ד"ה סמוכים לעד פר"ת פ"ב בהגה"ה.

79) ראה אגה"ק סכ"ז בהביאור.

80) ואופן זה הוא במדרי' נעלית יותר מאופן הא' (המשך שם ע' רמב).

81) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1063.

82) ד"ה גפן ממצרים — נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א ע' 352.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קורח, שגם דברים גשמיים, במצב שבו הם שרויים, של "תחתונים" ממש, הם בפנימיותם — אלקות.

י.
השאלות על דברי הרבי הריי"צ לפני יציאתו לקאסטראמא

לפי כל האמור לעיל, יש לומר, ששלושת הענינים הללו, אשר ביטלו ותיקנו את מחלוקת קורח, רומזים באופן כללי לדברי התורה שאמר הרבי בהשתחררו מן המאסר, לפני נסיעתו לקאסטראמא[83], ואלה דבריו (בתרגום חפשי):

"אנו מבקשים מה' יתברך, "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו"[84], שה' יתברך יהיה עמנו כאשר היה עם אבותינו, אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש למען תורה ומצוות וכו'".

ולכאורה, צריך להבין: א) מדוע לשון הבקשה היא "יהי ה' אלקינו עמנו...": מובנת הזכרת שם הוי', שמשמעותו שהקדוש־ברוך־הוא הוא הי' הווה ויהיה ברגע אחד[85], שם זה מורה על דרגת אלקות הנעלית מן העולם, ולכן יש צורך להוסיף ולציין שהוא "עמנו". אך לא כן שם אלקים שמשמעותו היא שהקדוש־ברוך־הוא הוא "תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים"[78], ומשמעות הביטוי "אלקינו" הוא שהקדוש־ברוך־הוא עמנו — ולכאורה לא הכרחי להוסיף את המילה "עמנו", או שצריך היה לומר "יהי ה' עמנו"?

ב) הבקשה "יהי ה' אלקינו עמנו" נעלית לאין ערוך מן הבקשה "אל יעזבנו ואל יטשנו".

ג) הרבי אמר "אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש למען תורה ומצוות". ולכאורה: אצל הרבי היתה באותה תקופה מסירות נפש בפועל, ואף בהיותו במאסר ולאחר מכן. וגם אם נאמר שעקב ענותנותו של הרבי הוא סבר שמסירות הנפש שלו אינה כמסירות הנפש של "אבותינו", בכל זאת הוא לא היה צריך להתבטא בסגנון זה "אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש", שמשמעותו שוללת לגמרי את מסירות הנפש שלו בפועל ממש.

יא.
הרבי הריי"צ רצה להביא את ענין הגאולה לכל יהודי

ההסבר לכך הוא: הרבי רצה להביא את ענין הגאולה אל כל ישראל, ואף אל אלה אשר "בשם ישראל יכונה"[86], ולכן הוא ציטט דוקא את לשון הפסוק "יהי ה' אלקינו עמנו" עם ההוספה "אף שאין אנו כאבותינו...". כלומר, שגם לגבי יהודים אשר אינם דומים לאבותינו, ואשר אצלם אין מסירות נפש בפועל עבור תורה ומצוות, יהיה "הוי' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו".

ולפי האמור לעיל, שהרי רצה להביא את ענין הגאולה גם אל אלה אשר רק "בשם ישראל יכונה", בלי להתחשב במצבם בשמירת תורה ומצוות, ניתן לומר, שבהוסיפו "על אף שאין אנו כאבותינו" התכוון הרבי לרמוז לפירוש על המדרש[87] "וכן שלמה אומר לפני הקדוש־ברוך־הוא, מלך שהוא שוכר פועלים והן עושין מלאכתן יפה ונותן להם שכרן, מה שבח יש למלך, ואימתי הוא משובח, כשישכור פועלים רעים שאין עושין מלאכתן ונותן להן שכרן וזו היא טובה גדולה, וכן הוא אומר "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו". כלומר, הוא חפץ להביא את ענין הגאולה גם ל"פועלים רעים".

יב.
שלוש הדרגות ב"יהי ה' אלקינו עמנו..."

לפי זה ניתן להסביר, שבענין של "יהי ה' אלקינו עמנו..." יש שלוש דרגות, ויש לומר שהן במקביל לשלוש הדרגות שהוזכרו לעיל:

א) "הוי' (נהיה) אלקינו" — שהקדוש־ברוך־הוא הוא כוחנו וחיותנו, כלומר, שכל מציאותו של האדם וכחו וחיותו בגלוי הם אלקות.

ב) "ה' אלקינו עמנו" — האדם הוא כמציאות בפני־עצמו, אלא שהקדוש־ברוך־הוא "עמו". אך עצם העובדה ש"אלקינו" הוא "עמנו" מהוה הוכחה לכך שהוא קשור לאלקות.

---

83) נדפס שם ע' 350.
84) מ"א ח, נז.
85) טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סי' נ' (ס"ג) — שער היחוה"א פ"ז.
86) מכתב הנ"ל דט"ו סיון. וראה לקו"ש ח"ח ע' 329 ואילך, וש"נ.
87) מדרש תהלים כו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג) "אל יעזבנו ואל יטשנו": כדי לגרום לכך שגם אצל יהודים שהם בבחינת "תחתונים" ממש — בשם ישראל יכונה — שאין נראה אצלם כלל הקשר לאלקות[88], יהיה ענין הגאולה, מוסיף הרבי "כאשר היה עם אבותינו, אף שאין אנו כאבותינו..." — וכוונתו היתה לרמוז לפירוש המדרש כדלעיל[89], ובזה הוא גרם שגם אצל ה"פועלים רעים" תהיה לפחות תחושה של "אל יעזבנו ואל יטשנו" — שגם במצב זה שבו הם נמצאים, ניכר שאין הם מנותקים ועזובים ח"ו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא.

ודוקא בזה מודגש שגם ה"תחתונים" במציאותם הגלויה קשורים לאלקות. שבכל דרגה שיהודי שרוי בה, מהותו האמיתית והפנימית היא אלקות. ובלשונו של הרבי[79]: כל איש ישראל "מבלי התחשב עם מצבו הפרטי בשמירת וקיום המצוות, לבו תמים עם ה' ותורתו".

וזה השפיע גם על ה"תחתונים" שבעולם, ואף על אלה אשר אסרו אותו, שגם במצבם שלהם הם יסכימו להפצת התורה על־ידי הרבי, ועד כדי סיועם לשחרורו וגאולתו כפשוטה.

כיוון שהימים האלו נזכרים (עד כדי) ונעשים[90], יש לכל אחד ולכולם — עמנו — הוראה ונתינת כח מיום ג' בתמוז, שלא להירתע עקב ההפרעות והעיכובים המונעים הפצת תורה ויהדות, ואף ניתנה ההבטחה — כמשמעות השניה של "יהי" "אל יעזבנו ואל יטשנו" — שיקויים "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו, ולכל בני ישראל יהיה אור ברוחניות ובגשמיות"[91].

(משיחות ש"פ קורח, ג' תמוז תשכ"ד.
י"ט כסלו, תשכ"ה. יום ג' פ' קורח תשל"ז)

88) ראה לקו"ש שם.

89) וי"ל שלכן אמר מעלת אבותינו שהם היו "בעלי מסירת נפש בפועל ממש" — אף שאבותינו בכלל מורה על עבודת המוחין (ראה תניא רפ"ג. וראה ד"ה יהי ה"א תש"י בסופו) — כי ענין המסנ"פ הרי"ז דבר השוה בכאו"א מישראל (ראה תניא פי"ח. ואדרבה מעלה יתירה בדור דעקבתא דמשיחא שמקיימים התומ"צ במסנ"פ — ראה סה"מ קונטרסים ח"א ע' 106 ואילך. סה"מ תש"י ע' 237. תש"ט ע' 122. ועוד) — וגם זה לא נראה בהם.

90) כידוע פי' האריז"ל אשר כשהם "נזכרים" כדבעי הם "נעשים" (ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט).

91) סיום לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחתו ג' תמוז הנ"ל.

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

מטעם שדברים אינם ניתנים להישלח, אף במתנה יש חסרון זה.

ומביאה הגמרא, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, שנחלקו לענין שליח מתנה אם יכול למנות שליח אחר, נחלקו גם אביי ורבא, שרַב אָמַר שלידות של שטר מַתָּנָה אֵינָהּ כְּגֵט, שבגט אין השליח עושה שליח מטעם בזיון הבעל, אבל במתנה עושה שליח, וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַתָּנָה חֲרֵי הִיא כְּגֵט, ובשניהם אינו עושה שליח אחר, שדברים אינם נמסרים לשליח:

שנינו במשנה, וְאִם אָמַר לוֹ טוֹל לִי חֵימָנָה חֵפֶץ פְּלוֹנִי, לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּאן שָׁנָה רַבִּי, אֵין הַשּׁוֹאֵל חפץ מחבירו רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל החפץ לאחר, וְאֵין הַשּׁוֹכֵר חפץ מחבירו רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר החפץ לאחר, ולכן אסור לו לשלוח את הגט ביד אחר, כדי שלא יגיע החפץ של המשלח לידי האחר, אך אם עבר ומינה שליח תחתיו, הגט גט.

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן לריש לקיש, זוֹ – דין זה, שאין השואל רשאי להשאיל, אֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִים אוֹתָהּ, ומה השמיענו רבי, אֶלָּא כוונת רבי שזִּימְנִין דְּגִיטָּא נַמִּי לֹא הֲוֵי – פעמים שגם הגט לא יחול, משום דְּנַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ – לשליח, אַל תְּגָרְשָׁהּ אֶלָּא בַּבַּית – בקומה התחתונה, וְגֵירְשָׁהּ בָּעֲלִיָּה בקומה העליונה וכמו שאמר לו, אַל תְּגָרְשָׁהּ אֶלָּא בִּימִין, וְגֵירְשָׁהּ בִּשְׂמֹאל, שאינו גט, משום שעל אופן זה לא מינה אותו להיות שליח.

הגמרא מפרשת דברי רבי יוחנן באיזה אופן אמר שפעמים הגט אינו גט: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש מודים, דהֵיכָא דְּנַפְקָה לְאַפֵּיהּ וְיַהֲבָה לֵיהּ חֵפֶץ – אם יצאה האשה לקראת השליח השני ונתנה לו את החפץ, וַהֲדַר שַׁקְלָה מִינֵּיהּ גִּיטָּא – ואחר כך לקחה ממנו את הגט, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּגִיטָּא גִּיטָּא מְעַלְיָא הֲוֵי – כולם סוברים שהגט כשר, שהרי יכול היה הראשון למסור הגט לשליח אחר, ואת החפץ ליקח בעצמו, ובכך יעשה כרצון הבעל, ואף כאן לענין הגט הרי עשה כציווי הבעל.

אלא כִּי פְּלִיגִי, הֵיכָא דְּאָמַר לֵיהּ – באופן שהבעל אמר לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת קרח

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

ה"אותות" לכהונה וללויה

כבר דובר פעמים רבות על כך, שרש"י מבאר בפירושו על התורה את כל השאלות המתעוררות לפי פשוטו של מקרא לבן החמש למקרא, ואם יש קושי שאין רש"י מתרצו, יש לומר, שהתירוץ מובן מאליו לפי הפשט[1], או שכבר התבאר באמצעות דברי רש"י בפירושו במקום זה או לפני כן.

בפרשתנו, לאחר שמספרת התורה על עונשם של הבלועים – "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם..."[2], אשר "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה – שעשיתי על פי הדיבור לתת לאהרן כהונה גדולה..."[3], ועל עונשם של השרופים – "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת"[4], אשר הוכיחה ש"האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש", ו"כולם אובדים"[5], ולאחר הסיפור על המגיפה[6] – מסופר על מטה אהרן שפרח.

ואין מובן: מדוע אין די בכל העונשים והאותות הגלויים כדי לבטל את "תלונות בני ישראל"[7], ויש צורך ב"אות" של "פרח מטה אהרן"?

על הפסוק[8] "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות" מפרש רש"י: "למשמרת לאות לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילונו עוד על הכהונה".

הרמב"ן[9] מתעכב על פירוש רש"י זה ואומר "ואין המטה הזה אות רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרן שתהיה לו הכהונה", ומפרש "למשמרת לאות – על שבט לוי תמורי הבכורות, כי השריפה אות על הכהונה, והפרח על הלויה"[10].

יש מפרשים[11] המרחיבים ומבארים, שלדעת רש"י היה אות המטה, "פרח מטה אהרן", על שני הענינים – הן על כך שאהרן נבחר לכהונה והן על כך ששבט לוי נבחר לעבודת הלויה – והם מסבירים שההכרח לפירוש רש"י זה הוא:

אילו היה זה אות לבחירת שבט לוי בלבד, הרי (א) לא היה זה "מטה אהרן", אלא מטהו של אלעזר בן אהרן כנשיא שבט לוי[12], כבכל השבטים האחרים, שהמטה נלקח מנשיא השבט[13], (ב) לא היו כותבים את שמות הנשיאים ואהרן ("איש את שמו תכתוב על מטהו, ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי"[14]), אלא את שם השבט[15].

מפרשים אחרים מסבירים, שההוכחה לכך שאות המטה היה גם על כהונת אהרן, נלמדת מכך:

א) שהפריחה היתה דוקא באותיות השם "אהרן", ולא במקום אחר במטה[16]. ב) "ויצץ ציץ..." – זהו רמז לכהונה גדולה מצד הציץ[17], וכדומה.

---

1) וכדמוכח גם מזה דכשאין תירוץ (ע"ד הפשט) כותב רש"י "איני יודע" (תולדות כח, ה. ובכו"כ מקומות) וכיו"ב – ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2.

2) טז, לב.

3) שם, כח ובפרש"י.

4) שם, לה.

5) שם, ז ובפרש"י שם. וראה פרש"י שם, ו.

6) שם יז, יא ואילך. וראה הערה הבאה.

7) שם, כ. וראה בחיי שם: "הכתוב הזה יורה כי עדיין היו מתלוננים אחר שנעשו בהם שלושה שפטים בליעה ושריפה ומגפה", ומפרט מה פעל כ"א מה"שפטים".

8) שם, כה.

9) שם.

10) וכמו שכתב לפנ"ז שם, ו. וראה גם בחיי שם, כ. באורי מהרא"י (לבעל תרומת הדשן) שם, יח. פענח רזא שם. עקידה שער עח בסופו. ועוד.

11) ראה רא"ם גו"א ועוד – כנסמן בהערות הבאות.

12) כמ"ש (במדבר ג, לב) "ונשיא נשיאי הלוי אלעזר גו'", ובפרש"י "ממונה על כולם כו'".

13) ראה רא"ם לפרש"י שם, כה (וראה גם בגו"א).

14) שם יז־יח.

15) נחלת יעקב שם. וראה מעשי ה' (להר"א אשכנזי. ווינציאה שמג. ירושלים תשמ"ב) מעשי תורה פכ"ה. אברבנאל כאן.

16) ראה לבוש (הובא גם בצידה לדרך) ושפ"ח. אמנם להלבוש האות הוא רק על כהונת אהרן ולא על בחירת שבט לוי (שע"ז לא ערערו).

17) ראה אברבנאל כאן. חי' ופי' מהרי"ק (לבעמחה"ס שו"ת מהרי"ק). וראה חזקוני. נחלת יעקב ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך כל זה אינו נאמר אף ברמז בפירוש רש"י כאן.

כן יש להבין: אף לפי האמור לעיל, שיש מספר הוכחות לכך שהאות הוא גם על כהונתו של אהרן – אין מובן מדוע היה צורך בכלל בתוספת של אות לבחירת אהרן, ומדוע לא היה די באותות הקודמים, כדלעיל?

ויש לומר, שההסבר לכל זה יובן על פי פירוש רש"י לפסוק[18] "ויוצא פרח...", כדלקמן.

ב.
"ויוצא פרח – כמשמעו"

על המילים "ויוצא פרח" אומר רש"י "כמשמעו".

ואין מובן: א) רש"י צריך היה לומר זאת בפעם הראשונה כאשר הדבר נאמר בענינו[19], לגבי "מטהו יפרח", ולא בפעם .. השלישית!

ב) מובן בפשטות, שרש"י מפרש את לשון הפסוק רק במקום שהפשט אינו גלוי במשמעותן של המילים ובמשמעות הפסוק, ואין הוא מפרש דבר במקום שהפירוש מובן מעצמו מלשון הפסוק, שפירושו כמשמעו, שהרי אין צורך לפרש זאת, ולכן אין רש"י אומר מהו משמעו. וכאשר אומר רש"י "פירושו כמשמעו" וכדומה, כוונתו לשלול הסבר שאיננו "כמשמעו" אך בכל זאת עשויים לפרש כך לפי תוכן הענין וכדומה.

צריך להבין מהו הפירוש האחר וההוכחה לו בפסוקנו.

בעל "שפתי חכמים"[20] אומר, ש"היכן שיש שתי לשונות כגון הכא, פרח והדר ויצץ ציץ, ופרח הוא ידוע לשון מה הוא, וציץ אין ידוע מה לשון הוא, לכך פירש רש"י פרח כמשמעו ואין צריך פירוש, אבל ציץ אין ידוע וצריך פירוש והיא חנטת פרי". אך לפי כלל זה, הרי להיפך, השאלה קשה יותר[21]: כאשר רש"י מבאר רק את המילים "ויצץ ציץ", מודגש יותר שאת הביטוי "ויוצא פרח" אין צורך לפרש, כי הוא "כמשמעו", אך לא כן כאשר רש"י מפרש "כמשמעו", ומכך מובן שבכוונתו לשלול ולמנוע פירוש אחר, כדלעיל.

בהמשך מצטט רש"י את המילה "ציץ" ומפרש: "הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל".

וצריך עיון: דרכו של רש"י היא, כידוע, לבאר את פשט המקרא. כלומר, את פירוש המילים והענין ולא סתם להוסיף בתיאור הדבר ובפרטיו, אלא אם כן יש חשיבות בכך לצורך הבנת פשוטו של מקרא. ואם כך, יש להבין: לשם מה חשוב לפרט כאן את אופן גידול הצמחים, ש"חנטת הפרי" היא "כשהפרח נופל"[22]?

ג.
"ויגמול שקדים"

לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "ויגמול שקדים" ומפרש: "כשהוכר[23] הפרי הוכר שהן שקדים, לשון ויגדל הילד ויגמל[24], ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו ובוסר גומל יהיה נצה"[25].

ידוע, כאמור פעמים רבות, שלשונו של רש"י מדוייקת ביותר. ואם כך, יש להבין: מובן, לפי לשון רש"י עצמו, שרש"י מצטט את דברי הפסוק "ובוסר גומל", כי מהם נלמדת ההוכחה שביטוי זה – "ויגמול" – מצוי גם לגבי פירות, ולא רק לגבי ילדים בהיגמלם מחלב אמם[26]. אך מהי כוונתו בדיוק ובתוספת באמרו "בפרי האילן", ולא רק "בפירות"[27]?

ד.
כפילות הלשון וההוספות בפסוק

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

בפשוטו של מקרא מתעוררות כאן מספר שאלות, ומהן:

---

18) שם יז, כג.

19) יז, כ.

20) הנדפס בחומשים (ובשפ"ח הנדפס באוצר פירושים (עם הרא"ם כו') – ליתא).

21) ומה שתירץ בשפ"ח בתחלתו "לפי שמצינו ציץ קודם הפרח שנאמר (ישעי' כז, ו) יציץ ופרח לכך פרש"י פרח כמשמעו", צ"ע, דהרי עדיין לא למד הבן־חמש פסוק הנ"ל שרש"י יצטרך ליישב קושיא שם. וראה לקמן סעיף ו.

22) להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) מוסיף "(כשהפרח נופל) הפרי מצמיח". וראה מפרשי רש"י (רא"ם. וראה גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד ועוד) שלדעת רש"י הפרח הוא הנץ הנופל וכמו שמפרש בוישב מ, יוד (משא"כ לדעת התרגום כאן*), ולפ"ז מובן לכאורה מה שהוסיף "כשהפרח נופל", כי זה נוגע לגוף פירושו, שעי"ז מוסבר שהמדובר בענין אחד. עיי"ש.

23) כ"ה בדפוס ראשון וכת"י רש"י (שתח"י). ובדפוס שני "כשנגמר הפרי".

24) ויקרא כא, ח.

25) ישעי' יח, ה.

26) כמ"ש (ישעי' כח, ט) "גמולי מחלב". – והוא פשטות פירוש תיבת ויגמל במקרא, עד כ"כ שרש"י אינו מפרשה (ויקרא כא, ח).

27) להעיר ממפרשים (פרש"י ורד"ק) לישעי' שם.

---

*) ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) הוא חנטת הפרח כשהפרח נופל. אבל חסר שם ד"ה הראשון "ויוצא פרח, כמשמעו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א) הרי הקדוש־ברוך־הוא אמר "והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח". ומדוע בפועל חלו בכך שינוי ותוספות, שהמטה לא רק "פרח", אלא גם "ויצץ ציץ ויגמול שקדים"[28]?

ויותר מכך – הוספות אלו מחייבות נסים נוספים!

ב) בפסוק זה יש לכאורה כפילות לשון. לאחר שנאמר "והנה פרח...", נאמר שוב "ויוצא פרח".

רבותינו בעלי התוספות[29] מתרצים לגבי כפילות הלשון "והנה פרח" "ויוצא פרח", שהיו שני מיני פרחים: בצדו האחד של המטה היו פרחים אשר נשארו שם ולא נשרו אף פעם[30], ומצדו האחר של המטה היו "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" – פרחים אשר נשרו לאחר מכן "כדרך כל פרחי אילנות"[31].

אך את דברי רש"י אי אפשר לפרש כך[32], כי חידוש כזה צריך היה רש"י לציין במפורש בהתאם לדרכו בפירושו על התורה, ואילו בדבריו אין אף רמז לכך.

ולשאלות אלו מתכוון רש"י להשיב בהסבירו שב"ויוצא פרח" הכוונה היא "כמשמעו", ו"ויצץ ציץ" – "היא חנטת הפרי כשהפרח נופל".

ה.

פריחה במשמעות כללית או מסויימת?

מעצם דברי רש"י שהמשמעות של "ויוצא פרח" היא "כמשמעו" – פרח ממש – מובן, שמשמעות הביטוי "יפרח" "פרח" לפני כן איננה לפרח כפשוטו.

משמעותם של הביטויים "יפרח, פרח" (בלשון פָּעַל) המופיעים בקשר לאילן היא "לבלוב פרחים" כפשוטה, ולגבי אילן פרי הכוונה היא לצמיחת פרחים שמהם חונטים אחר כך הפירות[33].

אך כאשר מופיע הביטוי "פרח" בקשר למטה וכדומה, ולא בקשר לאילן, הרי אין כוונתו דוקא ללבלוב ממשי של פרח, אלא לתוספת כללית למטה – פריחה, כל מה שצומח ונוסף מאוחר יותר[34], בדומה לביטויים[35] "פורח אבעבועות", "צדיק כתמר יפרח"[36].

---

28) כמו שהקשה בשפ"ח כאן. וראה גם פני דוד להחיד"א פרשתנו אות יו"ד ד"ה ורש"י, ושם אות טו ד"ה אמנם (בשם רבינו אפרים) ואילך. והתירוצים – אינם ע"פ פשש"מ כ"כ.

29) שם, כג. וראה גם מושב זקנים עה"ת כאן. פני דוד אות טו שם.

30) ראה יומא נב, ב (הובא בבעלי התוס' ופני דוד שם): ופרחי'. וכ"ה בהוריות יב, רע"א (וש"נ). וראה לקמן סעיף יו"ד.

31) וכן מוכח לכמה מפרשי התורה שהם ב' ענינים – ראה לדוגמא אברבנאל שהיו "בזה ד' ניסים הא' שהמטה היבש פרח. והב' שהוציא פרח בראשונה. והג' ויצץ ציץ שהוא תחלת הראות הפרי. הד' הוא ויגמול שקדים שלמים כו'".

32) בראב"ם כאן מפרש (לפרש"י) "פרח על הנץ הקטון ויוצא פרח מורה על הנץ הגדול כי שניהם נק' פרח". וכן בבאר יצחק על פרש"י כאן מפרש (לפרש"י) ד"והנה פרח" "ויוצא פרח" ב' פרטים הם. וצ"ע.

33) בנוגע לאילני סרק – ראה פרש"י בראשית א, יא (ד"ה אשר), בחוקותי כו, ד (ד"ה ועץ) – בנוגע לשמם במקרא,

אבל (כנראה במוחש) גם באילני סרק (ברובם?) יש פרות (שאינם ראויים למאכל אדם) ובהם גרעינים שמהם נוטעים אילן סרק חדש.

ולהעיר – בתרגום כאן (ועד"ז בוישב מ, י) תרגם ויוצא פרח "ואפיק לבלבין". ולהעיר מברכות מג, ב: האי מאן דנפיק כו' וחזי אילני דקא מלבלבי אומר ברוך כו'. ובשטמ"ק שם: והוא ענין מחודש שאדם מברך על עצים יבשים שהפריחן הקב"ה. ומשמע קצת שהוא גם באילני סרק. אבל ברמב"ם (הל' ברכות פ"י הי"ג): וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך כו'. ובטושו"ע או"ח ר"ס רכו (ובאדה"ז סדר ברכה"נ פי"ג סי"ד) שמוציאין פרח אומר כו'*. ומסיים בטושו"ע**: ואם איחר לברך עד שגדלו הפירות כו', וכן מפורש בבאר היטב שם סק"א (משו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' כח) ואין מברכין כ"א על אילני מאכל. וכן משמע מכמה פוסקים. וראה רד"ק דלקמן בפנים סעיף ז***. ואכ"מ.

34) להעיר שמלשון רש"י בד"ה ויגמול שקדים "ולמה שקדים הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות", משמע, שלשון הפרחה גם בפרי האילן קאי על כל צמיחת וגידול הפרי עד גמרו****. וראה קה"ר פי"ב, ז "מה השקד הזה משעת שיניץ עד שהוא גומר פירותיו כ"א יום" (ועד"ז הוא בירושלמי תענית פ"ד ה"ה (לוז. וראה בכורות ח, א. צפע"נ עה"ת הפטורת פ' מטות בתחלתה)). וראה מהר"י קרא לירמי' א, יא: שמקדימים פירותיהן לכל הפירות.

אבל ברש"י ירמי' שם: ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות (ואח"כ מביא: ומדרש אגדה השקד הזה משעת חניטתו עד גמר בישולו כ"א יום כו'). ועד"ז בשער השמים הנ"ל (בשוה"ג הג' להערה 33) ד"ה וסיבת קדימת: קדימת אילן שקד להוציא פרחים יותר משאר אילנות. ושם לפנ"ז ד"ה ואלו הן: ואילן הממהר להביא פירות מכלן הוא אילן האפרסק. ובשו"ת הלכות קטנות שם: על פרחי השקדים שממהרים הרבה קודם ניסן (שהוא לפני הפריחה דשאר האילנות בניסן). ואכ"מ.

35) ראה לקמן הערה 37.

36) תהלים צב, יג. ובפרש"י "כתמר לעשות פירות". ובת"י שם (ועד"ז שם, ח): ילבלב פירין.

---

*) ולהעיר מהשינוי בנוסח הברכה: בגמ' ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. וברמב"ם וטושו"ע "ליהנות בהן". וכן מפרש רש"י בפי' "להתנאות" בברכות שם. וראה דק"ס שכ"ה נוסח הכ"י (וכמה פוסקים) "ליהנות". ולהעיר מברכי יוסף או"ח שם שיורי ברכה שמביא גירסא "להתעדן בהם בני אדם". ואכ"מ.

**) ובסדר ברכות הנהנין שם ליתא. אף שהביאו אדה"ז בלוח ברכות הנהנין (פי"ב הכ"ג) ובפרטיות "עד שנפל הפרח וגדלו הפירות וכו'", וב' הדיעות שבזה. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' (קה"ת תשמ"ר-ז) ע' תרט בהערה, במה שהשמיט בסדר ברה"נ עוד פרטים שבהלוח שם. ואכ"מ.

***) וראה שער השמים לר"ג אבי הרלב"ג (בחלק הראשון מאמר השלישי ד"ה ומן הוורדים) שעל הרוב אין לאילן סרק פרחים לפי שאין מוציאין פירות. וראה גם הלכות קטנות שם.

****) ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) הממהר **ליגמל** מכל הפירות **ולהפריח**. ובכת"י רש"י תימן (ירושלים (נ. י.) תשמ"א) הממהר לבוא ולהפריח. ולהעיר מהגירסא בדפוס שני דרש"י (הובא לעיל הערה 23).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן צריך רש"י להבהיר שמשמעות המילה "פרח" בביטוי "ויוצא פרח" כאן היא "כמשמעו" – צמח פרח ממש, ולא כביטויים "יפרח" ו"פרח" המופיעים לפני כן, אשר אינם מוגבלים דוקא למשמעות זו. ולפני כן אין רש"י צריך לבאר את הדבר במפורש ובהרחבה, כי הביטוי פריחה כבר נלמד לפני כן[37], וכאשר מדובר כאן אודות מטה, הרי מובן מאליו, שאין הכוונה דוקא ללבלוב של פרח, אלא להתפתחות כללית הכוללת גם צמיחת פרחים ציצים ופירות.

וכיוון שהביטוי "מטהו יפרח" בדיבור ה' הוא במובן של פריחה באופן כללי – החל מיציאת הפרח וכל הפרטים שלאחר מכן – מובן, שלאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר בכלל, פעמים רבות, "מטהו יפרח", הרי לאחר מכן מפרטים "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".

ובדומה לכך מובנת כפילות הלשון בפסוק "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח": לפני כן מספרת התורה באופן כללי – "פרח מטה אהרן", כפי שאמר הקדוש־ברוך־הוא "מטהו יפרח", ולאחר מכן מפרטת התורה את פרטי הפריחה: ויוצא פרח – כמשמעו, פרח ממש. לאחר מכן "ויצץ ציץ" – חנטת הפרי. ולאחר מכן "ויגמול שקדים".

ו.

תהליך צמיחת הפירות התרחש בשלימותו

אך לפי זה מתעוררת השאלה: כיוון ש"ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" הוא הפירוט של הנאמר לפני כן "פרח מטה אהרן", ולפי הסדר – בתחילה "ויוצא פרח" ולבסוף "שקדים" – יוצא, שכאשר "ויבא משה אל אהל העדות...", כבר התרחשו שלשת השלבים "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים". ואם כך, צריכה היתה התורה לציין רק את השלב הסופי מבין השלשה "ויגמול שקדים", כי רק את זאת ראה משה, ולא "ויוצא פרח ויצץ ציץ", כפי ששואל הרשב"ם[38]?

וקשה לומר, שבהיכנסו אל אהל העדות ראה משה את כל התהליך של שלשת השלבים בזה אחר זה, שהרי, מהי התועלת בכך שמשה יראה כל זאת. והרי המטרה היא "והשכותי מעלי תלונות בני ישראל"[39], שישראל יכירו ויאמינו ב"בחרתי באהרן"[40]?

לפיכך מוסיף רש"י בפירושו על "ויצץ ציץ" את המילים "הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל", כדי להסביר שהתרחש כאן התהליך הטבעי של התפתחות הפירות, ואת זאת יכלו בני ישראל לדעת[41] על־ידי ראיית נשירת הפרחים:

משה הוציא את כל המטות והראם לישראל – "ויוצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו... הוא הראה להם הכל, כולל את הפרחים אשר נשרו בעת חנטת הפרי, ובראותם את המטות עם השקדים וגם את הפרחים שנשרו, הובהר להם שב"אהל העדות" התרחש כל התהליך של "ויוצא פרח" – "כמשמעו" "ויצץ ציץ" – חנטת הפרי ונשירת הפרח, ו"ויגמול שקדים".

ז.

מדוע צמחו השקדים בתהליך הטבעי?

אך ניתן לשאול: לשם מה צריכים היו ישראל לדעת זאת, ובכלל, לשם מה צריכה היתה צמיחת השקדים במטה להתרחש בתהליך הטבעי על כל שלביו – והרי זה היה נס מוחלט, ואם כך, די היה בצמיחת שקדים בשלים על המטה מיד?

לדברי מפרשים אחרים מובן הצורך בכך, כי הם מסבירים, שהפרחים של "פרח" ו"ציץ" זה, מגבירים את גדלות הנס. כדברי הרד"ק[42] "אמר פרח על יציאת העלים תחילה, ואחר כך הנץ, וזה הפך בטבע העץ השקד, והיה זה להגדיל הנס"[43].

אך לפי דברי רש"י, שהמשמעות של "ויצץ ציץ" היא "חנטת הפרי כשהפרח נופל", יוצא, להיפך, שהצמיחה היתה בתהליך הטבעי של התפתחות השקדים –

---

37) לאו דוקא ביחס לאילן (כמו בוישב מ, י והיא כפורחת (שהמדובר בגפן), ורש"י מפרשו כנ"ל הערה 22): וארא ט, ט (פורח אבעבעות ופרש"י "כתרגומו כו' שעל ידו צומחין בועות"). וכמ"פ בפ' תזריע: יג, יב. כ. כה. לט. מב. נז (פרחת היא ובפרש"י "דבר החוזר וצומח"). מצורע יד, מג. וראה מלבי"ם אילת השחר סי' תפט, תצא. ובפי' לפ' תזריע יג סי' עח קג. קעג. ועוד. ואכ"מ.

ולהעיר מהנאמר במנורה פרח ופרחי' (תרומה כה, לא ואילך. ויקהל לז, יז ואילך). וראה ת"א בהנ"ל. פרש"י תרומה שם, לא. מנחות כח, סע"ב ובפרש"י שם [ולהעיר מברכות מז, סע"ב "קטן פורח" ובפרש"י ותוס' שם. ולהעיר ממחז"ל לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן (חולין קלז, ב)]. ואכ"מ.

38) פרשתנו יז, כג. וראה גם מושב זקנים כאן בתחלתו.

39) שם, כ.

40) פרש"י שם, כג (הובא לעיל סעיף א).

41) להעיר ממושב זקנים כאן: ונ"ל הפרח נפל כו'.

42) בספר השרשים שלו ערך פרח.

43) וראה אברבנאל שבהערה 31: כזה ד' נסים כו' הד' כו' בהפך המנהג הטבעי כי כאשר יראו השקדים נופל הפרח אבל מכח הנס היו הפרח והציץ וגם השקדים והעלים תמיד יחד בקיץ ובחורף.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואם כך, אין מובן: אם הכוונה היא להגדיל את הנס, צריך היה רש"י להסביר כרד"ק, שהצמיחה לא היתה בסדר הטבעי של צמיחת שקדים. ואם הכוונה היא לעצם הנס, די היה בצמיחת שקדים בשלימותם על המטה מיד?

ח.
בחירת אהרן – רצון ה'

ההסבר לכך הוא, שדוקא בכך טמון הטעם העיקרי של אות המטות:

הבליעה של "כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש"[2] הביאה לידי ההכרה[3] "כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה". שמשה הוא שליחו של הקדוש־ברוך־הוא וכל מעשיו הם "על פי הדיבור". ובאופן מפורט יותר התגלה הדבר בשריפתם של "חמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת"[4], שאז התברר לכולם שהקדוש־ברוך־הוא בחר דוקא באהרן לקטורת – לכהונה גדולה[44].

אך בכך עדיין לא התבטלו תלונות בני ישראל, אלא שהתגלה שכך ציוה הקדוש־ברוך־הוא, ועל כך הגיעו כל העונשים. אך ייתכן שאהרן כשלעצמו הוא כיהודים אחרים "ומדוע תתנשאו". ויותר מכך – ייתכן שעקב עשיית העגל, דוקא אהרן[45] אינו ראוי, ואחרים מבני ישראל ראויים לכך יותר[46]. יותר מכך: ייתכן שציוויו של הקדוש־ברוך־הוא למינוי אהרן לכהן גדול היה משום בקשת משה ותפילתו[47], וכדומה.

על כך הראה הקב"ה את אות המטות: אצל המטה כשלעצמו לא ייתכנו פריחה וצמיחת פירות בדרך הטבע, וזה אפשרי רק לפי בחירתו ורצונו של הקב"ה.

מצד שני ראו באמצעות המטות, שרצון ה' הביא לידי כך, שלא היה זה נס רגיל, אלא נס הקשור לטבע המטה[48]. ולכן היה אופן הפריחה כזה: בתחילה "ויוצא פרח" כמשמעו, ולאחר מכן "ויצץ ציץ", חנטת הפרי כשהפרח נופל, ולאחר מכן "ויגמול שקדים", "כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים" – תהליך טבעי של צמיחת הפירות.

ומובן, שכך גם לגבי כהונת אהרן: מינויו של אהרן לכהונה נובע מבחירתו של הקב"ה "והיה האיש אשר אבחר בו"[49], הקב"ה בחר בו מרצונו, ולא משום בקשת משה וכדומה, והבחירה עצמה נעשתה באופן, שהכהונה הפכה אצלו למעלה טבעית.

לפי זה מובן גם ציווי ה'[50] "השב את מטה אהרן... למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילינו עוד על הכהונה". כיון שהכהונה הפכה לענין טבעי אצל אהרן ובניו לא ייתכן לומר שיחול בכך שינוי, גם אם יש למישהו אחר תשוקה ורצון לעבוד בבית המקדש[51], או שמטעמים אחרים ייבחר לתפקיד זה מישהו אחר במקומו בתקופה מאוחרת יותר[52].

ט.
"שקדים" – ממהרים לפרוח

לפי זה מובן גם המשך פירוש רש"י על "ויגמול שקדים": תוספת ההוכחה ש"לשון זה מצוי בפרי האילן" אינה רק כדי להוכיח שהביטוי "ויגמול" שימושי לגבי פירות (ולא רק לגבי ילד), אלא גם כדי להדגיש שאופן הגידול של השקדים על המטה כאן – "ויגמול" – נעשה באותו אופן של התפתחות פרי האילן.

ולפי זה יובן טוב יותר המשך פירוש רש"י "ולמה שקדים? הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות, אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא"[53]:

---

44) במפרשים כאן יז, ו (ראב"ע, רשב"ם, דעת זקנים. וראה רמב"ן ואברבנאל שם. ועוד) דזה שהר"נ איש נשרפו ע"י הקטורת לא הוכיח לישראל שאהרן נבחר לכה"ג, והר"נ איש היו מחוייבים מיתה שאינן ראויין לכהונה "ויתכן שבתפלתכם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים" (ראב"ע שם); או שציום להקריב אש זרה וכיו"ב (ראה רשב"ם, רמב"ן ואברבנאל שם). וע"ז בא אות המטה (ראה מפרשים הנ"ל).

אבל דוחק לפרש כן דעת פרש"י, דפשיטא דהו"ל לרש"י לפרש. ולהעיר מפי' השני ברש"י יז, יג.

45) ראה פרש"י שמיני ט, ב. שם, כג.

46) להעיר מאוה"ח שם יז, כ. ושם לפנ"ז יז סד"ה דבר.

47) ולהעיר מעקב (ט, כ) ואתפלל גם בעד אהרן. אבל שם המדובר בהגזירה כ"כלוי בנים" (פרש"י שם).

48) להעיר מעין זה (בענין אחר) מהמבואר בכ"מ (לקו"ש חי"ח [המתורגם] ע' 263 ואילך. וש"נ) ב' סוגים בנסים: אם הנס מחליף טבע ומציאות הדבר, ובכדי לשוב לטבעו הקודם צריך לנס אחר (כמו בידו של משה מצורעת כשלג – שמות ד, ו־ז), או שהנס אינו מבטל טבע הדבר, וכשנפסק הנס חוזר הדבר לקדמותו בדרך ממילא (כמו קרי"ס – ראה בשלח יד, כא. תניא ח"ב פ"ב. ועוד). עיי"ש.

49) פרשתנו שם, כ. וראה גם טז, ה. שם, ז.

50) שם יז, כה ובפרש"י שם.

51) ראה לקו"ש חי"ח [המתורגם] ע' 205 ואילך, שי"ל שזה הי' מחלקותו של קרח ור"נ איש – בכלל.

52) ראה אוה"ח שבהערה 46.

53) וראה מפרשי רש"י (גו"א ושפ"ח) ההמשך לד"ה זה דפרש"י. אבל י"ל שכל הד"ה בפרש"י שבפסוק זה אינם פירושים נפרדים כ"א בפ"ע, כ"א באים בהמשך אחד, ורש"י מפרש בהמשך פירושו – סדר גידול וצמיחת השקדים, ואח"כ מסיים "ולמה שקדים". וכן משמע בכמה כת"י רש"י (שתח"י). וראה פני דוד שבהערה 28 (אות יוד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כיון שהתפתחות הפרי על המטה באותו אופן כפרי האילן היא כדי להדגיש שהדבר התבצע בתהליך טבעי ולכן קשור גם לכהונת אהרן, כדלעיל, מובן, שגם העובדה שצמחו דוקא שקדים קשורה לענין הכהונה שעליו מדובר כאן.

לפיכך ממשיך רש"י ואומר "ולמה שקדים...", שגם העובדה שהיו אלה דוקא שקדים, למרות שפרט זה אינו מוסיף לאות על בחירת אהרן, קשור לענינו, כי זהו רמז לכך ש"המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא..."[54].

ו.

גניזת המטה עם הפרחים

לפי ביאור זה בפירוש רש"י מובנים דברי הגמרא, שעליהם מתעכבים ה"ראשונים":

נאמר בגמרא[55], ש"משנגנז ארון נגנזה עמו[56]... מקלו של אהרן בשקדיה[57] ופרחיה". ושואלים על כך[58]: כיצד מזכירה הגמרא "ופרחיה", והרי בפסוק נאמר "ויגמול שקדים", ובסיום גדילת השקדים אין הפרחים נשארים, כי הם נושרים, כדלעיל? ומשיבים על כך[59], ש"מקצת פרחים נשארו" כדי להגדיל את הנס[60].

אך, לכאורה, עדיין אין מובן: מדוע צריכה הגמרא לפרט את הפרחים בנפרד בדבריה על גניזת המקל? והרי לפי האמור לעיל הם היו על המקל, ובגניזת המקל נגנזו ממילא הפרחים.

לגבי השקדים ניתן לומר, ולפחות בדוחק, שבכך מובהר על איזה "מקלו של אהרן" מדובר כאן[61]. אך מדוע מציינים כאן את הפרחים[62]?

לפי האמור לעיל בפירוש רש"י – כפשוטו של מקרא, שאיננו מבדיל בין הפרחים – שכל הפרחים נשרו ומשה הראה אותם בנפרד מן המטה, מובן:

כשם שבפעם הראשונה הוציא משה את המקל עם השקדים ובנפרד את הפרחים שנשרו, כדי להראות לישראל שהיה תהליך טבעי של צמיחת השקדים, דבר המבטא את מהות כהונתו של אהרן, כדלעיל בהרחבה –

כך מובן גם לגבי הציווי "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילונו עוד על הכהונה", שגם ב"זכרון" חשוב שה"השב" יכלול הן את המקל עם השקדים והן את הפרחים בנפרד, כי בכך מתבטא האופן "שבחרתי באהרן הכהן".

ולכן מפורט גם לגבי הגניזה "מקלו של אהרן בשקדיה ופרחיה": כשם שגניזת הארון לא היתה רק כדי למנוע את נפילתו לידי האוייב, אלא, כפי שהוסבר פעם בהרחבה[63], משום שלמקום הגניזה יש דין של מקום הארון, ואשר משום כך קדשו שלמה מיד בתחילת בנין הבית כמקום לקדושת הארון בקדש הקדשים, "וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון"[64] –

כך גם לגבי דברים אחרים שהיו "לפני הארון" – גניזתם "עמו", עם הארון, היא משום שזהו

54) ואולי י"ל דזה שבסיום פרש"י מביא "ותרגומו* וכפית שגדין כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה על זה", הוא לא לבאר ולפרש התרגום (שכידוע אין זה דרכו של רש"י) אלא בא בהמשך לתוכן פירושו**: דלהתרגום אין הפי' "ויגמול שקדים המשך ופרט בפריחות השקדים, כמו לפרש"י, וא"כ אין ללמוד מזה "הוא הפרי הממהר להפריח כו' אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא".

ואולי יש לומר (ע"ד הדרוש שבפרש"י עכ"פ) שרש"י הביא התרגום – כי לפי התרגום בא "וכפית שגדין כו' יחד כפותים זה על זה" ללמד ענין האחדות, היפך "ואתפלג" – מחזלוקת קרח.

55) יומא נב, ב. וש"נ.

56) כ"ה ביומא שם. ובהוריות וכריתות שבהערה הבאה "נגנז" וליתא "עמו". וראה דק"ס יומא שם בהערות.

57) כ"ה בעין יעקב ובדק"ס מכ"י. בגמ' לפנינו "ושקדי' ופרחי'". בהוריות יב, רע"א "שקדי' ופרחי'", וכ"ה בתוספתא יומא פ"ב, יג*** (ועד"ז במכילתא בשלח טז, לג "שקדיו ופרחיו"). ובתוספתא סוטה פי"ג, ב "שקדי' פרחי'". בכריתות ה, ב: שקדים ופרחים.

58) ת"י ותוס' הרא"ש יומא שם; ריטב"א שם – הובאו גם בפני דוד שם אות טו.

59) שם. ועד"ז הוא ברבותנו בעה"ת פרשתנו עה"פ, וממשיך "וראי' מיומא ומפרק מקום שנהגו כו'".

60) כ"ה בריטב"א שם "כדי להגדיל הנס". ובמושב זקנים עה"ת כאן (בתי' הא') "ופי' שבצד אחד היו שקדים על המטה ובצד אחד היו פרחים ובצד אחד ציץ וכולם נשארו עליו". וראה גם אברבנאל שבהערה 43.

61) אמנם זה אפשר לתרץ רק לגירסא הנ"ל (במקומות שבהערה 57), אבל בירושלמי שקלים פ"ו ה"א "ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו" (מקדים פרחים לשקדים).

62) להעיר שברמב"ם רפ"ד מהל' בית הבחירה כתב רק "מטה אהרן" ולא הוסיף "שקדי' ופרחי'".

63) לקו"ש חכ"א ע' 159 ואילך.

64) לשון הרמב"ם שם.

*) בדפוס ראשון ושני וכו"כ כת"י רש"י (שתח"י) וכן בכת"י תימן (הנ"ל בשוה"ג להערה 34) ליתא תיבת "ותרגומו" בפרש"י.

**) ובגו"א מפרש דמתרגום מביא ראי' לפירושו שהוכר הפרי, אלא שבינתיים הוקשה לו "ולמה שקדים .. לבוא כו'". ע"ש.

***) וכ"ה בפסחים נד, סע"א לענין עשרה דברים שנבראו בין השמשות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקומם, ולכן גם בהימצאם במקום גניזתם הם פועלים את פעולתם.

ובמיוחד לגבי מקלו של אהרן, שהלימוד על גניזתו ביחד עם הארון הוא מן הנאמר "למשמרת לאות"[65], שגם במקום הגניזה הוא "למשמרת לאות" —

ולכן גם לגבי הגניזה מפרטת הגמרא כ"מקלו של אהרן בשקדיה ופרחיה",

וכל זה יהא בגלוי בביאת משיח צדקנו, שעליו נאמר[66] "יפרח בימיו צדיק", "שבימיו תחזור הכהונה ויפרח מטה אהרן"[67], במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ קרח תשמ"א)

65) יומא שם. וש"נ.

66) תהלים עב, ז. וראה בעה"ט כאן.

67) לשון בעה"ט שם.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר ירמי' שי'

שלום וברכה!

...בטח לעת קבלת מכתבי זה כבר הגיעו פ"ש מפורט מכאן ע"י הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר יוסף שי' הלוי ויינבערג שד"ר. ובל"ס אשר למותר לבקש את כת"ר שי' אודות העזר להנ"ל ככל יכולתו ובכל האופנים הדרושים, אלא שע"פ פסק הספרי בפ' צו, שאין מזרזין אלא למזורזין, הנה באתי בשורותי אלה להעדפה ולזירוז יותר. כי כמו שתלמוד תורה הרי כל רגע ורגע בפ"ע מחויב בה, ובמילא כשאין מנצלים אפי' משך זמן קטן, ה"ז אבידה שאינה חוזרת, שאף אם ימלא בשעות הבאות אח"כ הרי דים שיפקיעו חובת עצמם, הרי עד"ז הוא ג"כ בעניני צדקה הקשורים עם ת"ת, כיון שסו"ס לבן של ישראל ער הוא לתומ"צ הנה ככל שמקדימים ומזרזין את הנותן לסלק נתינתו בהקדם, הרי תוקדם האפשריות הבאה שיוסיף הנותן על נתינתו מקודם.

וגדולה זכות השתתפות כת"ר בעץ [חיים] היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר.

ויה"ר שיקוים בו ובב"ב שיחיו פירוש הזהר (זהר ח"ג דנ"ג ע"ב) אל תקרי מאושר אלא מראשו, היינו שבראשו יומשכו כל הברכות והצלחות, וכיון שגופא בתר רישא אזיל, הרי בודאי בד"מ יומשך כל הנ"ל בשאר הענינים. וע"פ המבואר בזהר (זהר ח"א ר"ד ע"א) שהבעל דמשפחה הוא כדוגמת הראש בגוף, הרי מראשו מעניני הבעל יומשכו ג"כ בהנוגע לזוגתו ולב"ב שיחיו בהמצטרך לכאו"א בפרט.

בברכה להסתדרות מתאימה לפניו ולב"ב בגשמיות וברוחניות גם יחד, המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יב, יח - בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב

עט

עיקר הכוסות שנתחדש בליל פסח הוא הכוסות השני והרביעי, ורמז וטעם עפי"ז למה נק' החג "פסח"

בחג[1] הפסח יצאו ישראל לחירות עולם, בד' לשונות של גאולה, שלנגדם תיקנו חכמים[2] ד' כוסות,

והנה, הכוס[3] הא' הוא לנגד מוח[4] דחכמה, הכוס הב' נגד מוח הבינה, הכוס הג' מוח עטרא[5] דחסד, ז"א. וכוס ד' מוח עטרא דגבורה בחי' מלכות.

והנה עיקר הכוסות דפסח הם הכוס הב' והד', כי הכוס הא' דקידוש ישנו בכל שבת ויו"ט שמצוה לקדש על הכוס. והכוס הג' דברכת המזון ישנו גם בשארי ימות השנה אם מברך על הכוס. והעיקר שנתחדש בפסח הוא הב' כוסות, הב' והד', שעליהם אומרים ההגדה (על הכוס הב'), וברכת השיר (על הכוס הד'), והלל (שנחלק בין שניהם), שענין ההגדה והלל וברכת השיר הוא החידוש שאומרים בליל פסח, משא"כ קידוש, וברהמ"ז שאומרים על הכוס הא' והג' יש גם בכל השנה.

נמצא העיקר דהכוסות הוא הב' והד'.

וזהו מה שמלת פסח[6] גימט' ב' פעמים ע"ד[7], רומז על חילוף אלקים אכדט"ם, והיינו הכוסות דפסח שהם בחי' אכדט"ם כמ"ש בפע"ח[8] בכוונת פסח, ובמשנת חסידים

המשך בעמוד 77

---

1) בסימן זה יבואר למה נקרא היו"ט בשם "פסח" דוקא?

2) ירושלמי פסחים פ"י ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

3) עיין לקמן סי' פ הערה 9, ביאור החילוק בין ג' מצות – בחי' חכמה, ובין ד' כוסות יין – בחי' בינה. ראה הערה 4.

4) **מוח דחכמה... מוח הבינה וכו':** ראה תורת מנחם התוועדויות תשד"מ חלק ד ע' 2415 וז"ל: ידוע שג' המוחין חב"ד נחלקים לד' מוחין, מכיון שמוח הדעת נחלק לשנים, חסד וגבורה (כמבואר בדרושי חסידות* בענין תפילין) – נמצא שיש כאן ד' מוחין, והביאור: החילוק שבין ג' מוחין לד' מוחין הוא – שג' מוחין הם בחכמה, וד' מוחין הם בבינה. וטעם הדבר – מפני שהתחלקות מוח הדעת לחסד וגבורה (מדות שבשכל) שייכת רק לאחרי ההמשכה לבחי' הבינה, משא"כ בחכמה, נקודת **ועצם** השכל – הרי זה למעלה משייכות למדות שבשכל, שזוהי ההתחלקות לד' מוחין, ולכן, ענין המוחין כפי שהם בחכמה הם במספר ג'. וע"ד כללות החילוק שבין מספר ג' לד' – שמספר ג' הוא אצל המשפיע, ומספר ד' – לאחרי הירידה אל המקבל. וענין זה מתבטא גם בשם הוי':

יו"ד שבשם, בחי' החכמה – יש בה ג' בחינות, **ג'** האותיות יו"ד, חכמה דעת ובינה, ג' מוחין. אמנם, אות יו"ד שבשם היא האות **הראשונה** הכוללת את כל שאר האותיות דשם הוי', ד' אותיות, כולל – האותיות ו"ה, שענינם – תורה (דיבור) ומצוות (מעשה)**, שהם בדוגמת חסד וגבורה (בדוגמת התחלקות מוח הדעת לחו"ג), כי – תורה הו"ע האור (חסד), ומצוות – כלים (גבורה).

כלומר: כאשר מדובר אודות המוחין כפי שהם בכח החכמה, אות יו"ד שבשם – ישנם ג' מוחין (ג' אותיות יו"ד), משא"כ לאחרי שבאים בבינה, אות ה"א שבשם – ישנם ד' מוחין, ד' אותיות שם הוי', כולל אותיות ו"ה, בדוגמת התחלקות מוח הדעת לחסד וגבורה. עי"ש.

*) סידור שער התפילין ו, ג ואילך (מובא לקמן סי' קיב הערה 2). ספר המצות להצמח צדק – מצות תפילין פרק א (טז, סע"ב) ואילך.

**) ראה בכ"ז – לקו"ש חכ"ו פרשת וארא ס"ה. וש"נ. אגה"ת ספ"ד.

5) **עטרא (כתר) דחסד, עטרא (כתר) דגבורה:** ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק' עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרא הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן" עכ"ל.

6) פסח (בגי' 148), וכן ב' פעמים "עד" (2 × 74 =) 148 וראה ביאור, בהערה 7. 8. (ראה גם לעיל סי' כח. כט.).

7) **ב' פעמים ע"ד רומז על חילוף אלקים אכדט"ם.** פירוש: מספר "עד" הוא בגי' אותיות ושֵם "אכדטם", והוא האותיות באל"ף בי"ת הקודמים ושלפני האותיות "אלקים" (ראה הביאור בהערה 8).

וידוע דשֵם "אלקים" מורה על מדת הדין וגבורה, שמשֶם הו"ע גלות מצרים וכו', והאותיות **הקודמים ושלפני** "אלקים" מורים על **המתקת** הגבורה – **גילוי** אלקות, וזהו הרמז דהשני פעמים "אכדטם" הם כנגד הב' כוסות – כוס השני והרביעי – דהם העיקר חידוש של הסדר, וב' פעמים "אכדטם" הוא בגי' "פסח".

8) **פירוש:** בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א' וז"ל שם: בסוד **חילוף** שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אל"ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי', אבל למ"ד תתחלף בכ' הקודמת אלי', וכן הה' מתחלף בד' הקודמת אלי', עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

טז, א – ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן

ב. מבואר בחסידות[1] בטענת קרח[2] "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" – שעצם טענתו של קרח היא נכונה, כיון שראה את המעלה שישנה דוקא אצל המקבל - כי הכוונה (דנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים) נשלמת דוקא בתחתונים; אמנם הטעות שלו היתה, כי המעלה בגלוי תהי' רק **לעתיד לבוא** (כאשר נקבה תסובב גבר[3]), לאחרי שישנה הקדמת העבודה דהמשכה והשפעה מעליונים בהתחתונים, וגמר הבירור דהתחתון (לוי מבחי' גבורות) שבא על ידי זה שלפני זה הוא **מקבל** מהעליון (כהן איש החסד).

ועל פי זה יש לומר הפירוש הפנימי ("יינה של תורה") בפירוש רש"י הראשון בפרשתנו – "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא": חלק **הדרוש** (שבדרוש[4] שבתורה – "מדרש (רבי תנחומא)" מגלה הטוב וה"יפה" ב"פרשה זו", פרשת קרח (משא"כ על דרך הפשט, בגלוי ובחיצוניות – מעשה קרח אינו "יפה") – כפי שטענת קרח היא למעליותא, מצד (שראה את) הסדר שיהי' **בפועל** בגאולה העתידה לבוא, כשיהי' הענין ד"תנחומא" מלשון תנחומין ונחמה על הגלות.

בסגנון אחר: "פרשה זו" (טענת קרח) כפי שהיא כתובה ב"(מדרש רבי) תנחומא" – בגאולה העתידה לבוא – הרי היא בענין "יפה (נדרשת)", שלימות ותכלית הטוב. משא"כ על דרך **הפשט** – כפי שהענינים הם בזמן הזה, והיום לעשותם (עולם העשי', עולם הפשט) – העולם עדיין אינו בסדר דתכלית השלימות, זה יהי' רק לעתיד לבוא, לאחרי **שלימות** בירור התחתון על ידי זה שהוא **מקבל** מלמעלה ממנו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ג, משיחות ש"פ קרח

יז, כ – והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח

1) ראה לקוטי תורה פרשתנו נד, ב ואילך. ושם נתבאר. אור התורה פרשתנו עמוד תרפו. תרצב. סד"ה ויקח קרח העת"ר. ספר המאמרים – מלוקט חלק ג עמוד רג ואילך. ובכמה מקומות.

2) פרשתנו טז, ג.

3) ירמי' לא, כא.

4) כי במדרש עצמו ישנם פירושים על דרך הפשט (כמובן מזה שרש"י בכמה מקומות מביא פירוש ממדרש ואינו מזכיר שזהו ממדרש), וכן לאידך – ישנם דרשות שהובאו בספרי פשט (וגם בפירוש רש"י מובאים ענינים של דרש (ורש"י **מדגיש** שהוא דרש) אלא שהם קרובים לדרך הפשט); ואילו כאן כתב רש"י שפרשה זו **נדרשת במדרש** רבי תנחומא, היינו – דרש שבדרש.

והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם

ג. והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. במסורה יפרח ג'[5], דין. ואידך (תהלים עב, ז) יפרח בימיו צדיק. [ג] צדיק כתמר יפרח (שם צב, יג). על פי מה ששמעתי בשם הגאון החתם סופר זצ"ל על הכתוב (שמות לג, כג) וראית את אחורי (היינו שזהו ההסתר פנים אחרי המעשה הלז הידוע במדבר שנאמר שם זה בפרשת תשא, כי מה שרואים טובת השם יתברך וצדקתו הוא רק אחור"י לאחרי כן. אבל) ופני לא יראו (מלפנים בתחלה לא יכירו ולא ידעו זה, איך הוא הכל כן ראוי להיות שהוא טובה וחסדי השי"ת), עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן.

וזהו יש לומר על פי הנודע מהאר"י הקדוש זצ"ל (שער הפסוקים תהלים שם) כי צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח[6], **היינו שיפרח לעתיד, אבל זהו החסרון הי' שהוא רק בסוף"י תיב"ת קר"ח, שהכיר רק בסו"ף, כי משה אמת ותורתו אמת (תנחומא קרח יא), אבל בתחלה חלק עליו, מה שאין כן במש"ה נאמר (תהלים צב, א)** מזמור שיר ליום השבת, ר"ת **למש"ה** (כמבואר בסידור באותו מזמור בכתבי האריז"ל), היינו כי משה רבינו השיג מיד בראש"י תיבות בתחלה וראש האמת מראש ועד סוף, לא כמו קרח שהשיג רק בסופו כנזכר. וזה שכתוב **אשר אבחר בו מטהו יפר"ח** (בתחל"ה כדרך פר"ח החנטה לידע האמת).

וזה שכתוב המסורה **יפרח בימיו צדיק** (שנאמר על משיח צדקנו, שצריך להיות מזרע שלמה בן דוד [כמ"ש הרמב"ם בפרק חלק (פ"י מ"א בא"ד יסוד י"ב)], והיינו שצריכין לעבוד לכתחלה ולידע האמת, ורק זה הי' מגמתינו ביאת בן דוד ומלכותו במהרה בימינו. ולאפוקי מדברי קרח שנאמר עליו) **צדיק כתמר יפרח** (בסופי תיבות כנ"ל, היינו שרק לבסוף הכיר האמת לאמיתו) כנ"ל.

חיים ושלום[7]

5) **במסורה יפרח ג':** עיין ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן קב. קג.

6) **צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח:** עיין בזה ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן א, ובהנסמן שם.

7) האדמו"ר ר' חיים אלעזר ז"ל שפירא, בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת קרח

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

א וְאִתְּפְּלֵג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:

רש"י◄ **וַיִּקַּח קֹרַח•** פָּרָשָׁה זוֹ יָפָה נִדְרֶשֶׁת בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **וַיִּקַּח קֹרַח•** לָקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נֶחֱלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוֹנְקְלוֹס "וְאִתְּפְּלֵג", נֶחֱלַק מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת. וְכֵן (איוב טו): "מַה־יִּקְחֲךָ לִבֶּךָ", לוֹקֵחַ אוֹתְךָ לְהַפְלִיגְךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקַּח קֹרַח" מָשַׁךְ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם בִּדְבָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אַהֲרֹן", (הושע יד): "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים". **בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי•** וְלֹא הִזְכִּיר "בֶּן־יַעֲקֹב", שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ עַל מַחְלֹקְתָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "בְּקָהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי". וְהֵיכָן נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל קֹרַח? בְּהִתְיַחֲסָם עַל הַדּוּכָן בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים', שֶׁנֶּאֱמַר (דה"י א ו): "בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **וְדָתָן וַאֲבִירָם•** (תנחומא) בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן שָׁרוּי בַּחֲנָיָתָם תֵּימָנָה, שָׁכֵן לִקְהָת וּבָנָיו הַחוֹנִים תֵּימָנָה, נִשְׁתַּתְּפוּ עִם קֹרַח בְּמַחְלֹקְתּוֹ: אוֹי לָרָשָׁע, אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. וּמָה רָאָה קֹרַח לַחֲלֹק עִם מֹשֶׁה? נִתְקַנֵּא עַל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל אֱלִיצָפָן בֶּן עֲזִיאֵל, שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קְהָת עַל־פִּי הַדִּבּוּר. אָמַר קֹרַח: אַחֵי אַבָּא אַרְבָּעָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". עַמְרָם הַבְּכוֹר נָטְלוּ שְׁנֵי בָּנָיו גְּדֻלָּה: אֶחָד מֶלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל; מִי רָאוּי לִטֹּל אֶת הַשְּׁנִיָּה? לֹא אֲנִי, שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְעַמְרָם? וְהוּא מִנָּה נָשִׂיא אֶת בֶּן אָחִיו הַקָּטָן מִכֻּלָּם! הֲרֵינִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו! מֶה עָשָׂה? עָמַד וְכִנֵּס מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, רֻבָּן מִשֵּׁבֶט רְאוּבֵן שֶׁכְּנָיו, וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵאוּר וַחֲבֵרָיו וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר א): "אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה". וְהִלְבִּישָׁן טַלִּיתוֹת שֶׁכֻּלָּן תְּכֵלֶת, בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ שֶׁל תְּכֵלֶת, חַיֶּבֶת בְּצִיצִית אוֹ פְּטוּרָה? אָמַר לָהֶם: חַיֶּבֶת! הִתְחִילוּ לְשַׂחֵק עָלָיו. אֶפְשָׁר, טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ. זוֹ שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת, לֹא תִּפְטֹר אֶת עַצְמָהּ?. **בְּנֵי רְאוּבֵן•** דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּקַּח קֹרַח. זֶה הַדָּבָר הָיָה בְּמִדְבַּר סִינַי כַּאֲשֶׁר נִתְחַלְּפוּ הַבְּכוֹרִים וְנִבְדְּלוּ הַלְּוִיִּם כִּי חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁמֹּשֶׁה אֲדוֹנֵינוּ עָשָׂה מִדַּעְתּוֹ לָתֵת גְּדוּלָה לְאָחִיו גַּם לִבְנֵי קְהָת שֶׁהֵם קְרוֹבִים אֵלָיו וּלְכָל בְּנֵי לֵוִי שֶׁהֵם מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְהַלְּוִיִּם קָשְׁרוּ עָלָיו בַּעֲבוּר הֱיוֹתָם נִתּוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְקָשַׁר דָּתָן וַאֲבִירָם בַּעֲבוּר שֶׁהֵסִיר הַבְּכוֹרָה מֵרְאוּבֵן אֲבִיהֶם וּנְתָנָהּ לְיוֹסֵף אוּלַי חָשְׁדוּהוּ בַּעֲבוּר יְהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ גַּם קֹרַח בְּכוֹר הָיָה כִּי כֵּן כָּתוּב. וְדֶגֶל רְאוּבֵן חוֹנֶה בַּנֶּגֶב וְקֹרַח בְּנֶגֶב הַמִּשְׁכָּן כִּי הוּא מִבְּנֵי קְהָת וְאֵלֶּה נְשִׂיאֵי הָעֵדָה הָיוּ בְּכוֹרִים וְהֵם הָיוּ מַקְרִיבִים אֶת הָעוֹלוֹת עַל כֵּן לָקְחוּ מַחְתּוֹת וְהָרְאָיָה עַל זֶה הַפְּרוּשׁ מוֹפֶת הַמַּטֶּה שֶׁרָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי הַשֵּׁם בָּחַר שֵׁבֶט לֵוִי תַּחַת הַבְּכוֹרִים עַל כֵּן כָּתוּב וּתְכַל תְּלוּנֹתָם כִּי הַתְּלוּנָה עַל זֶה הָיְתָה. גַּם אָמַר מֹשֶׁה כִּי לֹא מִלִּבִּי בַּעֲבוּר שֶׁחָשְׁדוּהוּ כִּי מִלִּבּוֹ עָשָׂה וְעוֹד לֹא ה' שְׁלָחַנִי בַּשְּׁלִיחוּת הַזֶּה כִּי כְּבָר הֶאֱמִינוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְעוֹד רְאָיָה גְּמוּרָה כִּי כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וְזֶה רֶמֶז לַבְּכוֹרִים שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים כִּי כֵּן כָּתוּב קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר וְהֵם הָיוּ הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' וְהֵם עִיקַּר כָּל הָעֵדָה: **וַיִּקַּח קֹרַח.** אֲנָשִׁים דֶּרֶךְ קְצָרָה כְּמוֹ חֲמוֹר לֶחֶם וְרַבִּים כָּכָה וַיֹּאמֶר ר' יוֹנָה כִּי פֵּירוּשׁ וַיִּקַּח לֶקַח לָקוּם עַל מַשֶּׂהוּ: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הַשְׁמִירָה לַתּוֹרָה – אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

וַיִּקַּח קֹרַח . . קָפַץ קֹרַח וְאָמַר לְמֹשֶׁה . . בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה (במדב"ר פי"ח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: טַעֲנַת קֹרַח הָיְתָה, "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים", הֵיְינוּ אָדָם שֶׁמָּלֵא וְגָדוּשׁ בְּתוֹרָה, יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בִּהְיוֹתוֹ בַּעַל תּוֹרָה וּ"פָטוּר מִמְּזוּזָה" מֵאַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, דְּפָרְשִׁיּוֹת "שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁבַּמְּזוּזָה עִנְיָנָם אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע" נֶאֱמַר "וְאָהַבְתָּ",

וּפָרָשַׁת "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - עִנְיָנָהּ יִרְאָה.

וְעַל זֶה עָנָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, "חַיָּב בִּמְזוּזָה" שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה מֻכְרָחִים לִלְמוּד הַתּוֹרָה, דִּכְמוֹ שֶׁהַמְּזוּזָה שׁוֹמֶרֶת עַל כָּל מַה שֶׁבַּבַּיִת, כֵּן "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" אָדָם הַמָּלֵא בְּתוֹרָה צָרִיךְ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל תּוֹרָתוֹ, וּכְמַאמַר"ל (אבות ג, ט) "כָּל שֶׁיִּרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

(ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 - מתוך 'לקראת שבת)

(ב) **וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:**

ב וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָאתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא:

(ג) **וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה:**

ג וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵּין אַתּוּן מִתְרַבְּרְבִין עַל קְהָלָא דַיְיָ:

רש"י ◄ **רַב־לָכֶם.** הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. **כֻּלָּם קְדֹשִׁים.** (תנחומא) כֻּלָּם שָׁמְעוּ דְּבָרִים בְּסִינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ.** אִם לָקַחְתָּ אַתָּה מַלְכוּת, לֹא הָיָה לְךָ לִבְרֹר לְאָחִיךָ כְּהֻנָּה, לֹא אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אַחַר בִּיאַת מְרַגְּלִים הָיְתָה בְּלִיעַת קֹרַח (סדר עולם רבא פ"ח)

פָּרָשַׁת קֹרַח אֵרְעָה לְאַחַר שׁוּבָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עִנְיַן הַמַּחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח הִתְעוֹרֵר וְעָלָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר הַמְרַגְּלִים:

הַמְרַגְּלִים רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וּלְהִתְמַסֵּר לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בִּמְנוּחָה וּבְשַׁלְוָה, הַרְחֵק מִטִּרְדוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא רָצוּ לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּפִי הַמִּתְחַיֵּב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר הוּכַח לַכֹּל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁצְּרִיכִים בְּכָל זֹאת לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם שָׁם אֶת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכֵּן "הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר", עָמַד קֹרַח וְטָעַן: לוֹ הָיָה הָעִקָּר לִמּוּד תּוֹרָה - חֲרֵי שֶׁאֵין אָדָם הַיָּכוֹל לְהִדָּמוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְקַבֵּל הַתּוֹרָה; אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָעִקָּר הוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"?

עַל כָּךְ עָנָה לוֹ מֹשֶׁה "בֹּקֶר וְיֹדַע ה'". כְּלוֹמַר: "בֹּקֶר" - מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לְהִיוֹת מוּאָר בְּאוֹר וְחַיּוּת פְּנִימִיִּים שֶׁל אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, "וְיֹדַע ה'" - כָּךְ שֶׁיָּבִיאוּ לִידֵי יְדִיעַת וְגִלּוּי אֱלוֹקוּת. וּבְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת חֲרֵי יֵשׁ הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְזוֹ שֶׁל כָּל שְׁאָר יִשְׂרָאֵל.

(ליקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) לִפְנֵי מֹשֶׁה. שֶׁלֹּא קָמוּ בַּסֵּתֶר וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין לִפְנֵי וּבֵין מִפְּנֵי: **קְרֻאֵי מוֹעֵד.** שֶׁהָיוּ נִקְרָאִים אֶל אֹהֶל מוֹעֵד: **אַנְשֵׁי שֵׁם.** קוֹדֶם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם וּמִדַּקְדֵּק אָמַר כִּי נְשִׂיאֵי עֵדָה הֵם הַנְּשִׂיאִים הָעוֹמְדִים עַל הַפְּקוּדִים וְהֵם פְּעוּלִים לְמִלַּת לָקַח כְּאִילוּ כְּתִיב וַיִּקַּח קֹרַח וְדָתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם וְזֶה מְעַט רָחוֹק: תורה ג

ג) רַב לָכֶם. כְּמוֹ דַּי לָכֶם וְהַטַּעַם שֶׁתִּפַּשְׁתֶּם הַחֵלֶק הָרַב: **כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים.** כִּי כָּל הָעֵדָה מִיּוֹם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃

ד ושמע משה ונפל על אפוהי׃

רש"י ◄ **וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו•** (תנחומא. מ"ר) מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, שֶׁכְּבָר זֶה בְּיָדָם סִרְחוֹן רְבִיעִי: חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שמות לב): "וַיְחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְּרַגְּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בְּמַחֲלֹקֶתוֹ שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו. מָשָׁל לְבֶן־מֶלֶךְ, שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי.

(ה) וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃

ה ומליל עם קרח ועם כל כנשתה למימר בצפרא ויהודע יי ית דכשר לה ויית דקדיש ויקרב לקדמוהי ויית די יתרעי בה יקרב לשמושה׃

רש"י ◄ **בֹּקֶר וְיֹדַע וְגוֹ'•** עַתָּה (במדבר רבה) עֵת שִׁכְרוּת הִיא לָנוּ וְלֹא נָכוֹן לְהֹרָאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִדְחוֹתָם שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם. **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ•** לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה. **וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ•** לְכַהֲנָה. **וְהִקְרִיב•** אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן: וִיקָרֵב לְקֳדָמוֹהִי, יְקָרֵב לְשִׁמּוּשֵׁיהּ. וּמִדְּרָשׁוֹ: בֹּקֶר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לַהֲפֹךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א): "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר... וַיַּבְדֵּל". כָּךְ (דה"א כג): "וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וְגוֹ'".

(ו) זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ׃

ו דא עבידו סבו לכון מחתין קרח וכל כנשתה׃

רש"י ◄ **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת•** מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בְּדַרְכֵי הָעַכּוּ"ם יֵשׁ נִימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמָרִים הַרְבֵּה, וְכֻלָּם (ס"א: וְאֵין כֻּלָּם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד — וְאַתֶּם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה? אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ, הֵא לָכֶם תַּשְׁמִישׁ חָבִיב מִכֹּל, הִיא הַקְּטֹרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶם: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כְּבָר הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, שֶׁמִּי שֶׁיִּבְחַר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תִּתְחַיְּבוּ: מִי שֶׁיִּבְחַר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים (במדבר רבה). **מַחְתּוֹת•** כֵּלִים שֶׁחוֹתִין בָּהֶם גֶּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

(ז) וּתְנוּ־בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃

ז והבו בהון אשתא ושויו עליהון קטורת בוסמין קדם יי מחר ויהי גברא דיתרעי יי הוא קדיש סגי לכון בני לוי׃

רש"י ◄ **רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי•** דָּבָר גָּדוֹל אָמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טִפְּשִׁים הָיוּ, שֶׁכָּךְ הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרַב, אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לִשְׁטוּת זֶה? עֵינוֹ הִטְעָתוּ, רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מַעֲמַד הַר סִינַי הָיוּ קְדוֹשִׁים: **וּבְתוֹכָם ה'.** כִּי הַלְּוִיִּם נִבְחֲרוּ אַחֲרֵי הֱיוֹת הַכָּבוֹד בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִם יָדַע מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּהַר סִינַי כִּי נִבְחַר שֵׁבֶט לֵוִי לֹא יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל: **תִּתְנַשְּׂאוּ.** לִהְיוֹת אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וּמֹשֶׁה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ כִּי הוּא לְמִדּוֹ: תורה ד

ד) וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו. בִּרְצוֹנוֹ וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאוֹת: תורה ה

ה) אֶת אֲשֶׁר לוֹ. הַשֵּׁבֶט הַנִּבְחָר וְזֹאת תְּשׁוּבָה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם וְלִנְשִׂיאֵי הָעֵדָה שֶׁהָיוּ הַבְּכוֹרִים: **וְאֶת הַקָּדוֹשׁ.** בְּשִׁבְטוֹ לִהְיוֹתוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל: תורה ו

ו) זֹאת. הַבְּחִינָה: תורה ז

ז) רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי. וְזֶה פֵּירוּשוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם הַמְּעַט וְאָמַר הַכָּתוּב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח כִּי הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן עִם קֹרַח וְעִם כָּל עֲדָתוֹ וְזֶה עִם הַלְּוִיִּם: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאַהֲרֹן. אָמַר: בִּשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְלָט! וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת לִבְנֵי בָּנָיו, כֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה א כה): "כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן". אָמַר: אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי, וַאֲנִי אָדָם? לָכֵן נִשְׁתַּתֵּף לָבֹא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלָט: "אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ" — טָעָה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ. וְלֹא רָאָה יָפֶה, לְפִי שֶׁבָּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹאֶה יָפֶה. (תנחומא). **רַב־לָכֶם.** דָּבָר גָּדוֹל נְטַלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם לַחֲלֹק עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי׃

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי.** הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ דְּבָרִים רַכִּים. כֵּיוָן שֶׁרְאָהוּ קָשֶׁה עֹרֶף, אָמַר: עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְיֹאבְדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר גַּם אֶל כֻּלָּם. הִתְחִיל לְזָרֵז בָּהֶם: "שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי".

(ט) הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם׃

ט הַזְעֵר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ וּלְמֵקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן׃

רש"י ◄ **וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה.** לָשִׁיר עַל הַדּוּכָן.

(י) וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃

י וְקָרֵב יָתָךְ וְיָת כָּל אַחָיךָ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּכְעַן אַתּוּן בָּעָן אַף כְּהֻנְּתָא רַבְּתָא׃

רש"י ◄ **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ.** לְאוֹתוֹ שֵׁרוּת שֶׁהִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁאָר עֲדַת יִשְׂרָאֵל.

(יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו׃

יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמְּנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלוֹהִי׃

רש"י ◄ **לָכֵן.** בִּשְׁבִיל כָּךְ, "אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים" אִתְּךָ, עַל־ה', כִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ עָשִׂיתִי לָתֵת כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחֲלֹקֶת הַזֶּה.

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה׃

יב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא נִסְּק׃

רש"י ◄ **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ'.** (סנהדרין קי) מִכָּאן, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחְלֹקֶת, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם לְהַשְׁלִימָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. **לֹא נַעֲלֶה.** פִּיהֶם הִכְשִׁילָם, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא יְרִידָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) הַמְעַט. הַדָּבָר מְעַט הוּא אֶצְלְכֶם: **לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם.** בְּהָבִיאָם אֶת עוֹלוֹתֵיהֶם וְאֶת זִבְחֵיהֶם: תורה י

י) וַיַּקְרֵב אוֹתְךָ. וְכַאֲשֶׁר הִקְרִיב אוֹתְךָ וְאַחֶיךָ בִּקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהוּנָּה: תורה יא

יא) לָכֵן. עַל כֵּן קְשַׁרְתֶּם אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ שֶׁאַתֶּם נוֹעָדִים עַל הַשֵּׁם וְהַטַּעַם כְּמוֹ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ שֶׁעָשׂוּ וַוּעַד לְהָרִיב עִם הַשֵּׁם וְכֵן בְּהַצֹּתָם עַל ה' וְי"א כִּי הֵ"א הַנּוֹעָדִים נוֹסַף: **מַה הוּא.** מַה פִּשְׁעוֹ מַה הוּא עוֹשֶׂה: תורה יב

יב) לֹא נַעֲלֶה. יִתְּכֵן שֶׁהָיָה אֹהֶל מוֹעֵד בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ עַל כֵּן מִלַּת הֶעֱלוּ מִסָּבִיב אוֹ מִי שֶׁיֵּלֵךְ לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם אוֹ אֶל הַמָּקוֹם הַנִּבְחָר יִקָּרֵא עוֹלֶה: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הַהוֹרָאָה עַד כַּמָּה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד (שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם) לִפְעוֹל וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ מִדָּה זוֹ – לָדוּן אֶת חֲבֵירוֹ לְכַף זְכוּת, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁהַנְּהָגַת חֲבֵירוֹ הִיא בְּאוֹפֶן הַשּׁוֹלֵל לִכְאוֹרָה כָּל לִימוּד זְכוּת, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ, וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה – הֲרֵי גַּם יַעֲשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

(לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

(יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

יג הַזְעַר אֲרֵי אַסֵּקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ לְקַטָּלוּתָנָא בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא:

~ יום שני כ"ג סיון ~

(יד) אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה:

יד בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ אַעֲלִתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחֲסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הַעֵינֵי גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוְּרָא לָא נִסָּק:

רש"י ◄ וַתִּתֶּן־לָנוּ • הַדָּבָר מוּסָב עַל "לֹא" הָאָמוּר לְמַעְלָה, כְּלוֹמַר לֹא הֱבִיאוֹתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, אָמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּגוֹ'" – מִשָּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאוֹתָנוּ, אֶלָּא גָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם". הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר וּגוֹ' • אֲפִלּוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לְנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלֶה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם • כְּאָדָם הַתּוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵרוֹ.

(טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֵרַעְתִּי אֶת־אַחַד מֵהֶם:

טו וּתְקֵף לְמֹשֶׁה לַחְדָא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ לָא תְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנְהוֹן לָא חַמָּרָא דְחַד מִנְּהוֹן שְׁחָרִית וְלָא אַבְאֵשִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **הַמְעַט.** הַדָּבָר קַל כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי מִצְרַיִם בְּנֶגֶב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַבָּא מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן בֶּאֱמֶת הוּא עוֹלֶה: **כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ.** הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם כְּדֵי שֶׁתִּשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ: **גַּם הִשְׂתָּרֵר.** גַּם שָׂרֵרוֹת רַבּוֹת אַתָּה וְאָחִיךָ: תורה יד

יד) **אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ.** וְהַטַּעַם שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מִמָּקוֹם טוֹב וְאִילוּ הֱבִיאוֹתָנוּ לְמָקוֹם טוֹב כָּמוֹהוּ וְנָתַתָּ לָנוּ שָׂדֶה וָכֶרֶם כַּאֲשֶׁר הָיָה לָנוּ בְּמִצְרַיִם וַתְּבַקֵּשׁ שְׂרָרָה הָיֵינוּ סוֹבְלִים רַק הֲסִירוֹתָנוּ מִמָּקוֹם טוֹב מִשְּׁדוֹתֵינוּ וְכַרְמֵנוּ וְלֹא הֱבִיאוֹתָנוּ אֶל מָקוֹם כָּמוֹהוּ וְלָמָּה תְּבַקֵּשׁ שְׂרָרָה: **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם.** טַעְמוֹ תִּרְצֶה לְנַקֵּר עֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם רֶמֶז לְיוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם כְּאִילוּ אָמַר תִּרְצֶה לְנַקֵּר הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא תִּרְאֶינָה כִּי זֶה שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ נִרְאֶה הוּא לְעֵינַיִם וְדֶרֶךְ מָשָׁל לוֹמַר סְגוּרוֹת הֵן עֵינֵי פְּלוֹנִי עַל כֵּן לֹא יִרְאֶה עַל כֵּן לֹא נַעֲלֶה וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַתִּרְצֶה לְהַחֲשִׁיךְ הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא תִּרְאֶינָה כְּלוֹמַר אֲחִיזַת עֵינַיִם אַתָּה עוֹשֶׂה לָנוּ לֹא נַעֲלֶה וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִילוּ הָיִיתָ מְנַקֵּר עֵינֵינוּ לֹא נַעֲלֶה וְאָמַר הָאֲנָשִׁים הָהֵם עַל דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם חִסְרֵי דַּעַת שֶׁלֹּא יִרְצוּ לְדַבֵּר עַל נַפְשָׁם בִּגְנַאי וְהַנָּכוֹן בְּעֵינֵי שֶׁמִּלַּת הָאֲנָשִׁים הָהֵם רֶמֶז לַזְּקֵנִים שֶׁהָיוּ עִם מֹשֶׁה כִּי כֵן כָּתוּב וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה טו

טו) **וַיִּחַר.** זֶה הַדִּבּוּר כְּבָר פֵּרַשְׁתִּיו כִּי הָעוֹלָה וְהַמִּנְחָה מַאֲרֶכֶת הָאַף עַל הָרְשָׁעִים וְדָתָן וַאֲבִירָם הָיוּ אֲנָשִׁים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד • נִצְטַעֵר עַד לְמְאֹד. אַל־תִּפֶן אֶל־מִנְחָתָם •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ מָחָר, אַל תֵּפֶן אֲלֵיהֶם. וּמִדְּרָשׁוֹ: אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר, אַף חֶלְקָם לֹא יְקַבֵּל לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן, תַּנִּיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹּאכְלֵנוּ. **לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי •** לֹא חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נָטַלְתִּי, (תנחומא) אֲפִלּוּ כְּשֶׁהָלַכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לִטֹּל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשֶּׁלָּהֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מִשֶּׁלִּי. וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "שְׁחָרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כָּךְ נִקְרֵאת אַנְגַּרְיָא שֶׁל מֶלֶךְ שַׁחֲרוּר (ב"ב מ"ז).

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר:

טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱווֹ זְמִינִין לָקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מְחָר:

רש"י◄ **וָהֵם •** עֲדָתְךָ.

(יז) וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ:

יז וּסְבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וּתְשַׁוּוּן עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ מָאתָן וְחַמְשִׁין מַחְתִּין וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ:

רש"י◄ **וְהִקְרַבְתֶּם** וְגוֹ' **אִישׁ מַחְתָּתוֹ •** הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁבָּכֶם.

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ עֲלֵיהוֹן אֶשְׁתָּא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

(יט) וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

יט וְאַכְנַשׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י◄ **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח •** (תנחומא) בְּדִבְרֵי לַצָּנוּת; כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא הָלַךְ אֵצֶל הַשָּׁבָטִים וּפִתָּה אוֹתָם: "כִּסְבוּרִין אַתֶּם שֶׁעָלַי לְבַדִּי אֲנִי מַקְפִּיד? אֵינִי מַקְפִּיד אֶלָּא בִּשְׁבִיל כֻּלְּכֶם! אִלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלּוֹת: לוֹ הַמַּלְכוּת וּלְאָחִיו הַכְּהֻנָּה!", עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כֻּלָּם. **וַיֵּרָא־כְבוֹד ה' •** בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר:

(כא) הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע:

כא אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גְּדוֹלִים וְהִקְרִיבוּ מִנְחָה קוֹדֶם זֶה הַמַּעֲשֶׂה וְזֶה טַעַם אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם וּפִגֵּה אֵלַי כִּי לֹא נָשָׂאתִי חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם וּפֵרוּשׁ נָשָׂאתִי שֶׁשַּׁמְתִּי מַשָּׂא עָלָיו: **וְלֹא הֲרֵעֹתִי.** בְּשׁוּם דָּבָר: תורה טז

טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח. וּכְבָר אָמַר כֵּן רַק הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר אָמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח הֱיוּ לִפְנֵי ה' לָקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ: **מָחָר.** וְהוּא הַיּוֹם שֶׁקָּרָא מֹשֶׁה לְדָתָן וַאֲבִירָם וְיִתְכֵּן שֶׁקָּרָאם קוֹדֶם וְהוּא הַנָּכוֹן בַּעֲבוּר מִלַּת בֹּקֶר: תורה יז

יח) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עִמָּם: תורה יט

כא) הִבָּדְלוּ. כִּי הָיוּ עִמָּם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ ס

כב וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֵחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רָגְזָא׃

רש"י◄ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת • יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת. אֵין מִדָּתְךָ כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כוֹעֵס נִפְרָע מִכֻּלָּם, אֲבָל אַתָּה לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיוֹדֵעַ אַתָּה מִי הַחוֹטֵא. הָאִישׁ אֶחָד • הוּא הַחוֹטֵא, וְאַתָּה עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יָפֶה אָמַרְתָּ, אֲנִי יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כד) דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

כד מַלֵּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר אִסְתַּלָּקוּ מִסְּחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

רש"י◄ הֵעָלוּ וְגוֹ' • כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּ" מִסְּבִיבוֹת מִשְׁכַּן קֹרַח.

(כה) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כה וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ בַתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ וַיָּקָם מֹשֶׁה • (מדרש רבה) כְּסָבוּר שֶׁיִּשְׁאוּ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

(כו) וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם׃

כו וּמַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְעַן מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין וְלָא תִּקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דִּלְמָא תִּלְקוּן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן׃

(כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם׃

כז וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפָקוּ קַיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְלְהוֹן׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. לְהִתְפַּלֵּל: וְטַעַם אֵל. מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ לְכַלּוֹתָם כְּרֶגַע וְהוּא אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת וְהַטַּעַם פִּי" אֵל כִּי יוּכַל לְכַלּוֹתָם כִּי הָרוּחוֹת בְּיָדוֹ הֵם: **הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא.** הוּא קֹרַח שֶׁהִקְהִיל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כָּל הָעֵדָה וְי"א כִּי טַעַם אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת כִּי בְּיָדוֹ כֹּחַ לְחַפֵּשׂ הָרוּחוֹת כִּי הוּא אֱלֹהֵיהֶם וְהוּא יָדַע כִּי הָאֶחָד שֶׁהוּא קֹרַח חָטָא לְבַדּוֹ וְגַם אִם הֶחֱטִיא אֲחֵרִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי טַעַם הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת הֵם קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ וְאֵשׁ יָצְאָה וַאֲכָלָתָם וְכִלְתָּם כְּרֶגַע: תורה כג

כד) לְמִשְׁכַּן קֹרַח. הַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁהָיָה לְקֹרַח אֹהֶל לְאָדָם שֶׁלּוֹ וְלִרְכוּשוֹ רָחוֹק מִמַּחֲנֵה הַלְּוִיִּם וְהָיָה עִם אָהֳלוֹ אָהֳלֵי דָתָן וַאֲבִירָם כִּי לֹא יַחֲנוּ סְבִיב הַמִּשְׁכָּן כִּי אִם הַלְּוִיִּם לְבַדָּם וּמִזֶּה הַכָּתוּב נִלְמוֹד כִּי בַּעַל הַדֶּגֶל הָיָה חוֹנֶה קָרוֹב מִמַּחֲנֵה הַלְּוִיִּם: תורה כה

כה) זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. הַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁהֵם הַשִּׁבְעִים הַזְּקֵנִים הַנִּבְחָרִים: תורה כו

כו) וְאַל תִּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם. שֶׁאִם בָּאוּ לְהַצִּיל מָמוֹנָם יָרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹל כְּמוֹ הֵם: **בְּכָל חַטֹּאתָם.** בַּעֲבוּר רֹב חַטֹּאתָם: תורה כז

כז) וּבְנֵיהֶם. הַגְּדוֹלִים: **וְטַפָּם.** קְטַנִּים וּקְטַנּוֹת: תורה כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **יָצְאוּ נִצָּבִים•** (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחָרֵף וּלְגַדֵּף, כְּמוֹ (שמואל א יז): "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגָלְיָת. **וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם•** בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחְלֹקֶת: שֶׁהֲרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָאן אָבְדוּ אַף יוֹנְקֵי שָׁדַיִם.

(כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי:

כח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְעוּן אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוֹבָדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי:

רש"י◄ **לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה•** שֶׁעָשִׂיתִי עַל־פִּי הַדִּבּוּר לְתֵת לְאַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּבָנָיו — סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וֶאֱלִיצָפָן — נְשִׂיא הַקְּהָתִי.

(כט) אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי:

כט אִם כְּמוֹתָא דְּכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין וּסְעָרָא דְּכָל אֱנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא יְיָ שַׁלְחַנִי:

רש"י◄ **לֹא ה' שְׁלָחָנִי•** אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעְתִּי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

(ל) וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

ל וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיֶחֱתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי אַרְגִּיזוּ גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְאִם בְּרִיאָה• חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה'•** לְהָמִית אוֹתָם בְּמִיתָה שֶׁלֹּא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הַנָּה, וּמַה הִיא הַבְּרִיאָה? "וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ" וְתִבְלָעֵם, אָז "וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ" הֵם אֶת ה', וַאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמַרְתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ (סנהדרין קי): "אִם בְּרִיאָה" פֶּה לָאָרֶץ מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית — מוּטָב, וְאִם לָאו "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הַפֶּה לְכָאן).

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה (טז, ל)

גַּם מִי שֶׁמָּצוּי בַּ'שְׁאוֹל' חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חַי.

אַךְ גַּם בְּרָכָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְהִיא, שֶׁגַּם בַּ'שְׁאוֹל' יִהְיוּ חַיִּים, וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חַי). זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנּוֹם וְיָשְׁבוּ שָׁם" (רַשִׁ"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

(היום־יום י"ד בסיון)

(לא) וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

לא וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְבְּזָעַת אַרְעָא דִּי תְחוֹתֵיהוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים. לְהַחְלִיף הַבְּכוֹרִים בַּלְּוִיִּם וְדַע כִּי דָּבָר גָּדוֹל הָיָה וּמַכְעִיס לַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ מַאֲמִין לְהָסִיר הַבְּכוֹרִים מִכְּהוּנָּתָם וּלְהָשִׁיב הַמַּעֲלָה לְמִשְׁפַּחַת מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְכָל זֶה הָיָ' בַּעֲבוּר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל כִּי יַעֲלוּ עוֹלוֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים הַבְּכוֹרִים הֶעֱלוּם כִּי הֵם הָיוּ לְבַדָּם הַכֹּהֲנִים וּבְנֵי לֵוִי הָרְגוּ עוֹבְדֵי הָעֵגֶל וְיֵשׁ בְּכָאן שְׁאֵלָה וּתְשׁוּבָתָם בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה: תורה כט ל) **בְּרִיאָה.** י"א שֶׁהִיא תּוֹרָה עַל הִמָּצֵא מַה שֶּׁלֹּא הָיָה וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁאֵין הַמִּלָּה רַק מִגְּזֵרַת וּבָרָא אֶתְהֶן וּכְבָר נִבְקְעוּ מְדִינוֹת רַבּוֹת וְיָרְדוּ הַדָּרִים בָּהֶן שְׁאוֹלָה וְהִנֵּה פֵּירוּשָׁהּ כְּטַעַם גְּזֵרָה: **וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ.** כְּמוֹ וּפָתְחָה וְכֵן יִפְצֶה פִּיהוּ וּכְבָר רָמַזְתִּי בַּעֲבוּר הֵיוֹת נִשְׁמַת הָאָדָם הָעֶלְיוֹנָה תִּיכוֹנָה תִּדַּבֵּר עַל הַגְּבוֹהִים מִמֶּנָּהּ כְּדֶרֶךְ אַרְמוֹנָה שֶׁהוּא הַגּוּף וְכֵן עַל הַשְּׁפָלִים מִמֶּנָּהּ וְהַטַּעַם לְהָבִין הַשּׁוֹמְעִים: תורה לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ:

לב וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנָשָׁא בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּי לְקֹרַח וְיָת כָּל קִנְיָנָא:

~ נקודות משיחות קודש ~

טַעַם בְּלִיעַת בְּנֵי קֹרַח בָּאֲדָמָה

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: . . וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: (טז, לב־לג)

כָּאן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֹרַח שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (שם): "הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבִשְׁעַת הַמַּחְלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה — לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאֵם לֹא — בַּמֶּה זָכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אָכֵן וַדַּאי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שֶׁבּוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם".

אֲשֶׁר עַל כֵּן, נִתְקַיְּם בָּהֶם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: כֵּיוָן שֶׁלְּעֵינֵי כָּל הָרוֹאִים עֲדַיִן הֶחֱזִיקוּ בַּמַּחְלֹקֶת, ע"כ כְּשֶׁנֶּעְנְשׁוּ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל נִבְלְעוּ יַחַד עִם בַּעֲלֵי הַמַּחְלֹקֶת בָּאֲדָמָה. אַךְ בְּפֹעַל כֵּיוָן שֶׁהִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, לֹא הָיָה עֲלֵיהֶם דִּין מִיתָה וְלָכֵן "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם".

וּמֵעַתָּה יְדַיֵּק לְשׁוֹן הַפָּסוּק "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל", דְּלִכְאוֹ' מַה חָסֵר בְּהַלָּשׁוֹן "וַיֹּאבְדוּ" סְתָם. וּלְפִי הַנַּ"ל שַׁפִּיר, דִּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ וְנֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם. רַק כֵּיוָן שֶׁ"הַקָּהָל" חָשַׁב שֶׁהֵם בַּמַּחְלֹקֶת וּמַגִּיעַ לָהֶם עֹנֶשׁ כַּאֲבִיהֶם, ע"כ (רק) "מִתּוֹךְ הַקָּהָל" הֵם נֶאֱבְדוּ. וּמִטַּעַם זֶה חִכְּתָה הַתּוֹרָה לְסַפֵּר שֶׁ"בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ" רַק בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, בָּהּ אוֹחֲזִים כְּשֶׁכְּבָר 'כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר' (רש"י חוקת פרק כ, כב), וְכָל הַדּוּר שֶׁהָיָה חַי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כְּבָר אָבַד מִן הָעוֹלָם, שֶׁאָז שׁוּב אֵין עוֹד צֹרֶךְ לְהַחְזִיקָם בַּגֵּיהִנֹּם.

(ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 - מתוך 'לקראת שבת)

(לג) וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:

לג וּנְחָתוּ אִנּוּן וְכָל דִּי לְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וַחְפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבָדוּ מִגּוֹ קְהָלָא:

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ:

רש"י ◄נָסוּ לְקֹלָם• בִּשְׁבִיל הַקּוֹל הַיּוֹצֵא עַל בְּלִיעָתָן.

לד וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְּסַחֲרָנֵיהוֹן עָרָקוּ לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמָרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּנָא אַרְעָא:

(לה) וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס

לה וְאֶשָּׁתָא נְפָקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וְאֶת בָּתֵּיהֶם. שֵׁם כְּלָל לִנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם: **וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ.** שֶׁהָיָה לְכֻלָּם: תורה לג

לג) וַיֵּרְדוּ הֵם. הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר יָרְדוּ נִסְתְּמָה הָאָרֶץ וְלֹא נִרְאוּ: **וַתְּכַס עֲלֵיהֶם.** הָאָרֶץ בְּעַצְמָהּ: **וַיֹּאבְדוּ.** בַּעֲבוּר מוֹת בְּנֵיהֶם הָעוֹמְדִים תַּחְתָּם: תורה לד

לד) לְקוֹלָם. בַּעֲבוּר קוֹלָם: תורה לה

לה) הֵ"א **הַחֲמִשִּׁים** מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ. י"א כִּי קֹרַח מֵהַנִּבְלָעִים הָיָה וְהָרְאָיָה וַתִּבְלַע אוֹתָם וְאֶת קֹרַח וי"א כִּי נִשְׂרָף הָיָה וְהָעֵד וְאֶת קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בָּאֱכוֹל הָאֵשׁ וַחֲז"ל אָמְרוּ כִּי נִשְׂרָף וְנִבְלַע וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁלֹּא נִבְקַע רַק מְקוֹם דָּתָן וַאֲבִירָם כִּי לֹא נִזְכָּר וְקֹרַח הָיָה עוֹמֵד עִם מַחְתָּתוֹ עִם אַהֲרֹן וְעִם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ:**

ב אֱמַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַפְרֵשׁ יָת מַחְתְּתָא מִבֵּין יְקִידָתָא וְיָת אֶשָּׁתָא יַרְחַק לְהָלָא אֲרֵי אִתְקַדָּשׁוּ:

רש"י◄ **וְאֶת־הָאֵשׁ** • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת. **זְרֵה־הָלְאָה** • לָאָרֶץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת. **כִּי קָדֵשׁוּ** • הַמַּחְתּוֹת. וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאוּם כְּלֵי שָׁרֵת.

(ג) **אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ג יָת מַחְתְּתֵי חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּבוּ בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן וַיַעְבְּדוּן יָתְהֵן טַסִּין רַדִּידִין חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרֵבְנוּן קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדָּשׁוּ וִיהֵוְיָן לְאָת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם** • (יומא לו) שֶׁנַּעֲשׂוּ פּוֹשְׁעִים בְּנַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **רִקֻּעֵי** • רְדִידִין. **פַחִים** • טַסִּין מְרֻדָּדִין טינבי"ש בְּלַעַז. **צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ** • לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. **וְיִהְיוּ לְאוֹת** • לְזִכָּרוֹן, שֶׁיֹּאמְרוּ: אֵלּוּ הָיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַכְּהֻנָּה וְנִשְׂרְפוּ.

(ד) **וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֵפִים וַיַּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ:**

ד וּנְסִיב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת מַחְתְּתָא דִנְחָשָׁא דְּקָרִיבוּ יוֹקִידָיָא וְרַדִּידֵינוּן חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וַיַּרְקְעוּם** • אינטינדר"ש בְּלַעַז.

(ה) **זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ**

ה דְּכָרְנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דִּי לָא יִקְרַב גְּבַר חִלּוֹנַי דִּי לָא מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְּקֹרַח וְכִכְנִשְׁתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵהּ:

רש"י◄ **וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח** • כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקֹרַח. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ** • כְּמוֹ "עָלָיו", עַל אַהֲרֹן דִּבֵּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ "לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְכֵן כָּל "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם" הַסְּמוּכִים אֵצֶל "דִּבּוּר" — פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ "עַל". וּמִדְּרָשׁוֹ: עַל קֹרַח. וּמַהוּ "בְּיַד מֹשֶׁה", וְלֹא כָּתַב "אֶל מֹשֶׁה"? רֶמֶז לַחוֹלְקִים עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁלּוֹקִין בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד): "וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". וְעַל כֵּן לָקָה עֻזִּיָּה בְּצָרַעַת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וּפֵּירוּשׁ הַפָּסוּק וְאֶת קֹרַח אֵינֶנָּה דָּבֵק עִם וַתִּבְלַע אוֹתָם רַק עִם בְּמוֹת הָעֵדָה וְאִם יִטְעוֹן טוֹעֵן וְיֹאמַר לָמָּה לֹא הִזְכִּיר קֹרַח עִם הַשְּׂרוּפִים הִתְשׁוּבָה כִּי אַחַר שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁנִּשְׂרְפָה עֲדָתוֹ שֶׁבָּאָה לְעֶזְרָה אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּיר קֹרַח כִּי מִקַּל וָחֹמֶר יוֹדֵעַ הַדָּבָר וְכָמוֹהוּ מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ וְלֹא הִזְכִּיר בַּשִּׁירָה פַּרְעֹה שֶׁטָּבַע וּבֶאֱמֶת טָבַע כִּי כֵּן כָּתוּב וְנֹעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן כִּי קֹרַח הָיָה מֵהַשְּׂרוּפִים וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ: תורה א

ב) זְרֵה הָלְאָה. מֵהַמִּזְבֵּחַ: **כִּי קָדֵשׁוּ.** כִּי אַחַר שֶׁהִקְרִיבוּם לַשֵּׁם הִנָּם קְדוֹשִׁים: תורה ג

ג) אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים. פֵּי' הַמַּחְתּוֹת: **וְעָשׂוּ אוֹתָם.** הָאֲמָנִים: **רִקּוּעֵי פַּחִים.** כְּמוֹ וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב. וּפֵי' כִּי קָדֵשׁוּ כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה': **וְיִהְיוּ לְאוֹת.** לְזֵכֶר וּלְסִימָן: תורה ד

ד) וַיִּרְקְעוּם. הַמְּרַקְּעִים: תורה ה

ה) כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ. לְאַהֲרֹן וְי"א כִּי לוֹ שָׁב אֶל קֹרַח וְהוּא רָחוֹק בְּעֵינַי: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

בִּטּוּל הַמְּחִצּוֹת מְפַלֵּג

וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)
טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: אַחְדּוּת. הוּא דָּרַשׁ שֶׁכָּל הָעָם יִהְיוּ שָׁוִים בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, כְּאָמְרוֹ "כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'".
אַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא עַצְמוֹ נַעֲשָׂה סֵמֶל לְמַחֲלֹקֶת וּלְפֵרוּד. וּכְפִי שֶׁמְּתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "וַיִּקַּח קֹרַח" — "וְאִתְפְּלַג". וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל "כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (סַנְהֶדְרִין קי).

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבִּטּוּל הַמְּחִצּוֹת שֶׁקָּבְעָה הַתּוֹרָה בֵּין הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁבְּעַם־יִשְׂרָאֵל (כֹּהֲנִים, לְוִיִּים, יִשְׂרְאֵלִים, "רָאשֵׁיכֶם", "שׁוֹאֵב מֵימֵיכֶם") לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם לְאַחְדּוּת, אֶלָּא גּוֹרֵם לְפִלּוּג וּפֵרוּד בֵּינֵיהֶם.
דַּוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד מְבַצֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ הָרָאוּי לוֹ, בָּזֶה הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלֵמוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁלְּשֵׁמָהּ בְּרָאוֹ הַקָּבָ"ה. וְלֹא — גּוֹרֵם הוּא לְבִלְבּוּל סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

(ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 204 - מתוך 'לקראת שבת)

(ו) וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה:

ו וְאִתְרַעְמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימַר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ:

(ז) וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:

ז וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ:

(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס

ח וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(י) הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

י אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אֶשְׁתָּא מֵעִלְּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁוֵּי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רָגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ו) **מִמָּחֳרָת.** זֶה הַיּוֹם כִּי לְעוֹלָם הוּא סָמוּךְ: **אַתֶּם הֲמִתֶּם.** הַטַּעַם מָה רְאָיָה הָיְתָה זֹאת שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי הוּא הַנִּבְחָר וְנִבְחַר אַהֲרֹן לְכֹהֵן גָּדוֹל וְיִתָּכֵן שֶׁבְּתִפְלַתְּכֶם אוֹ הַחָכְמָה שֶׁיְּדַעְתֶּם שְׁרַפְתֶּם הַמַּקְרִיבִים: תורה ז

ז) **בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה.** כָּל קְהִלָּה וְאַחֲרֶיהָ עַל הִיא לְמְרִיבָה: תורה ח

ח) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.** בַּעֲבוּר שֶׁרָאוּ שֶׁנִּרְאָה הַכָּבוֹד: תורה ט

י) **הֵרֹמוּ.** שֶׁיָּשְׁבוּ בַּמָּקוֹם הַמְּרוֹמָם בְּמַחֲנֵה הַלְוִיָּה וְהוּא הָאֹהֶל כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּמִלַּת הֵעָלוּ: **וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם.** לְהִתְפַּלֵּל: תורה יא

יא) **אֶת הַמַּחְתָּה.** הַיְדוּעָה: **וְשִׂים**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם•** רָז זֶה מָסַר לוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כְּשֶׁעָלָה לָרָקִיעַ, שֶׁהַקְּטֹרֶת עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה (ר"ל כְּשֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אָז אֵין מַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל מַה שֶּׁמּוֹסִיף מִדִּילֵיהּ יֵשׁ תִּקּוּן בַּקְּטֹרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶדְיָא, אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה. וּבָזֶה מְתוּרָץ מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר־כָּךְ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַמַּלְאָךְ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בַּקְּטֹרֶת, וַהֲלֹא הוּא מָסַר לוֹ רָז זֶה? אֶלָּא שֶׁהָיָה גְּזֵרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְדוֹ"ק) כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט)•

(יב) **וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר** ׀ **דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם:**

יב וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא די מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא:

(יג) **וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצֵר הַמַּגֵּפָה:**

יג וְקָם בֵּין מֵתַיָּא וּבֵין חַיָּיָא וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא:

רש"י◄ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ'•** אָחַז אֶת הַמַּלְאָךְ וְהֶעֱמִידוֹ עַל כָּרְחוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: הַנַּח לִי לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתִי! אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה צִוָּנִי לְעַכֵּב עַל יָדְךָ! אָמַר לוֹ: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שְׁלוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה! אָמַר לוֹ: אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מִלִּבּוֹ, אֶלָּא מִפִּי הַגְּבוּרָה. אִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, חֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, בֹּא עִמִּי וּשְׁאַל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשֶׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה" (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לָמָּה בַּקְּטֹרֶת? לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלִיזִין וּמְרַגְּנִים אַחַר הַקְּטֹרֶת, לוֹמַר: סַם הַמָּוֶת הוּא, עַל־יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, עַל־יָדוֹ נִשְׂרְפוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תִּרְאוּ שֶׁעוֹצֵר מַגֵּפָה הוּא, וְהַחֵטְא הוּא הַמֵּמִית!•

(יד) **וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח:**

יד וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל פְּלֻגְתָּא דְקָרַח:

(טו) **וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ**

טו וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי:

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

(טז) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

טז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) **דַּבֵּר** ׀ **אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ:**

יז מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֵטְרָא חֵטְרָא לְבֵית אַבָּא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֵטְרִין גְּבַר יָת שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֵטְרֵהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

קְטֹרֶת. וְלֹא אָמַר הַקְּטֹרֶת וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין: **וְהוֹלֵךְ.** לְשׁוֹן צִוּוּי כְּמוֹ הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְשָׁרְשׁוֹ כְּמוֹ הוֹלִיכִי וְטַעְמוֹ הוֹבִילִי כְּמוֹ יֵלֵךְ עִמָּךְ: תורה יב

טו) וְטַעַם וַיָּשָׁב אַהֲרֹן. דָּבֵק עִם הַפָּרָשָׁה הַבָּאָה וְאִם נִפְסְקָה וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ רַבּוֹת כָּהֵנָּה וְכָאֲשֶׁר שָׁב אַהֲרֹן וְנֶעֱצְרָה הַמַּגֵּפָה דִּבֵּר הַשֵּׁם: תורה טז

יז) מַטֶּה. י"א כִּי מַטֶּה לֵוִי אֵינֶנּוּ מַטֵּה הָאֱלֹהִים כִּי כְּבָר הָיָה נִיכָּר וּמַה צּוֹרֶךְ לִכְתּוֹב עָלָיו שֵׁם אַהֲרֹן וְי"א כִּי הַמַּטֶּה הָיָה כִּשְׁאָר הַמַּטּוֹת אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם וְזֶה הַיָּשָׁר בְּעֵינַי: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וְאֵת֙ שֵׁ֣ם אַהֲרֹ֔ן תִּכְתֹּ֖ב עַל־מַטֵּ֣ה לֵוִ֑י כִּ֤י מַטֶּ֣ה אֶחָ֔ד לְרֹ֖אשׁ בֵּ֥ית אֲבוֹתָֽם׃

יח וְיָת שְׁמָא דְאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֻטְרָא דְלֵוִי אֲרֵי חֻטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהַתְהוֹן׃

רש"י◄ כִּי מַטֶּה אֶחָד • אַף־עַל־פִּי שֶׁחִלַּקְתִּים לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת — מִשְׁפַּחַת כְּהֻנָּה לְבַד וּלְוִיָּה לְבַד, מִכָּל־מָקוֹם שֵׁבֶט אֶחָד הוּא.

(יט) וְהִנַּחְתָּ֖ם בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד לִפְנֵי֙ הָעֵד֔וּת אֲשֶׁ֥ר אִוָּעֵ֥ד לָכֶ֖ם שָֽׁמָּה׃

יט וְתַצְנְעִנּוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן׃

(כ) וְהָיָ֗ה הָאִ֛ישׁ אֲשֶׁ֥ר אֶבְחַר־בּ֖וֹ מַטֵּ֣הוּ יִפְרָ֑ח וַהֲשִׁכֹּתִ֗י מֵעָלַ֔י אֶת־תְּלֻנּוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר הֵ֥ם מַלִּינִ֖ם עֲלֵיכֶֽם׃

כ וִיהֵי גַּבְרָא דְּאִתְרְעֵי בֵּהּ חֻטְרֵהּ יִנְעֵי וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תֻּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן׃

רש"י◄ וַהֲשִׁכֹּתִי • כְּמוֹ (בראשית ח) "וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם", (אסתר ז): "וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה".

(כא) וַיְדַבֵּ֨ר מֹשֶׁ֜ה אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וַיִּתְּנ֣וּ אֵלָ֣יו ׀ כָּל־נְשִׂיאֵיהֶ֜ם מַטֶּה֩ לְנָשִׂ֨יא אֶחָ֜ד מַטֶּ֨ה לְנָשִׂ֤יא אֶחָד֙ לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֔ם שְׁנֵ֥ים עָשָׂ֖ר מַטּ֑וֹת וּמַטֵּ֥ה אַהֲרֹ֖ן בְּת֥וֹךְ מַטּוֹתָֽם׃

כא וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהָבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חֻטְרָא לְרַבָּא חַד חֻטְרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטְרִין וְחֻטְרָא דְאַהֲרֹן בְּגוֹ חֻטְרֵיהוֹן׃

רש"י◄ בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם • הִנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּצַד שְׁכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיַּנַּ֥ח מֹשֶׁ֛ה אֶת־הַמַּטֹּ֖ת לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֑ה בְּאֹ֖הֶל הָעֵדֻֽת׃

כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חֻטְרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא׃

(כג) וַיְהִ֣י מִמָּחֳרָ֗ת וַיָּבֹ֤א מֹשֶׁה֙ אֶל־אֹ֣הֶל הָעֵד֔וּת וְהִנֵּ֥ה פָּרַ֥ח מַטֵּה־אַהֲרֹ֖ן לְבֵ֣ית לֵוִ֑י וַיֹּ֤צֵא פֶ֙רַח֙ וַיָּצֵ֣ץ צִ֔יץ וַיִּגְמֹ֖ל שְׁקֵדִֽים׃

כג וַהֲוָה בְיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וְעַל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וְהָא נְעָא חֻטְרָא דְאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וְאַפֵּק לַבְלְבִין וְאָנֵץ נֵץ וְכָפֵת שִׁגְדִּין׃

רש"י◄ וַיֹּצֵא פֶרַח • כְּמַשְׁמָעוֹ. צִיץ • הוּא חֲנָטַת הַפְּרִי כְּשֶׁהַפֶּרַח נוֹפֵל. וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים • כְּשֶׁהֵכַר הַפְּרִי, הֵכַר שֶׁהֵן שְׁקֵדִים, לְשׁוֹן (בראשית כא): "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל", וְלָשׁוֹן זֶה מָצוּי בִּפְרִי הָאִילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח): "וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּהּ". וְלָמָּה שְׁקֵדִים? הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת, אַף הַמְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֻּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֻזִּיָּה (ד"ה ב כו): "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ". וְתַרְגּוּמוֹ: "וְכָפֵית שִׁגְדִין", כְּמִין אֶשְׁכּוֹל שְׁקֵדִים יַחַד כְּפוּתִים זֶה עַל זֶה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וְטַעַם לְבֵית אָב. שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: וְטַעַם כִּי מַטֶּה אֶחָד. בַּעֲבוּר שֶׁנֶּחְלַק הַשֵּׁבֶט לְכֹהֲנִים וְלִלְוִיִּם: תורה יט

יט) אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם. תָּמִיד: תורה כ

כ) וַהֲשִׁכֹּתִי. מִפָּעֳלֵי הַכֶּפֶל כְּמוֹ וַהֲתִמֹּתִי (טֻמְאָתֵךְ) מִגִּזְרַת וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה וְטַעַם וַהֲשִׁכֹּתִי. כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִמְצוֹא מְנוּחָה וּמַטֵּה לֵוִי בְּתוֹךְ הַשְּׁנֵים עָשָׂר וְהִנֵּה יוֹסֵף בְּמַטֶּה אֶחָד: תורה כא

כג) לְבֵית לֵוִי. מַטֶּה מְשָׁרֵת עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ מַטֶּה אַהֲרֹן מַטֶּה לְבֵית לֵוִי: וַיִּגְמוֹל. מִגִּזְרַת וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וְרַבִּים אָמְרוּ בַּעֲבוּר שְׁקֵדִים כִּי הַמַּטֶּה הָיָה מִמִּין הָאִילָן וְאֵינָהּ רְאָיָה וְדֶרֶךְ דְּרָשׁ כִּי שְׁקֵדִים כְּמוֹ כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי: תורה כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהַטַּעַם שֶׁגְּמַל שְׁקֵדִים דַּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת [וּמוֹסִיף בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מַקֵּל שָׁקֵד גוֹ' כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבַּשְּׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים.

הֲגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י וַיְבָרְכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים בִּמְהִירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתְוַסֵּף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גוֹ' וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעֵרְעוּר עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת שְׁטָר שֶׁיָּצָא עָלָיו עֵרְעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹקֶף יוֹתֵר מִשְּׁטָר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עֵרְעוּר, וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ.

(מִמַּאֲמַר ש"פ קֹרַח, א' דר"ח תמוז ה'תשל"ג)

(כר) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ

כד וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת כָּל חֻטְרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֻטְרֵהּ׃

~ יום שישי כ"ז סיון ~

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲתֵב יָת חֻטְרָא דְּאַהֲרֹן לְקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא וּיסוּפַן תֵּרְעֵמַתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן׃

רש"י◄ לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת. לְזִכָּרוֹן שֶׁבָּחַרְתִּי בְּאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלּוֹנוּ עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה. וּתְכַל תְּלוּנֹתָם. כְּמוֹ וְתִכְלֶה תְּלוּנֹתָם. לָשׁוֹן זֶה שֵׁם מִפֹּעַל יָחִיד לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ תְּלוּנָתָם מרמורי"ש בְּלַעַז. וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין "תְּלוּנוֹתָם" לְ"תְּלֻנָּתָם"; "תְּלֻנָּתָם" — תְּלוּנָה אַחַת, "תְּלוּנוֹתָם" — שֵׁם דָּבָר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וַאֲפִלּוּ הֵם תְּלוּנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃

כו וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבָד׃

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃

כז וַאֲמַרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימָר הָא מִנָּנָא קְטָלַת חַרְבָּא הָא מִנָּנָא בְּלַעַת אַרְעָא וְהָא מִנָּנָא דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וַיִּרְאוּ. מִכְּתַב יָד כָּל אֶחָד׃ תורה כה

כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דַּי לָנוּ שֶׁגָּוָעְנוּ וְאָבַדְנוּ וְהִנֵּה עוֹד כָּל הַקָּרֵב אֶל הַמִּשְׁכָּן ה' יָמוּת כְּמוֹת הַשְּׂרוּפִים וּמִי יִתֵּן וְתַמְנוּ לִגְוֹעַ אָז אָמַר הַשֵּׁם לְאַהֲרֹן שֶׁהוּא הַנָּגִיד עַל שֵׁבֶט לֵוִי לְהַזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יַכְשִׁילוּ הַלְּוִיִּם אֶת יִשְׂרָאֵל: וְטַעַם לְאַהֲרֹן עַל יַד מֹשֶׁה אוֹ כַּאֲשֶׁר הוּא כִּי גַּם אַהֲרֹן נָבִיא הָיָה גַּם זֹאת הַפָּרָשָׁה לְאוֹת כִּי בְּמִדְבַּר סִינַי הָיְתָה כַּאֲשֶׁר הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְנִבְחֲרוּ הַלְּוִיִּם וְנִפְקְדוּ הַבְּכוֹרִים׃ תורה כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כח) כָּל הַקָּרֵב׃ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תֻּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס

כח כֹּל דְּקָרֵב מִקְרַב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סַיְפִין לְמִמָּת׃

רש"י◄ כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳ • אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת זְהִירִין בְּכָךְ, כֻּלָּנוּ רַשָּׁאִין לְהִכָּנֵס לַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶחָד שֶׁיַּקְרִיב עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, יָמוּת. הַאִם תֻּמְנוּ לִגְוֹעַ • שֶׁמָּא הֵפְקַרְנוּ לְמִיתָה.

יח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אָבוּךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־אַהֲרֹן • (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקָּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ • הֵם בְּנֵי קְהָת אֲבִי עַמְרָם. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ • עֲלֵיכֶם אֲנִי מַטִּיל עֹנֶשׁ הַזָּרִים שֶׁיֶּחֱטְאוּ בְּעִסְקֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים הַמְסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ — אַתֶּם תֵּשְׁבוּ וְתַזְהִירוּ עַל כָּל זָר הַבָּא לִגַּע. וְאַתָּה וּבָנֶיךָ • הַכֹּהֲנִים. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם • שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה לַלְוִיִּם. וְתַזְהִירוּ הַלְוִיִּם הַשּׁוֹגְגִים, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אֲלֵיכֶם בַּעֲבוֹדַתְכֶם.

(ב) וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתُוךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת׃

ב וְאַף יָת אַחָיךְ דִּלְוִי שִׁבְטָא דְּאָבוּךְ קָרֵב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשֻׁנָּךְ וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא׃

רש"י◄ וְגַם אֶת־אַחֶיךָ • בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. וְיִלָּווּ • וְיִתְחַבְּרוּ אֲלֵיכֶם לְהַזְהִיר גַּם אֶת הַדָּרִים מִלְּהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם. וִישָׁרְתُוךָ • בִּשְׁמִירַת הַשְּׁעָרִים וּלְמַנּוֹת מֵהֶם גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין (זבחים כז)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי... הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתُוךָ (יח, ב)

'לֵוִי' מוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה (כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי"). מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים הִיא רַק לְסַיֵּעַ לַכֹּהֲנִים, וְאִילוּ הֵם עַצְמָם אֵינָם מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ; אֵיךְ מִתְיַשְּׁבִים שְׁנֵי הַדְּבָרִים?

אֶלָּא הִיא הַנּוֹתֶנֶת: מִכֵּיוָן שֶׁהַלְוִיִּים רַק עָזְרוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם יוּכְלוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן - לֹא הִרְגִּישׁוּ אֶת עַצְמָם 'מְצִיאוּת' כְּלָל, אֲפִילוּ לֹא מְצִיאוּת דִּקְדוּשָׁה (מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ); דַּוְקָא הִתְבַּטְּלוּת מֵחֶלְטֶת זוֹ מְבִיאָה לִדְבֵקוּת אֲמִתִּית בַּקָּבָּ"ה.

(לקוטי־שיחות כרך כה, עמ' 115)

(ג) וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃

ג וְיִטְרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטַּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ. שֶׁהוּא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְהַטַּעַם אִם לֹא תִּשְׁמְרוּהוּ הֶעָוֹן עֲלֵיכֶם: וְטַעַם וּבֵית אָבִיךָ. כִּי הֵם נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ: אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם. אִם לֹא תִּשְׁמְרוּ הַכְּהוּנָּה הֶעָוֹן עֲלֵיכֶם: תורה ב

ב) שֵׁבֶט אָבִיךָ. הוּא לֵוִי וַחֲזַ"ל פֵּרְשׁוּהוּ כְּמַשְׁמָעוֹ וּלְפִי דַּעְתִּי מַה שֶּׁפֵּירַשְׁתִּיו כְּאִילוּ אָמַר מַטֵּה לֵוִי שֶׁהוּא שֵׁבֶט אָבִיךָ: וְיִלָּווּ. כְּמוֹ וְנִסְפְּחוּ וְכֵן יִלָּוֶה אִישִׁי וְהִנֵּה הַלְוִיִּם נִלְוִים בִּשְׁמָם: וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ. תֵּשְׁבוּ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לְבַדְּכֶם וְלֹא הַלְוִיִּם: תורה ג

ג) גַּם הֵם גַּם אַתֶּם. דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא כֵּן כְּמוֹ מְשֹׁל בָּנוּ גַּם אַתָּה גַּם בִּנְךָ וְהַטַּעַם כִּי זֶה כְּמוֹ זֶה: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם:

רש"י◄ וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם • אֶתְכֶם אֲנִי מַזְהִיר עַל כָּךְ.

ד וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנַי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן:

(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף • (ספרי) כְּמוֹ שֶׁהָיָה כְּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): "כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף".

ה וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת קוּדְשָׁא וְיָת מַטְּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

רש"י◄ לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים • יָכוֹל לַעֲבוֹדַתְכֶם שֶׁל הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לַה'", כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַעְלָה, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין.

ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיכִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ז) וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ

רש"י◄ עֲבֹדַת מַתָּנָה • בְּמַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם.

ז וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תִּטְּרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן לְכָל פִּתְגַם מַדְבְּחָא וּלְמִגּוֹ לְפָרֻכְתָּא וְתִפְלְחוּן פָּלְחַן מַתְּנָא אִיהַב יָת כְּהוּנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל:

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם:

רש"י◄ וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ • (ספרי) בְּשִׂמְחָה. לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): "הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבוֹ, וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְכָּאִין. בָּא אֶחָד וְעִרְעֵר (עָלָיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שֶׁיְּרַצֶּה יָבֹא וִיעַרְעֵר לְנֶגְדְּךָ? הֲרֵינִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לְךָ וּמַעֲלֶה

ח וּמַלִּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ יָת מַטְּרַת אַפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ וְלִבְנָיךְ לְקַיָּם עָלָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: הַכֹּהֲנִים מְנֻתָּקִים מֵהָעוֹלָם וַעֲסוּקִים רַק בַּקְּדֻשָּׁה, וְאִלּוּ כָּל הָעֵדָה עוֹסְקִים עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כֵּלִים לֶאֱלוֹקוּת. וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ צְרִיכִים אֶת הַשְׁפָּעַת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שֶׁגַּם הֵם יִתְעַלּוּ מֵהָעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְאַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי הֵן מְבַטְּאוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים: יְהוּדִי מַפְרִישׁ מֵרְכוּשׁוֹ הַגַּשְׁמִי לַכֹּהֵן, וּבָזֶה מְרוֹמֵם רְכוּשׁ זֶה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 219)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) וְנִלְווּ עָלֶיךָ. שֶׁלֹּא תִּצְטָרְכוּ לְזָר שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל: תורה ה

ז) עֲבֹדַת מַתָּנָה. וְהַזָּר מֵהַכֹּהֲנִים אֲפִי' לֵוִי וְעוֹלַת שְׁמוּאֵל שֶׁהוּא לֵוִי אֵינֶנָּה טָעֲנָה כִּי הִיא הָיְתָה הוֹרָאַת שָׁעָה כְּמַעֲשֵׂה גִּדְעוֹן: תורה ח

ח) לְמָשְׁחָה. פֵּירַשְׁתִּיו: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּעַרְכָּאִין. אַף כָּאן, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעִרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַכְּהֻנָּה, בָּא הַכָּתוּב וְנָתַן לוֹ (חולין קלג) עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה בִּבְרִית מֶלַח עוֹלָם, וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן. **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי** • שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְשָׁמְרָן בְּטָהֳרָה. **לְמָשְׁחָה** • לִגְדֻלָּה (ספרי).

(ט) **זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ:**

ט דֵּין יְהֵי לָךְ מִקֹּדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא מוֹתַר מִן אֶשָּׁתָא כָּל קֻרְבָּנֵיהוֹן לְכָל מִנְחַתְהוֹן וּלְכָל חַטְוַתְהוֹן וּלְכָל אֲשַׁמְהוֹן דִּי יְתִיבוּן קֳדָמַי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין דִּי לָךְ הוּא וְלִבְנָיךְ:

רש"י◄ **מִן־הָאֵשׁ** • לְאַחַר הַקְטָרַת הָאִשִּׁים. **כָּל־קָרְבָּנָם** • כְּגוֹן זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. **מִנְחָתָם חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי** • זֶה גֶּזֶל הַגֵּר.

(י) **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ:**

י בְּקֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תֵּכְלֻנֵּהּ כָּל דְּכוּרָא יֵיכוּל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ:

רש"י◄ **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגוֹ'** • לִמֵּד עַל קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה וּלְזִכְרֵי כְּהֻנָּה.

(יא) **וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ:**

יא וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנַתְהוֹן לְכָל אֲרַמְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לִקְיַם עֲלָם כָּל דִּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכוּל יָתֵהּ:

רש"י◄ **תְּרוּמַת מַתָּנָם** • הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמֵהַשְּׁלָמִים וְאֵיל נָזִיר. **לְכָל תְּנוּפֹת** • שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ טְעוּנִין תְּנוּפָה. **כָּל־טָהוֹר** • (ספרי) וְלֹא טְמֵאִים. דָּבָר אַחֵר: כָּל־טָהוֹר, לְרַבּוֹת אִשְׁתּוֹ.

(יב) **כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים:**

יב כָּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וְעִבּוּר רֵאשִׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן:

רש"י◄ **רֵאשִׁיתָם** • הִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' (יח, יב)

וְהוּא־הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵ-ל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב... וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם סוֹף הִלְכוֹת אִסּוּרֵי־מִזְבֵּחַ).

כְּשֶׁהִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלַת סֵדֶר הַלִּמּוּדִים בַּיְּשִׁיבוֹת וּבָתֵּי־הַסֵּפֶר הַדָּתִיִּים בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית, עָמַד אַדְמוֹ"ר הָרַיַּי"צ עַל כָּךְ שֶׁלִּמּוּדֵי הַקֹּדֶשׁ יִתְקַיְּמוּ בַּבֹּקֶר, שֶׁאָז הָרֹאשׁ צָלוּל, וְאִלּוּ לִמּוּדֵי הַחֹל יִתְקַיְּמוּ אַחַר הַצָּהֳרַיִם.

וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: אֶת הַזְּמַן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'חֵלֶב', יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ לְגָבוֹהַּ.

(לקוטי־שיחות כרך ב עמ' 326)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. כִּי יֵשׁ קֳדָשִׁים קַלִּים: **מִן הָאֵשׁ.** כָּל מַה שֶּׁיַּקְדִּישׁוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִשֶּׁה כְּמוֹ אֵשׁ וְהַהֵ"א נוֹסַף: **לְכָל מִנְחָתָם.** אַחַר אֲשֶׁר יַקְדִּישׁ הָאַזְכָּרָה מִמֶּנָּהּ וְאֵמוּרֵי הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם: **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי.** פֵּי' כִּי תִמְעוֹל מַעַל וְהִנֵּה הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כְּנֶגֶד הַשְּׁלָמִים: תורה י

י) בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ. אֲפִי' בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אֹהֶל מוֹעֵד וְנִקְרָא קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּנֶגֶד חֲצַר הַמִּשְׁכָּן: תורה יא

יא) מַתָּנָם. בְּחֶסְרוֹן תַּי"ו כְּמוֹ הוֹלֵךְ (נ"א עוֹבֵר) בַּשּׁוּק אֵצֶל פָּנָה שֶׁהוּא פָּנְתָה אוֹ הֵם שְׁנֵי מִשְׁקָלִים: תורה יב

יב) חֵלֶב יִצְהָר. הַנִּכְבָּד וְהַמּוּטָב שֶׁהוּא הַקֶּצֶף כִּי יִצְהָר מֵעִנְיַן צָהוֹר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃

יג בִּכּוּרֵי כָּל דִּי בְּאַרְעַהוֹן דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי לָךְ יְהֵי כָּל דְּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלֻנֵּהּ׃

(יד) כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃

יד כָּל חֲרָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ יְהֵי׃

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃

טו כָּל פְּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בְּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם מִפְרַק תִּפְרוּק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסַאֲבָא תִּפְרוּק׃

(טז) וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא׃

טז וּפַרְקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוּק בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף חֲמֵשׁ סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא׃

(יז) אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יז בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְאִמְּרָא אוֹ בּוּכְרָא דְעִזָּא לָא תִפְרוּק קוּדְשָׁא אִנּוּן יָת דִּמְהוֹן תִּזְרוּק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבֵּיהוֹן תַּסִּק קָרְבַּן לְאִתְקַבָּלָא כְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

(יח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃

יח וּבִשְׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַדְיָא דַאֲרַמּוּתָא וּכְשׁוֹקָא דְיַמִּינָא לָךְ יְהֵי׃

רש"י ◄ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין • (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. לְךָ יִהְיֶה • (ספרי) בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב "הֲוָיָה" אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כֶּחָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה.

(יט) כָּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃

יט כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דִּי יִפְרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהָבִית לָךְ וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לְקַיָּם עָלָם קְיָם מְלַח עָלָם הוּא קֳדָם יְיָ לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ׃

רש"י ◄ כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים • מֵחִבָּתָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ, כְּלָלָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף וּפֵרֵט בָּאֶמְצַע. בְּרִית מֶלַח עוֹלָם • כָּרַת בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא וּמִתְקַיֵּם וּמַבְרִיא אֶת אַחֵרִים. בְּרִית מֶלַח • כַּבְּרִית הַכְּרוּתָה לַמֶּלַח, שֶׁאֵינוֹ מַסְרִיחַ לְעוֹלָם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְשָׁרְשׁוֹ צֹהַר וְהוּא חֵלֶב שֶׁמֶן זַיִת:

תורה יג

יג) בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם. בִּכּוּרֵי כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה: וְטַעַם **כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ.** לְהַזְהִיר עַל אֵלֶּה הַחֲלָבִים כִּי כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אוֹתוֹ עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וּמַה שֶׁיַּחֲרִים הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ כִּי הוּא לַשֵּׁם וְאַתָּה תֹּאכְלֶנּוּ:

תורה יד

טו) אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה. פֵּירוּשׁ תִּקַּח פִּדְיוֹנוֹ וְכֵן בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה **תִּפְדֶּה:**

תורה טז

טז) וּפְדוּיָו. שֶׁב אֶל בְּכוֹר הָאָדָם לְבַדּוֹ:

תורה יז

יז) לֹא תִפְדֶּה כִּי קֹדֶשׁ הֵם. לֹא תִקַּח פִּדְיוֹנָם וְרַבִּים פֵּירְשׁוּ שֶׁפָּדָה לְיִשְׂרָאֵל וְהֵפֶךְ זֶה כָּל הַבְּכוֹר שֶׁאָמַר תֹּאכְלֶנּוּ וְהַסִּימָן לַכֹּהֵן מִי שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלוֹ:

תורה יח

יט) בְּרִית מֶלַח. בְּרִית כְּרוּתָה מִגְּזֵרַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעָהוֹן לָא תַחֲסִין וָחֶלַק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנַן דִּי יְהָבִית לָךְ אִנּוּן חָלְקָךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם • (ספרי) אַף בַּבִּזָּה.

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

(כא) וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כא וְלִבְנֵי לֵוִי הָא יְהָבִית כָּל מַעֲשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלַף פָּלְחָנְהוֹן דִּי אִנּוּן פָּלְחִין יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(כב) וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת:

כב וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבָּלָא חוֹבָא לְמִמְת:

(כג) וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה:

כג וְיִפְלְחוּן לֵוָאֵי אִנּוּן יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש"י ◄ וְהֵם • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזָּרִים מִגֶּשֶׁת אֲלֵיהֶם.

(כד) כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: פ

כד אֲרֵי יָת מַעֲשְׂרָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא יְהָבִית לְלֵוָאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמָרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש"י ◄ אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה • (ספרי) הַכָּתוּב קְרָאוֹ "תְּרוּמָה" עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה וּמְקוֹם הַמֶּלַח כְּמוֹ נִכְרַת שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בּוֹ צֶמַח כְּלָל וְכֵן גְּפְרִית וָמֶלַח: תורה כ

כא) חֵלֶף. כְּמוֹ תְּמוּרָה: תורה כב

כב) וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד. בַּעֲבוּר עֲדַת קֹרַח: תורה כג

כג) וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא. בְּעַצְמוֹ וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הוּא פָּעוּל וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן כִּי אֶת עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד הוּא הַפָּעוּל: **וְהֵם יִשְׂאוּ אֶת עֲוֹנָם.** אִם לֹא יִשְׁמְרוּ וְהִנֵּה הַמַּעֲשֵׂר נַחֲלָתָם ע"כ אָמַרְתִּי: תורה כד

כה) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה. וְלֹא אֶל אַהֲרֹן בַּעֲבוּר תֹּתָם מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר לְאַהֲרֹן: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרִמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר:

כו וּלְלַוָּאֵי תְּמַלֵּל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִּסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעֲשְׂרָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחֲסַנְתְּכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּהּ אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעֲשְׂרָא מִן מַעֲשְׂרָא:

(כז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב:

כז וְתִתְחַשַּׁב לְכוֹן אַפְרְשׁוּתְכוֹן כְּעִבּוּרָא מִן אִדְרָא וְכַמְּלֵאָתָא מִן מַעְצַרְתָּא:

רש"י ◄ **וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן •** תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית דָּגָן" מִן הַגֹּרֶן. **וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב •** כִּתְרוּמַת תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר הַנִּטֶּלֶת מִן הַיְקָבִים. **מְלֵאָה •** לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְמַלֵּאת. **יֶקֶב •** הוּא הַבּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגַּת, שֶׁהַיַּיִן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קַרְקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד): "יִקְבֵּי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם" — אוֹקְיָנוֹס חֲפִירָה שֶׁחָפַר מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

(כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

כח כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעֲשַׂרְתֵּיכוֹן דִּי תִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּהּ יָת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא:

רש"י ◄ **כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם •** כְּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגָּרְנָם וּמִיִּקְבֵיהֶם, תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי הוּא נַחֲלַתְכֶם.

(כט) מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ:

כט מִכֹּל מַתְּנָתְכוֹן תַּפְרְשׁוּן יָת כָּל אַפְרְשׁוּתָא דַיְיָ מִכָּל שׁוּפְרֵהּ יָת מַקְדְּשֵׁהּ מִנֵּהּ:

רש"י ◄ **מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת ה' •** בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי וְקִבֵּל מַעַשְׂרוֹתָיו קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל כֹּהֵן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִן הַכְּרִי, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַלֵּוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּחִלָּה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וְיַחֲזוֹר וַיַּפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(ל) וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב:

ל וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרְשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיִתְחַשַּׁב לְלַוָּאֵי כַּעֲלַלַת אִדְרָא וְכַעֲלַלַת מַעְצַרְתָּא:

רש"י ◄ **בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ •** לְאַחַר שֶׁתָּרִימוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. **וְנֶחְשַׁב •** הַמּוֹתָר לַלְוִיִּם חֵלִין גְּמוּרִין. **כִּתְבוּאַת גֹּרֶן •** לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב "תְּרוּמָה", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה". יָכוֹל יִהְא כֻּלּוֹ אָסוּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן". מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל - חֵלִין, אַף שֶׁל לֵוִי - חֵלִין.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) וְכַמְּלֵאָה. פֵּירַשְׁתִּיו: תורה כח

כט) מִכָּל חֶלְבּוֹ. מֵהַטּוֹב שֶׁבּוֹ וְכֵן וְאָכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ: **אֶת מִקְדָּשׁוֹ.** כִּי הַמַּעֲשֵׂר הוּא הַקֹּדֶשׁ: וְטַעַם **בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ.** וּכְבָר הִזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה לְדַבֵּק אַחֲרָיו וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ וְהַטַּעַם שֶׁהוּא אָסוּר לָכֶם לֶאֱכוֹל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁתָּרִימוּ חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאַחַר שֶׁיֵּחָשֵׁב לָכֶם אָז תֹּאכְלוּהוּ בְּכָל מָקוֹם טָהוֹר: תורה ל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לא) וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

לא וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּכָל אֲתַר אַתּוּן וֶאֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֲלַף פָּלְחַנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◄ **בְּכָל־מָקוֹם** • אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

(לב) וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֵלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ:

לב וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן: פ פ פ

רש"י ◄ **וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וְגוֹ'** • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תָּרִימוּ, תִּשְׂאוּ חֵטְא. **וְלֹא תָמוּתוּ** • (בכורות נו) הָא אִם תְּחַלְּלוּ, תָּמוּתוּ:

צ"ה פסוקים, דניא"ל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא. טַעְמוֹ כַּאֲשֶׁר תָּרִימוּ לֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּבְתִתְּכֶם מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ יִהְיוּ קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוּרִים וְאִם לֹא תַּעֲשׂוּ כֵּן תִּשְׂאוּ חֵטְא שֶׁעֲבַרְתֶּם עַל הַמִּצְוָה וְחִלַּלְתֶּם קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר שֶׁאֲכַלְתֶּם אַתֶּם מקדשו:

חסלת פרשת קרח

המשך מעמוד 55

ילקוט לוי יצחק על התורה

מס' סדר ליל פסח עי"ש, וב' פעמים ע"ד היינו ב"פ אכדט"ם דהב' כוסות הללו. ואלו הב' כוסות הם רק בחי' גבורות, מוח בינה, ומוח עטרא דגבורה.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד רסט ואילך

אך ם' של אלקים אמת שהיא מתחלפת, כי ם' דאלקים הוא מ"ם סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי'. אך שלפי שלעולם כל אות ם' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם באות ם' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות ם' מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ם' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה שם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם הי' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (ח"ב רסא,ב), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ"מ שתמצא אלקי"ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי"ש.

ראה שיחות קודש ה'תשל"ו פרשת האזינו (שבת תשובה) סעיף מב. לעיל סי' ה.

נמצא שם "אלקים" בגי' 86, וע"י החילוף באותיות הקודמים "אכדטם" בגי' "עד" נעשה **ההמתקה**.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ב סיון > מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שני, כ"ג סיון > מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שלישי, כ"ד סיון > מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום רביעי, כ"ה סיון > פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום חמישי, כ"ו סיון > פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שישי, כ"ז סיון > מפרק קכ עד סוף פרק קלד

שבת קודש, כ"ח סיון > פרק כ. מפרק קלה עד סוף פרק קלט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל].

וְהִנֵּה, בְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוּבָן מַה שֶׁכָּתוּב[4]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", פֵּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתי" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס־ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס־ושלום בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס־ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתי", **שֶׁאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם - כָּךְ הוּא לְבַדּוֹ אַחַר שֶׁנִּבְרָא.** – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומיוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומיוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגביו יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "אַתָּה** – ריבונו של עולם, **הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא כו'"**, - משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "אתה הוא משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, **בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי בְּעַצְמוּתוֹ,** - וגם **וְלֹא בְּדַעְתּוֹ[6]**, - שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו[7], בחשבנו שבמה שהתווסף עולם התווסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס־ושלום, **כִּי בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וּבָטֵל בַּמְּצִיאוּת אֶצְלוֹ,** - וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל[8], שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ** – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"יודע" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"ידוע" – **הדבר** שיודעים אותו, וישנה ה"דיעה" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, **הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה** – ממשיך הרמב"ם, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה** – האדם, **לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם** – ובהבנתו, **לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ".** – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו שמי שיודע, ומה שהוא יודע, ובמה שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה, בְּכָל דֶּרֶךְ** – של, **יִחוּד, וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתָהּ**

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי

---

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו – ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמֻרְכָּב בָּהּ, - אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, **שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד וְיוֹדֵעַ אֵיזֶה דָּבָר - כְּבָר הָיְתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּטֶרֶם שֶׁלָּמַד וְיָדַע, וְאַחַר שֶׁלָּמַד וְיָדַע נִתּוֹסְפָה יְדִיעָה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** - הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש — נוסף בה הענין שנלמד. **וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יְדַבֵּרוּ, וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה"**[9], - ה"ימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, **וְאֵין זוֹ אַחְדוּת פְּשׁוּטָה אֶלָּא מֻרְכֶּבֶת,** - כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מיוחדת עם הנפש — הרי אנו אומרים שהנפש יודעת — אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא אַחְדוּת פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה וְצַד רִבּוּי כְּלָל.** — שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס־ושלום בו יתברך. **וְאִם כֵּן,** - כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: **עַל כָּרְחֲךָ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בָּעוֹלָם לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מָהוּת דַּעְתּוֹ,** - שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, **רַק לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וּמֵהַשָּׂגָה,** - ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ כָּל הַנִּמְצָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** - ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, **עַד שֶׁלְּשׁוּל קָטָן שֶׁבָּהֶם**[10], **וְעַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ**[11] - **אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאֵין יְדִיעָה זוֹ** — שהוא יודע את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה כְּלָל,** - של דבר נוסף, **מֵאַחַר שֶׁאֵינָהּ רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ,** - ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומיוחדים בו, **וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד**[12]. **וּלְפִי שֶׁזֶּה קָשֶׁה מְאֹד לְצַיֵּר בְּשִׂכְלֵנוּ,** - ידיעה כזו[13], **עַל כֵּן** —

שער היחוד והאמונה

כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

---

9. איוב לב, ז. **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "[קטן **שבכל** הבריות — רש"י חולין (מ, א)] **שבים** [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]".
11. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הפחות **בצורה** — חשיבות — שבכל הברואים — ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט — וראה ב"ר רפ"ח".
12. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה כאן נסתיים **כל** הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור **בענין**: ודבר זה כו', ורק **מסתייע** מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת **כל הכתוב לעיל**. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' **שכתב הרמב"ם** - כ"ז הוא יחו"ת, **עבודת כאו"א** [ולא יחו"ע - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיום הענין ברמב"ם **על אתר**: ודבר זה אין בלב **האדם** (**איזה שיהי'**) להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא **שהנביא אמר** כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר **דע"כ** אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "1) ודייק בלשונו "**לצייר**" שאינו רגיל **כלל**. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - **מוכח** דסו"ס **אפשרי** לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - משמע **דא"א**. וכן לעיל: ודבר זה **אין כח כו' להכירו כו'**. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי **רואה** הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין **כלל** איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - **בשעת מעשה** רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) **להבין** בשכל **שאין מקום להקשות** בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) **א"א להבין** בשכל (**בידיעת החיוב**) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט **בפ"ע**. 3) ע"י **ההתעמקות** שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (**בידיעת החיוב**) וכנ"ל בעניני הציור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: **דחקר** אלקה וכן **להכירו בלב** - א"א (היינו **בידיעת החיוב**) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא **תמצא**, **על בוריו**, וכן בפ"ב **להבינו על בוריו** - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכן, **אָמַר הַנָּבִיא**[14]: **"כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי** – אומר הקב"ה, **מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם", וּכְתִיב**[15]: **"הֶחֱקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא וְגוֹ'", וּכְתִיב**[16]: **"הַעֲיֵנִי בָשָׂר לָךְ, אִם כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ תִּרְאֶה", שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ כָּל הַדְּבָרִים** – שהוא יודע, **בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ**, - וידיעה זו, כיון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – יודע הכל, **בִּידִיעַת עַצְמוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הרמב"ם. [**עַיֵּן שָׁם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כַּמְבֹאָר בַּפַּרְדֵּס מֵהָרְמַ"ק זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה**]: - שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חס־ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אין־סוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מיוחדות בתכלית היחוד עם אור אין־סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'[17].

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתיב החקר אלוה תמצא וגו' וכתיב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

~ יום שני כ"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פג, והנה מכאן יש להבין... עד עמ' 166, דממלא לון.

וְהִנֵּה, מִכָּאן[18] – ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס־ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, **יֵשׁ לְהָבִין שִׁגְּגַת מִקְצָת חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם**, - וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן **ה' יְכַפֵּר בַּעֲדָם**, - על טעותם, **שֶׁשָּׁגוּ וְטָעוּ בְּעֵיּוּנָם בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל, וְהֵבִינוּ עִנְיַן הַצִּמְצוּם הַמֻּזְכָּר שָׁם כִּפְשׁוּטוֹ**, - בכתבי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אין־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אין־סוף ברוך הוא, הוא הרי אין־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אין־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אין־סוף "נסתלק" היא, שאור אין־סוף אינו מאיר בגילוי – "אין־סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו

הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "להשיג דבר זה **על בוריו**" (**ידיעת החיוב** והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה **שאפשר** - וה"ז הסברה וידיעה **בשכל** ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' **בכלל** - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "**לצייר בשכל**". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י **ריבוי** בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "**לציור**" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע'. **14.** ישעי' נה, ט. **15.** איוב יא, ז. **16.** שם, י, ד. **17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". **18.** על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, **ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הרי מפורש מכאן (ולא – **מכללות** כו') – דכיון שמאמינים שיודע כו' וע"כ אין כו' **בידיעת עצמו** כו' (שביאר **כאן**)".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום וההסתלקות הוא שם במובנם הפשוט - **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִלֵּק עַצְמוֹ וּמָהוּתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם מֵעוֹלָם הַזֶּה**[19], - שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אין־סוף לא יהיה בגילוי, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא סילק חַס־וְשָׁלוֹם את עצמו מעולם הזה, **רַק שֶׁמַּשְׁגִּיחַ מִלְּמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כֻּלָּם, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.** – על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? – לפי סגנונם הוא למשל כמלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס־ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. **וְהִנֵּה, מִלְּבַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לוֹמַר עִנְיַן הַצִּמְצוּם כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁהוּא מִמִּקְרֵי הַגּוּף** – מי שנתון תחת מקרי הגוף יכול להיות בו ענין הצמצום וההסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – דבר זה אי אפשר, אבל, לומר כלל **עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם** – ממקרי הגוף, **רִבּוֹא רִבְבוֹת הַבְּדָלוֹת עַד אֵין קֵץ;** נוסף על כך, **אַף גַּם זֹאת, לֹא בְּדַעַת יְדִבְּרוּ, מֵאַחַר שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיְצוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם,** - הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, **וְעַל כָּרְחֲךָ** – מן ההכרח לומר **שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ אוֹתָם** – את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ,** - וכל זה מדוע? - **מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ הַכֹּל בִּידִיעַת עַצְמוֹ** – אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחידוש: נוספה ידיעה זו, והיא ענין של חידוש, שהרי לפני כן לא היתה ידיעה זו ועתה היא כן ישנה; אך כיוון שמושלל למעלה לגמרי ענין של ריבוי וחידוש, מן ההכרח שידיעת הקב"ה את הנבראים היא באופן שהוא יודע אותם בידיעת עצמו – וממילא, **הֲרֵי כְּבִיכוֹל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** – הוא עצמו, **וְדַעְתּוֹ** – שיודע את הנבראים שבעולם הזה, **הַכֹּל אֶחָד.** – כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמים, כמלך היושב בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על־ידי עבודה צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים תִּקּוּן נז: "דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵיהּ, לָא בְּעִלָּאִין וְלָא בְּתַתָּאִין";** - אין מקום פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא בתחתונים. הרי נאמר בתיקוני זהר, שהוא עצמו נמצא בעולמות התחתונים; **וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרְשַׁת פִּינְחָס:** - כתוב: **"אִיהוּ תָּפֵס בְּכֻלָּא וְלֵית מַאן דְּתָפֵס בֵּיהּ כּוּ',** - הוא (הקב"ה) תופס בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, **אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כּוּ',** - הוא (הקב"ה) "סובב" ומקיף את כל העולמות כו', **וְלֵית מַאן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ לְבַר,** - ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, **אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין כּוּ',** - הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה אותם בחיות פנימית

שער היחוד והאמונה

שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שיודע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א' וז"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס איהו תפים בכולא ולית מאן דתפים ביה כו' איהו סוב"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו

---

19. בתשובה על השאלה, מדוע מביא כאן דוקא רבנו הזקן **עולם הזה**, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) – **כתב** כ"ק אדמו"ר **שליט"א**: "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), **ולכל** הדיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר **ושכנתי** בתוכם, אף **שבשעת הצמצום** – הי' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" – ותפס אדה"ז התחלת **ויסוד** שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מת"ז ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחיוהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מותאמת לכל נברא, **אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמְיַחֵד זִינָא לְזִינֵיהּ עִלָּא וְתַתָּא**, - הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, **וְלֵית קוּרְבָּא בְּד' יְסוֹדִין, אֶלָּא בְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כַּד אִיהוּ בֵּינַיְיהוּ"**, - ואין שום קירבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא על־ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על־ידי כוח האין־סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הזהר שם. **וְרוֹצֶה לוֹמַר:** - במה שהוא אומר, "**לֵית מַאן דְּתָפִיס בֵּיהּ**" – הכוונה היא, **שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּתְפֹּס בְּהַשָּׂגַת שִׂכְלוֹ מִכָּל שֶׁכָּלִים הָעֶלְיוֹנִים**, - גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים:** - ב"תיקוני זהר": "**סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין**, - שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כְּלָל"**. – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת. ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן: **וְגַם בַּתַּחְתּוֹנִים**, - אין אף אחד שיתפוס בו, **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות מתלבשת בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, שכן, האופן איך שהוא ממלא כל עלמין - **אֵינוֹ כְּנִשְׁמַת הָאָדָם** – המתלבשת **תּוֹךְ גּוּפוֹ, שֶׁהִיא** – הנשמה, **נִתְפֶּסֶת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִשִּׁנּוּיֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵהַכָּאוֹת** – שהגוף מקבל, **אוֹ קְרִירוּת** – שהגוף סובל, **אוֹ חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְכִיּוֹצֵא**, - שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**, - שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁנּוּי** – ואינו מושפע **מִשִּׁנּוּיֵי עוֹלָם הַזֶּה**, מן השינויים המתהווים **מִקַּיִץ לְחֹרֶף וּמִיּוֹם לְלַיְלָה, כְּדִכְתִיב:** - כמו שכתוב[20]: "**גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר", לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אַף־עַל־גַּב דְּמְמַלֵּא לוֹן.** – למרות שהוא "ממלא" אותם.

שער היחוד והאמונה

ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפיס בי' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

שער היחוד והאמונה

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", - שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, **פֵּרוּשׁ**, - "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא

20. תהלים קלט, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חס־ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: **דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה בִּשְׂכְלוֹ אוֹ בְּדָבָר גַּשְׁמִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, אֲזַי שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצֻיָּר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשִׂכְלוֹ,** - שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, **אַךְ אֵין** – השכל והמחשבה, **מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מַמָּשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ;** - הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ** – שלגביו כתוב[21]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'"** – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה **מַחֲשַׁבְתּוֹ וִידִיעָתוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הִיא** – המחשבה שלמעלה, **הִיא חִיּוּתוֹ וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדריגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדריגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות. ו"**מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**" - **הִיא בְּחִינַת חַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת** בפנימיות, **תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא** – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", **מְמַלֶּאֶמֶת בְּתוֹכוֹ** – של הנברא, **בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֵרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא,** - שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: **שֶׁהוּא** – הנברא, **בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ** – המשמעות של "איכותו" היא **מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ** – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, **כְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ,** - בגודל השמש, **שֶׁהוּא כְּמוֹ קִסּוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ**[22]**, וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ,** - של השמש, **הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְכָלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא** – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. **וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'.** – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. **וְאִם כֵּן** – שלנבראים יש גבול ותכלית, **הַחַיּוּת הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** – בפנימיותם, **הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ** – של חיות זו, **עֶצֶם הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית** – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

שער היחוד והאמונה

אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש. וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

---

21. ישעי' נה, ח. **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' פה, עצמן.

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל

כִּי מְקוֹר הַחַיּוּת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, - בהם נבראו כל הנבראים, וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם עֲדֵי עַד, - לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, וְלֹא הָיָה נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כְּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו, - הן אין־סוף, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, - הוא ומדותיו הם דבר אחד, הֵינוּ – כלומר, הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, - נמשכת החיות מהן עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו – בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" - עַל־יְדֵי - "חֶסֶד יִבָּנֶה"[24], - שהעולם נבנה על־ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם – מחסד ומדבר ה' (מלכות)? – אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר ה' ו"רוח פיו" – שההתהוות היא, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה, - שממנו נברא העולם, כְּהַדִּין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ)[25]. – כאותו צב, שלבושו הוא ממנו ובו עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד, שממנה מתהווה העולם – הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישׁוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף וּתְמוּרָה – של האותיות, מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל – האור והחיות, לִבְרֹא וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים – כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן – ב"עשרה מאמרות", מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו". וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של האותיות, מוֹרֶה עַל מִעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה שנשאר מזה

23. תהלים לג, ט. 24. שם פט, ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (**וְאַחַר כָּל הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ**, - כמה ואיזה צמצומים יהיו, **הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם**, - ובהם אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, **כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שָׁמָּה** – שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, **מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ** – של האבן, **מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן** – חמשים ושנים, **בְּמִסְפָּרוֹ**, - השם ב"ן בא מאופן מילוי מסויים של שם הוי', **וְעוֹד אָלֶף** – במלה "אבן", **נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר**[26], (לישעם) [**נִרְאֶה דְּצָרִיךְ לִהְיוֹת: "לְטַעַם"**] **הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָהּ.** – מדוע נוסף למלה "אבן" האל"ף, למרות ששרשה הוא משום ב"ן, בלי אל"ף. **וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ הוּא בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד**, - כיצד, איפוא, מתהווה ממנו אבן גשמית? **רַק שֶׁעַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה** – עליונה יותר, **לְמַדְרֵגָה**, - תחתונה יותר, **יָרַד מִמֶּנּוּ** – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים, **חַיּוּת מוּעָט בִּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם** – החיות המצומצמת, **הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ** – את האבן, **מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. **וְזוֹ** – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, **הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"**, - ממלא כל העולמות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"**). – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: **וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה** – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, **יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאַיִן וְקַיָּם וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת** – אותם, **עֲדֵי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל** – ומופרש, **מֵרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כוֹ'**, - אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, **אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן**: - ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פה, פרק ח והנה מ"ש... עד עמ' 170, ולצייר בשכלם.

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה - לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה - ידיעת הנבראים - הנה באמת אין הדבר כך, שכן, הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד) מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש

אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם

היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת פְּשׁוּטָה וְלֹא מֻרְכֶּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעִנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, כְּגוֹן – מה שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: **"חַנּוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** - מדות בהן מכנים את הקב"ה, **וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא** – הקב"ה, **"חָכָם", דִּכְתִיב:** - כמו שכתוב[1]: **"וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן** – גם, **רְצוֹנוֹ** – כמו שכתוב[2]: **"כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו" וְ"חָפֵץ חֶסֶד הוּא"**[3] – לעשות חסד עם נבראים, **וְ"רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"**[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא רוצה ומה שהוא לא רוצה **וּ"טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע"**[5] – דבר שאין הוא רוצה בו. הרי שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון – אך **אֵין רְצוֹנוֹ**

וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ, וּמִדַּת חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתִפְאַרְתּוֹ הַכְּלוּלָה מֵחַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת – הרי עצמותו ומהותו וכל כוחותיו, רצון וספירות, חב"ד ומדות, הם **הַכֹּל אַחְדוּת פְּשׁוּטָה מַמָּשׁ, שֶׁהִיא הִיא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, שֶׁדָּבָר זֶה** – שדעתו וכדומה של הקב"ה, הם דבר אחד אתו, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לֶאֱמָרוֹ, וְלֹא בָאֹזֶן לִשְׁמֹעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ.** – וכל כך למה? **כִּי הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל הַמֻּשְׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין - הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהֵם בּוֹ,** - כל רעיון והבנה שהוא רוצה להבין הוא מצייר אותו לעצמו כפי שהוא בו עצמו, **כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה** – האדם, **לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ דַּעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן** – שאר המדות, **הוּא מְצַיֵּר כֻּלָּן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ.** – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה להשיג אותם על־ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם בו. **אֲבָל בֶּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא** – הקב"ה, **קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל רִבּוֹא רִבְבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַדְרֵגוֹת הַבְדָּלוֹת, לְמַעְלָה מַעְלָה מֵעֶרֶךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם.** – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא;

---

1. ישעי' לא, ב. 2. תהלים קמז, יא. 3. מיכה ז, יח. 4. ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. 5. חבקוק א, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 170, כי המעלה ומדרגה... עד עמ' פו, ומקור החיות.

כִּי הַמַּעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אֶצֶל הַנִּבְרָאִים הִיא הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת רֵאשִׁית", - החכמה, "רֵאשִׁית", - "ראשית חכמה"[6], ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה, אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", **כִּי בֶּאֱמֶת הִיא** – חכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוּת בַּנִּבְרָאִים, כִּי מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וָדַעַת, וּמֵהֶן** – מ(חכמה) בינה ודעת, **נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּמוֹ אַהֲבָה וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** - כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. **וְכַנִּרְאֶה** – כפי שרואים, **בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם אַהֲבָתוֹ הִיא לִדְבָרִים קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי לְאַהֲבָם,** וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לֶאֱהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְאַהֲבָם, שֶׁהַאַהֲבָה כְּפִי הַדַּעַת.** – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. **וּמֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** - מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, **שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן בִּשְׁאָר מִדּוֹת.** – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. **וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבְּעוֹלָם** - **מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא חִיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ.** – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, **וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** – שהאדם חושב, **נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** - שהאדם מדבר, **וְהֵן** – האותיות שבמחשבה, **חִיּוּתָן מֵמָּשׁ.** – של אותיות הדבור שהאדם דובר. **וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה לַעֲבָדָיו לִיתֵּן.** – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על־ידי דיבורו במעשה בפועל, **וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר** – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, **הֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֶּשׁ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** - בעשיית הדבר, **הוּא כְּאַיִן מֵמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשֹׁל הַגּוּף לַנְּשָׁמָה,** - כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** - אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמָהוּת הַמִּדָּה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ,** - כאמור לעיל,

שער היחוד והאמונה

כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי

---

6. תהלים קיא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, **וְכֵן עֵרֶךְ מָהוּת וְחַיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת, שֶׁבְּלִלּוּתָן הוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשְׁכָה מִדָּה זוֹ** – הרי, שבכל סדר ירידת המדריגות מלמעלה למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכֻלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת:** - ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, פרק ט אבל לגבי... עד עמ' פו, אין קץ.

פֶּרֶק ט. אֲבָל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מִדְּרֵגַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, - ומקורה, **הִיא סוֹף מַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנֶּחֱשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּדְכְתִיב:** - כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "עשית" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, **וְהַיְנוּ לוֹמַר, שֶׁכְּעֵרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית וְגַשְׁמִית לְעֵרֶךְ חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא** – החכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל הַבְּרוּאִים גַּשְׁמִיִּים,** - שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, **שֶׁהוּא** – החיות של עשיה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא** – החיות של אותיות הדיבור, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא** – החיות שמאותיות המחשבה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁהֵן נִמְשְׁכָה מַחֲשָׁבָה זוֹ** – כפי שהוסבר לעיל, שכל האותיות שבמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר, שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של המדות, שממנה באות אותיות מחשבה אלו, **שֶׁהוּא** – החיות של המדות, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַחָכְמָה בִּינָה וָדַעַת מְקוֹר הַמִּדּוֹת** – הרי, שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה - **כֵּן מַמָּשׁ עֵרֶךְ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת,** - שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא העולם העליון ביותר, וממילא מקור שאר העולמות שלמטה מעולם האצילות – לחכמה זו אין כל ערך, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם**

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית וגשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו

1. תהלים קד, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר מֵרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת חַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא – רוממות החכמה לגבי עשיה, היא רוֹמְמוּת – של, חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד, שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כָּאֵלּוּ עַד אֵין קֵץ.

שער היחוד והאמונה

המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר אשר זעליג שי' שו"ב

שלום וברכה!

במענה על מכתבו עם המצורף, הסכום שנשאר מהוצאות תיקון הס"ת, שכאו"א מהמתפללים נדבו כפי כחם למען תיקון הס"ת,

הנה נהניתי על אשר הי' די והותר, כי זהו סימן על טיב התענינותם והחביבות.

ובאשר בכל ענין צריך לחפש נקודה ואופן איך לחזק על ידו הרגש של יראת שמים הנמצא בכל אחד ואחת מישראל בפנימיותו. הרי גם בזה, מהנכון אשר כת"ר יסביר לכאו"א מהמשתתפים הנ"ל, את המבואר בספרים, אשר יש ששים רבוא אותיות לתורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל, שהם כלל ישראל, ומזה מובן אשר כאו"א צריך לדעת, שבו הדבר תלוי, לתקן את כלל ישראל, על ידי שיעשה - בתורה ומצותי' את כל התלוי בו ביתר שאת ויתר עז, וכמו שכשרות ספר תורה תלוי' בזה, שכל אחת מהאותיות אשר בה יהיו כשרות, והידור ס"ת - בזה שכל אות שבה תהי' מהודרה.

והדרך לזה - דרך סלולה היא, חיים על פי התורה ומצותי' - פשוט כפשוטו בחיים היום יומיים.

מוסגר פה קטע משיחת ש"ק מברכין סיון, וכן קובץ מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שבו גם מכתב אודות הכנסת ס"ת לבית המדרש, ובטח הוא דבר בעתו, ואף שבנדון דידן הוא תיקון ס"ת. ומובן, אשר בתוכנו יזכה את הרבים.

בברכה ופ"ש כל המשתתפים והמשתתפות הנ"ל - שיחיו.

נ"ב. כיון שהם מעות השייכות לתיקון ס"ת, וידוע הכתוב בשו"ע יו"ד (סימן ע"ר סעיף ב') שבימינו אלה הנה ספרי לימוד - זהו מעין ס"ת בימיהם, לכן מסרתי הכסף להקופה ממנה שולחים ספרי קדש בשביל חדרים והישיבות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי — כב סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה אעפ"י . . . "164" לתחתונים.

לַאֲמִירַת "וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כו'" מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב' הַצִּיצִיּוֹת דִּלְפָנָיו, אַחַר־כָּךְ מְצָרְפִים צִיצִית כָּנָף הַשְּׂמָאלִי דְּלַאֲחוֹרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לַזֶּרֶת דְּיַד שְׂמֹאל.

נוֹשְׁקִים הַצִּיצִיּוֹת שֵׁשׁ פְּעָמִים, הַיְנוּ בַּאֲמִירַת תֵּבוֹת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אֱמֶת, קַיֶּמֶת, לָעַד.

יום שני

שבת — כג סיון — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כמ"ש . . . "פג" מהרמ"ק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאָך א חסידישער נה"ב.

תרגום

מַעֲנֶה אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר"שׁ] לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרשַׁ"ב] בִּיחִידוּת חֹרֶף תרל"ה: הַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּוְקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוּעָל פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, וּצְרִיכִים לְחָכְמָה מְרֻבָּה לְהָבִין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ צַדִּיק תָּמִים עָנָו וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֵשֶׁק גָּדוֹל לִלְמֹד חֲסִידוּת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאֵיזֶה הַשְׂכָּלָה, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶהוּ רַק עֵצַת הַיֵּצֶר וּמִתַּחְבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִמְנֹעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוֹמֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּנְקוֹט הַאי כְּלָלָא [וְאֶחוֹז כְּלָל זֶה] בְּיָדְךָ וּזְכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָּל דָּבָר הַמּוֹעִיל אוֹ מֵבִיא לַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הִנֵּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה – אֲפִלּוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדָּבָר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה – הוּא רַק מִתַּחְבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְסִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: עַד אָז לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתָּכֵן נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] "חֲסִידִי".

יום שלישי

יום ראשון — כד סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה מכאן . . . "166" הכל א'.

הַשּׂוֹאֵל בַּמֶּה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ אֵלַי מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנִי מַכִּירוֹ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוּת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הַמַּאֲמָרֵי חֲסִידוּת שֶׁלִּי, קוֹרֵא אֶת הַשִּׂיחוֹת וּמִתְחַבֵּר עִם יְדִידַי, אַנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] וְתַלְמִידֵי הַתְּמִימִים יִחְיוּ, בְּלִמּוּדָם וּבְהִתְוַעֲדוּתָם, וּמְקַיֵּם בַּקָּשָׁתִי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבִשְׁמִירַת זְמַנֵּי הַלִּמּוּדִים, הִנֵּה בָּזֶה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת.

יום רביעי

יום שני — כה סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש בתקונים . . . "166" דממלא לון.

"דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: יַסִּיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

וּפֵרֵשׁ הַ"צְּמַח צֶדֶק": לַאֲחֵרִים רַק בַּגּוּף, אֲבָל מְאַחֲדִים אִתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת עִנְיָנוֹ.

יום חמישי

יום שלישי — כו סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג"כ ענין . . . "פד" בפועל ממש.

"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה" – שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חַיִּים.

הַבְּרָכָה בְּ"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה", כְּמוֹ "בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כִּי תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת רַק כָּל עוֹד שֶׁהוּא חַי, וְזוֹהִי הַבְּרָכָה, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שישי

יום רביעי — כז סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב "וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנָאָה כו', הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לִבְרָכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

שבת קודש

יום חמישי — כח סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ"צ בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאמו"ר והוסיף: מ'באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

תרגום

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בְּסִפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] מְאוֹרַע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסִיעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים "קָאָפִּיקְעֶס" (מַטְבֵּעַ קְטַנָּה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' ב

1 מִדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר', שֶׁאֲפִילּוּ מְצָאוֹ
2 לגט בְּאַשְׁפָּה ושמו ושם אשתו כתובים בו, חֲתָמוֹ – והחתים עליו
3 עדים לשם גירושין וּנְתָנוֹ לָהּ, הגט, כָּשֵׁר, כיון שנחתם בזמנו, ואין
4 חוששים לכך שנראה כשקר, וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן החולקים על רבי מאיר
5 וסוברים שגט שמצאו באשפה פסול, לֹא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר –
6 אינם חולקים עליו אֶלָּא בְּגִיטֵּי נָשִׁים בלבד, משום דִּכְעֵינָן כְּתִיבָה
7 לִשְׁמָהּ, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת שאין צריכים כתיבה לשמה, לֹא יחלקו
8 עליו, ומכשירים שטר שמצאו באשפה, ואין חוששים שנראה
9 כשקר.
10 ומביאה הגמרא ראיה שרבנן מודים בשאר שטרות שנכתבו לפני
11 ההלואה, שהם כשרים, דְּאָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁטָר חוב
12 שֶׁלָּוָה בּוֹ ביום שנכתב, וּפָרָעוֹ באותו יום, וקיבל את השטר בחזרה
13 מהמלוה, אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֹוֶה בּוֹ שנית אפילו באותו היום, אף שכל
14 הכתוב בו אמת, מפני שֶׁכְּבָר נִמְחַל שֶׁעֲבוּדוֹ של השטר כשפרע את
15 חובו, ושוב לא יכול לחול שיעבוד נכסים על ידי שטר זה, והוא
16 כמלוה על פה, שאינו גובה מנכסים משועבדים.
17 מדייקת הגמרא בדברי רבי יוחנן, מַעֲמָא שאין חוזר ולוה בו, משום
18 דְּנִמְחַל שֶׁעֲבוּדוֹ, אֲבָל מִשּׁוּם שנראה כשִׁיקְרָא כיון שנכתב לפני
19 הלואה זו, לֹא חַיְישִׁינָן – אין חוששים. ולכן מובן שאפשר לפסוק
20 הלכה כרבי אלעזר אף במה שמכשיר לכתוב טופס בשאר שטרות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

שתיית חומץ ביום הכפורים

הלכות שביתת עשור פרק ב, הלכות ה־ו: שָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָם רְאוּיִין, כְּגוֹן צִיר אוֹ מוּרְיָם וְחֹמֶץ חַי - אֲפִלּוּ אָכַל וְשָׁתָה מֵהֶן הַרְבֵּה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. שָׁתָה חֹמֶץ מָזוּג בְּמַיִם, חַיָּב.

לדעת רבי (יומא פא, ב), השותה חומץ ביום הכפורים חייב. ואילו לדעת רב גידל, אמנם אם שתה חומץ מזוג במים חייב, אך אם שתה חומץ חי (שאינו מזוג במים) פטור. וזאת, רק אם שתה כמות מועטת, אך אם שתה ממנו הרבה חייב.

והקשה ה'בית יוסף' (או"ח סי' תריב ד"ה ומשמע):

הרמב"ם פוסק כרב גידל שאם שתה חומץ חי פטור, והרי לדעתו פטור רק אם שתה מעט, ומדוע כתב הרמב"ם שאפילו שתה ממנו הרבה הרי זה פטור? וכתב שנראה לומר כי לגירסת הרמב"ם בגמרא רב גידל פוטר שתיית חומץ חי גם בשתיה מרובה. והוסיף ה'מעשה רוקח': אם שתיית חומץ חי אינה ראויה ומזיקה לגוף בכמות מועטת, כל־שכן שהיא מזיקה בכמות מרובה.

וה'לחם משנה' ביאר ששיטת הרמב"ם היא (כדעת רב גידל) שעל שתיה מרובה של חומץ חי פטור רק בדיעבד, אבל לכתחילה אכן אסור (ומכין אותו מכת מרדות), ואילו על שתיית חומץ מזוג חייב אף בדיעבד.

ולהלכה: לדעת רבינו ירוחם והרי"צ גיאות, על שתיה מרובה של חומץ חי חייב "משום דאז שובר רעבונו והתורה אמרה 'אשר לא תעונה'" (משנה ברורה שם סקכ"ט), אך ה'מגן אברהם' (שם סק"ה) ואדה"ז (שם סי"ד) פסקו כדעת הרמב"ם, שחומץ חי "אע"פ ששתה הרבה מהן - פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות, אבל אם שתה חומץ מזוג במים אפילו לא שתה אלא כמלוא לוגמיו – חייב".

~ יום שני כ"ג סיון ~

הבערה – מלאכת אוכל נפש?

הלכות שביתת יום טוב פרק א הלכה ד: כָּל מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה - לוֹקֶה, חוּץ מֵהַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה; שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהֶתֵּרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה; לְפִיכָךְ... מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה.

ה'מגיד משנה' הגדיר מהי מלאכה 'שלא לצורך אכילה': "כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתיה". וכתבו הפוסקים (מג"א ריש סי' תקיח; שו"ע אדה"ז סי' תצה קו"א ד) שההיתר של "מתוך שהותרה... לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך אכילה" נאמר רק במלאכות הנעשות בגוף האוכל או המשקה. אבל שאר המלאכות שאינן 'מלאכות אוכל נפש' – למרות שהותרו לצורך אוכל נפש ממש (מדין 'מכשירי אוכל נפש'), אין אומרים בהם 'מתוך...' כדי להתיר גם שלא לצורך אוכל נפש.

ולפי זה יש לעיין בנוגע למלאכות של הוצאה והבערה, שלא נעשות בגוף האוכל, ובכל זאת אומרים בהם 'מתוך' והותרו גם שלא לצורך אוכל נפש; ומבאר ה'מגיד משנה': "ונראה טעם לשני מלאכות אלו: ההוצאה, לפי שאף היא באוכל ומשקה, ואע"פ שהיא בדברים אחרים, אמרינן מתוך. וההבערה, אע"פ שאינה באוכלין ומשקין – כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, בשבת הוא דאסיר הא ביום טוב שרי".

והקשה על זה ה'מגן אברהם' (שם), מדברי הגמרא (פסחים ה, א), שאסור לשרוף את החמץ ביום טוב ראשון של פסח, כיון שכתוב "כל מלאכה לא תעשו – ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה" – אם־כן מפורש, שההבערה נחשבת למלאכה גם ביו"ט!

ומבאר אדמו"ר הזקן (שם):

גם מלאכת הבערה נחשבת למלאכה הנעשית באוכל עצמו: כי גדר מלאכת ההבערה אינו "שריפת וכליון העצים", אלא הפעולה עצמה שהיא הוצאת האש "או שמרבה האש" היא היא המלאכה (והביא לכך הוכחות) – "וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל", ולכן "גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

הגרלה ביום טוב

הלכות שביתת יום טוב פרק ד, הלכה כ: וְאֵין מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל הַמָּנוֹת; אֲבָל מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב הַמִּצְוָה.

על דברי הרמב"ם מעיר הראב"ד: בגמרא (שבת קמט, ב) נאמר "מטילין חלשים (גורלות) על הקדשים ביום טוב, אבל לא על המנות של חול ביום טוב", היינו שהיתר להטיל גורלות על הקדשים ביום טוב הוא רק על אלו שנשחטו ביו"ט עצמו ואי אפשר היה לחלקם קודם, אולם אין היתר להטיל גורלות ביום טוב על הקדשים שנשחטו ביום חול, והיה לו להרמב"ם להזכיר חילוק זה.

וכתב ה'מגיד משנה', כי הרמב"ם חולק על פירוש זה בדברי הגמרא ומפרש "אבל לא על המנות של חול" שאסור להטיל גורל על מנות שאינן של קדשים כלל אלא בשר חולין, אולם על מנות של קדשים, אף אם נשחטו ביום חול - מותר להטיל גורל ביו"ט.

והמחלוקת נובעת מטעם ההיתר: לדעת הראב"ד התירו חכמים את עריכת הגורל בין הכהנים כדי למנוע מריבות ביניהם, שכן הם נוטים בטבעם למריבה, כפי שלמדו (שם) מהפסוק (הושע ד, ד) "ועמך כמריבי כהן". ולכן התירו רק כשאין דרך אחת למנוע את המריבה, אך בקדשים שנשחטו קודם יום־טוב והיה אפשר לערוך את הגורל קודם –לא התירו לעשות זאת ביום טוב.

אך לדעת הרמב"ם טעם ההיתר הוא "כדי לחבב את המצוה". ולכן אין הבדל אם נשחטו ביום טוב עצמו או בערב יום טוב, שהרי בכל אופן כעת יש מצוה באכילתם (תוספות יום טוב שבת פכ"ג מ"ב).

ובפירוש המשניות (שבת שם) כתב הרמב"ם: "והתירו חכמים לעשות זה ביום טוב, לפי שהזריזות באכילת קדשים וליטול מהם מנה יפה - מצוה". כלומר, למרות שאת מצות האכילה אפשר לקיים גם ללא הגורל, ההיתר הוא כדי להראות את חביבות המצוה.

ולפי זה כתב ה'מגן אברהם' (סי' שכב סק"ט) כי מכאן יש להתיר עריכת גורל ביום טוב לכל דבר מצוה, כגון עלייה לתורה וכיוצא בזה (אע"פ שאינה מצוה מהתורה), ולדעת הרמב"ם ההיתר הוא אף כשאפשר לעשות זאת מאתמול (וראה שער הציון שם סקכ"ד).

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

איסור חמץ בשעה החמישית בערב פסח

הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט: וְאָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ בְּאִסּוּר תּוֹרָה. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה: שָׁעָה שִׁשִּׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּשְׁאָר הַיּוֹם מִשֶּׁבִּיעִית וָמַעְלָה, מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית, אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חָמֵץ - גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם הַמְּעֻנָּן, שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין חֲמִישִׁית וְשִׁשִּׁית. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ, תּוֹלִין בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם תּוֹדָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, שׂוֹרְפִין הַכֹּל.

לדעת רבי יהודה (פסחים יא, ב) "אוכלים כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש", כי בשעה שישית החמץ אסור באכילה ובהנאה מגזירת חכמים שמא יטעה האדם ויחשוב שהשעה השביעית (שחמץ אסור בה מדאורייתא) היא הששית ויכשל באיסור תורה ולכן צריך לשרוף את החמץ בתחילת השעה השביעית. ובשעה החמישית גזרו חכמים איסור אכילה ומותר בהנאה ולכן 'תולין'. כלומר, אין צריך לשורפו כי עדיין מותר בהנאה ויכול להאכילו לבהמתו (רש"י שם ד"ה תולין).

אך הרמב"ם מפרש ש'תולין כל חמש' מוסב על "תרומה ולחם תודה" שאם יש לו חמץ שהוא קודש אסור לשורפו כי אסור לאבד קדשים (לח"מ).

וצריך להבין: לחמי תודה ניתנים רק לאכילה ולא לשאר הנאות, וכיון שמתחילת שעה חמישית אסורים באכילה ואין בהם כל שימוש אין כאן 'איבוד קדשים', ומה איסור יש בשריפתם?

והביאור:

יש הבדל בין איסור אכילת חמץ בשעה חמישית לאיסור שבשעה שישית:

בשעה שישית איסור החמץ מדרבנן הוא כמו האיסור מן התורה משעה שביעית ולמעלה, היינו שהאיסור הוא מצד החמץ עצמו (ה'חפצא') ולכן "החמץ אסור באכילה ובהנאה", ואילו בשעה החמישית "אין אוכלין בה חמץ גזרה משום יום המעונן" - האיסור הוא על האדם (ה'גברא') ולא מצד החמץ עצמו (ה'חפצא'). ולכן אסור לשרוף בה לחם תודה, כי אף שאסרו חכמים לאכלו כדי להמנע מטעות ביום המעונן, אין החמץ 'חפצא' של איסור וממילא יש בשריפתו משום 'איבוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קדשים', לא כבשעה השישית שהלחם עצמו הוא 'חפצא' של איסור ושריפתו אינה 'איבוד קדשים' (כמו שמותר לשרוף קדשים טמאים).

ומדויקים דברי הרמב"ם (בהלכה הבאה): "האוכל בשעה ששית מכין אותו מכת מרדות", ואילו האוכל בשעה חמישית אין מכים אותו מכת מרדות (ראה לח"מ), כי רק בשעה השישית שאיסור חמץ דרבנן הוא איסור 'חפצא' כמו איסור התורה, חייבו חכמים מכת מרדות.

(חידושי הגרי"ז סאלאוויצ'יק על הרמב"ם)

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

האם מותר לבער את החמץ ביו"ט?

הלכות חמץ ומצה פרק ג, הלכה ח: אִם לֹא בִּטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וָמַעְלָה וּמָצָא חָמֵץ... עָבַר עַל "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא"... וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד לְעֶרֶב, וּמְבַעֲרוֹ.

המוצא חמץ ביום טוב, לדעת רש"י (פסחים ו, א ד"ה כופה) והר"ן (שם בדפי הרי"ף ג, א. וכן הביא בהגמ"י בשם ריב"א), אינו יכול לבערו ביום טוב. ומדובר כשביטל את החמץ קודם הפסח ומן התורה אינו עובר על 'בל יראה' וחובת הביעור היא מדרבנן ולכן לא התירו לשורפו, כי אין אומרים 'מתוך שהותרה הבערה לצורך יו"ט, הותרה שלא לצורך' אלא כשיש צורך היום קצת, אבל כאן שמן התורה יצא ידי חובתו בביטול, אין זה צורך היום.

אבל אם לא ביטלו, וחייב לבערו מן התורה, מותר לטלטלו ולבערו כי מאחר שמצוה לבערו, הרי זה כ'צורך היום' (אמנם "אם יש לפניו נהר יפרדנו וישליכנו לנהר ואל ישרפנו כדי למעט בחילול יום טוב" - שו"ע אדה"ז סי' תמו ס"ה).

אך לדעת הרמב"ם, אפילו אם לא ביטל את החמץ, אינו יכול לשורפו ביום טוב ('מגיד משנה', 'כסף משנה') "ואפילו יש לפניו נהר לא ישליכנה לשם, דכיון שהחמץ אסור בהנאה בפסח הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו ביום טוב... ואע"פ שאיסור טלטול המוקצה אינו אלא מדברי סופרים וביעור חמץ שלא ביטלו קודם הפסח הוא מן התורה... יש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה" (שו"ע אדה"ז שם. וכן כתב הכס"מ).

ועוד: בעת טלטול החמץ, עדיין אינו מקיים את מצות הביעור. והמצוה דוחה את האיסור, אף שהוא מדרבנן, רק בזמן קיומה (כס"מ).

ואפילו לשרוף את החמץ במקומו, בלא טלטול, אסור, כי אף שהותרה הבערה לצורך מצוה וזה נחשב 'צורך היום' – אין זו צורך מצוה "כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב, דהיינו, שישליכנו לנהר או לבית הכסא... לפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה ואי אפשר לחכמים להתיר דבר האסור מן התורה, אלא כופה עליו כלי עד הערב. ועל שהייה זו שמשהה את החמץ עד הערב אינו עובר ב'בל יראה' וב'בל ימצא' כיון שהוא רוצה לבערו אלא שחכמים מונעים אותו הרי הוא אנוס, ולא הזהירה תורה 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא למי שבידו לבער" (שו"ע אדה"ז שם).

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מזיגת הכוס לפני ההגדה

הלכות חמץ ומצה פרק ז, הלכה י: כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכוֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם; וְכוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה.

לעיל (הל' ד-ה) מפרט הרמב"ם את הנכלל ב'הגדה': "וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו... ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה", הרי שסיפור יציאת מצרים מתחילתו ועד סופו קרוי הגדה.

ומכך מובן שדבריו כאן ש"כוס שני קורא עליו את ההגדה" אמורים על כל סיפור יציאת מצרים, ולכן מוזגים כוס שני קודם תחילת אמירת ההגדה, כדי לאומרה על הכוס.

אולם ב'שלחן ערוך' (סי' תעג ס"ז) נאמר: "מוזגין לו מיד כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותין כוס שני קודם הסעודה", ומשמע שהמזיגה אינה משום שההגדה צריכה להיאמר על הכוס אלא רק כדי לעורר את התינוקות לשאול.

ו'נפקא מינה' בין השיטות: אם שכח למזוג את הכוס השני קודם ההגדה – לדעת הרמב"ם, נראה שעליו למזוג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולחזור ולומר את ההגדה כדי לקיים את דין האמירה על הכוס, אולם לפי ה'שלחן ערוך' שמזיגת הכוס נועדה רק לשם שאלת התינוקות, אינה מעכבת את קיום מצות ההגדה.

יתירה מכך: לדברי הרמב"ם שדין ההגדה להיאמר על הכוס, מסתבר שגם שתיית הכוס היא חלק ממצוה זו (וכשם שבקידוש יש לשתות את הכוס שעליה נאמר הקידוש), ולפי זה יש מי שהורה כי מי שנשפכה לו הכוס בסוף אמירת ההגדה ימזוג כוס חדשה ויחזור ויאמר עליה את כל ההגדה, כדי לחשוש לשיטת הרמב"ם ששתיית הכוס היא חלק מקיום מצות ההגדה! (ראה הררי קדם ב, פד. מקראי קודש ג, כו).

ו'נפקא מינה' נוספת: לפי הטעם שהמזיגה קודם ההגדה נועדה לעורר את התינוקות לשאול יתכן שדין זה חל רק על בעל הבית העורך את הסדר, אך שאר המסובים אינם צריכים למזוג אז (ראה כף החיים סי' תעג ס"ק קמד). ואילו אם זהו מדיני ההגדה שצריכים לאומרה על הכוס, הרי הדין חל על כל אחד מהמסובים האומר את ההגדה (להורות נתן יג, כג).

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

'על אכילת מצה' או 'לאכול מצה'?

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ח: אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא', חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מַצָּה'... וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר'.

מסוגיית הגמרא (פסחים ז, ב) עולה שנוסח הברכה של בדיקת חמץ הוא 'על ביעור חמץ'. והקשו הראשונים (רמב"ן שם, ר"ן ג, ב בדפי הרי"ף), מדוע אם כן יש ברכות שמברכים בלשון 'ל' ('להניח תפילין' וכדומה)? ותירצו: מצוה שצריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה בלשון 'ל', כי לשון זה מורה שהמצוה מוטלת עליו, ולכן מברכים 'להניח תפילין', 'לישב בסוכה' וכדומה, ומצוה שיכולה להיעשות על ידי שליח מברכים בלשון 'על' ('על המילה', 'על השחיטה').

והקשה ה'אבני נזר' (או"ח סי' שפא), מדוע אם כן מברך 'על אכילת מצה' ו'על אכילת מרור' והרי אלו מצוות שאי אפשר לקיימן על ידי שליח (ולדעת ראשונים הנ"ל אכן מברכים 'לאכול מצה' ו'לאכול מרור')?

ומבאר:

בביעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים שאפשר לברך ב'ל' כי משמעותו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ו) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוות ביעור חמץ היא לא בזמן שנעשה בו הביעור אלא עם תחילת חלות חג הפסח (כדי לא לעבור על 'בל יראה'), וכיון שבהגיע הפסח החמץ כבר מבוער – ראוי יותר לברך 'על ביעור חמץ', שמשמעו גם לשעבר, מאשר 'לבער' שמשמעו רק להבא.

וזה גם הביאור בנוסח 'על אכילת מצה':

זמן אכילת מצה הוא עד חצות (פסחים קכ, ב) ונלמד מגזירה־שווה מהפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", שכמו שמכת בכורות היתה בחצות אף אכילת מצה עד חצות. ולכאורה אינו מובן: מכת בכורות היתה בחצות הלילה ואיך לומדים ממנה שאכילת מצה היא עד חצות? אלא כיון שאי אפשר לאכול בחצות הלילה ממש שהיא כהרף עין והאכילה דורשת זמן, בהכרח שהכוונה היא שבחצות תהא המצה נאכלת כבר, ולכן מתאים יותר לברך 'על אכילת מצה', כי מלשון זה משתמע גם לשעבר ולא 'לאכול מצה' שמשמעו רק להבא.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' ב

שקשה היא עד שאֲפִילּוּ שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבִּמְעֵי אִשָּׁה שתוך שלשה ימים לביאה עדיין ראויה להתעבר, מַסְרַחַת בּוֹ ושוב אינה ראויה.

אָמַר רַב נַחְמָן [בַּר יִצְחָק] לבאר דברי האמוראים, וּשְׁלָשְׁתָּן – רב ושמואל ורבי יוחנן, מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וממנו למדו את נזקי רוח מזרחית, שנאמר (הושע יג טו) 'כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא, יָבוֹא קָדִים רוּחַ ה' מִמִּדְבָּר עֹלֶה, וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וְגוֹ', וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל כְּלִי חֶמְדָּה'. וכך דרשו, מה שנאמר שעל ידי רוח קדים 'יֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ', זוֹ מְקוֹרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, שהעובר שבמעיה נופל, וכדברי רב.

ומה שנאמר 'וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ', זֶה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבִּמְעֵי אִשָּׁה, שמסרחת, וכשמואל. ומה שנאמר 'הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל כְּלִי חֶמְדָּה', זוֹ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם, וכדברי רבי יוחנן. אָמַר רָבָא, עָדֵי – דרשה זו, סוּרָאָה הוּא – מבני סורא היא, דְּדָיְיסֵי קְרָאֵי – שמדייקים לדרוש את הפסוקים היטב.

שואלת הגמרא, מַאי – מה הפירוש של הנאמר בתחילת הפסוק 'כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא'. משיבה הגמרא, אָמַר רָבָא, אֲפִילּוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשמיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מְקוֹמָן שֶׁל הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר.

צריך להבין מדוע לא כלל הלכות שביתת עשור יחד עם הלכות שופר סוכה ולולב, ולכאורה, על פי סדר הזמן היה לו לסדרן בין הלכות אלו ובפרט שבספר זמנים עסקינן. ואין לתרץ שרצה לסדרן בנפרד בהלכות שביתת עשור דהא גופא קשיא, מדוע לא סדרן כסדר זמני המועדים.

ויש לבאר ע"פ מה שכתב בריש הלכות אלו "כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בענינים אלו אלא שזדון מלאכת שבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר, שדיני יוה"כ זהים לדיני שבת (מלבד העונש) ולכן סמך הלכות יוה"כ להלכות שבת.

ובזה מודגשת מטרת חיבורו "הלכות הלכות" שבמקום שאפשר לסדרו על סדר הזמנים או בהתאמה הלכתית – בסמיכות להלכות שבת, מסדרן בהתאם לתוכנן ההלכתי.

משיחת ש"פ קורח (מבה"ח תמוז) ה'תשד"מ
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי[3], שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָעָשׂוֹר וְגוֹמֵר כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה?[4] אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6] - חַיָּב כָּרֵת[7]; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה[8] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[9].

2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". 3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". 4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). 5) שלא אנסוהו לכך. 6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). 7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). 8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כָּל מְלָאכָה[10] שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ בְּשַׁבָּת סְקִילָה[11], חַיָּבִין[12] עַל זְדוֹנָהּ בֶּעָשׂוֹר כָּרֵת. וְכֹל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּשַׁבָּת[13], חַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה[14], אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְאִם עָשָׂה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[15], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[16], אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָמְרוֹ[17] אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה[18] בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ[19], אֶלָּא שֶׁזְּדוֹן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - בִּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בְּכָרֵת.

10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. 11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". 12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . ." "כי" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, – משום שאסור לאכול (העמק דבר). 13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, – אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א' מהלכות שבת). 14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. 15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". 16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. 17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. 18) מדרבנן. 19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. וּמֵאֵת לְקַנֵּב אֶת הַיָּרָק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20] מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[21]. וּמַהוּ הַקִּנּוּב? שֶׁיָּסִיר אֶת הֶעָלִים הַמְעֻפָּשׁוֹת[22], וִיקַצֵּץ הַשְּׁאָר, וִיתַקֵּן אוֹתוֹ לַאֲכִילָה. וְכֵן מְפַצְּעִין[23] בְּאֱגוֹזִין וּמְפָרְכִין[24] בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עֲגְמַת נֶפֶשׁ[25]. וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אָסוּר בִּקְנִיבַת יָרָק וּבִפְצִיעַת אֱגוֹזִים וּבִפְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם[26]. וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר[27] וּבַמַּעֲרָב[28], שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אַחַת מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוֹם[29], אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּשַׁבָּת לְכָל דְּבָרָיו.

20) (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב'). 21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). 22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". 23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. 24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. 25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. 26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" – שבתון שבות" (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. 27) היא בכל. 28) היא ארץ ישראל שהיא במערבה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. 29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוו קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסרו.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[30] יֵשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִיא: לִשְׁבֹּת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִי זֶה הוּא עִנּוּי שֶׁהוּא לַנֶּפֶשׁ? זֶה הַצּוֹם[31]. וְכָל הַצָּם בּוֹ - קַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בּוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[32], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה; מֵאַחַר שֶׁעָנַשׁ הַכָּתוּב כָּרֵת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנָּה, לָמְדוּ שֶׁמַּזְהִרִין אָנוּ בּוֹ[33] עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[34]. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה בּוֹ[35] בְּשׁוֹגֵג[36] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[37].

30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). 31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). 32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. 33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. 34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. 35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. 36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן[38] לָמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[39], שֶׁאָסוּר לִרְחֹץ[40] בּוֹ, אוֹ לָסוּךְ[41] בּוֹ, אוֹ לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל[42], אוֹ לִבְעֹל[43]. וּמִצְוָה לִשְׁבֹּת מִכָּל אֵלּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹבֶת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן; שַׁבַּת - לְעִנְיַן אֲכִילָה[44], וְשַׁבָּתוֹן - לְעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[45]; אֲבָל אִם רָחַץ אוֹ סָךְ אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[46].

38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). 39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. 40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . . ." וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. 42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). 44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). 45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. 46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּת מְלָאכָה בּוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה[47], כָּךְ שְׁבוּת לְעִנּוּי בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ[48] בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב; כְּלוֹמַר: הַתְחֵל לָצוּם[49] וּלְהִתְעַנּוֹת מֵעֶרֶב תִּשְׁעָה[50] הַסָּמוּךְ לַעֲשִׂירִי. וְכֵן בַּיְּצִיאָה שׁוֹהֶה בְּעִנּוּיוֹ מְעַט מִלֵּיל אַחַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָשָׂר[51] סָמוּךְ לַעֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם[52].

47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, – צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". 48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). 49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. 50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). 51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. 52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נָשִׁים[53] שֶׁאוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחָשְׁכָה[54], וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין מְמַחִין בְּיָדָן; שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזָדוֹן. שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר נָשָׁיו, וְהַנַּח לָהֶן, שֶׁיֵּהוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יְהוּ מְזִידִין[55]. וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה[56].

53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. 54) כלומר: לפני שקדש היום. 55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנות ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. 56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתייה, והדברים הראויים ושאינן ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

א. הָאוֹכֵל[2] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַאֲכָלִין הָרְאוּיִין[3] לֶאֱכֹל לְאָדָם כְּכוֹתֶבֶת[4] הַגַּסָּה[5], שֶׁהִיא פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[6] כְּמִעָט[7] - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר זֶה[8]. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת אָדָם כְּמִלֹּא לֻגְמָיו[9] שֶׁל שׁוֹתֶה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי לֻגְמָיו[10] - חַיָּב[11]. וְכַמָּה מְלֹא לֻגְמָיו? כְּדֵי שֶׁיְּסַלְּקֵם לְצַד אֶחָד[12] וְיֵרָאֶה מְלֹא לֻגְמָיו. וְשִׁעוּר זֶה בְּאָדָם בֵּינוֹנִי[13] - פָּחוֹת מֵרְבִיעִית[14]. וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר זֶה. וְהָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר אֶחָד[15].

2) משנה, יומא עג, ב. 3) שנאמר: (ויקרא כג, כז־כט) "ועניתם את נפשותיכם – כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:) פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. 4) פרי התמר בהחלו להתייבש. 5) הגדולה. 6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). 7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". 8) משנה, יומא שם. 9) כמלוא הפה. 10) שכאן אין השיעור שוה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול – שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן – שיעורו קטן. 11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. 12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.). 13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" (ירושלמי יומא פ"ח ה"ב). 14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי – בככותבת הגסה, ושיעור השתיה – במלוא לוגמיו. 15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמַּתִּירִים אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין[16], כְּגוֹן פִּגּוּל[17] וְנוֹתָר[18] וְטֶבֶל[19] וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב אוֹ דָם - הוֹאִיל וְאָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20].

16) יומא עד, ב. 17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). 18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). 19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. 20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) – יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[21]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[22] בַּחֲצִי שִׁעוּר, אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר. וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה חֲצִי שִׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[23].

21) יומא עד, א. 22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי־השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור – יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. 23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אָכַל[24] מְעַט[25] וְחָזַר וְאָכַל[26]: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר[28]; וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר. שָׁתָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית[29] - מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר; וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

24) יומא פ, א. 25) פחות מכשיעור. 26) ובין הכל יש כשיעור. 27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד־משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיה תלמודית ערך אכילת פרס). 28) ודינו כאוכל חצי שיעור. 29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אָכַל אֲכָלִים שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[30], כְּגוֹן עֲשָׂבִים הַמָּרִים אוֹ שְׂרָפִים[31] הַבְּאוּשִׁין, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, כְּגוֹן צִיר[32] אוֹ מוּרְיָס[33] וְחֹמֶץ חַי[34], אֲפִלּוּ אָכַל וְשָׁתָה מֵהֶן הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].

30) משנה, יומא פא, א. 31) מיצים הנוטפים מן האילנות. 32) מים היוצאים מדגים מלוחים. 33) שומן היוצא מדגים מלוחים. 34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד – לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) – טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי – מזוג מי אמרי?". 35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

ו. שָׁתָה חֹמֶץ מָזוּג בְּמַיִם - חַיָּב[36]. הַכּוֹסֵס[37] פִּלְפְּלִין וְזַנְגְּבִיל יָבֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר; אֲבָל זַנְגְּבִיל[38] רָטֹב - חַיָּב[39]. אָכַל עֲלֵי גְפָנִים - פָּטוּר; לוּלְבֵי גְפָנִים[40] - חַיָּב. וְאֵילוּ הֵן לוּלְבֵי גְפָנִים? כֹּל שֶׁלְּבָלְבוֹ[41] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[42] מֵרֹאשׁ הַשָׁّנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים[43]; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי הֵן כְּעֵצִים[44] וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

36) יומא, שם. 37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). 38) קנמון. 39) מגיד־משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. 40) ענפים רכים של גפנים. 41) שהניצו. 42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. 43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. 44) שכבר נעשו קשים.

ז. אָכַל[45] צָלִי בְּמֶלַח - מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לַבָּשָׂר; צִיר[46] שֶׁעַל גַּבֵּי יָרָק - מִצְטָרֵף[47]; מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירֵי הָאֹכֶל הַמְעֹרָבִים עִם הָאֹכֶל - כְּאֹכֶל הֵן חֲשׁוּבִים. הָיָה שָׂבֵעַ מֵאֲכִילָה גַּסָּה שֶׁאָכַל[48] עַד שֶׁקָּץ בִּמְזוֹנוֹ, וְאָכַל יָתֵר עַל שָׂבְעוֹ - פָּטוּר[49], כְּמִי שֶׁאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָם רְאוּיִין לַאֲכִילָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַמַּאֲכָל הַיָּתֵר רָאוּי לְרָעֵב, אֵינוֹ רָאוּי לְכָל מִי שֶׁשָּׂבֵעַ כָּזֶה[50].

45) יומא פ, ב. 46) מיץ. 47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). 48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר – שעוד שָׂבֵעַ מאכילתו ביום (מגיד־משנה). וראה להלן. 49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים – פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' – כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שָׂבֵעַ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר־כך אכל אוכלין ראויין – פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' – פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. 50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו – חייב, כי "רווחא לבסומא שכיח" (מגילה ז:) (רווח־מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

ח. חוֹלֶה[51] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה[52], שֶׁשָּׁאַל לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָרוֹפְּאִים הַבְּקִיאִין אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[53] עַל פִּי עַצְמוֹ[54], עַד שֶׁיֹּאמַר: דַּיִּי[55]. אָמַר הַחוֹלֶה: אֵינִי צָרִיךְ, וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר: צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּיו[56]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רוֹפֵא בָּקִי[57]. רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ. מִקְצָת הָרוֹפְּאִין אוֹמְרִין: צָרִיךְ, וּמִקְצָתָן אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב אוֹ אַחַר הַבְּקִיאִין. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר הַחוֹלֶה: צָרִיךְ אֲנִי; אֲבָל אִם אָמַר: צָרִיךְ אֲנִי - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[58]. לֹא אָמַר הַחוֹלֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ, וְנֶחְלְקוּ הָרוֹפְּאִים, וְהָיוּ כֻּלָּם בְּקִיאִין, וְאֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ אֵינוֹ צָרִיךְ כַּמִּנְיָן שֶׁאָמְרוּ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.

51) משנה, יומא פב, א. 52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). 53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" – "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). 54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך – שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י)". 55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. 56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשה (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). 57) בכתב־יד תימני: "רופא אומן". 58) ביומא, שם: אמר מר בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא צייתנו להו (אין שומעין להם).

ט. עֻבָּרָה[59] שֶׁהֵרִיחָה[60] - לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאָזְנָהּ שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא[61]; אִם נִתְקָרְרָה דַעְתָּהּ בְּזִכָּרוֹן זֶה - מוּטָב, וְאִם לָאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשָׁהּ. וְכֵן[62] מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֻּלְמוֹס[63] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו. וַאֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּשְׁקָצִים מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד[64], וְאֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמְצְאוּ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין.

59) משנה, יומא פב, א. 60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאווה, היא וולדה מסוכנים. 61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברה דארחה (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחושו לה (באזנה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחישה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתיך (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברה דארחה, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר־פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". 62) משנה, יומא פג, א. 63) חולי הרעבון, וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות. 64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו – דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד הט"ז).

י. קָטָן[65] בֶּן תֵּשַׁע[66] שָׁנִים[67] וּבֶן עֶשֶׂר שָׁנִים[68], מְחַנְּכִין[69] אוֹתוֹ לְשָׁעוֹת. כֵּיצַד? הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּשָׁלֹשׁ[70]; הָיָה רָגִיל בְּשָׁלֹשׁ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כֹּחַ הַבֵּן מוֹסִיפִין לְעַנּוֹת אוֹתוֹ בְּשָׁעוֹת. בֶּן אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[71], מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת.

65) משנה, יומא פב, א. 66) אם הוא בריא. 67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). 68) אם הוא קצת חלש. 69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". 70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). 71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה – הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בַּת[72] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[73] - הֲרֵי הֵן כִּגְדוֹלִים לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמַשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה[74]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - עֲדַיִן קְטַנִּים הֵן, וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. קָטָן[75] שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע, אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ[76] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[77].

72) משנה, נדה מה, ב. 73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. 74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו .

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

. . שמעון ולוי . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). 75) משנה, יומא סב, א. 76) אפילו לחינוך שעות. 77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו – מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אָסוּר[2] לִרְחֹץ[3] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֶן[4], בֵּין כָּל גּוּפוֹ בֵּין אֵבֶר אֶחָד. אֲפִלּוּ אֶצְבַּע קְטַנָּה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ בְּמַיִם[5]. וְהַמֶּלֶךְ[6] וְהַכַּלָּה רוֹחֲצִין[7] אֶת פְּנֵיהֶן[8]; כַּלָּה - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ[9], וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה בְּיָפְיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ. וְעַד כַּמָּה נִקְרֵאת כַּלָּה? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[10].

2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. 3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז.) ממה שכתוב (מלכים־א ב, כו): "ולאביתר הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל־ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. 4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. 5) פסחים נד, ב. 6) משנה, יומא עג, ב. 7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). 8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. 9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן – איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? – כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאררים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". 10) אחרי חופתה.

ב. מִי[11] שֶׁהָיָה מְלֻכְלָךְ בְּצוֹאָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטִּנּוּפֶת כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמְדִיחָהּ אִשָּׁה יָדָהּ אַחַת בְּמַיִם, וְנוֹתֶנֶת פַּת לַתִּינוֹק. וְהַחוֹלֶה רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסֻכָּן. וְכָל חַיָּבֵי[12] טְבִילוֹת טוֹבְלִין כְּדַרְכָּן[13], בֵּין בְּתִשְׁעָה בְּאָב בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

11) יומא עז, ב. 12) ביצה יח, ב. 13) אף־על־פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה – בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם־משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

ג. מִי[14] שֶׁרָאָה קֶרִי בַּזְּמַן הַזֶּה[15] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם לַח הוּא - מְקַנֵּחַ בְּמַפָּה וְדַיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְּלֻכְלָכִין בִּלְבַד וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לִרְחֹץ כָּל גּוּפוֹ אוֹ לִטְבֹּל; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל בַּזְּמַן הַזֶּה טָהוֹר, מִפְּנֵי טֻמְאַת מֵת, וְאֵין הָרְחִיצָה מִקֶּרִי לִתְפִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא מִנְהָג[16], וְאֵין מִנְהָג לְבַטֵּל[17] דָּבָר הָאָסוּר, אֶלָּא לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים טוֹבֵל, אֶלָּא כְּשֶׁתִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִיין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[18] שֶׁבְּטֵלָה[19] תַּקָּנָה זוֹ.

14) יומא פח, א. 15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. 16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. 17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". 18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. 19) לא שבטלוה, כי "אין בית־דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא־אם־כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

ד. טִיט[20] שֶׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ אָדָם יָדוֹ עָלָיו וְתַעֲלֶה בָּהּ לַחְלוּחִית, שֶׁאִם הִדְבִּיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ הָאַחֶרֶת תִּדְבַּק בָּהּ לַחְלוּחִית - אָסוּר לֵישֵׁב עָלָיו[21]. לֹא[22] יִמְלֵא אָדָם כְּלִי חֶרֶשׂ מַיִם וְיִצְטַנֵּן בּוֹ; שֶׁהַמַּיִם נִזְחָלִים[23] מִדְּפָנָיו. אֲפִלּוּ כְּלִי מַתֶּכֶת אָסוּר, שֶׁמָּא יִנָּתְזוּ מַיִם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמֻתָּר לְהִצְטַנֵּן בְּפֵרוֹת[24].

20) יומא עח, א. 21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). 22) יומא, שם. 23) בכת"י התימנים: "נוזלים". 24) כיון שאין בהם לחלוחית.

ה. לוֹקֵחַ[25] אָדָם מִטְּפַחַת מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמְנַגְּבָהּ מְעַט[26], וּמַנִּיחָהּ תַּחַת הַבְּגָדִים, וּלְמָחָר מַעֲבִירָהּ עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קֹר הַרְבֵּה.

25) יומא, שם. 26) שלא תהא "טופח על מנת להטפיח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). 27) מדין רחיצה ביום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

ו. הַהוֹלֵךְ[28] לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[29] אוֹ פְּנֵי אָבִיו אוֹ מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[30], אוֹ לִקְרוֹת בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בַּמַּיִם[31] עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[32]. וְעוֹשֶׂה מִצְוָה שֶׁהָלַךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בַּמַּיִם לִמְקוֹמוֹ; שֶׁאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ לַחֲזֹר - אֵינוֹ הוֹלֵךְ[33], וְנִמְצָא נִכְשָׁל[34] מִן הַמִּצְוָה. וְכֵן הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו - עוֹבֵר בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[35]. וּבִלְבַד[36] שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ יְדֵיהֶם מִתַּחַת שׁוּלֵי מְעִילֵיהֶם[37], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל[38].

28) יומא עז, ב. 29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים־ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). 30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד־חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". 31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה – אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). 32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. 33) "התירו סופו משום תחילתו". 34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". 35) משום הפסד ממונם של ישראל – התירו. 36) יומא עז, ב. 37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". 38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא־הדין ליום־כיפור].

ז. אָסוּר[39] לִנְעֹל מִנְעָל[40] וְסַנְדָּל אֲפִלּוּ בְּרַגְלוֹ אַחַת. וּמֻתָּר[41] לָצֵאת בְּסַנְדָּל שֶׁל שַׁעַם[42] וְשֶׁל גֻּמִּי[43] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכוֹרֵךְ[44] אָדָם בֶּגֶד עַל רַגְלָיו וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קְשֵׁי הָאָרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלָיו וּמַרְגִּישׁ שֶׁהוּא יָחֵף[45]. הַתִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמִּנְעָל וְסַנְדָּל[46].

39) יומא עג, ב. 40) למדו בגמרא (יומא עז.) שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 41) יומא עח, ב. 42) קליפת עץ. 43) מין עשב. 44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). 45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. 46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה – גזרו בה רבנן" (מגיד־משנה).

ח. מֻתָּר[47] לְכָל אָדָם לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מֵחֲמַת עַקְרָב[48] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכְנוּ. וְהַחַיָּה[50] מֻתֶּרֶת לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צִנָּה[51] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[52]. וְהַחוֹלֶה[53] כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה.

47) יומא עח, ב. 48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). 49) מן המזיקים. 50) היולדת. 51) משנה, יומא עג, ב. 52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת הי"ג (מגיד־משנה). 53) 'ירושלמי' (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס אנא (חלש ומצונן אני)" ('סדר משנה').

ט. אָסוּר[54] לָסוּךְ[55] מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ, בֵּין[56] סִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִיכָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תַּעֲנוּג[57]. וְאִם[58] הָיָה חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין[59] בְּרֹאשׁוֹ - סָךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[60].

54) יומא עז, ב. 55) "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). 56) ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג – אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג – אסור, שאינה של תענוג – מותר". ולכן פסק רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. 57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). 58) דין זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העינויים – מלבד אכילה ושתייה – דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים. 59) אבעבועות. 60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה בשבת ויום־טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי' תריד).

י. יֵשׁ[61] מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים מֵאִשְׁתּוֹ, וְלֹא יָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק[62], שֶׁמָּא יִרְאֶה אִשְׁתּוֹ וְתִשָּׁא חֵן בְּעֵינָיו, וְיָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ[63]. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק בְּכָל מָקוֹם[64]; שֶׁהַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת - חוֹבָה[65].

61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". 62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע). 63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים" (משנה, שם). 64) "תני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת" (פסחים נג:). וב"ירושלמי" (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי – הלכה כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד־משנה). 65) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

~ יום שני כ"ג סיון ~

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) לִשְׁבֹּת בִּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת. ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ט) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת. י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג. יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. וּבֵאוּר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשותן ביום טוב. וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם. ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה, או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

א. שֵׁשֶׁת יָמִים הָאֵלּוּ שֶׁאֲסָרָן הַכָּתוּב[2] בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, שֶׁהֵן: רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, וְרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וּבְיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - הֵן הַנִּקְרָאִין יָמִים טוֹבִים[3]. וּשְׁבִיתַת כֻּלָּן שָׁוָה. שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה[4], חוּץ מִמְּלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּן אֲכִילָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ וְגוֹמֵר.

2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. 3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד) "ושמחת בחגיך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו' ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו "ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט"ו): "ושבחתי אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח". וראה שמואל־א פרק כ"ה פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. 4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. 5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

ב. כָּל הַשּׁוֹבֶתֶת מִמְּלֶאכֶת עֲבוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי קִיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה[6]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן "שַׁבָּתוֹן"[7], כְּלוֹמַר, שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֶן מְלָאכָה[8] שֶׁאֵינָהּ לְצָרְכָּן אֲכִילָה[9], כְּגוֹן שֶׁבָּנָה אוֹ הָרַס אוֹ אָרַג וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶן. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה[10] - לוֹקֶה[11] מִן הַתּוֹרָה[12].

6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. 7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי וברא‌שון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשהו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. 8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. 9) אפילו אם עשאה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). 10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה – קודם עשותו אותה – על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. 12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב־ג.

ג. הָעוֹשֶׂה[13] אֲבוֹת מְלָאכוֹת[14] הַרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב בְּהַתְרָאָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וּבָנָה וְסָתַר וְאָרַג בְּהַתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. חִלּוּק מְלָאכוֹת לְשַׁבָּת[15], וְאֵין חִלּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב[16].

13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. 14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. 15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). 16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" – ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם בים השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

ד. כָּל[17] מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת, אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[18] - לוֹקֶה, חוּץ מִן הַהוֹצָאָה[19] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה[20]; שֶׁמִּתּוֹךְ[21] שֶׁהֻתְּרָה[22] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. לְפִיכָךְ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא קָטָן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מַפְתֵּחַ וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. וְכֵן מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וּשְׁאָר מְלָאכוֹת: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה - מֻתָּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וַאֲפִיָּה וְלִישָׁה[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכֹל שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ אֲכִילָה - אָסוּר, כְּגוֹן כְּתִיבָה וַאֲרִיגָה וּבִנְיָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. 18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). 19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת – ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). 20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). 21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל – שנפסקה הלכה כמותם – "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". 22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". 23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך – מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

ה. כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לְהֵעָשׂוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[24], וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן אִם נַעֲשֵׂית מִבָּעֶרֶב - אָסְרוּ חֲכָמִים[25] לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וְלָמָּה אָסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזֵרָה[26] שֶׁמָּא יַנִּיחַ אָדָם מְלָאכוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב[27], וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כֻּלּוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂיַּת אוֹתָן מְלָאכוֹת, וְיִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לֶאֱכֹל[28].

24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. 26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. 27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". 28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא אָסְרוּ הַהוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל הַהוֹצָאָה הִיא מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אָסְרוּהָ? כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְיוֹלִיךְ וְיָבִיא כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה, וְיַשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שֶׁיָּדָיו אֲסוּרוֹת. אֲבָל שְׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן עֵסֶק[29], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

ז. כֵּיצַד?[30] אֵין קוֹצְרִין[31] וְלֹא דָשִׁין[32] וְלֹא זוֹרִין וְלֹא בּוֹרְרִין[33] וְלֹא טוֹחֲנִין[34] אֶת הַחִטִּים וְלֹא מְרַקְּדִין[35] בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְאֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן.

30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. 31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). 32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. 33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. 34) שם דף י"ד עמוד א'. 35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

ח. אֲבָל לָשִׁין[36] וְאוֹפִין וְשׁוֹחֲטִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם עָשָׂה אֵלּוּ מִבָּעֶרֶב, יֵשׁ בְּכָךְ הֶפְסֵד[37] אוֹ חֲסָרוֹן טַעַם. שֶׁאֵין לֶחֶם חַם אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבְּשֵׁל הַיּוֹם כְּלֶחֶם שֶׁנֶּאֱפָה מֵאֶמֶשׁ וּכְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֵאֶמֶשׁ, וְלֹא בָּשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם כְּבָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט מֵאֶמֶשׁ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן מַכְשִׁירֵי[38] אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבָּעֶרֶב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיצַת תְּבָלִין[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעימים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. 38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. 39) שאין התבלין עצמם אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אֵין[40] אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶׁיֵּאָכֵל בְּחֹל, וְלֹא הֻתְּרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה אֶלָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּדֵי לֵהָנוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עָשָׂה[41] כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַמּוֹתָר בְּחֹל.

40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. 41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

י. מְמַלְּאָה[42] אִשָּׁה קְדֵרָה בָּשָׂר[43], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. מְמַלֵּא[44] נַחְתּוֹם חָבִית שֶׁל מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמְמַלְּאָה אִשָּׁה תַּנּוּר פַּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לְכִכָּר אֶחָד; שֶׁבִּזְמַן[45] שֶׁהַפַּת מְרֻבָּה בַּתַּנּוּר הִיא נֶאֱפֶת יָפֶה[46]. וּמוֹלֵחַ[47] אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בָּשָׂר בְּבַת אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. 43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). 44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. 45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). 46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. 47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. הַמְבַשֵּׁל[49] אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁזְּמַן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׁאַר הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל לְמָחָר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[50]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים[51]. וְאִם הֶעֱרִים - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְמִירוּ בְּמַעֲרִים יוֹתֵר מִן הַמְּזִיד[52].

49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ו', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. 51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת" (רש"י). 52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב – אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו – לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

יב. מִי[53] שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת[54] - לֹא יִשְׁחַט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיְּכוֹל[55] לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת[56] צָלִי[57] מִבְּעוֹד יוֹם; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּחֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. 54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). 55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממונו (הרב המגיד). 56) ומשום אותו כזית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). 57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

יג. אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין[58] בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לְהַאֲכִיל כּוּתִים אוֹ כְּלָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם - לָכֶם וְלֹא לְכוּתִים, לָכֶם וְלֹא לְכְלָבִים[59]. לְפִיכָךְ מְזַמְּנִין אֶת הַכּוּתִי בְּשַׁבָּת[60], וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַכּוּתִי מֵאֵלָיו - אוֹכֵל עִמָּהֶן מַה שֶּׁהֵן אוֹכְלִין, שֶׁכְּבָר הֶכִינוּהָ.

58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. 59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". 60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

יד. בְּהֵמָה[61] שֶׁחֲצִיָּהּ שֶׁל כּוּתִי וְחֲצִיָּהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֲבָל עִסָּה שֶׁחֲצִיָּהּ לְכוּתִים וְחֲצִיָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְחַלֵּק הַבָּצֵק. בְּנֵי[62] הַחַיִל שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם פַּת בְּיוֹם טוֹב, אִם כְּשֶׁנּוֹתְנִין פַּת מִמֶּנָּה לְתִינוֹק אֵין מַקְפִּידִין - מֻתָּר לֶאֱפוֹתוֹ לָהֶן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פַּת וָפַת רָאוּי לְתִינוֹק. עִסָּת[63] הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין[64] מִמֶּנָּה - נֶאֱפֵית[65] בְּיוֹם טוֹב.

61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייתנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. 63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. 65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הבצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

טו. הַמְבַשֵּׁל[66] בְּיוֹם טוֹב לְכוּתִים אוֹ לִבְהֵמָה אוֹ לְהַנִּיחַ לְחֹל - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁאִלּוּ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים[67], הָיָה אוֹתוֹ תַּבְשִׁיל רָאוּי לָהֶן[68]. עָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וְהוֹתִיר - מֻתָּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְכוּתִים[69] וְלִבְהֵמָה.

66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. 67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). 68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליה" (גמרא). 69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

טז. רְחִיצָה[70] וְסִיכָה - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[71], וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ - לְכָל שֶׁצָּרִיךְ הַגּוּף[72]. לְפִיכָךְ, מְחַמִּין חַמִּין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוּפוֹ - אָסוּר, מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחָץ[73]. וְחַמִּין[74] שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - רוֹחֵץ בָּהֶן כָּל גּוּפוֹ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּשַׁבָּת בִּלְבַד[75].

70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. 73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתייה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן. 74) הרי"ף בשם הגאונים. 75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. כֹּל[76] שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת[77] - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמְלָאכָה אוֹ מֵבִיא לִידֵי מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם מֻתָּרִים בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[78] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר בְּשַׁבָּת - מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵין בְּשַׁבָּת: אִסּוּר מֻקְצֶה, שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב וּמֻתָּר בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי[79] שֶׁיּוֹם טוֹב קַל מִשַּׁבָּת, אָסְרוּ בּוֹ הַמֻּקְצֶה, שֶׁמָּא יָבוֹא לְזַלְזֵל בּוֹ.

76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסרום חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. 78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. 79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. כֵּיצַד?[80] תַּרְנְגֹלֶת[81] הָעוֹמֶדֶת לְגַדֵּל בֵּיצִים, וְשׁוֹר הָעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ, וּפְרוֹת הָעוֹמְדִין לְסִחוֹרָה - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֻקְצֶה הֵן, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיָּכִין אוֹתָם מִבָּעֶרֶב וְיַחְשֹׁב עֲלֵיהֶם לַאֲכִילָה[82]. אֲבָל בְּשַׁבָּת - הַכֹּל מוּכָן אֵצֶל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַכָּנָה. וּכְשֵׁם שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, כָּךְ הַנּוֹלָד[83] אָסוּר.

80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. 81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. 82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. 83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב), אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. חֹל[84] מֻכָּן לְשַׁבָּת, וְחֹל מֻכָּן לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין יוֹם טוֹב מֻכָּן לְשַׁבָּת, וְלֹא שַׁבָּת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכָךְ[85], בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב אַחַר הַשַּׁבָּת - אֲסוּרָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּרְנְגֹלֶת עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה[86]; הוֹאִיל וּמֵאֶמֶשׁ[87] נִגְמְרָה הַבֵּיצָה, נִמְצָא שַׁבָּת מֻכָּן אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב[88]. וַאֲסָרוּהָ בְּכָל יוֹם טוֹב[89], גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּכָל שַׁבָּת - אֲסוּרָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב.

84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" – חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת – רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". 85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'). 86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). 87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). 88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). 89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסרוה, כי "סעודת חול לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וּכְשֵׁם[90] שֶׁאָסוּר לְאָכְלָה, כָּךְ אָסוּר לְטַלְטְלָהּ. וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בְּאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי לְמָחָר יַתִּירוּ הַכֹּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[91]. הַשּׁוֹחֵט[92] תַּרְנְגֹלֶת בְּיוֹם טוֹב[93] וּמָצָא בָּהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֶלָּא אַקְרַאי בְּעָלְמָא - לֹא גָּזְרוּ בּוֹ[94].

90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה – ואם נתערבה באלף כולן אסורות". 91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" – החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). 92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. 93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). 94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. זֶה[95] שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כָּל יוֹם טוֹב מֵאֵלּוּ שְׁנֵי יָמִים - מִנְהָג הוּא[96]. וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּגָּלֻיּוֹת. וְאֵין עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְבַד. וּבְהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מִסֵּפֶר זֶה נִבְאַר עִקַּר מִנְהָג זֶה, וּמֵאֵי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מָקוֹם[97].

95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המנדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים – י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). 97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

כב. יוֹם טוֹב[98] שֵׁנִי, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן - אָסוּר בַּשֵּׁנִי. וְכָל הַמְחַלֵּל[99] יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָّנָה[100] - בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שַׁבּוּת[101], בֵּין בִּמְלָאכָה[102], בֵּין שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם[103] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[104], אוֹ מְנַדִּין[105] אוֹתוֹ, אִם[106] לֹא יִהְיֶה מִן הַתַּלְמִידִים[107]. וּכְשֵׁם[108] שֶׁהָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה[109] - כָּךְ הַשֵּׁנִי. וְאֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ, אֶלָּא לְעִנְיַן מֵת בִּלְבַד.

98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 99) ראה מה שכותב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. 100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמטעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י או"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. 101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. 102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. 103) שם פרק כ"ז. 104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראו". 105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. 106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. 107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. 108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. 109) ראה להלן פרק ו'.

כג. כֵּיצַד?[110] הַמֵּת - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן יִתְעַסְּקוּ בִּקְבוּרָתוֹ הַכּוּתִים[111], וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי[112] יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו, כְּגוֹן עֲשִׂיַּת הַמִּטָּה וּתְפִירַת הַתַּכְרִיכִין וּקְצִיצַת הַבְּשָׂמִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה; שֶׁיּוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי הַמֵּת כְּחֹל הוּא חָשׁוּב, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. 111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), – אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). 112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גְּלִיּוֹת - שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת הֵן, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד[113]. לְפִיכָךְ, דָּבָר שֶׁהָיָה מֻקְצֶה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּרִאשׁוֹן, אִם הֻכִּין אוֹתוֹ לַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114]. כֵּיצַד?[115] בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן - תֵּאָכֵל בַּשֵּׁנִי. חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּצּוֹדוּ[116] בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכְלוּ בַּשֵּׁנִי. דָּבָר הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע שֶׁנֶּעֱקַר בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכֵל בַּשֵּׁנִי. וְכֵן[117] מֻתָּר לִכְחֹל אֶת הָעַיִן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חֹלִי[118]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קְדֻשָּׁה אַחַת הֵן[119], וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֶלָּא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבַד, אֲבָל בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי[120]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[121]. שַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלְדָה בֵּיצָה בְּאַחַד מֵהֶן - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ נוֹלְדָה בְּיוֹם שֵׁנִי - לֹא תֵּאָכֵל בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לוֹ.

113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. 114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. 115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 116) שם דף כ"ד עמוד א'. 117) שם דף כ"ב עמוד א'. 118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. 119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). 120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') – הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אֶפְרוֹחַ[2] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה. וְעֵגֶל[4] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיְתָה אִמּוֹ עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה - מֻתָּר[5], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּכָן עַל גַּבֵּי אִמּוֹ, וְאִלּוּ שָׁחַט אִמּוֹ, הָיָה זֶה שֶׁבְּמֵעֶיהָ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נוֹלַד.

2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. 3) לאכלו ולטלטלו ביום־טוב. 4) ביצה ו, ב. 5) אם אנו יודעין בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמוֹת[6] שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם, וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[7] - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין, וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוֹעוֹת וְלָנוֹת חוּץ לַתְּחוּם[8], אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצִין, וְאֵין דַּעַת אַנְשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם.

6) משנה, ביצה מ, א. 7) והן "הבהמות הבייתיות" שבמשנה שם. 8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים[9] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם בְּיוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב[10]. לְפִיכָךְ, אָסוּר לִרְאוֹת[11] מוּמֵי קָדָשִׁים[12] בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַתִּירֵם הֶחָכָם בְּמוּמָן, וְיָבוֹא זֶה לִשְׁחֹט בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל[13] רוֹאֶה הוּא הַמּוּם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר מַתִּיר אוֹ אוֹסֵר.

9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי־אפשר שאין מקדש, וממתינים עד שיפול בו מום קבוע, שעל־ידי־זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). 10) שהיא מוקצה (שבת מו:). 11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. 12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום־טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד־משנה). 13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכוֹר[14] שֶׁנּוֹלַד וּמוּמוֹ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מוּכָן[15]. וְאֵין מְבַקְּרִים אוֹתוֹ[16] בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עָבַר וְרָאָה מוּמוֹ וּבִקְּרוֹ וְהִתִּירוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שֶׁנָּפַל[17] לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ[18] וְאֶת בְּנוֹ[19] שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר - מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְשׁוֹחֵט אֶת אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הִתִּירוּ[20] לְהַעֲרִים[21]. בְּהֵמַת[22] חֵלִין שֶׁנָּפְלָה[23] מִן הַגַּג, וְעָמְדָה מֵעֵת לְעֵת, וַהֲרֵי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה[24] - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבָּדֵק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמָּצֵא כְּשֵׁרָה וְתֵאָכֵל[25].

14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא־אם־כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). 15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנולד במומו (רש"י), ובכניסת היום־טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ביצה כו:). 16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי־אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום־טוב" (ראב"ד). 17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. 18) ביצה לז, א. 19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". 20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו – עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפי"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. 21) "תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא מרמה" (רבינו בפירוש המשניות, תמורה פ"ה מ"א). 22) ביצה לד, א. 23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). 24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "ושהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסח אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסח אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). 25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אַוָּזִין[26] וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁבַּבַּיִת[27] - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין[28], וְאֵין צְרִיכִין זְמוּן. אֲבָל יוֹנֵי שׁוֹבָךְ[29] וְיוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפָּרִים[30] שֶׁקִּנְּנוּ בִּטְפִיחִין[31] אוֹ בְּכִירָה[32] וּבְפַרְדֵּס - הֲרֵי אֵלּוּ מֻקְצֶה. וְצָרִיךְ[33] לְזַמֵּן מִבָּעֶרֶב וְלוֹמַר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ אֲנִי נוֹטֵל; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעְנֵעַ.

26) ביצה כה, א. 27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). 28) ומותר לצודם ביום־טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. 29) קן יונים. 30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. 31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. 32) בכת"י חסרות תיבות אלו. 33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך ויוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום־טוב (מגיד־משנה).

ו. זְמַן[34] שְׁחוֹרִים וּלְבָנִים[35], וּמָצָא שְׁחוֹרִים בִּמְקוֹם לְבָנִים וּלְבָנִים בִּמְקוֹם שְׁחוֹרִים - אֲסוּרִים; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא אוֹתָן שֶׁזְּמַן פָּרְחוּ לָהֶן, וְאֵלּוּ אֲחֵרִים הֵן[36], וְכָל סְפֵק מוּכָן - אָסוּר[37]. זְמַן שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה - הַכֹּל אָסוּר[38]. שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם - מֻתָּרִין. זְמַן בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא לִפְנֵי הַקֵּן, אִם אֵין שָׁם בַּקֵּן אֶלָּא הֵן וְאֵינָן יְכוֹלִין לִפְרֹחַ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם קֵן אַחֵר בְּקֶרֶן זָוִית בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין הַמְּדֻדָּה מְדֻדָּה אֶלָּא כְּנֶגֶד קִנּוֹ בְּשָׁוֶה.

34) משנה, ביצה י, ב. 35) יונים שחורים ויונים לבנים. 36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). 37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב (ביצה ג: ד.) או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד־משנה). 38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוץ, ואינו בטל בַּשְּׁנַיִם המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"כ.

ז. דָּגִים[39] שֶׁבְּבֵיבָרִין[40] גְּדוֹלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִין[41] גְּדוֹלִים: כֹּל שֶׁהוּא מְחֻסַּר צִידָה, עַד שֶׁאוֹמְרִים: הָבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה[42], וְאֵין צָדִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֹאכְלוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מְצוּדָה - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וְצָדִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן[43] חַיָּה שֶׁקִּנְּנָה בְּפַרְדֵּס[44] הַסָּמוּךְ לָעִיר - יְלָדֶיהָ כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין צִידָה, אֵינָם צְרִיכִים זְמוּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן.

39) משנה, ביצה כג, ב. 40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. 41) גני חיות מוקפים גדר סביב. 42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום־טוב, לפי שהניצודים ביום־טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום־טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). 43) ביצה כה, א. 44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת[45] חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפְּרָסָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יִטֹּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁנְּצוּדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[46]. הַסּוֹכֵר[47] אַמַּת הַמַּיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁכְּבָר נִצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וַהֲרֵי הֵן מוּכָנִין.

45) משנה, ביצה כד, א. 46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן – אסור. 47) ביצה כה, א.

ט. בַּיִת[48] שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִין[49], וְנִפְחַת[50] - נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפִּחָת[51]. הָעוֹמֵד[52] עַל הַמֻּקְצֶה[53] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[54] בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[55], שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֶפְקֵר - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם[56] וְיֹאמַר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל. וְאִם לֹא רָשַׁם - לֹא יִטֹּל.

48) משנה, ביצה לא, ב. 49) לאכילה. 50) מאליו. ולא ששברו את הכותל ביום־טוב. 51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). 52) משנה, ביצה לד, א. 53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. 54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד־משנה). 55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים – אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שמותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה – ביום־טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום־טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. 56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

י. כּוּתִי[57] שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֵבִיא[58] חַיָּה אוֹ עוֹפוֹת אוֹ דָּגִים שֶׁאֶפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עַד לָעֶרֶב[59], וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[60]. וַאֲפִלּוּ הֲדַס[61] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מֵרִיחַ בּוֹ לָעֶרֶב עַד שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מֵאוֹתוֹ הַמִּין בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהָיְתָה צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֶתְמוֹל נֶעֱקַר אוֹ נִצּוֹד: אִם הֱבִיאוֹ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מֻתָּר, וְאִם הֱבִיאוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְהַבָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר[62].

57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. 58) ברייתא, שם. 59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא ליל יום־טוב שני, ומותרין ממה־נפשך, אם הלילה הוא חול – הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, עד ליל מוצאי יום־טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אוסר כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. 60) שלא יהנה ממלאכת יום־טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ו'תוספות' שם). 61) כן מפורש בעירובין מ, א. 62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה.). [ואף אם הביאו מחוץ לי"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום־טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'].

יא. עֵצִים[63] שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהַסִּיקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד[64]. וְאִם נָשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - מַרְבֶּה[65] עֲלֵיהֶן עֵצִים מוּכָנִין וּמַסִּיקָן. עֲרֵימַת[66] הַתֶּבֶן[67] וְאוֹצָר שֶׁל עֵצִים - אֵין מַתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הֵכִין מִבָּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה. וְאִם הָיָה הַתֶּבֶן מְעֹרָב[68] בְּקוֹצִים[69], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לָאֵשׁ - הֲרֵי זֶה מוּכָן.

63) ביצה ד, ב. 64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. 65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף – כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). 66) משנה, ביצה ל, א. 67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה – מותר (לחם־משנה). 68) מערב יום־טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, או"ח סי' תקיח). 69) ובשו"ע או"ח סי' תקיח ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אֵין[70] מְבַקְּעִין עֵצִים מִסְּוָאר[71] שֶׁל קוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה; וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹלָד. וְכֵן[72] כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד. אֲבָל מַסִּיקִין בְּכֵלִים שְׁלֵמִים[73], אוֹ בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהֲרֵי הוּכְנוּ לִמְלָאכָה אַחֶרֶת מִבָּעֶרֶב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: אֲגוֹזִים[74] וּשְׁקֵדִים שֶׁאֲכָלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן. וְיֵשׁ[75] נֶסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן: שֶׁאִם אֲכָלָן מִבָּעֶרֶב - אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵקִצּוּ; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - מַסִּיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּכָנִין עַל גַּב הָאֹכֶל.

70) משנה, ביצה לא, א. 71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). 72) שבת כט, א. 73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחז בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). 74) מכאן עד "ואם אכלן ביום־טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום־טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). 75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב־יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוז' כותב "לא נפלאת היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידינו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר־תורה שהיו מגיהין ממנה בעזרה המכונה לבן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום־טוב הי"ד).

יג. קוֹץ[76] רָטֹב - הֲרֵי הוּא מֻקְצֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַסָּקָה. לְפִיכָךְ, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ בָּשָׂר[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חיזרא". 77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" – להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוֹטְלִין[78] עֵצִים הַסְּמוּכִים לְדָפְנֵי[79] הַסֻּכָּה וּמַסִּיקִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּהֵן, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשָּׂדֶה[80], אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻנָּסִין שָׁם מִבָּעֶרֶב[81]. אֲבָל[82] מְגַבֵּב[83] הוּא בַּשָּׂדֶה[84] מִלְּפָנָיו[85], וּמַדְלִיק שָׁם. וּמְבִיאִין[86] מִן הַמְכֻנָּסִין שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מֻקֶּפֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פּוֹתַחַת[87], וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת[88]; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן מֻקְצֶה.

78) משנה, ביצה ל, ב. 79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. 80) העצים התלושים. 81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. 82) משנה, ביצה לג, א. 83) מלקט. 84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. 85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. 86) משנה, ביצה לא, א. 87) מסגר. 88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

טו. עֲלֵי[89] קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְכֻנָּסִין בְּקַרְפֵּף[90] - כֵּיוָן שֶׁהָרוּחַ מְפַזֶּרֶת אוֹתָן, הֲרֵי הֵן כִּמְפֻזָּרִין[91] וַאֲסוּרִין. וְאִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶן כְּלִי כָּבֵד מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין.

89) ביצה לא, א. 90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. 91) שאינו סומך עליהן מערב יום־טוב, שהוא חושב שהרוח פזרתן כבר (רש"י).

טז. בְּהֵמָה[92] שֶׁמֵּתָה בְּיוֹם טוֹב: אִם הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת[93] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מְחַתְּכָה לְכֶלְבִּים; וְאִם לַאו - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה, וְלֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ. בְּהֵמַת קָדָשִׁים[94] שֶׁמֵּתָה, וּתְרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ[95].

92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. 93) שחשב עליה שתמות ביום־טוב ויתננה לכלב. 94) אפילו היתה מסוכנת מערב יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: ו'תוספות' שם. 95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיזם ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דָּגִים[96] וְעוֹפוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מֻקְצֶה[97] - אֵין מַשְׁקִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת[98]; שֶׁמָּא יָבוֹא לִקַּח מֵהֶן. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

96) ביצה כג, ב. 97) ראה למעלה הלכה ז. 98) אף־על־פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. הַמַּכְנִיס[99] עָפָר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם יִחֵד לוֹ בַּחֲצֵרוֹ קֶרֶן זָוִית - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צָרְכָּיו. וְכֵן[100] אֵפֶר שֶׁהֵסַק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[101] - מוּכָן; וְשֶׁהֵסַק[102] בְּיוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַם כְּדֵי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה[103] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, שֶׁעַדַיִן אֵשׁ הוּא; וְאִם לַאו - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. מִי[104] שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר[105] נָעוּץ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְנִתְקוֹ[106] בְּיוֹם טוֹב, וְהֶעֱלָה עָפָר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עָפָר תִּיחוּחַ[107] - הֲרֵי זֶה מְכֻסֶּה[108] בּוֹ וּמְטַלְטְלוֹ; אֲבָל אִם הֶעֱלָה גּוּשׁ עָפָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְתֹּשׁ[109] אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. 100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא". 101) ביצה ח, א. 102) שם. 103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. 104) משנה (ביצה ב.). 105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. 106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקו. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" – 'בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט – לא יכסה עד הערב), וכל־שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף־על־פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" – זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ז) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל – לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. 107) עפר רך. 108) אם שחט חיה או עוף שמצוות־עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פי"ד. 109) שכתישה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי[2] שֶׁהָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן[3] אוֹ אֵפֶר מוּכָן, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף וּמְכַסֶּה דָּמָם; וְאִם אֵין לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר הָרָאוּי לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָם עַד לָעֶרֶב[4]. וְכֵן בְּרִיָּה[5] שֶׁהוּא סָפֵק[6] אִם חַיָּה הִיא אִם בְּהֵמָה[7] - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָהּ עַד לָעֶרֶב, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: חַיָּה וַדָּאִית הִיא וּלְפִיכָךְ כִּסָּה דָּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיָבוֹא הָרוֹאֶה לְהַתִּיר חֶלְבּוֹ[8].

2) משנה, ביצה ב, א. 3) מערב יום־טוב. 4) ראה

למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". 5) משנה, ביכורים פ"ב. 6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". 7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפי"ד מהל' שחיטה). 8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

ב. וְכֵן[9] הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יְכַסֶּה דָּמָם בְּיוֹם טוֹב[10]. שָׁחַט בְּהֵמָה[11] חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעָרֵב דָּמָם - לֹא יְכַסֶּה אוֹתוֹ עַד לָעֶרֶב[12]; וְאִם הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר, וְיָכוֹל לְכַסּוֹת הַכֹּל בִּדְקִירָה אַחַת - הֲרֵי זֶה יְכַסֶּהוּ[13].

9) ביצה ח, ב. 10) שהיה לו לכסות מערב יום־טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום־טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום־טוב (רש"י). 11) שדמה פטור מכיסוי. 12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). 13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו ('מגן אברהם' בשו"ע או"ח סי' תצח).

ג. הַשּׁוֹחֵט[14] בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב - מֻתָּר לוֹ לִתְלֹשׁ צֶמֶר לִמְקוֹם הַסַּכִּין[15] בְּיָדוֹ[16]; וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ[17], אֶלָּא יִשָּׁאֵר שָׁם מְסֻכָּךְ כִּשְׁאָר[18] צֶמֶר הַצַּוָּאר. אֲבָל בְּעוֹף - לֹא יִמְרֹט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּרְכּוֹ, וְנִמְצָא תּוֹלֵשׁ[19] בְּיוֹם טוֹב[20].

14) בכורות כה, א. 15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר – תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. 16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום־טוב. 17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו ('תפארת ישראל' בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). 18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בבי"ת). 19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי־אפשר לעשות מערב יום־טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום־טוב (הרא"ש). 20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי־אפשר לשחוט בלא זה ('חיי אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף־על־פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

ד. הַמַּפְשִׁיט עוֹר בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב[21] - לֹא יִמְלָחֶנּוּ; שֶׁזֶּה עֲבוּד הוּא[22], וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ אֲכִילָה. אֲבָל נוֹתְנוֹ[23] לִפְנֵי בֵּית הַדְּרִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּדְרְסוּ עָלָיו[24] וְלֹא יִפָּסֵד. וְלֹא הִתִּירוּ דָּבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שִׁמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלִּשְׁחֹט[25]. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ בָּשָׂר לְצָלִי[26] עַל גַּבֵּי הָעוֹר[27], וּמַעֲרִימִים בְּדָבָר זֶה[28]. כֵּיצַד? מוֹלֵחַ מְעַט בָּשָׂר מִכָּאן וּמְעַט מִכָּאן, עַד שֶׁיִּמְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ.

21) וגם נשחטה ביום־טוב (מגיד־משנה). 22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פי"א). 23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום־טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום־טוב, אסור – הואיל והיה יכול למלחו מערב יום־טוב. מגיד־משנה). 24) ולא ניכר כל־כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). 25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא.). 26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. 27) אף שעל־ידי־זה ימלח גם העור קצת. 28) 'ירושלמי' פ"א ה"ו. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום־טוב, וימנע משמחת יום־טוב.

ה. בַּמֶּה[29] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלֵחַ לְצָלִי, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מֶלַח הַרְבֵּה[30]; אֲבָל לִקְדֵרָה[31] - אָסוּר לִמְלֹחַ עַל הָעוֹר. וְכֵן[32] אֵין מוֹלְחִין[33] אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין מְהַפְּכִין[34] בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בְּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[35], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה.

29) ביצה יא, א. 30) [בפ"ו מהלכות אסורות הי"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד־משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א: "ומצוה למלוח הבשר (בקרבנות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע]. 31) והוא־הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדירה – אסור (ביצה, שם). 32) ביצה, שם. 33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח – יש בו משום מעבד. 34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרחו. 35) כתנא־קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

ו. הַמַּפְשִׁיט[36] אֶת הַבְּהֵמָה - לֹא יַרְגִּיל בְּיוֹם טוֹב. כֵּיצַד הוּא הַמַּרְגִּיל? זֶה הַמּוֹצִיא כָּל בָּשָׂר מֵרֶגֶל אַחַת, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא כָּל הָעוֹר שָׁלֵם וְלֹא יִקָּרַע. מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרֵחַ בְּהֶפְשֵׁט זֶה טִרַח גָּדוֹל[37], וְאֵין בּוֹ צֹרֶךְ לַמּוֹעֵד. וְכֵן[38] אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּית יָד[39] בַּבָּשָׂר. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּסַּכִּין. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סִימָן[40] בַּבָּשָׂר.

36) בכורות לג, א. 37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל־ידי־זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' או"ח סי' תצט, ועיין כסף־משנה כאן). 38) ביצה כח, א. 39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לביתו, וביום־טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום־טוב" (רש"י ביצה כח.). 40) "שלא יחליפהו הנושאו" (רש"י).

ז. מוֹלְגִין[41] אֶת הָרֹאשׁ[42] וְאֶת הָרַגְלַיִם, וּמְהַבְהֲבִין אוֹתָן בָּאוּר; אֲבָל אֵין טוֹפְלִין אוֹתָן בְּסִיד[43] וּבְחַרְסִית[44] וְלֹא בַּאֲדָמָה, וְאֵין גּוֹזְזִין אוֹתָן בְּמִסְפָּרַיִם[45]. וְכֵן אֵין גּוֹזְזִין אֶת הַיֶּרֶק בְּתִסְפֹּרֶת שֶׁלּוֹ; אֲבָל מְתַקְּנִין אֶת הָאֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹצִים, כְּגוֹן קֻנְדָּס[46] וְעַכָּבִיּוֹת[47], בְּתִסְפֹּרֶת[48].

41) ביצה לד, א. 42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. 43) שזה נראה כעיבוד. 44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. 45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). 46) בכת"י התימנים, הגירסא "קורנס". 47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. 48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

ח. מֵתָּר[49] לָלוּשׁ עִסָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹם טוֹב. וְהַלָּשׁ[50] עִסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵינוֹ מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה בְּיוֹם טוֹב[51]. וְאִם לָשָׁהּ בְּיוֹם טוֹב - מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה[52] וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. וְאִם[53] הָיְתָה עִסָּה טְמֵאָה, אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת הַחַלָּה - לֹא יְבַשֵּׁל אֶת הַחַלָּה; שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לֶאֱכֹל[54], וְזוֹ לִשְׂרֵפָה[55] עוֹמֶדֶת. וְכֵן[56] אֵין שׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין קָדָשִׁים[57] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁשְּׂרֵפַת קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[58] - עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[59], וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[60].

49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה ביום־טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. 50) ביצה ט, א. 51) שאפשר לעשותה מערב יום־טוב. 52) "מצות־עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). 53) משנה, פסחים מו, א. 54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יֵאָכֵל לכל נפש הוא לבדו יֵעָשֶׂה לכם". 55) כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). 56) שבת כד, ב. 57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות־עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פי"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). 58) בכתב־יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". 59) ראה למעלה פ"א ה"ב. 60) שבת כה, ב.

ט. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בָהּ? יַנִּיחֶנָּה עַד הָעֶרֶב[61] וְיִשְׂרֹף אוֹתָהּ. הָיָה[62] יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם יַנִּיחֶנָּה תַּחְמִיץ[63] - לֹא יַפְרִישׁ אֶת הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא[64] יֹאפֶה אֶת כָּל הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה לֶחֶם.

61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה — זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה — 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא או"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פי"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. 62) משנה, פסחים מו, א. 63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? — כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). 64) במשנה, אמרו עוד: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

י. אֵין[65] אוֹפִין בְּפוּרְנִי[66] חֲדָשָׁה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפָּחֵת[67] וְתַפְסִיד הַלֶּחֶם, וְיִמָּנַע מִשִּׁמְחַת יוֹם טוֹב. אֵין[68] גּוֹרְפִין[69] תַּנּוּר וְכִירַיִם, אֲבָל מְכַבְּשִׁין[70] אֶת הָאֵפֶר שֶׁבָּהֶן[71]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת בּוֹ אוֹ לִצְלוֹת אֶלָּא אִם כֵּן גָּרַף - מֻתָּר. וְסוֹתְמִין[72] פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט וָרֶפֶשׁ שֶׁבִּסְבִיבוֹת הַנָּהָר. וָהוּא, שֶׁרְכָכוֹ[73] מֵאֶמֶשׁ. אֲבָל לְגַבֵּל טִיט בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הָאֵפֶר[74] לִסְתֹּם בּוֹ פִּי הַתַּנּוּר.

65) ביצה לד, א. 66) תנור של חרס. 67) יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבינה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' או"ח סי' תקז). 68) משנה, ביצה לב, ב. 69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט. 70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. 71) "ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף־על־פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 72) ביצה, שם. 73) בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). 74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

יא. תַּנּוּר[75] וְכִירַיִם חֲדָשִׁים - אֵין סָכִין[76] אוֹתָן בְּשֶׁמֶן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין טָשִׁין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְאֵין מְפִיגִין[77] אוֹתָן בְּצוֹנֵן כְּדֵי לְחַסְּמָן[78]; וְאִם בִּשְׁבִיל לֶאֱפוֹת[79] בָּהֶן - מֻתָּר. אֵין[80] מְלַבְּנִין אֶת הָאֲבָנִים[81] לִצְלוֹת אוֹ לֶאֱפוֹת עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמִּחַסְּמָן[82]. וּמַסִּיקִין וְאוֹפִין בְּפוּרְנִי[83], וּמְחַמִּין חַמִּין בְּאַנְטִיכִּי[84].

75) ביצה לד, א. 76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. 77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. 78) לחזקן. 79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו

לאפות בהם, ולא ישרף הפת. 80) משנה, ביצה לג, א. 81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגגות. 82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לד, א. 83) תנור גדול של חרס. 84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד־משנה).

יב. אֵין[85] עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם גִּבֵּן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין בָּזֶה חֶסְרוֹן טַעַם. אֲבָל[86] דָּכִין אֶת הַתְּבָלִין כְּדַרְכָּן; שֶׁאִם יָדוּךְ אוֹתָן מִבָּעֶרֶב, יָפוּג טַעְמָן. אֲבָל מֶלַח אֵינוֹ נִדּוּךְ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּה הַמַּכְתֵּשׁ, אוֹ שֶׁיָּדוּךְ בִּקְעָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּשַּׁנֶּה; שֶׁאִם שָׁחַק הַמֶּלַח מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לֹא יָפוּג טַעְמוֹ. וְאֵין[87] שׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין בְּרֵחַיִם שֶׁלָּהֶן[88], אֶלָּא דָּךְ אוֹתָן בִּמְדוּכָה כְּכָל הַתְּבָלִין[89].

85) שבת קלד, א. 86) משנה, ביצה יד, א. 87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. 88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). 89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום־טוב ('תוספות' שם).

יג. אֵין[90] כּוֹתְשִׁין אֶת הָרִיפוֹת[91] בְּמַכְתֶּשֶׁת גְּדוֹלָה[92], אֲבָל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת קְטַנָּה, שֶׁזֶּה הוּא הַשִּׁנּוּי שֶׁלָּהּ. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ בִּקְטַנָּה אָסוּר; שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁלָּהֶן טוֹבָה הִיא, וְאִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[93].

90) ביצה יד, א. 91) שעורים כתושים במכתש. 92) אף־על־פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין אותה מערב יום־טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) – לחם־משנה. 93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לדוך בשינוי, אף־על־פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום־טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם־משנה).

יד. הַקֶּמַח[94], אַף־עַל־פִּי שֶׁרִקְּדוּ[95] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְהֵסִיר מִמֶּנּוּ הַסֹּבִין - אֵין מְרַקְּדִין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל[96] בְּתוֹכוֹ צְרוֹר אוֹ קֵיסָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְאִם שִׁנָּה - מֻתָּר, כְּגוֹן שֶׁיְּרַקֵּד מֵאַחוֹרֵי הַנָּפָה, אוֹ שֶׁרִקֵּד עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן[97], וְכַיּוֹצֵא בְּשִׁנּוּי זֶה.

94) ביצה כט, ב. 95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום־טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה הרבה לימים רבים, וטורח ביום־טוב לצורך חול. 96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצרורות. 97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה או עריבה.

טו. מוֹלְלִין[98] מְלִילוֹת[99] וּמְפָרְכִין[100] קְטָנִית בְּיוֹם טוֹב. וּמְנַפֵּחַ עַל יָד עַל יָד בְּכָל כֹּחוֹ וְאוֹכֵל, וַאֲפִלּוּ בְּקָנוֹן[101] אוֹ בְּתַמְחוּי[102], אֲבָל[103] לֹא בְּנָפָה[104] וְלֹא בִּכְבָרָה. וְכֵן[105] הַבּוֹרֵר קִטְנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב - בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ בְּחֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא בְּנָפָה וְלֹא בְּטַבְלָא וְלֹא בִּכְבָרָה.

98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג:) "כיצד מולל – בשינוי" – בשבת ולא ביום־טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). 99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוללים אותה ביד. 100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. 101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרזב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). 102) קערה גדולה. 103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. 104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". 105) משנה, ביצה יד, ב.

טז. בַּמֶּה[106] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה עַל הַפִּסְלֶת[107]; אֲבָל אִם הָיְתָה הַפִּסְלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל - בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסְלֶת. וְאִם הָיָה טֹרַח בִּבְרִירַת הַפִּסְלֶת מִן הָאֹכֶל יָתֵר מִטֹּרַח בִּבְרִירַת הָאֹכֶל מִן הַפִּסְלֶת - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה, בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסְלֶת.

106) ביצה, שם. 107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

יז. אֵין[108] מְסַנְּנִין אֶת הַחַרְדָּל בִּמְסַנֶּנֶת שֶׁלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹרֵר[109]; אֲבָל נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל[110], וְהוּא מִסְתַּנֵּן מֵאֵלָיו[111]. וְאִם[112] הָיְתָה הַמְשַׁמֶּרֶת תְּלוּיָה - מֻתָּר לִתֵּן לָהּ יַיִן בְּיוֹם טוֹב[113]; אֲבָל[114] לֹא יִתְלֶה בַּתְּחִלָּה, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[115]. וּמַעֲרִים[116] וְתוֹלֶה אֶת הַמְשַׁמֶּרֶת לְתְלוֹת בָּהּ רִמּוֹנִים, וְתוֹלֶה בָּהּ רִמּוֹנִים, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.

108) בשבת קלד, א: "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום־טוב מיירי (מגיד־משנה). 109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). 110) שנתנו בה החרדל מערב יום־טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). 111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. 112) משנה, שבת קלז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

113) אף־על־פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) — ביום־טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). 114) שבת, שם. 115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובהל' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמא יבוא לשמר". 116) שבת קלט, ב.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבארו בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמא יכתוב.

א. אֵין[2] מוֹצִיאִין אֶת הָאֵשׁ לֹא מִן הָעֵצִים[3] וְלֹא מִן הָאֲבָנִים וְלֹא מִן הַמַּתָּכוֹת, כְּגוֹן שֶׁחוֹכְכִין[4] אוֹתָן זוֹ בָּזוֹ אוֹ מַכִּין זוֹ בְזוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא הָאֵשׁ. וְכֵן הַנֹּפֶט[5] הַחַד בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא בְּמַיִם[6], שֶׁמְּנַדִּין אוֹתָם עַד שֶׁיְּדַלֵּק, אוֹ כְּלִי זַךְ קָשֶׁה אוֹ זְכוּכִית[7] מְלֵאָה מַיִם, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד עֵין הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁיַּחֲזֹר נָגְהָהּ לְפִשְׁתָּן[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְיִדְלֵק - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא הֻתַּר בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַבְעִיר מֵאֵשׁ מְצוּיָה[9], אֲבָל לְהַמְצִיא אֵשׁ - אָסוּר[10], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַמְצִיא אוֹתָהּ מִבָּעֲרֵב[11].

2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 3) והוא הדין שאסור לחכך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ז). 4) בכ"י הגירסא "שחופפין". 5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאין את האור מן המים". 6) בכ"י הגירסא "כמים". 7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". 8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים, חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאין את האור מן המים". 9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי־אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). 10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). 11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב' משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של "ואין מוציאין" היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') "ועוד אמר רבי אליעזר" (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט"ז סימן תק"ב סק"א ובפני יהושע שם].

ב. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתֹּרָה הַבְעָרָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[12], אָסוּר[13] לְכַבּוֹת אֶת הָאֵשׁ אֲפִלּוּ הֶבְעֵרָה לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[14]; שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה כְּלָל[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ, כָּךְ אֵין מְכַבִּים אֶת הַגֶּר. וְאִם כִּבָּה - לוֹקֶה, כְּמִי שֶׁאָרַג אוֹ בָּנָה.

12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). 13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחרת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). 15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א או"ח סימן תקיב, וטורי זהב או"ח סימן תק"ב).

ג. אֵין[16] מְסַלְּקִין אֶת פִּי הַגֶּר[17] לְמַעְלָה[18] כְּדֵי שֶׁתִּכְבֶּה, וְאֵין מְסִירִין אֶת הַשֶּׁמֶן מִמֶּנּוּ[19], וְאֵינוֹ[20] חוֹתֵךְ אֶת רֹאשׁ הַפְּתִילָה בַּכְּלִי, אֲבָל נוֹפֵץ אֶת רֹאשָׁהּ בְּיָדוֹ. אַגֻּדָּה[21] שֶׁל עֵצִים שֶׁהֻדְלְקָה בִּמְדוּרָה - כָּל עֵץ שֶׁלֹּא אָחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ מֻתָּר לִשְׁמִטוֹ[22], וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמֵסִיר שֶׁמֶן מִן הַגֶּר.

16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 17) הפתילה. 18) להוציאו מן השמן. 19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. 20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. 21) רבינו גרס כגירסת הרי"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קינסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. 22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

ד. אֵין[23] מְכַבִּין אֶת הַדְּלֵקָה כְּדֵי לְהַצִּיל מָמוֹן[24] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְכַבִּין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מַנִּיחָהּ וְיוֹצֵא[25]. וְאֵין מְכַבִּין[26] אֶת הַגֶּר מִפְּנֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אֶלָּא כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי, אוֹ עוֹשֶׂה מְחִצָּה בֵּינוֹ לְבֵין הַגֶּר, אוֹ מוֹצִיאוֹ לְבַיִת אַחֵר. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אַחַת מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְכַבּוֹת, וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּכְבֶּה מֵאֵלֶיהָ.

23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 24) אבל אם יש לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'). 25) כתב המשנה ברורה (או"ח סימן של"ד) בשם אליהו רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבנה לא יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא הדליקה עליו". 26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

ה. מֻתָּר[27] לְטַלְטֵל אֶת הַגֶּר וְהוּא דּוֹלֵק, וְאֵין גּוֹזְרִין[28] שֶׁמָּא יְכַבֶּה[29]. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַגֶּר עַל גַּבֵּי דֶּקֶל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב[30], שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמְּחֻבָּר בְּיוֹם טוֹב.

27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב – משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין בסמוך בנוסחת כ"י. 28) בכתב־יד הגירסא "חוששין". 29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א' הלכה ה'). 30) בכתב־יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי זה מובן מה שמסיים "שמא יבוא להשתמש במחובר ביום טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

ו. אֵין[31] מְעַשְּׁנִין[32] בִּקְטֹרֶת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה, וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בָּהּ[33], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְגַמֵּר אֶת הַבַּיִת וְאֶת הַכֵּלִים שֶׁהוּא אָסוּר. וּמֻתָּר לְעַשֵּׁן תַּחַת הַפֵּרוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּכְשְׁרוּ לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמֻּתָּר לִצְלוֹת בָּשָׂר עַל הָאֵשׁ[34]. וּמְמַתְּקִין[35] אֶת הַחַרְדָּל בְּגַחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת, אֲבָל לֹא בְּגַחֶלֶת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה. וְאֵין[36] מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַשֵּׁן הַקְּדֵרָה[37] אוֹ הַבַּיִת.

31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. 32) בגמרא זה נקרא "מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. 33) שזה לא הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגריות ביום טוב דעת הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י') לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא מה"שערי־תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה רגילים בזה – דינו כדבר השווה לכל נפש. 34) בכ"י הגירסא "על העץ". 35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. 37) אבל אם מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך אוכל נפש (ראשון לציון).

ז. אֵין[38] נוֹפְחִין בְּמַפּוּחַ[39] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין; אֲבָל נוֹפְחִין בִּשְׂפוֹפֶרֶת. אֵין[40] עוֹשִׂין פֶּחָמִין[41], וְאֵין גּוֹדְלִין[42] אֶת הַפְּתִילָה, וְלֹא מְהַבְהֲבִין אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם בִּכְלִי; אֲבָל מְמַעֲכָהּ בַּיָּד[43], וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בַּשֶּׁמֶן, וּמַנִּיחַ אוֹתָהּ בֵּין שְׁתֵּי נֵרוֹת וּמַדְלִיק בָּאֶמְצַע, וְנִמְצֵאת הַפְּתִילָה נֶחֱלֶקֶת בְּפִי שְׁתֵּי נֵרוֹת.

38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 39) של אומנין, אבל במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב סימן תק"ב). 40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'. 41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. 42) לשזור הפתילה. 43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

ח. אֵין[44] שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׂ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנְּיָר לִצְלוֹת[45] עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין[46] אֶת הַקָּנֶה לַעֲשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ מָלִיחַ. שַׁפּוּד[47] שֶׁנִּרְצַף[48], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ - אֵין מְתַקְּנִין אוֹתוֹ. שְׁנֵי[49] כֵּלִים שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בִּתְחִלַּת עֲשִׂיָּתָן, כְּגוֹן שְׁתֵּי נֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת - אֵין פּוֹחֲתִין אוֹתָן לִשְׁנַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כֶּלִי.

44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 45) כשרוצים לצלות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף. 46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 47) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב – אסור, שהלכה כרבנן לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. 49) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א' "אין פוחתין את הנר" וכפירוש רבינו בפירוש המשנה.

ט. אֵין מַשְׁחִיזִין[50] אֶת הַסַּכִּין בְּמַשְׁחֵזֶת שֶׁלָּהּ[51], אֲבָל מְחַדְּדָהּ עַל גַּבֵּי הָעֵץ אוֹ עַל גַּבֵּי חֶרֶשׂ אוֹ אֶבֶן. וְאֵין מוֹרִים[52] דָּבָר זֶה לָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְחַדְּדָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיְּכוֹלָה לַחְתּוֹךְ בְּדֹחַק אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה; אֲבָל אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְתּוֹךְ כְּלָל - אֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל הָעֵץ, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁחִיזָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת. וּמִפְּנֵי זֶה אָסְרוּ לְהַרְאוֹת[53] סַכִּין לְחָכָם[54] בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא תִּהְיֶה פְּגוּמָה, וְיֹאמַר לוֹ: אָסוּר לִשְׁחֹט בָּהּ מִשּׁוּם פְּגִימָתָהּ, וְיֵלֵךְ וִיחַדְּדֶנָּה בְּמַשְׁחֵזֶת. וְחָכָם שֶׁרָאָה הַסַּכִּין לְעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָהּ לְעַם הָאָרֶץ.

50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 51) אפילו נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול. וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב. 52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 53) הכוונה שהשוחט, יראה סכינו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרואה סכין. 54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכינו לחכם לפני שחיטה שיבדקנו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

י. אֵין[55] מְבַקְּעִין עֵצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקֶרְדֹּם וְלֹא בְּמַגָּל וְלֹא בְּמִגְרָה, אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[56] וּבְצַד הַחַד שֶׁלּוֹ; אֲבָל לֹא בְּצַד הָרָחָב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶרְדֹּם. וְלָמָּה אָסְרוּ בְּקֶרְדֹּם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ? שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ לְבַקֵּעַ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[57]. וְלָמָּה לֹא נֶאֱסַר הַבְּקוּעַ[58] כְּלָל? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיִּפְגַּע בְּעֵץ עָבֶה, וְלֹא יוּכַל לְהַבְעִירוֹ, וְיִמָּנַע מִלְּבַשֵּׁל, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לְבַקֵּעַ בְּשִׁנּוּי. וְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָזֶה - מִזֶּה הַטַּעַם הִתִּירוּ בָּהֶן מַה שֶּׁהִתִּירוּ, וְאָסְרוּ מַה שֶּׁאָסְרוּ.

55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. 56) סכין של קצבים. 57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. 58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

יא. לֹא[59] תִּכָּנֵס אִשָּׁה בֵּין הָעֵצִים לִטֹּל מֵהֶן אוּד[60] לִצְלוֹת בּוֹ[61], וְאֵין[62] סוֹמְכִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת הַדֶּלֶת בִּבְקַעַת שֶׁל קוֹרָה; שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל עֵצִים בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַסָּקָה בִּלְבַד[63].

59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 60) חתיכת עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. 61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. 62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

יב. מְסַלְקִין[64] תְּרִיסֵי[65] חֲנֻיּוֹת[66] וּמַחֲזִירִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא תְּבָלִין שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן מִן הַחֲנוּת, וְלֹא יִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר[68] בָּאֶמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד - אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע[69]. וְשֶׁאֵין לָהֶן צִיר כָּל עִקָּר - אֲפִלּוּ בַּבַּיִת[70] מֻתָּר לְהַחֲזִיר.

64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 65) דפים שסוגרים בהם את הארגזים. 66) ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. 67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירוה חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. — "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). 68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. 69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). 70) תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

יג. כֵּלִים[71] שֶׁהֵן מְפֻצָּלִין[72], כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל חֲלִיּוֹת, וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁהֵן חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - מַעֲמִידִין אוֹתָם[73] בְּיוֹם טוֹב. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְקַע[74]. לְפִי שֶׁאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים. אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא - מֻתָּר לְצַדְּדָן[75] בְּיוֹם טוֹב; בִּנְיָן עֲרַאי הוּא, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא גָּזְרוּ[76].

71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. 73) בכ"י הגירסא "אותן". 74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. 75) לסדרן. 76) "בנין קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

יד. הָעוֹשֶׂה[77] מִדּוּרָה בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים - אֵינוֹ מַנִּיחַ זֶה עַל זֶה עַד שֶׁיַּסְדִּיר הַמַּעֲרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בִּנְיָן עֲרַאי - אָסוּר[78]. אֶלָּא אוֹ שׁוֹפֵךְ הָעֵצִים בְּעִרְבּוּב, אוֹ עוֹרֵךְ בְּשִׁנּוּי. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵץ לְמַעְלָה, וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחֵר תַּחְתָּיו, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ[79].

77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. 79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

טו. וְכֵן[80] הַקְּדֵרָה - אוֹחֵז אוֹתָהּ וּמַכְנִיס[81] הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים. וְכֵן הַמִּטָּה - אוֹחֵז הַקְּרָשִׁים לְמַעְלָה וּמַכְנִיס הָרַגְלַיִם תַּחְתֶּיהָן. אֲפִלּוּ בֵּיצִים לֹא יַעֲמִיד אוֹתָן שׁוּרָה עַל גַּבֵּי שׁוּרָה עַד שֶׁיַּעֲמִדוּ כְּמוֹ מִגְדָּל[82], אֶלָּא יְשַׁנֶּה וְיַתְחִיל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה צָרִיךְ שִׁנּוּי.

80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 81) בכ"י הגירסא "ומניח". 82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה או"ח סימן תק"ב).

טז. מְסִירִין[83] זְבוּבִין הַנִּתְלִים בַּבְּהֵמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין חַבּוּרָה[84]. וְאֵין[85] מְיַלְּדִין[86] אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. כֵּיצַד? אוֹחֵז בַּוָּלָד שֶׁלֹּא יִפֹּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בְּחָטְמוֹ[87], וְנוֹתֵן יַד לְתוֹךְ פִּיו. הָיְתָה בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְרִחֲקָה אֶת הַוָּלָד - מֻתָּר לְזַלֵּף[88] מִשְׁלִיתָהּ עָלָיו וְלִתֵּן בּוֹל[89] מֶלַח בְּרַחְמָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּרַחֵם עָלָיו. אֲבָל הַטְּמֵאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת לָהֶן כֵּן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה[90].

83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. 84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון — מותר. 85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. 86) להוציא את הוולד מן הרחם. 87) הסתום ברירין. 88) לשפוך. 89) מלא אגרוף. 90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקתו.

יז. כְּלִי[91] שֶׁנִּטְמָא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתוֹ בְּטֻמְאָתוֹ[92]. וְאִם[93] הָיָה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מַיִם[94] שֶׁבּוֹ - מַטְבִּיל אֶת הַכְּלִי בְּמֵימָיו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[95]. כְּלִי[96] שֶׁהָיָה טָהוֹר לִתְרוּמָה, וְרָצָה לְהַטְבִּילוֹ לְקֹדֶשׁ[97] - מֻתָּר לְהַטְבִּילוֹ[98]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִטְּבִילוֹת מַעֲלוֹת שְׁאָר (הַטֻּמְאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].

91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. 93) מסכת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביצה דף י"ח עמוד ב'. 94) טמאים שטהרתם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). 95) והמים עם הכלי נטהרו. 96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. 97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. 98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמא ישהה".

יח. כְּלִי[99] שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב[100]. נִטְמָא הַכְּלִי בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן וְלַד[101] הַטֻּמְאָה, מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[102], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּמַדְּלִין בִּדְלִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר מֵאֵלָיו. נִדָּה[103] שֶׁאֵין לָהּ בְּגָדִים[104] לְהַחֲלִיף - מַעֲרֶמֶת וְטוֹבֶלֶת בִּבְגָדֶיהָ[105].

99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. 100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. 101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה – אלא מאב הטומאה. 102) ולא גזרו בו "שמא ישהה". 103) מותר לה לטבול ביום טוב. 104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. 105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

יט. דְּבָרִים רַבִּים אָסְרוּ בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גְּזֵרַת מִקָּח וּמִמְכָּר[106]. כֵּיצַד? אֵין[107] פּוֹסְקִים דָּמִים[108] לְכַתְּחִלָּה עַל הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שָׁווֹת זוֹ לָזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אַחַת מֵהֶן וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, וּלְמָחָר יוֹדְעִין כַּמָּה דְּמֵי הַשְּׁנִיָּה[109], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן דְּמֵי חֶלְקוֹ. כְּשֶׁהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן - לֹא יֹאמַר זֶה: אֲנִי בְּסֶלַע וְאַתָּה בִּשְׁנַיִם, שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שׁוּם דָּמִים, אֶלָּא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ וְזֶה רְבִיעַ.

106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והצורים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). 107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. 108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. 109) והוא הדין שאם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. כְּשֶׁהֵן[110] מְחַלְּקִין - לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם; שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין[111] בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל עִקָּר. אֲפִלּוּ לִתֵּן בּוֹ בָּשָׂר לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים - אָסוּר, אִם הָיוּ הַמֹּאזְנַיִם תְּלוּיִין[112], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּשׁוֹקֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם. טַבָּח אֻמָּן[113] אָסוּר לִשְׁקֹל בְּיָדוֹ. וְאָסוּר[114] לִשְׁקֹל בִּכְלִי מָלֵא מָיִם. וְאֵין[115] מַטִּילִין חֲלָשִׁים[116] עַל הַמָּנוֹת, אֲבָל[117] מַטִּילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב אֶת הַמִּצְוָה.

110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 111) מעיינים ומשתמשים. 112) בכל מקום שהוא ולאו דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). 113) שיודע לכוון המשקל בידו. 114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). 115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 116) גורלות. 117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" – של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לֹא[118] יֹאמַר אָדָם לְטַבָּח 'תֵּן לִי בְּדִינָר[119] בָּשָׂר', אֶלָּא 'תֵּן לִי חֵלֶק' אוֹ 'חֲצִי חֵלֶק', וּלְמָחָר עוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן עַל שָׁוְיוֹ. וְכֵן[120] לֹא יִקַּח מִבַּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. אֶלָּא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לַחֲנֻנִי 'מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה', וּלְמָחָר נוֹתֵן לוֹ שָׁוְיוֹ. וַאֲפִלּוּ[121] הָיָה כְּלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה - יְמַלְּאֶנּוּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שֵׁם מִדָּה.

118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). 120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. 121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הַנַּחְתּוֹם[122] מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לִקְדָרָה, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַפְסִיד תַּבְשִׁילוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא תָּמֹד קֶמַח לְעִסָּה[123]. וְכֵן לֹא יָמֹד אָדָם שְׁעוֹרִים לִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ[124].

122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). 123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. 124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

כג. וּמֵתֶר[125] לִקַּח מִן הַחֲנֻנִי[126] בֵּיצִים וֶאֱגוֹזִים בְּמִנְיָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן. כֵּיצַד סְכוּם הַמִּנְיָן? הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בּוֹ עֲשָׂרָה רִמּוֹנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֱגוֹזִים - לֹא יֹאמַר לוֹ בְּיוֹם טוֹב 'תֵּן לִי עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לְךָ עֶשְׂרִים אֶצְלִי', אֶלָּא לוֹקֵחַ סְתָם וּלְמָחָר עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן.

125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 126) הרגיל אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחנוני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

כד. הוֹלֵךְ[127] אָדָם אֵצֶל חֲנָנְיָי[128] אוֹ רוֹעֶה הָרָגִיל[129] אֶצְלוֹ אוֹ אֵצֶל הַפַּטָּם[130] הָרָגִיל אֶצְלוֹ, וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וָהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן[131].

127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 128) בכ"י הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חנוני" ליתא. 129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי פיסוק דמים (רש"י). 130) העוסק בפיטום בהמות. 131) בכ"י: "ולא שום מנין".

כה. הַלְוָאַת[132] יוֹם טוֹב[133] - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בַּדִּין[134]; שֶׁאִם תֹּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהִתָּבֵעַ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם, וְנִמְצָא נִמְנָע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב.

132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב (מגן אברהם או"ח סימן תקכ"ה). 134) אם מסרב להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

כו. אַף־עַל־פִּי[135] שֶׁאֵין מַגְבִּיהִין[136] תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת בְּיוֹם טוֹב, אִם[137] הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהָן מֵאֶמֶשׁ[138] - הֲרֵי זֶה מוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב[139]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חַלָּה וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה[140], שֶׁמּוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב. וְגַבָּאֵי[141] צְדָקָה גּוֹבִין מִן הַחֲצֵרוֹת[142] בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מַכְרִיזִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין בַּחֹל, אֶלָּא גּוֹבִין בְּצִנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ חֵיקָן. וּמְחַלְּקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'. 136) מפרישין. 137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'. 138) מערב יום טוב. 139) משום שמחת יום טוב של הכהן. 140) שבזה אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני הפרשתן מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה ביום טוב (מסכת ביצה שם). 141) תוספתא פרק ג' דדמאי. 142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה ב': "שלוקחין – מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו עניני התחומין.

א. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻתְּרָה[2] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[3], לֹא יִשָּׂא מַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֶלָּא צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מֻתָּר[4]. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא[5] כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[6] - לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה[7], אֲבָל מֵבִיא הוּא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֶּבֶן[8] - לֹא יַפְשִׁיל[9] אֶת הַקֻּפָּה לְאַחֲרָיו[10], אֲבָל מוֹלִיכָהּ בְּיָדוֹ[11].

2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. 3) אכילה. 4) ביצה ל, א. 5) משנה, ביצה כט, ב. 6) בתוך התחום או על־ידי עירובי תחומין (רש"י). 7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום של החג ('טור'). 8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י). 9) ישליך. 10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה גדולה (רש"י). 11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום למקום דרך רשות הרבים, שנראה כ'עובדין דחול' (=מעשי חול), אבל כשמוליכן בחצר ממקום למקום, יותר טוב להוליך הרבה ביחד, משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך ויתבטל משמחת יום־טוב ('תוספות', 'משנה ברורה' סי' תקי).

ב. וְכֵן[12] מַשּׂוֹאוֹת שֶׁדַּרְכָּן[13] לִשָּׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יִשָּׂא אוֹתָן עַל גַּבּוֹ מֵאַחֲרָיו; וְשֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂא אוֹתָן מֵאֲחוֹרָיו - יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתֵפוֹ; וְשֶׁדַּרְכָּן לְהִנָּשֵׂא עַל הַכָּתֵף - יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; אוֹ יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בֶּגֶד[14], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁנוּיֵי הַמַּשָּׂא. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת[15] - נוֹשֵׂא וּמֵבִיא כְּדַרְכּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה - לֹא יָבִיא כְּלָל, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[17].

12) ביצה ל, א. 13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא), דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)...". 14) בכת"י, הגירסא "בגדו". 15) כגון שזימן אורחים הרבה, וצריך למהר להביא לפניהם (רש"י). 16) שמותר להביא משאות ביום־טוב. 17) ויש מי שכתב מפני שאין משתמשין בבעלי־חיים ביום־טוב שמא יחתוך זמורה, כמו שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד־משנה).

ג. אֵין[18] מַנְהִיגִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקֵּל[19], וְאֵין הַסּוּסָא יוֹצֵא בְּמַקְלוֹ[20], וְלֹא הָרוֹעֶה בְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצְאִין[21] בְּכִסֵּא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[22]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ[23] - יוֹצְאִין בַּכִּסֵּא אַחֲרָיו[24], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף, אֲפִלּוּ בְּאַפִּרְיוֹן[25].

18) משנה, ביצה לב, ב. 19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא" (=שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) – ביצה לג, א. 20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת בלא מקל – מותר (או"ח סי' תקכב). 21) ביצה, שם. 22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן בסמוך. 23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. 24) בדפוס ווינציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). 25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחוץ. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אֵין[26] מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלֶם שֶׁל שׁוּבָךְ[27] מִשּׁוּבָךְ לְשׁוּבָךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ לְתַקֵּן גַּגּוֹ הוּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוֹלִיכוֹ; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - מוֹלִיכוֹ[28]. אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר, כָּאן הִתִּירוּ מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב.

26) משנה, ביצה ט, א. 27) קן־יונה. 28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה – אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

ה. מִי[29] שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת עַל גַּגּוֹ, וְצָרִיךְ לְפַנּוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר[30] - לֹא יוֹשִׁיטֵם מִגַּג לְגַג, וַאֲפִלּוּ בַּגַּגִּין הַשָּׁוִין, וְלֹא יְשַׁלְשְׁלֵם בְּחֶבֶל מִן הַחַלּוֹנוֹת, וְלֹא יוֹרִידֵם בְּסֻלָּמוֹת; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. אֲבָל מַשִּׁילָן[31], אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ אֲרֻבָּה[32], מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאוֹתוֹ הַגַּג. שָׁחַט[33] בְּהֵמָה בַּשָּׂדֶה[34] - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּמוֹט[35] לָעִיר, אוֹ בְּמוֹטָה[36], אֶלָּא מְבִיאָהּ אֲבָרִים אֲבָרִים[37].

29) משנה, ביצה לה, ב. 30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. 31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". 32) חור בגג הבית. 33) משנה, ביצה כח, א. 34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום־טוב. 35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". 36) מוט קטן. 37) ואם ממהר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. כֹּל[38] שֶׁנְּאוֹתִין[39] בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין[40] - מֻתָּר לְשַׁלְּחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דָּבָר שֶׁנְּאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחָן. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּחֹל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

38) משנה, ביצה יד, ב. 39) נהנין. 40) שיום־טוב אינו זמן תפילין.

ז. כֵּיצַד?[41] אֵין מְשַׁלְּחִין בְּיוֹם טוֹב תְּבוּאָה, לְפִי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בָּהּ בְּחֹל אֶלָּא אִם כֵּן טָחַן[42], וְאָסוּר לִטְחֹן[43] בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל מְשַׁלְּחִין קִטְנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַשְּׁלָן בְּיוֹם טוֹב אוֹ קוֹלֶה[44] אוֹתָן וְאוֹכְלָן. וּמְשַׁלְּחִין חַיָּה בְּהֵמָה וְעוֹפוֹת, אֲפִלּוּ חַיִּים[45], מִפְּנֵי שֶׁמֻּתָּר לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) משנה, ביצה יד, ב. 42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל־מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. 43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום־טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה ('משנה ברורה' סי' תקטז). 44) בכת"י, הגירסא "קולף". 45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות ('משנה ברורה').

ח. כָּל דָּבָר[46] שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ לַחֲבֵרוֹ תְּשׁוּרָה[47] - לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּשׁוּרָה[48]. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁלַח לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמוֹת אוֹ יֵינוֹת בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד אוֹ אַרְבָּעָה זֶה אַחַר זֶה[49], וְכֻלָּן הוֹלְכִין בְּשׁוּרָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. שָׁלַח שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

46) ביצה יד, ב. 47) מתנה. 48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתווך). 49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. הַמְעָרֵב[50] עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם טוֹב - הֲרֵי בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו וּפֵרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[51], וְאֵין מוֹלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ.

50) משנה, ביצה לז, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". 51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגררים אחריו.

י. חֻפְצֵי[52] הֶפְקֵר - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי מִי שֶׁזָּכָה בָּהֶן[53]. וְחֻפְצֵי[54] הַכּוּתִים[55] קוֹנִין שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמָן, וְיֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹמָן; גְּזֵרָה בְּעָלִים כּוּתִים מִשּׁוּם בְּעָלִים יִשְׂרָאֵל. פֵּרוֹת[56] שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְקוֹמָן[57] וְחָזְרוּ, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - לֹא הִפְסִידוּ אֶת מְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאָדָם[58] שֶׁיָּצָא בְּאֹנֶס וְחָזַר בְּאֹנֶס.

52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו לתלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. 53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו.) הלכה כרבי יוחנן בן נורי ש"חפצי הפקר קונין שביתה במקומן" – אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד־משנה. 54) עירובין מז, ב. 55) אף־על־פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש"י שם). 56) עירובין מא, ב. 57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". 58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי"א־הי"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. הַמּוֹסֵר[59] בְּהֶמְתּוֹ לִבְנוֹ[60] - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָאָב[61]. מְסָרָהּ[62] לְרוֹעֶה, וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָרוֹעֶה[63]. מְסָרָהּ לִשְׁנֵי רוֹעִים[64] - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אֶחָד מֵהֶן[65].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

59) משנה, ביצה לז, א. 60) אפילו מסר לו בערב יום־טוב. 61) שדרך בני אדם להפקיד כליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד־משנה. מגן־אברהם). 62) ביצה לז, ב. 63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום־טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. 64) אפילו מערב יום־טוב. 65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כי־אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים (׳שער הציון׳ סי׳ שצז).

יב. מִי[66] שֶׁזְּמַן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב[67] - לֹא יוֹלִיכוּ בְּיָדָם מָנוֹת לְמָקוֹם שֶׁאֵין בַּעַל הַסְּעֻדָּה יָכוֹל לֵילֵךְ בּוֹ; שֶׁכָּל הַסְּעֻדָּה כְּרַגְלֵי בַּעַל הַסְּעֻדָּה, לֹא כְּרַגְלֵי הָאוֹרְחִין, אֶלָּא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן אַחֵר[68] בְּמָנוֹת אֵלּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

66) משנה, ביצה מ, א. 67) והוא־הדין אם זימנם מערב יום־טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום־טוב (׳משנה ברורה׳). 68) כן פירש רש"י שם: "שמסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעוד יום לילך כרגליהם". וכן מפורש בתוספתא פ"ד דביצה שצריך לזכות על־ידי אחר (הובאה בר"ח סוף מסכת ביצה). ואין זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י"ז בדין שואל (שאף־על־פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום־טוב, הרי הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב יום־טוב, אע"פ שלא זיכהו על ידי אחר) — לפי שהאורחים אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה־שאין־כן שואל (׳תוספות׳ שם ד"ה אלא). ובכת"י חסרה המילה "אחר" בדברי רבינו (׳מעשה רוקח׳).

יג. וְכֵן[69] מִי שֶׁהָיוּ פְּרוֹתָיו מֻפְקָדִין בְּעִיר אַחֶרֶת[70], וְעֵרְבוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לָבוֹא אֶצְלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ מִפְּרוֹתָיו; שֶׁפְּרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּיַד אֵלּוּ שֶׁעֵרְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיִּחֵד לָהֶן קֶרֶן זָוִית[72]; אֲבָל אִם לֹא יִחֵד לָהֶן - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי זֶה שֶׁהֵן מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ[73].

69) משנה, ביצה לט, ב. 70) מחוץ לתחום. 71) והרי הוא לא הניח עירוב. 72) שהשאיל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע חו"מ סי׳ רצא, וראה ב׳מאירי׳). 73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

יד. בּוֹר[74] שֶׁל יָחִיד - כְּרַגְלֵי בְּעָלָיו[75]; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[76]; וְשֶׁל עוֹלֵי בָבֶל[77], שֶׁהֵן מְסוּרִין לַכֹּל - כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא מֵהֶן; שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן - מוֹלִיכָן לְמָקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין[78] וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין[79] - כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם[80]. וְאִם הָיוּ בָּאִין מִחוּץ לַתְּחוּם לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מְמַלְּאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת[81], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב[82].

74) משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. 75) ומי שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול ללכת לשם. 76) וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך המים למקום שעירבו. אבל אדם זר שאינו מאותה העיר — לא. 77) שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות ממימיו, והוא הפקר. 78) אף־על־פי שאינן נובעין. 79) אף־על־פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. 80) לפי שלא קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). 81) לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. 82) לפי שיסוד איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז מהל׳ שבת ה"א), ואילו ביום־טוב אין כל איסור תחומין אלא מדרבנן (׳בני בנימין׳) [וכן כתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר ׳מעשה נסים׳ לר׳ דניאל הבבלי סימן יב. וראה מש"כ בספר "זמנים" עמ׳ מו, ולמעלה פ"ב ה"י].

טו. שׁוֹר[83] שֶׁל רוֹעֶה[84] - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשׁוֹר שֶׁל פַּטָּם[85] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁלְּקָחוֹ לְשָׁחֲטוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמָכְרוֹ לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים חוּץ מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפֻטָּם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוֹ וּבָאִין לִקְנוֹתוֹ. וְכֵן אִם שְׁחָטוֹ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בְּשָׂרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנָתוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב כָּךְ הוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ אַנְשֵׁי עֲיָרוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כַּבּוֹר שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהוּא מָסוּר לַכֹּל.

83) ביצה לח, א. 84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכרו לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפוטם — אין דרך לקנותו מעיירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. 85) שמפטם שוורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הַגַּחֶלֶת[86] - כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ[87] וְלֹא כְּרַגְלֵי שׁוֹאֲלָהּ; וְהַשַּׁלְהֶבֶת[88] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁהִיא בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, הַמַּדְלִיק נֵר אוֹ עֵץ מֵחֲבֵרוֹ - מוֹלִיכוֹ לְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

86) משנה, ביצה לט, א. 87) הואיל ויש בה ממש, הרי היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. 88) שאין בה ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. הַשּׁוֹאֵל[89] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַשּׁוֹאֵל[90]. שְׁאֵלוּ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ תָּמִיד לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ כְּלִי זֶה[91] בְּכָל יוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאִיל[92].

89) משנה, ביצה לז, א. 90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום־טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה בכניסת יום־טוב, וראה למעלה הי"ב. 91) בכתב־יד, תיבת "זה" איננה. 92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום־טוב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שְׁנַיִם[93] שֶׁשָּׁאֲלוּ חָלוּק אֶחָד, הָאֶחָד שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ שַׁחֲרִית, וְהַשֵּׁנִי שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ עַרְבִית - חֲרֵי כְּלִי זֶה כְּרַגְלֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹאֲלִים, וְאֵינָם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לְהַלֵּךְ בּוֹ.

93) ביצה לז, ב.

יט. כֵּיצַד?[94] חֲרֵי שֶׁעֵרֶב הָרִאשׁוֹן בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְעֵרֶב הַשֵּׁנִי בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמַעֲרָב - כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן הֶחָלוּק, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ לְמִזְרָח אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֶב בְּמַעֲרָב לְהַלֵּךְ בּוֹ; וּכְשֶׁיִּקַּח הַשֵּׁנִי כְּלִי זֶה, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בְּמַעֲרָב אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הַכְּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֶב בְּמִזְרָח לְהַלֵּךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֵרֶב זֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִן הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְזֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - חֲרֵי אֵלּוּ לֹא יְזִיזוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ.

94) ביצה, שם.

כ. וְכֵן[95] הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ מַיִם אוֹ מֶלַח, וְלָשָׁה בָּהֶן עִסָּתָהּ אוֹ בִּשְׁלָה בָּהֶן תַּבְשִׁיל - חֲרֵי הָעִסָּה אוֹ הַתַּבְשִׁיל כְּרַגְלֵי שְׁתֵּיהֶן[96]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ בְּהֵמָה בְּשֻׁתָּפוּת וְשָׁחֲטוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח כָּל אֶחָד מְנָתוֹ - חֲרֵי כָּל הַבָּשָׂר כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן. אֲבָל אִם לָקְחוּ חָבִית[97] בְּשֻׁתָּפוּת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב - חֲרֵי חֶלְקוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּרַגְלָיו; הוֹאִיל וּתְחוּמִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - יֵשׁ בְּרֵרָה בָּהֶן, וְנַחְשֹׁב כְּאִלּוּ חֵלֶק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הָיָה בָּרוּר לוֹ וּמֵבְדָּל בֶּחָבִית מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה מְעֹרָב. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר כֵּן בַּבְּהֵמָה. שֶׁחֵלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוֹ, אֲפִלּוּ נַחְשֹׁב אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מֻבְדָּל בַּבְּהֵמָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וּכְאִלּוּ הָיָה בָּרוּר, חֲרֵי יָנָק[98] מֵחֶלְקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה קַיֶּמֶת, שֶׁכָּל אֵיבָרֶיהָ יוֹנְקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר מְעֹרָב מֵחֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ הֵן כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

95) משנה, ביצה לז, א. 96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שביתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל – מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב, וכל דבר שיש לו מתירין – אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). 97) של יין. 98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין מהדדי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יוֹם טוֹב[2] שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - אֵין[3] אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל לְמָחָר בְּשַׁבָּת. וְאִסּוּר זֶה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְחֹל; שֶׁקַּל וָחֹמֶר הוּא: לְשַׁבָּת אֵינוֹ מְבַשֵּׁל, כָּל שֶׁכֵּן לְחֹל[5]. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה תַּבְשִׁיל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁיִּהְיֶה סוֹמֵךְ עָלָיו וּמְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב לְשַׁבָּת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְתַבְשִׁיל שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

2) משנה, ביצה טו, ב. 3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום־טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום־טוב לצורך השבת, וביום־טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. 4) אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום־טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י או"ח סי' תקכז. 5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמואל ולרבא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום־טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום־טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום־טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)".

ב. וְלָמָּה[6] נִקְרָא שְׁמוֹ עֵרוּב? שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת וּמְבוֹאוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מְשׁוּם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת; כָּךְ זֶה הַתַּבְשִׁיל - מְשׁוּם הֶכֵּר וְזִכָּרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְדַמּוּ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ בַּיּוֹם. וּלְפִיכָךְ נִקְרָא תַּבְשִׁיל זֶה עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

6) והראב"ד מסביר, כי על־ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום־טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום־טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום־טוב, והוא גומר אותם ביום־טוב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. עֵרוּבֵי[7] תַּבְשִׁילִין - שֶׁעוּרוֹ אֵין פָּחוֹת מִכְּזַיִת, בֵּין לְאֶחָד[8] בֵּין לַאֲלָפִים[9]. וְאֵין עוֹשִׂין עֵרוּב זֶה לֹא בְּפַת וְלֹא בְּרִיפוֹת[10] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בְּתַבְשִׁיל[11] שֶׁהוּא פַּרְפֶּרֶת[12], כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וּבֵיצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וַאֲפִלּוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה. וַאֲפִלּוּ שַׁמְנוּנִית שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּכִּין שֶׁחוֹתְכִין בָּהּ הַצְּלִי - גּוֹרְדוֹ, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּזַיִת - סוֹמֵךְ עָלָיו מִשּׁוּם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

7) ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. 9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). 10) חטים כתושות (משלי כז, כב). 11) דבר מבושל. 12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תַּבְשִׁיל[13] שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן עֵרוּב זֶה - אֲפִלּוּ צָלִי, אֲפִלּוּ שָׁלוּק[14], אֲפִלּוּ כָּבוּשׁ[15] אוֹ מְעֻשָּׁן[16]. אֲפִלּוּ דָּגִים קְטַנִּים שֶׁהֲדִיחָן בְּמַיִם חַמִּין, וַהֲדָחָתָן הִיא בִּשּׁוּלָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן.

13) ביצה טז, ב. 14) מבושל יותר מדי. 15) שרוי במים יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתננו על האש ויתחיל להרתיח. 16) ירושלמי' (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וְצָרִיךְ[17] שֶׁיִּהְיֶה עֵרוּב זֶה מָצוּי עַד שֶׁיֹּאפֶה כָּל מַה שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱפוֹת, וּלְבַשֵּׁל כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבַשֵּׁל, וְיָחֵם חַמִּין כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ. וְאִם נֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיְּבַשֵּׁל אוֹ יֹאפֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל אוֹ לְהָחֵם אֶלָּא מַה שֶׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בִּלְבַד. הִתְחִיל[18] בְּעִסָּתוֹ[19] אוֹ בְּתַבְשִׁילוֹ[20], וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר[21].

17) משנה, ביצה טו, ב. 18) ביצה יז, ב. 19) שהתחיל ללוש. 20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שָׂם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאירי'). 21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ו. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם הוּא וַאֲחֵרִים - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַכֶּה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת[23]. וְכָל שֶׁזּוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת - זוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בְּאוֹתוֹ עֵרוּב - אֵינוֹ זוֹכֶה בָּזֶה.

22) עירובין פ, א. 23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

ז. וְאֵינוֹ[24] צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ[25] לְאֵלּוּ שֶׁזִּכָּה לָהֶן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲבָל הֵן צְרִיכִין לֵידַע שֶׁכְּבָר זִכָּה לָהֶן אַחֵר וְעֵרֵב לָהֶן, וְאַחַר כָּךְ יִסְמְכוּ עָלָיו וִיבַשְּׁלוּ וְיֹאפוּ. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְיֵשׁ[26] לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעִיר וְעַל כָּל הַקְּרוֹב אֵלֶיהָ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וּלְמָחָר מַכְרִיז וְאוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין יִסְמֹךְ עַל עֵרוּבִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעִיר . . כו' וּלְמָחָר מַכְרִיז וְאוֹמֵר . . כו'".

במצות עירוב תבשילין מצינו דבר שאינו באף מצוה אחרת שגם אם אפשר להוציא בה אחרים ידי חובה, לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדרים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת במיוחד מצות "ואהבת לרעך כמוך" כי אף שמצוותה כל השנה יש בה דגש מיוחד בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פי"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו . . ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר . . כו'".

כשמזכירים לאדם כבר בערב יו"ט שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת, הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד עבור כל האורחים הבאים לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש הענין של אהבת ישראל ולכן יש בה ההכרזה: "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת" ואח"כ מוסיף ומעלה בקודש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

(יין מלכות ספר זמנים סימן כא
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

24) ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו". 26) ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידי, מי שלא הניח עירוב תבשילין – יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאביי, עד תחום שבת. אבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין חַיָּב לְבָרֵךְ[27]: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעֵרוּב זֶה יֻתַּר לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל[28] מִיּוֹם טוֹב שֶׁלְּמָחָר[29] לְשַׁבָּת. וְאִם זָכָה בּוֹ לַאֲחֵרִים - יֹאמַר: לִי וּלְפִלּוֹנִי וְלִפְלוֹנִי, אוֹ לְאַנְשֵׁי הָעִיר כֻּלָּם, לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת.

27) פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". 28) נוסח הגאונים: "בדין יהא שרא לנא, לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכז). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקודש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י). 29) כגון שחל יום־טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום־טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים־טובים של גלויות, וחל יום־טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום־טוב שהוא יום רביעי — לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום־טוב שני, ולא ביום־טוב ראשון (מגיד־משנה להלן הי"ב — לחם־משנה).

ט. מִי[30] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ אֲחֵרִים - כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לוֹ לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת, כָּךְ קִמְחוֹ וּמַאֲכָלוֹ אָסוּר. וְאָסוּר לְאַחֵר שֶׁהִנִּיחַ לְעַצְמוֹ לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ, עַד שֶׁיַּקְנֶה לוֹ; שֶׁנִּמְצָא זֶה מְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי קָנָהוּ. וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחֵר כָּךְ לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בְּמַתָּנָה[31].

30) ביצה יז, א. 31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מִי[32] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין, וּבִשֵּׁל וְאָפָה לֶאֱכֹל בַּיּוֹם, וְהוֹתִיר, אוֹ שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל הַמּוֹתָר לְמָחָר. וְאִם[33] הֶעֱרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹלוֹ. עָבַר וְאָפָה וּבִשֵּׁל לַשַּׁבָּת - אֵין אוֹסְרִין עָלָיו. וְלָמָּה הֶחֱמִירוּ וְאָסְרוּ עַל הַמַּעֲרִים וְלֹא אָסְרוּ עַל הַמֵּזִיד? שֶׁאִם תַּתִּיר לַמַּעֲרִים - נִמְצָאוּ הַכֹּל מַעֲרִימִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין; אֲבָל הַמֵּזִיד אֵינוֹ מָצוּי, וְאִם עָבַר הַיּוֹם - לֹא יַעֲבֹר פַּעַם אַחֶרֶת.

32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום־טוב, ואם הותיר — הותיר לשבת". 33) ביצה יז, ב.

יא. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים[34] שֶׁחָלוּ לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת - עוֹשֶׂה עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין מִיּוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. שֶׁכַּח[35] וְלֹא הִנִּיחַ - מַנִּיחוֹ בָּרִאשׁוֹן וּמַתְּנֶה. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וּלְמָחָר חֹל[36] - לְמָחָר אֲבַשֵּׁל וְאֹפֶה לְשַׁבָּת וְאֵינִי צָרִיךְ כְּלוּם; וְאִם הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר יוֹם טוֹב - בְּעֵרוּב זֶה יֵתֵר לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לְמָחָר מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת[37].

34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום־טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים־טובים של גלויות, ולא בשני ימים־טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. 35) ביצה יז, א. 36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום־טוב, הריני מניח עירובי מעתה". 37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכז).

יב. כֵּיצַד[38] בּוֹ: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת[39] שֶׁל טֶבֶל[40] בְּיוֹם טוֹב[41] רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: אִם הַיּוֹם חֹל - תִּהְיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ, וְאִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרֵי כְּלוּם. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם[42] וּמַנִּיחָהּ[43]. וּלְמָחָר בַּשֵּׁנִי חוֹזֵר[44] וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרֵי כְּלוּם, וְאִם הַיּוֹם חֹל - תִּהְיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם וּמַנִּיחָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ בָּרִאשׁוֹן. וּמַנִּיחַ אֶת זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה.

38) עירובין לט, ב. 39) סלים. 40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב־לא, שאינה טובה לאכילה. 41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום־טוב (ראה הל' יום־טוב פ"ד הכ"א). 42) תרומה. 43) ואינו אוכל ממנה. 44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. בַּמֶּה[45] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם שָׁכַח וְלֹא הִנִּיחַ בְּיוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַנִּיחַ, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל אֲחֵרִים, אִם עֵרְבוּ עָלָיו, אוֹ מַקְנֶה קִמְחוֹ[46] לְמִי שֶׁעֵרֵב, אוֹ יִהְיֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לַשַّבָּת. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַפְרִישׁ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[47].

45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים־טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום־טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים־טובים של גלויות, בשני ימים־טובים של ראש השנה — מי אמר?". 46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. 47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים־טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי־אפשר להתנות "אם היום יום־טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ הָיוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָיוּ בְּנֵי הַגָּלִיּוֹת עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיּוֹם, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו - אֵין יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, אֶלָּא מִנְהָג בִּלְבַד.

טו. וּלְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין מְעָרֵב אָדָם וּמַתְּנֶה בַּזְּמַן הַזֶּה, לֹא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין וְלֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר הַטֶּבֶל עַל תְּנַאי; אֶלָּא הַכֹּל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בִּלְבַד[48].

48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים־טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים האחרונים – הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה הי"ג: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית־דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא עד ימי אביי ורבא – על קביעת ארץ ישראל היו סומכין". ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? – הרי כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף־על־פי שיש בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו בדבר זה, שהרי כל־שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא, בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים־טובים של גלויות". אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום הראשון הוא יום־טוב ודאי, והשני נשאר בידינו בתור מנהג, אם כן יש כאן יום־טוב ודאי מצד המנהג, ואי־אפשר להתנות עליו מספק – אם חול הוא.

טז. כְּשֵׁם[49] שֶׁמִּצְוָה לְכַבֵּד שַׁבָּת וּלְעַנְּגָהּ, כָּךְ כָּל יָמִים טוֹבִים[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד[51], וְכָל יָמִים טוֹבִים נֶאֱמַר בָּהֶן: מִקְרָא קֹדֶשׁ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[52] הַכָּבוֹד[53] וְהָעִנּוּג[54] בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְכֵן[55] רָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא יִסְעֹד בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה[56] וּלְמַעְלָה, כְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁדָּבָר זֶה בִּכְלַל הַכָּבוֹד. וְכָל הַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת[57], כְּאִלּוּ נִטְפַּל[58] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[59].

49) ביצה טו, ב. 50) מצוה לכבדם ולענגם. 51) ולפני זה, כתוב "וקראת לשבת עונג", הרי כאן עונג וכבוד. והגאון האדר"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום־טוב כמו בשבת, ולא הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. 52) בהל' שבת (פ"ל, ה"ב). 53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). 54) לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסם – הכל לפי ממונו, לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). 55) פסחים צט, ב. 56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפניה (ראה למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ד במגיד־משנה וכסף־משנה), כדי שיאכל סעודת יום־טוב בערב לתיאבון. 57) פסחים קיח, א. שאינו מכבד ומענג הימים־טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולו־של־מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) – שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול־המועד אסור במלאכה מן התורה, ואין סברא לומר שהוא כעובד עבודה־זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו. 58) נתחבר. 59) שנאמר (שמות לד יז־יח): "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

יז. שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג עִם שְׁאָר יָמִים טוֹבִים[60] - כֻּלָּם אֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד[61] וְתַעֲנִית[62]. וְחַיָּב אָדָם לִהְיוֹת בָּהֶן שָׂמֵחַ[63] וְטוֹב לֵב, הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בָנָיו[64] וְכָל הַנִּלְוִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ וְגוֹמֵר. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא קָרְבַּן שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין בְּהִלְכוֹת חֲגִיגָה, יֵשׁ בִּכְלָל אוֹתָהּ שִׂמְחָה לִשְׂמֹחַ הוּא וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, כָּל אֶחָד כָּרָאוּי לוֹ.

60) חג השבועות וראש השנה. 61) משנה, מועד קטן כז, א. 62) פסחים סח, ב. 63) פסחים קט, א. 64) בכת"י, הגירסא: "ובני ביתו".

יח. כֵּיצַד?[65] הַקְּטַנִּים - נוֹתֵן לָהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים וּמִגְדָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים - קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִים נָאִים כְּפִי מָמוֹנוֹ, וְהָאֲנָשִׁים - אוֹכְלִין בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן; שֶׁאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, וְאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה - חַיָּב לְהַאֲכִיל לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה[66] עִם שְׁאָר הָעֲנִיִּים הָאֲמֻלָלִים. אֲבָל מִי שֶׁנּוֹעַל דַּלְתוֹת חֲצֵרוֹ, וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל מַשְׁקֶה לַעֲנִיִּים וּלְמָרֵי נֶפֶשׁ - אֵין זוֹ שִׂמְחַת מִצְוָה, אֶלָּא שִׂמְחַת כְּרֵסוֹ; וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וְשִׂמְחָה כָּזוֹ קָלוֹן הִיא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם.

65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר: "ושמחת בחגך", במה משמחם? ביין. רבי יהודה אומר: "אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן", אנשים – ביין, ונשים – בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצים". 66) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

יט. אַף־עַל־פִּי[67] שֶׁאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בַּמּוֹעֲדוֹת בִּכְלַל מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[68], אֶלָּא כָּךְ הִיא הַדָּת[69]: בַּבֹּקֶר[70] מַשְׁכִּימִין כָּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעָם לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶם וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, קוֹרִין וְשׁוֹנִין עַד חֲצִי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שְׁאָר הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה.

67) ביצה טו, ב. 68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): "עצרת לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה): "עצרת תהיה לכם", הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו, חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב ושונה. 69) הדין. 70) במגילה כג, א אמרו: "ביום־טוב מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' או"ח סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

כ. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בְּרֶגֶל - לֹא יִמְשֹׁךְ בְּיַיִן וּבִשְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, וְיֹאמַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹסִיף בָּזֶה - יַרְבֶּה בְּמִצְוֹת שִׂמְחָה; שֶׁהַשִּׁכְּרוּת וְהַשְּׂחוֹק הַרְבֵּה וְקַלּוּת הָרֹאשׁ אֵינָהּ שִׂמְחָה, אֶלָּא הוֹלֵלוּת וְסִכְלוּת, וְלֹא נִצְטַוִּינוּ עַל הַהוֹלֵלוּת וְהַסִּכְלוּת, אֶלָּא עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה. וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׁכְּרוּת[71].

71) ברכות לא, א.

כא. חַיָּבִין[72] בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים, שֶׁיִּהְיוּ מְסַבְּבִין וּמְחַפְּשִׂין בַּגַּנּוֹת וּבַפַּרְדֵּסִים וְעַל הַנְּהָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שָׁם אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה. וְכֵן יַזְהִירוּ בְּדָבָר זֶה לְכָל הָעָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּבָתֵּיהֶם לְשִׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בְּיַיִן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה[73].

72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבפנים ונשים רואות כבחוץ, וכשראו בית־דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". 73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא – ריגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה – ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

כב. יָמִים שֶׁבֵּין רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהֵן בַּגּוֹלָה אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַפֶּסַח וַחֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ הֶחָג - הֵם הַנִּקְרָאִין חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְנִקְרָאִין מוֹעֵד. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה וַאֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, מֻתָּר לִסְפֹּד בָּהֶן תַּלְמִיד חָכָם בְּפָנָיו[74]; אֲבָל לְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר - אָסוּר לִסְפֹּדוֹ בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, שֶׁסּוֹפְדִין בָּהֶן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּפָנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּמִים אֵלּוּ אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית; אֲבָל לְאַחַר הַקְּבוּרָה - אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן.

74) מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: "אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אֵין[75] מַנִּיחִין מִטַּת הַמֵּת בָּרְחוֹב בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד, אֶלָּא מְבִיתוֹ לְקִבְרוֹ[76]. וְאֵין[77] מִתְאַבְּלִין[78] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין וְלֹא מַבְרִין[79] וְלֹא חוֹלְצִין הַכָּתֵף[80] בַּמּוֹעֵד עַל הַמֵּת, אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁהֵן חַיָּבִין לְהִתְאַבֵּל עָלָיו[81]. וְאִם הָיָה חָכָם[82] אוֹ אָדָם כָּשֵׁר[83], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד עָלָיו בִּשְׁעַת נְטִילַת נִשְׁמָה - הֲרֵי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בַּמּוֹעֵד אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ. וְאֵין קוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּלָל, וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת.

75) (משנה, מועד קטן כז, א. 76) כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). 77) משנה, מועד קטן כד, ב. 78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות־עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). 79) סעודה ראשונה שעושין לאבל אחרי הקבורה. 80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). 81) הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. 82) מועד קטן כה, א. 83) הגון (שם).

כד. נָשִׁים[84] בַּמּוֹעֵד: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת; נִקְבַּר הַמֵּת - אֵינָן מְעַנּוֹת. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אֵי זֶהוּ עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת. קִינָה? אַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת. וְאָסוּר[85] לְאָדָם שֶׁיְּעוֹרֵר[86] עַל מֵתוֹ קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הָרֶגֶל וְהוּא נֶעֱצָב, וְלִבּוֹ דּוֹאֵג וְכוֹאֵב מִזִּכְרוֹן הַצַּעַר; אֶלָּא יָסִיר הַדְּאָגָה מִלִּבּוֹ, וִיכַוֵּן דַּעְתּוֹ לְשִׂמְחָה[87].

84) משנה, שם כח, ב. 85) משנה, שם ח, א. 86) הספד. 87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

א. חֹלוֹ[2] שֶׁל מוֹעֵד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ 'שַׁבָּתוֹן'[3] - הוֹאִיל[4] וְנִקְרָא 'מִקְרָא קֹדֶשׁ'[5] וַהֲרֵי הוּא זְמַן חֲגִיגָה בַּמִּקְדָּשׁ[6], אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[7], כְּדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלֹּא יִהְיֶה כִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹל, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה הָאֲסוּרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[8], מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9]. וְלֹא כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אֲסוּרָה בּוֹ כְּיוֹם טוֹב[10], שֶׁסּוֹף הָעִנְיָן בַּדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בּוֹ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּיוֹם חֹל[11] לְכָל דָּבָר, לְפִיכָךְ יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲסוּרוֹת בּוֹ וְיֵשׁ מְלָאכוֹת מֻתָּרוֹת בּוֹ.

2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השמיני בסוכות. 3) המורה לשבות ממלאכה. 4) בכ"י הגירסא: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". 5) (מסכת חגיגה יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו קדושה שלא לעשות מלאכה. 6) קרבן חגיגה של יום טוב. 7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'): "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם", אמר רבי עקיבא: "במה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר: "שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד, ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים, עצרת (שבועות) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל". הרי שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. 8) מלקין אותו על שמרד נגד דברי חכמים. 9) במסכת חגיגה שם: "כתוב (דברים פרק ט"ז פסוק ח'): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה. ראה בביאור הלכה סימן תק"ל. 10) וחמשה סוגי מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל שאין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו מעשה אומן – משנה ברורה סימן תק"ל). 11) ירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ויגיעין בתורה? ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין".

ב. וְאֵלּוּ הֵן: כָּל מְלָאכָה, שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד הַרְבֵּה - עוֹשִׂין אוֹתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ טֹרַח הַרְבֵּה. כֵּיצַד? מַשְׁקִין[12] בֵּית הַשִּׁלְחִין[13] בַּמּוֹעֵד, אֲבָל לֹא בֵּית הַמַּשְׁקֶה[14]; שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה בֵּית הַשִּׁלְחִין, וְהִיא הָאָרֶץ הַצְּמֵאָה - יִפְסְדוּ בּוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁבָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מַשְׁקֶה אוֹתָהּ - לֹא יִדְלֶה וְיַשְׁקֶה מִן הַבְּרֵכָה[15] אוֹ מִמֵּי הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל; אֲבָל מַשְׁקֶה הוּא מִן הַמַּעְיָן[16], בֵּין שֶׁהָיָה בֵּין שֶׁיָּצָא לְכַתְּחִלָּה[17] - מַמְשִׁיכוֹ וּמַשְׁקֶה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 13) אדמה שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. 14) שדה צמחים המסתפקת ממי גשמים. 15) מים מכונסין בבור עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים. 16) ממשיך את המים לשם. 17) עכשיו מחדש.

ג. הוֹפֵךְ[18] אָדָם אֶת זֵיתָיו[19] בַּמּוֹעֵד, וְטוֹחֵן אוֹתָן וְדוֹרֵךְ אוֹתָן, וּמְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת וְגָף[20] אוֹתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד אִם לֹא נַעֲשֶׂה - עוֹשֵׂהוּ כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי. וְכֵן[21] מַכְנִיס אָדָם פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, וּבִלְבַד[22] שֶׁיַּכְנִיסֵם בְּצִנְעָה[23]; וְשׁוֹלֶה[24] פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּאבַד. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִבָּצֵר בַּמּוֹעֵד - בּוֹצְרִין אוֹתוֹ[25].

18) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'). שכשנותנים הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצובורן שם, מניחם כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבד, והופכן וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. 19) במשנה (שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא הותר (השגות הראב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבל הלכה י' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מועד קטן וחידושי הר"ן שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). 20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 21) משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). 23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). 24) מעלה ומוציא. 25) שבדבר האבד מותר לעשות אפילו במחובר לקרקע (מגיד משנה).

ד. וְאָסוּר[26] לְאָדָם שֶׁיִּתְכַּוֵּן וְיַאֲחֵר מְלָאכוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְיַנִּיחֵם[27] כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָן בַּמּוֹעֵד מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּנוּי. וְכָל הַמְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ וְהִנִּיחָהּ לַמּוֹעֵד, וַעֲשָׂאָהּ בַּמּוֹעֵד - בֵּית דִּין מְאַבְּדִין[28] אוֹתָהּ וּמַפְקִירִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹתָהּ לַכֹּל. וְאִם[29] כֵּוֵן מְלַאכְתּוֹ וָמֵת - אֵין קוֹנְסִין בְּנוֹ אַחֲרָיו, וְאֵין מְאַבְּדִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[30]; וְאֵין מוֹנְעִין הַבֵּן מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מְלָאכָה בַּמּוֹעֵד כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאבַד.

26) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 27) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד. 28) "וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר הרמ"ך שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יֹאבְדוּ, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקירין את הדבר, וקריאת מילה זו יְאַבֵּדוּ. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, קטפיה. לשנה (אחרת) שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקירין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). 29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממונו".

ה. מִי[31] שֶׁצָּרִיךְ לִתְפֹּר לוֹ בֶּגֶד אוֹ לִבְנוֹת לוֹ מָקוֹם בַּמּוֹעֵד[32]: אִם הָיָה הֶדְיוֹט וְאֵינוֹ מָהִיר בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה[33] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה אֻמָּן מָהִיר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. כֵּיצַד? בִּתְפִירָה - מַכְלִיב[34], וּבְבִנְיָן[35] - מַנִּיחַ אֲבָנִים וְאֵינוֹ טָח בְּטִיט עֲלֵיהֶן, וְשָׁף[36] סִדְקֵי הַקַּרְקַע[37] וּמַעְגִּילָהּ בַּיָּד וּבָרֶגֶל[38], כְּעֵין שֶׁמַּעְגִּילִים בְּמַחֲלָצַיִם[39]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 32) לצורך המועד. 33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). 34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב. 35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'). 36) מחליק וסותם. 37) של הגג. 38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשנו בכלי (מהריט"ץ). 39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.

ו. מִי[40] שֶׁהָיְתָה לוֹ תְּבוּאָה מְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּמּוֹעֵד אֶלָּא מִמֶּנָּה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין כָּאן הֶפְסֵד[41], אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לִקְנוֹת מַה שֶּׁיֹּאכַל מִן הַשּׁוּק עַד שֶׁיִּקָּצֵר אַחַר הַמּוֹעֵד, אֶלָּא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וּבוֹרֵר וְטוֹחֵן מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרוֹת; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד[42] - צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חצדו ליה חצדא (= קצרו לו קציר) בחולא דמועדא – דחיטי – דלא הוה פסיד (שדה חיטה שאינה נפסדת אם לא יקצרוה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". 42) שעל ידי השינוי אינו מביא הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינוי צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.

ז. כְּבָשִׁים[43] שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד - כּוֹבְשָׁן, וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לְאַחַר הַמּוֹעֵד - אָסוּר לְכָבְשָׁן. וְצָד אָדָם דָּגִים כֹּל שֶׁיָּכוֹל לָצוּד[44], וּמוֹלֵחַ[45] הַכֹּל בַּמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכַל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד, אִם יִסְחֹט אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ.

43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. 44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם או"ח תקל"ג). 45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.

ח. מְטִילִין[46] שֵׁכָר בַּמּוֹעֵד לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד - אָסוּר. אֶחָד שֵׁכָר תְּמָרִים וְאֶחָד שֵׁכָר שְׂעוֹרִים[47]. אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָשָׁן, מַעֲרִים[48] וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁאֵין הַעֲרָמָה זוֹ נִכֶּרֶת לָרוֹאֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 47) שיש שם טירחא מרובה. 48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקו חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) ? – הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).

ט. כָּל[49] מְלָאכוֹת שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן אֻמָּנֵיהֶן[50] - עוֹשִׂין בְּצִנְעָה. כֵּיצַד? הַצַּיָּדִים וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִין לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְאִם עָשָׂה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד וְהוֹתִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא (פוסקים).

י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמּוֹעֵד[51]. כֵּיצַד? מְתַקְּנִים קִלְקוֹלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת. וְחוֹפְרִים לָרַבִּים בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וְכוֹרִין[52] לָהֶן נְהָרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוּ מֵימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מַיִם לְבוֹרוֹת וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת סִדְקֵיהֶן[53]. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן הַדְּרָכִים, וּמוֹדְדִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת[54], וְכָל מִקְוֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנִּמְצָא חָסֵר - מַרְגִּילִין[55] לוֹ מַיִם וּמַשְׁלִימִין לוֹ שְׁעוּרוֹ.

51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר "קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (קדירה של שותפים אינה לא חמה ולא קרה – הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה (מגן אברהם סימן תקמ"ד). 52) חופרין. 53) "ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות) שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם שפכום, תלמוד לומר (דברים פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). 54) לראות אם יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. 55) ממשיכין.

יא. וְיוֹצְאִין[56] שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לְהַפְקִיר אֶת הַכִּלְאַיִם[57]. וּפוֹדִין[58] אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה, וְרוֹצְעִין עֶבֶד עִבְרִי, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע, וּמְצַיְּנִין עַל הַקְּבָרוֹת שֶׁמִּחוּ גְּשָׁמִים אֶת צִיּוּנָן, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן הַכֹּהֲנִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן[59].

56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 57) לעקור את הכלאים מהשדות. התירו זה בחול המועד משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול, וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא) וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י). 58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ב'. 59) ["שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועושין כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין בי"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה (פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט' מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבויים הוא צורך רבים ממש וטהרת המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה מישראל, ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועיין ריטב"א בתחלת מסכת מועד קטן].

יב. וְדָנִים[60] דִּינֵי מָמוֹנוֹת[61] וְדִינֵי מַכּוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בַּמּוֹעֵד. וּמִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד. וּכְשֵׁם שֶׁדָּנִין בַּמּוֹעֵד, כָּךְ כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵית דִּין וְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[62]. כֵּיצַד? כּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין אִגְּרוֹת שׁוּם שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, וְאִגְּרוֹת שֶׁמָּכְרוּ בָּהֶן לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וּשְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִים הַדַּיָּנִין לִכְתָּבָם כְּדֵי שֶׁיִּזְכְּרוּם, כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין אוֹ דְּבָרִים שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי. מִי שֶׁצָּרִיךְ לִלְוּוֹת בַּמּוֹעֵד, וְלֹא הֶאֱמִינוּ הַמַּלְוֶה בְּעַל־פֶּה - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב שְׁטַר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטִּין וְקִדּוּשֵׁי נָשִׁים וְשׁוֹבָרִין וּמַתָּנוֹת; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן[63].

60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עיין מגיד משנה). 61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד, אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). 62) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ח עמוד ב'). 63) ויש אומרים שההיתר בכל אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאָסוּר[64] לִכְתֹּב בַּמּוֹעֵד אֲפִלּוּ סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וְאֵין מַגִּיהִין[65] אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הָעֲזָרָה[66], מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[67]. אֲבָל כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ[68], וְטוֹוֶה תְּכֵלֶת לְבִגְדוֹ. וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לַאֲחֵרִים כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ.

64) (משנה שם). 65) לתקן טעות שבספר. 66) שממנו מגיהים ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז' מהלכות ספר תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א'). 67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב. אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). 68) שצריך להם לתפילין לאחר המועד מיד.

יד. וּמֵתָּר[69] לִכְתֹּב אִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם[70] בַּמּוֹעֵד, וְכוֹתֵב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וּמְחַשֵּׁב יְצִיאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבוֹת אֵלּוּ אֵין אָדָם נִזְהָר בְּתִקּוּנָן מְאֹד[71], וְנִמְצָאוּ כְּמַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט בַּמְּלָאכוֹת[72].

69) (משנה שם). 70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה שם. 71) בכ"י התיבה הזאת איננה. 72) ולדעת הראב"ד ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין[73] כָּל צָרְכֵי הַמֵּת[74] בַּמּוֹעֵד. גּוֹזְזִין שְׂעָרוֹ, וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אָרוֹן. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֶן נְסָרִים בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת[75]. וְאִם הָיָה[76] אָדָם מְפֻרְסָם - עוֹשִׂין אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק[77]. אֲבָל אֵין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לִנְסֹר מִמֶּנּוּ לוּחוֹת לְאָרוֹן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לִבְנוֹת בָּהֶן קֶבֶר.

73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 74) כמו לתפור תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים). 75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת. 76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו'). 77) שהכל יודעים שבשביל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחצר אחרת, מפני שאין עם רב עתה מישראל ביחד, וכשיש מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם וליכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

טז. אֵין[78] רוֹאִין אֶת הַנִּגְעִים בַּמּוֹעֵד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא טָמֵא וְנִמְצָא חַגּוֹ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל[79]. וְאֵין נוֹשְׁאִין[80] נָשִׁים וְלֹא מְיַבְּמִין בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח שִׂמְחַת הַחַג בְּשִׂמְחַת הַנִּשּׂוּאִין. אֲבָל מַחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[81], וּמְאָרְסִין[82] נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְעֻדַּת אֵרוּסִין וְלֹא סְעֻדַּת נִשּׂוּאִין[83]; שֶׁלֹּא יְעָרֵב[84] שִׂמְחָה אַחֶרֶת בְּשִׂמְחַת הֶחָג.

78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). 79) שהרי נוהגים בו כמה דיני אבלות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). 80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). 82) ומותר להתקשר בתנאים לשידוך וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש (מור וקציעה). 83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. 84) "שנאמר מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

יז. אֵין[85] מְגַלְּחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אָדָם עַצְמוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹעֵד, וְיָבוֹא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[86] וְהוּא מְגֻוָּל. לְפִיכָךְ, כָּל מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַבֵּס וּלְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד.

85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 86) עיקר הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירוש המשנה והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר בפרק הקודם (מעשה רוקח).

יח. כֵּיצַד?[87] אֲבָל שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּיוֹם טוֹב[88], אוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת[89] שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלֵּחַ; וְהַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם[90] - וְהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא לְהִטַּיֵּל, אֶלָּא לִסְחוֹרָה וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהּ; וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים; וּמִי שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[91], וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד; וּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע[92] שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְשֶׁלֹּא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׁאַל לְחָכָם לְהַתִּיר נִדְרוֹ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין וּמְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד.

87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 88) לא לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה רוקח בשם חידושי משקין להר' חיים בר' דוד תלמיד הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד" ספר ג' ת"ש) שאלה כ]. 89) וכיון שבערב יום טוב כלו לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים, מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). 90) במועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות להתגלח לפני החג. 91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא בנידוי. 92) או נדר.

יט. וְכֻלָּן[93] שֶׁהָיָה לָהֶן פְּנַאי לְגַלֵּחַ קֹדֶם הָרֶגֶל וְלֹא גִּלְּחוּ - אֲסוּרִין. אֲבָל הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תִּגְלַחְתָּן - בֵּין בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, בֵּין קֹדֶם הָרֶגֶל - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי, מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא יַשְׁהוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[94]. וְכָל הַיּוֹצֵא[95] מִטֻּמְאָתוֹ לְטָהֳרָתוֹ[96] - מֻתָּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד. וְקָטָן[97] שֶׁנּוֹלַד - בֵּין בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִפְנֵי הַמּוֹעֵד[98] - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בַּמּוֹעֵד[99]. וְאַנְשֵׁי[100] מִשְׁמָר שֶׁשָּׁלְמָה מִשְׁמַרְתָּן בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֲסוּרִין לְגַלֵּחַ בַּשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶן[101].

93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 94) שאין מביאים קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). 95) במשנה (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב': "והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הביא: "והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות (בדק"ס). 96) והטמא אינו מתקשט כל ימי טומאתו ואינו מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב): "וטמא טמא יקרא – שכל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה, וזה שישים לעצמו הכרה יוודע בה שהוא טמא". ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיוכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון (תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38): "הזב כו' ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו". וראה בהקדמת כתבי מכון הרי פישל עמ' 12 להגר"ש ליברמן]. 97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו במועד (פרי מגדים). 99) שכיון שאינו חייב במצוות לא שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. 100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 101) מבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן (= בשבוע שלהם) כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

כ. מֻתָּר[102] לִטֹּל שָׂפָה בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְלִטֹּל צִפָּרְנַיִם וַאֲפִלּוּ בִּכְלִי. וּמַעֲבֶרֶת הָאִשָּׁה שֵׂעָר מִבֵּית הַשָּׁחִי וּמִבֵּית הָעֲרָוָה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי; וְעוֹשָׂה[103] כָּל תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד: כּוֹחֶלֶת[104] וּפוּקֶסֶת[105], וּמַעֲבֶרֶת סָרָק עַל פָּנֶיהָ, וְטוֹפֶלֶת עַצְמָהּ בְּסִיד[106], וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בּוֹ; וְהוּא, שֶׁתּוּכַל לְקַפְּלוֹ[107] בַּמּוֹעֵד[108].

102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). 103) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 104) לשים צבע כחול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על העיניים. 105) לשים צבע אדום על הלחיים. 106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשיו – תשמח אחר כך בעידון הבשר. 107) בכ"י הגירסא: "לקלפו". 108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מנוולת בכל ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

כא. הַזָּבִים[109] וְהַזָּבוֹת וְהַנִּדּוֹת וְהַיּוֹלְדוֹת וְכָל הָעוֹלִים מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[110] בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד[111] - הֲרֵי זֶה מְכַבְּסוֹ בַּמּוֹעֵד. מִטְּפָחוֹת הַיָּדַיִם[112] וּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים[113] וּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָגִ[114] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס בַּמּוֹעֵד. וְכֵן[115] כְּלֵי פִּשְׁתָּן - מֻתָּר לְכַבְּסָן בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכִין כִּבּוּס תָּמִיד, אֲפִלּוּ נִתְכַּבְּסוּ עֶרֶב יוֹם טוֹב.

109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 110) וצריכים להחליף בגדיהם שנטמאו. 111) שכיבס אותו לפני המועד. 112) שמנגבים בו ידים. 113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים" והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד משנה). 114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ. 115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

כב. אֵין[116] עוֹשִׂין סְחוֹרָה[117] בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִמְכֹּר בֵּין לִקְנוֹת. וְאִם הָיָה דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד לְאַחַר הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינוֹת אוֹ שַׂדֵּרוֹת[118] שֶׁבָּאוּ, אוֹ שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים לָצֵאת וּמָכְרוּ בְּזוֹל[119] אוֹ לָקְחוּ בְּיֹקֶר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת אוֹ לִמְכֹּר. וְאֵין[120] לוֹקְחִין בָּתִּים[121] וַעֲבָדִים וּבְהֵמָה אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[122].

116) (מסכת מועד קטן דף י' עמוד א'). 117) מפני הטורח (מגן אברהם). 118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'). 119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריוח ואף זה הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). 120) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 121) בכ"י הגירסא: "בתים אבנים ועבדים". 122) אבל להרויח אסור ואע"פ שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרויח – אלו יש להם פרסום גדול בקנייתם ויש בזה זלזול המועד (מגיד משנה).

כג. מוֹכְרֵי[123] פֵּרוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים - מוֹכְרִין בְּצִנְעָה[124] לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. כֵּיצַד? אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה לְזָוִית אוֹ לְמָבוֹי[125] - פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ, וְאִם הָיְתָה פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - פּוֹתֵחַ אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת[126]. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[127] מוֹצִיא וּמְעַטֵּר אֶת הַשּׁוּק בְּפֵרוֹת, בִּשְׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב. מוֹכְרֵי תְּבֵלִין[128] - מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן בְּפַרְהֶסְיָא[129].

123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך המועד. 125) שאינו מפולש לרשות הרבים. 126) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י). 127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם). 128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). 129) שאינם מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.

כד. כֹּל[130] שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד - אֵינוֹ אוֹמֵר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ; וְכֹל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, אִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וְכֵן עוֹשֶׂה סְחוֹרָה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וּמֻתָּר לְעַשִּׁיר לִשְׂכֹּר פּוֹעֵל עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל שְׂכָרוֹ לְהִתְפַּרְנֵס בּוֹ. וְכֵן לוֹקְחִין דְּבָרִים שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַמּוֹכֵר שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל[131].

130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 131) "אף אם יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף או"ח סימן תקמ"ג).

כה. שׁוֹכְרִין[132] הַשָּׂכִיר עַל הַמְּלָאכָה בַּמּוֹעֵד לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד[133], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְשֶׁלֹּא יִמְדֹּד וְלֹא יִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל קִבֻּלֶת[134] מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הָיָה חוּץ לַתְּחוּם[135] - אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד; שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁמְּלָאכָה זוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וַיַּחְשְׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא שָׂכַר אֶת הַנָּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַשָּׂכִיר[136] וּבֵין הַקַּבְּלָן[137], וּלְפִיכָךְ אָסוּר.

132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 133) שמתנה עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד. 134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. 135) שהרי במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). 136) שכיר יום שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל. 137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח שדינו חלוק מן השאר.

א. נְהָרוֹת[2] הַמּוֹשְׁכִין מִן הָאֲגַמִּים[3] - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[4]. וְכֵן הַבְּרֵכוֹת, שֶׁאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת[5] בֵּינֵיהֶן - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן. וְכֵן בְּרֵכָה שֶׁנָּטְפָה מִבֵּית הַשְּׁלָחִין, וַעֲדַיִן הִיא נוֹטֶפֶת - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית הַשְּׁלָחִין אַחֶרֶת; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסַק הַמַּעְיָן הַמַּשְׁקֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין הָעֶלְיוֹנָה[6].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) מועד קטן ד, א. 3) נחלי מים מכונסים. 4) שאינם פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה יתירה. 5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן – אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים, יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה בחול המועד – שאסורה. 6) אבל אם פסק המעיין, יש לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור בחול המועד שהוא טירחה יתירה.

ב. עֲרוּגָה[7] שֶׁחֲצָיָהּ נָמוּךְ וְחֲצָיָהּ גָּבוֹהַּ[8] - לֹא יִדְלֶה מִמָּקוֹם נָמוּךְ לְהַשְׁקוֹת מָקוֹם גָּבוֹהַּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל. וּמֻתָּר לִדְלוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת הַיְרָקוֹת כְּדֵי לְאָכְלָן[9] בַּמּוֹעֵד; וְאִם בִּשְׁבִיל לְיַפּוֹתָן - אָסוּר[10].

7) מועד קטן ד, א. 8) וכל־שכן כשהן שתי ערוגות ואחת גבוהה מחבירתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה (׳משנה ברורה׳ סי׳ תקלז). 9) שיהיו ראויין לאכילה ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א). 10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התירו חכמים גם טורח גדול בחול המועד, אבל כדי להשביחן אסור לעשות טירחה יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).

ג. אֵין[11] עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת[12] בְּעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם. וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ[13] - הֲרֵי זֶה מְתַקְּנָם[14] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אַמַּת הַמַּיִם[15] שֶׁנִּתְקַלְקְלָה - מְתַקְּנִין אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? הָיְתָה עֲמֻקָּה טֶפַח[16] - חוֹפֵר בָּהּ עַד שִׁשָּׁה[17]; הָיְתָה עֲמֻקָּה טְפָחַיִם[18] - מַעֲמִיקָהּ עַד שִׁבְעָה[19]. וּמוֹשְׁכִין[20] אֶת הַמַּיִם[21] מֵאִילָן לְאִילָן[22], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה[23]. וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה לַחָה - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כֻּלָּהּ[24]. וּמַרְבִּיצִין[25] אֶת הַשָּׂדֶה בַּמּוֹעֵד[26]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵין בָּהֶן טֹרַח יוֹתֵר.

11) משנה, מועד קטן ב, א. 12) חפירות. 13) אבל לא נסתמו לגמרי. 14) אבל אסור להעמיקן יותר משהיו בתחילה (מגיד־משנה, ועיין ביאורי הגר"א סי׳ תקלז ס"ו, וב׳אשל אברהם׳ לבעל ׳פרי מגדים׳ סק"ה). 15) תעלה להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. 16) 10 סנטימטר לאחר הקלקול. 17) טפחים, שהוא שיעור אמה כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיקה יותר (ריטב"א). יוצא שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. 18) לאחר הקלקול, ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. 19) שהוא מעמיק חמישה טפחים. 20) משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי רבי אליעזר בן יעקב. 21) עושין חפירה סביב האילן למלאות מים. 22) שהאילנות צריכים השקייה כבית השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). 23) בשדה הבעל (״בית המשקה״ כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים, והאילנות לא ייפסדו על־ידי מניעת ההשקייה על כל השדה (׳נמוקי יוסף׳). 24) שכיון שהיתה לחה מקודם, אין טורח רב להשקותה (מגיד־משנה). 25) לזלף את השדה בהשקייה מועטת בשביל הירקות. 26) ואף שלדברי רבי אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: ״ובלבד שלא ישקה את כל השדה״, יש איסור גם להרביץ את השדה? יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים – יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד־משנה).

ד. זְרָעִים[27] שֶׁלֹּא שָׁתוּ מִלִּפְנֵי הַמּוֹעֵד - לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מַיִם רַבִּים, וְיָבֹא לִידֵי טֹרַח יוֹתֵר[28]. וּמֻתָּר[29] לְהָסֵב אֶת הַנָּהָר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלִפְתֹּחַ נָהָר שֶׁנִּסְתַּם. בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד, אִם הָיָה צָרִיךְ לָהֶם[30] - חוֹטְטִין[31] אוֹתָן, וְשָׁפִין[32] אֶת סִדְקֵיהֶם; אֲבָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה. וְכוֹנְסִים לְתוֹכָם מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן. וְעוֹשִׂין[33] נִבְרֶכֶת[34] בַּמּוֹעֵד.

27) משנה, מועד קטן ה, ב. 28) וטירחה יתירה אסורה אף במקום הפסד (כסף־משנה). 29) מועד קטן ד, ב. 30) לשתייה. 31) מנקין. 32) וסותמין. 33) (משנה במועד קטן ח:). 34) בריכת מים לכביסה. וכן פירש רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

ה. עַכְבָּרִים[35] שֶׁהֵן מַפְסִידִין אֶת הָאִילָנוֹת - צָדִין אוֹתָן בַּמּוֹעֵד. בִּשְׂדֵה הָאִילָן - צָד כְּדַרְכּוֹ. כֵּיצַד? חוֹפֵר וְתוֹלֶה הַמְּצוּדָה. וְאִם[36] הָיָה שְׂדֵה לָבָן[37] סָמוּךְ לִשְׂדֵה הָאִילָן - צָדִין אוֹתָן בִּשְׂדֵה הַלָּבָן בְּשִׁנּוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לִשְׂדֵה הָאִילָן וַיַּחֲרִיבוּהָ. וְכֵיצַד צָד בְּשִׁנּוּי? נוֹעֵץ שַׁפּוּד בָּאָרֶץ, וּמַכֶּה בְּקַרְדֹּם, וְאַחַר כָּךְ מְנַתְּקוֹ, וְנִמְצָא מְקוֹמוֹ גֻּמָּא.

35) משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: ״צדין את האישות ואת העכברים״, אישות היא חפרפרת, חיה קטנה שמקלקלת את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. 36) כדעת חכמים במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז.) לפי נוסחת רבינו שם (עיין מגיד־משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו הרי"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן – צדין אותן על ידי שינוי. 37) שדה תבואה שאין שם צל אילנות, נקראת שדה לבן.

ו. כֹּתֶל גִּנָּה שֶׁנָּפַל[38] - בּוֹנֵהוּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט[39], אוֹ גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגֹמֶא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַג - בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט[40]. אֲבָל כֹּתֶל חָצֵר[41] שֶׁנָּפַל - בּוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ. וְאִם הָיָה גּוֹהֵהּ[42] - סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּבוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ.

38) מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם יכנסו בה בני אדם (רש"י). 39) שמניח אבנים זו על גבי זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

40) ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות "ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו ('ביאור הלכה' סי' תקמ בשם הריטב"א). 41) שיש חשש של גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג, ולהלן ה"ז). 42) נוטה ליפול.

ז. בּוֹנֶה[43] אָדָם אִצְטַבָּא[44] לֵישֵׁב אוֹ לִישַׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר וְהַצִּנּוֹר[45] וְהַקּוֹרָה[46] וְהַמַּנְעוּל וְהַמַּפְתֵּחַ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד כְּדַרְכּוֹ, בֵּין בְּשֶׁל בַּרְזֶל בֵּין בְּשֶׁל עֵץ; שֶׁזֶּה הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא, שֶׁאִם יַנִּיחַ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת - נִמְצָא מְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[47]: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי[48].

43) מועד קטן י, ב. 44) ספסל. ויש אומרים שלא התירו אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד־משנה, רמב"ן, וכ"ה במאירי). 45) חור שבאסקופה התחתונה שהדלת סובבת בו. 46) המשקוף. 47) למעלה פ"ז ה"ג. 48) ואפילו אם נשברו מלפני יום־טוב, אם לא היתה לו האפשרות לתקנם לפני יום־טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד – אסור (או"ח סי' תקמ).

ח. אֵין[49] חוֹפְרִין קֶבֶר לִהְיוֹת מוּכָן לְמֵת שֶׁיָּמוּת[50], וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָיָה עָשׂוּי - הֲרֵי זֶה מְתַקְּנוֹ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? מוֹסִיף בְּמִדָּתוֹ אוֹ מְקַצֵּר מִמִּדָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לְעֵת שֶׁיִּקָּבֵר בּוֹ.

49) משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן כתב רבינו: "אין חופרין – ואין בונין". ומפרש רבינו משנה זו שהמדובר במכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם הי' עשוי – מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו? 50) אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

ט. אֵין[51] מְפַנִּין אֶת הַמֵּת וְלֹא אֶת הָעֲצָמוֹת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, וְלֹא מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי וְלֹא מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בִּשְׁאָר הַיָּמִים[52], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְפֻנֶּהוּ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[53] - מְפַנֶּהוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

51) משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. 52) 'ירושלמי' מועד קטן, סוף פ"ב). "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתייראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב ג, יג): "ישנתי אז ינוח לי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת" (הרדב"ז בפי"ד מהלכות אבל הט"ו). 53) "שערב לו לאדם שיהיה נח אצל אבותיו" ('ירושלמי'), וכתב הרמב"ן שהוא־הדין שלהעלותו לארץ ישראל – מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו – מותר.

י. אֵין מַתְלִיעִין[54] אֶת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא מַזְהִימִין[55] אֶת הַנִּטִּיעוֹת, וְלֹא מְגַזְּמִין[56]; אֲבָל סָכִין אֶת הָאֵילָנוֹת וְאֶת הַפֵּרוֹת[57] שֶׁבָּהֶן בְּשֶׁמֶן, וְעוֹקְרִין[58] אֶת הַפִּשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַחְפַּף[59] בָּהּ בַּמּוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת הַכְּשׁוּת[60], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַהֲטִילָהּ לַשֵּׁכָר בַּמּוֹעֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות – משום שהוא טירחה יתירה ('מגן אברהם'). 55) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. 56) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. 57) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה – אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות ('מעשה רוקח', ועיין לחם־משנה). 58) מועד קטן יב, ב. 59) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. 60) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

יא. אֵין[61] מְכַנְּסִין אֶת הַצֹּאן לַדִּיר[62] כְּדֵי שֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת הַקַּרְקַע, שֶׁהֲרֵי הוּא מְדַיֵּר שָׁדֵהוּ בַּמּוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן - מֻתָּר. וְאֵין מְסַיְּעִין אוֹתָן, וְאֵין מוֹסְרִין לָהֶן שׁוֹמֵר[63] לְנַעֵר[64] אֶת הַצֹּאן. הָיָה שְׂכִיר שַׁבָּת[65], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ[66] - מְסַיְּעִין אוֹתָן[67], וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנַעֵר אֶת צֹאנָם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁיְּזַבְּלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֶּבֶל[68] שֶׁבְּחָצֵר - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ לִצְדָדִין[69]; וְאִם נַעֲשָׂה חָצֵר כְּרֶפֶת בָּקָר[70] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה.

61) מועד קטן יב, א. 62) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. 63) גוי. 64) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. 65) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. 66) שבע שנים. 67) מכיון שהוא בהבלעה. 68) פסחים נה, ב. 69) ואין מוציאין אותו. 70) שנתרבה הזבל בחצר.

יב. הַמַּשְׁוֶה[71] פְּנֵי הַקַּרְקַע: אִם מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן מָקוֹם, שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ כִּרְי שֶׁל תְּבוּאָה[72] אוֹ שֶׁיָּדוּשׁ בּוֹ[73] - מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֵצִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם לְצֹרֶךְ עֵצִים[74] - מֻתָּר; וְאִם לְתַקֵּן הַקַּרְקַע - אָסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ[75] מַיִם לְגִנָּה, אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּכָּנְסוּ הַדָּגִים[76] - מֻתָּר; וְאִם לְהַשְׁקוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיּוֹת מִן הַדֶּקֶל: אִם נִתְכַּוֵּן לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה[77] - מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן - אָסוּר. וּמִמַּעֲשָׂיו יֵצֵר לְאֵי זֶה דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

71) מועד קטן י, ב. 72) כגון שמשווה את כל השדה (או"ח סי' תקלז). 73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר לדוש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. 74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים (או"ח שם). 75) פותח. 76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיצאו המים (או"ח שם). 77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

יג. תַּנּוּר[78] וְכִירַיִם, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּיבָּשוּ וְיֹאפֶה בָּהֶן בַּמּוֹעֵד - עוֹשִׂין; וְאִם לַאו - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן[79]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[80] - בּוֹנִין[81] עַל חֶרֶשׂ שֶׁל תַּנּוּר וְעַל הַכִּירָה הַטְּפֵלָה שֶׁלָּהֶן. וּמְסָרְגִין[82] אֶת הַמִּטּוֹת, וְנוֹקְרִין[83] אֶת הָרְחַיִם, וּפוֹתְחִין לָהֶן עַיִן[84], וּמַעֲמִידִין[85] אוֹתָן, וּבוֹנִין אַמַּת הַמַּיִם[86] שֶׁל רֵחַיִם[87].

78) מועד קטן יא, א. 79) ואם צריך לתנור לחמם מפני הקור – מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון וסובל מחמת הקור – מותר לתקן אותו ('משנה ברורה' סי' תקמ). 80) בין אם יתייבשו ובין אם לא יתייבשו, לפי שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתייבשה הטפילה ('משנה ברורה'). 81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח שעל התנור. 82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:) כתנא־קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד (רבינו ידידיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד (רא"ש) ואין צריך שינוי. 83) מנקין (מועד קטן י:). 84) חור. 85) מתקנים אותם על עמדם. 86) שמגלגלים את הריחיים. 87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד־משנה).

יד. זוֹפְתִין[88] אֶת הֶחָבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד הַיַּיִן[89]. וְזוֹפְתִין אֶת הַבַּקְבּוּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ טַרַח[90]. וְסוֹתְמִין פִּי הֶחָבִית שֶׁל שֵׁכָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפָּסֵד. וּמְחַפִּין[91] אֶת הַקְּצִיעוֹת[92] בְּקַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַכְּכִין[93] אֶת הַבְּגָדִים בַּיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. אֲבָל אֵין עוֹשִׂין קְשָׁרֵי[94] בֵּית הַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

88) מועד קטן יב, א. 89) אף־על־פי שיש בו טורח. 90) אף־על־פי שאין בו הפסד רב. 91) מכסין (מועד קטן יג:). 92) פירות השטוחים לייבש. 93) מועד קטן י, א. 94) לתקן את הקמטים.

טו. קוֹצְצִין[95] צִפָּרְנֵי[96] חֲמוֹר שֶׁל רֵחַיִם[97], וּבוֹנִין אֲבוּס לְבְהֵמָה. וְסוּס שֶׁיִּרְכַּב עָלָיו - מֻתָּר לִטֹּל צִפָּרְנָיו וּלְסָרְקוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹתוֹ[98]. וְאֵין מַרְבִּיעִין[99] בְּהֵמָה בַּמּוֹעֵד, אֲבָל[100] מַקִּיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנָּה רְפוּאָה. וְכָל מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִים שֶׁאֵינָן מַאֲכַל בְּרִיאִים אֶלָּא לִרְפוּאָה - מֻתָּר לְאָדָם לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן בַּמּוֹעֵד[101].

95) מועד קטן, שם. 96) וכן לשים ברזלים על הפרסות ('תוספות'). 97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה הדיוט (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). 98) שהוא צרכי רכיבה. 99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר המועד. 100) מועד קטן, שם. 101) רבינו אלפסי בשם התוספתא פ"ב דמועד קטן. ואף־על־פי שבשבת ויום־טוב אסור שמא יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק הסממנים שהרי הוא לצורך המועד ('פרי מגדים', ועיין 'תוספות' מו"ק י:).

טז. אֵין[102] מְפַנִּין[103] מֵחָצֵר לְחָצֵר[104] בַּמּוֹעֵד, וְלֹא מִכְּעוּרָה לְנָאָה וְלֹא מִנָּאָה לִכְעוּרָה[105]; אֲבָל מְפַנֶּה הוּא מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתָהּ חָצֵר. וּמְבִיאִין כֵּלִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִבֵּית הָאֻמָּן, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת; אֲבָל כֵּלִים שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה מִן הַלּוֹטֵשׁ אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצַּבָּע - אֵין מְבִיאִין[106]. וְאִם אֵין לָאֻמָּן מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ - מַנִּיחָן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לוֹ. וְאִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם שֶׁמָּא יִגְּנְבוּ - מְפַנָּן לְחָצֵר אַחֶרֶת. אֲבָל לֹא יָבִיא לְבֵיתוֹ, אֶלָּא בְּצִנְעָה[107].

102) משנה, מועד קטן יג, א. 103) כלים. 104) דרך רשות הרבים. 105) ב'ירושלמי' (סוף פ"ב) מתיר לפנות משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד־משנה). 106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה'מגן אברהם' מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. 107) ושואל ה'מגן אברהם': אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעא".

יז. אָסוּר[108] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[109], כְּמוֹ עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶן - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְגוֹעֲרִין בּוֹ וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, אֲבָל אֵין מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[110]. חוּץ מֵעֶרֶב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, שֶׁהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אַחַר חֲצוֹת - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, אִם לֹא נִדּוּהוּ. לְפִי שֶׁיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אֵינוֹ כִּשְׁאָר עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קָרְבָּן[111].

108) פסחים ג, ב. 109) מנחה קטנה, שהיא שעתיים וחצי לפני סוף היום. 110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות (פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). 111) ש"אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב" ('ירושלמי' פסחים פ"ד ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש – אסור לעולם ('תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).

יח. לְפִיכָךְ[112] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[113]. וְהוּא קַל מֵחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[114], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מֵחֲצִי הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה; אֲבָל מֵהָנֵץ הַחַמָּה[115] עַד חֲצִי הַיּוֹם - תָּלוּי בַּמִּנְהָג: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין[116].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

112) פסחים נ, א. 113) מועד קטן יג, א. 114) ראה להלן הכ"א. 115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:) וכבית הלל (פסחים נה.). 116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב אלא לאחר חצות (ועיין 'תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום). ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום צורך יום־טוב" כדי להכין צרכי יום־טוב או שיתעסק בצרכי פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י (פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של ה'ירושלמי' לאחר חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה'בבלי' לקודם חצות היום, וה'מגיד משנה' עשאם כחלוקים, ודבריו צ"ע].

יט. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יַתְחִיל[117] בַּתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגָמְרָהּ קֹדֶם חֲצוֹת; אֶלָּא שָׁלֹשׁ[118] אֻמָּנִיּוֹת בִּלְבַד הֵן, שֶׁמַּתְחִילִין בָּהֶם בִּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת[119], וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחַיָּטִין וְהַסַּפָּרִין וְהַכּוֹבְסִין. אֲבָל שְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת - אִם הִתְחִיל בָּהֶן קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, הוּא שֶׁיִּגְמֹר עַד חֲצוֹת; שֶׁאֵין הָעָם צְרִיכִין לִשְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת צֹרֶךְ הַרְבֵּה.

117) משנה, פסחים נה, א. 118) מפני שהעם צריכים להם הרבה. 119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלש אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין 'מגיד משנה'.

כ. הַהוֹלֵךְ[120] מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בַּיִּשּׁוּב[121], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת; אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא בַּמִּדְבָּר. וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה. נוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחֲמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֵל מִפְּנֵי הָאִסּוּר[122]. לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם[123], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת. וְכֵן[124] מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ - נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה בִּפְנֵי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת.

120) משנה, פסחים נ, א. 121) או בתוך התחום של אותו הישוב ('מגן אברהם'). 122) ואז אין מחלוקת – שיאמרו שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). 123) ממנהג המקום. 124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלאו דוקא בענין זה של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן ('משנה ברורה' סי' תסח ס"ק כב).

כא. מוֹלִיכִין[125] וּמְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְגוֹרְפִין[126] זֶבֶל מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבִין[127] שׁוֹבָכִין לְתַרְנְגוֹלִים. תַּרְנְגֹלֶת שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבֵּיצִים שְׁלֹשָׁה יָמִים[128] אוֹ יָתֵר, וָמֵתָה - מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּסְדוּ הַבֵּיצִים. וּבַמּוֹעֵד[129] אֵין מוֹשִׁיבִין[130]. אֲבָל אִם בָּרְחָה בַּמּוֹעֵד מֵעַל הַבֵּיצִים - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִמְקוֹמָהּ.

125) משנה, פסחים נה, ב. 126) מוציאים אותו במגריפה. 127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל לתת ביצים תחתן – אסור ולא כרש"י (מגיד־משנה). 128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא לדגירה. 129) בחול־המועד. 130) תרנגולת אחרת תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול־המועד – הקילו בספק זה (מגיד־משנה).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל[1] חָמֵץ[2] בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה. ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה[3]. ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח. ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה".

שמו של החג בכל התורה חג המצות, ואנו קורין אותו חג הפסח כי השי"ת מספר שבחן של ישראל שלא התמהמהו ואמרו היאך נצא למדבר, ואנו מספרים שבחו של השי"ת אשר פסח על בתי ישראל במצרים (קדושת לוי, פר' בא). וי"ל שהנהיגו שם חג הפסח זכר למקדש (עטר זקנים), אבל ראה שמות (לד, כה): זבח חג הפסח – ובת"א שם "תרבי נכסת פיסחא" ובתרגום יונתן כתב: "יו"ט קדימא דפסחא". ומה שקרא הרמב"ם הלכות אלו בשם הלכות חמץ ומצה הוא מטעם שיטתו הכללית המדברת בחיובי הגברא שבמועדים, ועיין הביאור בזה ריש ספר זמנים לפירוש הפסוק שבריש הספר – "נחלתי עדותך לעולם כו'".

(לקוטי שיחות חלק י"ב עמוד 160 הערה ד"ה חג המצות מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר להלן (הלכה ב). 2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים במים באים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). 3) אבל בערב פסח אחר חצות, אינו עובר על בל יראה ובל ימצא (ראה להלן הערה יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[4]

4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו, וזמניו, ותערובתו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו, ומה שהוא מדבריהם.

א. כָּל הָאוֹכֵל[5] כַּזַּיִת[6] חָמֵץ בַּפֶּסַח מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר[7] עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיסָן בְּמִזִּיד[8] - חַיָּב כָּרֵת[9], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה[10]"; בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[11]. אֶחָד[12] הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמְמַחֶה[13] וְשׁוֹתֶה[14].

5) גם הנשים הפטורות ממצות־עשה שהזמן גרמא – שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה – חייבות בזו, כי בכל מצוות לא־תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים (משנה, קידושין כט.). 6) 30 גראם. 7) ואילו על איסור אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח). 8) שידע שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). 9) משנה, כריתות ב, א. 10) ומסיים שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. 11) בניגוד למקרים שחייבה התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). 12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. 13) ממיס אותו על ידי היתוך ועושהו נוזל. 14) חולין קכ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" – לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

ב. הֶחָמֵץ[15] בַּפֶּסַח[16] אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל[17] חָמֵץ" - לֹא יְהֵא בּוֹ הֶתֵּר אֲכִילָה. וְהַמַּנִּיחַ[18] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[19], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ[20], עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין[21], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ", וְנֶאֱמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְאִסּוּר[22] הֶחָמֵץ וְאִסּוּר הַשְּׂאוֹר שֶׁבּוֹ מַחֲמִיצִין אֶחָד הוּא[23].

15) משנה, פסחים כא, א. 16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" – גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, ועיין כסף־משנה). 17) "מדקרינא יֵאכל (בצירי), משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, שאפילו אם נאמר "לא תאכלו" – איסורי הנאה בכלל. 18) משאיר. 19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר על הלאו של "בל יראה ובל ימצא", אלא מוטלת עליו המצוה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה). 20) פסחים ה, ב. 21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף־משנה) – כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). 22) משנה, ביצה ב, א. 23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם – יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב – אינו זקוק לבערו, ושאור שנפסל מאכילת כלב – חייב לבער, שכך שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד־משנה וכסף־משנה).

ג. אֵינוֹ[24] לוֹקֶה[25] מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא' אֶלָּא־אִם־כֵּן קָנָה חָמֵץ בַּפֶּסַח[26] אוֹ חִמְּצוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בִּעֲרוֹ, אֶלָּא הִנִּיחוֹ[27] בִּרְשׁוּתוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין, אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה[28], וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[29].

24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. 25) מלקות ארבעים. 26) מן הגוי. ואף־על־פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין – כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). 27) השאירו. 28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשביתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה־למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות־עשה של תשביתו היא בערב פסח, והלאו של בל יראה ובל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). 29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

ד. חָמֵץ[30] שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָיָה לְעוֹלָם[31]. וְדָבָר זֶה קָנָס הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[32], מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא', אֲסָרוּהוּ אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אָדָם חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח כְּדֵי שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח.

30) משנה, פסחים כח, א. 31) [כמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו – אפרו אסור (להלן פ"ג הי"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו]. 32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה – איסורו מן התורה. 33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא־קמא צו:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף־על־פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד־משנה).

ה. חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר אַחֵר תּוֹךְ הַפֶּסַח[34] - בֵּין בְּמִינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל־שֶׁהוּא[35]. וְחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם נִתְעָרֵב[36] - בֵּין בְּמִינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ אַחַר הַפֶּסַח[37]. שֶׁלֹּא קָנְסוּ וְאָסְרוּ אֶלָּא בְּחָמֵץ עַצְמוֹ[38], אֲבָל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום – אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. 35) במשהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף־על־פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בששים – חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט־יב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" – אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום – אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף־משנה). 36) אפילו בתוך הפסח ('מעשה רוקח'). 37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו ('מעשה רוקח'). 38) שנשאר לאחר הפסח.

ו. אֵין[39] חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת עַצְמוֹ שֶׁל חָמֵץ, אֲבָל עֵרוּב חָמֵץ, כְּגוֹן כּוּתָח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהֶחָמֵץ מְעֹרָב בָּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֶה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת[40], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת חָמֵץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹבֶת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[41], הוּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם אֵין בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר[42] לוֹ לֶאֱכֹל, אִם אָכַל אֵינוֹ לוֹקֶה[43], אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[44].

39) משנה, פסחים מב, א. 40) "על חמץ דגן גמור – ענוש כרת, על עירובו – בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים – על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף־על־גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (שאין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) – אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס – אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו ב'ספר המצוות' (לא־תעשה קצח): "כל מחמצת לא תאכלו, לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא חייבין עליהן (כרת), תלמוד־לומר חמץ, מה חמץ מיוחד שהוא מין גמור (=בלי תערובת) – יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? ליתן עליהן לא־תעשה (=ללקות עליו)". (וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ובספרו של הגר"מ כשר "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י" עמ' נד). 41) משנה, כריתות יב, ב. וזהו הנקרא בגמרא ובפוסקים "בכדי אכילת פרס". ולדעת רש"י שיעורו בכדי אכילת ארבע ביצים. 42) שהרי חמץ בפסח אינו בטל. 43) כי יותר מכדי אכילת פרס, אינו מצטרף. 44) מדרבנן. ככל אוכל פחות מכשיעור (להלן הלכה ז).

ז. הָאוֹכֵל מִן הֶחָמֵץ עַצְמוֹ[45] בַּפֶּסַח כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל[46]". וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן, אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר שֶׁהוּא כַּזַּיִת. וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בְּמֵזִיד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

45) שאם נתערב בהיתר – מבואר למעלה בהלכה ו'. 46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

ח. אָסוּר[47] לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית בַּיּוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל[48] בַּזְּמַן הַזֶּה[49], לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[50], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" - כְּלוֹמַר, עַל קָרְבַּן הַפֶּסַח. כָּךְ לָמְדוּ[51] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[52] בְּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה: לֹא תֹאכַל חָמֵץ מִשָּׁעָה שֶׁרְאוּיָה לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם[53].

47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה – אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זקני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" ('ספר המצוות' מצות לא־תעשה קצט). 48) אבל הנהנה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). 49) בכת"י הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה ב'לחם משנה'. 50) פסחים כח, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא־תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד־משנה). 51) פסחים ה, א. 52) הקבלה. 53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל־מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח ('תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. וְאָסְרוּ[54] חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּאִסּוּר תּוֹרָה[55]. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה כָּל שָׁעָה שִׁשִּׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּשְׁאָר הַיּוֹם, מִשְּׁבִיעִית וּלְמַעְלָה - מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חָמֵץ, גְּזֵרָה[56] מִשּׁוּם יוֹם הַמְּעֻנָּן[57], שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין חֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית[58]. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ תּוֹלִין[59] בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם־תּוֹדָה[60] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ - לֹא אוֹכְלִין[61] וְלֹא שׂוֹרְפִין[62] עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, וְשׂוֹרְפִין הַכֹּל[63].

54) משנה, פסחים יא, ב. 55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. 56) פסחים יב, ב. 57) שיש ערפל, אין חמה זורחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. 58) בגמרא שם כתוב שביום המעונן יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית"? והשיב: "מה שנזכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדינין אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף־משנה). 59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ ('תפארת ישראל'). 60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. 61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. 62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. 63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

י. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית[64]; וְאֵין אוֹכְלִין בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית, אֲבָל נֶהֱנִין בּוֹ[65]; וְהָאוֹכֵל[66] בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[67], מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[68]; וְהָאוֹכֵל מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית, לוֹקֶה.

64) שהוא שליש היום. 65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. 66) או נהנה (לחם־משנה). ועיין עוד במשנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). 67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מרדות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה – לא החמירו בו גם לענין מכת מרדות (לחם־משנה). 68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [בים] והיוצא בשיירא.

א. מִצְוַת[2] עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּית[3] הֶחָמֵץ קֹדֶם[4] זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ, שֶׁהָרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר[6]. רְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - כְּלוֹמַר, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת[7].

2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). 3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. 4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). 5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. 6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. 7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. וּמַה[8] הִיא הַשְּׁבָתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא, שֶׁיְּבַטְּלוֹ[9] בְּלִבּוֹ[10] וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כֶּעָפָר, וְיָשִׁים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל, וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא כֶּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל.

8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). 9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ – כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על בל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה:

"לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". 10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. וּמִדִּבְרֵי[11] סוֹפְרִים[12] - לְחַפֵּשׂ[13] אַחַר הֶחָמֵץ בְּמַחֲבוֹאוֹת וּבְחוֹרִים וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ[14] מִכָּל גְּבוּלוֹ[15]. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁבּוֹדְקִין וּמַשְׁבִּיתִין[16] הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה, מִתְּחִלַּת[17] לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר[18], לְאוֹר הַנֵּר[19], מִפְּנֵי[20] שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בַּבָּתִּים, וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה[21]. וְאֵין[22] קוֹבְעִין מִדְרָשׁ[23] בְּסוֹף יוֹם שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר[24]. וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת[25] בְּעֵת זוֹ, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִמָּנַע מִבְּדִיקַת חָמֵץ בִּתְחִלַּת זְמַנָּהּ.

11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). 13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת־חמץ". 14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור־חמץ". 15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). 16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". 17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). 18) בניסן. 19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). 22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 23) שיעור ללמוד בציבור. 24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). 25) ללמוד לעצמו.

ד. אֵין[26] בּוֹדְקִין, לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחַמָּה[27] וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה[28], אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹרִים וּבְמַחֲבוֹאוֹת. אֲבָל אַכְסַדְרָה[29] שֶׁאוֹרָהּ רַב, אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ[30]. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם[31].

26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). 27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. 28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. 29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. 30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). 31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹר[32] שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת[33], שֶׁבֵּין[34] אָדָם לַחֲבֵרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר מְבֻטָּלוֹ בְּלִבּוֹ[35]. אֲבָל[36] חוֹר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם, אֵינוֹ בּוֹדֵק כְּלָל[37], שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ"ם: כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי[38] אֶלָּא מְבֻטָּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וְכָל מָקוֹם[39] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. 34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. 35) שמא נתגלגל לשם חמץ. 36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודיו" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. 37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') — מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. 38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. 39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַבַּיִת[40] הַתַּחְתּוֹנִים[41] וְהָעֶלְיוֹנִים[42], וְגַג הַיָּצִיעַ[43], וְרֶפֶת בָּקָר, וְלוּלִין, וּמַתְבֵּן, וְאוֹצְרוֹת[44] יַיִן[45] וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים[46] - אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֵׂכָר, וְאוֹצְרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[47], וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים[48], וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית הַמּוּרְיָס, וְחוֹרֵי הַבַּיִת הָאֶמְצָעִים[49] וְכֵיוֹצֵא בָאֵלּוּ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ[50]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק[51] הַמַּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). 42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). 43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. 44) בגירסת מגיד־משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמסתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". 45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמסתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. 46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. 47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעוה". 48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. 49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. 50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. 51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין[52] שֶׁמָּא גֵּרְרָה חֵלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם[53] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ. שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת, נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לַדָּבָר סוֹף[54]. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר, וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תִּשַׁע - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי גֵּרְרָה חֵלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי[55].

52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). 53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". 54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת־אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדוק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. 55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וְכֵן[56] אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה. אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָא פֵּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה, וַהֲרֵי הַפֵּרוּרִין; אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָהּ בְּחוֹר אוֹ בְחַלּוֹן[57], וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שָׁם הָיוּ[58], וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת. וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת[59] שֶׁנִּטְלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס, אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה.

56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 57) אבל אין צריך לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. 58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). 59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

ט. רָאָה[60] תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וּבְיָדוֹ כְּבָר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאָכְלוֹ, וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ בִּשְׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פֵּרוּרִין כְּלָל - צָרִיךְ לִבְדֹּק.

60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

י. הִנִּיחַ[62] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל[63], וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חָמֵץ אִם מַצָּה נָטַל, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - צָרִיךְ לִבְדֹּק; שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ[64], כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה[65].

62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". 64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). 65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברדב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צִבּוּרִין[66], אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה, וּשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ[67]; וְכֵן[68] שְׁנֵי בָתִּים[69] בְּדוּקִין וְצִבּוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס[70], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבָּדַק וּמָצָא כְּבָר; אוֹ שֶׁהָיוּ[71] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּפֵרַשׁ כְּבָר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכְּבָר שֶׁפֵּרַשׁ וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁאֵין כָּאן קָבוּעַ.

66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן – לקולא. 68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). 69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדוקין". 70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. 71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדוק".

יב. הִנִּיחַ[72] הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֵר[73], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תִּשַׁע חַלּוֹת וּמָצָא עֶשֶׂר[74]; אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל הֶחָמֵץ, וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס - בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק[75].

72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. 74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה־רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. 75) מספק.

יג. נִכְנַס[76] עַכְבָּר לְבַיִת וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכִכָּר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס - הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס שָׁחוֹר, וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן - צָרִיךְ לִבְדֹּק[77]. נִכְנַס עַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצְאָתָה מִשָּׁם חֻלְדָּה וְכִכָּר בְּפִיהָ - צָרִיךְ לִבְדֹּק[78]. יָצָאת מִשָּׁם חֻלְדָּה וְעַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיהָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁזֶּה הַכִּכָּר הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר[79]. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחוֹר וּפַת בְּפִיו - אֵין חַיָּב לְהָבִיא[80] חָבֵר[81] לְהוֹצִיאוֹ[82].

76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. 78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). 79) שהרי גם העכבר בפיה. 80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. 81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. 82) אלא מבטלו בלבו.

יד. כַּזַּיִת[83] חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֹלֶת לְהוֹרִידוֹ[84], שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה[85]. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר[86] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ[87], אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. 85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. 86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). 87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כִּפַּת[88] שְׂאוֹר שֶׁיְּחָדָהּ לִישִׁיבָה - אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט, הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[89] וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצֵק[90] שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה - אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו - אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ[91]; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ בוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט שֶׁל בָּצֵק בֵּינֵיהֶם - רוֹאִין כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר.

88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

טז. בַּמֶּה[92] דְּבָרִים אֲמוּרִים? [93] בַּעֲרֵבָה; אֲבָל בְּבַיִת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאִם יִנָּטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן[94]. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה[95]; חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְּרָה; חֲצִי זַיִת בְּבַיִת זֶה וַחֲצִי זַיִת בַּבַּיִת שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִין[96] בִּכְתָלִים אוֹ בְקוֹרוֹת אוֹ בְקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). 95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. הַמַּשְׁכִּיר[97] בַּיִת סְתָם[98] בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר[99] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[100]. וְאִם הֶחֱזִיק זֶה הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָדַק, וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנוּ בְּדַקְנוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[101], שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בְּעוּר חָמֵץ, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה, וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת[102] לִבְדֹּק.

97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. הַמַּשְׁכִּיר[103] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[104]: אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדֹּק[105]; וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק[106]. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בָדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָדוּק - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק, וְאֵינוֹ מִקַּח טָעוּת[107], וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה[108].

103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). 105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). 107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. 108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. הַמְפָרֵשׁ[109] בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בְשַׁיָּרֶא[110] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק[111]; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[112]. וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר קֹדֶם הַפֶּסַח[113], צָרִיךְ לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ יֵצֵא; שֶׁמָּא יַחֲזֹר עֶרֶב הַפֶּסַח בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר - אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק[114]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר[115] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר־כָּךְ עוֹשֵׂהוּ אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[116].

109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. 110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. 111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום,־מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). 112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. 113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). 114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). 115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. 116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

א. כְּשֶׁבּוֹדֵק[2] אָדָם וּמְחַפֵּשׂ[3] בְּלֵילֵי[4] אַרְבָּעָה־עָשָׂר[5] - מוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ מִן הַחוֹרִים[6] וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן הַזָּוִיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל, וּמַנִּיחוֹ[7] בְּמָקוֹם אֶחָד עַד תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם, וּמְבַעֲרוֹ[8]. וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר, מְבַעֲרוֹ[9].

2) משנה, פסחים ב, א. 3) פסחים ז, ב. 4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. 5) בניסן. 6) פסחים ח, א. 7) משנה, פסחים י, ב. 8) משנה, פסחים יא, ב: "ושורפין בתחילת שש". 9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח.) ולדבריו יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בסי' תמה ס"א.

ב. הֶחָמֵץ[10] שֶׁמַּנִּיחַ[11] בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מַנִּיחוֹ מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בְּכִלִּי[12] אוֹ[13] בְּזָוִית יָדוּעַ וְיִזָּהֵר בּוֹ; שֶׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חָסֵר - צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים[14].

10) משנה, פסחים י, ב. 11) וכן מה שמוצא בבדיקתו. 12) כ"ה ב'ירושלמי': "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי". 13) בכת"י נשמטה המלה "או". 14) פסחים ט, ב.

ג. חָל[15] אַרְבָּעָה־עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי עֶרֶב־שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר[16], וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע, וְהַשְּׁאָר מְבַעֲרוֹ מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע[17] שָׁעוֹת - מְבַטְּלוֹ[18] וְכוֹפֶה[19] עָלָיו כֶּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעֲרוֹ.

15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא־קמא שאמר: "מבערין את הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. 16) שהרי אי־אפשר לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?). 17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? — כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה — ולכן כופה עליו כלי ('בית יוסף' בשם הריב"ש). והב"ח מגיה "אחר חמש". 18) פסחים ז, א. 19) פסחים ו, א.

ד. הָיוּ לוֹ כִּכָּרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשָׂרְפָהּ עֶרֶב־שַׁבָּת[20] - לֹא יְעָרֵב[21] הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה וְיִשְׂרֹף[22], אֶלָּא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וּטְהוֹרָה לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָה[23] לְעַצְמָהּ, וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי לֶאֱכֹל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבָד[24].

20) פסחים יד, א. במשנה) וכרבי יוסי, ואף־על־פי שבמשנה לא מפורש בי"ד שחל להיות בשבת — באה הברייתא בדף כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר בי"ד שחל להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיין כסף־משנה ו'רבינו מנוח'). 21) משנה, פסחים יד, א. 22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה.). 23) ספק טהורה, ספק טמאה. 24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי[25] שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - בּוֹדֵק[26] אַרְבָּעָה־עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָדַק בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בִּשְׁעַת הַבִּעוּר[27]. לֹא בָדַק בִּשְׁעַת הַבִּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹךְ הֶחָג[28]. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא בָדַק - בּוֹדֵק אַחַר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיְּבַעֵר מַה שֶּׁיִּמָּצֵא מֵחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה[29].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

25) משנה, פסחים י, ב. 26) לאור הנר בחורין ובסדקין כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד. 27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. 28) היינו בחול־המועד ('רבינו מנוח'), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים סוברים שבודק גם ביום־טוב, ועל החמץ שמוצא – כופה עליו כלי. 29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ[30] קֹדֶם[31] שֶׁיַּתְחִיל לִבְדֹּק: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ[32] עַל בִּעוּר[33] חָמֵץ"; וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶם חָמֵץ[34], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוֹ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל - אֵינוֹ מְבָרֵךְ[35].

30) פסחים ז, א. 31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני עשייתן (פסחים ז:). 32) והגם כי מן התורה די בביטול (לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות". והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו...". 33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על הבדיקה. 34) משנה, פסחים ב, א. 35) אינו חייב לבער את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף־משנה).

ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר[36] לִבְדֹּק: אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל חָמֵץ שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ[37], וְיֹאמַר[38]: "כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו, הֲרֵי הוּא בָּטֵל וַהֲרֵי הוּא כֶּעָפָר[39]". אֲבָל[40] אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - אֵינוֹ יָכוֹל[41] לְבַטֵּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[42], שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, רש"י)". 37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין לעיל בתחילת פרק שני. 38) 'ירושלמי' פסחים פ"ב ה"ב: "רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו – יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. 39) "ראבי"ה קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל וליהוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" ('הגהות מיימוניות'). 40) פסחים ו, ב. 41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". 42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לְפִיכָךְ אִם לֹא בִטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו[43] וְהָיָה בְּלִבּוֹ, וּשְׁכָחוֹ בִּשְׁעַת הַבִּעוּר וְלֹא בִעֲרוֹ - הֲרֵי זֶה עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'[44], שֶׁהֲרֵי לֹא בִעֵר וְלֹא בִטֵּל. וְאֵין הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַכָּתוּב עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ, לְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'[45], וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּמָּצְאֶנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם־טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי[46] עַד לָעֶרֶב וּמְבַעֲרוֹ[47]. וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹת עָלָיו כֶּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ[48].

43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. 44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על בל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. 45) פסחים ו, ב. 46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. 47) אבל ביום־טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום־טוב ריש פ"א) – חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום־טוב (כסף־משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף־על־פי־כן לא התירו לו לשרפו (מגיד־משנה). 48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מִי[49] שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ[50] קֹדֶם שְׁעַת הַבִּעוּר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה[51], אוֹ לֶאֱכֹל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת אֲרוּסִין[52] וְנִשּׂוּאִין, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזֹר לְמִצְוָתוֹ - יַחֲזֹר[53]; וְאִם לָאו[54] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[55]. יָצָא לְהַצִּיל מִיַּד הַגַּיִס[56], מִן הַנָּהָר[57], מִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת[58] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ[59]. יָצָא לְצָרֶךְ עַצְמוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יַחֲזֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כַּבִּיצָה[60]. הָיָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה[61] - מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

49) משנה, פסחים מט, א. 50) ערב פסח. 51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא־הדין למצוה אחרת. 52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. 53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. 54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישאר לו זמן ביום לעשות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המצוה האחרת. 55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. 56) חיל שודדים ורוצחים. 57) השוטף מקום ישוב בני אדם. 58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. 59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף־משנה). 60) 60 גראם. 61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

י. מי[62] שֶׁהִנִּיחַ[63] עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת[64] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא, וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ[65], וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּחְמִיץ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי זֶה מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ[66] קֹדֶם שֶׁתַּחֲמִיץ. אֲבָל אִם הֶחֱמִיצָה - אֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל כְּלוּם[67], אֶלָּא כְּבָר עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'[68], וְחַיָּב לְבָעֵר מִיָּד כְּשֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ[69].

62) פסחים ז, א. 63) בחול־המועד. 64) נילושה במים. 65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). 66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ – יהא בטל והפקר" ('הגהות מיימוניות'). 67) שהרי בחול־המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. 68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות – אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). 69) שבחול־המועד מותר לשרפו, אבל ביום־טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. כֵּיצַד[70] בְּעוּר חָמֵץ? שׂוֹרְפוֹ[71], אוֹ פּוֹרֵר[72] וְזוֹרֶה לָרוּחַ, אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם[73]. וְאִם[74] הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה[75] וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בִּמְהֵרָה - הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר־כָּךְ זוֹרְקוֹ לַיָּם. חָמֵץ[76] שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת[77], וְנִמְצָא עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[78] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[79] אִם עֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה שָׁעָה שִׁשִּׁית. נְתָנוֹ[80] לְעַכּוּ"ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם[81] שְׂרָפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפָּסַח. אֲבָל[82] אִם שְׂרָפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - הוֹאִיל וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ וְלֹא יְבַשֵּׁל. וְאִם[83] בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה - אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵן הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[84], הוֹאִיל וְשׂוֹרְפוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה.

70) משנה, פסחים כא, א. 71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). 72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). 73) או לנהר. 74) פסחים כח, א. 75) לחם יבש או חיטים יבשות. 76) משנה, פסחים לא, ב. 77) גל של אבנים. 78) כל טפח הוא 10 ס"מ. 79) שמא יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י). 80) משנה, פסחים כא, א. 81) פסחים כא, ב. 82) משנה, פסחים כא, א. 83) פסחים כו, ב. 84) כדין כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

א. כָּתוּב[2] בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". יָכוֹל אִם טָמַן אוֹתוֹ[3] אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם[4], לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" - אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ[5] אוֹ הִטְמִינוֹ[6]. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ[7], אֲבָל אִם הָיָה רָחוֹק מִבֵּיתוֹ, בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר?[8] תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלְךָ" - בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל[9] יְהֵא חַיָּב לְבַעֵר מֵרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ"ם[10] אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים[11] אוֹ שֶׁל גָּבֹהַּ[12].

2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט): "מכלל שנאמר: "ולא יראה לך", יכול אם היה טמון או מופקד בעיר אחרת – לא יהא חייב? תלמוד־לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. 3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף־משנה). 4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כסף־משנה). 5) שהוא בכלל "ימצא בבתיכם", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא בביתו (כסף־משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף־על־פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד־משנה). 6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". 7) שהרי כתוב "לא ימצא בבתיכם". 8) ו"הפקיד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם־משנה). 9) פסחים ה, ב. 10) שלא קיבל עליו אחריות. 11) גוים. 12) הקדש.

ב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֶחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אֲפִלּוּ טָמוּן וַאֲפִלּוּ[13] בְּעִיר אַחֶרֶת וַאֲפִלּוּ מֻפְקָד בְּיַד עַכּוּ"ם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'. חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם שֶׁהָיָה אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הֶחָמֵץ מִרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[14]. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם[15], שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[16]; אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה[17].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

13) פסחים ה, ב. 14) לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. 15) פסחים ו, א. 16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום־טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום־טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח – חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו לאכלו (כסף־משנה). 17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.

ג. עַכּוּ"ם[18] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קִבֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת, שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[19], הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ[20]. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ[21], וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁבִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם הוּא.

18) (פסחים ה:). 19) "אמר להו רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיירות) מבתייכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). 20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). 21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

ד. עַכּוּ"ם אָנֹס[22] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ, וְכוֹפֵהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל אַחֲרָיוּת, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[23]; שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאֹנֶס בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

22) אדם קשה ותקיף. 23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

ה. יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁהִרְהִין[25] חֲמֵצוֹ אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[26]: אִם אָמַר לוֹ: אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה חָמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם[27], וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח[28]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ לִזְמַן הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קְנֵה מֵעַכְשָׁו - נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ הוּא בִּקְדוֹן אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[29], וְאָסוּר[30] בַּהֲנָיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). 25) שמשכן. רהן בערבית = משכון ('ערוך'). 26) לפני פסח. 27) כלומר, הרי הוא שלו. 28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון – הרי הוא ברשותו. 29) שאף־על־פי שישראל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) – גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). 30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

ו. יִשְׂרָאֵל[31] וְעַכּוּ"ם שֶׁהָיוּ בָאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה חָמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית[32] - הֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ לָעַכּוּ"ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה[33].

31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". 33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. אוֹמֵר[34] יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם[35]: עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ[36] בְּמָנֶה, בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם[37]; עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מֵעַכּוּ"ם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח[38]. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר[39] וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי[40]. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'.

34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 35) בערב פסח לפני שעה חמישית. 36) קונה חמץ לעצמך. 37) שיקנה חמץ הרבה, אף־על־פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמז לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. 38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמז לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה – מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). 39) לפני פסח. 40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח – החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי – עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. תַּעֲרֹבֶת[41] חָמֵץ[42] - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'; כְּגוֹן הַמּוּרְיָס[43], וְכוּתָח[44] הַבַּבְלִי, וְשֵׁכָר הַמָּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל[45] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה[46] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בַּפֶּסַח.

41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו'" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על בל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. 42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"בל יראה ובל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד־משנה וכסף־משנה בשם ר' משה הכהן). 43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. 44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. 45) פסחים מה, ב. 46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. כֵּיצַד? עֲרֵבַת[47] הָעַבְדָּנִין[48] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן קֶמַח וְעוֹרוֹת - אֲפִלּוּ נְתָנוֹ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבִּעוּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ[49]. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח[50] קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבִּעוּר - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חַיָּב לְבַעֵר[51].

47) פסחים מה, ב. 48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). 49) שעל־ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. 50) לבד. 51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר־כך בימי הפסח – חייב לבער.

י. וְכֵן הַקִּילּוֹר[52] וְהָרְטִיָּה[53] וְהָאִסְפְּלָנִית[54] וְהַתִּרְיָא"ק[55] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, שֶׁהֲרֵי נִפְסְדָה צוּרַת הֶחָמֵץ[56].

52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. 53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. 54) תחבושת. 55) מין תחבושת. 56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. הַפַּת[57] עַצְמָהּ[58] שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב[59], וּמְלֻגְמָא[60] שֶׁנִּסְרְחָה[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר[62]. בְּגָדִים[63] שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָן בַּחֲלֵב חִטָּה[64], וְכֵן נְיָרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָזֶה - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת[65].

57) פסחים מה, ב. 58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. 59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. 60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. 61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. 62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא־אם־כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם ה"ירושלמי" לפי פירוש המגיד־משנה). 63) פסחים מה, ב. 64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. 65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

יב. דָּבָר[66] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ[67], וְאֵינוֹ מַאֲכָל לְאָדָם כְּלָל[68]; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם[69], כְּגוֹן הַתִּרְיָא"ק וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ, אָסוּר לְאָכְלוֹ[70] עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ[71].

66) פסחים ל, א. 67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה. 68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעל־ידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה – מותר (או"ח סי' תמב). 69) רק לחולים. 70) אבל בהנאה מותר. 71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

~ יום שישי כ"ז סיון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאין מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיוצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיוצא בזה.

א. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם חָמֵץ בַּפֶּסַח, אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי דָגָן בִּלְבָד[2], וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים, שֶׁהֵן הַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת, וּשְׁלֹשָׁה מִינֵי הַשְּׂעוֹרִים, שֶׁהֵן הַשְּׂעוֹרָה וְשִׁבֹּלֶת־שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן. אֲבָל הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וּפוֹלִים וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם חָמֵץ; אֶלָּא אֲפִלּוּ לָשׁ קֶמַח אֹרֶז וְכַיּוֹצֵא בוֹ בְּרוֹתְחִין[3], וְכִסָּהוּ בִּבְגָדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁהֶחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה[4], שֶׁאֵין זֶה חִמּוּץ אֶלָּא סִרְחוֹן.

2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). 3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ד). 4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמא נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חֲמִשָּׁת[5] מִינֵי דָגָן אֵלּוּ, אִם לָשָׁן בְּמֵי פֵּרוֹת בִּלְבַד בְּלֹא שׁוּם מַיִם - לְעוֹלָם אֵין בָּאִין לִידֵי חִמּוּץ. אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחָן כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח הַבָּצֵק - מֻתָּר בַּאֲכִילָה[6], שֶׁאֵין מֵי פֵּרוֹת מַחְמִיצִין אֶלָּא מַסְרִיחִין. וּמֵי פֵּרוֹת הֵן: כְּגוֹן יַיִן, וְחָלָב[7] וּדְבַשׁ[8] וְשֶׁמֶן־זַיִת וּמֵי־תַפּוּחִים וּמֵי־רִמּוֹנִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּמַשְׁקִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בָּהֶן שׁוּם מַיִם בָּעוֹלָם. וְאִם נִתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי אֵלּוּ מַחְמִיצִין[9].

5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א־ב). 6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסי רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). 7) כשעשה סימן במצות

שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמא יבוא לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). 8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמי"י). 9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אֵין מְבַשְּׁלִין חִטִּים בְּמַיִם[10], כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא קֶמַח, כְּגוֹן לְבִיבוֹת. וְאִם בִּשֵּׁל - הֲרֵי זֶה חָמֵץ גָּמוּר; וְהוּא, שֶׁיִּתְבַּקְּעוּ[11] בַּתַּבְשִׁיל. אֵין קוֹלִין[12] אֶת הַבָּצֵק[13] בְּשֶׁמֶן עַל הַמַּחֲבַת; אֲבָל מְבַשְּׁלִין אֶת הַפַּת[14] וְאֶת הַקֶּמַח הַקָּלוּי[15]. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה, וְאַחַר־כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקֶּמַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ[16]. וּכְבָר נָהֲגוּ[17] בְּשִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְכָל הַמַּעֲרָב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה[18].

10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמיץ (להלן בסמוך) – בעוד שהמים פושרין הוא מחמיץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. 12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. 13) שנילוש במים. ועכשיו יחמיץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. 14) שאחרי שנאפה – אפילו שורהו במים אינו מחמיץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. 16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. 17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. 18) [ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה – פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א].

ד. מֻתָּר[19] לְבַשֵּׁל הַדָּגָן אוֹ הַקֶּמַח בְּמֵי פֵּרוֹת. וְכֵן בָּצֵק שֶׁלָּשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת - אִם בִּשְּׁלוּ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ קָלָהוּ עַל הַמַּחֲבַת בַּשֶּׁמֶן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁמֵּי פֵּרוֹת אֵינָן מַחְמִיצִין.

19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור – כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמא לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. כַּרְמֵל[20] שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ - אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם, שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה בָּאוּר יָפֶה, וְנִמְצָא מַחְמִיץ כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁמּוֹלְלִין[21] הַקְּדֵרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אֵין מְבַשְּׁלִין בָּהֶן אֶלָּא מַצָּה אֲפוּיָה[22] שֶׁחָזְרוּ וְטָחֲנוּ אוֹתָהּ, אֲבָל קֶמַח קָלִי - אָסוּר, שֶׁמָּא לֹא קָלָהוּ יָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי חִמּוּץ.

20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. 21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה – מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיסי" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפויה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אֵין בּוֹלְלִין[23] אֶת הַשְּׁעוֹרִין בְּמַיִם בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רָפִין וּמַחְמִיצִין בִּמְהֵרָה. וְאִם בָּלַל[24] - אִם רָפוּ כְּדֵי שֶׁאִם הִנִּיחָן עַל־פִּי הַבִּיב[25] שֶׁאוֹפִין עָלָיו הַחַלּוֹת, יִתְבַּקְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפְיוֹן זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). 24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. 25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. הַחִטִּים[26] מֻתָּר לִבְלֹל אוֹתָן בְּמַיִם כְּדֵי לְהָסִיר סֵבָן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָם מִיָּד כְּדַרְכָּן שֶׁטּוֹחֲנִין הַסֹּלֶת. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי וּבִסְפָרַד וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחִטִּים בְּמַיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וְיַחְמִיצוּ[27].

26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). 27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללתות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חיטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצְאוּ בוֹ שְׂעוֹרִים אוֹ חִטִּים: אִם נִתְבַּקְּעוּ[28] - הֲרֵי כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרֵב בּוֹ הֶחָמֵץ; וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׂוֹרְפָן[29], וְאוֹכְלִין שְׁאָר הַתַּבְשִׁיל, שֶׁאֵין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלַל וְלֹא נִתְבַּקַּע חָמֵץ גָּמוּר שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסרו אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). 29) כמו חמץ ממש.

ט. מִשּׁוּם[30] שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת", כְּלוֹמַר - הִזָּהֲרוּ בַּמַּצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צַד חִמּוּץ - לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: צָרִיךְ אָדָם לִזָּהֵר בַּדָּגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּפֶּסַח, שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו מַיִם אַחַר שֶׁנִּקְצַר[31], עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם חִמּוּץ. דָּגָן[32] שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו מַיִם - כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ, כָּךְ אָסוּר לְקַיְּמוֹ[33]; אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ[34], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם מוֹכְרוֹ לְנָכְרִי קֹדֶם הַפֶּסַח - מוֹכֵר מְעַט[35] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁמָּא יַחֲזֹר הַנָּכְרִי וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל.

30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". 31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. 32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 33) שהרטיבות מביאתן לידי חימוץ. 34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימנו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתיתה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). 35) לפנינו שם בגמרא: "ליזבנינהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דָּגָן שֶׁנָּפַל עָלָיו דֶּלֶף[36] - כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוֹרֵד טִפָּה אַחַר טִפָּה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ בָא לִידֵי חִמּוּץ[37]. אֲבָל כְּשֶׁיִּפְּסֵק - אִם נִשְׁתַּהֶה כַּשִּׁעוּר[38], הֲרֵי זֶה אָסוּר.

36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. 37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). 38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אֵין לָשִׁין בַּפֶּסַח עִסָּה גְּדוֹלָה[39], שֶׁמָּא תַּחְמִיץ, אֶלָּא כְּשִׁעוּר חַלָּה[40] בִּלְבָד. וְאֵין לָשִׁין[41], לֹא בְחַמִּין וְלֹא בְּחַמֵּי חַמָּה[42], וְלֹא בְּמַיִם שֶׁנִּשְׁאֲבוּ בּוֹ בַּיּוֹם, אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ[43]. וְאִם עָבַר וְלָשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הַפַּת אֲסוּרָה[44].

39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. 40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). 41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ וברר"ח) ולא בחמי חמה". 42) מים שנתחממו מהשמש. 43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרקע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבלילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). 44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה – אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לֹא תֵּשֵׁב אִשָּׁה[45] תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ[46] וְתָלוּשׁ, וְלֹא תַּחַת הָרָקִיעַ בְּיוֹם הֶעָבִים[47], אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת בּוֹ. וְלֹא תַּנִּיחַ אֶת הָעִסָּה וְתִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר[48]. וְאִם הָיְתָה[49] לָשָׁה וְאוֹפָה[50] - צְרִיכָה שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁל מָיִם: אֶחָד, שֶׁמִּקַּטֶּפֶת[51] בּוֹ, וְאֶחָד, שֶׁמְּצַנֶּנֶת בּוֹ יָדֶיהָ. וְאִם עָבְרָה וְלָשָׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אוֹ שֶׁלֹּא צִנְּנָה יָדֶיהָ, אוֹ שֶׁעָשְׂתָה עִסָּה יָתֵר מִשִּׁעוּר חַלָּה - הַפַּת מֻתֶּרֶת[52]. וְכַמָּה שִׁעוּר חַלָּה? כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה, כְּגוּף הַבֵּיצָה הַבֵּינוֹנִית[53], לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ[54].

45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". 46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמיץ. 47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמטבע השמש אז להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. 48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמיץ. 49) (מסכת פסחים שם). 50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). 51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור. 52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). 53) כלומר כמדתה. 54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

יג. כָּל זְמַן[55] שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּבָּצֵק[56], אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ בָא לִידֵי חִמּוּץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ יָדוֹ וְהִנִּיחוֹ, וְשָׁהָה הַבָּצֵק עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל[57] בִּזְמַן שֶׁאָדָם מַכֶּה בְּיָדוֹ עָלָיו - כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְאִם אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע - אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם מִיל[58], כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְכֵן אִם הִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו[59] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב' וראה למעלה הלכה י'). 56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים). 57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). 58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'. ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט). 59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך).

יד. הָיוּ שְׁתֵּי עִסּוֹת, שֶׁהִגְבִּיהוּ הַיָּד מֵהֶן, נִלּוֹשׁוֹת בְּעֵת אַחַת וְנִשְׁתָּהוּ, הָאַחַת מֵהֶן יֵשׁ לָהּ קוֹל וְאַחֶרֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין לָהּ קוֹל[60] - שְׁתֵּיהֶן יִשָּׂרְפוּ[61], וַהֲרֵי הֵן חָמֵץ גָּמוּר.

60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). 61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור".

טו. אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין[62] הַמְצַיְּרִין בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹהָה עֲלֵיהֶן[63], וּמִתְחַמְּצִין בְּעֵת עֲשִׂיָּתָן. לְפִיכָךְ הַנַּחְתּוֹמִין מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן וּמְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי־בָתִּים אֲסוּרִים, וַאֲפִלּוּ צָרוּ אוֹתָן בִּדְפוּס[64] - שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָן שֶׁלֹּא בִּדְפוּס[65] וְיִשְׁהוּ בַּעֲשִׂיָּתָן וְיַחְמִיצוּ.

62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמציירין בפת מין חיה ועוף. 63) לציירן. 64) שאינו שוהה כלום. 65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מַיִם[66] שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶן הַיָּדַיִם וְהָעֲרָבָה אַחַר שֶׁלָּשִׁין, וְכֵן מַיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה - הֲרֵי זֶה יִשְׁפֹּךְ אוֹתָן בִּמְקוֹם מִדְרוֹן[67], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וְיַחְמִיץ.

66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמּוּרְסָן[68] וּמַנִּיחִין לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין, שֶׁמָּא יַחְמִיץ. אֲבָל חוֹלְטִין[69] לָהֶן הַמּוּרְסָן בְּרוֹתְחִין וּמַנִּיחִין לִפְנֵיהֶן. וּכְבָר נָהֲגוּ רֹב הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לַחֲלֹט, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה.

68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. 69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמיץ. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. וּמֻתָּר לָלוּשׁ לַתַּרְנְגוֹלִין מוּרְסָן אוֹ קֶמַח וּמַאֲכִילָן מִיָּד[70], אוֹ נוֹתֵן לִפְנֵיהֶן, וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה לִפְנֵיהֶן כְּדֵי הִלּוּף מִיל. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן מְנַקְּרִין בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ בְּיָדוֹ - אֵינוֹ מַחְמִיץ[71]. וּכְשֶׁיִּפְסְקוּ מִלֶּאֱכֹל, יִשְׁטֹף הַכֵּלִי בְּמַיִם וְיִשְׁפֹּךְ בִּמְקוֹם מִדְרוֹן.

70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). 71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י'.

יט. לֹא תַּשְׁרֶה[72] אִשָּׁה מוּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל שָׂפָה עַל בְּשָׂרָהּ יָבֵשׁ[73]. וְלֹא יִלְעַס[74] אָדָם חִטִּין וְיִתֵּן עַל מַכָּתוֹ[75], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְסֶת[76]. וְאִם נָתַן - יִשָּׁפֵךְ מִיָּד[77], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְאֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְדָּל[78]; וְאִם נָתַן - יֹאכַל מִיָּד.

72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת־החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. 73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). 74) (שם במשנה). 75) לרפואה. 76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. 77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. 78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

כ. מֵתָר[79] לִתֵּן הַתַּבְלִין[80] וְהַשִּׁמְשְׁמִין וְהַקֶּצַח[81] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְתוֹךְ הַבָּצֵק. וְכֵן מֵתָר[82] לָלוּשׁ הָעִסָּה בְּמַיִם[83] וְשֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְחָלָב[84], אוֹ לְקַטֵּף[85] בָּהֶן. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן[86] אָסוּר לָלוּשׁ וּלְקַטֵּף, אֶלָּא בְּמַיִם בִּלְבָד - לֹא מִשּׁוּם חָמֵץ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לֶחֶם עֹנִי[87], וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת זִכְרוֹן לֶחֶם עֹנִי.

79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). 80) מיני בשמים שנותנים במאכל. 81) קימעל. 82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים – תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ראב"ד). 83) המגיד־משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד־משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. 84) (ראה למעלה הלכה ב').
85) למרוח את העיסה. 86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". 87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

כא. כָּל כְּלֵי־חֶרֶס[88] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּצוֹנֵן - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה בְּצוֹנֵן[89]; חוּץ מִכְּלִי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַשְּׁאוֹר, וּכְלִי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ חַרְסֶת, מִפְּנֵי שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה[90]. וְכֵן עֲרֵבוֹת שֶׁלָּשִׁין בָּהֶן הֶחָמֵץ, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיַּחְמִיץ - הֲרֵי הֵן כְּבֵית שְׁאוֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסַח[91].

88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן – כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. 89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ בחמין אסור להשתמש בהם במצה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). 90) (מסכת פסחים שם). 91) אפילו בצונן.

כב. בִּיב שֶׁל חֶרֶס[92] שֶׁאוֹפִין עָלָיו חַלּוֹת חָמֵץ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - אֵין אוֹפִין עָלָיו מַצָּה בַּפֶּסַח[93]. וְאִם מִלְּאוּ גֶּחָלִים וְהִסִּיק מָקוֹם שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל[94] בּוֹ הֶחָמֵץ - מֻתָּר לְבַשֵּׁל[95] עָלָיו מַצָּה[96].

92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). 93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). 94) בנ"א: "אופה". 95) בנ"א: "לאפות". 96) כבולעו כך פולטו.

כג. כְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים[97] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּרוֹתְחִין בִּכְלֵי רִאשׁוֹן[98], כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאִלְפָּסִין - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם וּמַרְתִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ[99], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתָן בְּצוֹנֶן[100], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה. וְכֵן הַסַּכִּינִין[101] - מַרְתִּיחַ אֶת הַלַּהַב וְאֶת הַנֶּצֶב בִּכְלִי רִאשׁוֹן[102], וְאַחַר־כָּךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה.

97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). 98) על האש. 99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). 100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשמישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש – כאן בחמץ שכשבלעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). 102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

כד. כְּלֵי מַתָּכוֹת וַאֲבָנִים וּכְלֵי עֵצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בִּכְלִי שֵׁנִי[103], כְּגוֹן קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין[104], וּמַנִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ[105] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה.

103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. 104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. 105) במים צוננים (כמו שנזכר למעלה בהלכה כ"ג).

כה. כָּל כְּלֵי־חֶרֶשׂ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּחַמִּין - בֵּין כְּלִי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת; בֵּין כְּלִי שֵׁנִי, כְּגוֹן קְעָרוֹת[106]; בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאָבָר, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן כְּעֵין זְכוּכִית[107]; בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן - אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמַצָּה[108], אֶלָּא מַנִּיחָן לְאַחַר הַפֶּסַח[109] וּמְבַשֵּׁל בָּהֶן.

106) ששופכים בהם מכלי ראשון. 107) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). 108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. 109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

כו. כְּלֵי רִאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהַרְתִּיחוֹ, וְלֹא מָצָא כְּלִי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהַרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה מַקִּיף לוֹ שָׂפָה שֶׁל טִיט עַל שְׂפָתוֹ מִבַּחוּץ, וּמְמַלְּאֵהוּ מַיִם עַד שֶׁיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתוֹ, וּמַרְתִּיחַ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ, וְדַיּוֹ[110], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתוֹ[111] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמַצָּה.

110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התזת ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). 111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת"; בְּכָל מָקוֹם[2] וּבְכָל זְמַן[3]. וְלֹא תָּלָה אֲכִילָה זוֹ בְּקָרְבַּן הַפֶּסַח[4], אֶלָּא זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמִצְוָתָהּ כָּל הַלַּיְלָה[5]. אֲבָל בִּשְׂאָר הָרֶגֶל - אֲכִילַת מַצָּה רְשׁוּת: רָצָה, אוֹכֵל מַצָּה; רָצָה, אוֹכֵל אֹרֶז אוֹ דֹּחַן אוֹ קְלָיוֹת אוֹ פֵּרוֹת. אֲבָל בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בִּלְבַד - חוֹבָה. וּמִשֶּׁאָכַל כַּזַּיִת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לז:). 3) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה – ריבה הכתוב

פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף־על־פי שאין קרבן פסח – מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.). 5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת – לא גזרו ('רבינו מנוח'). ובמצות קריאת־שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

ב. בָּלַע מַצָּה - יָצָא[6]; בָּלַע מָרוֹר - לֹא יָצָא[7]. בָּלַע מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָד - יְדֵי מַצָּה יָצָא, יְדֵי מָרוֹר לֹא יָצָא, שֶׁהַמָּרוֹר כִּטְפֵלָה לַמַּצָּה[8]. כְּרָכָן בְּסִיב[9] וְכַיּוֹצֵא בוֹ וּבְלָעָן - אַף יְדֵי מַצָּה לֹא יָצָא[10].

6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. 7) מפני שאנו צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את חייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסח אחר: "בלע מרור – יצא" (דפוסי רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכ"ה בלחם־משנה וב'רבינו מנוח') וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי־אפשר שלא טעם בו טעם מרור". 8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד־משנה, ועיין ראב"ד). 9) מיני חוטים שצומחים באילן. 10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף־משנה ('מעשה רוקח').

ג. אָכַל מַצָּה[11] בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוּהוּ עַכּוּ"ם אוֹ לִסְטִין לֶאֱכֹל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[12]; אָכַל כַּזַּיִת מַצָּה, וְהוּא נִכְפֶּה בְּעֵת שְׁטוּתוֹ[13], וְאַחַר־כָּךְ נִתְרַפֵּא - חַיָּב לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא; לְפִי שֶׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

11) ראש השנה כט, א. 12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח – לא יצא. 13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אֵין אָדָם[14] יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה, אֶלָּא־אִם־כֵּן אֲכָלָהּ מֵאֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת" - דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִמּוּץ, אִם אֲכָלָן מַצָּה, יָצָא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים, כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וְקִטְנִיּוֹת - אֵין יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי מַצָּה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶם חָמֵץ[16].

14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. 15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

ה. הָעוֹשֶׂה[17] עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז - אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[18], יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. עִסַּת הַכְּלָבִים[19] - בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה[20], יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ[21]; אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה[22], אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ, שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת לְשֵׁם מַצָּה. מַצָּה שֶׁלָּשָׁהּ בְּמֵי־פֵרוֹת[23] - יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח[24]. אֲבָל אֵין לָשִׁין אוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ[25] חָלָב[26], מִשּׁוּם "לֶחֶם עֹנִי", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. וְאִם לָשׁ וְאָכַל - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֵין יוֹצְאִין, לֹא בְּפַת מוּרְסָן[28] וְלֹא בְּפַת סֵבִין; אֲבָל לָשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בְּסֵבִין שֶׁלּוֹ וּבְמוּרְסָנוֹ, וְעוֹשֵׂהוּ פַּת, וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ[29]. וְכֵן פַּת־סֹלֶת נְקִיָּה בְּיוֹתֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין אוֹמְרִים בָּהּ אֵין זֶה "לֶחֶם עֹנִי".

17) חלה פ"ג מ"ז. 18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים שיהא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא־אם־כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. 19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. 20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. 21) שהרי נשתמרה לשם מצה. 22) אפילו היתה פת נקיה. 23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. 24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ – אינו יוצא בה. 25) כ"ה בדפוס רומי. 26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות הכ"ב "שאין לשין העיסה בחלב, ואם לש – כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. 27) למעלה פ"ה ה"כ. 28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא־הדין לענין מצה. 29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

ו. אֶחָד מַצָּה שֶׁנֶּאֱפִית בְּתַנּוּר אוֹ בְּאִלְפָּס[30] - בֵּין שֶׁהִדְבִּיק הַבָּצֵק בְּאִלְפָּס וְאַחַר־כָּךְ הִרְתִּיחַ, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחַ וְאַחַר־כָּךְ הִדְבִּיק, אֲפִלּוּ אֲפָאָהּ בַּקַּרְקַע[31] - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נֶאֱפֵית אֲפִיָּה גְּמוּרָה, יוֹצְאִין בָּהּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוּטִין שֶׁל בָּצֵק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעֵת שֶׁפּוֹרְסָהּ[32]. וְיוֹצְאִין בְּרָקִיק הַשָּׁרוּי[33]; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ. אֲבָל מַצָּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבִּשְׁלָהּ - אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילָתָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ טַעַם פַּת[34].

30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. 31) שעושין גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. 32) ששובורה. 33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). 34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אֵין אָדָם[35] יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת מַצָּה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל טֶבֶל[36] אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[37] שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ שֶׁגְּזֵלָהּ[38]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן - יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְכֹל שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[39] - אֵין יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ.

35) משנה, פסחים לה, א. 36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. 37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד שיפרישו הלויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. 38) 'ירושלמי' שבת פי"ג ה"ג. וכן הוא על־פי תלמוד בבלי (פסחים לח.) שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה־שוה "לחם – לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" – שלכם. ואע"פ שכלל בידינו שגזל ואכל – קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו מישהו בבית הבליעה ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). 39) למעלה פ"א מהל' ברכות הי"א. וכן נראה ב'ירושלמי' שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הַכֹּהֲנִים[40] יוֹצְאִין בַּחַלָּה[41] וּבַתְּרוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מַצָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכָל אָדָם[42]. וְכֵן[43] יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[44] בִּירוּשָׁלַיִם; אֲבָל[45] אֵין יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֵין לָהֶם הֶתֵּר בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם[46]; וְכָתוּב: "בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" - מַצָּה הָרְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ יְדֵי חוֹבָה.

40) משנה, פסחים לה, א. 41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. 42) שהרי זר האוכלה חייב מיתה בידי שמים. 43) פסחים לו, א. 44) אף־על־פי שאסור לאכלו אלא בירושלים. 45) שם לו, ב. 46) גמרא, שם.

ט. חַלּוֹת תּוֹדָה[47] וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן לְעַצְמָן, אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" - מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן מַצָּה בִּלְבַד, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ; אֲבָל זוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן הַזֶּבַח[48]. וְאִם[49] עֲשָׂאָן לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, שֶׁהֲעוּשֶׂה לְמִכֹּר בַּשּׁוּק, דַּעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרוּ יֹאכַל אוֹתָן, וְנִמְצָא, בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן שְׁמָרָן לְשֵׁם מַצָּה.

47) משנה, שם. 48) שם לח, ב. כרבא ותניא כוותיה. 49) משנה, שם.

י. הַכֹּל חַיָּבִין בַּאֲכִילַת מַצָּה, אֲפִלּוּ נָשִׁים[50] וַעֲבָדִים[51]. קָטָן[52] שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל פַּת - מְחַנְּכִין אוֹתוֹ[53] בְּמִצְוֹת וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ כַּזַּיִת מַצָּה. חוֹלֶה אוֹ זָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל - שׁוֹרִין לוֹ רָקִיק בְּמַיִם וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ[54].

50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה – כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). 51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. 52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:) בענין חינוך הקטן במצוות. 53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף־משנה). 54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין מַפְטִירִין[55] אַחַר מַצָּה[56] כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֶלָּא אַף־עַל־פִּי שֶׁאָכַל מַצָּה, וְאָכַל אַחֲרֶיהָ מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חוֹזֵר וְאוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה וּפוֹסֵק.

55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם מצה בפיו. 56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים קיט:).

יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב. וּמִי שֶׁאָכַל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ[57]. וְכֵן אָסוּר לֶאֱכֹל[58] עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֹּדֶם הַמִּנְחָה[59] כִּמְעַט, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַאֲכִילַת מַצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת[60], וְלֹא יְמַלֵּא כְרֵסוֹ מֵהֶן[61]. וַחֲכָמִים[62] הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַרְעִיבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל מַצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיוּ מִצּוֹת חֲבִיבוֹת עָלָיו. אֲבָל בִּשְׁאָר עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אוֹ עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים - אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ[63].

57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא נפשו" ('מעשה רוקח' ו'רבינו מנוח'). 58) זה לשון רבינו בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"י): "אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם [חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא הותר לאכול אלא פירות וירקות. 59) מנחה קטנה (מגיד־

משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים). 60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות – רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". 61) [בגמרא (ברכות לה:) מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור' (או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג]. 62) פסחים קח, א. 63) שם צט, ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר[2] בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת"[3]. וּמִנַּיִן שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה" - בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חַיָּבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ וְשֶׁהָיוּ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[4].

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם . . שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת".
>
> צריך להבין לשם מה הביא הפסוק "זכור את יום השבת גו'" ומה חסר בלימוד מהפסוק "זכור את היום הזה גו'" ומדוע צריך גם לפסוק "זכור את יום השבת".
>
> ב"אור שמח" כאן כתב שכוונת הרמב"ם להשמיע שצריכה להיות הזכירה לא רק בפה (לקדשו בדברים) אלא גם ביין (קידוש), וכן הוא בזכירת יציאת מצרים שחיובה לא רק בפה אלא גם ביין – ד' כוסות.
>
> אלא שאי אפשר להעמיס תירוץ זה בדברי הרמב"ם כיון שנוסף על כך שלפי"ז צריך היה להוסיף תיבת "לקדשו" שהרי ממנה הלימוד לקידוש, הרי גם בדפוסים שבהם נוספה תיבת "לקדשו" אין לפרש כן כוונת הרמב"ם שהרי קידוש על היין בשבת וד' כוסות בליל הסדר הם מדרבנן, ואילו כאן מדבר הרמב"ם בחיוב תורה.
>
> ויש לומר כוונת הרמב"ם במה שהוסיף הלימוד "שנאמר זכור את יום השבת" להוכיח שחיוב "זכור את היום הזה אשר יצאתם" פירושו זכירה בדברים, היינו "לספר בניסים ונפלאות כו'" ולכן מביא ראיה "שנאמר זכור את יום השבת" שפירושו זכירה בדברים.
>
> והטעם לכך שזהו פשט הכתובים, כי בהמשך לפסוק "זכור את היום הזה גו'" בא החיוב "ולא יראה לך חמץ . . שבעת ימים תאכל מצות וגו'" בוא"ו החיבור, היינו שקיום הזכירה הוא בקיום מצוות הפסח ובמילא אין הכרח שזכרון זה צריך להיות בדיבור – "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים"
>
> משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" הזכירה היא בפני עצמה – זכירה בדברים, שהרי המשך הכתובים "ששת ימים תעבוד גו' ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וגו' הם חיובים נוספים שכן לא הוזכרו בוא"ו המוסיף, ולאחר שלמד שזכירת השבת היא בדברים, הרי שגם הפסוק "זכור את היום הזה וגו'" הוא בדברים ואפשר ללמוד ממנו החיוב "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים.
>
> (יין מלכות (הישן סימן מ"ד) משיחת יום ב' של חג השבועות ה' תשמ"ה מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) שבכל יום ולילה מצוה **להזכיר** יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה **לספר בפרטות** הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. 3) [כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף־על־פי שנאמר בלשון מקור (=בזי"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף־על־פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכרו, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' – "זמנים" עמוד לז]. 4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו – יהי' יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות", הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

ב. מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ"[5] - לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ. כֵּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ[6] - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כֻּלָּנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּמִצְרַיִם, וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לַחֵרוּת. וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם - מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הַכֹּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֵּן[7].

5) כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י (והובא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד־לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. 6) כנוסחת ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". 7) משנה, פסחים קטז, א.

ג. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וְיִשְׁאָלוּ וְיֹאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?" עַד שֶׁיָּשִׁיב לָהֶם, וְיֹאמַר לָהֶם: כָּךְ וָכָךְ אֵרַע, כָּךְ וָכָךְ הָיָה. וְכֵיצַד מְשַׁנֶּה? מְחַלֵּק[8] לָהֶם קְלָיוֹת[9] וֶאֱגוֹזִים[10], וְעוֹקְרִים הַשֻּׁלְחָן מִלְּפָנֵיהֶם[11] קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מַצָּה זֶה מִיַּד זֶה[12], וְכֵיוֹצֵא בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֵּן[13] - אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ. אֵין לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַّנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה", וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן חֲכָמִים. הָיָה לְבַדּוֹ - שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה".

8) פסחים קט, א. 9) שבלי חטים קלויים. 10) וזהו השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחרי הסעודה. 11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטו:). 12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד פירש שממהרין לאכול. 13) פסחים קטז, א.

ד. וְצָרִיךְ[14] לְהַתְחִיל בִּגְנוּת וּלְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. כֵּיצַד? מַתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבַּתְּחִלָּה[15] הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ[16], בִּימֵי תֶרַח וּמִלְּפָנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמְסַיֵּם בְּדַת הָאֱמֶת, שֶׁקֵּרְבָנוּ הַמָּקוֹם לוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מֵהָאֻמּוֹת, וְקֵרְבָנוּ לְיִחוּדוֹ. וְכֵן מַתְחִיל[17] וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרָעָה שֶׁגָּמְלָנוּ, וּמְסַיֵּם בְּנִסִּים וְבַנִּפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ וּבְחֵרוּתֵנוּ. וְהוּא - שֶׁיִּדְרֹשׁ מֵ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי"[18] עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה[19]. וְכָל הַמּוֹסִיף וּמַאֲרִיךְ בִּדְרַשׁ פָּרָשָׁה זוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

14) פסחים קטז, א במשנה). 15) כרב (פסחים שם). 16) לפני מתן־תורה הי' היחס נמשך גם למעלה מאברהם ונקראו "אבות", אבל לאחרי מתן־תורה "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז:). 17) כשמואל שם. וכן כתב רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרווייהו" (ועכשיו אנו עושים כשניהם = כרב וכשמואל). 18) פסחים, שם. 19) ראה ב'ספרי' פרשת כי־תבוא.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[20], וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר[21]. פֶּסַח - עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' וְגוֹ'". מָרוֹר[22] - עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מַצָּה - עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאֲלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין הַגָּדָה[23].

20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. 21) שהרי נאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" — שהמצוה היא לומר ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:) והושוו מצה ומרור לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). 22) שינה מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד, עיין שם). 23) על שם הכתוב: "והגדת".

ו. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר[24] חַיָּב אָדָם לְהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יָצָא עַתָּה מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וְגוֹ'"[25]. וְעַל דָּבָר זֶה צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוֹמַר - כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד וְיָצָאתָ לַחֵרוּת וְנִפְדֵּיתָ.

24) משנה, פסחים קטז, ב. 25) כן הוא בגמרא שם: "וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח ההגדות שלנו.

ז. לְפִיכָךְ[26] כְּשֶׁסּוֹעֵד[27] אָדָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵסֵב דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד - בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים[28] - חַיָּב לִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין[29] לוֹ[30] מֵהֶם. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ[31] מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שִׁעוּר כָּל כּוֹס מֵהֶן - רְבִיעִית.

26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחרר, על כן יסעד בהסיבה כדרך בני חורין. 27) להלן ה"ח כתב רבינו: "שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו — אם היסב הרי זה משובח". 28) אע"פ שפטורות מכל מצוות־עשה שהזמן גרמא — חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים (בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". 29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י) שמותר לשתות כוס חמישי. 30) בדפוס רומי, ליתא. 31) הגבאים.

ח. אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[32] לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיָּסֵב. אִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה הֲסִבָּה[33]. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא - צְרִיכָה הֲסִבָּה. וּבֵן אִצֶּל אָבִיו[34], וְהַשַּׁמָּשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ - צְרִיכִין הֲסִבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ מֵסֵב[35],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא־אִם־כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וַהֲסִבַּת יָמִין אֵינָהּ הֲסִבָּה[36], וְכֵן הַמֵּסֵב[37] עַל עָרְפּוֹ אוֹ עַל פָּנָיו[38] - אֵין זוֹ הֲסִבָּה. וְאֵימָתַי צְרִיכִין הֲסִבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת כַּזַּיִת מַצָּה וּכְשִׁתִּית אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ[39]; וּשְׁאָר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ - אִם הֵסֵב, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ.

32) פסחים צט, ב. 33) שסתם אשה, אין דרכה להסב בשום פעם. 34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על כבודו לבנו. 35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה אין זו דרך מורא. 36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). 37) פסחים, שם. 38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה פרקדן). 39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משובח – "זמנים" עמוד מב].

ט. אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ לִמְזֹג[40] אוֹתָן כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה שְׁתִיָּה עֲרֵבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַּעַת הַשּׁוֹתֶה. וְלֹא יִפְחֹת בְּאַרְבַּעְתָּן מֵרְבִיעִית יַיִן חָי[41]. שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינוֹ מָזוּג - יָצָא יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יְדֵי חֵרוּת[42]. שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אֶחָת[43] - יְדֵי חֵרוּת יָצָא, יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שָׁתָה מִכָּל כּוֹס מֵהֶן רֻבּוֹ - יָצָא[44].

40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. 41) באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. 42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). 43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן – לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. 44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[45]. וְכוֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה[46]. כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר[47]. וּבֵין הַכּוֹסוֹת[48] הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת שׁוֹתֶה. בֵּין שְׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתֶה[49].

45) זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" ('מעשה רוקח' בשם ספר כת"י קדמון). 46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" ('מעשה רוקח'). 47) היא "יהללוך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). 48) משנה, פסחים קיז, ב. 49) שמא ישתכר ויישן ולא יגמור את ההלל, אבל מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר ('הגהות מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

יא. הַחֲרֹסֶת מִצְוָה[50] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, זֵכֶר לַטִּיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם[51]. וְכֵיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגָרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֹמֶץ[52] וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח.

50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף־על־פי־כן אין מברכים עליה "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ו'רבינו מנוח' כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו. וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין לחם־משנה כאן). 51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן (פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתיך. 52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (= לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותו עב) זכר לטיט". ורבינו, אף־על־פי שכתב: "זכר לטיט" – הביא שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס כגירסת הרי"ף: "צריך לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֲכִילַת מָרוֹר אֵינָהּ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא תְּלוּיָה הִיא בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה אַחַת לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים[53]; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - לֶאֱכֹל הַמָּרוֹר לְבַדּוֹ בְּלֵיל זֶה, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם קָרְבַּן פֶּסַח.

53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו", בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

יג. מְרוֹרִים[54] הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֶרֶת[55] וְהָעֲלָשִׁין וְהַתַּמְכָא וְהַחַרְחֲבִינָא וְהַמָּרוֹר - כָּל אֶחָד מֵהֶן מַמְשֶׁת מִינֵי יָרָק אֵלּוּ נִקְרָא מָרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן אוֹ מֵחֲמִשְׁתָּן כַּזַּיִת - יָצָא[56], וְהוּא שֶׁיְּהוּ לַחִין[57]. וְיוֹצְאִין בַּקֶּלַח שֶׁלָּהֶן, אֲפִלּוּ יָבֵשׁ[58]. וְאִם שִׁלְקָן[59] אוֹ כְּבָשָׁן[60] אוֹ בִּשְׁלָן - אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן[61].

54) משנה, פסחים לט, א. 55) חסא, על שם שחס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקדוש־ברוך־הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" – מצוה גם בחזרת שאף־על־פי שהיא מתוקה, יוצאים בה – כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). 56) משנה, שם. 57) שם, לט, ב. 58) שם. 59) בישלם הרבה. 60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. 61) שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו – כיצד יעשה.

א. סֵדֶר עֲשִׂיַּת מִצְוֹת אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר כָּךְ הוּא: בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם[2] וּזְמַן[3] וְשׁוֹתֶה[4]. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם"[5] וְנוֹטֵל יָדָיו[6]. וּמְבִיאִין שֻׁלְחָן עָרוּךְ, וְעָלָיו מָרוֹר וְיָרָק אַחֵר[7], וּמַצָּה וַחֲרֹסֶת, וְגוּפוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבְשַׂר חֲגִיגָה[8] שֶׁל יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. וּבַזְּמַן הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר[9]: אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה.

2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים". 3) "שהחיינו". 4) בהסיבה. 5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ו עמוד א'). והרי הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). 6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). 7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). 8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. 9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. מַתְחִיל וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יָרָק וּמְטַבֵּל[10] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת[11] וְאוֹכֵל כַּזַּיִת[12], הוּא וְכָל הַמְסֻבִּין עִמּוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. וְאַחַר־כָּךְ עוֹקְרִין הַשֻּׁלְחָן[13] מִלְּפְנֵי קוֹרֵא הַהַגָּדָה[14] לְבַדּוֹ[15], וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא[16]: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין[17] אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים[18]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר צָלִי, שָׁלוּק וּמְבֻשָּׁל, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי[19]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין"[20].

10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). 11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). 12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי לתינוקות למה צריך דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). 13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). 14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרב"ץ שנה כ"ב ספר א'). 15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו. 16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". 17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. 18) הירק והמרור בחרוסת. 19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. 20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר: "וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי", שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן. וּמַתְחִיל בִּגְנוּת[21] וְקוֹרֵא, עַד שֶׁגּוֹמֵר דְּרַשׁ פָּרָשַׁת "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" כֻּלָּהּ.

21) (למעלה פרק ז' הלכה כ').

ד. וּמַחֲזִיר הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו וְאוֹמֵר: "פֶּסַח זֶה[22] שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'". וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר[23] בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמַגְבִּיהַּ הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ'". וּבַזְּמַן הַזֶּה אוֹמֵר: "פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'".

22) [במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. 23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה') כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנוח, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן – "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

ה. וְאוֹמֵר[24]: "לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְהַדֵּר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ". "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי ה'[25] וְגוֹ'" עַד "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם", וְחוֹתֵם: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל־בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים". וּבַזְּמַן הַזֶּה מוֹסִיף: "כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ[26], וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים[27] שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל". וּמְבָרֵךְ[28] "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשֵּׁנִי.

24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). 25) להדגיש שאנו בני חורין – "עבדי ה' ולא עבדי פרעה". 26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וששים בעבודה (הגר"א). 27) זבחים ואחר כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). 28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

ו. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וְנוֹטֵל יָדָיו שֵׁנִית, שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[29] בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַגָּדָה. וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי רִקִּיקִין, וְחוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן, וּמַנִּיחַ פָּרוּס[30] לְתוֹךְ שָׁלֵם, וּמְבָרֵךְ[31] "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". וּמִפְּנֵי־מָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל שְׁתֵּי כְּכָרוֹת כְּשֶׁאָר יָמִים טוֹבִים? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶחֶם עֹנִי" - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בִּפְרוּסָה, אַף כָּאן בִּפְרוּסָה. וְאַחַר־כָּךְ כּוֹרֵךְ[32] מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָת, וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת[33] וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצּוֹת וּמְרוֹרִים", וְאוֹכְלָן. וְאִם אָכַל מַצָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמָרוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ[34], מְבָרֵךְ עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). 30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). 31) על המצה הפרוסה. 32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". 33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). 34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

ז. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַזָּבַח", וְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר תְּחִלָּה. וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח", וְאוֹכֵל מִגּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. וְלֹא בִּרְכַּת הַפֶּסַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל זֶבַח, וְלֹא שֶׁל זֶבַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל פֶּסַח[35].

35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן - אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא לֶחֶם" חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מַצָּה", וּמְטַבֵּל מַצָּה בַּחֲרֹסֶת[36] וְאוֹכֵל[37], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מָרוֹר", וּמְטַבֵּל מָרוֹר בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְלֹא יַשְׁהֶה[38] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת, שֶׁמָּא יִבָּטֵל טַעְמוֹ. וְזוֹ מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר, וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכְלָן בְּלֹא בְרָכָה זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ.

36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). 37) ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידינו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך שניהם ביחד. 38) (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו.

ט. וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ בַּסְּעוּדָה, וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל, וְשׁוֹתֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת, וּבָאַחֲרוֹנָה אוֹכֵל מִבְּשַׂר הַפֶּסַח אֲפִלּוּ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלָל[39]. וּבִזְמַן הַזֶּה אוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרֶיהָ כְּלוּם[40], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק סְעוּדָתוֹ וְטַעַם בְּשַׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמַּצָּה בְּפִיו, שֶׁאֲכִילָתָן הִיא הַמִּצְוָה.

39) שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשבי). 40) כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

י. וְאַחַר־כָּךְ נוֹטֵל יָדָיו[41] וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי וְשׁוֹתֵהוּ. וְאַחַר־כָּךְ מוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי וְגוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל[42], וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר, וְהִיא "יְהַלְלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְכוּ'"[43], וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחַר־כָּךְ כְּלוּם כָּל הַלַּיְלָה, חוּץ מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לִמְזֹג כּוֹס חֲמִישִׁי[44] וְלוֹמַר עָלָיו הַלֵּל הַגָּדוֹל, מֵ"הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב" עַד "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל". וְכוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ אַרְבָּעָה כוֹסוֹת. וְיֵשׁ לוֹ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם סְעוּדָה.

41) למים אחרונים. 42) שעד עכשיו קרא רק עד "למעינו מים" (למעלה הלכה ה'). 43) כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). 44) כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

יא. מָקוֹם[45] שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְּסָחִים, אוֹכְלִים. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵין אוֹכְלִין, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּשַׂר פֶּסַח הוּא[46]. וּבְכָל מָקוֹם[47] אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלוּי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד[48] בְּלֵיל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם[49] הָיָה מְחֻתָּךְ, אוֹ שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר[50] אוֹ שֶׁלַּק בּוֹ אֵבֶר וְהוּא מְחֻבָּר[51] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[52].

45) (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). 46) והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. 47) אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. 48) (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. 49) (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). 50) שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. 51) אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. 52) אפילו כוס אחד.

יב. מִי[53] שֶׁאֵין לוֹ יַיִן[54] בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה. מִי שֶׁאֵין לוֹ יָרָק[55] אֶלָּא מָרוֹר בִּלְבַד - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת: "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" וְ"עַל אֲכִילַת מָרוֹר" וְאוֹכֵל, וּכְשֶׁיִּגְמֹר הַהַגָּדָה מְבָרֵךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכֵל, וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן הַמָּרוֹר בְּלֹא בְרָכָה.

53) (רי"ף). 54) אפילו כוס אחד. 55) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

יג. מִי[56] שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשֻׁמֶּרֶת[57] אֶלָּא כַּזַּיִת - כְּשֶׁגּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶת, מְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מַצָּה"[58] וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוּם[59].

56) (רי"ף). 57) לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). 58) ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. 59) שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א).

יד. מִי שֶׁיָּשַׁן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵקִיץ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל[60]. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה - חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין[61]. נִרְדְּמוּ כֻּלָּן וְנֵעוֹרוּ - לֹא יֹאכְלוּ. נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּן - יֹאכְלוּ[62].

60) (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. 61) מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישֵׁנים. 62) כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן – לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

נֹסַח הַהַגָּדָה

נֹסַח הַהַגָּדָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת[1] כָּךְ הִיא: מַתְחִיל עַל כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר: בְּבְהִילוּ[2] יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם.

1) (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). 2) בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" – "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכַלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם. כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוּל, כָּל דִּצְרִיךְ לְפֶסַח יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָשַׁתָּא הָכָא, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּנֵי חָרֵי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל[3] הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי כו'" (פרק ח' הלכה ב').

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם - עַדַיִן אָנוּ, בָּנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם. וַאֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ זְקֵנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם. שֶׁכָּל הַמַּאֲרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי־בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַיָּמִים. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הָעוֹלָם הַזֶּה. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל:

חָכָם מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם[4]". אַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: "אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן".

4) בכ"י התימנים, בדפוסי רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא: "אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד') ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגר"מ כשר מבוא פרק כ"ב).

רָשָׁע מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם". לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כָּפַר בָּעִקָּר. אַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וֶאֱמוֹר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". לִי וְלֹא לוֹ. וְאִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מַה הוּא אוֹמֵר? "מַה זֹּאת". "וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים".

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ" - יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא". אִי "בַּיּוֹם הַהוּא", יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲבוּר זֶה". לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁמַּצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ.

מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם: כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ, וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק. וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם".

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל".

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ, אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה, וַיָּגָר שָׁם"[5] - מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה: לָגוּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן".

5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

"בִּמְתֵי מְעָט" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה, וְעַתָּה שָׂמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב".

"וַיְהִי שָׁם לְגוֹי" - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם לְגוֹי.

"גָּדוֹל וְעָצוּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם".

"וָרָב" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, שָׁדַיִם נָכֹנוּ, וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה"[6].

6) בהגדות שלנו נוסף כאן: "ואעבור עליך וארא כו' בדמייך חיי".

"וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ".

"וַיְעַנּוּנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס".

"וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ".

"וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".

"וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קֹלֵנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב".

"וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ" - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים".

"וְאֶת עֲמָלֵנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן".

"וְאֶת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדֹּחַק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם".

"וַיּוֹצִאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ"[7].

7) בהגדות שלנו נוסף: "ועברתי בארץ מצרים כו' ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא אחר".

"בְּיָד חֲזָקָה" - זֶה הַדֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד".

"וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה" - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם".

"וּבְמֹרָא גָדֹל" - זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".

"וּבְאֹתוֹת" - זֶה הַמַּטֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת".

"וּבְמֹפְתִים" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם וָאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן".

דָּבָר אַחֵר: "בְּיָד חֲזָקָה" - שְׁתַּיִם. "וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה" - שְׁתַּיִם. "וּבְמֹרָא גָדֹל" - שְׁתַּיִם. "וּבְאֹתוֹת" - שְׁתַּיִם. "וּבְמֹפְתִים" - שְׁתַּיִם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כִּנִּים. עָרוֹב. דֶּבֶר. שְׁחִין. בָּרָד. אַרְבֶּה. חֹשֶׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצַ"ךְ עֲדַ"ש בְּאַחַ"ב[8].

8) בהגדות שלנו נוספו כאן כמה דברים: "רבי יוסי הגלילי כו' רבי אליעזר כו' רבי עקיבא כו' כמה מעלות טובות כו' לכפר על כל עוונותינו".

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ: פֶּסַח. מַצָּה. וּמְרוֹרִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל, וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ".

מַצָּה זוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

מְרוֹרִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם[9]. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ".

9) בהגדות שלפנינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').

לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוּת לְחֵרוּת, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה, וּמִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ וְכוּ', עַד "הַלְּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם".

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

כְּסֵדֶר שֶׁמְּבָרְכִין וְקוֹרְאִים הַהַגָּדָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כָּךְ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשֵּׁנִי שֶׁל גְּלֻיּוֹת. וְכֵן חַיָּבִין בְּלֵיל הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

סְלִיק נֹסַח הַהַגָּדָה.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת סֵדֶר הַפֶּסַח וְדִין חָמֵץ וּמַצָּה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג. ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ[2] תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָר[3] בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וְשׁוֹפָר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ - בֵּין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, בֵּין בַּיּוֹבֵל[4] - הוּא קֶרֶן הַכְּבָשִׂים הַכָּפוּף[5]. וְכָל הַשּׁוֹפָרוֹת פְּסוּלִין[6], חוּץ מִקֶּרֶן הַכֶּבֶשׂ[7]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה[8] - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר וְכוּ'", "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[9] לָמְדוּ: מַה תְּרוּעַת יוֹבֵל בַּשּׁוֹפָר, אַף תְּרוּעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בַּשּׁוֹפָר[10].

2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע קול השופר — לא יצא (להלן הלכה ח). וראה ב'תשובות רבינו' בסוף הספר. 3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י) בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף־משנה). 4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים. וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו, בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. 5) ראש השנה כו, א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף ('בית יוסף'), ואמר רבי אבהו (ר"ה טז.): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". 6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו:) מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד כשר אפילו ממינים אחרים. 7) הכפוף. כמו שכתב למעלה ('בית יוסף'). 8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. 9) הלכה למשה מסיני. 10) ראש השנה לג, ב.

ב. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד, וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין[11]. הַשּׁוֹפָר מַאֲרִיךְ[12], וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּשּׁוֹפָר[13]. וְלָמָּה תוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֶלָּא בַּשּׁוֹפָר בִּלְבָד[14].

11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. 12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. 13) ולכך מסיימין במצות היום. 14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) – אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד – לפני ה', ו"לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל־ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

ג. שׁוֹפָר שֶׁל עַכּוּ"ם[15], אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה[16]. וְאִם תָּקַע - יָצָא[17]. וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת[18] - אִם תָּקַע בּוֹ, לֹא יָצָא[19]. שׁוֹפָר הַגָּזוּל שֶׁתָּקַע בּוֹ - יָצָא, שֶׁאֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל[20], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ[21] וְלֹא הִגְבִּיהוֹ הַשּׁוֹמֵעַ[22] - יָצָא, וְאֵין בְּקוֹל דִּין גָּזֵל[23]. וְכֵן שׁוֹפָר שֶׁל עוֹלָה[24], לֹא יִתְקַע בּוֹ[25]; וְאִם תָּקַע - יָצָא, שֶׁאֵין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה[26]. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא נֶהֱנֶה בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל?[27] מִצְוֹת לָאו לֵהָנוֹת נִתָּנוּ[28]. לְפִיכָךְ הַמֻּדָּר הֲנָיָה מִשּׁוֹפָר[29], מֻתָּר לִתְקֹעַ בּוֹ[30] תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה־זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה־זרה, אין לו ביטול (מגיד־משנה). 16) שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. 17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה ממה שקיים המצוה – אין זו הנאה (ר"ה כח.). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה־זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה־זרה של ישראל שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת־כמה־וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (עי' מגיד־משנה). 18) שנתבאר דינה בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שממונה לשריפה עומד, והרי זה כשרוף ואיננו. 19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם ה'ירושלמי' (סוכה פ"ג ה"א). 20) ראה למעלה הלכה א. 21) [ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו – יצא, ושלא כדעת הרמב"ן שהביא המגיד־משנה להלן הלכה ו]. 22) ואף־על־פי שהתוקע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא – יצא גם התוקע (מגיד־משנה). 23) שהקול אין בו ממש (כסף־משנה בשם 'רבינו מנוח'). ומקור הדברים ב'ירושלמי' שם. וראה בראב"ד. 24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא־הדין לשופר של שלמים. 25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו – יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. 26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". 27) שאף־על־פי שאין בזה קרבן מעילה – הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז (וראה בלחם־משנה). 28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. 29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. 30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" ('מעשה רוקח'). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"י ב בדק"ס וכ"ה ברי"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסר רבינו לתקוע בשופר של עבודה־זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כסף־משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" – "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאין מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה – מותר אף לכתחילה – שאין בתקיעתנו הנאת הגוף"].

ד. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת יוֹם־טוֹב, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[31]. כֵּיצַד? הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא - אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן[32] וְאֵינוֹ שָׁט עַל־פְּנֵי הַמַּיִם[33] כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוֹ עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְיוֹם־טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה[34],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. מֻתָּר לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֹמֶץ בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ[35]. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מֵי־רַגְלַיִם לְעוֹלָם[36], מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.

31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. 32) שמא יקצוץ ענף (הל' שבת שם, ה"ו). 33) שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). 34) "שבתון" שנאמר ביום־טוב הוא מצות־עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא־תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). 35) ואין זה כמתקן כלי ביום־טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). 36) אף־על־פי שתשמישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נזרקין (מגילה כו:) – תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

ה. שִׁעוּר הַשּׁוֹפָר - כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֲזֶנּוּ[37] בְּיָדוֹ, וְיֵרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ[38] - פָּסוּל; לְרָחְבּוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ כַּשִּׁעוּר[39], כָּשֵׁר, וּכְאִלּוּ נִכְרַת מִקּוֹם הַסֶּדֶק. נִקַּב - אִם סְתָמוֹ[40] שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[41], פָּסוּל[42]. סְתָמוֹ בְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּיר רֻבּוֹ שָׁלֵם[43], וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ[44] אֶת הַתְּקִיעָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. קְדָחוֹ[45] בְּזִכְרוּתוֹ[46] - כָּשֵׁר, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ[47]. דְּבֵק שִׁבְרֵי שוֹפָרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְאֶחָד[48] - פָּסוּל.

37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו.). 38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד־משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר ('משנה ברורה'). 39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף־משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) – מכיון שלא נפרד ממנו מעולם ('כל בו' וריטב"א). 40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת ה'ירושלמי'. 41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. 42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. 43) שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שברי שופרות, שהנקב מחשב השופר כאילו שבור, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו – וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה – כשר (ב"ח). 44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף־על־פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף־משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה – הוא פסול ('הגהות מיימוניות' ו'רבינו מנוח', ועיין מגיד־משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתהי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. 45) עשה חור. 46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). 47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו ('משנה ברורה'). 48) אף־על־פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" – קא־משמע־לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף־משנה).

ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל־שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - פָּסוּל[49]. צִפָּהוּ זָהָב מִבִּפְנִים[50] אוֹ בִּמְקוֹם הַנָּחַת פֶּה[51] - פָּסוּל. צִפָּהוּ מִבַּחוּץ: אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - פָּסוּל[52]; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה - כָּשֵׁר. נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר: אִם קוֹל פְּנִימִי שָׁמַע[53] - יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע[54] - לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב - פָּסוּל[55].

49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). 50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. 51) שיש הפסק בין פה לשופר [אולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו – כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד־משנה כאן]. 52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות – מותר (ב"י). 53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו – כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בתיק החיצון, שאם נשתנה – נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). 54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף־משנה). 55) ששם את השופר במים רותחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" – כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

ז. הָיָה אָרֹךְ וְקִצְּרוֹ - כָּשֵׁר[56]. גֵּרְדוֹ[57], בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ[58] - כָּשֵׁר. הָיָה קוֹלוֹ עָב אוֹ דַק אוֹ צָרוּד[59] - כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִין בַּשּׁוֹפָר.

56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו ('תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל־ידי־זה הוא חוזר לכשרותו ('רבינו מנוח' וכסף־משנה). 57) שעשהו דק ע"י הגרידה. 58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאירו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר – שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). 59) יבש. כי דרך השופרות שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלחו במים (כסף־משנה).

ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר[60] אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - אוֹתָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה, יָצָאוּ[61]; וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ: אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ - יָצָאוּ; וְאִם קוֹל הֶבְרָה[62] שָׁמְעוּ - לֹא יָצָאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית[63] גְּדוֹלָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל הֶבְרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. 61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. 62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה – לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). 63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

א. הַכֹּל חַיָּבִין[2] לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר: כֹּהֲנִים, לְוִיִּים[3], וְיִשְׂרְאֵלִים, וְגֵרִים, וַעֲבָדִים[4] מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים[5] וּקְטַנִּים - פְּטוּרִין. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן-חוֹרִין, וְטֻמְטוּם[6] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7] - חַיָּבִין[8].

2) ראש השנה כט, א. 3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בדיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). 4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. 5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. 6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. 8) הטומטום והאנדרוגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּדָּבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחַיָּב יְדֵי חוֹבָתוֹ[9]. לְפִיכָךְ אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתָּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר - הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יָצָא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[11]. טֻמְטוּם אֵינוֹ מוֹצִיא, לֹא אֶת מִינוֹ[12] וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[13]; שֶׁהַטֻּמְטוּם שֶׁנִּקְרָע, אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא זָכָר וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא נְקֵבָה.

9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבירו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חבירו – כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנוח'). 10) שכל מין האנדרוגינוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זו נקבה גם זו כמוהו. 11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. 12) טומטום כמוהו, שמא הוא נקבה והשני זכר. 13) זכר.

ג. וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן-חוֹרִין - אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ, שֶׁאֵין צַד עַבְדוּת שֶׁבּוֹ מוֹצִיא צַד חֵרוּת שֶׁבּוֹ[14]. אֶלָּא כֵּיצַד יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ? שֶׁיִּשְׁמַע מִבֶּן-חוֹרִין שֶׁיִּתְקַע לוֹ.

14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[15]. וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ[16].

15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה – יצא ידי חובתו. ועיי"ש. 16) ראש השנה כח, ב.

ה. מִי שֶׁתָּקַע[17], וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לְזֶה פְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדְעוֹ - יָצָא, שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע הַתְּקִיעוֹת מִשְּׁלִיחַ-צִבּוּר - יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת; שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ-צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

17) משנה, שם, כז, ב. ושם בגמרא (כט.) פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יוֹם-טוֹב[18] שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אֵין תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּכָל מָקוֹם; אַף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּקִיעָה מִשּׁוּם שְׁבוּת[19], וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁתּוֹקְעִין - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה וְיִדְחֶה שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְלָמָּה אֵין תּוֹקְעִין? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְּלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיוֹלִיכֶנּוּ לְמִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ, וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[20], אוֹ יוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[21], וְיָבוֹא לִידֵי אִסּוּר סְקִילָה; שֶׁהַכֹּל חַיָּבִים בִּתְקִיעָה, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין לִתְקַע.

18) משנה, שם כט, ב. 19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). 20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת שם) – מפני ששבות זה נוהג גם ביום־טוב, שהרי גם בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם־משנה). 21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וביום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף־על־פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) – שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום־טוב שחל ביום חול ('טורי אבן').

ז. הַתִּינוֹקוֹת[22] שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ[23], אֵין מְעַכְּבִין אוֹתָן מִלִּתְקַע בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינָהּ יוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה[24], כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ. וּמֻתָּר לְגָדוֹל שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן[25] כְּדֵי לְלַמְּדָן בְּיוֹם־טוֹב[26] - בֵּין קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, בֵּין קָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ; שֶׁהַתְּקִיעָה אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.

22) משנה, שם לב, ב. 23) תינוק בן שש ושבע, שיודע מה היא תקיעת שופר – הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנוח'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם־משנה כאן בשם גמרא כתב־יד, ובהגהות הגר"א שם. 24) לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין בר"ה שחל להיות בשבת (מגיד־משנה). 25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד־משנה). 26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל־שכן שאין מתעסקין עמהם – ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמדם" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד־משנה). ואולי צ"ל "וביום־טוב".

ח. כְּשֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְקַע בְּשַׁבָּת, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית־דִּין; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְהָיָה בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם - הָיוּ הַכֹּל תּוֹקְעִין בִּירוּשָׁלַיִם[27] בְּשַׁבָּת, כָּל־זְמַן שֶׁבֵּית־דִּין יוֹשְׁבִין[28]. וְלֹא אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל עִיר שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ תְּחוּם יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה רוֹאָה יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל[29], וְהָיְתָה שׁוֹמַעַת קוֹל תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּרֹאשׁ הָהָר[30], וְהָיְתָה יְכוֹלָה לָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁיִּהְיֶה נָהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם; אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר הָיוּ תּוֹקְעִים בְּשַׁבָּת כִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל בִּשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין.

27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו תוקעין" – להשמיענו שהגזירה "שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב וגבעון ('תפארת ישראל'). 28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין ה"א, שבית־דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים־טובים בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה בשבת – שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). 29) שאע"פ ששומעת קול התקיעות – אינה רואה את ירושלים. 30) שאע"פ שיכולה לראות – אינה שומעת התקיעות.

ט. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ - כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית־דִּין קָבוּעַ[31], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ[32] בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל - תּוֹקְעִין בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי־דִינִין, אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן סְמוּכִין. וְאֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא בִּפְנֵי בֵית־דִּין גָּדוֹל[33] בִּלְבָד, כָּל זְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וַאֲפִלּוּ נִנְעֲרוּ לַעֲמֹד[34] וְלֹא עָמְדוּ - תּוֹקְעִין בִּפְנֵיהֶם. אֲבָל חוּץ לְבֵית־דִּין אֵין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בִּפְנֵי בֵית־דִּין? מִפְּנֵי שֶׁבֵּית־דִּין זְרִיזִין הֵן, וְלֹא יָבוֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר הַשּׁוֹפָר בִּפְנֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁבֵּית־דִּין מַזְהִירִין אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.

31) דיינים קבועים, ולא שנזדמנו שם במקרה (ר"ה כט:). 32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך ממשה רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית־דין סמוך, אלא בית־דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין לפניו בר"ה שחל בשבת. 33) בית־דין סמוך וקבוע (כסף־משנה). 34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה (בגמרא ר"ה ל.) ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו אלא מדרבנן (מגיד־משנה).

י. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בַּגָּלוּת[35] - כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בָּרִאשׁוֹן, תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי. וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[36], וְלֹא הָיָה בַּמָּקוֹם בֵּית־דִּין הָרְאוּיִין לִתְקַע - תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי בִּלְבָד.

35) לפי החשבון "ואין יום־טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט הי"ד) וידוע וברור שהיום הראשון הוא יום־טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף־משנה). 36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי־אפשר ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אֵי זוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְמוּרָה? זֶה שֶׁבָּא לְיָדוֹ דָּבָר שֶׁעָבַר בּוֹ, וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפָרַשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה[2]; לֹא מִיִּרְאָה[3] וְלֹא מִכִּשְׁלוֹן־כֹּחַ[4]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בַּעֲבֵרָה, וּלְאַחַר זְמַן נִתְיַחֵד עִמָּהּ[5], וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכֹחַ גּוּפוֹ וּבַמְּדִינָה שֶׁעָבַר בָּהּ[6], וּפָרַשׁ וְלֹא עָבַר - זֶהוּ בַּעַל תְּשׁוּבָה גְמוּרָה. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר: "וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרוֹתֶיךָ"[7]. וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בִּימֵי זִקְנוּתוֹ וּבְעֵת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה[8], מוֹעֶלֶת הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֲפִלּוּ עָבַר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בִּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא־תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגָּשֶׁם" - שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה. מִכְּלָל, שֶׁאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קֹדֶם שֶׁיָּמוּת - נִסְלַח לוֹ[9].

2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. 3) משום שהוא מתיירא ממי שהוא. 4) חולשת הגוף. 5) נזדמנו יחד במקרה למקום אחד. 6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. 7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". 8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט.): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) — אשרי איש, ולא אשה?! — אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). 9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו — אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

ב. וּמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא, שֶׁיַּעֲזֹב הַחוֹטֵא חֶטְאוֹ וִיסִירוֹ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ, וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂהוּ עוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ'". וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי". וְיָעִיד[10] עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת[11], שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד[12] אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְגוֹ'". וְצָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׂפָתָיו וְלוֹמַר עִנְיָנוֹת אֵלּוּ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ.

10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. 11) את ה', שאין דבר נעלם ממנו. 12) פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' — הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם־משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבתי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

ג. כָּל הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב, הֲרֵי זֶה דוֹמֶה לְטוֹבֵל[13] וְשֶׁרֶץ[14] בְּיָדוֹ, שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ[15]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב[16] יְרֻחָם". וְצָרִיךְ לִפְרֹט אֶת הַחֵטְא[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

13) להיטהר מטומאתו. 14) מת שמטמא. 15) (תענית סז.): אמר רב אדא בר אהבה: אדם שיש בו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם — לא עלתה לו טבילה; זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה — עלתה לו טבילה". 16) אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). 17) לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן־בבא. והטור (או"ח, סי' תרז) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מִדַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, לִהְיוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי הַשֵּׁם בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כֹחוֹ[18], וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחָטָא[19] בּוֹ, וּמְשַׁנֶּה שְׁמוֹ[20], כְּלוֹמַר: אֲנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כֻּלָּן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְגוֹלֶה[21] מִמְּקוֹמוֹ; שֶׁגָּלוּת מְכַפֶּרֶת[22] עָוֹן, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לְהִכָּנַע וְלִהְיוֹת עָנָו וּשְׁפַל־רוּחַ.

18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו — מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו — בינוני; פחות מכאן — עין רעה. 19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה־לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". 20) להיקרא בשם אחר. 21) (ר"ה טז:) אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה – שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה – שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים קז, כח); שינוי השם – שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה – שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום – שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). 22) (סנהדרין לז:).

ה. וְשֶׁבַח גָּדוֹל לַשָּׁב, שֶׁיִּתְוַדֶּה בָּרַבִּים וְיוֹדִיעַ פִּשְׁעָיו לָהֶם, וּמְגַלֶּה עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ לַאֲחֵרִים[23] וְאוֹמֵר לָהֶם: אָמְנָם חָטָאתִי לְפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וָכָךְ, וַהֲרֵינִי הַיּוֹם שָׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגָּאֶה וְאֵינוֹ מוֹדִיעַ, אֶלָּא מְכַסֶּה פִּשְׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[24]? בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; אֲבָל בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְסֵם עַצְמוֹ[25], וְעַזּוּת־פָּנִים הִיא לוֹ[26] אִם גִּלָּם[27]. אֶלָּא שֶׁב לִפְנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא וּפוֹרֵט חֲטָאָיו לְפָנָיו, וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם לִפְנֵי רַבִּים סְתָם[28]. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

23) (יומא פו:), כדי שיבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). 24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. 25) (יומא פו:) כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (יפרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים – שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל־מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יוודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני ובינך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתני בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך ואני מקבלך" ("אור שמח"). 26) חוצפה היא מצדו.

27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו – מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור־המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך – מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). 28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם[29] - בְּעֲשָׂרָה הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר[30] וּמִתְקַבֶּלֶת הִיא מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ"[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל צִבּוּר - כָּל זְמַן[32] שֶׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם, הֵם נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו"[33].

29) בכל ימות השנה. 30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש־השנה וגזר דינו נחתם ביום"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). 31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה.). 32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). 33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרע על־ידי תשובה (ר"ה יח.).

ז. יוֹם־הַכִּפּוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לַכֹּל[34], לְיָחִיד וְלְרַבִּים, וְהוּא קֵץ[35] מְחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ חַיָּבִים הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוַדּוֹת בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים. וּמִצְוַת וִדּוּי יוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁיַּתְחִיל מֵעֶרֶב הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל[36], שֶׁמָּא יֵחָנֵק[37] בִּסְעוּדָה קֹדֶם שֶׁיִּתְוַדֶּה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִתְוַדָּה קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּלֵילֵי־יוֹם־הַכִּפּוּרִים עַרְבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בַּשַּׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה וּבִנְעִילָה. וְהֵיכָן מִתְוַדֶּה? יָחִיד - אַחַר תְּפִלָּתוֹ[38], וּשְׁלִיחַ־צִבּוּר - בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ, בִּבְרָכָה רְבִיעִית[39].

34) שהרי נאמר ביום־הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). 35) גמר ימי המחילה שהם מראש־השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). 36) את הסעודה המפסקת. 37) (יומא פז:) לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). 38) אחרי שגמר תפילת "שמונה־עשרה". 39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה־עשרה" (שם).

ח. הַוִּדּוּי שֶׁנָּהֲגוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל: "אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (כֻּלָּנוּ)"[40], וְהוּא עִקַּר הַוִּדּוּי[41]. עֲבֵרוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים אַחֵר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּתְשׁוּבָתוֹ[42], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד"[43].

40) כנוסח מנטובה. 41) (יומא פז:) והוא גם ממשיך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הוידוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם־משנה"). 42) ואינו יודע בעצמו שום עוון וחטא. 43) (יומא פו:) "איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם־הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאָכַל דָּבָר אָסוּר אוֹ בָעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּגוֹן הַחוֹבֵל אֶת חֲבֵרוֹ[44] אוֹ הַמְקַלֵּל חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ וִירַצֶּהוּ[45]. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ[46]. אֲפִלּוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים - צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ[47] וְלִפְגֹּעַ בּוֹ עַד שֶׁיִּמְחַל לוֹ. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לִמְחֹל לוֹ - מֵבִיא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי־אָדָם מֵרֵעָיו וּפוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְּשִׁין[48] מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן - מֵבִיא לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה - מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה שֶׁלֹּא מָחַל הוּא הַחוֹטֵא[49]. וְאִם הָיָה רַבּוֹ - הוֹלֵךְ וּבָא אֲפִלּוּ אֶלֶף פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּמְחַל לוֹ[50].

44) בגופו. 45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן־עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" – עבירות שבין אדם למקום יום־הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום־הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. 46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:) על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם – רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חבירו ("קובץ" על הרמב"ם). 47) (יומא פז:). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורהב רעיך – הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו. 48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" – הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. 49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו – נקרא חוטא? שנאמר (שמואל־א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? – כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". 50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש־עשרה שנה, בכל ערב יום־כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אָסוּר לָאָדָם לִהְיוֹת אַכְזָרִי[51] וְלֹא יִתְפַּיֵּס, אֶלָּא יְהֵא נוֹחַ לִרְצוֹת וְקָשֶׁה לִכְעֹס. וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹטֵא לִמְחֹל, מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה. וַאֲפִלּוּ הֵצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יִקֹּם וְלֹא יִטֹּר. וְזֶהוּ דַּרְכָּם שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל וְלִבָּם[52] הָנָכוֹן; אֲבָל הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים עֲרֵלֵי־לֵב אֵינָן כֵּן, אֶלָּא: "וְעֶבְרָתָן שְׁמָרָה נֶצַח"[53]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים לְפִי שֶׁלֹּא מָחֲלוּ[54] וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ[55]: "וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"[56].

51) (ב"ק צב.) כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה – נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. 52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול – "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע – אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). 53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). 54) לשאול המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל־ב, כא). 55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). 56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו – ראוי להידבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים – אינם ראויים להידבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל־ב כא, ב).

יא. הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ, וּמֵת חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבַקֵּשׁ מְחִילָה - מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי־אָדָם וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ, וְיֹאמַר בִּפְנֵיהֶם: חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[57] וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁכָּךְ וָכָךְ עָשִׂיתִי לוֹ. וְאִם הָיָה חַיָּב לוֹ מָמוֹן - יַחֲזִירוֹ לַיּוֹרְשִׁים. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרְשִׁין - יַנִּיחֶנּוּ בְּבֵית־דִּין[58] וְיִתְוַדֶּה.

57) (יומא פז.). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון – הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי־כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני – הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). 58) ויהי הממון מונח ביד בית־דין עד שיבואו היורשים; או בית־הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

~ יום שני כ"ג סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש־השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי־הָאָדָם יֶשׁ־לוֹ זְכֻיּוֹת וַעֲוֹנוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִי שֶׁזְּכֻיּוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו - צַדִּיק, וּמִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל זְכֻיּוֹתָיו - רָשָׁע. מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה - בֵּינוֹנִי. וְכֵן הַמְּדִינָה - אִם הָיוּ זְכֻיּוֹת כָּל יוֹשְׁבֶיהָ מְרֻבּוֹת עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן, הֲרֵי זוֹ צַדֶּקֶת; וְאִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין, הֲרֵי זוֹ רְשָׁעָה. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ[2].

2) (קידושין מ:) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת – אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת – אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) – בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה – היא נחרבת: ואם היא צדקת – היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם־משנה).

ב. אָדָם שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו, מִיָּד הוּא מֵת בְּרִשְׁעוֹ[3], שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל רֹב עֲוֹנְךָ"[4]. וְכֵן מְדִינָה שֶׁעֲוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין - מִיָּד הִיא אוֹבֶדֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה[5] וְגוֹ'". וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ - אִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין מִזְּכֻיּוֹתֵיהֶן, מִיָּד הֵן נִשְׁחָתִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם"[6]. וְשִׁקּוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְיַן הַזְּכֻיּוֹת וְהָעֲוֹנוֹת, אֶלָּא לְפִי גָּדְלָם: יֵשׁ זְכוּת שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כַּמָּה עֲוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַן נִמְצָא בוֹ דָּבָר טוֹב"[7]. וְיֵשׁ עָוֹן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כַּמָּה זְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֶא אֶחָד[8] יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה". וְאֵין שׁוֹקְלִין אֶלָּא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דֵּעוֹת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ עוֹרְכִין הַזְּכֻיּוֹת כְּנֶגֶד הָעֲוֹנוֹת.

3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים – אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף־משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה וייכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתה ידובר כאן (לחם־משנה). 4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. 5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עוונותיה. 6) מין האדם. 7) באביה בן ירעבם בן־נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל.): "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. 8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כָּל מִי שֶׁנִּחַם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה וְתָהָה[9] עַל הַזְּכֻיּוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: וּמָה הוֹעַלְתִּי בַּעֲשִׂיָּתָן, הַלְוַאי לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן - הֲרֵי זֶה אִבֵּד אֶת כֻּלָּן, וְאֵין מַזְכִּירִים לוֹ שׁוּם זְכוּת בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצִדְקָת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם רִשְׁעוֹ" - אֵין זֶה אֶלָּא בְּתוֹהֶה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת[10]. וּכְשֵׁם שֶׁשּׁוֹקְלִין זְכֻיּוֹת אָדָם וַעֲוֹנוֹתָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, כָּךְ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבָּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכֻיּוֹתָיו בְּיוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָّנָה. מִי שֶׁנִּמְצָא צַדִּיק - נֶחְתָּם לְחַיִּים, וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע - נֶחְתָּם לְמִיתָה. וְהַבֵּינוֹנִי - תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - נֶחְתָּם לְחַיִּים, וְאִם לָאו - נֶחְתָּם לְמִיתָה[11].

9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך). 10) (קידושין מ:) כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. 11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים – חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש־השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב – בלשון: חיים.

ד. אַף־עַל־פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ־הַשָّנָה גְּזֵרַת הַכָּתוּב[12] - רֶמֶז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמַר: עוּרוּ יְשֵׁנִים מִשְּׁנָתְכֶם, וְנִרְדָּמִים הָקִיצוּ מִתַּרְדֵּמַתְכֶם וְחַפְּשׂוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בִּתְשׁוּבָה[13] וְזִכְרוּ בּוֹרַאֲכֶם. אֵלּוּ[14] הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים[15] כָּל שְׁנָתָם בְּהֶבֶל וָרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ

לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם, וְיַעַזֹּב כָּל אֶחָד מִכֶּם דַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיכָךְ[16] צָרִיךְ כָּל אָדָם שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ כְּאִלּוּ חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב; וְכֵן כָּל הָעוֹלָם, חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב: חָטָא חֵטְא אֶחָד - הֲרֵי הִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף־חוֹבָה וְגָרַם לוֹ הַשְׁחָתָה; עָשָׂה מִצְוָה אַחַת - הֲרֵי הִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף־זְכוּת, וְגָרַם לוֹ וְלָהֶם תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצִּדַּק, הִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לִזְכוּת וְהִצִּילוֹ[17]. וּמִפְּנֵי עִנְיָן[18] זֶה נָהֲגוּ כָּל בֵּית־יִשְׂרָאֵל לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים[19] יָתֵר מִכָּל הַשָּׁנָה. וְנָהֲגוּ כֻּלָּם לָקוּם בַּלַּיְלָה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוּ וּלְהִתְפַּלֵּל בְּבָתֵּי־כְנֵסִיּוֹת בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים וּבְכִבּוּשִׁין[20] עַד שֶׁיֵּאוֹר הַיּוֹם.

12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? – רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז.). 13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא־רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" – חדשו מעשיכם: "בשופר" – שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם – הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש־השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. 14) הישנים והנרדמים. 15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. 16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש־השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע – צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). 17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. 18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. 19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). 20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניהם דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

ה. בְּשָׁעָה שֶׁשּׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכֻיּוֹתָיו, אֵין מְחַשְּׁבִין עָלָיו עָוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תְּחִלָּה וְלֹא שֵׁנִי[21], אֶלָּא מִשְּׁלִישִׁי וָאֵילָךְ. אִם נִמְצְאוּ עֲוֹנוֹתָיו מִשְּׁלִישִׁי וְאֵילָךְ מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מִצְטָרְפִים, וְדָנִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל; וְאִם נִמְצְאוּ זְכֻיּוֹתָיו[22] כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעָוֹן שְׁלִישִׁי וָאֵילָךְ - מַעֲבִירִים כָּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[23], לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נֶחְשָׁב רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחֲלוּ הַשְּׁנַיִם; וְכֵן הָרְבִיעִי הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפָן[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[25]? בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן־כָּל אֵלֶּה יִפְעַל־אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם־גֶּבֶר"[26]. אֲבָל הַצִּבּוּר, תּוֹלִין לָהֶן עָוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וּכְשֶׁמְּחַשְּׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מְחַשְּׁבִין לָהֶן מֵרְבִיעִי[27] וְאֵילָךְ. הַבֵּינוֹנִים - אִם הָיָה בִּכְלַל מֶחֱצָה עֲוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן, שֶׁלֹּא הִגִּיחַ תְּפִלִּין מֵעוֹלָם, דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֶטְאוֹ[28], וְיֵשׁ־לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּל הָרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרֻבִּים - דָּנִין אוֹתָן כְּפִי חֲטָאֵיהֶם[29], וְיֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[30] אַף־עַל־פִּי שֶׁחָטְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ" - אֶרֶץ זוֹ מָשָׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא[31]. וְכֵן חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם[32], יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[33].

21) (יומא פו:). 22) שקולות. 23) שנאמר: נושא עוון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז.). 24) ושמא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) וה"בינוני תולים לו עד יום־הכפורים, ואם לא עשה תשובה – נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש־השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן־עדן או לגיהנום (כסף־משנה). 25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. 26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. 27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך – אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. 28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנם, זהו רק כשאין בין עוונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" – הוא נידון בגיהנם, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז.). 29) (שם). 30) (סנה' פ"י, מ"א). 31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. 32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"יא): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן – הרי זה מחסידי אומות העולם", על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת־כוכבים פ"י, ה"ו). 33) (סנהדרין קה.).

ו. וְאֵלּוּ הֵן שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא נִכְרָתִים וְאוֹבְדִים וְנִדּוֹנִין[34] עַל גֹּדֶל רִשְׁעָם וְחַטָּאתָם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים[35], וְהָאֶפִּיקוֹרְסִין, וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וּבְבִיאַת הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים[36] וּמַחֲטִיאֵי הָרַבִּים וְהַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר[37] וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה בְּפַרְהֶסְיָה כִּיהוֹיָקִים[38] וְהַמּוֹסְרִים וּמַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם[39] וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע[40] וְהַמּוֹשֵׁךְ עָרְלָתוֹ[41].

34) בגיהנם. 35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. 36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז.: ונוסחה אחרת: המורדים. 37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז.). 38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי־הימים־ב לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). 39) (ר"ה יז.), ומפורשים בסמוך (הלכה יא־יב). 40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"יז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים – ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא – אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע – אין לו חלק לעולם הבא. 41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"יא): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִינִים: הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ וְאֵין לָעוֹלָם מַנְהִיג[42]; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם מַנְהִיג, אֲבָל הֵן שְׁנַיִם[43] אוֹ יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם רִבּוֹן אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוּף וּבַעַל תְּמוּנָה[44]. וְכֵן הָאוֹמֵר, שֶׁאֵינוֹ לְבַדּוֹ הָרִאשׁוֹן וְצוּר לַכֹּל[45]. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָב אוֹ מַזָּל וְזוּלָתוֹ, כְּדֵי לִהְיוֹת מֵלִיץ בֵּינוֹ וּבֵין רִבּוֹן־הָעוֹלָמִים[46]; כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה אֵלּוּ הוּא מִין.

42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" – זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) – אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. 43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחידי, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). 44) והרי נאמר: כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני־אדם מכירים אלא הגופות – לפיכך דיברה תורה כלשון בני־אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כסף־משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו?!" וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כסף־משנה" ואומר: "ואפשר שעיקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שעיקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותו גוף – מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן – אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבני צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד – הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה בלשון בני־אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבני צרפת, הכל נשמע – כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האיחוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים – אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזומנים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחוץ ומבפנים..." 45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית־רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהיכם, אלא שמצא סממנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". 46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין אֶפִּיקוֹרְסִין: הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם[47] נְבוּאָה כְּלָל, וְאֵין שָׁם מַדָּע[48] שֶׁמַּגִּיעַ מֵהַבּוֹרֵא לְלֵב בְּנֵי־הָאָדָם; וְהַמַּכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[49]; וְהָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה[50] בְּנֵי־הָאָדָם; כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ הֵן אֶפִּיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעִם ה'. אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד, אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת - אִם אָמַר: מֹשֶׁה אָמָרוֹ מִפִּי עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה[51]. וְכֵן הַכּוֹפֵר בִּפְרוּשָׁהּ וְהוּא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[52], וְהַמַּכְחִישׁ מַגִּידֶיהָ[53], כְּגוֹן צָדוֹק וּבַיְתוֹס[54]. וְהָאוֹמֵר, שֶׁהַבּוֹרֵא הֶחֱלִיף מִצְוָה זוֹ בְּמִצְוָה אֲחֶרֶת, וּכְבָר בָּטְלָה תּוֹרָה זוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא הָיְתָה מֵעִם ה'[55]; כְּגוֹן הַהַגְרִים כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). 48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקיץ או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". 49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. 50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירמיה (לב, יט) אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני־אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. 51) (סנהדרין צט.) כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) – "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו – עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו – כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא – להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). 52) (סנהדרין צט.). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו – הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל־פה. 53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". 54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) 55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שְׁנַיִם הֵם הַמּוּמָרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמּוּמָר לַעֲבֵרָה אַחַת, וְהַמּוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. מּוּמָר לַעֲבֵרָה אַחַת - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּזָדוֹן וְהֻרְגַּל וְנִתְפַּרְסֵם בָּהּ, אֲפִלּוּ הָיְתָה מִן הַקַּלּוֹת[56], כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִיק תָּמִיד לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז[57] אוֹ לְהַקִּיף פֵּאָה, וְנִמְצָא כְּאִלּוּ בָּטְלָה מִצְוָה זוֹ מִן הָעוֹלָם אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה מּוּמָר לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס[58]. מּוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ - כְּגוֹן הַחוֹזְרִים לְדָתֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּשָׁעָה שֶׁגּוֹזְרִין גְּזֵרָה[59], וְיִדְבַּק בָּהֶם וְיֹאמַר: מַה בֶּצַע לִי לְהִדַּבֵּק בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שְׁפָלִים וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שֶׁאֶדְבַּק בְּאֵלּוּ שֶׁיָּדָם תַּקִּיפָה[60] - הֲרֵי זֶה מּוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. 57) (הוריות יא.). 58) מומר להכעיס – כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתיאבון – זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). 59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). 60) וקל־וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין"? כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחוזר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור זולתי אלהינו.

י. מַחֲטִיאֵי הָרַבִּים כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶחֱטִיא בְּדָבָר גָּדוֹל, כְּגוֹן יָרְבְעָם[61] וְצָדוֹק וּבַיְתוֹס[62]; וְאֶחָד שֶׁהֶחֱטִיא בְּדָבָר קַל, אֲפִלּוּ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[63]; וְאֶחָד הָאוֹנֵס אֲחֵרִים עַד שֶׁיֶּחֱטְאוּ כְּמַנַּשֶׁה, שֶׁהָיָה הוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעַבְדוּ עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים[64], אוֹ שֶׁהִטְעָה אֲחֵרִים וְהִדִּיחָם[65].

61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה־זרה. 62) כמבואר לעיל בביאורנו (ה"ח). 63) מבואר בברייתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה – אין מספיקים בידו לעשות תשובה". 64) (סנהדרין קג:) כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים־ב כא, טז). 65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי צִבּוּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרוֹת, אֶלָּא נִבְדָּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוֹת בִּכְלָלָן, וְלֹא נִכְנַס בְּצָרָתָן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנִיתָן, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מֵהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[66]. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה כִּיהוֹיָקִים - בֵּין שֶׁעָשָׂה קַלּוֹת[67], בֵּין שֶׁעָשָׂה חֲמוּרוֹת[68] - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה[69], מִפְּנֵי שֶׁהֵעֵז מִצְּחוֹ וְגִלָּה פָּנָיו וְלֹא בוֹשׁ מִדִּבְרֵי־תּוֹרָה.

66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז.). 67) שאין בהם כרת. 68) שענשן כרת או מיתה. 69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

יב. שְׁנַיִם הֵם הַמּוֹסְרִין: הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם לְהָרְגוֹ אוֹ לְהַכּוֹתוֹ, וְהַמּוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם[70], אוֹ בְּיַד אֲנָס[71] שֶׁהוּא כְּעַכּוּ"ם; וּשְׁנֵיהֶם אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז.) ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). 71) איש זרוע, חמסן.

יג. מַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם־שָׁמַיִם - זֶה הָרוֹדֶה צִבּוּר בְּחָזְקָה, וְהֵם יְרֵאִים וּמְפַחֲדִים מִמֶּנּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִכְבוֹד עַצְמוֹ, וְכָל חֲפָצָיו שֶׁלֹּא לִכְבוֹד שָׁמַיִם, כְּגוֹן מַלְכֵי הָעַכּוּ"ם[72].

72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל – והכל לכבוד עצמם.

יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵעֶשְׂרִים־וְאַרְבָּעָה[73] אֲנָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ - אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת קַלּוֹת מֵאֵלּוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהָרְגִיל בָּהֶן אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּכְדֵי הֵן לְהִתְרַחֵק מֵהֶן וּלְהִזָּהֵר בָּהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: הַמְכַנֵּה שֵׁם לַחֲבֵרוֹ[74], וְהַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ בְּכִנּוּיוֹ[75], וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים[76], וְהַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרוֹ[77], וְהַמְבַזֶּה תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים[78], וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת[79], וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקֳּדָשִׁים[80]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא? כְּשֶׁמֵּת בְּלֹא תְשׁוּבָה; אֲבָל אִם שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמֵת וְהוּא בַּעַל־תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה[81]. אֲפִלּוּ כָּפַר בָּעִקָּר כָּל יָמָיו, וּבָאַחֲרוֹנָה שָׁב - יֵשׁ־לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק[82] וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו". כָּל הָרְשָׁעִים וְהַמּוּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה - בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בְּמַטְמוֹנִיּוֹת[83] - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים" - אַף־עַל־פִּי שֶׁעַדַיִן שׁוֹבָב הוּא, שֶׁהֲרֵי בַּסֵּתֶר שָׁב וְלֹא בְּגָלוּי, מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבָה[84].

73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו – כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. 74) (ב"מ נח:). 75) שכינוהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אהבה: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתו" (כגרסת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" – שלא כניתי לו שם. "בחניכתו" – שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו. 76) (אבות פ"ג, מ"יא: ב"מ נח:). 77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). 78) (סנהדרין צט:). 79) (אבות פ"ג, מ"יא) שעושה מלאכה בימי חול־המועד ונוהג בהם כבחול. 80) (שם) שמביא קדשי זבח לידי פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. 81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). 82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. 83) בסתר ובטמון. 84) (ע"ז ז:) והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישראל – אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובון?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלים אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות – אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם – אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימן). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

א. אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְעַכְּבִין[2] אֶת הַתְּשׁוּבָה. אַרְבָּעָה מֵהֶן עָוֹן גָּדוֹל, וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן, אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַסְפִּיק[3] בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה לְפִי גֹּדֶל חֶטְאוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים[4]; וּבִכְלַל עָוֹן זֶה, הַמְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה[5]. ב) וְהַמַּטֶּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה בְּדֶרֶךְ לְרָעָה, כְּגוֹן מֶסִית[6] וּמַדִּיחַ[7]. ג) הָרוֹאֶה בְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְאֵינוֹ מְמַחֶה בְּיָדוֹ; הוֹאִיל וּבְנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ - אֵלּוּ מִחָה בּוֹ הָיָה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחֲטִיאוֹ. וּבִכְלַל עָוֹן זֶה, כֹּל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְמַחוֹת בַּאֲחֵרִים[8] - בֵּין יָחִיד, בֵּין רַבִּים, וְלֹא מִחָה, אֶלָּא יַנִּיחֵם בְּכִשְׁלוֹנָם. ד) וְהָאוֹמֵר: אֶחֱטָא וְאָשׁוּב! וּבִכְלַל זֶה הָאוֹמֵר: אֶחֱטָא, וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[9]!

2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. 3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. ג) שאי־אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). 4) "כדי שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז.). 5) כמו שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים מישיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). 6) את היחיד לעבודה־זרה. 7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". 8) (שבת נד:). 9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

ב. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹעֲלִים[10] דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה בִּפְנֵי עוֹשֵׂיהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר[11], לְפִי שֶׁבִּזְמַן שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה לֹא יִהְיֶה עִמָּהֶן, וְאֵינוֹ זוֹכֶה עִמָּהֶן בַּזְּכוּת שֶׁעוֹשִׂין. ב) וְהַחוֹלֵק עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁמַּחֲלֹקְתּוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ לִפְרֹשׁ מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה. ג) וְהַמַּלְעִיג עַל הַמִּצְוֹת, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְבַּזּוּ בְּעֵינָיו אֵינוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶן וְלֹא עוֹשֶׂן; וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה - בַּמֶּה יִזְכֶּה? ד) וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לוֹ לְדָחְפוֹ וּלְטָרְדוֹ כְּגֵרֵחַזִי[12]; וּבִזְמַן שֶׁנִּטְרָד, לֹא יִמְצָא מְלַמֵּד וּמוֹרֶה לוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת[13]. ה) וְהַשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחַ לוֹ דֶּרֶךְ תְּשׁוּבָה; שֶׁהַתּוֹכָחָה גּוֹרֶמֶת לִתְשׁוּבָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹדִיעִין לוֹ לָאָדָם חֲטָאָיו וּמַכְלִימִין אוֹתוֹ, חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "זְכֹר וְאַל תִּשְׁכַּח"; "מַמְרִים הֱיִיתֶם"; "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב"; "עַם נָבָל וְלֹא חָכָם". וְכֵן יְשַׁעְיָהוּ הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר: "הוֹי גּוֹי חוֹטֵא"; "יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ"; "מֵדַעְתִּי כִּי קָשֶׁה אָתָּה". וְכֵן צִוָּהוּ הָאֵל לְהוֹכִיחַ לְחַטָּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְרָא בְגָרוֹן אַל תַּחְשֹׂךְ". וְכֵן כָּל הַנְּבִיאִים הוֹכִיחוּ לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַעֲמִיד בְּכָל קָהָל וְקָהָל מִיִּשְׂרָאֵל חָכָם גָּדוֹל[14] וְזָקֵן וִירֵא־שָׁמַיִם מִנְּעוּרָיו וְאָהוּב לָהֶם[15], שֶׁיְּהֵא מוֹכִיחַ לָרַבִּים וּמַחֲזִירָן בִּתְשׁוּבָה. וְזֶה שֶׁשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת אֵינוֹ בָּא לַמּוֹכִיחַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ דְּבָרָיו, לְפִיכָךְ יַעֲמֹד בְּחַטֹּאתָיו, שֶׁהֵם בְּעֵינָיו טוֹבִים.

10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. 11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני חורין לעצמם" 12) (סנהדרין קז:). 13) ובזה הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. 14) (תענית טז.). 15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש־ברוך־הוא: יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים־רבה, פרשה א).

ג. וּמֵהֶם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן, אִי אֶפְשָׁר לוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵם עֲוֹנוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַמְקַלֵּל אֶת הָרַבִּים, וְלֹא קִלֵּל אָדָם יָדוּעַ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ כַּפָּרָה. ב) וְהַחוֹלֵק עִם גַּנָּב, שֶׁלְּפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ גְּנֵבָה זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֶלָּא הַגַּנָּב גּוֹנֵב לְרַבִּים וּמֵבִיא לוֹ וְהוּא לוֹקֵחַ; וָעוֹד, שֶׁהוּא מַחֲזִיק[16] יַד הַגַּנָּב וּמַחֲטִיאוֹ. ג) וְהַמּוֹצֵא אֲבֵדָה וְאֵינוֹ מַכְרִיז עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחֲזִירָהּ לִבְעָלֶיהָ - לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יַחֲזִיר. ד) וְהָאוֹכֵל שׁוֹר[17] עֲנִיִּים וְיִתּוֹמִים וְאַלְמָנוֹת; אֵלּוּ בְּנֵי־אָדָם אֻמְלָלִין הֵם, וְאֵינָם יְדוּעִים וּמְפֻרְסָמִים, וְגוֹלִים מֵעִיר לְעִיר וְאֵין לָהֶם מַכִּיר כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שׁוֹר זֶה שֶׁל מִי הוּא וְיַחֲזִירֶנּוּ לוֹ. ה) וְהַמְקַבֵּל שֹׂחַד לְהַטּוֹת דִּין, אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד הֵיכָן הִגִּיעַ[18] הַטָּיָה זוֹ וְכַמָּה הִיא כֹּחָהּ[19] כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיר[20], שֶׁהַדָּבָר יֵשׁ־לוֹ רַגְלַיִם; וָעוֹד, שֶׁהוּא מַחֲזִיק יַד זֶה וּמַחֲטִיאוֹ.

16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו ויוסיף לחטוא. 17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד ה"מגדל עוז" שבדק בכתיבת יד רבינו ומצא שוד בדלי"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגרסתנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד בדלי"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי אני נוטל". 18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין הדיין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין. 19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה את הדין. 20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵין חֶזְקָתוֹ לָשׁוּב[21] מֵהֶן, לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים קַלִּים בְּעֵינֵי רֹב הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטֵא, וְהוּא יָדֵמֶה שֶׁאֵין זֶה חֵטְא. וְאֵלּוּ הֵן: א) הָאוֹכֵל מִסְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ מַסְפֶּקֶת[22] לִבְעָלֶיהָ, שֶׁזֶּה אֲבַק גָּזֵל[23] הוּא; וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁלֹּא חָטָא וְיֹאמַר: כְּלוּם אָכַלְתִּי אֶלָּא בִּרְשׁוּתוֹ! ב) הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבוּטוֹ[24] שֶׁל עָנִי[25], שֶׁהָעֲבוּט שֶׁל עָנִי אֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹן קַרְדֹּם וּמַחֲרֵשָׁה, וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ: אֵינָן חֲסֵרִים, וַהֲרֵי לֹא גָּזַלְתִּי אוֹתוֹ! ג) הַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲרָיוֹת[26], מַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, שֶׁהוּא אוֹמֵר: וְכִי בָּעַלְתִּי אוֹ קָרַבְתִּי אֶצְלָהּ! וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁרְאִיַּת הָעֵינַיִם עָוֹן גָּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת לְגוּפָן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"[27]. ד) הַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרוֹ, אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חֵטְא, לְפִי שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד שָׁם וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בֹּשֶׁת וְלֹא בִּיְּשׁוֹ, אֶלָּא עָרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחָכְמָתוֹ לְמוּל מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ אוֹ חָכְמָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מִכְּלָלוֹ שֶׁהוּא מְכֻבָּד וַחֲבֵרוֹ בָּזוּי. ה) וְהַחוֹשֵׁד כְּשָׁרִים, אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חֵטְא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: מֶה עָשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שָׁם אֶלָּא חֲשָׁד שֶׁמָּא עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה; וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה עָוֹן, שֶׁמֵּשִׂים אָדָם כָּשֵׁר בְּדַעְתּוֹ כְּבַעַל עֲבֵרָה[28].

21) אלא יאחז בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. 22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. 23) לא גזל ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. 24) במשכונו. 25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גזילה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). 26) ריבוי מן ערווה. 27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז.).

ה. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָם יִמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם תָּמִיד וְקָשִׁים הֵם לִפְרֹשׁ מֵהֶן. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵהֶן שֶׁמָּא יִדְבַּק בָּהֶן, וְהֵן כֻּלָּן דֵּעוֹת רָעוֹת עַד מְאֹד. וְאֵלּוּ הֵן: רְכִילוּת[29], וְלָשׁוֹן הָרַע[30], וּבַעַל חֵמָה, וּבַעַל מַחֲשָׁבָה רָעָה[31], וְהַמִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לוֹמֵד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים בְּלִבּוֹ. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ כָּל אָדָם לִנְהֹג בָּהֶן תָּמִיד, קַל־וָחֹמֶר לְבַעַל־תְּשׁוּבָה.

29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. 30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). 31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, יט).

ו. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין[32] אוֹתָהּ; אֶלָּא אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מֵהֶן, הֲרֵי זֶה בַּעַל־תְּשׁוּבָה[33], וְיֵשׁ־לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[34].

32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. 33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). 34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. רְשׁוּת לְכָל אָדָם נְתוּנָה, אִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צַדִּיק - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[2]. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע"; כְּלוֹמַר: הֵן מִין זֶה שֶׁל אָדָם הָיָה יָחִיד בָּעוֹלָם וְאֵין מִין שֵׁנִי דּוֹמֶה לוֹ בְּזֶה הָעִנְיָן, שֶׁיְּהֵא הוּא מֵעַצְמוֹ[3] בְּדַעְתּוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ הַטּוֹב וְהָרַע, וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ וְאֵין מִי שֶׁיְּעַכֵּב בְּיָדוֹ מִלַּעֲשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרָע. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן־הוּא - "פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ".

2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפניו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). 3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מגיה למידע טב וביש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אַל יַעֲבֹר בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ דָּבָר זֶה, שֶׁאוֹמְרִים טִפְּשֵׁי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְרֹב גָּלְמֵי[4] בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ[5] לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע - אֵין הַדָּבָר כֵּן. אֶלָּא כָּל אָדָם רָאוּי לוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ[6] אוֹ רָשָׁע כְּיָרָבְעָם[7], אוֹ חָכָם אוֹ סָכָל[8], אוֹ רַחֲמָן אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ כִּילַי[9] אוֹ שׁוֹעֵ[10], וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדֵּעוֹת[11]. וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיַּכְפֶּהוּ[12] וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו וְלֹא מִי שֶׁמּוֹשְׁכוֹ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַדְּרָכִים[13], אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּמִדַּעְתּוֹ נוֹטֶה לְאֵי־זוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה. הוּא שֶׁיִּרְמִיָּהוּ אָמַר: "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב"[14], כְּלוֹמַר: אֵין הַבּוֹרֵא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת טוֹב וְלֹא לִהְיוֹת רַע; וְכֵיוָן שֶׁכֵּן־הוּא - נִמְצָא, זֶה הַחוֹטֵא הוּא הִפְסִיד אֶת עַצְמוֹ, וּלְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לִבְכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חֲטָאָיו וְעַל מַה שֶּׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי[15] וְגוֹ'", וְחָזַר וְאָמַר: הוֹאִיל וּרְשׁוּתֵנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמִדַּעְתֵּנוּ עָשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת - רָאוּי לָנוּ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲזֹב רִשְׁעֵנוּ, שֶׁהָרְשׁוּת עַתָּה בְּיָדֵינוּ[16]. הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקוֹרָה וְנָשׁוּבָה וְגוֹ'".

4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). 5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאין ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. 6) שכן מצינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה). 7) בן־נבט שחטא והחטיא את הרבים. 8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "ההגהות" את התירוץ שתירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל אינזיסהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז:), שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שייתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם־הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד מטבעו בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן המלאכות, אבל אפשר יוולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). 9) קמצן נפרז. 10) נדיב פזרן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א). 11) המידות. 12) שיכריח אותו. 13) הטוב והרע. 14) "הרעות והטובה" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. 15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. 16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

ג. וְדָבָר זֶה[17] עִקָּר גָּדוֹל הוּא, וְהוּא עַמּוּד[18] הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים", וּכְתִיב: "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם", כְּלוֹמַר, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדְכֶם. וְכֹל שֶׁיַּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים[19]. וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן נֶאֱמַר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם"[20], כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֶלָּא הַכֹּל מָסוּר לָהֶם.

17) שהברירה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. 18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. 19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים־רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נותן" וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. 20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אִלּוּ הָאֵל הָיָה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רָשָׁע; אוֹ אִלּוּ הָיָה שָׁם דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם בְּעִקַּר תּוֹלַדְתּוֹ[21] לְדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים[22], אוֹ לְמַדַּע[23] מִן הַמַּדָּעוֹת, אוֹ לְדֵעָה[24] מִן הַדֵּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֶׂה[25] מִן הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שֶׁבּוֹדִים מִלִּבָּם הַטִּפְּשִׁים הוֹבְרֵי שָׁמַיִם[26] - הֵיאַךְ הָיָה מְצֻוֶּה לָנוּ עַל־יְדֵי הַנְּבִיאִים: עֲשֵׂה כָךְ וְאַל תַּעֲשֶׂה כָךְ! הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי רִשְׁעֲכֶם! וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו, אוֹ תּוֹלַדְתּוֹ[27] תִּמְשֹׁךְ אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָזוּז מִמֶּנּוּ? וּמַה מָּקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ? וּבְאֵי־זֶה דִּין וְאֵיזֶה מִשְׁפָּט נִפְרָע מִן הָרָשָׁע אוֹ מְשַׁלֵּם שָׂכָר לַצַּדִּיק? הֲשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט[28]?! וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: הֵיאַךְ יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁיִּחְפֹּץ וְיִהְיוּ מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יֵעָשֶׂה בָּעוֹלָם דָּבָר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת קוֹנוֹ וְלֹא חֶפְצוֹ, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ"?! דַּע, שֶׁהַכֹּל כְּחֶפְצוֹ יֵעָשֶׂה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ! כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁהַיּוֹצֵר חָפֵץ לִהְיוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִים לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגַّלְגַּל[29] סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׁאָר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לִהְיוֹת כְּמִנְהָגָן[30] שֶׁחָפֵץ בּוֹ - כָּכָה חָפֵץ לִהְיוֹת הָאָדָם רְשׁוּתוֹ בְּיָדוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ, לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כֹּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת. לְפִיכָךְ דָּנִין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה - מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עָשָׂה רָעָה - מְרֵעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם". וּבְעִנְיָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ... וְדַע כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹקִים בַּמִּשְׁפָּט"; כְּלוֹמַר: דַּע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת, וְעָתִיד אַתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין[31]!

21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו. 22) טוב או רע. 23) לחכמה מן החכמות; להשקפה באמונות ודעות. 24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב), שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון: עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת מנטובה). 25) העשויים בידי אדם יום יום. 26) החוזים בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין לשנותו. 27) טבעו ומזגו. 28) למה ישלם שכר טוב לאדם, או למה יענישהו על מעשים שעשה שלא מדעתו ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנו.), ובמשנה ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר, או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס) ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיאה, עמ' כו). 29) הוא הגלגל התשיעי המקיף את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ג, ה"א). 30) כפי טבען שהטביע בהן מששת ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח). 31) (שבת סג:).

ה. שֶׁמָּא תֹּאמַר: וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה, וְקֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה יָדַע שֶׁזֶּה יִהְיֶה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע אוֹ לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צַדִּיק - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צַדִּיק[32]; וְאִם תֹּאמַר, שֶׁיָּדַע שֶׁיִּהְיֶה צַדִּיק, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע - הֲרֵי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ[33]? דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה זוֹ אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה[34] וּרְחָבָה מִנִּי יָם, וְכַמָּה עִקָּרִים גְּדוֹלִים וַהֲרָרִים רָמִים תְּלוּיִים בָּהּ; אֲבָל צָרִיךְ אַתָּה לֵידַע וּלְהָבִין בְּדָבָר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי[35] מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵדֵּעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כִּבְנֵי־אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנַיִם; אֶלָּא הוּא יִתְעַלֶּה, שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג דָּבָר זֶה עַל בֵּרְיוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא אֲמִתַּת[36] הַבּוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" - כָּךְ אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא דַּעְתּוֹ[37] שֶׁל בּוֹרֵא. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אָמַר: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי". וְכֵיוָן שֶׁכֵּן[38] הוּא - אֵין בָּנוּ כֹּחַ לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל נֵדַע בְּלֹא סָפֵק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹשְׁכוֹ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּךְ[39]. וְלֹא מִפְּנֵי קַבָּלַת הַדַּת בִּלְבַד[40] נוֹדַע דָּבָר זֶה, אֶלָּא בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת מִדִּבְרֵי הַחָכְמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁדָּנִין אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רַע, וְזֶה הוּא הָעִקָּר שֶׁכָּל דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

32) כי ידיעתו של הקדוש־ברוך־הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? 33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש־ברוך־הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. 34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). 35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. 36) מציאותו ומהותו האמתית. 37) אופן ידיעתו. 38) שאין כח באדם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה". אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפויות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תיו"ט, אבות פ"ג, מ"טו). וה"כסף־משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתים כפול שתים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא כידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זו אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן־אדם למצוא פתרונן. 39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"טו): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני־אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). 40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שָׁמָּא תֹּאמַר: וְהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה כו'".

ובהמשך כתב ש"תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים . . ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו, אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים כו'".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר מנהג החכמים . . והניח הדבר בקושיא . . כו'".

ב: הרי התשובה לקושיא זו פשוטה ומבוארת במפרשים שגם אצל הקב"ה הידיעה מסובבת מהמעשה ולא להיפך אלא מכיון שאצלו ית' עבר הווה ועתיד כאחד, ממילא לגביו ית' כבר היתה הבחירה אבל לא שידיעתו שוללת הבחירה, וא"כ מדוע כתב שתשובת שאלה זו אין בנו כח לידע כו'.

ויש לומר הביאור בזה: הכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת מהדבר הוא על פי גדרי השכל ושייכת אחר שהקב"ה צמצם את עצמו בגדרי השכל, אבל קודם הצמצום הרי ידיעתו אינה בגלל שמסובבת מהדבר אלא מכיון שיודע הדבר מצד שיודע את עצמו. ועפ"ז י"ל שהמפרשים הנ"ל בתירוצם דיברו בידיעה שאחר הצמצום אבל מה שכתב הרמב"ם כאן שתשובת דבר זה ארוכה מארץ מדה כו' מדבר בענין הידיעה שלפני הצמצום, וענין זה שהקב"ה יודע הדבר מצד שיודע את עצמו, הוא דבר שאין דעתו של אדם יכולה להשיגו על בוריו.

יין מלכות ספר המדע, סימן מב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

א. פְּסוּקִים הַרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹתְרִין עִקָּר זֶה[2], וְנִכְשָׁלִין בָּהֶן רֹב הָאָדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן מֵהֶן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָעָה אוֹ טוֹבָה, וְשֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם מָסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכֹל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וַהֲרֵי אֲנִי מְבָאֵר עִקָּר גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תֵּדַע פֵּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַפְּסוּקִים: בִּזְמַן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה חוֹטְאִים, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֵטְא שֶׁעוֹשֶׂה מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רָאוּי לְהִפָּרַע[3] מִמֶּנּוּ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפָּרַע. יֵשׁ חֵטְא, שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חֶטְאוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּגוּפוֹ[4] אוֹ בְּמָמוֹנוֹ[5] אוֹ בִּבְנָיו הַקְּטַנִּים[6]; שֶׁבָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקְּטַנִּים שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לִכְלַל מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּת" - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה אִישׁ[7]. וְיֵשׁ חֵטְא, שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לָעוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֵטְא, שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא[8].

2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. 3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. 4) שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. 5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. 6) שמתים בעוון אבותם. 7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. 8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[9]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה; אֲבָל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כִּתְרִיס[10] בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת[11]. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם חוֹטֵא מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ[12].

9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. 10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים־ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. 11) (אבות פ"ד, מ"יא). 12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

**ג. וְאֶפְשָׁר שֶׁיֶּחֱטָא אָדָם חֵטְא גָּדוֹל אוֹ חֲטָאִים רַבִּים, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לִפְנֵי דַּיָּן הָאֱמֶת, שֶׁיְּהֵא הַפֻּרְעָנוּת[13] מִזֶּה הַחוֹטֵא עַל חֲטָאִים אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמּוֹנְעִין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין מַנִּיחִין לוֹ רְשׁוּת לָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְיֹאבַד בְּחֶטְאוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה. הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר עַל־יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ: "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגוֹ'"[14], וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים[15] בִּנְבִיאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מַרְפֵּא"; כְּלוֹמַר: חָטְאוּ בִּרְצוֹנָם וְהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, עַד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הַמַּרְפֵּא. לְפִיכָךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לֵב פַּרְעֹה" - לְפִי שֶׁחָטָא מֵעַצְמוֹ תְּחִלָּה וְהֵרַע לְיִשְׂרָאֵל הַגָּרִים בְּאַרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ" - נָתַן הַדִּין לִמְנֹעַ[16] הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּפְרַע מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ חִזֵּק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת לִבּוֹ. וְלָמָּה הָיָה שׁוֹלֵחַ לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר: שַׁלַּח וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה! וּכְבָר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אֵין אַתָּה מְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי וְגוֹ'". וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹנֵעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחוֹטֵא, אֵינוֹ יָכוֹל לָשׁוּב, אֶלָּא יָמוּת בִּרְשָׁעוֹ שֶׁעָשָׂה בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹנוֹ. וְכֵן סִיחוֹן, לְפִי עֲוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ[17], נִתְחַיֵּב לְמָנְעוֹ מִן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ"[18]. וְכֵן הַכְּנַעֲנִים, לְפִי תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן מָנַע מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם". וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, מָנַע מֵאוֹתָן הַמַּרְבִּים לִפְשֹׁעַ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית", כְּלוֹמַר: מָנַעְתָּ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה[19]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁלֹּא גָּזַר הָאֵל עַל פַּרְעֹה לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוֹן לַחֲטֹא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא עַל הַכְּנַעֲנִים לְהַתְעִיב[20], וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה - אֶלָּא כֻּלָּן חָטְאוּ מֵעַצְמָן, וְכֻלָּם נִתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה.

13) העונש. 14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. 15) ומתקלסים. 16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות־רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"יג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". 17) עוד בטרם שבאו בני־ישראל לגבולו. 18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני־ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). 19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן־נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים־א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). 20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וּכְעִנְיָן זֶה שׁוֹאֲלִין הַצַּדִּיקִים וְהַנְּבִיאִים בִּתְפִלָּתָם מֵאֵת ה' לְעָזְרָם[21] עַל הָאֱמֶת; כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "הוֹרֵנִי ה' דַּרְכֶּךָ", כְּלוֹמַר: אַל יִמְנָעוּנִי חֲטָאַי דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁמִּמֶּנָּה אֵדַע דַּרְכְּךָ וְיִחוּד[22] שְׁמֶךָ. וְכֵן זֶה שֶׁאָמַר: "רְוֹחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי", כְּלוֹמַר: תַּנִּיחַ רוּחִי לַעֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ[23], וְאַל יִגְרְמוּ לִי חֲטָאַי לְמָנְעֵנִי מִתְּשׁוּבָה, אֶלָּא תִּהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדִי[24] עַד שֶׁאֶחֱזֹר וְאָבִין וְאֵדַע דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ כָּל הַדּוֹמֶה לְפִסּוּקִים אֵלּוּ.

21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. 22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". 23) ונו"א: חפצה. 24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.

ה. וּמַהוּ זֶה שֶׁאָמַר דָּוִד: "טוֹב וְיָשָׁר ה', עַל כֵּן יוֹרֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ. יַדֵּרֵךְ עֲנָוִים וְגוֹ'"[25]? זֶה שֶׁשָּׁלַח נְבִיאִים לָהֶם מוֹדִיעִים דַּרְכֵי ה' וּמַחֲזִירִין אוֹתָן בִּתְשׁוּבָה. וָעוֹד, שֶׁנָּתַן בָּהֶם כֹּחַ לִלְמֹד וּלְהָבִין; שֶׁמִּדָּה זוֹ בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּדַרְכֵי הַחָכְמָה וְהַצֶּדֶק - מִתְאַוֶּה לָהֶן וְרוֹדֵף אוֹתָם. וְהוּא מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: בָּא לְטַהֵר - מְסַיְּעִין אוֹתוֹ[26], כְּלוֹמַר: יִמְצָא עַצְמוֹ נֶעְזָר עַל הַדָּבָר. וַהֲלוֹא כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם" - הֲרֵי גָּזַר[27] עַל הַמִּצְרִיִּים לַעֲשׂוֹת רָע? וּכְתִיב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר הָאָרֶץ" - הֲרֵי גָּזַר עַל יִשְׂרָאֵל[28] לַעֲבֹד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֶן? לְפִי שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ, שֶׁיִּהְיֶה הוּא הַזּוֹנֶה, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִים לַעֲבֹד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵלּוּ לֹא רָצָה לַעֲבֹד, לֹא הָיָה עוֹבֵד, וְלֹא הוֹדִיעוֹ[29] הַבּוֹרֵא אֶלָּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם[30]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לָאוֹמֵר: הָעָם הַזֶּה יִהְיֶה בָּהֶן צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים. לֹא מִפְּנֵי זֶה יֹאמַר הָרָשָׁע כְּבָר נִגְזַר עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ[31]. וְכֵן הַמִּצְרִיִּים כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַמְּצָרִים וְהַמְּרַעִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ לֹא רָצָה לְהָרַע לָהֶם, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁסּוֹף זַרְעוֹ עָתִיד לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וּכְבָר אָמַרְנוּ[32], שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דְּבָרִים הָעֲתִידִין לִהְיוֹת.

25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? 26) (יומא לח:). 27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה – הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני־ישראל ועינויים במצרים? 28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה" – הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? 29) למשה רבינו. 30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. 31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "ועניין המצרים אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" – והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) – ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות־רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם – עמדו עליהם ושיעבדום בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה – אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". 32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר – הרי יוצא שידיעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישיב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה – אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיא).

~ יום שישי כ"ז סיון ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הוֹאִיל וּרְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוַדּוֹת בְּפִיו מֵחַטָּאָיו וְלִנְעֹר כַּפָּיו[2] מֵחֲטָאָיו, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְהוּא בַּעַל־תְּשׁוּבָה, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"וידוי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא נוֹטֶה לָמוּת, וְשֶׁמָּא יָמוּת בִּשְׁעָתוֹ[3] וְנִמְצָא עוֹמֵד בְּחֶטְאוֹ, לְפִיכָךְ יָשׁוּב מֵחֲטָאָיו מִיָּד[4]; וְלֹא יֹאמַר, כְּשֶׁאַזְקִין אָשׁוּב, שֶׁמָּא יָמוּת טֶרֶם שֶׁיַּזְקִין. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים"[5].

3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. 4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג.): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". 5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טוב, שאם תמות היום – תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח – מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה – וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

ג. אַל תֹּאמַר שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה אֶלָּא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זְנוּת וְגָזֵל וּגְנֵבָה; אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לָשׁוּב מֵאֵלּוּ, כָּךְ הוּא צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ בְּדֵעוֹת[6] רָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְלָשׁוּב מִן הַכַּעַס וּמִן הָאִיבָּה וּמִן הַקִּנְאָה וּמִן הַהִתּוּל[7] וּמֵרְדִיפַת הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד וּמֵרְדִיפַת הַמַּאֲכָלוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מִן הַכֹּל צָרִיךְ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֵלּוּ הָעֲוֹנוֹת קָשִׁים מֵאוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָדָם נִשְׁקָע בְּאֵלּוּ, קָשֶׁה הוּא לִפְרֹשׁ מֵהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ'"[9].

6) מידות מגונות. 7) ליצנות. 8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות.
9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

ד. וְאַל יְדַמֶּה אָדָם בַּעַל־תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא מְרֻחָק מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים מִפְּנֵי הָעֲוֹנוֹת וְהַחַטָּאוֹת שֶׁעָשָׂה - אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אָהוּב וְנֶחְמָד הוּא לִפְנֵי הַבּוֹרֵא כְּאִלּוּ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁשְּׂכָרוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי טָעַם טַעַם הַחֵטְא וּפֵרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכָבַשׁ יִצְרוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה עוֹמְדִין, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד בּוֹ[10], כְּלוֹמַר: מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מֵעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁים אֶת יִצְרָם יוֹתֵר מֵהֶם.

10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, יט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה[11]. וּכְבָר הִבְטִיחָה תּוֹרָה, שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָן וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגוֹ', וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ... וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ וְגוֹ'".

11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה – נגאלים; ואם לאו – אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה – אין נגאלים?! אלא הקדוש־ברוך־הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירם למוטב" (סנהדרין צז:).

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ".

יש שהקשו מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות, והלא מפסוק זה מוכח לכאורה החיוב למצות התשובה.

והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מבאר כאן שהפסוק הנ"ל הוא סיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף גלותן יעשו תשובה וי"ל שטעמו עמו כי כן הוא פשט סגנון המקרא – סיפור הדברים אשר יקרה באחרית הימים.

ולולא דמסתפינא ממה שלא מצאתי לע"ע בספרים בפירוש, הנה לפענ"ד י"ל בפשיטות שהציווי על התשובה הוא בפסוק "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד" שפירושו ציווי למול את ערלת הלב ולהסיר את קשיות העורף שישנה כבר. ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא נכללו שני הענינים בציווי זה.

ומה שלא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות הוא מפני שתשובה היא ציווי כולל לכל התורה כולה, שהרי עניינה הוא החלטת האדם לקיים כל מצוות התורה, ומצות כלליות לא מנה הרמב"ם כמו שכתב בסהמ"צ שורש ד' ומביא שם ג"כ הציווי ומלתם גו'.

לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 532. חלק ל"ט עמוד 166
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ו. גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָאָדָם לַשְּׁכִינָה[12], שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם ה'", וְנֶאֱמַר: "אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה', אֵלַי תָּשׁוּב", כְּלוֹמַר: אִם תַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה - בִּי תִּדְבָּק. הַתְּשׁוּבָה מְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים: אֶמֶשׁ הָיָה זֶה שָׂנוּאוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מְשֻׁקָּץ וּמְרֻחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד, קָרוֹב וְיָדִיד[13]. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, שֶׁבַּלָּשׁוֹן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַרְחִיק הַחוֹטְאִים, בָּהּ מְקָרֵב אֶת הַשָּׁבִים - בֵּין יָחִיד, בֵּין רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי"[14]. וְנֶאֱמַר בִּיכָנְיָהוּ בִּרְשִׁעָתוֹ: "כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי[15] גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו"; "אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם[16] עַל־יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְּקָנְךָ[17] וְגוֹ'". וְכֵיוָן שֶׁשָּׁב בִּגְלוּתוֹ, נֶאֱמַר בִּזְרֻבָּבֶל בְּנוֹ[18]: "בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם ה' וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם"[19].

12) (יומא פו.). 13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש־ברוך־הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). 14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיכם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרתי ללא עמי – עמי אתה (שם ב, כה). 15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים – ימותו בחייו; ואם אין לו – לא יהיה לו (רד"ק). 16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. 17) אנתק ואסירך משם. 18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן־פדייה, בן־שאלתיאל, בן־אסיר, בן־יכניה, כמפורש בספר (דברי־הימים־א ג, יז) – אלא בני בנים הרי הם כבנים. 19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? – שנאמר: "חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כניהו בן־יהויקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתיב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין? – שנאמר: "כתבו את האיש הזה ערירי". וכתיב: "ובני יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. כַּמָּה מְעֵלָּה[20] מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה - אֶמֶשׁ הָיָה זֶה מְבַדֵּל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְאֵינוֹ נַעֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה וְגוֹ'"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוֹרְפִין[21] אוֹתָן בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמֹס חֲצָרָי"; "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְגוֹ'"; וְהַיּוֹם הוּא מֻדְבָּק בַּשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְנַעֲנֶה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנַחַת וְשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמִּתְאַוִּים לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם, כִּימֵי עוֹלָם[22] וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת"[23].

20) לשון נופל על הלשון. 21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). 22) בימי משה. 23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה, דַּרְכָּן לִהְיוֹת שְׁפָלִים וַעֲנָוִים בְּיוֹתֵר. אִם חֵרְפוּ אוֹתָן הַכְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרִאשׁוֹנִים וְאָמְרוּ לָהֶן: אֶמֶשׁ הָיִיתֶם עוֹשֶׂה כָּךְ וָכָךְ, וְאֶמֶשׁ הָיִיתֶם אוֹמֵר כָּךְ וָכָךְ - אַל יַרְגִּישׁוּ[24] לָהֶן, אֶלָּא שׂוֹמְעִין וּשְׂמֵחִים וְיוֹדְעִין שֶׁזּוֹ זְכוּת לָהֶם; שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם בּוֹשִׁים מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִים מֵהֶן - זְכוּתָם מְרֻבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֶּלֶת. וְחֵטְא גָּמוּר הוּא לוֹמַר לְבַעַל־תְּשׁוּבָה: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים[25]! אוֹ לְהַזְכִּירָן לְפָנָיו כְּדֵי לְבַיְּשׁוֹ, אוֹ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעִנְיָנִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ מֶה עָשָׂה - הַכֹּל אָסוּר, וּמְזֻהָר עָלָיו בִּכְלַל הוֹנַאַת דְּבָרִים, שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ".

24) אל ישימו לב להם. 25) (בבא מציעא נח:).

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לַצַּדִּיקִים הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהִיא, הַחַיִּים שֶׁאֵין מָוֶת עִמָּהֶן, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ: "לְמַעַן יִיטַב לְךָ" - לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב; "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" - לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ[3], וְזֶהוּ הוּא הָעוֹלָם הַבָּא. שְׂכַר הַצַּדִּיקִים הוּא, שֶׁיִּזְכּוּ לְנֹעַם זֶה וְיִהְיוּ בְּטוֹבָה זוֹ; וּפִרְעוֹן[4] הָרְשָׁעִים הוּא, שֶׁלֹּא יִזְכּוּ לְחַיִּים אֵלּוּ, אֶלָּא יִכָּרְתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה לְחַיִּים אֵלּוּ, הוּא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ חַי לְעוֹלָם, אֶלָּא נִכְרָת בְּרִשְׁעוֹ וְאָבַד כַּבְּהֵמָה, וְזֶהוּ כָּרֵת הַכָּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[5]: "הִכָּרֵת" - בָּעוֹלָם[6] הַזֶּה, "תִּכָּרֵת" - לָעוֹלָם הַבָּא; כְּלוֹמַר, שֶׁאוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֵינָהּ זוֹכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא גַּם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרֶתֶת[7].

2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). 3) (קידושין לט:). 4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם. 5) (סנהדרין סד:). 6) שימות קודם זמנו וערירי. 7) מרן ה"כסף־משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת – והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל זה נתן הרמב"ן ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בִּלְבַד בְּלֹא גּוּף כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ גְּוִיּוֹת - אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא דָּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁגּוּפוֹת בְּנֵי־אָדָם צְרִיכִין לָהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרַע[8] דָּבָר בּוֹ מִן הַדְּבָרִים שֶׁמְּאֹרְעִין לַגּוּפוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יְשִׁיבָה וַעֲמִידָה וְשֵׁנָה וּמִיתָה וְעֶצֶב וּשְׂחוֹק וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[9] הָרִאשׁוֹנִים: הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא תַּשְׁמִישׁ, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וַעֲטָרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶן וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. הֲרֵי נִתְבָּרֵר לְךָ שֶׁאֵין שָׁם גּוּף, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: "צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים" - דֶּרֶךְ חִידָה[10] אָמְרוּ, כְּלוֹמַר: הַצַּדִּיקִים מְצוּיִין שָׁם בְּלֹא עָמָל וּבְלֹא יְגִיעָה[11]. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ: "עֲטָרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן", כְּלוֹמַר: דַּעַת שֶׁיָּדְעוּ[12] - שֶׁבִּגְלָלָהּ זָכוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[13] - מְצוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הָעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בָּעֲטָרָה[14] שֶׁעֲטָרָה־לּוֹ אִמּוֹ". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם", וְאֵין הַשִּׂמְחָה גּוּף כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ[15] עַל הָרֹאשׁ; כָּךְ עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאן[16] הִיא הַיְדִיעָה. וּמַהוּ זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: "נֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה" - שֶׁיּוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִין מֵאֲמִתַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַה שֶּׁאֵינָם יוֹדְעִים וְהֵם בַּגּוּף הָאָפֵל הַשָּׁפֵל[17].

8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. 9) (ברכות יז:). 10) דרך משל. 11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה והשלוה. 12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. 13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. 14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת־שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). 15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. 16) "ועטרותיהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. 17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוויתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גויותיהם חזקות ובריאות כגוויות המלאכים וכגווית אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל"? וה"כסף־משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו – העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתנו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה־עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. כָּל נֶפֶשׁ הָאֲמוּרָה בְּעִנְיָן זֶה[18], אֵינָהּ הַנְּשָׁמָה הַצְּרִיכָה לְגוּף[19], אֶלָּא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ[20], שֶׁהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִשִּׂיגָה מֵהַבּוֹרֵא כְּפִי כֹּחָהּ, וְהַשִּׂיגָהּ הַדֵּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת[21] וּשְׁאָר הַמַּעֲשִׂים[22]; וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבֵּאַרְנוּ עִנְיָנָהּ בְּפֶרֶק רְבִיעִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[23], הִיא הַנִּקְרֵאת נֶפֶשׁ בְּעִנְיָן זֶה. חַיִּים אֵלּוּ - לְפִי שֶׁאֵין עִמָּהֶם מָוֶת, שֶׁאֵין הַמָּוֶת אֶלָּא מִמְּאוֹרְעוֹת הַגּוּף, וְאֵין שָׁם גּוּף נִקְרָאוּ צְרוֹר הַחַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים[24]. וְזֶהוּ הַשָּׂכָר שֶׁאֵין שָׂכָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה וְהִיא שֶׁהִתְאַוּוּ לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים[25].

18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל־א כה, כט) וכדומה. 19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. 20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. 21) הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). 22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. 23) (הלכות ח"ט). 24) החיים הנצחיים הצרורים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנז חיי עלמא. 25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וְכַמָּה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ[26]. דֶּרֶךְ מָשָׁל[27]: "הַר ה'", וּ"מְקוֹם קָדְשׁוֹ", וְ"דֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ", וְ"חַצְרוֹת ה'", וְ"נֹעַם ה'", וְ"אֹהֶל ה'", וְ"הֵיכַל ה'", וּ"בֵית ה'", וְ"שַׁעַר ה'". וַחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל, לְטוֹבָה זוֹ הַמְזֻמֶּנֶת לַצַּדִּיקִים: סְעוּדָה[28], וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

26) לטובה זו. 27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיות. 28) (אבות פ"ג, מ"טו) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה – אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים קיט:): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה – וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" – היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף – שהתורה היא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גם לגופות – ויש שם אכילה ושתיה. וכדברי רבינו מפורש גם בזוהר (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על־דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניזונים עד שישיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתיה אלא זו – וזוהי הסעודה. ומניין? – ממשה, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? – מפני שהיה ניזון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? – להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקום ועודדום שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם – ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) – "בך" ולא באכילה.

ה. הַנְּקָמָה, שֶׁאֵין נְקָמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּכָּרֵת[29] הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָהּ בָּהּ"[30]. וְזֶהוּ הָאֲבַדּוֹן[31] הוּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מָשָׁל: "בְּאֵר־שַׁחַת"[32], וַ"אֲבַדּוֹן"[33], וְ"תָפְתֶּה"[34], וַ"עֲלוּקָה"[35], וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה, וְהַהֶפְסֵד שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם[36].

29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. 30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונו עמו (שבועות יג.). 31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם – וזה עונש גדול ואבדון חמור. 32) (תהלים נה, כד). 33) (שם פח, יב). 34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בני־בן־הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא – לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שכר הצדיקים: גן־עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). 35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טַרְפָּה. 36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיין למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבני צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבונו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" – ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר "כרת" בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) – לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחס־ושלום מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים־עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז.): "לאחר שנים־עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת – ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה – הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתייסר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" – ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... זוהי דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפים, ושמנוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוניל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנזו. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם איוו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאה).

ו. שֶׁמָּא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וּתְדַמֶּה, שֶׁאֵין שְׂכַר הַמִּצְוֹת וְהִיוֹת הָאָדָם שָׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֶלָּא לִהְיוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מַאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבוֹעֵל צוּרוֹת נָאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאָהֳלֵי־שֵׁן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב, וּדְבָרִים הַדּוֹמִים לָאֵלּוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּין אֵלּוּ הָעַרְבִיִּים הַטִּפְּשִׁים הָאֱוִילִים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה[37]. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבַעֲלֵי־דֵעָה יֵדְעוּ, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דִּבְרֵי הַבַּאי וָהֶבֶל הֵם, וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וְאֵינָהּ טוֹבָה גְּדוֹלָה אֶצְלֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה; אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ בַּעֲלֵי גּוּף וּגְוִיָּה, וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[38] צָרְכֵי הַגּוּף הֵם וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן, אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַגּוּף כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא חֶפְצוֹ וְיַעֲמֹד עַל בְּרִיּוֹ[39]; וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם גּוּף, נִמְצָאוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּטֵלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוּם דֶּרֶךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהַשִּׂיגָהּ וְלִידַע אוֹתָהּ. שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא טוֹבַת הַגּוּף וְלָהּ אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲבָל אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֵרֶךְ[40] בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל; אֲבָל בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁנַּעֲרֹךְ טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה - אֵינוֹ כֵּן[41]; אֶלָּא אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד אֵין חֵקֶר וְאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן. הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

37) (קידושין מט:): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכו'. 38) אכילה ושתייה ודומיהן. 39) על בריאות גופו השלימה. 40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). 41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות – כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי – כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו – אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

ז. וְכַמָּה כָּמַהּ דָּוִד וְהִתְאַוָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לוּלֵא[42] הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". כְּבָר הוֹדִיעוּנוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[43], שֶׁטּוֹבַת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיגָהּ עַל בֵּרְיָהּ[44], וְאֵין יוֹדֵעַ גָּדְלָהּ וְיָפְיָהּ וְעָצְמָהּ[45] אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִים בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֶלָּא לִדְבָרִים שֶׁבַּגּוּף, שֶׁנֶּהֱנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ[46] בַּזְּמַן שֶׁתָּשׁוּב הַמְּמִשָּׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבַת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דִּמּוּהָ הַנְּבִיאִים[47], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ אוֹתָהּ בַּדִּמְיוֹן. הוּא שֶׁיִּשַׁעְיָהוּ אָמַר: "עַיִן לֹא־רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה־לוֹ", כְּלוֹמַר: הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָהּ עַיִן נָבִיא, וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לָאָדָם שֶׁמְּחַכֶּה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים[48]: כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא - עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ.

42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". 43) (שם, לד:). 44) כמו שהיא באמת. 45) תקפה. כלשון תנחומא (פ' ויקרא). 46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה לקמן (פ"ט, ה"ב). 47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר: וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). 48) (ברכות לד:).

ח. זֶה שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי עַתָּה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד[49] וְאַחַר־כָּךְ יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הֲרֵי הוּא מָצוּי וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר צָפַנְתָּ[50] לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ וְגוֹ'". וְלֹא קְרָאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאִין לוֹ לָאָדָם אַחַר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאָנוּ קַיָּמִים בּוֹ בְּגוּף וָנֶפֶשׁ, וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בָּרִאשׁוֹנָה.

49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש־ברוך־הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צז.): שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב", ונמצא שהוא עולם חדש? ומתרץ ה"כסף־משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). 50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.

מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

הַמִּצְוָה הַקס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם זֶה (ביום הכפורים) מִן־הַמְּלָאכוֹת וְהָעֲבוֹדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם" (ויקרא טז, לא), וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אָמְרָם (שבת כד:): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם כג, כח). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ל); וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּבֵיצָה (יח:) וּמְגִלָּה (ל:) וְזוּלָתָן.

הַמִּצְוָה הַקס"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצוּם בָּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם טז, כט). וְהַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" — עִנּוּי שֶׁהוּא אִבּוּד הַנֶּפֶשׁ. וְאֵיזֶהוּ? זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן בָּא בַּקַּבָּלָה (יומא עג.), שֶׁהוּא אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְשֶׁצָּרִיךְ לִשְׁבּוֹת מִכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם, לא), כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁחוֹבָה בּוֹ הַשְּׁבִיתָה הַמְיֻחֶדֶת לִמְלָאכוֹת וְלַעֲבוֹדָה, וְהַשְּׁבִיתָה הַמְיֻחֶדֶת לַהֲנָאַת הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ —

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְפִיכָךְ אָמַר (כפל לשון): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אחרי מות שם): "מַנִּין שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּלוֹמַר: הַשְּׁבֵּת כָּל־אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּשַּׁג הָעִנּוּי.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר, וְהָאַזְהָרָה לְמַעֲשֶׂה זֶה לֹא נִתְבָּאֲרָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְחִיֵּב כָּרֵת לְמִי שֶׁיֹּאכַל, יָדַעְנוּ שֶׁמַּזְהָרִים עַל הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְגוֹ' וְנִכְרְתָה" (שם כג, כט). וּבְרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ב.), כְּשֶׁמָּנוּ מְחֻיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ בִּכְלָלָם הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבֵאֲרוּ שָׁם שֶׁכֹּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת — הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָאֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִים עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ כְּרֵתוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (פרק ד משנה ח), שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב דִּין זֶה (החטאת נקרבת) אֶלָּא בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה בִּמְחֻיָּבֵי חַטָּאת קְבוּעָה: "אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה" (שם ד, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור פרק ד הלכה ד): "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְנִכְרְתָה — הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ עִנּוּי; אֲבָל אַזְהָרָה לְעִנּוּי לַיּוֹם עַצְמוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עֹנֶשׁ מְלָאכָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁכְּבָר קַל וָחֹמֶר הוּא: מָה אִם עִנּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת הֲרֵי הוּא עָנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת — אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עָנוּשׁ עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עֹנֶשׁ מְלָאכָה? נִלְמַד מִמֶּנּוּ אַזְהָרָה לְעִנּוּי: מָה עֹנֶשׁ מְלָאכָה לְאַחַר אַזְהָרָה אַף עֹנֶשׁ עִנּוּי לְאַחַר אַזְהָרָה" — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ. וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת יוֹמָא.

~ יום שני כ"ג סיון ~

מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג.

מצות עשה קם. מצות לא תעשה שכד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "[וּ]בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב, טז). וְדַע הַקַּדְמָה זוֹ, וְהִיא: שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ ה' "מִקְרָא קֹדֶשׁ" בָּא בְּפֵרוּשׁוֹ: "קַדְּשֵׁהוּ". וְעִנְיַן "קַדְּשֵׁהוּ" — שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֶלָּא מַה שֶּׁמְּיֻחָד לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (להלן שיעור קעד) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (מצוות עשה צ, קלה): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא", כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם שֶׁאוֹמֵר בּוֹ ה' "שַׁבָּתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאִלּוּ אָמַר "שְׁבוֹת" אוֹ "תִּשְׁבּוֹת" — כָּל־אֵלּוּ צִוּוּיִם בִּשְׁבִיתָה. וְ"שַׁבְּתוֹת ה'" (ויקרא כג, לח) קָרָא לִימֵי הַמּוֹעֲדִים כֻּלָּם, כְּלוֹמַר: לְיָמִים טוֹבִים. וּבִמְקוֹמוֹת הִרְבֵּה בַּתַּלְמוּד (שבת כה. ביצה ח:) אָמְרוּ: "יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: הַשְּׁבִיתָה בְּכָל־יוֹם־טוֹב — מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא; וַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוֹ — הִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ כָּל־הָעוֹשֶׂה־בּוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עָבַר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: הַשְּׁבִיתָה, בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז).

הַמִּצְוָה הַק"ס — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּשְׁבִיתָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (שם).

הַמִּצְוָה הַשכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שם), כְּלוֹמַר: בָּרִאשׁוֹן וּבַשְּׁבִיעִי.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.

מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

הַמִּצְוָה הַקס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמִּצְוָה הַשכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגוֹ']" (שם, כד). וּכְבָר קָדַם לְךָ לְשׁוֹנָם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאָמְרָם: "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכז.

מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמִּצְוָה הַשכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ בְּיוֹם זֶה: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" (שם לו). וְדַע שֶׁשְּׁבִיתָה זוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ בְּכָל־יוֹם וָיוֹם מִשֵּׁשֶׁת הַיָּמִים הָאֵלֶּה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דִּינָהּ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם כְּדִין אֶחָד, וְאֵין שׁוּם יוֹם מֵהֶם מְיֻחָד בִּשְׁבִיתָה (שונה בדיני השביתה שלו) שֶׁאֵינָהּ בַּשֵּׁנִי, וְכֵן מֵתָּר לָנוּ לְהִתְעַסֵּק בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם. לְפִיכָךְ הִלְכַת שְׁבִיתָה זוֹ הִיא הֲלָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת כָּל־יוֹם טוֹב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי שְׁבִיתָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב. אֲבָל הַשְּׁבִיתָה הַמְצֻוָּה בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא אוֹתָהּ הַשְּׁבִיתָה עַצְמָהּ בְּתוֹסְפוֹת רַבּוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא הֻתִּיר בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ עוֹד דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים בְּיוֹם־טוֹב וַאֲסוּרִים בַּשַּׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב (ביצה יב.).

הַמִּצְוָה הַשכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם). וְדַע שֶׁשִּׁשָּׁה יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ כָּל־הָעוֹשֶׂה אֵיזוֹ מְלָאכָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאֵיזֶה יוֹם מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה — לוֹקֶה, אֶלָּא־אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה מִמַּה־שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּאַחַד מֵהֶם (בפסח): "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם" (שמות יב, טז). וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר (לניסן), וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" (דברים טז, ג). כְּנוּי זֶה (תיבת "עליו") מוּסָב עַל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁחוֹבָה לִשָּׁחְטוֹ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּיוֹם י"ד, אָמַר (וכונת הכתוב): כִּי מִשֶּׁיָּחוּל זְמַן שְׁחִיטָתוֹ לֹא־תֹאכַל חָמֵץ. וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (כח:): "מִנַּיִן לְאוֹכֵל חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". וְשָׁם (ד:) אָמְרוּ: "דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא (ברם, לכל השיטות) חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה (שעה שביעית ואילך) דְּאוֹרַיְתָא". כָּךְ מָצָאנוּ לְשׁוֹן כָּל־הַנַּסְחָאוֹת הַמְּדֻיָּקוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לִפְנֵי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד. וְשָׁם (ב:) אָמְרוּ בְּטַעַם אִסּוּר אֲכִילַת הֶחָמֵץ בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית (מתחילתה), אָמְרוּ: "עֲבַדוּ רַבָּנַן הַרְחָקָה יְתֵרָה כִּי הֵיכִי דְּלָא לִגַּע בְּאִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). וּמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּתְחִלַּת פְּסָחִים.

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצו. קצח.

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַעֵר אֶת־הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתֵנוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְּׁבָתַת שְׂאֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" (שמות יב, טו), וַחֲכָמִים קוֹרְאִים לָהּ גַּם כֵּן: מִצְוַת בִּעוּר, כְּלוֹמַר: בִּעוּר חָמֵץ. וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין מִגְּמָרָא דִּבְנֵי מַעַרְבָּא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אָמְרוּ: "חָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה: עֲשֵׂה עַל בִּעוּרוֹ, דִּכְתִיב "תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם"; לֹא־תַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ בַּפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" (שם יג, ג), וּבֵאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה" (שם יב, טו), אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם לֶחֶם, כְּגוֹן הַכּוּתָּח וְהַמּוּרִיָּס וְהַשֵּׁכָר (מאכלים עם תערובת קמח) וְדוֹמֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ" (שם, כ). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ — לְרַבּוֹת כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְחֹמֶץ הָאֱדוֹמִי. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "חָמֵץ" — מָה חָמֵץ מְיֻחָד שֶׁהוּא מִין (חמץ) גָּמוּר, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִין גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּפְסָחִים (מג.), שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּמְזֻהָרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הָאוֹכְלָם חַיָּב מַלְקוּת אֶלָּא אִם יֵשׁ (מצטבר) בָּהֶם כְּזַיִת חָמֵץ בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי כבר לחם); אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהֶם עֵרוּב חָמֵץ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה — אֵין חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָם מַלְקוּת.

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ בְּכָל־מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל־שִׁבְעַת הַיָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ" (שמות יג, ז). וְאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, אֶלָּא הֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ביצה ז:): "פְּתַח הַכָּתוּב בְּחָמֵץ וְסִיֵּם בִּשְׂאוֹר — לוֹמַר לְךָ: הַיְנוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חָמֵץ הַיְנוּ שְׁאוֹר", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין הַשְּׁאוֹר (המחמיץ) עַצְמוֹ אוֹ הַדָּבָר שֶׁנִּתְחַמֵּץ. וּמִי שֶׁעָבַר וְהִנִּיחַ חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ — אֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת, אֶלָּא אִם לָקַח חָמֵץ בַּפֶּסַח וְקָנָהוּ שֶׁיְּהֵא (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא. "הַמְשַׁיֵּר חָמֵץ בַּפֶּסַח וְהַמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם — אֵינוֹ לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הָר"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ בִּרְשׁוּתֵנוּ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מֻפְקָד, וְהוּא אָמְרוֹ: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יב, יט). וְגַם זֶה לוֹקִין עָלָיו בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא שָׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהֻזְכַּרְנוּ לְפִי הַכְּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (כא.) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. וּבִתְחִלַּת מַסֶּכֶת פְּסָחִים (ה.) נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ הָעִנְיָנִים שֶׁהֻזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יֵרָאֶה וְגוֹ' בְּכָל־גְּבֻלֶךָ" (שם יג, ז) וְהָעִנְיָנִים שֶׁהֻזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־לָאו (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לוֹמֵד מִן־הָאַחֵר עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ, וְשֶׁהַמְקַיֵּם חָמֵץ בַּפֶּסַח עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: עַל בַּל־יֵרָאֶה וְעַל בַּל־יִמָּצֵא.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֶׁיֵּשׁ כֶּבֶשׁ הַפֶּסַח וּבֵין שֶׁאֵין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" (שם יב, יח). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת — הַכָּתוּב קָבָעוֹ חוֹבָה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּפְסָחִים, שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן — חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכָל־מַה־שֶּׁיּוֹסִיף לְסַפֵּר וּלְהַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּהַגְדָּלַת מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהֶעָוֵל שֶׁעָשׂוּ בָּנוּ וּמַה שֶּׁעִנּוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְרִים וְאֵיךְ נִפְרַע לָנוּ ה' מֵהֶם, וּלְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל־הַחֶסֶד אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ — הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כָּל־הַמַּאֲרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח". וְהַכָּתוּב שֶׁבָּא לָנוּ בְּצִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (מכילתא): "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ — יָכוֹל מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא — יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: בַּעֲבוּר זֶה (שם); לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִין לְפָנֶיךָ", כְּלוֹמַר: מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה חַיָּב לְסַפֵּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ (שם יד) יָכוֹל אִם יִשְׁאָלְךָ — אַתָּה מַגִּיד לוֹ; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מַגִּיד לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ — אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא שְׁאָלְךָ. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, בֵּינוֹ לְבֵין אֲחֵרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלוֹמַר: צִוָּה לְזָכְרוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר "זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). וּכְבָר יָדַעְתָּ לְשׁוֹנָם (בנוסח ההגדה): "אֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה — מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף פְּסָחִים.

נֹסַח הַהַגָּדָה נדפס לעיל מעמוד קם (160) עד עמוד קסג (163)

הַמִּצְוָה הַק"ע — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּיוֹם הָאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ עָלָיו: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט, א). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' ב

1 לֹא משיאים את אשתו, וְהָא קַיְימָא לָן דְּכָל שמעיד כְּמַסִּיחַ לְפִי תוּמּוֹ
2 אף אם גוי הוא הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי – האמינו חכמים לדבריו, אין זו
3 קושיא, משום שהֲנֵי מִילֵּי – מתי האמינו חכמים לדבריו, רק
4 בְּמִילְּתָא דְּלֹא שַׁיְיכֵי בָּהּ – בדבר שאין הגויים שייכים בה, כגון
5 שאומר סתם שפלוני מת, אֲבָל בְּמִילְּתָא דְּשַׁיְיכֵי בָּהּ – בדבר שיש
6 לגויים שייכות לזה, כגון שנהרג על ידם בבית דין, שמתפארים
7 בזה שהורגים אנשים בדין, אין נאמנים, משום שעֲבָדֵי לְאַחְזוּקֵי
8 שִׁקְרֵיְיהוּ – עלולים הם להעיד שקר, שמת על אף שראו רק שיוצא
9 לידון למיתה.
10 הגמרא מביאה לשון אחר בביאור המשנה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש
11 אומרים, שאָמַר רַב יוֹסֵף, שלֹא שָׁנוּ במשנה שנותנים על היוצא
12 ליהרג על ידי בית דין חומרי חיים וחומרי מתים, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל
13 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שעשויים לקחת שוחד ולשחררו, ולכן יש להסתפק
14 אם אכן מת על ידם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לו לא־לח

לא וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל
תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: לב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה יְוֻדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל: (ס) לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ
הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָל־עוֹבֵר: לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלָּזוּ
הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי | אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנִּהֲרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: (ס)
לז כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם: לח כְּצֹאן
קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמֹועֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ)

רש"י

(לא) ונקוטותם בפניכם. דמוניי"ר בלע"ז תמקו בעצמיכם בבשתכם על הגמול הרע אשר גמלתם לפני ואני גומל לכם טובה: **(לד)** והארץ הנשמה תעבד. הארץ אשר היתה שממה עד הנה תהיה נעבדת ונזרעת: **(לה)** היתה כגן עדן. עכשיו נהפכה להיות כגן עדן: והערים החרבות. זה ימים רבים, עכשיו בצורות ישבו: **(לז)** אדרש לבית ישראל. אתפתה להם בתפלתם בדורשם אותי על זאת: ארבה אותם. אדם כצאן לרוב: **(לח)** כצאן קדשים. שהיא באה לירושלים במועדי פסחים. לשון אחר כתרגומו אסגינון באינשא ואצלחינון בבעירא, כלומר שלא יהיו עוונותיהם נזכרים עליהן:

מצודת דוד

(לא) וזכרתם. וכאשר תזכרו דרכיכם הרעים אז תכרתו בעיני עצמיכם ר"ל אתם תשפטו הכריתה על עצמיכם בעבור הרעות שעשיתם ותאמרו שבדין נכרתה בגולה: **(לב)** אני עושה. את הגאולה הזאת: יודע לכם. יהיה ידוע לכם שאין הגאולה למענכם כי בושו והכלמו מדרכיכם אשר לא טובים ואינכם כדאים להביא הגאולה: **(לג)** ביום טהרי. ר"ל כשאכפר עליהם: והושבתי. להיות מיושבת באנשים: **(לד)** הנשמה. אשר היא שוממה תעבד אז בחרישה ובזריעה: **(לה)** ואמרו. העוברים דרך בם יתמהו ויאמרו הנה הארץ הזאת שהיתה נשמה היתה עתה כגן הנטועה בעדן: בצורות ישבו. נתיישבו באנשים ובמגדלים ובחומות עד שהמה בצורות וחזקות: **(לו)** וידעו הגוים וכו'. ר"ל הגוים הנשארים יכירו לדעת שאני הוא בניתי את הנהרסות ונטעתי הנשמה ולא נעשה הדבר במקרה: אני ה' דברתי. אני הוא המדבר שכן יהיה ואני הוא העושה הדבר: **(לז)** עוד זאת אדרש וגו'. ר"ל עוד בדבר זה אהיה נדרש להם למלאות משאלותם בדרשם על זאת: ארבה אותם. ר"ל וזהו הדבר שארבה אותם מבני אדם כריבוי הצאן: **(לח)** כצאן קדשים. כמספר צאן קדשים וחוזר ומפרש כצאן ירושלים: במועדיה. ר"ל כצאן המובא לירושלים במועדי ה' להקריב על המזבח: כן תהיינה. כמספר הזה תהיינה הערים וכו': צאן אדם. ר"ל מרבית בני אדם, ולפי שדרך הצאן להתרבות מאד אמר מלת צאן בדרך שאלה על הפלגת הרבוי: כי אני ה'. הנאמן במאמרי:

מצודת ציון

(לא) ונקוטותם. ענין כריתה כמו ונקוטו בפניהם (לעיל ו): **(לג)** והושבתי. מל' ישיבה: ונבנו. מל' בנין: החרבות. מל' חורבה: **(לד)** הנשמה. מל' שממון: תחת. במקום: **(לה)** הלזו. הזאת וכן יאמר בלשון זכר האיש הלזה (בראשית כד): והנהרסות. מל' הריסה ונתיצה: בצורות. מל' מבצר וחוזק: **(לח)** במועדיה. מל' מועד וחג: צאן אדם. ר"ל ריבוי בני אדם:

על-ידי הנהגה טובה פועל יהודי לא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע לאחרים

משיחת שבת פרשת שלח, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כז א־ח

א וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל | לְמִסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים | וְהַמֵּאֹות וְשֹׁטְרֵיהֶם הַמְשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ
לְכָל | דְּבַר הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיֹּצֵאת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכָל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה הַמַּחֲלֹקֶת הָאַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
אָלֶף: ב עַל הַמַּחֲלֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן יָשָׁבְעָם בֶּן־זַבְדִּיאֵל וְעַל מַחֲלֹקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
אָלֶף: (ס) ג מִן־בְּנֵי־פֶרֶץ הָרֹאשׁ לְכָל־שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: (ס) ד וְעַל מַחֲלֹקֶת | הַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי דּוֹדַי הָאֲחוֹחִי וּמַחֲלֹקְתּוֹ וּמִקְלוֹת הַנָּגִיד וְעַל מַחֲלֹקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף: (ס) ה שַׂר הַצָּבָא
הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן רֹאשׁ וְעַל מַחֲלֹקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף: ו הֻוא
בְּנָיָהוּ גִּבּוֹר הַשְּׁלֹשִׁים וְעַל־הַשְּׁלֹשִׁים וּמַחֲלֹקְתּוֹ עַמִּיזָבָד בְּנוֹ: (ס) ז הָרְבִיעִי לַחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי עֲשָׂה־אֵל
אֲחִי יוֹאָב וּזְבַדְיָה בְנוֹ אַחֲרָיו וְעַל מַחֲלֹקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף: (ס) ח הַחֲמִישִׁי לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
הַשַּׂר שַׁמְהוּת הַיִּזְרָחִי וְעַל מַחֲלֹקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף: (ס)

רש"י

(א) לכל דבר המחלקות. כל זה היה מתחילת מלכותו ואילך, ואגב שנאמר מספר הלוים מספר והולך מי היו שרי מחלוקת דוד: **הבאה והיוצאת** חודש בחודש לכל חדשי השנה. שהיו ישראל חלוקים לשנים עשר חלקים וכל חלק וחלק שימש את המלך חודש והמלך נותן להם הוצאותם כדכתיב בספר מלכים ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו והם מזומנים ללחום מלחמתו ולכל עבודתו בזה החודש וכל זה תחילת מלכותו הי': **עשרים וארבעה אלף.** אע"פ שהיו ישראל יותר מי"ב פעמים כ"ד אלפים דוד לא בחר אלא אנשי חיל ועשירי העם אשר יוכל לעזוב עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך אבל עניי העם הצריכין לפרנס את עצמם לא לקח דוד: **(ג) הראש לכל שרי הצבאות.** ישבעם מבני פרץ היה והיה ראש לכל י"ב שרי צבאות ולפי שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש: **(ד)** ומקלות הנגיד. בר מחלוקתו המסייע עמו ומקלות: **(ה) שר הצבא השלישי.** משום כבוד בניהו קורהו שר הצבא יותר מהשאר לבד מישבעם שהיה מבני פרץ שקורהו כמו כן ראש דכתיב הראש לכל שרי הצבאות מפני כבודו של דוד שהיה מבני פרץ כמוהו: **הכהן ראש.** שהיה ראש וי"א שהיה כהן גדול, ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים: **(ו) גבור השלשים.** כדלעיל דכתיב מן השלשים הנו נכבד וגו': **(ז) הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו.** שהרי עשהאל נהרג בתחלת מלכותו שהרגו אבנר (שמואל ב' ב') ונתן זבדיה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו: **(ח) השר שמהות היזרח.** הזרחי:

מצודת דוד

(א) למספרם. לכל מספר אנשיהם היו ממונים עליהם ראשי האבות וכו' ומתחלת ימי מלכותו היו הממונים בהם ועל שחשב כאן מינוי המשמרות סמך להם להזכיר את כל הממונים: **ושוטריהם.** ומהם היו שוטריהם של השרים

מצודת ציון

(א) המחלקות. מל' חלק: **(ד) ומקלות.** כן שמו בוי"ו: **(ו) השלישים.** שרים וממונים כמו ומבחר שלישיו (שמות טו):

הנזכרים הממונים מפיהם המשרתים את המלך בכל דבר המוטל על המחלקות לזרזם ולכופם לעשות בזמנו: **הבאה והיוצאת.** כל מחלוקת היתה באה בתחלת החודש ויוצאת בסופה ונכנסת אחרת תחתיה בחוזר חלילה לכל חדשי השנה וכן בכל שנה ושנה ועל כל אחת היה מוטל בחדשה לעשות כל צרכי המלך: **המחלוקת האחת.** מספר אנשי מחלוקת האחת היו כ"ד אלף: **(ב) על מחלוקת.** הממונה על המחלוקת הראשונה המשמשת בחודש הראשון היה ישבעם: **ועל מחלוקתו.** מספר האנשים שעל מחלוקתו היו כ"ד אלף: **(ג) בני פרץ.** ישבעם היה מבני פרץ קרוב לדוד ולזה היה הראש לכל שרי הצבאות והם הממונים על המחלוקת: **(ד) ומחלוקתו.** המסייע לו בדבר מחלוקתו היה ומקלות הנגיד: **(ה) שר הצבא.** ועם כי כולם קרואים שרי צבאות מ"מ פרט בבניה לכבודו ואף קראו ראש: **(ו) גבור השלשים.** היה הגבור שבשרים וממונה עליהם: **ומחלוקתו.** המסייע לו: **(ז) אחריו.** כי עשהאל הומת מיד בתחלת מלכותו והועמד בנו אחריו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת יומא

ד הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַשָּׂעִיר, שְׁחָטוֹ וְקִבֵּל בַּמִּזְרָק אֶת דָּמוֹ. נִכְנַס לִמְקוֹם שֶׁנִּכְנַס, וְעָמַד בִּמְקוֹם שֶׁעָמַד, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֶלָּא כְּמַצְלִיף. וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, וְכוּ׳. יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה בַּהֵיכָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבַד. נָטַל דַּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דַּם הַשָּׂעִיר, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן וְכוּ׳. וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה, וְכוּ׳. נָטַל דַּם הַשָּׂעִיר וְהִנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְכוּ׳. עֵרָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר, וְנָתַן אֶת הַמָּלֵא בָּרֵיקָן.

ה "וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה׳" (ויקרא טז, יח), זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב. הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד. מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל?

פירוש ברטנורא

ד נטל דם הפר והניח דם השעיר. מסקנא דמלתא דרבי יהודה היא, דאמר לא היה שם אלא כן אחד, וצריך ליטול דם הפר תחלה כדי להניח דם השעיר בכן שהיה עליו דם הפר. ואין הלכה כרבי יהודה: **על הפרוכת.** דכתיב (ויקרא ט"ז) וכן יעשה לאהל מועד: **עירה דם הפר.** דכתיב במתנות המזבח (שם) ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מדם שניהם יחד: **ונתן את המלא בריקן.** וחוזר ומערה מזרק מלא תוך הריקן כדי שיתערבו הדמים יפה יפה:

ה היה מחטא ויורד. האי תנא סבר שהיה הכהן הולך ברגליו לכל קרן וקרן, וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו. ולהכי נקט מחטא ויורד, כלומר שהיה נותן מתנה מלמעלה למטה, שאם יתן מלמטה למעלה בקרן שלפניו הדם זב לתוך בית יד שלו ומטנף את בגדיו. ור"א סבר שהכהן עומד בקרן אחת ומשם נותן המתנות על כל הקרנות, שהרי כל המזבח אינו אלא אמה על אמה מרובע, וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַשָּׂעִיר – לאחר שהניח הכהן הגדול את מזרק הדם על כן הזהב שבהיכל, יצא לעזרה, ושם הביאו לו את השעיר שעלה עליו הגורל "לשם", **שְׁחָטוֹ וְקִבֵּל בַּמִּזְרָק אֶת דָּמוֹ. נִכְנַס לִמְקוֹם שֶׁנִּכְנַס** – לקודש הקודשים, **וְעָמַד בִּמְקוֹם שֶׁעָמַד** – בין הבדים, **וְהִזָּה מִמֶּנּוּ** – מדם השעיר, **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֶלָּא כְּמַצְלִיף** – כמו שבארנו במשנה הקודמת בדם הפר, **וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, וְכוּ׳** – הכל כמעשהו בדם הפר, כמו שנאמר (**ויקרא טו, טו**): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרוכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת". **יָצָא** – מקודש הקדשים, **וְהִנִּיחוֹ** – את המזרק עם דם השעיר, **עַל כַּן הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה בַּהֵיכָל** – שהיו שם שני כנים, על האחד הרי הניח מקודם את דם הפר, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ועכשיו בא והניח על האחר את דם השעיר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבַד** – שעליו הניח בתחילה את דם הפר, וכשיצא עם המזרק של דם השעיר, **נָטַל דַּם הַפָּר** – מעל אותו כן, **וְהִנִּיחַ דַּם הַשָּׂעִיר** – עליו (כך מבארים המפרשים על פי הגמרא, שהפיסקה "נטל דם הפר" וכו׳ היא סיום דברי רבי יהודה). **ברם**, לדעת תנא קמא, הניח תחילה את דם השעיר על הכן השני, ואחר כך נטל דם הפר (**"מלאכת שלמה"**); **וְהִזָּה מִמֶּנּוּ** – מדם הפר, **עַל הַפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ** – היינו בהיכל, כנגד מקום הארון שבקודש הקדשים, **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן** להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. **וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה:** אחת, אחת ואחת, אחת ושתים וכו׳. **נָטַל דַּם הַשָּׂעִיר וְהִנִּיחַ דַּם הַפָּר** – היינו לדעת רבי יהודה שלא היה שם אלא כן אחד, נטל תחילה מעל הכן את דם השעיר ואחר כך הניח על אותו כן את דם הפר שהיה בידו. אבל לדעת חכמים שהיו שם שני כנים, הניח תחילה את דם הפר ואחר כך נטל את דם השעיר. ויש מפרשים משנתנו אף לדעת חכמים, ופירוש המלה "והניח" — **וכבר הניח (הרש"ש)**, כלומר שנטל דם השעיר לאחר שהניח כבר את דם הפר (וכן אפשר לפרש גם ברישא: נטל דם הפר והניח דם השעיר — נטל דם הפר לאחר שהניח דם השעיר על הכן השני); **וְהִזָּה מִמֶּנּוּ** – מדם השעיר, **עַל הַפָּרֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ** – כמו שהיזה מדם הפר, **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְכוּ׳** – שנאמר (**ויקרא טז, טז**): "וכן יעשה לאוהל מועד", ודרשו: כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל, מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר ואחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר כך מזה בהיכל (**גמרא נו, ב**), **עֵרָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר** – שנאמר (**שם שם, יח**): "ולקח מדם הפר ומדם השעיר", היינו מדם שניהם יחדיו (**גמרא שם**), **וְנָתַן אֶת הַמָּלֵא בָּרֵיקָן** – וחזר ועירה את כל הדם המעורב מן המזרק (של דם השעיר) המלא לתוך המזרק (של דם הפר) הריקן, כדי שיתערבו הדמים יפה.

באור משנה ה

"וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה׳" – לאחר שגמר הכהן הגדול את ההזאות מדם הפר ומדם השעיר בקודש הקדשים ובהיכל, נאמר בפרשת עבודת היום, שיערבב את הדמים (כמו שלמדנו במשנה הקודמת) ויצא להזות מדם התערובת על קרנות המזבח אשר לפני ה׳, **זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב** – שבהיכל, שהוא נקרא "לפני ה׳", ואילו המזבח שבעזרה אינו נקרא "לפני ה׳". ומה שנאמר "ויצא", היינו שיצא ממקום שהיזה שם על הפרוכת, שהוא מן המזבח ולפנים, ויעמוד מן המזבח ולחוץ. **הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד** – מזה על קרנות המזבח ומטהרו כשהוא מקיף את המזבח והולך מקרן לקרן; ונקט התנא לשון "מחטא ויורד", לפי שהיה נותן את הדם על כל קרן מלמעלה למטה, מאחר שהיה מזה עליה כשהוא עומד לפניה, שאילו היה נותן מלמטה למעלה היה דם נוזל על זרועו ומלכלך את בגדיו (**רש"י; ברטנורא**). "מחטא" היינו מטהר, כמו שכתוב (**ויקרא ח, טו**): "ויחטא את המזבח", וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִקֶּרֶן מִזְרָחִית־צְפוֹנִית, צְפוֹנִית־מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית־דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית, מְקוֹם שֶׁהוּא מַתְחִיל בַּחֲטָאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, מִשָּׁם הָיָה גּוֹמֵר עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא. וְעַל כֻּלָּן הָיָה נוֹתֵן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, חוּץ מִזּוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, שֶׁעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וּ הִזָּה עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים, וּשְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. אֵלּוּ וָאֵלּוּ מִתְעָרְבִין בָּאַמָּה וְיוֹצְאִין לְנַחַל קִדְרוֹן, וְנִמְכָּרִין לַגַּנָּנִין לְזֶבֶל, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן.

פירוש ברטנורא

למעלה ולא יטנף את בגדיו, חוץ מקרן זו שהוא עומד אצלה שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה, שאם יצדד ראשי אצבעותיו למטה ויתן מתנה מלמטה למעלה הרי הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו. ואין הלכה כר"א:

ו על טהרו. אחר שגמר כל המתנות של קרנות מזה עליו שבע פעמים כדכתיב (ויקרא ט"ז) והזה עליו מן הדם. טהרו, המקום המגולה שבו שחותה האפר והגחלים אילך ואילך, ומזה על זהבו של מזבח: **ושל מזבח החיצון.** שירי דם החטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי: **אלו ואלו.** דמים החיצונים והפנימים הנשפכים על מזבח העולה היו שותתים ונופלים מן היסוד לרצפה ומתערבין באמה סילון שבעזרה ליצא לנחל קדרון: **לגננים.** לבעלי גנות: **ומועלין בהם.** אסור ליהנות מהם בלא דמים:

משניות מבוארות – קהתי

נאמר בענייננו (**ויקרא טז, יט**): "וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל". **מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל** – מאיזו קרן הוא מתחיל? **מִקֶּרֶן מִזְרָחִית־צְפוֹנִית** – רש"י מפרש, שמשנתנו כדעת רבי יוסי היא, הסובר (לעיל משנה א), שלא היתה בין ההיכל ובין קודש הקדשים אלא פרוכת אחת, ופרופה היתה מצפון, לימין הנכנס, וכשגמר הכהן הגדול מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בקרן צפונית מערבית של המזבח, ולא יכול היה להתחיל שם, משום שנאמר: "ויצא אל המזבח", עד שיצא מן המזבח כולו לחוץ, ולפיכך הוא הולך לקרן מזרחית צפונית ומתחיל להזות שם, וחוזר לקרן **צְפוֹנִית־מַעֲרָבִית** – דרך ימין, ומזה עליה; אחריה הוא בא לקרן **מַעֲרָבִית־דְּרוֹמִית** – ומזה עליה; ומסיים בקרן **דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית** (**עיין "תוספות יום טוב"**). **מְקוֹם שֶׁהוּא מַתְחִיל בַּחֲטָאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** – שבעזרה, היינו בקרן דרומית מזרחית, כמו ששנו (זבחים ה, ג): "חטאות הציבור והיחיד... שחיטתן בצפון... ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות, כיצד? עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית וכו'. **מִשָּׁם** – ויש גורסים: שם. היינו בקרן זו, **הָיָה גּוֹמֵר** – הכהן הגדול את ארבע המתנות של דם החטאות הפנימיות, **עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי** – על קרנות המזבח שבהיכל. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא** – שלא היה הכהן הגדול הולך מקרן לקרן, אלא היה עומד בקרן מזרחית צפונית, ומשם היה מזה על כל הקרנות לפי הסדר האמור לעיל, שהרי כל מזבח הזהב לא היה אלא אמה על אמה, **וְעַל כֻּלָּן** – על כל הקרנות, **הָיָה נוֹתֵן** – את הדם, **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** – שהיה מצדד ידו ומזה באצבעו על הקרן מלמטה למעלה, **חוּץ מִזּוֹ** – מקרן מזרחית צפונית, **שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו** – שאצלה היה עומד, **שֶׁעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** – מהטעם שבארנו בדברי תנא קמא, שאילו היה נותן את הדם על קרן זו, שהוא עומד לפניה, מלמטה למעלה, היה הדם נוזל על זרועו ומלכלך את בגדיו. אבל בשאר שלש הקרנות הואיל ואינן סמוכות לו, אינו חושש לכך, ויכול להזות עליהן מלמטה למעלה.

בענין סדר ההזאה על קרנות המזבח הבאנו פירושו של רש"י, שמשנתנו שנוייה כדעת רבי יוסי, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל לדעת תנא קמא של רבי יוסי ששתי פרוכות היו שם והכהן הגדול יצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, הרי פוגע תחילה בקרן מערבית דרומית, ומתוך שהוא צריך לעמוד חוץ למזבח הולך לו לקרן דרומית מזרחית ומתחיל שם, וחוזר משם למערבית דרומית, משום שפגע בה תחילה, ומשם לצפונית מערבית ומסיים בצפונית מזרחית (גמרא). אבל יש מתחבטים בענין זה, שכן הרמב"ם כותב שהיו שתי פרוכות, שלא כדעת רבי יוסי (הל' כלי המקדש ז, טז), ואילו בענין המתנות על קרנות המזבח הוא פוסק כמשנתנו, שמתחיל מקרן מזרחית צפונית (הל' מעשה הקרבנות ה, יד; הל' עבודת יום הכיפורים ד, ב). מכאן נדחקים ליישב משנתנו אף לדעת התנא הסובר שהיו שם שתי פרוכות (עיין "תוספות יום טוב"). וכן כותב בעל "תוספות ישנים", שמשנתנו שנוייה אף לדעת הסובר שהיו שתי פרוכות ויצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, שהואיל והיה צריך לצאת כולו מן המזבח הפנימי ולחוץ, נמצא שהיה עומד במזרחו של המזבח, ופניו למערב, וכיון שהיה צריך להקיף דרך ימין, שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, לפיכך הוא מתחיל בקרן צפונית מזרחית (עיין "תוספות רבי עקיבא איגר").

~ יום שני ~

באור משנה ו

הִזָּה עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ – לאחר שגמר הכהן הגדול את כל המתנות על קרנות המזבח, היה מזה על המזבח עצמו, היינו שהיה חותה האפר והגחלים אילך ואילך ומזה על זהבו של המזבח, למעלה בגגו; ובגמרא מבואר: טהרו – גלויו, המקום המגולה שבו; **שֶׁבַע פְּעָמִים** – כמו שנאמר (**ויקרא טז, יט**): "והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו...", **וּשְׁיָרֵי הַדָּם** – מה שנשתייר מן הדם, אחר כל המתנות, **הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** – שנאמר (**ויקרא ד, ז**): "ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד", ואוהל מועד למערבו של מזבח החיצון היה. **וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** – ושיירי הדם שהיו מזים על המזבח החיצון, **הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי** – של המזבח; שכן בקרן דרומית מערבית היו על גבי היסוד שני נקבים דקים, אחד פונה למערב ואחד פונה לדרום, ושם היו שופכים את שיירי הדם, וזהו ששנינו כאן, ששיירי הדם של החטאות הפנימיות (היינו הפר והשעיר של יום הכיפורים שדמם נזרק בפנים) היו שופכים על יסוד מערבי, היינו בנקב המערבי. אבל שיירי הדם של החטאות החיצוניות (שדמן נזרק על המזבח החיצון), והוא הדין של שאר הקרבנות, היו שופכים בנקב הדרומי; והטעם הוא, שלמדים ירידתו של הכהן מן הכבש בחטאות החיצוניות ושיירי הדם בידו, מיציאתו של הכהן הגדול מן ההיכל, ושיירי הדם של החטאות הפנימיות בידו – מה ביציאתו מן ההיכל היה נותן שיירי הדם בסמוך לו, שהוא היסוד המערבי, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב (**ויקרא ד, ז**), אף בירידתו מן הכבש נותן השיירים בסמוך לו, דהיינו ביסוד הדרומי הסמוך לכבש (**גמרא זבחים נג, א**).

אֵלּוּ וָאֵלּוּ – שיירי הדם של יסוד מערבי ושל יסוד דרומי, **מִתְעָרְבִין בָּאַמָּה** – באמת המים (בתעלה) שבעזרה, **וְיוֹצְאִין לְנַחַל קִדְרוֹן, וְנִמְכָּרִין לַגַּנָּנִין לְזֶבֶל, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן** – יש בהם דין מעילה, ואסור ליהנות מהם בלי תשלום. ברם אין מועלים בהם אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין מעילה בדם (**עיין "תוספות יום טוב"**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר – יַחֲזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר לְאַחַר דַּם הַפָּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁבַּפְּנִים, נִשְׁפַּךְ הַדָּם – יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַחֲזוֹר וְיַזֶּה בַּתְּחִלָּה בַּפְּנִים. וְכֵן בַּהֵיכָל, וְכֵן בְּמִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁכֻּלָּן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן. רַבִּי אֱלִעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל.

פרק ששי

א שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים וּבְלִקִּיחָתָן כְּאֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין – כְּשֵׁרִין. לָקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר – כְּשֵׁרִין. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת – יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי; וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת – יָבִיא זוּג אַחֵר וְיַגְרִיל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה, וְיֹאמַר, אִם שֶׁל שֵׁם מֵת: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו

פירוש ברטנורא

ז כל מעשה יוה"כ. כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים ובהיכל: **האמור על הסדר.** במשנתינו: **וכן בהיכל.** נתן מקצת מתנות בפרוכת ונשפך הדם, יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת, וא"צ לחזור ולהתחיל בפנים: **שכולן כפרה בפני עצמן.** לפיכך כפרה שנגמרה נגמרה: **ממקום שפסק.** ואפילו לא נגמרה אותה כפרה א"צ לחזור וליתן מה שנתן. ואין הלכה כר"א ור"ש:

ו א שני שעירי. במראה. שניהם לבנים או שניהם שחורים: **ובקומה ובדמים.** דתלתא קראי כתיבי. (ויקרא י"ו) ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים. ולקח את שני השעירים. ונתן אהרן על שני השעירים. וכיון דשעירים תרי משמע מה ת"ל שני שני תלתא זימני, אלא שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים: **ויאמר אם של שם מת כו'.** הכי מפרשה, אם של שם מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. **ואם של עזאזל מת** יאמר זה [שעלה]

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים – כל העבודות של יום הכיפורים שעובד הכהן הגדול בבגדי לבן בקודש הקדשים ובהיכל (**גמרא; רמב"ם הל' עבודת יום הכיפורים ה, א**); ויש סוברים (**בגמרא**); כל העבודות הנעשות בבגדי לבן, בין מבפנים ובין מבחוץ, **הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר** – במסכתנו, **אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ** – ששינה את הסדר, **לֹא עָשָׂה כְּלוּם** – וצריך הוא לחזור ולעשות על פי הסדר. בגמרא למדים זה מן הכתוב (**ויקרא טז, לד**): "והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה — שכל שנאמר בו "חוקה" אינו אלא לעכב, ואף כאן בא הכתוב ללמד שאסור לשנות מן הסדר. יש מפרשים: כל מעשה יום הכיפורים האמור – במסכתנו, על הסדר – צריך שייעשה על הסדר, ואם שינה את הסדר והקדים מעשה לחברו לא עשה כלום (**המאירי**). **הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר** – שכן סדר ההזאות הוא, כפי ששנינו לעיל: תחילה מדם הפר ואחר כך מדם השעיר, ואם שינה את הסדר והיזה תחילה מדם השעיר ואחר כך מדם מפר, **יַחֲזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר לְאַחַר דַּם הַפָּר** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בהזאות שבהיכל "על הפרוכת שכנגד הארון שבחוץ", אבל אם שינה בהזאות שבפנים, צריך לשחוט שעיר אחר ולהזות מדמו לאחר דם הפר, שכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר, הריהו פסול. **וְאִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁבַּפְּנִים** – קודם שגמר את מתן הדמים שבקודש הקדשים (כמפורש לעיל במשניות ג-ד), **נִשְׁפַּךְ הַדָּם** – של הפר או של השעיר, ואינו יכול להשלים את ההזאות, **יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַחֲזוֹר וְיַזֶּה בַּתְּחִלָּה בַּפְּנִים** – ישחט בהמה אחרת ויביא דמה, ויחזור להזות כל המתנות מתחילה. במפרשים מבואר (לפי הגמרא), שאם דם הפר נשפך קודם שגמר את המתנות, והוא מביא פר אחר, צריך גם לחזור ולחפון קטורת פעם שנייה ולהקטירה קודם הזאת הדם, שקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר פסולה, **וְכֵן בַּהֵיכָל** – אם נשפך הדם קודם שגמר את המתנות על הפרוכת שבהיכל, יביא דם אחר ויחזור להזות מתחילה את ההזאות שבהיכל; ואין צורך לחזור ולהזות גם בקודש הקדשים, שההזאה שבפנים היא הזאה בפני עצמה ושל היכל היא הזאה בפני עצמה (**המאירי**). **וְכֵן בְּמִזְבַּח הַזָּהָב** – אם התחיל להזות על המזבח ונשפך הדם קודם שגמר מתנותיו, יביא דם אחר ויתחיל להזות מתחילה את מתנות המזבח, **שֶׁכֻּלָּן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן** – לפיכך אם נשפך הדם לאחר שנגמרה כפרה אחת, בפנים או בהיכל, אין צורך לחזור ולעשותה, אבל אם נשפך הדם קודם שנגמרה הכפרה, צריך לחזור ולעשותה מבתחילה. בגמרא אמרו, שאם נשפך הדם לאחר שהשלים כל המתנות, קודם שפיכת השיריים, אין צורך להביא דם אחר, ששפיכת השיריים על המזבח החיצון אינה מעכבת. **רַבִּי אֱלִעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל** – אפילו נשפך הדם קודם שגמר את המתנות בפנים או בהיכל או במזבח הזהב, אינו צריך לחזור ולהזות מה שכבר היזה, לפי שכל הזאה מצוה בפני עצמה היא, אלא מביא דם אחר וממשיך את המתנות ממקום שפסק. ואין הלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים – שאחד מהם לה' ואחד לעזאזל, כמו ששנינו לעיל (ג, ט; ד, א), **מִצְוָתָן** – לכתחילה, **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּמַרְאֶה** – בצבע, שניהם לבנים או שניהם שחורים, **וּבְקוֹמָה** – בגובה שלהם, **וּבְדָמִים** – במחיר, שיהיו שניהם שווים, **וּבְלִקִּיחָתָן כְּאֶחָד** – שמצוה לקנותם בבת אחת. בגמרא מבואר הטעם, לפי שנאמר בהם שלש פעמים "שני שעירי": א. "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים" (ויקרא טז, ה); ב. "ולקח את שני השעירים" (שם שם, ז); ג. "ונתן אהרן על שני השעירים גורלות" (שם שם, ח); וכיון שבכל הפסוקים הללו יכול היה לומר "שעירים" בלבד, שמיעוט "שעירים" שניים (והרי נאמר בהם: "אחד לה' ואחד לעזאזל"), ונמצא שתיבת "שני" מיותרת בכולם, ולפיכך דורשים מהם, שמצוותם שיהיו שווים: א. במראה, ב. בקומה, ג. בדמים ובלקיחתם כאחד (שני הדברים האחרונים שקולים הם, ששניהם דברים שחוץ לגופם **◘ "תוספות יום טוב"**). **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין** – שאין השעירים שווים, **כְּשֵׁרִין** – בדיעבד, שנאמר (**שם שם, ט-י**): "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'... והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי...", והרי התיבות "השעיר... והשעיר" מיותרות הן, אלא שבאות הן לרבות, שבדיעבד, יכולים להיות שעירים איזה שהם, אפילו אינם שווים (**גמרא; רבנו חננאל**). וכן אם **לָקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר** – לאחר זמן, **כְּשֵׁרִין** – בדיעבד; שכן מה שדרשו, שיהיו שווים ונלקחים כאחד אינו אלא למצוה לכתחילה, אבל לא לעכב. **מֵת אֶחָד מֵהֶן** – מן השעירים, **אִם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַגּוֹרָל "לַשֵּׁם" יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו; וְאִם שֶׁל עֲזָאזֵל מֵת: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל "לַעֲזָאזֵל" יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּמוּת. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם – יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ – יִשָּׁפֵךְ הַדָּם.

ב בָּא לוֹ אֵצֶל שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, עָוּו, פָּשְׁעוּ, חָטְאוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בַּשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים, שֶׁעָוּו וְשֶׁפָּשְׁעוּ וְשֶׁחָטְאוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ, לֵאמֹר (ויקרא טז, ל): "כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי

פירוש ברטנורא

עליו וכו': **והשני.** אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר מזוג ראשון ואחד מזוג שני, ובאחד מהן יתכפרו, והשני ירעה. וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל, האחד ישתלח והשני ירעה. ושני שבזוג שני הוא שירעה עד שיפול בו מום, ושני שבזוג ראשון הוא שיקרב אם הוא של שם, או ישתלח אם הוא של עזאזל, שאין בעלי חיים נדחין, ואם אירעה להן שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר: **שאין חטאת צבור מתה.** דכי גמירי חטאות מתות, ביחיד גמירי. ושעירי יום הכפורים חטאות ציבור הן דכתיב (ויקרא ט"ו) ומאת עדת בני ישראל יקח. וחטאת מתה הוא שמכניסין אותה לבית אחד ומניחין אותה שם עד שתמות: **ועוד אמר ר"י נשפך הדם.** של שעיר של השם, ימות המשתלח, דהא לא אתעבידא מצוה דדם, ובכל העבודות הנעשות בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ חוקה כתיב בהו לעכב, וצריך להביא דם אחר ואי אפשר אלא בהגרלה, וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין ימות המשתלח הראשון: **מת המשתלח.** אע"ג דשלוח לא מעכב לדברי הכל, דכי כתיב חוקה לעכב אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן לא על דברים הנעשים ביד איש עתי, מכל מקום ילפינן מקרא דכתיב (שם) יעמד חי לפני ה' לכפר עליו, עד אימתי זקוק המשתלח לעמוד חי, עד שעת מתן דמו של חבירו, הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום, לכך צריך תשלומים. ובלא הגרלה א"א וזקוק לשנים וראשון ידחה דהכל מודים בשחוטים שנדחים:
ב בא לו אצל שעיר. לאחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שלוחו:

משניות מבוארות – קהתי

עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת – אם מת השעיר לפני ההגרלה, **יַקַּח זוּג לַשֵּׁנִי** – שעיר אחר לזווגו לשני, שהרי אין לקיחתם כאחד מעכבת, כמו שבארנו לעיל. **וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת** – ואם מת אחד מהשעירים לאחר ההגרלה, **יָבִיא זוּג אַחֵר** – שני שעירים אחרים, **וְיַגְרִיל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה** – ויפיל עליהם הגורלות מחדש, **וְיֹאמַר, אִם שֶׁל שֵׁם מֵת** – כלומר, אם השעיר שמת היה של שם יאמר בלשון זו: **זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל "לַשֵּׁם"** – בהגרלה החדשה, **יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו** – תחת השעיר שמת, **וְאִם שֶׁל עֲזָאזֵל מֵת** – אם השעיר שמת היה של עזאזל, יאמר עכשיו בלשון זו: **זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל "לַעֲזָאזֵל"** – בהגרלה החדשה, **יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו** – תחת השעיר שמת, **וְהַשֵּׁנִי** – שבזוג החדש שאינו קרב ולא משתלח, הואיל והשעיר שנשאר חי מן הזוג הראשון קרב (אם הוא של שם) או משתלח (אם הוא של עזאזל), לפי שאין בעלי חיים נידחים, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – שיפול בו מום, **וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה** – לשופר שבמקדש שמעותיו מיועדות לעולות נדבה בזמן שהמזבח בטל (עיין שקלים ו, ה-ו); ואין דינו של השעיר כדין חטאת שנתכפרו בעליה באחרת (מי שהפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאה הראשונה), שדינה במיתה, היינו שסוגרים אותה ברפת ומונעים ממנה מזון עד שהיא מתה ברעב, **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֻתָּה** – שדין "חטאת המתה" אינו אלא בחטאת של יחיד, אבל שעירי יום הכיפורים חטאות ציבור הן, שנאמר בהן (**ויקרא טז, ה**): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת", ואין חטאת ציבור מתה, אלא רועה עד שתסתאב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּמוּת** – אף חטאת הציבור שנתכפר הציבור באחרת, דינה שתמות כמו חטאת יחיד שנתכפרו בעליה, כלומר שלדעת רבי יהודה מתכפרים הציבור בזוג האחר שמביא, והשעיר החי שנשאר מהזוג הראשון דינו כדין "חטאת המתה", כמו שהמשנה מוסיפה ללמד. **וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם** – של השעיר שנשחט, קודם שגמר הכהן הגדול את כל ההזאות, והוא הדין אם מת השעיר קודם שנשחט, **יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** – שלדעת רבי יהודה בעלי חיים נידחים, וכיון שצריך לשחוט שעיר אחר כדי להביא דמו ולהזות ממנו את המתנות, כמו ששנינו במשנה הקודמת, והרי אי אפשר בלא הגרלה, לפיכך יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה; והמשתלח הראשון ימות. **מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** – קודם שנגמרו ההזאות מדמו של השעיר השחוט, **יִשָּׁפֵךְ הַדָּם** – ויביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה, ויעשה בהם מצוותם, שנאמר (**ויקרא טז, י**): "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו", ודרשו: עד מתי הוא זקוק להיות חי? עד שעת מתן דמים של חברו, אבל אם מת קודם לכן, אין כפרת הדם כלום; הלכך יישפך הדם ויביא זוג אחר. ואמנם דין זה הוא לדברי הכל, שהכל מודים בשחוטים שנידחים. אבל בבעלי חיים אין הלכה כדברי רבי יהודה אלא כתנא קמא, שאין בעלי חיים נידחים.

באור משנה ב

בָּא לוֹ אֵצֶל שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ – לאחר שגמר את מתנות הדם של הפר והשעיר, בא הכהן הגדול למקום השעיר המשתלח, היינו כנגד שער המזרח, שבו יוציאוהו לשלחו למדבר (כמו ששנינו לעיל ד, ב), **וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו** – בין קרניו, **וּמִתְוַדֶּה** – על כל ישראל, כמו שנאמר (**ויקרא טז, כ-כא**): "וכלה מכפר את הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר החי. וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". **וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, עָוּו, פָּשְׁעוּ, חָטְאוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בַּשֵּׁם** – בראשונה, בווידוי, היה אומר "אנא השם", כלומר שהיה הוגה את השם המפורש באותיותיו, ובשנייה, בבקשת כפרה, היה אומר "אנא בשם", כלומר שהיה קורא בשם המפורש בתוספות בי"ת (ועיין "תוספות יום טוב", שמביא דעות, שאף בשני הווידויים הקודמים היה אומר בשנייה "אנא בשם"), **כַּפֶּר נָא לָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים, שֶׁעָוּו וְשֶׁפָּשְׁעוּ וְשֶׁחָטְאוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל** – וכבר בארנו בשני הווידויים הקודמים, שהסדר "עוו פשעו חטאו" הוא לדעת רבי מאיר, אבל אין הלכה כמותו אלא כחכמים הסוברים שסדר הוידוי הוא: "חטאו עוו פשעו" (וכן הנוסח בסדר העבודה שאנו אומרים ביום הכיפורים), **כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ, לֵאמֹר: "כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ"** – אף כאן הזכיר את השם המפורש ככתוב. נמצא הכהן הגדול מזכיר את השם המפורש ביום הכיפורים עשר פעמים (**תוספתא יומא ב, ב; רמב"ם**): שלש פעמים בכל וידוי, הרי תשע פעמים, ועוד פעם אחת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֹּהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.
ג מְסָרוֹ לְמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכוֹ. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קְבָע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ עַרְסָלָא, וְיִשְׂרָאֵל הָיָה.
ד וְכֶבֶשׁ עָשׂוּ לוֹ מִפְּנֵי הַבַּבְלִיִּים שֶׁהָיוּ מִתַּלְּשִׁים בִּשְׁעָרוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: טֹל וָצֵא, טֹל וָצֵא! מִיקִירֵי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד סֻכָּה הָרִאשׁוֹנָה. עֶשֶׂר סֻכּוֹת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד צוּק, תִּשְׁעִים רִיס, שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה לְכָל מִיל.
ה עַל כָּל סֻכָּה וְסֻכָּה אוֹמְרִים לוֹ: הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם; וּמְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֻּכָּה לְסֻכָּה, חוּץ מֵאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהֶן, שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק, אֶלָּא עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו.

פירוש ברטנורא

ג אלא שעשו הכהנים קבע. להיות משלחין אותו ולא היו ב"ד של כהנים מניחין את ישראל להוליכו: **ערסלא.** שם האיש:
ד וכבש. כמין מעלה עשו, שהוא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשלח. לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו ואומרים לו טול מהר וצא ואל תשהא עונותינו אצלנו עוד: **מיקירי ירושלים.** מחשובי ירושלים: **עד סוכה ראשונה.** סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יוה"כ שמלוין אותו מסוכה לסוכה: **תשעים ריס.** היו מירושלים ועד הצוק. כל הר גבוה וזקוף קרוי צוק: **שבעה ומחצה.** ריסין לכל מיל. אני שמעתי דרום גרסינן בוי"ו. והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון רום. נמצאו ז' ריסין ומחצה אלפים פסיעות פחות ה', קרוב למדת תחום שבת, וצ' ריס הם י"ב מיל:
ה הרי מזון והרי מים. לא היו אומרים לו כך אלא כדי שייטב לבו, שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמי שאין לו פת בסלו, אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך: **ומלוין אותו מסוכה לסוכה.** שמירושלים ועד סוכה ראשונה מיל, ועשר סוכות ובין כל סוכה וסוכה מיל, הרי מירושלים עד סוכה אחרונה עשר מילין. נשאר מסוכה אחרונה לצוק ב' מילין, מלוין אותו מיל כמדת תחום שבת ועומדים מרחוק ורואין את מעשיו:

משניות מבוארות – קהתי

כשנותן את הגורלות על השעירים ואומר "לה' חטאת" (כמו שבארנו לעיל ד, א). **וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד** – מכאן למדים שאף בשני הוידויים הקודמים (לעיל ג, ח; ד, ב), ששנינו בהם: והן עונין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", הכוונה היא לכהנים ולעם, שכשהיו שומעים את השם המפורש, היו כורעים (על ברכיהם) ומשתחווים (בפישוט ידים ורגלים) ונופלים על פניהם ואומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", כמו שבארנו שם. וכן כותב הרמב"ם (**הל' עבודת יום הכיפורים ב, ז**); וכך גם נוסח הפיוט של סדר העבודה, אלא שהתנא דחה את פירוט הדברים עד לווידוי זה, לפי שהוא סוף ההזכרות שבעבודת היום (**"תוספות יום טוב"**).

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

מְסָרוֹ – לאחר שהתוודה עליו, מסר הכהן הגדול את השעיר, **לְמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכוֹ** – למדבר, שהיה מזומן לכך מאתמול. **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ** – ואפילו ישראלים, שנאמר בו (**ויקרא טז, כא**): "ושלח ביד איש עתי המדברה", ודרשו: "איש" – להכשיר את הזר, **אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קְבָע** – מנהג קבוע, **וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ** – אלא דווקא כהן, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ עַרְסָלָא** – שם איש, **וְיִשְׂרָאֵל הָיָה.**

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת בענין שילוח השעיר.

וְכֶבֶשׁ – כמין גשר משופע מן העזרה לחוץ לעיר, **עָשׂוּ לוֹ** – למוליך את השעיר, מערב יום הכיפורים, **מִפְּנֵי הַבַּבְלִיִּים שֶׁהָיוּ מִתַּלְּשִׁים בִּשְׁעָרוֹ** – של המוליך את השעיר, **וְאוֹמְרִים לוֹ: טֹל וָצֵא, טֹל וָצֵא!** – טול מהר את השעיר וצא, ואל תשהה את עוונותינו אצלנו; וכדי שלא יוכלו לנגוע בו היו עושים לו את הכבש הזה. בגמרא אמרו, שהמתלשים בשערו לא היו בבליים אלא אלכסנדריים, ומתוך ששונאים היו את הבבליים, היו קורין אותם (את המתלשים בשערו של המוליך את השעיר) **על שם בבליים** (שהשם "בבליים" נעשה בפי בני ישראל כינוי לכל קלי הראש ועושי דבר שאין רוח הבריות נוחה הימנו). **מִיקִירֵי יְרוּשָׁלַיִם** – מחשובי העיר, **הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ** – את המוליך את השעיר, **עַד סֻכָּה הָרִאשׁוֹנָה** – שעשו סוכות בדרך והושיבו בהן בני אדם מערב יום הכיפורים, שיהו מלווים אותו. **עֶשֶׂר סֻכּוֹת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד צוּק** – ההר הזקוף שממנו היה דוחף את השעיר, **תִּשְׁעִים רִיס** – היה המרחק מירושלים עד הצוק, **שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה לְכָל מִיל** – כל מיל הוא שבעה ומחצה ריסים, נמצא שתשעים ריס הם שנים עשר מיל. בין סוכה לסוכה היה מיל, שהוא אלפיים אמה, כתחום שבת שמותר ללכת בו ביום הכיפורים, וכן מירושלים עד הסוכה הראשונה מיל. ומן הסוכה האחרונה עד הצוק היו שני מילין. זהו ששנינו במשנתנו שיקירי ירושלים היו מלווים אותו עד הסוכה הראשונה, ואחר כך אנשי כל סוכה היו מלווים אותו עד לסוכה הקרובה (כדלהלן במשנה הבאה).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

עַל כָּל סֻכָּה וְסֻכָּה אוֹמְרִים לוֹ – היו יושבי הסוכה אומרים למוליך את השעיר: **הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם** – וכותב הרמב"ם: "שאם כשל כוחו וצריך לאכול, אוכל"; ובברייתא בגמרא מובא: "מעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו". **וּמְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֻּכָּה לְסֻכָּה** – שהמרחק ביניהן היה רק מיל, היינו אלפיים אמה, כתחום שבת שמותר ללכת בו ביום הכיפורים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **חוּץ מֵאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהֶן** – מהיושב בסוכה האחרונה, **שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עִמּוֹ לַצּוּק** – לפי שמן הסוכה האחרונה עד לצוק היו שני מילין, **אֶלָּא עוֹמֵד מֵרָחוֹק** – מלוה אותו מיל אחד, ועומד בסוף התחום, **וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו** – מרחוק. בעל "תוספות יום טוב" מבאר הטעם שלא היו עושים אחת עשרה סוכות, שאם כן לא היתה נקראת "ארץ גזירה", מאחר שרשאים לילך מן הסוכה עד לשם בו ביום.

באור משנה ו

מֶה הָיָה עוֹשֶׂה – המוליך את השעיר, כשהגיע לצוק? **חוֹלֵק לָשׁוֹן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו מֶה הָיָה עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית, חֶצְיוֹ קָשַׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קָשַׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו, וּדְחָפוֹ לַאֲחוֹרָיו; וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד, וְלֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים. בָּא וְיָשַׁב לוֹ תַּחַת סֻכָּה אַחֲרוֹנָה עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים? מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשָּׁעַת דְּחִיָּתוֹ לַצּוּק.

ז בָּא לוֹ אֵצֶל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. קִרְעָן וְהוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן, נְתָנָן בַּמַּגִּים וְהִקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. קִלְעָן בַּמִּקְלָעוֹת וְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. וּמֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים? מִשֶּׁיֵּצְאוּ חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁיְּצִיאַת הָאוּר בְּרֶבָן.

פירוש ברטנורא

ו חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו. לא היה קושר כל הלשון של זהורית בסלע שמא תלבין מיד קודם דחיפת השעיר, ומשמחת לבון הלשון של זהורית שמראה שכבר נתכפרו העונות ישכח מצות הדחיפה וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון. ולא היה קושר כולה בין קרניו, שמא בשעת דחיפה יכוף השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשתלבין ויהיו כל ישראל עצבין, לפיכך קשר חציה בסלע והיא לא תלבין לחצאין עד שתגמר מלאכת כולה. וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו אע"פ שתלבין מיד לא יניח מלדחפו הואיל והוא עסוק בה: **בא וישב לו.** חוזר עד סוכה אחרונה. ואע"פ שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות, לזה התירו לפי שירא לעמוד במדבר משתחשך: **מטמא בגדים.** דכתיב (ויקרא י"ו) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו: **רבי שמעון אומר** כו'. ואין הלכה כר"ש:

ז בא לו. אחר שמסר כהן גדול השעיר המשתלח למשלח, בא לו אצל פר ושעיר העומדים לישרף, וקרען והוציא אימוריהן: **ונתנם במגים.** בקערה של כלי שרת: **והקטירם.** אי אפשר לומר שהיה מקטירן עכשיו, דהא בבגדי לבן הוא לבוש ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. אלא הכי קאמר, נתנם במגים

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁל זְהוֹרִית – שקשר הכהן הגדול בין קרניו (כדלעיל ד, ב), לשני חלקים, **חֶצְיוֹ קָשַׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קָשַׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו, וּדְחָפוֹ לַאֲחוֹרָיו** – בשתי ידיו; בגמרא מבואר, שהואיל והלשון של זהורית היה מלבין לסימן שנתכפרו עוונותיהם של ישראל, לפיכך היה קושר חציו בסלע, כדי שיהא לנגד עיניו ויוכל לראותו כשהוא מלבין, שכן אם היה משאירו כולו בין קרניו, אפשר שיכוף השעיר ראשו תחת גופו ולא יראה אם הלבין, ונמצא לבו נוקפו. ומפני מה לא קשר כל הלשון בסלע? שמא ילבין מיד, קודם שידחוף את השעיר, ומתוך שמחתו על שנתכפרו העוונות ישכח מלדחפו, או ידמה שכבר נשלמה המצוה, ואין צורך לדחפו, מאחר שכבר הלבין הלשון; הלכך היה חולק את הלשון לשניים, חציו קשר תחילה בסלע מהטעם שהבאנו לעיל, כדי שיהיה לנגד עיניו, ולא היה חשש שילבין עד גמר המלאכה כולה, ואחר כך קשר חציו בין קרניו, ומתוך שעוסק בשעיר דוחפו מן ההר, **וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד** – במורד הזקוף של ההר, **וְלֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים** – מחמת גובה ההר או מפני צוקים שיצאו ממנו. **בָּא וְיָשַׁב לוֹ תַּחַת סֻכָּה אַחֲרוֹנָה** – לאחר שדחף את השעיר חזר עד לסוכה האחרונה, וישב בה **עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ** – ואף על פי שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים, אין לו ממקום שיצא לשם ברשות אלא אלפיים אמה, מכל מקום התירו לזה שיחזור שני מילין עד הסוכה האחרונה, מפני הסכנה לשהות במדבר עד שתחשך. **וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים** – שכן נאמר (ויקרא טז, כו): "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבוא אל המחנה", ומכאן שואלת משנתנו: מאימתי הוא מטמא בגדים? **מִשֶּׁיֵּצֵא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם** – בדרכו למדבר, שהואיל וכתוב "והמשלח", משמע משעה שהתחיל להיות משלח, והיינו משיצא חוץ לחומת העיר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשָּׁעַת דְּחִיָּתוֹ לַצּוּק** – שהואיל וכתוב "והמשלח... לעזאזל", דורש רבי שמעון, שדחיפתו וזריקתו של השעיר היא שילוחו, ולכן אין המוליך את השעיר מטמא בגדים אלא משעה ששילחו לעזאזל בדחייתו מראש הסלע. ואין הלכה כרבי שמעון.

~ יום ששי ~

באור משנה ז

בָּא לוֹ – הכהן הגדול, לאחר שמסר את השעיר המשתלח למוליכו (כמו ששנינו לעיל משנה ג), **אֵצֶל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין** – העומדים להישרף, היינו הפר והשעיר שכבר היזה דמם בקודש, כפי ששנינו לעיל (ה, ג-ו), וגופם היה תלוי בעמודים שבבית המטבחיים. **קִרְעָן וְהוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן** – החלבים הקריבים על המזבח, **נְתָנָן בַּמַּגִּיס** – נתן את האימורים בקערה, שהיא מכלי השרת, **וְהִקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – שבעזרה; בגמרא מבואר, שאין לפרש שהקטירן עכשיו, שהרי עדיין לבוש הוא בגדי לבן, ולא הקטירן אלא לאחר שלבש בגדי הזהב ועשה את אילו ואת איל העם, כמו שכתוב (ויקרא טז, כג-כה): "ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הבד... ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה", אלא יש להגיה במשנה: להקטירן (במקום והקטירן). כלומר שנתנן במגיס כדי להקטירן אחר כך על גבי המזבח החיצון, כשיגיע זמן הקטרתן. **קִלְעָן בַּמִּקְלָעוֹת** – ויש גורסים: במקלות, כלומר שלאחר שנתן אימוריהם במגיס, קלע אותם במוטות כמין קליעה, שארבעה אנשים היו נושאים שני מוטות, שניים לפנים ושניים מאחור, והפר והשעיר נתונים עליהם קלועים ומשולבים זה על זה, ושלמים היו עם עורותם ובשרם ופרשם, אלא שנקרע כריסם להוציא אימוריהם (רש"י). ויש מפרשים, שהיה מחתך אותם לחתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה, אלא שלא פשט את עורם ולא פרקם, והניחן על שני מוטות הנשואים על ידי ארבעה אנשים (רמב"ם; המאירי), **וְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – כלומר: ומסרם להוציאם למקום שריפתם, היינו לבית הדשן שמחוץ לירושלים, כמו שכתוב (ויקרא טז, כז): "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם". **וּמֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים** – שכן נאמר (שם שם, כח): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ושואלת משנתנו: מאימתי העוסקים בהוצאתם לבית הדשן מטמאים בגדים? **מִשֶּׁיֵּצְאוּ חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה** – שנאמר (שם): "יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו"... ושנו בברייתא בגמרא (יומא סח, א): "להלן (בשאר הנשרפים) אתה נותן להם שלש מחנות (שצריך לשרפם חוץ לשלש מחנות, היינו עזרה והר הבית וירושלים), וכאן אתה נותן להם מחנה אחת (והלא למדים פר ושעיר של יום הכיפורים משאר הנשרפים, שאף אלו נשרפים חוץ לשלש מחנות)? אם כן למה נאמר: "אל מחוץ למחנה" (ומשמע חוץ למחנה אחת)? לומר לך: כיון שיצא חוץ למחנה אחת (היינו חוץ לעזרה) המתעסקים בהם מטמאים בגדים (כלומר שמה שכתוב "יוציא אל מחוץ למחנה" לא לענין שריפה נאמר אלא לענין טומאת בגדים). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁיְּצִיאַת הָאוּר בְּרֶבָן** –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח אָמְרוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל: הִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וּמִנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר? דַּרְכִּיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִּין בַּסּוּדָרִין, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חִדּוּדוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין; הוֹלְכִין מִיל, וְחוֹזְרִין מִיל, וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִיל, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: וַהֲלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם! לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּכְשֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן מַלְבִּין. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, יח)**: "אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ".**

פרק שביעי

א בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹת. אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בוּץ – קוֹרֵא, וְאִם לֹא – קוֹרֵא בְּאִצְטְלִית לָבָן מִשֶּׁלּוֹ. חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל

פירוש ברטנורא

כדי להקטירן אחר כך כשיגיע זמנן לאחר שיטבול וילבש בגדי זהב: **קלען במקלות.** כמין קליעה, ושלמים הם עם עורותם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כרסם להוציא אימוריהן: **והוציאן לבית השריפה.** חוץ לירושלים: **ומאימתי מטמאין בגדים.** העסוקין בהם, כדכתיב (ויקרא ט"ז) והשורף אותם יכבס בגדיו: **רבי שמעון אומר כו'.** ואין הלכה כרבי שמעון:

ח הגיע שעיר למדבר. שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שיגיע שעיר למדבר, שנאמר (שם) ושלח את השעיר במדבר. ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר: **דורכיאות.** אבנים גדולות וגבוהות זו על זו, ששם השומרים עומדים ומניפים בסודרין: **ועד בית חדודו.** הוא ראש המדבר. וס"ל לרבי יהודה שמשהגיע השעיר שם נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק. ואין הלכה כר' יהודה: **הולכין מיל.** כדאמרינן לעיל מיקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה ראשונה. וכשחוזרין ושוהין אחר כך כדי הלוך מיל כבר ידעו שהגיע שעיר למדבר:

ז א בא לו כהן גדול לקרות. פרשת היום: **בבגדי בוץ.** שעבד בהם עבודת היום: **קורא.** שמותר ללבוש בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה, דבגדי כהונה נתנו ליהנות בהן: **באצטלית.** לבוש עשוי כמין חלוק לבן: **משלו.** שקריאת הפרשה אינה עבודה: **חזן הכנסת.** שמש: **ראש הכנסת.** על פיו נחתכים

משניות מבוארות – קהתי

העוסקים בהוצאתם לבית הדשן אינם מטמאים בגדים אלא לאחר שהתחילו בשריפתם, משעה שאחזה האש ברובם, שנאמר (שם): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ומשמע כששורפו ממש; ומה שנאמר "יוציא אל מחוץ למחנה" דורש רבי שמעון לענין אחר (עיין בגמרא). ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ח

אָמְרוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל: הִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר – שלא היה רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע השעיר למדבר, שנאמר (**ויקרא טז, כב**): "ושלח את השעיר במדבר", ואחר כך (**שם שם, כה**): "ואת חלב החטאת יקטיר" (**רש"י**). **וּמִנַּיִן הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר?** **דַּרְכִּיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין** – ויש גורסים: דירכאות או דידכאות, היינו שהיו עושים בכל הדרך מקומות מצפה שהיו עומדים שם צופים, **וּמְנִיפִּין בַּסּוּדָרִין** – ומנפנפים במטפחות זה לזה, **וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר** – שהעומד סמוך לצוק, משראה שהמוליך את השעיר דחפו מן ההר, היה מנפנף לחברו וחברו לחברו עד שהגיע הסימן לירושלים. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חִדּוּדוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין** – בית חדודו הוא מקום בתחילת המדבר, שבו היה מוליך את השעיר לצוק, ולדעת רבי יהודה משהגיע השעיר למדבר נעשתה מצוות שילוחו, אף על פי שעדיין לא הגיע לצוק, וכיון שהמרחק מירושלים עד בית חדודו שלושה מילין, **הוֹלְכִין מִיל** – ללוות את המשלח, כמו ששנינו (לעיל משנה ד): "מיקירי ירושלים היו מלווים אותו עד הסוכה הראשונה", **וְחוֹזְרִין מִיל, וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִיל** – כשיעור מהלך מיל, **וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר** – ורשאי הכהן להמשיך בעבודתו. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: וַהֲלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם! לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּכְשֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן מַלְבִּין** – לסימן שנתכפרו העוונות, **שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ"** – וכך ידעו שנעשתה מצוותו של השעיר המשתלח. בברייתא בגמרא מובא (**יומא סז, ב**): "בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין ומתביישין. התקינו שיהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין. התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו". לפי זה יוצא, שרבי ישמעאל שבמשנתנו מתכוון לאותו נוהג שהיה בראשונה, ואילו תנא קמא דן לאחר התקנה האחרונה, כפי שגם שנינו לעיל (משנה ו), ולכן הוא סובר שהעמידו צופים בדרך שהיו מניפים בסודרים זה לזה להודיע שהגיע השעיר למדבר (**"תוספות יום טוב"**). יש נוסחות שאין גורסים במשנתנו את דברי רבי ישמעאל.

~ שבת קודש ~

באור משנה א

בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל – לעזרת נשים, לאחר שהודיעו לו שהגיע שעיר למדבר, **לִקְרוֹת** – בתורה את פרשת היום. **אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי בוּץ** – בבגדי לבן שעבד בהם עד עתה, **קוֹרֵא** – רשאי הוא לקרוא בהם, **וְאִם לֹא** – שלא רצה לקרות בבגדי לבן, **קוֹרֵא בְּאִצְטְלִית לָבָן מִשֶּׁלּוֹ** – מין חלוק ארוך; הטעם מבואר בגמרא, לפי שקריאת הפרשה אינה עבודה, ומכל מקום מותר לו לקרוא גם בבגדי לבן, לפי שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם במקדש וללבשם שם אפילו שלא בשעת עבודה. **חַזַּן הַכְּנֶסֶת** – השמש של בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, ונקרא "חזן" מלשון "חוזה", שצריך הוא לראות מה הם צרכי הציבור ולהכין הכל, **נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה** – מבית הכנסת, **וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת** – הוא הקובע בכל ענייני בית הכנסת, כגון מי ירד לפני התיבה, מי יקרא בתורה, מי יפטיר וכדומה, **וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן** – היינו הממונה תחת כהן גדול, שיהא ממלא מקומו אם יארע בו פסול (כמו ששנינו בתחילת מסכתנו), **וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל** – טעם כל זה, כדי להרבות בכבודו של כהן גדול, שכל אלה באים לשרתו, לקיים "ברב עם הדרת מלך", **וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל** – ספר התורה מיד הסגן, **וְקוֹרֵא עוֹמֵד** – קורא בעמידה; מלשון המשנה "עומד ומקבל" מסיקה הגמרא שהיה מקודם יושב, ומכאן שהיה קורא בעזרת נשים, שכן בעזרת ישראל הלכה היא שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, וזהו שבארנו לעיל: בא לו כהן גדול – לעזרת נשים. **וְקוֹרֵא** – בספר התורה, **"אַחֲרֵי מוֹת"**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא עוֹמֵד, וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר". וְגוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. "וּבֶעָשׂוֹר" שֶׁבְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה. וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָאָה, וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, (וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ), וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל שְׁאָר הַתְּפִלָּה.

ב הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא, אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִים; וְהָרוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִים, אֵינוֹ רוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא. וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, וּמְלֶאכֶת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה כְּאַחַת.

פירוש ברטנורא

כל צרכי הכנסת, מי מפטיר ומי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה. ונותנים ס"ת מזה לזה משום יקרא דכהן גדול להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו: **עומד ומקבל.** מכלל דעד השתא יושב הוה, נמצינו למדים דבעזרת נשים היה קורא, דאי בעזרת ישראל וכ"ש במקום המקודש יותר ממנה אסור לישב אלא למלכי בית דוד הותר להם לישב בעזרה, דכתיב (שמואל ב' ז') ויבא המלך דוד וישב לפני ה': **וקורא אחרי מות ואך בעשור.** שבפרשת אמור. שמותר לדלג בתורה בענין אחד כשהוא קרוב בכדי שלא יפסיק התורגמן. אבל אם קודם שיגלול ס"ת עד מקום הדלוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא, אסור לדלג ולגלול, שנמצאו צבור יושבים ומצפים ואין זה כבוד הצבור: **יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן.** שלא להוציא לעז על ספר תורה, כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהיו סבורים שס"ת חסר אותה פרשה: **ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה.** שהיא רחוקה מפרשת אחרי מות ואך בעשור, יותר מכדי שיפסיק התורגמן, לפיכך אינו יכול לגלול ספר תורה עד שם, לפי שאין גוללים ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור, וס"ת אחר אינו יכול להביא משום פגמו של ראשון שלא יאמרו הראשון חסר הוא: **על התורה.** שתי ברכות אחת לפניה ואחת לאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת: **על העבודה ועל ההודאה.** רצה ומודים: **ועל מחילת העון.** סלח לנו: **ועל המקדש.** שתשרה בו שכינה: **ועל הכהנים.** שיתברכו ויהיו קרבנותם לרצון: **ועל ישראל ועל שאר התפלה.** מפרש בגמרא. תחנה רנה בקשה מלפניך שעמך ישראל צריכין להוושע ברוך אתה ה' שומע תפלה:

ב לא מפני שאינו רשאי. דמהו דתימא הרואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת דאין מעבירין על המצות, וראיית עבודה מצוה היא משום ברוב עם הדרת מלך, קמ"ל דלא מעבר מצוה הוא, כיון שאינו עסוק בה:

משניות מבוארות – קהתי

– היינו פרשת העבודה של יום הכיפורים (**ויקרא טז, א-לד**), **וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר"** – שבפרשת המועדות בסדר "אמור" (**ויקרא כג, כו-לב**); ואף על פי שצריך לגלול את ספר התורה מ"אחרי מות" לפרשת המועדות, ואין זה כבוד לציבור שיהא מחכה, מכל מקום הואיל והפרשיות סמוכות הן, הרי אפשר לגלול בעוד שהמתורגמן מתרגם פסוק אחרון של "אחרי מות". ולאחר שקרא "אך בעשור" צריך עוד לקרוא "ובעשור לחודש השביעי" (בפרשת "פינחס"), אלא משום כבוד הציבור, הואיל וצריך הרבה לגלול מ"אך בעשור" עד "ובעשור", מפסיק הכהן את קריאתו בתוך ספר התורה, **וְגוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה** – לאחר קריאת "אך בעשור", **וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ** – תחת זרועו, **וְאוֹמֵר** – לעם: **יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן** – כלומר שמודיע לציבור, שאין הספר שבידו חסר כלום, וגם מה שעומד לקרוא בעל־פה כתוב בו, כדי שלא יחשבו שחסרה בו אותה פרשה. **"וּבֶעָשׂוֹר" שֶׁבְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים** – פרשת "ובעשור לחודש השביעי" הכתובה בחומש במדבר, והוא נקרא "פקודים", על שם הכתוב "מבן עשרים שנה ומעלה... תפקדו אותם". שבו פותח חומש זה, **קוֹרֵא עַל פֶּה** – מהטעם שכבר בארנו לעיל, **וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ** – על קריאתו בתורה, **שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת** – דלקמן: **עַל הַתּוֹרָה** – ברכת התורה, שלפניה ושלאחריה (ושתיהן מנויות כאחת — **"המאירי"**). כדרך שמברכים בבית הכנסת, **וְעַל הָעֲבוֹדָה** – ברכת "רצה ה' א־להינו", וחותם בה: "הבוחר בעבודת עמו ישראל ברחמים", **וְעַל הַהוֹדָאָה** – "מודים אנחנו לך" כמו בשמונה עשרה, **וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן** – ברכת "סלח לנו", וחותם בה: "מוחל עוונות עמו ישראל ברחמים" (**ירושלמי**), **וְעַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – ברכה מיוחדת על המקדש, שיעמוד על מכונו ותשרה בו שכינה, וחותם: "השוכן בציון" (**שם**); **וְעַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן** – שלא יסלק ה' שכינתו מישראל, וחותם: "הבוחר בישראל" (**שם**); **(וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ)** – לפי הברייתא בגמרא אין גורסים פיסקה זו; **וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן** – שיקבל ה' קרבנותיהם ברצון, וחותם: "מקדש הכהנים" (**שם**); **וְעַל שְׁאָר הַתְּפִלָּה** – תחינה ובקשה על עם ישראל שצריכים להיוושע, וחותם: "ברוך אתה ה' שומע תפילה" (**ברייתא יומא ע, א**).

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד, שבאותו זמן שקרא כהן גדול פרשיות היום היתה נעשית עבודת שריפת הפר והשעיר, וכל מי שרצה לראות שריפת הפר והשעיר, מותר היה לו להניח את קריאת הפרשיות ולילך לשם.

הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא – פרשיות היום בספר התורה, **אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִים** – כשהם נשרפים חוץ לירושלים (כמו ששנינו לעיל ו, ז), **וְהָרוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִים, אֵינוֹ רוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת. **וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** – שאין אדם רשאי להניח עבודה אחת כדי לילך לראות עבודה אחרת, מטעם שאין מעבירין על המצוות (וראיית עבודה מצוה היא משום "ברוב עם הדרת מלך"). שכן מי שאינו עוסק במצוה אלא בראייתה בלבד, אין בו משום איסור העברה על המצוות, ורשאי הוא להניח ראיית עבודה אחת ולראות עבודה אחרת, **אֶלָּא שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה** – ביניהם, שהרי פר ושעיר נשרפו מחוץ לירושלים, **וּמְלֶאכֶת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה כְּאַחַת** – נעשתה בזמן אחד, ולכן אי אפשר היה לראות את שתיהן.

יש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש הבהמית למנוע מעבודת התפילה וכדומה

היום יום כג סיוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

בשביל זה. שיברא זה: **לצוות.** של"ווץ בלע"ז: **גזלת העני.** והלא אף גזלת העשיר גזולה היא אלא גזלת העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא להשיב על שלומו: **ונענע לי בראשו.** כמודה בברכתי ועונה אמן:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ו עמוד ב. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** המשמח חתן וכלה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה אַחַת מֵחוּרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם,** לפי **שֶׁנֶּאֱמַר** שם באותו הפסוק **'כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר ה'".**

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, לענין אדם שיש בו יראת שמים: **וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין** לאחרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת יב יג) **'סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וגו'** וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם'. ויש לדרוש המקרא כך, אדם שהוא ירא אלהים ושומר מצוותיו, דבריו נשמעים באזני הכל.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת המשך הפסוק **'כִּי זֶה כָּל הָאָדָם'.**

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל** שיברא אדם **זֶה** שיש בו יראת שמים.

רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, שֶׁקּוֹל אדם **זֶה** שיש בו יראת שמים **כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרִי לָהּ [־ויש אומרים] **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא** כדי להיות **לְצֶוֶות** – חבורה, **לָזֶה** – לאדם שיש בו יראת שמים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, בענין שאילת שלום: **וְאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, כָּל** אדם **שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִיתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, יַקְדִּים** הוא ליתן **לוֹ שָׁלוֹם** תחילה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים לד טו) **'בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ'. וְאִם נָתַן לוֹ** חבירו שלום תחילה, **וְהוּא לֹא הֶחֱזִיר** לו ברכת שלום, הרי הוא **נִקְרָא גַּזְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ג יד) **'וְאַתֶּם בִּעֲרַתֶּם הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם'**, ומאחר ונקט הכתוב 'גזילת העני', אף שגם גזילת העשיר גזילה היא, יש ללמוד מכך שעוסק באדם שאינו משיב שלום לברכת חבירו, שנידון כגזלן, שהרי אין לעני רכוש שניתן לגזול הימנו, אלא רק באופן זה שאין משיבים על ברכת שלומו.

הגמרא מביאה מאמרים שאמר רבי יוחנן משמו של רבי יוסי, והמאמר הראשון עוסק בענייני תפילה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נו ז) **'וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי',** 'בבית תְּפִלָּתָם' **לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא** 'בבית תְּפִלָּתִי', **מִכָּאן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל.** מבררת הגמרא: **מַאי מְצַלֵּי** – מה מתפלל הקב"ה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב,** 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנַי, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמַי אֶת כַּעְסִי – שיהיה כח למדת הרחמים למנוע ממידת הדין מלהעניש את בני ישראל, **וְיִגּוֹלוּ רַחֲמַי עַל מִדּוֹתַי, וְאֶתְנַהֵג עִם בָּנַי בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְאֶכְנַס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין'.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים, וְרָאִיתִי אַכַּתְּרִיאֵל יָהּ ה' צְבָאוֹת – את הקב"ה, **שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא. וְאָמַר לִי, יִשְׁמָעֵאל בְּנִי, בָּרְכֵנִי. אָמַרְתִּי לוֹ,** 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעְסְךָ וְיִגּוֹלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ **וְתִתְנַהֵג עִם בָּנֶיךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין'. וְנִעְנַע לִי בְּרֹאשׁוֹ,** כביכול מודה לברכתי ועונה עליה 'אמן'. **וְקָא מַשְׁמַע לָן** רבי ישמעאל בן אלישע, **שֶׁלֹּא תְּהֵא בִּרְכַּת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ** – הגון הדבר שיברך ההדיוט לגדול ממנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל לֹא רָצָה הָאָב בקידושין אלו, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, שהרי לא נתקיים תנאו. ומבואר שלרבי שמעון אף ש'אין ברירה' בתולה בדעת עצמו, מכל מקום בתולה בדעת אחרים 'יש ברירה', שהרי כשנתרצה האב אומרים שמתברר למפרע שבעל לשם קידושין.

רבא דוחה את דברי רב משרשיא: אָמַר לֵיהּ רבא, בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה וּבֵין לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא שְׁנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת עַצְמוֹ וְלֹא שְׁנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת אֲחֵרִים – אין חילוק ביניהם, ולעולם אִית לְהוּ בְּרֵירָה – הם סוברים שיש ברירה, וְהָתָם – ומה שאין היין מותר למפרע, הוא כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא – כפי שמבואר הטעם בסוף אותה ברייתא, אָמְרוּ לוֹ רבי יהודה וכו' לְרַבִּי מֵאִיר, היאך אתה מתיר לשתות היין, וכי אִי אַתָּה מוֹדֶה שחוששים שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד לאחר שישתה קודם הפרשת התרומה, וְנִמְצָא זֶה שׁוֹתֶה טְבָלִים לְמַפְרֵעַ, שהרי לא נתקיים לבסוף מה שאמר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש'. וְאָמַר [–השיב] לָהֶם רבי מאיר, לְכְשֶׁיִּבָּקַע – אכן אם לבסוף יבקע הנוד יתברר למפרע ששתה טבל, אלא שאין הדבר מצוי ואין לחשוש לכך, ומותר לשתות מן היין ולסמוך שיפריש לאחר זמן. ומבואר שאין טעמם של האוסרים לשתות מהיין, משום ש'אין ברירה', אלא מחשש שמא יבקע הנוד, ואם כן אין הוכחה לדברי אביי שיש חילוק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים.

משנה

בכל שטר יש טופס ותורף. טופס הוא החלק הקבוע בכל השטרות שמאותו המין. ותורף הוא פרטי המעשה המיוחדים לשטר זה. משנתינו מבארת מה מותר לכתוב בשטר בלי ציווי בעל השטר, ומה אסור:

הַכּוֹתֵב – סופר שמכין טוֹפְסֵי גִיטִּין כדי שיהיו מזומנים בידו לעת הצורך, צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ פנוי את מְקוֹם כתיבת שם הָאִישׁ המגרש, וּמְקוֹם שם הָאִשָּׁה המתגרשת, וּמְקוֹם כתיבת הַזְּמַן שבו נמסר הגט. ויכתבם רק בציווי הבעל.

וכדי שלא יבוא לכתוב דברים אלו בלי ציווי הבעל, תיקנו שגם אם מכין טופסי שְׁטָרֵי מַלְוֶה שאינם צריכים ליכתב לשמה, לא יכתבם במלואם, אלא צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ את מְקוֹם שם הַמַּלְוֶה, וּמְקוֹם שם הַלְוֶה, וּמְקוֹם סכום הַמָּעוֹת של ההלואה, וּמְקוֹם הַזְּמַן שבו היתה הלואה. וכן אם מכין טופסי שְׁטָרֵי מִקָּח, צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ פנוי את מְקוֹם שם הַלּוֹקֵחַ, וּמְקוֹם שם הַמּוֹכֵר, ואת מְקוֹם סכום הַמָּעוֹת, וּמְקוֹם הַשָּׂדֶה הנקנית, וּמְקוֹם הַזְּמַן שנעשה בו המקח. מִפְּנֵי הַתַּקָּנָה. בגמרא יתבאר מה התקנה, ועל איזה דין במשנה נאמר טעם זה.

רַבִּי יְהוּדָה חולק על תנא קמא, וּפוֹסֵל בְּכוּלָּן – בכל השטרות אם כתבם מדעתו, אף אם הניח את המקומות המפורשים. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר חולק על תנא קמא ורבי יהודה, וּמַכְשִׁיר בְּכוּלָּן, אם הניח את המקומות המפורשים, חוּץ מִגִּיטֵּי נָשִׁים, שאף אם הניח את התורף פסולים הם, משום שֶׁנֶּאֱמַר בהם 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת', ודורשים מתיבת 'לה' שצריך לכתוב את הגט לִשְׁמָהּ, וגזרו שלא יכתבו את הטופס כדי שלא יבואו לכתוב תורף.

גמרא

שנינו במשנה, שאין לכתוב את שמות האיש והאשה והזמן, בלי ציווי הבעל. הגמרא מוסיפה עוד דבר הנחשב לתורף הגט, ומבארת את טעם המשנה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הכותב טופסי גיטין צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ פנוי אַף את מְקוֹם כתיבת חֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם, שגם תיבות אלו מעיקר הגט הם, וְמשנתינו רַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר עֲדֵי מְסִירָה כְּרָתֵי – העדים שהגט נמסר בפניהם הם עושים את הגט לספר כריתות, ולא עדי החתימה, והפסוק 'וְכָתַב לָהּ' נאמר על הגט עצמו, ומשום כך בְּעֵינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ – צריכים אנו שהכתיבה [דהיינו כל מה שהוא מעיקר הכריתות] תהיה לשם גירושי אשה זו. אבל לרבי מאיר הסובר 'עידי חתימה כרתי', רק החתימה צריכה ציווי הבעל.

הגמרא מבארת מדוע הוצרך שמואל לפרש בשלושת המשניות שנשנו בסתם, שהם בשיטת רבי אלעזר: וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן הַךְ קַמַּיְיתָא – שאם היה שמואל משמיענו רק על המשנה הראשונה לענין גט מחובר, שרבי אלעזר היא, היה מקום לומר שדווקא בְּהַהִיא הוּא דְּאִיכָּא לְאוֹקְמָהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, משום דְּקָתָנֵי 'אֵין כּוֹתְבִין במחובר', וְקָתָנֵי בהמשך 'כְּתָבוֹ' במחובר וכו' כשר', וכדי ליישב הסתירה פירש שמואל ש'כתבו במחובר' היינו הטופס, אבל את התורף יכתוב בתלוש דווקא, אֲבָל סֵיפָא – המשנה שאחריה [שהכשירה חרש שוטה וקטן לכתיבת הגט], דְּקָתָנֵי בסופה, שֶׁאֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו, ומשמע שתוקף הגט הוא על ידי עידי חתימה, אֵימָא – אומַר בהכרח שכדעת רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי, ולכן כשרים הם אף לכתיבת התורף, והלימוד 'וכתב לה' – לשמה, הוא על חתימת העדים. לכן הוצרך שמואל להשמיענו שאף משנה זו בשיטת רבי אלעזר היא, ואינם כשרים לכתיבת התורף. וְאִי אַשְׁמְעִינָן שמואל גם בְּהַהִיא – בסיפא, היה מקום לומר הַהִיא נַמִּי אִיכָּא לְאוֹקְמָהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר – אותה משנה שייך להעמיד כרבי אלעזר, אֲבָל הָא – משנתינו לענין כותב טופסי גיטין, אֵימָא, מִדְּסֵיפָא רַבִּי אֱלִעֶזֶר הֲוֵי – מכך שהתנא החולק בסיפא רבי אלעזר הוא [שחולק על תנא קמא שהכשיר לכתוב טופסי גיטין בלי ציווי הבעל], אם כן מסתבר שהַרִישָׁא לָאו בשיטת רַבִּי אֱלִעֶזֶר נאמרה. צְרִיכָא – לכן הוצרך שמואל לפרש שאף הרישא בשיטת רבי אלעזר היא, ושני תנאים הם שנחלקו בדעת רבי אלעזר האם גזרו טופסי גיטין אטו תורף:

המשנה נתנה טעם לדבריה מִפְּנֵי הַתַּקָּנָה: שואלת הגמרא, מַאי תַּקָּנָה – איזה תקנה יש בדין ששנינו, ומי נתקן בזה. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, חכמים התירו לכתוב טופסי גיטין בלי ציווי הבעל מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַסּוֹפֵר, שיהיו מוכנים בידו בשעת הצורך, ותהיה פרנסתו מזומנת, וְהצורך בטעם זה משום שמשנתינו רַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי, והדרשה 'לה' – לשמה היא על הכתיבה, וּבְדִין הוּא דַּאֲפִילּוּ טוֹפֶס נַמִּי לֹא היה להם להתיר לִכְתּוֹב שלא לשמה, שמא יכתוב גם תורף, וּמִשּׁוּם תַּקָּנַת סוֹפְרִים שָׁרוּ [–התירו] רַבָּנָן לכתוב את הטופס.

אולם רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל אפילו כתיבת טופס בְּכוּלָּן – בין בגיטין ובין בשאר השטרות, וטעמו משום שגָּזַר בגט טוֹפֶס אָטוּ תּוֹרֵף, ועוד גָּזַר, שאף בשאר שְׁטָרוֹת לא יכתבו טופס, אָטוּ – שמא יבואו לכתוב גם בגִּיטִּין טופס, ומזה יגיעו לכתוב גם תורף. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר מַכְשִׁיר כתיבת טופס בְּכוּלָּן – בשאר שטרות, חוּץ מִגִּיטֵּי נָשִׁים שבהם אוסר אפילו טופס, משום שאת גזירת טוֹפֶס הגט אָטוּ תּוֹרֵף הגט גָּזַר, אך את גזירת טופס שְׁטָרוֹת אָטוּ טופס גִּיטִּין, לֹא גָּזַר, משום גזירה לגזירה היא:

רבי אלעזר נותן טעם לדבריו, 'שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ' לשמה': מקשה הגמרא, מה הראיה מדרשה זו לאיסור כתיבת טופס גט שלא לשמה, וְהָא כִּי כְּתִיב 'לָהּ', אַתּוֹרֵף הוּא דִּכְתִיב – והרי הפסוק 'וכתב לה' שממנו דורשים שיכתב לשמה, על התורף נאמר, ואיך הוא מלמד על הטופס. מתרצת הגמרא, אֶלָּא אל תאמר במשנה 'שנאמר', שיהא משמע שמהפסוק לומדים פסול כתיבת טופס, אלא אֵימָא, 'מִשּׁוּם' שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכָתַב לָהּ' לִשְׁמָהּ, ויתפרש שכיון שנאמר 'וכתב לה' על התורף, גזרו חכמים שאף את הטופס יכתוב לשמה, אטו תורף.

רש"י

לא רצה אינה מקודשת — דלא בעל אלא על תנאי, ולא נתקיים. וכי רצה — מיהא מקודשת, ואף על גב דמשעת בעילה ספק רוצה ספק אינו רוצה, אמרינן: הוברר דמשעת בעילה הוו קידושין. **טבלים למפרע** — שהרי לא הוברר התרומה מעולם. **לבשיבקע** — כשיבא לידי כך — ודאי טבלים שתה, אבל אין לחוש לכך, דלא סכיח ליבקע.

משנה הכותב טופסי גיטין — שסופר הוא, ונוטל שכר, ורוצה שיהו מזומנין לו, פעמים שאדם בא לשוכרו והוא טרוד בשטרות אחרים. **צריך שיניח מקום האיש וכו'** — שאם רואה תגר ביניהם — לא יאמר הריני כותב כל הגט, ובגמרא מפרש טעמא. **צריך שיניח מקום כו'** — ואם שמע שהיה אחד רודף אחר חבירו להלוותו מנה, לא יאמר: הריני כותב מיד, ואניח מקום הזמן לבדו, שלא יהא שטר מוקדם. אלא צריך שיניח מקום הלוה והמלוה והמעות, אף על גב דליבא למיחש למידי — גזירה שטרות אטו גיטין. **מפני התקנה** — בגמרא מפרש אהיכא קאי. **פוסל בכולן** — ואפילו הניח מקומות הללו. וטעמא מפרש בגמרא. **רבי אלעזר מכשיר בכולן** — ובלבד שיניח מקומות הללו. **חוץ מגיטי נשים** — דגזרינן בהן טופס אטו תורף. **שנאמר וכתב לה** — בגמרא פריך: האי אתורף הוא דכתיב! **גמרא אף מקום הרי את מותרת** — שגם זה עיקרו של גט. **עדי מסירה כרתי** — הלכך "וכתב לה" — לאו אחתימה קאי, דחתימת עדים אינה אלא מדברי סופרים מפני תיקון העולם. וכי כתיב "וכתב לה" — משמע אעיקר כריתות קאי, דהיינו כל הני דאמרן. **וצריכא** — לשמואל לאוקמי להני תלת סתמי כרבי אלעזר, ולמימרא בבולהו: והוא ששייר מקום התורף, "אין כותבין על המחובר" (גיטין כא,ב), ו"הכל כשרין לכתוב" (לעיל כב,ב), ו"הכותב טופסי גיטין" — כולהו אוקמינהו שמואל כרבי אלעזר. **דקתני אין כותבין** — והדר תנא: כתבו על המחובר — כשר. ומדקשיא רישא לסיפא — אוקימנא דהכי קאמר: אין כותבין טופס, שמא יכתוב תורף כו'. **אבל סיפא** — "הכל כשרין לכתוב" דקתני: שאין קיום הגט אלא בחותמיו. **אימא רבי מאיר היא** — ואינו צריך לשייר מקום התורף. ואשמעינן שמואל דצריך, ורבי אלעזר היא, וסיפא דקתני: שאין קיום הגט אלא בחותמיו — לאו לאכשורי תורף דחרש שוטה וקטן דשלא לשמה קאי, אלא אמציעתא קאי: האשה כותבת את גיטה לשמה והאיש שוברו, שאין קיום הגט אלא במסירתו ולא בחתימתו. והא דנקט "חותמיו" — משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו, ורוב גיטין החתומים הם, אפילו לרבי אלעזר, מפני תיקון העולם. **איכא לאוקמא כרבי אלעזר** — ולא קשיא מידי, כדפרישית. **אבל הא מדסיפא** — פליג רבי אלעזר ארישא, דקתני: רבי אלעזר מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים, ורישא מכשיר אף בגיטי נשים. **אימא רישא לאו רבי אלעזר היא** — ואין צריך לשייר מקום "הרי את מותרת", אלא מקום השמות לבדן, משום קטטה, כדלקמן. **קא משמע לן** — שמואל דרישא נמי כרבי אלעזר, ותרי תנאי ואליבא דרבי אלעזר, כדלקמיה. **מפני תקנת סופר** — התירו לכתוב טופס שלא לשמה. **ורבי אלעזר היא** — הא דקתני: מפני התקנה התירו לכתוב טופס, הא לאו הכי הוה אסיר — רבי אלעזר היא, דבעי לשמה בכתיבה מדאוריתא. **לא לכתוב** — דלמא אתי למכתב תורף, אלא משום תקנת סופר, שיהו מזומנין לו — שרו ליה, ובלבד שישייר תורף, לכתוב לשמה. ותורף דשאר שטרות נמי גזר משום תורף דגיטין. **ורבי יהודה כו'** — וגזר שטרות, אפילו טופס, אטו גיטין. **שטרות אטו גיטין** — בטופס לא גזר, דגזירה לגזירה היא. **והא כי כתיב לה אתורף כתיב** — דבקרא "בריתות" כתיב, דהיינו תורף, והיכי יליף רבי אלעזר מיניה למיסר טופס? **אלא** — לא תימא "שנאמר", דמשמע מיניה יליף, אלא "משום", כלומר, משום שנאמר בתורף "וכתב לה לשמה" — גזרינן טופס אטו תורף דאורייתא.

תוספות

בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון לא שנא וכו' – ורב יוסף דמסיק בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב) דלרבי שמעון לית ליה ברירה, גבי "הרינו מערב לשבתות של כל השנה כולה, רציתי – אלך, רציתי – לא אלך", דמסיק רב יוסף: איפוך, ולרבי שמעון רצה מבעוד יום עירובו עירוב כו' – רב יוסף יחלק בין בתולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים.

התם כדקתני טעמא כו' – בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב) מפרש רבא טעמא משום דבעינן "ראשית" ששיריה ניכרין. ונראה דהתם גריס רבה, מדאיירי אביי בתריה. ועוד: דהתם נמי מסיק טעמא כי הכא. **רבי** אלעזר מכשיר בכולן – פירש בקונטרס: ובלבד שיניח מקומות הללו. וקשה לרבינו יצחק: דבגמרא פסיק רבי כרבי אלעזר. וקאמר: אפילו בשטרות? והאמר רב פפי כו' אלמא מוחזי בשיקרא – הכי נמי מוחזי בשיקרא! ואי לא מכשיר רבי אלעזר אלא בטופס דשטרות – מה מוחזי בשיקרא איכא, מאחר שהניח מקום המלוה והלוה והמעות? ועוד: משמע דלא פריך מדרב פפי אלא משום דפסיק כרבי אלעזר, אבל אי הוה סבר כרבנן – הוה ניחא ליה. ואי שייך בטופס מוחזי בשיקרא – אפילו סבר כרבנן תקשי לרב פפי! ונראה לרבינו יצחק: דרבי אלעזר מכשיר בשטרות אפילו תורף. והשתא מיחזי כשיקרא, שכותב "פלוני לוה מפלוני" ועדיין לא לוה. חוץ מגיטי נשים דפסיל אפילו טופס, מדקתני: משום שנאמר "וכתב לה" – משמע דפסיל בגיטי נשים טפי מתנא קמא. ואם תאמר: ומנא ליה לגמרא דרבי אלעזר מכשיר בשטרות אפילו תורף, דפריך מדרב פפי? דלמא בטופס דשטרות דווקא מכשיר! ויש לומר: דאם איתא דלא מכשיר אלא בטופס – היה לו לקבוע דברי רבי אלעזר אחר תנא קמא, והיה לו לקצר ולשנות: רבי אלעזר פוסל בגיטי נשים, ורבי יהודה פוסל בכולן. וגם היה ראוי לשנות בסדר זה, שכל אחד מחמיר משלפניו. אבל אי רבי אלעזר אתא לאכשורי בשטרות אפילו תורף – ניחא, דתנא דברי רבי יהודה קודם – משום דקאי אתנא קמא, דאיירי בטופס. ורבי אלעזר בשטרות מכשיר טפי מתנא קמא, ובגיטין פסיל טפי. **חוץ** מגיטי נשים. ואין לומר בשחרורי עבדים נמי פסיל, דאם כן בפרק קמא (גיטין ט,א) גבי שלשה דברים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ליתני: וכדברי רבי אלעזר בארבע, דקתני: וכדברי רבי מאיר בארבע. **וצריך** שיניח מקום הרי את מותרת לכל אדם – בכל דוכתי משמע שכותבין לשון זה בגט, ובפרק בתרא (גיטין פה,א) נמי תניא: גופו של גט – "הרי את מותרת לכל אדם". והנהיג רבינו תם לכתוב לשון זה בגט, אבל בטופסי גיטין לא היה כתוב. ומכל מקום, אין להוציא לעז על גיטין הראשונים, שהרי מאריכין לכתוב כמה לשונות בגט, דחשיב כמו "הרי את מותרת לכל אדם". **אבל** סיפא דקתני שאין קיום הגט אלא בחותמיו אימא רבי מאיר היא – תימה: דבסוף פרק שני לעיל (כג,א) מוקי לה רבי זריקא אמר רבי יוחנן כרבי מאיר. ופריך עלה מההיא דמחובר, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: רבי אלעזר היא. ודחק לשנויי: אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן. ומאי קושיא? הא משמע הכא דאף על גב דמוקמינן ההיא דמחובר כרבי אלעזר, מכל מקום מוקמינן שפיר ההיא דהכל כשרים כרבי מאיר! ואומר רבינו יצחק: דאף על פי שעושה צריכותא בזה – מכל מקום מיסתבר דאתיא כחד תנא. אבל הך דפריקין – ודאי רבי יוחנן מוקי לה כרבי מאיר משום טעמא דמסיק: מדסיפא רבי אלעזר רישא לאו רבי אלעזר, דמטעם זה קאמר רבי יוחנן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כז,ב): אחיות איני יודע מי שנאן. ועוד: דבתרתי קמייתא דמתניין בחדא פירקא איכא קפידא טפי לאוקמינהו כחד תנא.

מפני התקנה מאי מפני התקנה – מקום הזמן דתנא ברישא דקבע בגמרא אחר כך – היינו משום דאתא לפרושי מפני התקנה אליבא דמאן דמוקי לה כרבי אלעזר, דאין פירושו כמו למאן דמוקי לה כרבי מאיר.

1 **לא רָצָה הָאָב - אֵינָה מְקוּדֶּשֶׁת! אָמַר לֵיהּ: בֵּין**
2 **לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לָא שְׁנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת**
3 **עַצְמוֹ וְלָא שְׁנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת אֲחֵרִים - אִית לְהוּ**
4 **בְּרֵירָה, וְהָתָם - כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי**
5 **מֵאִיר: אִי אַתָּה מוֹדֶה, שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְנִמְצָא**
6 **זֶה שׁוֹתֶה טְבָלִים לְמַפְרֵעַ? אָמַר לָהֶם: לְכְשֶׁיִּבָּקַע.**
7 **מִשְׁנָה הַכּוֹתֵב טוֹפְסֵי גִיטִּין - צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ מְקוֹם**
8 **הָאִישׁ, וּמְקוֹם הָאִשָּׁה, וּמְקוֹם הַזְּמַן; שִׁטְרֵי מִלְוֶה**
9 **- צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ מְקוֹם הַמַּלְוֶה, מְקוֹם הַלּוֶה, מְקוֹם**
10 **הַמָּעוֹת, מְקוֹם הַזְּמַן; שִׁטְרֵי מִקָּח - צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ מְקוֹם**
11 **הַלּוֹקֵחַ, וּמְקוֹם הַמּוֹכֵר, מְקוֹם הַמָּעוֹת, מְקוֹם הַשָּׂדֶה,**
12 **וּמְקוֹם הַזְּמַן, מִפְּנֵי הַתַּקָּנָה; רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל בְּכוּלָּן;**
13 **רַבִּי אֱלִעֶזֶר מַכְשִׁיר בְּכוּלָּן, חוּץ מִגִּיטֵי נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **"וְכָתַב לָהּ" - לִשְׁמָהּ. גְּמָרָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר**
15 **שְׁמוּאֵל: צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ אַף מְקוֹם "הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת**
16 **לְכָל אָדָם", וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: עֲדֵי מְסִירָה**
17 **כָּרְתִי, וּבְעֵינַן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ. וּצְרִיכָא; דְּאִי אַשְׁמַעִינַן**
18 **הָךְ קַמָּיְיתָא - בְּהַהִיא הוּא דְּאִיכָּא לְאוֹקְמָהּ כְּרַבִּי**
19 **אֱלִעֶזֶר, דְּקָתָנֵי: "אֵין כּוֹתְבִין" וְקָתָנֵי "כְּתָבוּ", אֲבָל**
20 **סֵיפָא דְּקָתָנֵי "שֶׁאֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו" -**
21 **אֵימָא רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי; וְאִי**
22 **אַשְׁמְעִינַן בְּהַהִיא - הַהִיא נָמִי אִיכָּא לְאוֹקְמָהּ כְּרַבִּי**
23 **אֱלִעֶזֶר, אֲבָל הָא - אֵימָא: מִדְּסֵיפָא רַבִּי אֱלִעֶזֶר הֲוֵי**
24 **- רֵישָׁא לָאו רַבִּי אֱלִעֶזֶר, צְרִיכָא. "מִפְּנֵי הַתַּקָּנָה".**
25 **מַאי תַּקָּנָה? אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִפְּנֵי תַּקָּנַת סוֹפֵר,**
26 **וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתִי. וּבְדִין**
27 **הוּא דַּאֲפִילּוּ טוֹפֶס נָמִי לָא לִכְתּוֹב, וּמִשּׁוּם תַּקָּנַת**
28 **סוֹפְרִים שָׁרוּ רַבָּנַן. "רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל בְּכוּלָּן". גָּזַר**
29 **טוֹפֶס אַטּוּ תּוֹרָף, גָּזַר שְׁטָרוֹת אַטּוּ גִיטִּין. "וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר**
30 **מַכְשִׁיר בְּכוּלָּן חוּץ מִגִּיטֵי נָשִׁים". טוֹפֶס אַטּוּ תּוֹרָף**
31 **גָּזַר, שְׁטָרוֹת אַטּוּ גִיטִּין לָא גָּזַר. "שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָתַב**
32 **לָהּ". וְהָא כִּי כְּתִיב "לָהּ" - אַתּוֹרָף הוּא דִּכְתִיב!**
33 **אֶלָּא אֵימָא: מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ" - לִשְׁמָהּ.**

קשיא

בגט, דחשיב כמו "הרי את מותרת לכל אדם". **אבל** סיפא דקתני שאין קיום הגט אלא בחותמיו אימא רבי מאיר היא – תימה: דבסוף פרק שני לעיל (כג,א) מוקי לה רבי זריקא אמר רבי יוחנן כרבי מאיר. ופריך עלה מההיא דמחובר, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: רבי אלעזר היא. ודחק לשנויי: אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן. ומאי קושיא? הא משמע הכא דאף על גב דמוקמינן ההיא דמחובר כרבי אלעזר, מכל מקום מוקמינן שפיר ההיא דהכל כשרים כרבי מאיר! ואומר רבינו יצחק: דאף על פי שעושה צריכותא בזה – מכל מקום מיסתבר דאתיא כחד תנא. אבל הך דפריקין – ודאי רבי יוחנן מוקי לה כרבי מאיר משום טעמא דמסיק: מדסיפא רבי אלעזר רישא לאו רבי אלעזר, דמטעם זה קאמר רבי יוחנן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כז,ב): אחיות איני יודע מי שנאן. ועוד: דבתרתי קמייתא דמתניין בחדא פירקא איכא קפידא טפי לאוקמינהו כחד תנא.

מפני התקנה מאי מפני התקנה – מקום הזמן דתנא ברישא דקבע בגמרא אחר כך – היינו משום דאתא לפרושי מפני התקנה אליבא דמאן דמוקי לה כרבי אלעזר, דאין פירושו כמו למאן דמוקי לה כרבי מאיר.

קא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קא פסיק ותני כו' – הא דלא דייק לעיל בפרק שני (יז,א) גבי "נכתב ביום ונחתם בלילה" – משום דהכא נמי לא דייק, אלא משום דכיון דכבר אשמועינן דמוקדם פסול – ממילא ידעינן דצריך שיניח מקום הזמן, אפילו לא הוי תני ליה. דהכי נמי לא תנא: צריך שיניח מקום "הרי את מותרת לכל אדם".

לכשאכנסנה אגרשנה אינו גט – פירש בקונטרס: משום דהוי גט ישן. וקשה: ד"אינו גט" – משמע דאינו גט כלל, ובגט ישן, אם נתגרשה – תינשא לכתחלה, כדאמר לקמן ב"הזורק" (עט,ב)! ואומר רבינו תם: דבגט ישן ליכא אלא ייחוד בעלמא, והכא דכנסה – גרע טפי, דודאי איכא ביאה. ואם תאמר: דביבמות פרק חמישי (נב,א) גרסינן אהך מילתא "לכשאכנסנה אגרשנה" הרי זה גט מפני שבידו לגרשה. ולפירוש הקונטרס – ניחא, דפירש שם דגט ישן מיהא הוי. ורבינו תם מפרש: דהתם איירי כשכתב בו זמן הנתינה, דאפילו גט ישן לא הוי. והכא – כשכתב זמן קודם נישואין.

הכא נמי גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה – ואם תאמר: מה קפידא הוא שיכתוב הסופר זמן? והא ליכא למיחש שיבא לגרש בגט זה אחר נישואין, שהרי עדים לא יחתמו לו, דחזו שהוא מוקדם, ואיכא למיחש בנישואין משום פירי! ואומר רבינו תם: דכיון שרואין העדים שכתב בגט "ארוסתי" – יחתמו אחר הנשואין, כי יסברו דעודה ארוסה. ואם תאמר: כשיניח מקום הזמן נמי, ויכתבו זמן ביום גרושין – איכא למיחש שיאמרו גיטה קודם לבנה, כיון שרואין שכתוב בגט "ארוסתי", וסבורין שלא ניסת לו מעולם. וגם יפסידו הלקוחות פירות שמכר להם הבעל שלא כדין, דיאמרו: ארוסה היתה ואין לו פירות! ויש לומר: דלקוחות לא יקנו פירות אם לא שידעו שנשואה היתה, ויביאו עדים על כך. וגם על בנה ידקדקו, ויראו שנתעברה לפני הזמן הכתוב בגט, ויתברר הדבר שניסת. אי נמי, יש לדבר קול שנישאת, אלא שאין זמן הנישואין ידוע כל כך, וידעו דמה שכתוב בגט "ארוסתי" – לפי שנכתב קודם נישואין. אבל אם נכתב זמן של קודם נישואין – יאמרו כל שעה דגיטה קודם לבנה. אבל קשה: דלמה לן טעמא דגיטה קודם לבנה? כיון שהיא נשואה וכתוב בו זמן של אירוסין – יפסל למאן דאמר משום פירי, כמו גט שאין בו זמן כלל, שאין שום הוכחה מתוך זמן הכתוב בגט זה!

הכא נמי מיחזי כשיקרא – ואם תאמר: ורב פפי, מאי שנא דנקט אשרתא טפי מכל שטרות? ואומר רבינו יצחק: דרבותא היא באשרתא, אף על פי שיודעין שחתימת העדים אמת ומזומנים העדים לפניהם לקיימה. **וליתא** לדרב פפי – תימה: דמסיק דליתא, ורב נמי לא סבר לה. ובפרק שני דכתובות (כא,ב) פריך מינה לרב גבי שלשה שישבו לקיים את השטר, ומגיה מתוך כך דברי רב: אימא עד שלא כתבו כו'! ויש לומר: דודאי אליבא דרב ליתא, והתם פריך ללישנא דקאמר משמיה דרב הונא, ולא מסיים בה אמר רב. ואית דלא גריס הכא לדרב פפי, אלא: וליתא. ופירוש: וליתא לקושיא, דבשטרות לא חיישינן למיחזי כשיקרא, דאמר רב נחמן וכו', ודוקא באשרתא חיישינן למיחזי כשיקרא, שהוא קיום השטר. ובפרק שני דכתובות (כא,ב) דאיירי בקיום השטר – פריך שפיר מינה. ובפרק "הכותב" (שם פה,א) דמייתי לה אפסק דין דרב ביבי, קאמר נמי וליתא – יש לפרש כמו הכא: וליכא כולי האי מיחזי כשיקרא, שכותבין שנשבעה כמו שפסקו לה בית דין.

קַשְׁיָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אַדְרַבִּי אֶלְעָזָר! - תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. רַבִּי שַׁבְּתַי אָמַר חִזְקִיָּה: מִשּׁוּם קְטָטָה, וְרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי, וּבְדִין הוּא דְּאֲפִילּוּ תּוֹרֶף נַמִּי לִכְתּוֹב, וְזִמְנִין דְּשָׁמְעָה לֵיהּ לַסּוֹפֵר דְּקָא כָּתֵיב, וְסָבְרָהּ אִיהוּ קָאָמַר לֵיהּ, וַהֲוָה לָהּ קְטָטָה בַּהֲדֵיהּ. רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי: מִשּׁוּם תַּקָּנַת עֲגוּנוֹת. אָמְרִי לָהּ רַבִּי מֵאִיר, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמְרִי לָהּ רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתִי, וּבְדִין הוּא דְּאֲפִילּוּ תּוֹרֶף נַמִּי לִכְתּוֹב, וְזִמְנִין דַּהֲוָה לֵיהּ קְטָטָה בַּהֲדָהּ וְרָתַח עֲלָהּ, וְזָרֵיק לֵיהּ נִיהֲלָהּ וּמְעַגֵּן וּמוֹתִיב לָהּ; אָמְרִי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: עֵידֵי מְסִירָה כָּרְתִי, וּבְדִין הוּא דְּאֲפִילּוּ טוֹפֶס נַמִּי לָא לִכְתּוֹב, וְזִמְנִין דְּבָעֵי לְמֵיזַל לִמְדִינַת הַיָּם, וְלָא אַשְׁכַּח סָפְרָא, וְשָׁבֵיק לָהּ וְאָזֵיל וּמְעַגֵּן וּמוֹתִיב לָהּ. "וּמְקוֹם הַזְּמַן". קָפְסֵיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא מִן הַנִּישּׂוּאִין וְלָא שְׁנָא מִן הָאֵירוּסִין; בִּשְׁלָמָא מִן הַנִּישּׂוּאִין, בֵּין לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם בַּת אֲחוֹתוֹ - אִיכָּא, בֵּין לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם פֵּירֵי - אִיכָּא; אֶלָּא מִן הָאֵירוּסִין, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם בַּת אֲחוֹתוֹ - אִיכָּא, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם פֵּירֵי, אֲרוּסָה מִי אִית לָהּ פֵּירֵי? - אֲמַר רַב עַמְרָם: הָא מִילְּתָא שְׁמָעִית מִינֵּיהּ דְּעוּלָּא, דַּאֲמַר: מִשּׁוּם תַּקָּנַת וָלָד, וְלָא יָדַעֲנָא מַאי נִיהוּ. כֵּיוָן דְּשָׁמְעִיתָא לְהָא דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "כִּתְבוּ גֵּט לַאֲרוּסָתִי, לִכְשֶׁאֶכְנְסֶנָּהּ אֲגָרְשֶׁנָּהּ" - אֵינוֹ גֵּט, וְאָמַר עוּלָּא: מַה טַּעַם? גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ גִּיטָּהּ קוֹדֵם לִבְנָהּ - הָכָא נַמִּי גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ גִּיטָּהּ קוֹדֵם לִבְנָהּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב הַמְנוּנָא סָבָא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. קָרֵי רַב עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: טוֹבִינָא דְּחַכִּימֵי. - וַאֲפִילּוּ בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת נַמִּי? וְהָאֲמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: הַאי אַשַּׁרְתָּא דְּדַיָּינֵי דְּמִיכַּתְּבָה מִקַּמֵּי דְּלִיסַהֲדֵי סָהֲדֵי אַחֲתִימַת יְדַיְיהוּ - פְּסוּלָה, אַלְמָא מֶיחֱזֵי כְּשִׁיקְרָא. הָכָא נַמִּי מֶיחֱזֵי כְּשִׁיקְרָא! וְלֵיתָא, מִדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: אֲפִילּוּ מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה, חֲתָמוֹ וּנְתָנוֹ לָהּ - כָּשֵׁר; וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לָא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר - אֶלָּא בְּגִיטֵּי נָשִׁים, דְּבָעֵינַן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת לָא. דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁטָר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֹוֶה בּוֹ, שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ; טַעֲמָא דְּנִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ, אֲבָל מִשּׁוּם שִׁיקְרָא לָא חָיְישִׁינַן.

משנה

קשיא דרבי אלעזר כו' — רישא אוקמת כרבי אלעזר ומכשיר לכתוב טופסי גיטין, וסיפא פליג ואמר: חוץ מגיטי נשים. **משום קטטה** — "מפני התקנה" דקתני — לאו אהיתרא דטופסי קאי, אלא א"צריך שיניח" קאי, מפני תקנת קטטה. **ורבי מאיר היא** — דלא בעי כתיבה לשמה, ולא צריך שיניח מקום "הרי את מותרת", אלא מקום השמות לבדן משום קטטה, ומקום הזמן משום מוקדם. **דאפילו תורף** — עם השמות לכתוב. דכי כתיב "וכתב לה" — אחתימת עדים קאי, שהיא עיקר כתיבתו. **דקא כתיב** — ומזכיר שמו ושמה. **ורתח עלה** — וכי משכח לגט מזומן — יהיב ליה ניהלה. **ומעגן ומותיב לה** — כשהיא מגורשת. **דאפילו טופס לא לכתוב** — גזירה משום תורף דאורייתא. **לא שנא מן האירוסין** — המגרש לארוסתו צריך לכתוב זמן כשר, ולא מוקדם. **למאן דאמר משום פירי איכא** — שאם יכתוב זמן לבו ביום, והוא יגרשנה לאחר זמן, והיא טורפת מיום הכתיבה. **ארוסה מי אית לה פירי** — מי אית לה דין פירי? הלא אינו אוכל פירות אלא משעת תנאי כתובה ואילך, שהוא מתחייב בפרקונה, כדאמרינן ב"נערה שנתפתתה" (כתובות מז,ב). **משום תקנת ולד** — הצריכו להניח מקום זמן לגט ארוסה. **ולא הוה ידענא מאי היא** — דמאי ולד יש לארוסה? **כיון דשמעיתא להא דתניא כתבו גט לארוסתי** — עכשיו, ולא אתננו לה עד לאחר שאכנסנה. **אינו גט** — דגט ישן הוא. שמא תתעבר כשיכנסנה, ויאמרו: גיטה קודם לבנה, שיהיו סבורים שנתנו לה ביום שנכתב. **הכא נמי** — במתניתין, משום הכי צריך להניח מקום זמן אף לטופס הארוסה — שמא יכתוב זמן לבו ביום, והוא לא יגרשנה עד לאחר נישואין, ויאמרו: בלא קידושין וכתובה נתעברה לאחר גירושין, ופגם הוא למשפחה. **הלכתא כרבי אלעזר** — שפוסל בטופסי גיטין, גזירה משום תורף. **טובינא דחכימי** — מאושר שבחכמים. **ואפילו בשאר שטרות** — במאי דפליג רבי אלעזר אדרבי יהודה, ואכשר בטופסי שטרות — אמר רב נמי הלכה כרבי אלעזר? בתמיה. **אשרתא** — קיום השטר, שהעדים מעידין על כתב ידיהם בבית דין, ובית דין כותבין בו: במותב תלתא הוינא, ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידייהו, ואשרנוהי וקיימנוהי כדחזי, וחותמין. **מצאו באשפה** — ולא נכתב לשם אשה כלל. אלמא: לא חיישינן למיחזי כשקרא כיון דנחתם בעתו וזמנו. **בו** — ביום של חתימה. **ופרעו** — בו ביום. **אינו חוזר ולוה בו** — ואפילו ביום מלוה ראשונה לאחר פרעון, דליכא למיחש למוקדם. והכי מפרשינן לה ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא יז,א). **שכבר נמחל שעבודו** — כשפרעו, ובטל השטר, ואין הקרקעות משועבדות שוב למלוה השניה, שלא עליה נחתם שטר זה, והויא לה מלוה על פה. **אבל לשיקרא** — אם היה נחתם על מלוה זו, אף על פי שנכתב קודם הלואה — כשר, אם בו ביום נכתב.

משנה

הא

מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אַדְּרַבִּי אֶלְעָזָר**, שסתר דבריו, שהרי בתחילת המשנה ביארנו כרבי אלעזר ולכך מותר לכתוב את הטופס, ואילו בסיפא מבואר שלרבי אלעזר אסור לכתוב טופסי גיטין. מתרצת הגמרא, **תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר**, שני תנאים הם שנחלקו בשיטת רבי אלעזר, לתנא של הרישא לא אסרו חכמים כתיבת טופס גיטין מחשש שיבוא לכתוב אף את תורף הגט, ולתנא של הסיפא אסרו אף כתיבת הטופס שמא יבוא לכתוב את התורף.

הגמרא מבארת ביאור נוסף בפירוש דברי המשנה 'מפני התקנה'. **רַבִּי שַׁבְּתַי אָמַר** בשם **חִזְקִיָּה**, שהנאמר במשנה 'מפני התקנה' אינו טעם להתיר לכתוב טופס, אלא טעם שאסור לכתוב תורף, והיינו **מִשּׁוּם קְטָטָה**, שאם יכין הסופר גט על שם הבעל והאשה, זה עלול להביא לקטטה ביניהם, ומשנתינו בשיטת **רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי** – הם העושים את הגט לספר כריתות, ואין צריך להניח מקום 'הרי את מותרת', אלא **וּבְדֵין הוּא דַּאֲפִילּוּ תּוֹרֵף נַמִּי** – צריך להיות מותר **לִכְתּוֹב**, כיון שהנאמר בתורה (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ' שדרשו מזה שצריך שתהיה כתיבה לשמה, על חתימת העדים נאמר, אך כתיבת הגט אינה צריכה להיות לשמה. אך מאחר **וְזִמְנִין דְּשָׁמְעָה לֵיהּ** האשה **לְסוֹפֵר דְּקָא כָּתִיב** גט על שמה ושם בעלה, **וְסָבְרָה אִיהוּ קָאָמַר לֵיהּ** – ותחשוב שהבעל אמר לסופר לכתוב עבורם גט, **וַהֲוָה לָהּ קְטָטָה בַּהֲדֵיהּ** – ותבוא לידי קטטה עם בעלה, ולכן אסר רבי מאיר לכתוב את שמותיהם בגט ללא ציווי הבעל.

אך 'הרי את מותרת לכל אדם' יכול לכתוב אף ללא ציווי הבעל, משום שאין צריך לכתוב את הגט לשמה.

ומבארת הגמרא ביאור נוסף בפירוש המשנה 'מפני התקנה'. **רַב חִסְדָּא אָמַר** בשם **אֲבִימִי**, שטעם משנתינו הוא **מִשּׁוּם תַּקָּנַת עֲגוּנוֹת**. ונחלקו אמוראים בפירוש דבריו, **אָמְרֵי לָהּ** – יש אומרים, שמפרש את המשנה בשיטת **רַבִּי מֵאִיר, וְאָמְרֵי לָהּ** שמפרש את המשנה בשיטת **רַבִּי אֶלְעָזָר**. מפרשת הגמרא, **אָמְרֵי לָהּ** שפירש כשיטת **רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי** – שהם העושים את הגט לספר כריתות, **וּבְדֵין הוּא דַּאֲפִילּוּ תּוֹרֵף נַמִּי** מותר לסופר **לִכְתּוֹב**, אך **וְזִמְנִין דַּהֲוָה לֵיהּ קְטָטָה בַּהֲדֵיהּ** – פעמים שיהיה לבעל קטטה עמה, **וְרָתַח עֲלָהּ, וְזָרִיק לֵיהּ גִּיהֲלָהּ, וּמְעַגֵּן וּמוֹתִיב לָהּ** – בכעסו עליה, אם יהיה מזומן לו גט, יזרוק לה אותו מיד, ותשאר גרושה ללא בעל. ולכן אסר רבי מאיר לכתוב את תורף הגט, כדי שעד שיכתבו זאת תנוח דעתו.

אָמְרֵי לָהּ – יש אומרים, שרב חסדא בשם אבימי מבאר את המשנה בשיטת **רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי** – שהם העושים את הגט לספר כריתות, ומה שנאמר בתורה (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ' שדורשים מזה שצריך לכתוב גט לשמה, היינו כתיבת תורף הגט, **וּבְדֵין הוּא דַּאֲפִילּוּ טוֹפֶס נַמִּי לֹא לִכְתּוֹב** ללא ציווי הבעל, שמא יבוא לכתוב גם את התורף שלא לשמה ויפסל הגט מדאורייתא, אך **וְזִמְנִין דְּבָעֵי לְמֵיזַל** – שרוצה הבעל ללכת **לְמְדִינַת הַיָּם, וְלֹא אַשְׁכַּח סַפְּרָא** – ולא ימצא סופר שיש לו זמן לכתוב גט, **וְשָׁבִיק לָהּ וְאָזִיל** – ויעזוב את אשתו ללא גט, וילך למדינת הים, **וּמְעַגֵּן וּמוֹתִיב לָהּ** – וישאיר אותה עגונה, ולכן התירו חכמים שיהיה הטופס מוכן ביד הסופר, כדי שיוכל למלאות את התורף מיד כשיבקש זאת הבעל:

שנינו במשנה, שצריך הסופר להשאיר מקום התורף, **וּמְקוֹם הַזְּמַן**. הגמרא מבררת מדוע צריך להשאיר את מקום הזמן פנוי: **קָפְסִיק וְתָנֵי** – במשנה, שצריך לכתוב בגט את זמן הגירושין ולא את זמן כתיבת הגט

לֹא שָׁנָא אם מגרש את אשתו **מִן הַנִּישּׂוּאִין, וְלֹא שָׁנָא** אם מגרשה **מִן הָאֵירוּסִין**, שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא** כשכותב גט כדי לגרש **מִן הַנִּישּׂוּאִין, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר** – רבי יוחנן (לעיל יז.–יז:), שהטעם שתיקנו לכתוב זמן בגט, על אף שאינו שטר גביה.

הוא **מִשּׁוּם** שמא יחפה על **בַּת אֲחוֹתוֹ** שהיא אשתו ותזנה תחתיו, ומחמת שיחוס עליה שלא יהרגוה בית דין יכתוב לה גט ללא זמן, וכשיבואו לדונה למיתה תאמר שהיתה גרושה בשעה שזינתה, **אִיבָּא** – יש מקום לחשוש לזה גם אם יכתוב את זמן כתיבת הגט, שמא תזנה בין כתיבתו למסירתו, **בֵּין לְמַאן דְּאָמַר** – ריש לקיש, שהטעם שתיקנו לכתוב זמן בגט, הוא **מִשּׁוּם פֵּירֵי** שאוכל הבעל מנכסי המלוג שלה, שעד שעת הגירושין הם שלו ורשאי למכור אותם, ואם לא יכתוב זמן יש לחוש שימכור אף אחר גירושין, וכשתתבע שיחזיר לה יאמר שקודם הגירושין מכר, **אִיבָּא** – יש מקום לחשש הפסד פירות גם אם יכתוב את זמן כתיבת הגט, שאף את הפירות שימכור הבעל בין כתיבת הגט למסירתו, תוציא האשה מיד הלקוחות על ידי הגט שזמנו מוקדם. **אֶלָּא** אם כותב גט לגרש את אשתו **מִן הָאֵירוּסִין, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – רבי יוחנן, שתקנו זמן בגט **מִשּׁוּם** שמא יחפה על **בַּת אֲחוֹתוֹ**, אף מן האירוסין **אִיבָּא** – יש לחוש שאם תזנה בין כתיבת הגט לגירושין, יתן לה את הגט כדי לחפות עליה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – ריש לקיש, שהטעם שתיקנו לכתוב זמן בגט הוא **מִשּׁוּם פֵּירֵי**, מדוע אסור לכתוב את זמן כתיבת הגט בגט מן האירוסין, **אֲרוּסָה מִי אִית לָהּ פֵּירֵי**, הרי הבעל אינו מקבל את פירות נכסי המלוג אלא אחר הנישואין.

ואין כל חשש אם יכתוב את זמן כתיבת הגט.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא שְׁמָעִית מִינֵּיהּ דְּעוּלָּא** [–דבר זה שמעתי מעולא], **דְּאָמַר** שהטעם שאסרו לכתוב זמן מוקדם בגט ארוסה הוא **מִשּׁוּם תַּקָּנַת זָלֶד, וְלֹא יָדְעֵנָא מַאי נִיהוּ** – ולא ידעתי פירושו שהרי אין לארוסה ילדים. אך **כֵּיוָן דְּשָׁמְעִיתָא לָהָא** – ששמעתיה לברייתא זו ולפירושה, **דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר כִּתְבוּ וְתֵנוּ לַאֲרוּסָתִי**, ולא אגרשה כעת, אלא **לְכְשֶׁאֶכְנְסֶנָּה** לנישואין **אֲגָרֶשֶׁנָּה** בגט זה, וכתבו בו את זמן כתיבתו, **אֵינוֹ גֵּט, וְאָמַר עוּלָּא** לפרש את הברייתא, **מַה טַּעַם** אינו גט, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא** כשישאנה תתעבר, וכיון שזמן הגט מוקדם מזמן עיבורה, **יֹאמְרוּ** הבריות **שִׁנִּיטָהּ קוֹדֶם לִבְנָהּ**, ונתעברה שלא בנישואין, ופגם הוא.

ועל פי זה יש לפרש **הָכָא נַמִּי** – במשנתינו גם כן, שאסור לכתוב בגט ארוסה את זמן כתיבתו, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא** כשישאנה תתעבר, ואחר כך אם יגרש אותה בגט זה, **יֹאמְרוּ גִּיטָהּ קוֹדֶם לִבְנָהּ**, וכדי שלא להוציא לעז על הולד, אסרו חכמים להקדים את זמן הגט של ארוסה.

שנינו במשנה שרבי אלעזר פוסל אף טופסי גיטין שנכתבו שלא לשמה, גזירה שמא יבואו לכתוב גם תורף שלא לשמה. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא סָבָא, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר** שאין לכתוב טופס גיטין שמא יכתוב גם תורף.

קָרֵי רַב עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, טוּבְיָנָא דְּחַכִּימֵי – מאושר שבחכמים. שואלת הגמרא, וכי אמר רב שהלכה כרבי אלעזר **וַאֲפִילּוּ בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת נַמִּי**, שחלק על רבי יהודה והכשיר לכתוב טופסי שאר שטרות, **וְהָאָמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, הַאי אַשַּׁרְתָּא דְּדַיָּנֵי** – שטר הדיינים **דְּמִיכְתְּבָה מִקַּמֵּי דְּלִיסְהֲדֵי סַהֲדֵי אַחֲתִימַת יְדֵיהוּ** – שנכתבה לפני שהעידו העדים על חתימת ידיהם, **פְּסוּלָה** האשרתא, **אַלְמָא** – הרי שחוששים לכך ששטר זה **מִיחְזֵי כְּשִׁיקְרָא** – נראה כשקר, כיון שבזמן הכתיבה עדיין לא העידו העדים, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן בכתיבת טופסי שאר שטרות.

כיון שלא היתה כל הלואה, **מִיחְזֵי כְּשִׁיקְרָא**, ולא כרבי אלעזר שמתיר לכתוב טופסי שאר שטרות.

מתרצת הגמרא, **וְלֵיתָא** – לא נפסק כרב פפי בשם רבא, וראיה לכך

המשך בעמוד 93

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

משנתינו מבארת דין גט שנכתב לשמה ונאבד וחזר ומצאו, באיזה אופן תולים שהוא אותו הגט שנכתב לשמה, וכשר לגרש בו, ובאיזה אופן יש לחוש שמא גט אחר הוא שלא נכתב לשמה, ואין לגרש בו:

שליח **הַמֵּבִיא גֵּט** שנכתב כדין על פי ציווי הבעל, **וְאָבַד הֵימֶנּוּ**, אם **מְצָאוֹ לְאַלְתַּר** – מיד **כָּשֵׁר** לגרש בו, אך **וְאִם לָאו** – שלא מצאו לאלתר, אלא לאחר זמן, **פָּסוּל** לגרש בו, שמא אין זה הגט שנאבד, אלא של אחר ששמו כשמו, ואם כן נכתב שלא לשם גירושי אשה זו.

אם **מְצָאוֹ בַּחֲפִיסָה** – כלי **אוֹ בִּדְלוּסְקְמָא** – ויש סימן בכלים אלו ששלו הם, על אף שאין מכיר את הגט, יכול לגרש בו. וכן אם מצא את הגט במקום אחר, **אִם מַכִּירוֹ** בטביעות עין, על אף שאין בו סימן, **כָּשֵׁר** לגרש בו:

גמרא

שנינו במשנה שרק אם מצא את הגט לאלתר כשר לגרש בו, הגמרא מקשה סתירה ממשנה שמשמע שאף אם מוצא את הגט אחר זמן רב כשר לגרש בו:

וּרְמִינְהוּ – ואקשה סתירת המשניות זו על זו, ששנינו, **מָצָא** שטרות **גִּיטֵּי נָשִׁים**, ושטר ושטרות של **שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים**, או שמצא **דְּיָיתֵיקֵי** – שטרי מתנת שכיב מרע, או **מַתָּנוֹת** – שטרי מתנת בריא, **וְשׁוֹבְרִין** – שטרי פרעון הלואה **הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר** את הגט לא לבעל ולא לאשה, וכן שאר השטרות לא יחזירם לא לעושה השטר ולא למקבלו, משום **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, כְּתוּבִין הָיוּ** השטרות, משום שרצה לגרש, לשחרר, או לתת במתנה, **וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן** – ולבסוף התחרט **שֶׁלֹּא לִיתְּנָן** לשכנגדו. משמע, שרק משום חשש זה לא יחזיר את הגט לא לבעל ולא לאשה, **הָא** אם **אָמַר** הבעל אחר שנמצא הגט, **תְּנוּ** גט זה לאשה, ולא נמלך מליתנו לה, **נוֹתְנִין** לה ומתגרשת בו, **וַאֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה** – אם עבר זמן מרובה מאז שאבד הגט, ואין חוששים שמא אחר ששמו כשמו כתב זאת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּה, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתינו, שאסרה להחזיר את הגט אם לא מצאוהו מיד, מדובר **בְּמָקוֹם שֶׁהַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת**, ויש לחוש שמא נפל הגט מאדם אחר שעבר כאן, ושמותיהם שווים, **כָּאן** – במשנה בבבא מציעא מדובר, **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת**, ולכן אין לחוש שמא נפל מאדם אחר.

מוסיפה הגמרא על דברי רבה, **וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת** שאמרנו שחוששים שמא מאדם אחר ששמו כשמו נפל גט זה, **וְהוּא** – מה שחוששים לזה, זה רק באופן **שֶׁהוּחְזְקוּ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן בְּעִיר אַחַת**, ולכן יש לחוש שמא נפל מהאחר, אך אם לא הוחזקו שני אנשים ששמותיהם שוים, אין חוששים שמא יש באותה העיר, אדם נוסף ששמו כשמו, או שמא יש עיר נוספת ששמה כשם העיר שלו.

ומוכיחה הגמרא שבהכרח לומר כך, משום **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא נאמר כך, אלא אף באופן שלא הוחזקו חוששים לזה, **קַשְׁיָא** סתירה **דְּרַבָּה אַדְּרַבָּה** – מדברי רבה על דברי עצמו, שלא חשש לשני יוסף בן שמעון, וכפי שהיה במעשה שמביאה הגמרא, **דְּהַהוּא גִּיטָּא דְּאִישְׁתְּכַח בֵּי דִּינָא דְּרַב הוּנָא** – שהיה גט שנמצא בבית דינו של רב הונא, שהביאוהו לבית דין כדי לקיימו, וקיימו בית דין את חתימותיו, ונאבד מזה שקיימו ובא לתבוע שישיבוהו לו, **וַהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ** – והיה כתוב בגט, שנכתב **בִּשְׁוִירֵי מָתָא דְּעַל רָכִים נַהֲרָא** – בעיר שוירי שעל רכס הנהר, ולא הוחזק באותו מקום עוד אדם ביום זה **וְאָמַר רַב הוּנָא**, שעל אף שלא הוחזק אדם ששמו כשמו באותו מקום, מכל מקום **חוֹשְׁשִׁין לִשְׁנֵי שְׁוִירֵי** – שמא יש מקום נוסף ששמו שוירי, ושם יש אדם ששמו כשם זה, ואף הוא כתב גט לאשתו וממנו נפל, ולכן אין להשיב את הגט לזה שבא לפנינו **וְאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה, פּוּק וְעַיֵּין בָּהּ, דִּלְאוּרְתָּא בָּעֵי לָהּ מִינָּךְ רַב הוּנָא** – צא ועיין בהלכה זו, כיון שלערב ישאל אותך רב הונא מה הדין באופן זה. **נָפַק** – יצא רבה **דָּק** – דקדק בעיון המשניות, **וְאַשְׁכַּח** – ומצא משנה שמבואר בה שאין לחוש לכך. **דִּתְנַן, כָּל** המוצא **מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין** – שטר המקוים בבית דין, **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר**, הרי שאין חוששים שמא יש שני מקומות שנקראים באותו שם.

מבארת הגמרא את ראייתה, **וְהָא בֵּי דִּינָא דְּרַב הוּנָא** – והרי בית דינו של רב הונא, **דִּכְמָקוֹם שֶׁהַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת דָּמֵי**, משום שרבים היו צריכים לו לדין ולהוראה, **וְקָא פָּשִׁיט** רבה מהמשנה, **שֶׁיַּחֲזִיר** את השטר למלוה, ואין חוששים שמא יש מקום נוסף בשם זה, ובו יש אדם ששמו כשם בעל שטר זה. **אַלְמָא** – הרי שרק **אִי הוּחְזְקוּ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן בְּעִיר אַחַת, אִין** – חוששים שמא נפל מאדם אחר ששמו כשמו, **וְאִי לֹא** הוחזקו שני אנשים בשם שוה, **לֹא** חוששים שמא יש אדם ששמו כשמו, אלא מחזירים לו את השטר על אף שיש שיירות מצויות. ומביאה הגמרא מעשה, **עָבַד רַבָּה עוּבְדָּא** – עשה רבה הלכה למעשה **בְּהַהוּא גִּיטָּא דְּאִישְׁתְּכַח בֵּי כִּיתָּנָא** – בגט שנמצא במקום הכותנה **בְּפוּמְבְּדִיתָא, כִּשְׁמַעְתֵּיהּ** – כפי שפירש את משנתינו, שאין לחוש שמא נפל השטר מאדם בשם זהה אלא במקום ששיירות מצויות והוחזק אדם בשם זהה, וכיון ששם לא נשלמו התנאים הללו, הורה להשיב את השטר לבעליו. ומביאה הגמרא שתי לשונות איך היה המעשה, **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** [–יש אומרים], שהגט נמצא **בְּדוּכְתָּא הֵיכָא דְּתָרוּ כִּיתָּנָא** – במקום ששורים בו את הכותנה, **וְאַף עַל גַּב דְּהוּחְזְקוּ** שני יוסף בן שמעון, כיון **דְּלֹא שְׁכִיחָן שַׁיָּירָתָא** – שאין השיירות מצויות, ואין לחוש שמא גם השני ששמו כשמו הגיע למקום זה. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי**, שהגט נמצא **בְּדוּכְתָּא דְּמִזַּבְּנֵי כִּיתָּנָא** – במקום שמוכרים בו את הכותנה, **וְהוּא שֶׁלֹּא הוּחְזְקוּ** שני אנשים בשם זהה, ולכן אין לחוש שנפל מהשני, **וּשְׁכִיחָן שַׁיָּירוֹת** – על אף ששיירות מצויות במקום שמוכרים בו כותנה.

הגמרא מביאה שאף רבי זירא פירש את משנתינו במקום שהשיירות מצויות **רַבִּי זֵירָא רָמֵי מַתְנִיתִין אַבְּרַיְיתָא וּמְשַׁנֵּי** – מקשה סתירה בין משנתינו לברייתא, ומתרצה. **תְּנַן** במשנתינו, **הַמֵּבִיא גֵּט** שנכתב כדין על פי ציווי הבעל, **וְאָבַד הֵימֶנּוּ, אִם מְצָאוֹ לְאַלְתַּר** – מיד, **כָּשֵׁר** לגרש בו, **וְאִם לָאו** – שלא מצאו לאלתר, אלא לאחר זמן, **פָּסוּל** לגרש בו, שמא אינו אותו הגט שנאבד, אלא של אחר ששמו כשמו, ולא נכתב לשם גירושי אשה זו. **וּרְמִינְהוּ** – ואקשה סתירה בין המשנה לברייתא, ששנינו **מָצָא גֵּט אִשָּׁה בַּשּׁוּק, בִּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה** שגירש בו את אשתו, **יַחֲזִיר לְאִשָּׁה**, אך אם **אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה** שגירש בו, **לֹא יַחֲזִיר** את הגט **לֹא לָזֶה** – לבעל, שמא יביא עדי מסירה שגירשה בו, ויאמר שפרע את כתובתה ולכן החזירה לו את הגט, כדי ששוב לא תתבענו, **וְלֹא לָזֶה** – לאשה, שמא לא התגרשה בו, ותלך ותינשא לאחר על ידי גט זה. מדייקת הגמרא, **הָא**

אגרות קודש

[י״ז סיון תשי״ג]

...רופא דתי - בטח יוכל לסדר שלא יוזקק לרחץ בש״ק. ושבת עצמה מרפאת וכל׳ רז״ל שבת היא מלזעוק (ובכ״ז ועי״ז) רפואה קרובה לבוא...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה ואם לאו פסול — שמא מאחר נפל, ואין זה שלו. **מצאו בחפיסה** — כלי, ויש סימן בכלי שהוא שלו. **אם מכירו כשר** — מילתא באנפי נפשיה, ואו או קתני: או שמכירו, ואפילו מצאו בכל מקום כשר. **גמרא** דייתיקי — צוואת שכיב מרע: דא תהא למיקם ולהיות. **מתנות** — מתנת בריא. **לא** יחזיר — לא לבעל ולא לאשה. וכן שחרור, וכן כולם. ומדתלי טעמא ב"שאני אומר" — שמעינן מינה דאם אמר הבעל: תנו לה שאני כתבתיו לה — נותנין, ולא חיישינן לשמא אינו זה. **במקום שהשיירות מצויות** — פסול, שמא מעוברים ושבים אחרים נפל. **ואפילו במקום שהשיירות מצויות כו'** — לאו רבה קאמר לה, אלא התלמוד הוא דמסדר ואמר: דהא דאוקי רבה במקום שהשיירות מצויות — והוא שהוחזקו שני אנשים בשם זה באותה העיר. אבל אם לא הוחזקו — מספיקא לא אמרינן דילמא איתנהו ולא ידעינן, או דילמא יש עיר אחרת ששמה כזו, ויש בה אדם אחר ששמו ושם אשתו כזה שתובעו. **דאי לא תימא הכי** — דלא פסיל רבה אלא במצויות והוחזקו — קשיא דרבה אדרבה. **כי דינא דרב הונא** — שהובא שם לקיימו בבית דין, וכתוב בו הנפק, ונפל מזה והוא תובעו. ולא הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותה העיר. חיישינן לשני שוירי — ושמא לא זה הוא שנפל מזה. **דתנן** — בבבא מציעא (כ,א). **כל מעשה בית דין** — המוצא שטר מקויים בבית דין, דליכא למיחש לכתובין היו ונמלך עליהם שלא ליתנם, דלא עביד לקיומיה שטרא אלא מלוה לאחר שנמסר לידו, דחיישא שמא ימותו עדים. **הרי זה יחזיר** — ולא חיישינן לשמא אינו זה. **כי דינא דרב הונא** — היו צריכין לו לדין ולהוראה, ובאים שם. וקפשיט רבה דיחזיר — שמע מינה משום דלא הוחזקו שני יוסף הוא, דלשני שוירי לא חיישינן. **כשמעתיה** — דאמר: תרתי בעינן. והכא לא הוה אלא חדא, וההחזירו לתובע. **איכא דאמרי** — האי בי כיתנא — היכא דתרו כיתנא, בבית מי המשרה ששורין שם פשתן, ואין שיירות מצויות שם. וההחזירו, ואף על פי שהוחזקו שנים באותה העיר באותו השם. **ואיכא דאמרי היכא דמזבני כיתנא** — בשוק, ששיירות מצויות. וההחזירו לפי שלא הוחזקו. **מודה** — שאומר ליתנו לה. **לא לזה ולא לזה** — לבעל לא יחזיר — שמא כבר נתנו לה וממנה נפל, וכשיבא לידו יחזור אחר עדי מסירה ויעידו שגירשה, וכשתתבע כתובתה — יאמר: פרעתיך, שהוצאת הגט בבית דין, ותנן: הוציאה גט ואין עמו כתובה — גובה כתובתה, וחייבוני לפרוע, ונתנו לי את הגט כדי שלא תחזור ותגבה. ולאשה לא יחזיר — שמא תינשא בו.

איכא

תוספות

הא אמר תנו נותנים (כו') ואפילו לזמן מרובה – תימה: מנא ליה למידק הא אמר "תנו" נותנין? דלמא אפילו אמר "תנו" – אין נותנין, משום דחיישינן דאין זה הגט שנכתב לו, אלא נפל מאחר ששמו כשמו. והכי פירושו: נמלך עלייהו, ועדיין לא נתנו. הא א"כ הוה חיישינן לנמלך – היו מחזירים לה את הגט, אפילו אינו שלה, כיון דאינה צריכה אלא לראיה! ואומר רבינו יצחק: דדייק מדקתני: ונמלך, ולא קתני: שאני אומר כתובין היו ולא נתנן. משמע דנמלך וחזר בו ואינו רוצה לגרשה עוד, אבל אם היה רוצה – היה מגרשה בגט זה, ולא חיישינן שמא מאחר נפל. ובהדיא גרסינן בפרק קמא דבבא מציעא (יח,א) בכל הספרים: טעמא דנמלך כו'. ואם תאמר: ומנא ליה אפילו לזמן מרובה? דלמא לאלתר דוקא, כדפריך רבי זירא לקמן! ורבי זירא נמי, אמאי פשוט לו מברייתא דיחזיר לאשה אפילו לזמן מרובה טפי ממתניתיך? ואומר רבינו יצחק: דדייק מדאיצטריך ונמלך לאשמועינן דאם אמר "תנו" נותנין, ולא חיישינן לגט אחר – היינו אפילו לזמן מרובה, דאי לאלתר – פשיטא דאין חוששין לגט אחר. ורבי זירא סבר דהא דקתני ונמלך – אורחא דמילתא נקט, דלפי שנמלך לא נתנו, ולא לדקדק: הא אמר תנו נותנין. אבל מברייתא דייק שפיר דיחזיר אפילו לזמן מרובה, דאי לאלתר – פשיטא. ועוד אומר רבינו יצחק: דדייק אפילו לזמן מרובה, דמשמע ליה דומיא דשטרי חליצה ומיאונין (שם כ,א) דמיירי לזמן מרובה, דעל כרחך התם לא איצטריך לאשמועינן דיחזיר אלא כשאינו ידוע אם חלצה או מיאנה, בדידוע שחלצה או מיאנה – פשיטא דיחזיר, אפילו אינו שלה, כיון דאין צריכה אלא לראיה. וכיון דבאינו ידוע מיירי, על ידי מה שנמצא לאלתר לא יודענן כלל שהוא שלה, כיון דאינו ידוע שנכתב לה שטר חליצה מעולם. ורבי זירא לא מוקי לה דומיא דסיפא. ומברייתא דייק שפיר דאפילו לזמן מרובה, ד"בזמן שהבעל מודה" – דמשמע דמודה שממנה נפל, וכבר גירשה בו. ואי לאלתר דוקא – אם כן ראינו גט בידה, דבלא ראינו גט בידה – אין נפקותא במה שנמצא לאלתר, כדפרשנו, וכיון שראינו בידה – פשיטא דיחזיר, אפילו אינו שלה, ואפילו אין הבעל מודה. אלא ודאי בשלא ראינו הגט בידה. ואם כן – אפילו לזמן מרובה. **הא** אמר תנו נותנין – ואם תאמר: ואמאי לא פריך אהך מתניתין: ליחוש שמא כתב ליתן בניסן כו', כדפריך אברייתא דלקמן בפרק קמא דבבא מציעא (יט,א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנו" נותנין – משמע שבא עכשיו לגרשה בגט זה, לפיכך ליכא למיחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין שאין נותנין ביום הכתיבה – קלא אית להו, ומסקי לקוחות אדעתייהו שפיר, לומר לאשה: אייתי ראייה אימות מטא גיטא לידך. אבל בברייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירוש: שממנה נפל – סבורים לקוחות שבית דין מאמינים לו שמשנכתב בא לידה, וטעו טפי, ולא יאמרו: אייתי ראיה. ואם תאמר: והיכי רמי רבי זירא מברייתא אפילו לזמן מרובה לפירוש קמא? הא לאלתר נמי איצטריך לאשמועינן דיחזיר, למאן דאמר דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, דלא חיישינן לשמא כתב בניסן כו'! ויש לומר: דבנמצא לאלתר לא שייך לאקשויי הכי, דדלמא ביום שנכתב איירי. אבל אי איירי לזמן מרובה, אף על גב דכשתעבור שיירא ותשרה קרוי זמן מרובה – מכל מקום זמן מרובה משמע בכל ענין, לא שנא באותו יום לא שנא אחר כמה ימים. וכי פריך לקמן ארבי ירמיה: מאי למימרא – הוה מצי לשנויי דלא חיישינן לשמא כתב בניסן כו', אלא דעדיפא משני, אפילו למאן דאמר אין לבעל פירות משעת חתימה. **כאן** במקום שאין השיירות מצויות – ואם תאמר: ואמאי לא משני איפכא: אידי ואידי במקום שהשיירות מצויות, כאן – שהוחזקו, וכאן – שלא הוחזקו. והוה ניחא, דהוה מוקמינן ההיא דמצא גיטי נשים – בשיירות מצויות, דומיא דמעשה בית דין, דאיירי בשהשיירות מצויות ולא הוחזקו כדמוכח בסמוך! ויש לומר: דההיא עובדא דבסמוך הוה ברישא, ואשמועינן בלא הוחזקו יחזיר, אפילו שיירות מצויות. והכא אשמועינן דאם הוחזקו – נמי יחזיר, אם אין השיירות מצויות. ואם תאמר: היכא דהוחזקו, אף על גב דאין השיירות מצויות – היכי מהדרינן? מנא ידעינן דשל זה הוא? ויש לומר: כגון דידעינן דמזה יוסף בן שמעון נפל, ולא חיישינן שמא זהו של יוסף בן שמעון אחר. דאין לחוש שגם אחר אבד כאן, כיון דאין השיירות מצויות. ושמעתתן אתיא כרבי אלעזר, דלרבי מאיר כיון דהוחזקו – אין יכול לגרש בו אפילו הוא שלו, כיון דאין מוכיח מתוכו, כדפרשתי לעיל (כד,ב דבור המתחיל "בעדי"). **כבי** דינא דרב הונא – פירש בקונטרס: שהובא שם לקיימו בבית דין. והשתא פשיט שפיר מ"כל מעשה בית דין" דלא חיישינן שמא של אחר הוא, אף על גב דשיירות מצויות, כיון דלא הוחזקו. אי נמי, כשאינו מקויים, ושנפל מיד השליח, דלא חיישינן לנמלך – דאין הבעל יכול לבטל שלא בפני השליח, כדאמר ב"השולח" (גיטין לג,א). ואי במקויים איירי, אפילו לא יודענן ממי נפל – יחזיר לאשה, כדאמרינן דלוה לא מקיים שטרייה. אבל בפרק קמא דבבא מציעא (כ,א) פירש בקונטרס שמיד השליח נפל. ופירש שם נמי גבי הא דפשיט ממעשה בית דין – דמקויים היה. וקשה: דאם יש לחוש לנמלך כשנפל מיד השליח – מה מועיל מה שהיה מקויים דלא ניחוש לנמלך? הא ממה נפשך לא הגיע ליד האשה! ועוד: דאין רגילות שהבעל יקיים את הגט, כדפירש כאן בקונטרס, וכדאמר בסוף פרק קמא דבבא מציעא (כ,ב) דלוה לא מקיים שטרה. **חיישינן** לשני שוירי – הא דלא נקט חיישינן לשני יוסף בן שמעון בעיר אחת – שמא ידוע היה להם דבאותה שוירי לא היה כי אם אחד. **כל** מעשה בית דין הרי זה יחזיר – ואם תאמר: מדהך משנה תקשי לרבי זירא, דאמר בסמוך לחד לישנא דהיכא דשיירות מצויות – חיישינן, אף על גב דלא הוחזקו. וכן לרב הונא דהכא, ולאביי דחיישא לתרי יצחק בפרק "האשה שהלכה" (יבמות קטו,ב)! ואומר רבי יצחק: דמוקמינן לה דאישתכח חוץ לבית דין, שאין השיירות מצויות שם. והכי איתא בהדיא בפרק קמא דבבא מציעא (יח,ב): ורבי זירא, מי קתני כל מעשה בית דין שנמצאו בבית דין? כל מעשה בית דין יחזיר קתני, ולעולם דאשתכח אבראי. **אין** הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה – ואינה נאמנת לומר "גירשתני", דכיון דאיכא גט דמסייע לה – מעיזה ומעיזה.

בזמן

בְּזִמַּן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה מִיהַת יַחֲזִיר לָאִשָּׁה, וַאֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה! וּמִשֶּׁנֵּי: כָּאן בְּמָקוֹם שֶׁהַשַּׁיָּרוֹת מְצוּיוֹת, כָּאן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשַּׁיָּרוֹת מְצוּיוֹת. אִיבָּא דְּאָמְרִי: וְהוּא שֶׁהוּחְזְקוּ הוּא דְּלָא לִיחֲדַר, וְהֵיינוּ דְּרַבָּה; וְאִיבָּא דְּאָמְרִי: אַף עַל גַּב דְּלָא הוּחְזְקוּ לָא לִיהֲדַר, וּפְלִיגָא דְּרַבָּה. בְּשֶׁלְּמָא דְּרַבָּה לָא אָמַר כְּרַבִּי זֵירָא, מַתְנִיתִין אַלִּימָא לֵיהּ לְאַקְשׁוּיֵי, אֶלָּא רַבִּי זֵירָא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבָּה? - אָמַר לְךָ, מִי קָתָנֵי: אִם אָמַר "תְּנוּ" נוֹתְנִין, וַאֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה? דִּלְמָא אִם אָמַר "תְּנוּ" נוֹתְנִין - כִּדְקַיְּימָא לָן, לְאַלְתַּר. רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר: כְּגוֹן דְּקָאָמְרִי עֵדִים: מֵעוֹלָם לֹא חָתַמְנוּ אֶלָּא עַל גֵּט אֶחָד שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן. - אִי הָכִי, מַאי לְמֵימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ דִּלְמָא אִיתְּרְמִי שְׁמָא כִּשְׁמָא וְעֵדִים כְּעֵדִים, קָא מַשְׁמַע לָן. רַב אַשִׁי אָמַר: כְּגוֹן דְּקָאָמַר: נָקֵב יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית, דַּהֲוָה לֵיהּ סִימָן מוּבְהָק. וְדַוְקָא בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית, דַּהֲוָה לֵיהּ סִימָן מוּבְהָק, אֲבָל נָקֵב בְּעָלְמָא - לָא, מְסַפְּקָא לֵיהּ: סִימָנִין, אִי דְּאוֹרַיְיתָא אִי דְּרַבָּנַן. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אִירְכַּס לֵיהּ גִּיטָּא בֵּי מִדְרָשָׁא, אֲמַר: אִי סִימָנָא - אִית לִי בְּגַוֵּיהּ; אִי טְבִיעוּת עֵינָא - אִית לִי בְּגַוֵּיהּ; אֲהַדְּרוּהּ נִיהֵלֵיהּ. אֲמַר: לָא יָדַעְנָא אִי מִשּׁוּם סִימָנָא אֲהַדְּרוּהּ, וְקָסְבְּרִי סִימָנִים דְּאוֹרַיְיתָא, אִי מִשּׁוּם טְבִיעוּת עֵינָא, וְדַוְקָא צוּרְבָא מִדְּרַבָּנַן, אֲבָל אֵינָשׁ בְּעָלְמָא לָא. "וְאִם לָאו - פָּסוּל". תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ שֶׁלֹּא לְאַלְתַּר? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי שֶׁתַּעֲבוֹר שַׁיָּרָא וְתִשְׁרֶה; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָדָם עוֹמֵד וְרוֹאֶה שֶׁלֹּא עָבַר שָׁם אָדָם; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שֶׁלֹּא שָׁהָה אָדָם שָׁם, רַבִּי אוֹמֵר: כְּדֵי לִכְתּוֹב אֶת הַגֵּט; רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: כְּדֵי לִקְרוֹתוֹ; אֲחֵרִים אוֹמְרִים: כְּדֵי לִכּוֹתְבוֹ וְלִקְרוֹתוֹ. וַאֲפִילּוּ שָׁהָה וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנִין - מְעִידִים עָלָיו, דְּאָמְרִי: נָקֵב יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית; וְאֵין מְעִידִין עַל סִימָנֵי הַגּוּף, דְּאָמְרִי: אָרוֹךְ וְגוּץ; מְצָאוּ קָשׁוּר בְּכִיס, בְּאַרְנָקִי, וּבְמַצָּעַת, אוֹ

1 **בזמן** שהבעל מודה יחזיר לאשה ואפילו לזמן מרובה – ואם תאמר: כיון דבעל שאמר
2 "גרשתי את אשתי" נאמן, והוא מודה שגירשה, אפילו אין הגט שלה – ניתן לה
3 לראיה בעלמא, ומאי פריך? ויש לומר: דלא מהימן אלא מכאן ולהבא, מיגו שיכול עבשיו
4 לגרשה, ולא תטרוף פירות אלא מכאן ואילך, אבל למפרע – לא, כשאומר: גירשתיה מזמן
5 הכתוב בגט, כדאמרינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא
6 קלד,ב). והכא שידוע לנו שלא בא לידה עבשיו זה
7 הגט בתורת גירושין – אינו נאמן מכאן ולהבא
8 יותר מלמפרע. ו"יחזיר לאשה" דקתני – היינו
9 בעדים, ותתגרש בחזרה זו, אפילו לא נתגרשה
10 עדיין, ולא חיישינן שמא מאחר נפל, אפילו לזמן
11 מרובה. **מעולם** לא חתמנו אלא על גט אחד
12 של יוסף בן שמעון – מתוך הלשון משמע שיודעין
13 שלא חתמו אלא על אחד, אבל אין מכירים מי
14 הוא אותו יוסף בן שמעון. ותימה: דאם כן אמאי
15 מהימנין ליה לומר שהוא שלו יותר משלא היו
16 אומרים העדים כלום, שלא היה נאמן לומר שהוא
17 שלו, ולא מהדרינן ליה בטביעות עין – דחיישינן
18 שמא הוא משקר! ואומר רבינו יצחק: דלעולם לא
19 חשדינן ליה שישקר במזיד לומר שהוא שלו,
20 לקלקלה, דמשום להרויח פשיטי דספרא – לא
21 היה מקלקלה, דהא בעל שאמר "גירשתי את
22 אשתי" נאמן, ולא חיישינן להכי. ולהכי,
23 כשאומרים העדים שלא חתמו אלא על גט אחד,
24 והוא אומר שעל שלו חתמו – נאמן. אבל כשאין
25 העדים אומרים כלום – חיישינן שמא הוא סבור
26 שהוא שלו, לפי שאין יודע שיש יוסף בן שמעון
27 אחר, או יודע ואין נראה לו לחוש שגם הוא אבד
28 גט, ולכך אומר שהוא מכיר אף על פי שאינו
29 מכיר. ובקונטרס פירש: כגון דקאמרי עדים
30 החתומים בו: מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד
31 של שם זה, ואותו חתמנו לאיש זה התובעו. ולפי
32 זה צריך לומר שלא ראו עדים חתימת הגט, שאם
33 ראו ואומרים שהוא כתב ידם ולזה חתמו –
34 פשיטא שיחזיר, ולא היה צריך להשמיענו, דהא
35 ודאי לא חיישינן דלמא איתרמי שמא כשמא
36 ועדים כעדים וחתימה כחתימה. ובשינויא נמי
37 אינו מזכיר חתימה כחתימה.

38 **כגון** דקאמר נקב יש בצד אות פלונית – פירש
39 בקונטרס: דקאמר השליח. ואית ספרים
40 דגרסי: דקאמרי עדים. ויש לומר: דעדים מהימני
41 אפילו כשראוהו כבר, ושליח לא מהימן אלא
42 כשאומר כן קודם שראהו. **סימנין** דאורייתא
43 או דרבנן – אי סימנין דרבנן, הא דמהדרינן אבדה
44 מן התורה – היינו בעדים, ורבנן הוא דעבוד
45 במציאה תקנתא להחזיר בסימנין. ואם תאמר:
46 והא דתנן בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא
47 כז,א) דדבר שיש בו סימן חייב להכריז, ושאין בו
48 סימן הרי אלו שלו, ואפילו מדרבנן למה הוא שלו? יכריז, וזה יביא עדים, דמן התורה מה לי
49 זה ומה לי זה, כיון דבעי עדים – כך ימצא עדים בזה כמו בזה! ויש לומר: דעל ידי סימן מכירים
50 העדים בטביעות עין. ועוד: דעל ידי סימן שואלים אם יש שמכיר אותו דבר שיש בו סימן כך
51 וכך, דעל ידי כך ימצא עדים. אבל כשאין בו סימן – אין יודע היאך לישאל, ומתייאש.
52 **ודוקא** צורבא מדרבנן. אומר רבינו תם: דעם הארץ נמי ידע בטביעות עינא, כדאמרינן
53 בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסח,א): האי צורבא מדרבנן דאזיל לקדושי איתתא – לידבר
54 עם הארץ בהדיה, ובפרק "גיד הנשה" (חולין צו,א) נמי מוכח דכולי עלמא אית להו טביעות
55 עינא. והא דלא מהדרינן לעם הארץ בטביעות עינא – משום דלא מהימן. **איזהו** שלא
56 לאלתר – ואית דגרסי: איזהו לאלתר, ויש ליישב דברי התנאים לשתי הגרסות.

1 **איבא דאמרי** — הא דשני רבי זירא במקום שהשיירות מצויות פסול — והוא דהוחזקו,
2 דבעינן תרתי כרבה. **בשלמא דרבה** — דשני לעיל שנויא דידיה אתרתי מתניתין, חדא
3 דגיטין וחדא דבבא מציעא. **מתניתין אלימא ליה לאקשויי** — דקא סלקא דעתך דאינהו
4 רמינהו אהדדי, ומתניתין עיקר מברייתא. **אלא רבי זירא** — דרמי מתניתין אברייתא מאי
5 טעמא לא אמר שינויא דידיה אתרתי מתניתין
6 כרבה? **אמר לך** — רבי זירא: מתניתין לא קשיין
7 אהדדי. **מי קתני** — בבבא מציעא: הא אמר
8 "תנו" — נותנין, ואפילו לזמן מרובה. **דלמא אם**
9 **אמר תנו נותנין ולעולם כדקיימא לן** — כלומר,
10 ודאי על כרחין הא אמר "תנו" נותנין דייקינן
11 מינה, מדתלה טעמא בנמלך עליהן. אלא לזמן
12 מרובה מהיכא דייקת? דילמא לעולם כדקיימא
13 לן בהכשירא דגיטין, מצאו לאלתר — כשר אבל
14 ברייתא — ודאי קשיא, דקתני: יחזיר לאשה, ואי
15 לאלתר והבעל מודה — פשיטא, למאי ניחוש
16 לה? אי לאו דאשמועינן אפילו לזמן מרובה —
17 לא איצטריך למיתנייה. דבשלמא מתניתין לא
18 תנא בה בהדיא: האמר "תנו" — נותנין, ואצטריך
19 למתנייה משום היא גופא, לאשמועינן דלא
20 יחזיר, שאני אומר כו'. **רבי ירמיה אמר** — לא
21 מתניתין קשיא ולא ברייתא קשיא, דכל הני
22 דאמרינן יחזיר — לזמן מרובה. **כגון דקאמרי**
23 **עדים** — החתומים בו. **מעולם לא חתמנו אלא**
24 **על גט אחד של שם זה** — ואותו חתמנו לאיש
25 זה התובעו. **כגון דקאמר** — האי שליח שאבדה:
26 נקב יש בצד אות פלונית. **ודווקא** — נקט רב
27 אשי: בצד אות פלונית — דהוי סימן מובהק,
28 דאין עדות ברורה מזו. **מספקא ליה סימנים**
29 **דאורייתא או דרבנן** — הא דאמרינן ב"אלו
30 מציאות" (בבא מציעא כז,א) שמחזירין אבדה
31 בסימנין, ואיבעיא לן התם: דאורייתא או דרבנן
32 — לרב אשי נמי מספקא ליה. הילכך באיסור
33 אשת איש — לא סמכינן אסימנין בעלמא,
34 דלמא סימנין דרבנן. ובממונא הוא דמצו רבנן
35 להפקיע, דהפקר בית דין היה הפקר, וטעמא
36 דתקנתא התם מפרש, אבל למישרי איסורא —
37 לא מצו רבנן לעקור דבר מן התורה. ודאי דלא
38 אמר: קסבר סימנין דרבנן — משום דהתם
39 מיבעיא לן, ומהכא לא מצינן למיפשט, דהא אי
40 נמי מספקא ליה קאסר מספיקא. **אירכס ליה**
41 **שליח היה. אי סימנא אית לי בגויה אי טביעות**
42 **עינא אית לי בגויה** — אי סימנא בעיתו דאיתידב
43 לכו — אית לי בגויה סימנא, ואי בטביעות עינא
44 בעיתו להדורי ניהלי — אית לי טביעות עינא
45 בגויה, שנתתי עיני בו עד שאני מכירו יפה בלא
46 שום סימן. **סימנים דאורייתא** — שלא נתן בו
47 סימן מובהק, אלא סימנא בעלמא. ומדאסמכו
48 אסימנא באיסורא — קסברי: סימנין לאהדורי אבדתא דאורייתא, מ"וכן תעשה לשמלתו"
49 כדאמרינן ב"אלו מציאות" (שם). **לצורבא מדרבנן** — דידע בטביעות עינא, ולא משני
50 בדיבוריה. **כדי שתעבור שיירא ותשרה** — שיעור שתוכל לעבור שיירא שם ולחנות. **כדי**
51 **שיהא אדם כו'** — כלומר, אין הדבר תלוי בשיעור, אלא צריך שיהא אדם עומד ורואה
52 שלא עבר אדם שם משעה שעבר השליח הזה שם עד שעת מציאת הגט. **כדי שיכתוב**
53 **את הגט** — שיעורא בעלמא נתנו בו. **ואפילו שהה ויש בו סימנים** — מובהקים. **מעידים**
54 **עליו** — סימנים אלו להכשירו. **על סימני גופו** — של גט, כגון ארוך או גוץ — שאין אלו
55 כלום, שיש כאלה הרבה. **מצאו קשור בכיס או בארנקי** — ומכיר את הכיס ואת הארנקי.

שתעבור שיירא ותשרה – מפרש רבינו תם: ותשרה – לשון סעודה, כמו שירותא (תענית יא,ב), דמתוך שמוציאים כליהם כדי לסעוד, חיישינן שמא נפל מהם. **מצאו** קשור בכיס או בארנקי כו' – בפרק בתרא דיבמות (קכ,א) מדקדק מכאן דסימנין דאורייתא. ותימה: דבפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כז,א) איבעיא לן אי סימנין דאורייתא או דרבנן, ולא מייתי לה! ואומר רבינו יצחק: דבמסקנא דיבמות, דמייתי תנאי ומסיק דכולהו סברי דסימנים דרבנן – איכא לפרושי דהך ברייתא נמי סברא הכי, וכגון שיש עדים שהכיס והטבעת שלו, או שמצאו בעצמו ומכיר שהן שלו, ונאמן במיגו דאי בעי אמר "לא אבדתי". ומעיקרא, דהוה בעי למידק מינה דסימנין דאורייתא – הוה משמע ליה דאיירי כשמצאו אחר, ומהדרינן ליה על ידי סימן זה.

בְּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹרֶה מִיהַת – על כל פנים, יַחֲזִיר לְאִשָּׁה, וַאֲפִילּוּ אם מצאו לִזְמַן מְרוּבֶּה מאז שנאבד, ואין חוששים שמא נפל מאחר ששמו כשמו.

וּמִשֵּׁנִי – ותירץ רבי זירא, כָּאן – במשנתינו, מדובר בְּמָקוֹם שֶׁהַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת, ושמא היה בהם אדם ששמו כשמו וממנו נפל, ולכן אין להחזיר גט אחר זמן מרובה, ואילו כָּאן – בברייתא, מדובר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשַּׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת, ואין לחוש שמא מאדם אחר נפל ששמו כשמו, ואפילו עבר זמן רב מאז שנאבד הגט.

הגמרא מביאה שתי לשונות בביאור שיטת רבי זירא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, שמה שאמר רבי זירא שבששיירות מצויות לא מחזירים אם עבר זמן מרובה, וְהוּא – באופן שֶׁהוּחְזְקוּ שני אנשים בשם זהה הוּא דְּלָא לִיהַדַּר – אין להחזיר את הגט, שמא נפל מהאחר ששמו כשמו, וְהַיְינוּ דְּרַבָּה – וזה כשיטת רבה, שצריך שני תנאים כדי שלא להחזיר גט שאבד, גם שיירות מצויות וגם שהוחזק אדם אחר ששמו כשמו, ובלא זה אין חוששים שמא מאחר נפל אפילו עבר זמן רב. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, שאַף עַל גַּב דְּלָא הוּחְזְקוּ שני אנשים בשם זהה, מכל מקום אומר רבי זירא שבששיירות מצויות לָא לִיהַדַּר – אין להחזיר לאחר זמן, שחוששים שיש עיר נוספת ששמה כשם עיר זו, ושם יש אדם בשם זה, וּפְלִינָא דְּרַבָּה – וחולק בזה רבי זירא על רבה.

מקשה הגמרא, בִּשְׁלָמָא דְּרַבָּה שהקשה סתירה בין המשניות לָא אָמַר כְּרַבִּי זֵירָא להקשות מהברייתא, משום שסתירה בַּמַּתְנִיתִין – בין שתי משניות, אַלִּימָא לֵיהּ לְאַקְשׁוּיֵי – חזקה בעיניו יותר להקשות. אֶלָּא רַבִּי זֵירָא שהקשה מהברייתא, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבָּה להקשות סתירה בין המשניות.

מתרצת הגמרא, אָמַר לָךְ רבי זירא, מהמשנה אין להקשות על רבי זירא, משום שמִי קָתָנֵי במשנה אִם אָמַר תְּנוּ נוֹתְנִין וַאֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה, שאינו מפורש במשנה, אלא רבה דייק כך, וּדְלָמָא – שמא, מה שאמרה המשנה אִם אָמַר תְּנוּ נוֹתְנִין, היינו רק כִּדְקַיְימָא לָן – באופן שנפסק במשנתינו, כשמצאו לְאַלְתַּר, אך לאחר זמן מרובה לא יחזיר, שמא מאחר נפל, והברייתא שאומרת שכשהבעל מודה יחזיר לאשה, ודאי מדובר לזמן מרובה, שאם לאלתר, פשיטא שיחזיר לה, שאין מה לחוש בדבר.

הגמרא מביאה תירוצים נוספים לקושיות רבה ורבי זירא: רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, שלא קשה מהמשנה או מהברייתא שמשמע בהם שאף לזמן מרובה יכול להחזיר את הגט, ששם מדובר כְּגוֹן דְּקָאָמְרֵי עֵדִים החתומים על הגט, מֵעוֹלָם לֹא חָתַמְנוּ על שני גיטין בשם זה, אֶלָּא רק עַל גֵּט אֶחָד שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן, והוא זה שחתמנו עבורו ולכן אף לזמן מרובה אין לחוש שמא יש עוד אחד בשם זה.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם כן שהעדים מעידים שחתמו על גט אחד בשמות אלו, מַאי לְמֵימְרָא – מה המשנה והברייתא באים לחדש, ופשוט הוא שאין לחוש לכלום. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא [–שמא תאמרו], לֵיחוּשׁ דִּלְמָא אִיתְרַמֵּי שֵׁמָא כִּשְׁמָא וְעֵדִים כְּעֵדִים – שיש לחוש, שמא קרה שגם שמות המגרשים וגם שמות העדים זהים בשני הגיטין, ושמא עדים אחרים ששמם כשמות עדים אלו חתמו על גט של אדם אחר בשם זהה, קָא מַשְׁמַע לָן המשנה והברייתא שאין לחוש לכך.

ומביאה הגמרא תירוץ נוסף. רַב אַשִּׁי אָמַר, אין להקשות מהמשנה ומהברייתא, משום שבהם מדובר כְּגוֹן דְּקָאָמַר השליח, שיש לו סימן בגט שאיבד, שנֶּקֶב יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית, ואם אכן יש בגט שנמצא נקב במקום ההוא, אין לחוש שמא גט זה נכתב לאדם אחר, משום דַּהֲוָה לֵיהּ הנקב הזה סִימָן מוּבְהָק.

ומדייקת הגמרא בדבריו, וְדַוְקָא אם אמר השליח שיש נקב בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית, דַּהֲוָה לֵיהּ סִימָן מוּבְהָק, אֲבָל אם אמר השליח רק שיש נֶקֶב בְּעָלְמָא במקום כלשהו בגט, ואינו זוכר באיזה מקום, אף אם נמצא נקב כזה, לֹא סומכים על דבריו, משום שמְסַפְּקָא לֵיהּ לרב אשי, מה שאמרו חכמים שמחזירים אבידה על ידי שבעליה נותן בה סִימָנִין, אִי דְּאוֹרַיְיתָא – האם למדו זאת מהתורה, ואם כן אפשר לסמוך על סימן שאינו מובהק, אִי – או שרק דְּרַבָּנָן הוא, שאמרו להחזיר אבידה על ידי שבעליה נותן סימן שאינו מובהק, שיש כח ביד חכמים לתקן בדיני ממונות, משום שהפקר בית דין הפקר, אך להתיר אשת איש על ידי סימן שאינו מובהק, אין כח בידם.

הגמרא מביאה מעשה בגט שנאבד. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה היה שליח להביא גט, וְאִירְכַּס לֵיהּ גִּיטָּא בֵּי מִדְרְשָׁא – נאבד לו הגט בבית המדרש, ומצאו את הגט אָמַר רבה בר בר חנה, אִי סִימָנָא – אם תרצו להחזירו לי על ידי סימן, אִית לִי בְּגַוֵּיהּ – יש לי בו סימן, אִי טְבִיעוּת עֵינָא – אם תרצו להחזירו לי בטביעות עין, אִית לִי בְּגַוֵּיהּ – אני מכירו בטביעות עין. אַהֲדְרוּהּ נִיהֲלֵיהּ – החזירו לו את הגט על פי דבריו. אָמַר רבה בר בר חנה, לָא יָדַעְנָא מאיזה סיבה החזירו לי הגט, אִי מִשּׁוּם סִימָנָא אַהֲדְרוּהּ, וְקָסְבְרֵי סִימָנִים דְּאוֹרַיְיתָא – האם מחמת הסימן שיש לי בו, ומשום שסוברים שסימנים דאורייתא, אִי מִשּׁוּם טְבִיעוּת עֵינָא – או מחמת שיש לי בו טביעות עין החזירוהו לי, וְאם כן דַּוְקָא לְצוּרְבָא מִדְּרַבָּנָן – לתלמיד חכם מחזירים גט בטביעות עין משום שמכירו בכך, ואינו משקר, אֲבָל אִינָשׁ בְּעָלְמָא שאינו צורבא מדרבנן, לָא מחזירים לו בטביעות עין מחשש שמשקר ואף לא בסימן שאינו מובהק, שסימנים דרבנן:

שנינו במשנה, גט שנמצא לאלתר כשר, וְאִם פָּסוּל. הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הוא שיעור 'לאלתר': תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ שֶׁלֹּא לְאַלְתַּר – מה נחשב שכבר אינו לאלתר, ואין משיבים את הגט אם עבר זמן זה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שֶׁשָּׁהָה בשיעור כְּדֵי שֶׁתַּעֲבוֹר שַׁיָּרָא וְתִשָּׁרֵה – שתוכל שיירה לעבור במקום שאבד הגט ולחנות שם.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אין הדבר תלוי בשהיית זמן, אלא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָדָם עוֹמֵד וְרוֹאֶה שֶׁלֹּא עָבַר שָׁם אָדָם חוץ מהשליח, עד שמצאו את הגט. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שצריך שיהא אדם עומד ורואה שֶׁלֹּא שָׁהָה אָדָם שָׁם מאז שעבר שם השליח עד שמצאו את הגט.

רַבִּי אוֹמֵר, ששיערו חכמים שאם שהה עד כְּדֵי זמן שאפשר לִכְתּוֹב אֶת הַגֵּט, שוב אינו לאלתר. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, ששיערו חכמים את הדבר, שאם שהה כְּדֵי לִקְרוֹתוֹ – לקרוא את הגט, שוב אינו לאלתר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, ששיערו חכמים את הדבר, שאם שהה כְּדֵי לִכּוֹתְבוֹ וְלִקְרוֹתוֹ לגט, שוב אינו לאלתר.

ומוסיפה הברייתא, וַאֲפִילּוּ שָׁהָה אחר זמן זה, וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנִין מובהקים, מְעִידִים עָלָיו לומר שמזה נפל, ומפרשת הגמרא שסימנים היינו דְּאָמְרֵי נֶקֶב יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית, שסימן מובהק הוא. ומוסיפה הברייתא, וְאֵין מְעִידִין עַל ידי סִימָנֵי הַגּוּף, ומפרשת הגמרא שסימני הגוף היינו דְּאָמְרֵי שהגט אָרוּךְ וְגוּץ – ארוך או קצר משום שסימנים אלו אינם סימנים כלל, כיון שיש הרבה גיטין כאלו.

ואם מְצָאוֹ קָשׁוּר בְּכִיס, או שמצאו קשור בְּאַרְנָקִי וּבְטַבַּעַת, והוא מכיר את הכיס והארנקי

בכוח התורה לפעול שינוי, ועד למציאות חדשה בעולם

משיחת שבת פרשת קרח, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ בֵּין כֵּלָיו הנמצאים בביתו, כל שיש בו סימן מובהק, **אֲפִילּוּ** אם מצאו **לִזְמַן מְרוּבֶּה, כָּשֵׁר.**

לעיל הביאה הגמרא מחלוקת מהו שיעור לאלתר. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים הלכה כמי:

אִיתְּמַר, רַב יְהוּדָה אָמַר בשם **שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה** שלאלתר היינו כל **שֶׁלֹּא שָׁהָה אָדָם שָׁם** במקום שעבר השליח עם הגט, והיינו כיש אומרים. ואילו **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר** בשם **רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה** שלאלתר היינו כל **שֶׁלֹּא עָבַר אָדָם שָׁם** במקום שעבר השליח, והיינו כרבי שמעון בן אלעזר.

מקשה הגמרא, מדוע אומר כל אחד מהו לאלתר, **לֵימָא מַר** – שיאמר רב יהודה, **הֲלָכָה כְּמַר** – כיש אומרים, **וּמַר** – ורבה בר בר חנה, יאמר **שהֲלָכָה כְּמַר** – כרבי שמעון בן אלעזר. מתרצת הגמרא, שלא נקטו שמות התנאים, **מִשּׁוּם דְּאַפְּכֵי לְהוּ** – שיש תנאים שהחליפו שמות התנאים בברייתא, ואם יאמרו הלכה כתנא זה לא יהיה ידוע לפי איזה גירסא היא, ולכן אמרו זאת בפירוש:

שנינו במשנה, שאם **מְצָאוֹ** לגט **בַּחֲפִיסָה אוֹ בִּדְלוּסְקְמָא** וכו׳ כשר: שואלת הגמרא, **מַאי חֲפִיסָה.** משיבה הגמרא, **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, חֵמֶת קְטַנָּה** – נאד קטן. שואלת הגמרא, **מַאי דְּלוּסְקְמָא.** ומשיבה, **טְלִיקָא דְּסָבֵי** – שק שהזקנים שומרים בו חפציהם:

משנה

משנתינו מבארת ששליח המביא גט ממדינת הים, אין צריך לחשוש שמא מת הבעל ובטלה שליחותו, אלא מעמידים הבעל בחזקת חי. ואגב זה מבארת עוד אופנים בהם אין לחוש שמא מת. שליח **הַמֵּבִיא גֵּט** ממדינת הים, **וְהִנִּיחוֹ** לבעל **זָקֵן אוֹ חוֹלֶה,** אינו חושש שמא מת ובטלה שליחותו מחמת שהמשלח אינו יכול לגרש, אלא **נוֹתֵן לָהּ** הגט **בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – הבעל, **קַיָּים,** שמעמידים אותו בחזקת חי. וכן, **בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכֹהֵן,** שאוכלת בתרומה בזמן שנשואה לו, ואין לה בנים ממנו, **וְהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם,** ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת, אלא **אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – בעלה **קַיָּים.**

וכן, **הַשּׁוֹלֵחַ** קרבן **חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם,** שאין להקריבו אלא אם השולח חי, אין חוששים שמא מת, אלא **מַקְרִיבִין אוֹתָהּ** – את החטאת **בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – השולח **קַיָּים:**

גמרא

שנינו במשנה, ששליח המביא גט והניח את הבעל זקן, מעמידים אותו בחזקת חי. הגמרא מבארת באיזה אופן חוששים שמא מת: **אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ** שמוסר השליח את הגט לאשה בחזקת שבעלה חי, **אֶלָּא** אם הניחו **זָקֵן** שעבר גיל ששים אך **שֶׁלֹּא הִגִּיעַ** עדיין **לִגְבוּרוֹת** – שמונים שנה, **וְחוֹלֶה,** משום **שֶׁרוֹב חוֹלִים** עומדים **לְחַיִּים, אֲבָל** אם הניחו **זָקֵן שֶׁהִגִּיעַ לִגְבוּרוֹת** – שמונים ואחת שנה, **וְחולה** שהוא **גּוֹסֵס,** כיון **שֶׁרוֹב גּוֹסְסִין** עומדים **לְמִיתָה, לֹא** – נעמידנו בחזקת שהוא קיים.

מקשה הגמרא, **אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵּי** לרבא, שנינו בברייתא, שליח **הַמֵּבִיא גֵּט** ממדינת הים, **וְהִנִּיחוֹ** לבעל **זָקֵן, אֲפִילּוּ** היה **בֶּן מֵאָה שָׁנָה, נוֹתֵן לָהּ** הגט **בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – הבעל **קַיָּים,** ולא כרבא האומר עד שמונים שנה. מסיקה הגמרא, **תְּיוּבְתָּא** – אכן קשה לרבא.

הגמרא מביאה תירוץ לדברי רבא, **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה לומר, שבהגיע לשמונים יש לחוש שמא מת, מכל מקום כשעבר זמן זה, והגיע לתשעים או למאה שנה, אין לחוש שמא מת, **שכֵּיוָן דְּאִיפְּלִיג** – נחלק מדרך שאר בני אדם, שרגילים למות מוקדם יותר, **אִיפְּלִיג** – ושוב אין לחוש שמא מת, ואפילו עבר זמן רב מששלחו.

הגמרא מקשה סתירה מברייתא על דין זה שבמשנה: **רָמֵי לֵיהּ** – הקשה לו **אַבַּיֵּי לְרַבָּה, תְּנַן,** שליח **הַמֵּבִיא גֵּט** ממדינת הים **וְהִנִּיחוֹ** לבעל **זָקֵן אוֹ חוֹלֶה,** אינו חושש שמא מת, אלא **נוֹתֵן לָהּ** הגט **בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – הבעל **קַיָּים. וּרְמִינְהוּ** – ואקשה, ששנינו בברייתא, בת ישראל הנשואה לכהן ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום, ותיזקק אשתו לחליצה, נותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, **הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ,** אך הגירושין יחולו **שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם לְמִיתָתוֹ, אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד,** שמא ימות בעוד שעה, ונמצא שגרושה היא מעכשיו, ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות, ומדוע במשנתינו אין חוששים שמא מת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **תְּרוּמָה אַגִּיטִּין קָא רָמִית** – וכי אתה מקשה מתרומה על גיטין, הרי **בִּתְרוּמָה אֶפְשָׁר** לה בלא זה, שיכולה לאכול חולין, ולכן יש להחמיר שמא ימות בעוד שעה, אך **גֵּט לֹא אֶפְשָׁר** להחמיר ולחשוש לכך, שאם נחוש לא יוכל אדם לשלוח גט לאשתו ממדינת הים, וישארו עגונות.

מקשה הגמרא, אמנם חלקת בין תרומה לגט, אך **וְרָמֵי תְּרוּמָה אַתְּרוּמָה** – אקשה סתירה מתרומה לתרומה, שבמשנתינו **תְּנַן, בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכֹהֵן,** שאוכלת בתרומה כשנשואה לו, **וְהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם** ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת, אלא **אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא** – בעלה **קַיָּים. וּרְמִינְהוּ** – ואקשה סתירה מהברייתא, ששנינו, בת ישראל הנשואה לכהן ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום, ותיזקק אשתו לחליצה, ונותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, **הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ** אך לא יחולו הגירושין כעת, אלא **שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ, אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד** שמא ימות בעוד שעה, ונמצא שהיא גרושה מעכשיו ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות, ומדוע במשנתינו אין חוששים שמא מת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יִצְחָק,** באמת מעמידים אותו בחזקת חי, אך **שַׁאנִי הָתָם** – שונה שם הברייתא שמדברת במגרשה שעה אחת קודם מיתתו, **שֶׁהֲרֵי אֲסָרָהּ עָלָיו** כבר מחיים **שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ,** ואף טרם שמת נאסרת בתרומה, ואין האיסור לאכול בתרומה סותר את חזקת החי שלו, אך במשנתינו שאינה נאסרת אלא אם מת, מעמידים אותו בחזקת חי, ומותרת לאכול בתרומה.

מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא,** הלא אם נתן לה גט שיחול שעה אחת קודם מיתתו, מה שנאסרת בתרומה הוא מחשש שמא ימות הבעל, **וּמִמַּאי דְּאִיהוּ מָיֵית בְּרֵישָׁא** – מאין שהוא ימות ראשון ותיאסר באכילת תרומה שעה אחת קודם מיתתו, **דִּלְמָא אִיהִי מָיְיתָא בְּרֵישָׁא** – שמא היא תמות ראשונה ולעולם לא תיאסר בתרומה, ועל כרחך שהטעם שנאסרת הוא מחשש שמא ימות בעלה תחילה, הרי שחוששים למיתה.

ולכן דוחה הגמרא את תירוצו של רב אדא בריה דרב יצחק, ומתרצת תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵּי, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא, **רַבִּי מֵאִיר** היא, **דְּלֹא חָיֵישׁ לְמִיתָה** – שאינו חושש לשמא ימות, **וְהָא** – המשנה, **רַבִּי יְהוּדָה** היא **דְּחָיֵישׁ לְמִיתָה** – שחושש לשמא ימות. ומצינו שנחלקו בזה, **דִּתְנַן, הַלּוֹקֵחַ** מאה לוגין **יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים** שגירי אמת הם וקרקע שבבעלותם נשארת בקדושת ארץ ישראל, והיה זה קודם שגזרו על יינם, וחשודים שלא להפריש תרומות ומעשרות, ורוצה לשתות היין אך אין לו כלי להפריש לתוכו את התרומות והמעשרות, **אוֹמֵר, שְׁנֵי לוּגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** כשיזדמן לי כלי, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה** גדולה, **עֲשָׂרָה** שאני עתיד להפריש, הרי הן **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תִּשְׁעָה** שאני עתיד להפריש, הרי הן **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמֵיחֵל** – מחלל קדושת מעשר שני על מעות, **וְשׁוֹתֶה** את היין **מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.** אך **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין** לעשות כך, שסוברים שיש לחוש שתישבר החבית ולא יתקיים תנאו, ונמצא שותה טבל, ורבי מאיר אינו חושש. ואף כאן נחלקו המשנה והברייתא אם יש לחוש שמא ימות הבעל, לתנא של המשנה אין לחוש, ולכן נותן לה הגט בחזקת שהוא חי, והתנא של הברייתא חושש, ולכן אוסר לה לאכול בתרומה שמא ימות הבעל תוך שעה, וכבר מעכשיו גרושה היא ואסורה בתרומה.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף ליישב סתירת המשנה והברייתא. **רָבָא אָמַר,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בין כליו — בביתו. **לימא** — רב יהודה: הלכה כיש אומרים, ולימא רבה: הלכה כרבי שמעון. למה חזרו להזכיר את הדברים ולפרשן? **ומשני: משום דאפכי להו** — אית תנאי דמפכי דרבי שמעון ליש אומרים ויש אומרים לרבי שמעון, הלכך אם לא הזכירו אלא שם החכמים — לא הוי ידעי אהייא מתרי לישני קיימי. **חמת** = בולזול"א בלע"ז, והיא של עור. **טליקא** = טשק"א בלע"ז.

משנה **נותנו לה בחזקת שהוא קיים** — ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו. ומדאורייתא נפקא לן ב"הכל שוחטין" (חולין י,ב): העמד דבר על חזקתו. **מקריבין אותה** — ולא חיישינן שמא מתו בעליה ולמיתה אזלא. **גמרא** לגבורות — שמונים שנה, לישנא דקרא (תהלים צ). וחולה — "או חולה" דמתניתין — דוקא חולה, ולא גוסס. **כיון דאיפליג** — משאר דרך כל הארץ, שהאריך ימים עד מאה שנה. **איפליג** — ואינו כשאר האדם להיות קרוב למות. אבל בן שמונים ואחת או יותר, עד תשעים — קרוב למות הוא. **אסורה לאכול** — בת ישראל הנשואה לכהן שאוכלת בשבילו — אסורה מיד, דכל שעתא חיישינן: עכשיו ימות. אלמא: חיישינן למיתה. **תרומה אפשר** — להיות ניזונת בחולין. **גט לא אפשר** — למיחש למיתה, דאי חיישת — אין לך שולח גט לאשתו, והן עגונות. **שאני התם שהרי אסרה שעה אחת קודם למיתתו** — לעולם לא חיישינן למיתה. ושאני הכא, שהרי אסרה מחיים שעה אחת קודם מיתתו, וכל שעתא איכא לספוקי בההיא שעתא שעתידה ליאסר. ושינויא דחיקא הוא. והיינו דפריך ליה: ואי לאו דחיישינן למיתה — ממאי דהוי גיטא, דלעולם הוא מיית ברישא ונאסרה מחיים? דלמא היא מייתא ברישא, ולא יבא לכלל גט לעולם! **אלא אמר אביי** — האי תנא ודאי חייש למיתה, ולא קשיא: מתניתין דהכא — רבי מאיר היא, דלא חייש לבקיעת הנוד.

אוסרין — שמא יבקע הנוד.

שמא

אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ בֵּין כֵּלָיו, אֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה - כָּשֵׁר. אֵיתֵּמַר: רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה: שֶׁלֹּא שָׁהָה אָדָם שָׁם. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה: שֶׁלֹּא עָבַר אָדָם שָׁם. לֵימָא מָר הֲלָכָה כְּמָר, וּמָר הֲלָכָה כְּמָר! - מִשּׁוּם דְּאַפְכִּי לְהוּ. "מְצָאוֹ בַּחֲפֵיסָה אוֹ בִּדְלוּסְקְמָא". מַאי חֲפֵיסָה? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: חֵמֶת קְטַנָּה. מַאי דְּלוּסְקְמָא? טְלִיקָא דְּסָבֵי. **מִשְׁנָה** הַמֵּבִיא גֵּט, וְהִנִּיחוֹ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - נוֹתֵן לָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכֹהֵן, וְהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם - מַקְרִיבִין אוֹתָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. **גְּמָרָא** אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא זָקֵן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִגְבוּרוֹת, וְחוֹלֶה - שֶׁרוֹב חוֹלִים לְחַיִּים, אֲבָל זָקֵן שֶׁהִגִּיעַ לִגְבוּרוֹת, וְגוֹסֵס, שֶׁרוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה - לֹא. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: הַמֵּבִיא גֵּט וְהִנִּיחוֹ זָקֵן, אֲפִילּוּ בֶּן מֵאָה שָׁנָה - נוֹתֵן לָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם! תִּיוּבְתָּא. וְאִי בְּעֵית אֵימָא: כֵּיוָן דְּאִיפְלִיג - אִיפְלִיג. רְמִי לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה, תְּנַן: הַמֵּבִיא גֵּט, וְהִנִּיחוֹ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - נוֹתֵן לָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם; וּרְמִינְהוּ: "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם לְמִיתָתוֹ" - אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד! - אֲמַר לֵיהּ: תְּרוּמָה אַגִּיטִּין קָא רָמֵית? תְּרוּמָה אֶפְשָׁר, גֵּט לָא אֶפְשָׁר. וּרְמִי תְּרוּמָה אַתְּרוּמָה; תְּנַן: בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכֹהֵן, וְהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם; וּרְמִינְהוּ: "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ" - אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד! אֲמַר רַב אַדָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יִצְחָק: שָׁאנֵי הָתָם, שֶׁהֲרֵי אֲסָרָהּ עָלָיו שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּאִיהוּ מָיֵית בְּרִישָׁא? דִּלְמָא אִיהִי מָיְיתָא בְּרִישָׁא! אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי, לָא קַשְׁיָא: הָא - רַבִּי מֵאִיר דְּלָא חָיֵישׁ לְמִיתָה, הָא - רַבִּי יְהוּדָה דְּחָיֵישׁ לְמִיתָה; דְּתַנְּן: הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים, אוֹמֵר: שְׁנֵי לוּגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ חֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תִּשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמֵיחֵל וְשׁוֹתֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין. רָבָא אָמַר:

שמא

תוספות

אוֹ שמצאו בין כליו – פירוש: בביתו. אף על גב דרבים מצויין בביתו, ואם היא נמצאת בקרקע – היה לחוש ליוסף בן שמעון אחר, אבל בין כליו – ליכא למיחש שמא הביאו אחר אלא הוא. **מצאו** בחפיסה או בדלוסקמא ומכירו כשר – כשמצאו הוא עצמו איירי, מדסמכינן אהכרתו. ואף על גב דלאו צורבא מדרבנן הוא – נאמן, במיגו, דאי בעי אמר: לא אבדתי. דכולי עלמא אית להו טביעות עינא, כדפירשנו לעיל. ומכירו – אחפיסה ואדלוסקמא קאי, ואף על פי שאינו מכיר את הגט. דאי מכיר את הגט – למה לי שמצאו בחפיסה? ואם תאמר: וניחוש לשאלה, כדאמרינן בפרק בתרא דיבמות (קכ,ב)! ויש לומר: דקים ליה בנפשיה שלא השאילה לשום אדם. אי נמי: ביודע שבחפיסה או בדלוסקמא איבדו. ומכל מקום צריך שיהא מכיר חפיסה או דלוסקמא בטביעות עינא, דמה שיודע שבחפיסה או בדלוסקמא איבדו – אין זה סימן. והא דתנן בפרק קמא דבבא מציעא (כ,א): מצא בחפיסה או בדלוסקמא תכריך של שטרות או אגודה של שטרות כו' – התם מיירי שנותן סימן בחפיסה או בדלוסקמא עצמו, ועל ידו מחזיר לו מה שבתוכו, ולא חיישינן לשאלה לענין ממון. אבל מה שאומר שאבדה בדלוסקמא – לא הוי סימן, דדרך להניח שטרות בדלוסקמא, כדתניא בתוספתא: עשר דלוסקמאות שטרות מסרתי לך. ואפילו הוי סימן – סימן מובהק להחזיר הגט לא הוי. והא דאמר ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כח,א): הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה – יתנן לו, דמידע ידעה דכל דאית ליה בחפיסה מנח ליה. אפילו תימצי לומר דיתנן לו לגרש בו קאמר – לא משום דחשיב סימן מובהק. דהתם מיירי בשלא הוחזק יוסף בן שמעון אחר, ואותו הגט ודאי נכתב לשמו, אלא שאין ידוע אם נפל מן הבעל או מן האשה. אי נמי: ומכירו – פירוש: או מכירו. ויש ספרים דגרסי בהדיא "או מכירו". והכי פירושו: מצאו בחפיסה או בדלוסקמא, וידוע שהוא שלו, וגם שבתוכה איבדו, אף על פי שאינו מכיר הגט. או מכירו – שמכיר הגט אפילו בלא חפיסה. ויש ספרים דגרסי: אם מכירו. הכי פירושו: מצאו בחפיסה, ויודע שלא בתוכה איבדו, ואינו שלו, ואפילו הכי: אם מכירו – כשר. ולרבותא נקט מצאו בחפיסה. אי נמי: דווקא אם מכירו כשר, אבל מה שהוא יודע שבחפיסה או בדלוסקמא איבדו – אינו מועיל. ולספרים דגרסי "ומכירו" – מצי לפרש כמו "אם מכירו". **והניחו** זקן או חולה כו' – תימה: דבפרק "המפקיד" (בבא מציעא לט,ב) גבי ההיא סבתא דאישתבאי איהי וחדא ברתא, אמרינן: דלמא שכיבא סבתא, דלמא שכיבא ברתא! ואומר רבינו יצחק: דלענין יתמי החמירו טפי למיחש, כדקאמר נמי התם: לא שנא עבוד עיטרא לא שנא לא עבוד – חיישינן, וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא כט,ב) מפלגינן בין עבוד עיטרא ללא עבוד, דאמר: עיטרא קלא אית לה. ועוד: דבשבויות חיישינן טפי למיתה. **תרומה** אפשר – תימה: וכי לא היה יודע המתרע מתניתין דתרומה, ואיכא לאקשויי תרומה אתרומה כדבסמוך? ויש לומר: דכן דרך התלמוד, שאינו חושש, אלא מתרץ קושיא שמקשה לו. **שאני** התם שהרי אסרה עליו שעה אחת מחיים – פירוש: הלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה, דהעמד בעלה בחזקת חי. אבל הכא, אפילו נעמידנו בחזקת חי – אסרה מחיים. ופריך: דלמא איהי מייתא ברישא, ולא תאסר מחיים.

הא רבי מאיר דלא חייש למיתה כו' – השתא דמדמה שמא מת לשמא ימות – לא לגמרי מדמה. דהא רבי מאיר דמוקי מתניתין כותיה ולא חייש לשמא מת אפילו לזמן מרובה, חייש לשמא ימות לזמן מרובה. דתנן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כו,א): ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ומפרש בגמרא: משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין, ודלמא אדמיימב חד מיית אידך, וקא מבטל מצות יבמין. וההיא משנה מוקי לה כרבי מאיר בפרק שני דיבמות (יח,א). ולקמן בפרק בתרא (פה,א) נמי אמר: לבולי עלמא גירות – לא שכיחא, מיתה – שכיחא. ולרבי יהודה נמי דחייש לשמא ימות לאלתר – לא חייש לשמא מת לאלתר. דאם לא כן, אשת כהן שיצא בעלה מפתח ביתו – לא תאכל בתרומה, ולא תאכל כי אם בשעה שרואה בעלה בפניה. אלא ודאי לא מדמה אלא שמא מת לזמן מרובה לשמא ימות לאלתר.

ודהא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

והא בעי סמיכה – אף על גב דסמיכה לא מעבבא, מכל מקום אין לעשות בלא סמיכה לבתחלה. וכן פריך בפרק "התערובות" (זבחים עד,ב) אהא דתנן התם: קדשים בקדשים – יקרב לשם מי שהוא, והא בעינא סמיכה! ומשני: בקרבן נשים. וכן בפסחים פרק "האשה" (פט,א) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחידום ונמצא יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח שני, אף על פי שיכולים להביא ולהתנות במותר הפסח – אפילו הכי פטורין, משום דפסח לא בעי סמיכה, ומותר פסח בעי סמיכה. ולא אמרינן יעשו בלא סמיכה, דלכתחלה אין לעשות בלא סמיכה, כדפרישית. וקשה: דבפרק "תמיד נשחט" (שם סב,א) אמרינן דכל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהם, ולא קפיד אסמיכה! וליכא למימר דסמיך אבראי, דבפרק "כל הפסולין" (זבחים לג,א) מסקינן דתכף לסמיכה שחיטה דאורייתא. ואפילו למאן דאמר ביאה במקצת לא שמיה ביאה – ליכא למימר אפשר דמעייל ידיה וסמיך, דהא בפרק "כל הפסולין" (שם) אמרינן: כל הסומך – ראשו ורובו הוא מכניס, דכל כחו בעינן. וליכא לאוקמי בעוף – דעוף לאו זבח הוא. ובבכור ומעשר נמי ליכא לאוקמי – דהא "כל הזבחים" קאמר. ולא בקרבן נשים – משום ערל! ויש לומר: דהכא, כיון שיכול לקיים מצות סמיכה שיביאנו הוא עצמו – אין לו לעשות בלא סמיכה. וכן בפרק "התערובות" (שם עד,ב) יש לו תקנה ברעייה. דהכי נמי מפליג התם גבי אשם – משום דאית ליה תקנה ברעייה. ובפרק "האשה" נמי, כיון שהוא ספק, דשמא פטור הוא – לא עשו חכמים תקנה, דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה. אבל ערל וטמא – מיירי בגון שאין לו תקנה להמתין, בגון שמתו אחיו מחמת מילה, דאי אפשר לימול בשום ענין. וטמא – בגון זב ומצורע, שאין רפואתו תלויה בעצמו. אי נמי: בגון שהיה עובר ב"בל תאחר" אם היה ממתין. וכן ההיא דתנן בשקלים (פרק ז משנה ד) ומייתי לה בפרק שני דקדושין (נדה,א): בהמה שנמצאת בין ירושלים למגדל עדר, זכרים – עולות, נקבות – זבחי שלמים. התם נמי אין תקנה אחרת לאותם קרבנות, אלא שיקריב בלא סמיכה. וכן יורש שמביא קרבן אביו אף על פי שאינו סומך. ואם תאמר: והא דתנן בפרק "דם שחיטה" (כריתות כג,א): ושניהם מביאים חטאת אחת, ובפרק "שני נזירים" (נזיר נז,א) שמביאים קרבן אחד בתנאי, אלמא מייתי קרבן בלא סמיכה, כדי לפטור עצמו, מאי שנא מההיא דפרק "האשה"? ויש לומר: דודאי תקנו חכמים שמביאים קרבן אחד מספק בלא סמיכה כדי לפטור עצמו, אבל להביא קרבן ודאי, כגון מותר הפסח – לא התירו חכמים להביאו בלא סמיכה כדי לפטור את עצמו. ואם תאמר: בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סב,ב) אמרינן: השולח קרבנותיו ממדינת הים – כהן מניף על ידו. והיכי עביד הכי? והא בעי סמיכה? דמדקתני מניף – משמע דאיירי בשלמים, ובקרבן נשים ליכא לאוקמי – דהא תנא ליה רישא "והאשה כהן מניף על ידה, ודחקן לאוקמי בערל וטמא"! ויש לומר: דמיירי ביורש, וכרבי יהודה, דאמר: יורש אינו סומך. והכא דלא משני ביורש – משום דחטאת תנן, וב"התערובות" (זבחים ע,ב) תנן: כל הזבחים – דמשמע אפילו חטאת. ואם תאמר: ערל וטמא וכל הנהו דאין ראויין לסמוך, נהי דסמיכה לא מעבבא – נימא: כל שאינו ראוי לבילה – בילה מעכבת בו! ויש לומר: מדדרשינן בתורת כהנים (ויקרא טו): "וכי יטהר הזב מזובו" – ולא מנגעו, שמע מינה דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי. ועוד: מדממעטינן בפרק קמא דחגיגה (ד,ב) טמא מראיה מ"ובאת שמה" "והבאתם שמה" כל שישנו בביאה – ישנו בהבאה, שמע מינה דשאר קרבנות משלח, ולא חיישינן שיהא ראוי לסמיכה.

אבל חטאת לא ליעול חולין לעזרה – ואם תאמר: והלא חטאת העוף באה על הספק, דדאמרינן בפרק בתרא דנדה (ע,א)! ויש לומר: דאדם עצמו בדין הוא שמביא על הספק, כדי לפטור עצמו. אבל הכא, לשליח – אין להביא חולין לעזרה מספק.

פורסי שנמג – פירש רבינו חננאל: דיין גדול שלהם. **וקתני** ישיאו את אשתו – מהא דקתני קומנטריסין של גוים אל ישיאו את אשתו, ורב יוסף קאמר דמיקטל קטלי ליה – לא מצי לאקשויי, דאיכא לאוקמי לברייתא מיקמי דליחתם פורסי שנמג. ועוד אומר רבינו יצחק: דדלמא הא דגוי מסיח לפי תומו כשר לעדות אשה – היינו בשמעיד שכבר מת, דלא טעי בין מת ללא מת. אבל יצא למות או ליהרג – לא מהימן.

אבל

רש"י

שמא מת לא חיישינן — דאוקמינן אחזקה שהניחו חי. וגבי כהן שהלך למדינת הים, כיון שלא גירשה — אינה נאסרת אלא אם כן מת. אבל זו, שנותן לה גט על מנת שיחול שעה אחת קודם למיתתו — לשמא ימות מיד ודאי חיישינן, דלא מרע לה לחזקה בהכי. **והא נוד** — לדידך, דבעית לאוקמי לדברי הכל, והא נוד דהאי דאסרי ליה לשתות — משום שמא ימות הוא, ופליג רבי מאיר, ואמר: לא חיישינן! **ערביך ערבא צריך** — שמא השומר עצמו יפשע. **שמא מת לא חיישינן** — ומתניתין דברי הכל, ובריתא ד"הרי זה גיטך" — תנאי היא, פלוגתא דרבי מאיר וחבריו. **והא בעינא סמיכה** — ותניא בתורת כהנים: ידו — ולא יד בנו, ידו — ולא יד שלוחו. **בקרבן נשים** — אשה ששגגה בברת, ושלחה חטאתה. דגבי סמיכה תניא (קדושין לו,א): "דבר אל בני ישראל וסמך" — בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות. **וצריכא** — למיתני תלתא בבי במתניתין בחזקת שהוא קיים. דיומנין דלא **אפשר** — שהיא עניה, וצריכה פרנסה, ותטול תרומה בבית הגרנות. **משנה** כרקום — "מצור" מתרגמינן: ברקומין (דברים כ). **המוטרפת** — ועדיין לא טבעה. לידין — בדיני נפשות. חומרי חיים כו' — כדמפרש ואזיל. **בת ישראל לכהן** — חומרי מתים. **בת כהן לישראל** — חומרי חיים, ולא תאכל בתרומת אביה. **גמרא לא שנו** — דיוצא ליהרג נותנין עליו חומרי חיים. **אלא בבית דין של ישראל** — שלאחר גמר דין זימנין דחזו ליה זכותא ומחזירין אותו, כדאמרינן ב"גמר הדין" (סנהדרין מב,ב): הסוס רץ ומעמידו. **פורסי שנמג** — לשון פרסי הוא: פסק דין. **כל מקום כו'** — רישא הכי איתא: מי שנגמר דינו וברח כו', בפרק קמא דמכות (ז,א). **הרי זה יהרג** — אלמא: לא אמרינן שמא מצאו לו זכות אחרי כן, שמע מינה לא שביחא, ולא מספקינן בהכי. **איש פלוני מת** — בבית דין מיתת עצמו, כגון מי שלקה ושנה בבית דין בונסין אותו לביפה. **נהרג** — אחד מארבע מיתות, וגבי גוים, מת — כמו לקמוניא חלילא דקטיעא בר שלום במסכת עבודה זרה (י,ב). קומנטריסין — ממונין ליהרג. **אמאי אל ישיאו אשתו** — הא קיימא לן בפרק בתרא דיבמות (קכא,ב): גוי מסיח לפי תומו — כשר לעדות אשה! **וקתני** — גבי ישראל ישיאו, וקשיא לרב יוסף. **דלא שייכי בה** — שאינה תפארת להם. **דשייכי בה** — כי הכא, שמתפארים שהרגו בדין. **עבידי לשקר** — ולומר: נהרג, ואף על פי שלא ראוהו אלא יוצא לידון. **לא שנו** — דנותנין עליו חומרי חיים, אלא בדיני גוים דשקלי שוחדא.

תו

שֶׁמָּא מֵת, לֹא חַיְישִׁינָן, שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שֶׁמָּא יָמוּת בעתיד, חַיְישִׁינָן שאין לאדם חזקה שלא ימות, ולכן במשנתינו אוכלת בתרומה בחזקת שהוא חי, אך בברייתא אסורה לאכול תרומה, שיש לחוש שמא ימות.

מקשה הגמרא, אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה לְרָבָא, מנין שהכל מודים שיש לחשוש שמא ימות, וְהָא נוֹד – והרי בלוקח נוד יין מבין הכותים, שלרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסור לשתות ממנו קודם שיפריש תרומות ומעשרות, שמא יבקע הנוד, דִּכְשֶׁמָּא יָמוּת הוּא –שדומה לשמא ימות, וּפְלִיגֵי – ונחלקו בזה, שרבי מאיר סובר שאין לחוש לשמא יבקע הנוד, ואם כן אף לשמא ימות לא יחשוש.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּסְקַרְתָּא, שַׁאנִי נוֹד – שונה נוד, משום דְּאֶפְשָׁר דְּמָסַר לֵיהּ לְשׁוֹמֵר את הנוד שישמור עליו שלא יפקע, ולכן אין רבי מאיר חושש לבקיעת הנוד, אך לאדם אין שמירה שלא ימות, ולכן מודה הוא באדם שיש לחוש למיתה, ואסורה לאכול בתרומה מיד.

מקשה הגמרא, מַתְקִיף לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, מדוע נסמוך על שומר, הרי עַרְבָיךְ עַרְבָא צָרִיךְ – השומר שערב לך שלא ישבר הנוד הוא עצמו צריך ערב שישגיח עליו שלא יפשע בשמירתו.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא אָמַר רָבָא, שֶׁמָּא מֵת לדעת הכל לֹא חַיְישִׁינָן שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שֶׁמָּא יָמוּת בעתיד, תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא, לרבי מאיר אין חוששים שמא ימות, ומשנתינו לדעת הכל מותרת בתרומה, אך הברייתא היא כרבי יהודה שחושש שמא ימות, ולכן אסורה האשה בתרומה:

שנינו במשנה, הַשּׁוֹלֵחַ קרבן חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם וְכוּ' מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים: מקשה הגמרא, מדוע מקריב את חטאתו, וְהָא בְּעִינָא סְמִיכָה של בעל הקרבן על קרבנו לפני שחיטה, ואין השליח יכול לסמוך. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יוֹסֵף, משנתינו עוסקת, בְּקָרְבַּן נָשִׁים, שאינן סומכות. הגמרא מביאה תירוץ נוסף, רַב פָּפָּא אָמַר, אף בקרבן של אנשים אפשר שמדובר בְּחַטַּאת הָעוֹף שאינה צריכה סמיכה.

שנינו במשנתינו שלשה אופנים שמעמידים אדם בחזקת חי. הגמרא מבארת מדוע אין משנתינו מסתפקת בדוגמא אחת:

וּצְרִיכָא – והוצרכה המשנה לשנות בשלשה אופנים, דְּאִי אַשְׁמוּעִינָן – שאם היה התנא משמיענו רק בשליח המביא גֵּט ממדינת הים, היינו אומרים שרק בגט הקילו להעמיד את הבעל בחזקת חי, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר – שלא יוכל אדם לשלוח גט לאשתו ממדינת הים, וישארו הנשים עגונות, אֲבָל אשת כהן שהלך בעלה למדינת הים, אם נאסור אותה לאכול תְּרוּמָה, כיון דְּאֶפְשָׁר – לה לאכול חולין, אֵימָא, שלֹא הקילו להעמידו בחזקת חי, לכך שנינו שגם לענין תרומה אין חוששים שמת. וְאִי אַשְׁמוּעִינָן – במשנה גם הדין שמותרת בתְּרוּמָה, היינו אומרים שדווקא בתרומה הקילו כך משום דְּזִמְנִין [–שפעמים] דְּלֹא אֶפְשָׁר לה לאכול חולין, כגון שהיא ענייה, לכך הקילו להעמידו בחזקת חי, אֲבָל השולח חַטַּאת הָעוֹף ממדינת הים, אין להקל בזה, אלא מִסְּפֵיקָא שמא מת, לא נקריב את קרבנו, שלֹא לֵיעוּל [–לא להכניס] חוּלִּין לָעֲזָרָה, לכן צְרִיכָא – הוצרכה המשנה להשמיענו את שלשת האופנים, שבכולם מעמידים אותו בחזקת חי:

משנה

משנתינו מבארת היכן אין מעמידים אדם בחזקת חי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא לִפְנֵי חֲכָמִים, וְקִיְּימוּ חכמים אֶת דְּבָרָיו להלכה. עַל עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ כַּרְקוֹם שצרו גויים על העיר. וְעַל הַסְּפִינָה הַמּוּטְרֶפֶת בַּיָּם ונוטה להיטבע. וְעַל הַיּוֹצֵא לִידּוֹן בדיני נפשות, אם חייב מיתה או לא, שֶׁהֵן – שכל אלו המסוכנים הם בְּחֶזְקַת קַיָּימִין. אֲבָל עִיר שֶׁכְּבָשָׁהּ כַּרְקוֹם אחר המצור, וּסְפִינָה שֶׁאָבְדָה – שטבעה בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג שנגמר דינו למיתה, ואין יודעים אם מתו, אין מעמידים אותם בחזקת חיים, אלא נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חוּמְרֵי חַיִּים וְחוּמְרֵי מֵתִים, שאם היתה בַּת יִשְׂרָאֵל נשואה לְכֹהֵן שאם מת בעלה אסורה בתרומה, וּבַת כֹּהֵן הנשואה לְיִשְׂרָאֵל שאם מת בעלה אוכלת בתרומה, וכיון שהבעל ספק חי ספק מת לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה שנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים:

גמרא

שנינו במשנה, שמי שנגמר דינו למיתה, נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים. אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁנוּ שאין מחזיקים אותו כמת, אֶלָּא אם נגמר דינו למיתה בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שאפשר שמצאו לו זכות ופטרוהו, אֲבָל אם נגמר דינו בְּבֵית דִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אין נותנים עליו חומרי חיים, שכֵּיוָן דְּגָמִיר לֵיהּ דִּינָא לִקְטָלָא, מִיקְטַל קָטְלֵי לֵיהּ – כיון שנגמר דינו למיתה, הורגים אותו מיד, ואין לחשוש שמא חזרו בהם.

מקשה הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לרב יוסף, והרי בבֵּית דִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נַמִּי יש לחשוש שמא לא הרגוהו, דִּמְקַבְּלֵי שׁוּחְדָּא – שמקבלי שוחד הם, ושמא שיחדום ושחררוהו.

מתרצת הגמרא אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, כִּי שָׁקְלֵי –לוקחים הם שוחד מִקַּמֵּי דְּלִחְתּוּם פּוּרְסֵי שְׁנַמַּג – לפני שנחתם גזר הדין, אך לְבָתַר דְּמִיחְתַּם פּוּרְסֵי שְׁנַמַּג, לֹא שָׁקְלֵי – אינם לוקחים שוחד, ובאופן זה יכול להעיד עליו שמת אף לקולא.

הגמרא מקשה על רב יוסף ממשנה, מֵיתִיבֵי, שנינו במכות (ז.) מי שנגמר דינו להריגה וברח ובא לפני אותו בית דין, אין סותרין את דינו [לדון שוב שמא טעו, אלא הורגין אותו על סמך הדין הקודם], כָּל מָקוֹם – כל בית דין שֶׁיַּעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ בפניהם, מְעִידִין אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ למיתה בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג על פי עדותם, ואין חוששים שמא אחר שנגמר דינו מצאו לו זכות ופטרוהו, ומדוע במשנתינו חוששים שמא מצאו לו זכות ופטרוהו.

מתרצת הגמרא, דִּלְמָא בּוֹרֵחַ שַׁאנִי – שונה דין בורח, שכיון שברח ודאי לא מחפשים לו זכות, אך כשלא ברח, על אף שנגמר דינו למיתה, יש לחוש שמא חזרו ומצאו לו זכות.

הגמרא מקשה על רב יוסף עוד קושיה מברייתא. תָּא שְׁמַע, אם עד מעיד ששָׁמַע מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת – שעבר ג' פעמים עבירה שחייבים עליה מלקות, אם חזר ועבר, מכניסים אותו למקום דחוק ומאכילים אותו שעורים עד שכריסו נבקעת ומת (סנהדרין פא:). או ששמע שאומרים, אִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג שנתחייב מיתת בית דין, יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, אך אם שמע מִקּוּמַנְטְרִיסִין [–ממונים להריגה] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שאומרים אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת שהשליכוהו לבית מלא עפר, או שאומרים אִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג בבית דינם, אַל יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ על פי עדות זו.

מבררת הגמרא, מַאי מֵת, וּמַאי נֶהֱרַג, אִילֵימָא [–אם נאמר] שמֵת הכוונה מֵת מַמָּשׁ, וְנֶהֱרַג הכוונה נֶהֱרַג מַמָּשׁ, אם כן דִּכְוָותֵיהּ [–אותו דבר] גַּבֵּי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים ששמע מהם שאותו פלוני מת או נהרג, אַמַּאי – מדוע אַל יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ בעדות זו, הָא קַיְימָא לָן (ביבמות קכא:) דְּכָל שמעיד כמֵסִיחַ לְפִי תּוּמּוֹ – שמספר בלא לדעת שסומכים על דיבורו, אף אם הוא גוי הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי לֵיהּ – האמינו חכמים לעדותו. אֶלָּא לָאו על כרחך מה שמעיד ששמע שפלוני מֵת, הכוונה שיוֹצֵא לָמוּת – שנגזר דינו למיתה, ומה ששמע שפלוני נֶהֱרַג, הכוונה שיוֹצֵא לֵיהָרֵג – שנגזר דינו להריגה, וְקָתָנֵי בברייתא, שאם שמע כך בְּבֵית דִּין יִשְׂרָאֵל מחזיקים אותו כודאי מת ויַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ כאלמנה, ולא כרב יוסף שהיוצא ליהרג בבית דין של ישראל נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

מתרצת הגמרא, לְעוֹלָם מדובר שמעיד ששמע שפלוני מֵת מַמָּשׁ, וְנֶהֱרַג מַמָּשׁ, וּדְקָאָמְרַתְּ להקשות, שאם כן דִּכְוָותֵיהּ [–אותו דבר] גַּבֵּי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – כשמעיד כן בשם בית דין של עובדי כוכבים אַמַּאי

המשך בעמוד 190

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל אם נגמר דינו למיתה בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוא בחזקת מת, שכֵּיוָן דְּנָפַק לֵיהּ דִּינָא לִקְטָלָא, קָטְלֵי לֵיהּ – כיון שנגמר דינו למיתה, הורגים אותו.

מקשה הגמרא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, אף כשנגמר דינו בבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל נַמִּי, אֶפְשָׁר דְּחָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא – יתכן שימצאו לו זכות ויפטרוהו, ומדוע נחזיקהו כמת. מתרצת הגמרא, כִּי חָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא – מתי עשויים למצוא לו זכות, מִקַּמֵּי דְּלִינְמַר דִּינָא קודם שנגמר דינו, אך בָּתַר גְּמַר דִּינָא, תּוּ לֹא חָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא – לא שכיח שימצאו לו זכות, ולכן הוא בחזקת מת.

הגמרא מביאה ראיה לרב יוסף: לֵימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ – האם ניתן לסייע לרב יוסף, ששנינו במכות (ז.) מי שנגמר דינו וברח וכו׳, כָּל מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִדוּ שְׁנַיִם בפני בית דין וְיֹאמְרוּ, מְעִידִים אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ למיתה בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג, ואין חוששים שמא מצאו זכות ופטרוהו, הרי שאין הדבר שכיח. דוחה הגמרא, דִּלְמָא בּוֹרַחַ שֵׁאנִי שהבורח אין מחפשים לו זכות, ורק כשלא ברח יש לחוש שמא חזרו ומצאו לו זכות.

הגמרא מביאה ראיה אחרת לרב יוסף. תָּא שְׁמַע, אם עד מעיד ששָׁמַע מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת מעצמו [כמו שנתבאר לעיל (כח:)], או ששמע מהם, שאִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג שנתחייב מיתת בית דין, יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אך אם שמע מִקּוֹמְנְטְרִיסִים [–ממונים להרוג] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שאומרים אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת, מעצמו [כמו שנתבאר לעיל (כח:)], או שאומרים אִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג בבית דינם, אַל יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ על פי עדות זו.

מבררת הגמרא, מַאי מֵת, וּמַאי נֶהֱרַג, אִילֵימָא [–אם נאמר] שמֵת הכוונה מת מִמָּשׁ, וְנֶהֱרַג מִמָּשׁ, אם כן דִּכְוָותֵיהּ [–אותו דבר] גַּבֵּי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים ששמע מהם שפלוני מת, אַמַּאי – מדוע אַל יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, הָא קָיְימָא לָן (ביבמות קכא:) שכָּל מֵסִיחַ לְפִי תּוּמּוֹ – שמספר בלא לדעת שסומכים על דיבורו, אף אם הוא גוי הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי לֵיהּ – האמינו חכמים לדבריו. אֶלָּא לָאו על כרחך מה ששמע שפלוני מֵת, הכוונה שיוֹצֵא לָמוּת שנגזר דינו למיתה, וְנֶהֱרַג, הכוונה שיוֹצֵא לְיֵהָרֵג שנגזר דינו להריגה, וְקָתָנֵי בברייתא, שאם שמע כך בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מחזיקים אותו כמת וַיַּשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, מוכח כדברי רב יוסף שהיוצא ליהרג בבית דין של ישראל מחזיקים אותו כודאי מת.

דוחה הגמרא, לְעוֹלָם מֵת מִמָּשׁ, וְנֶהֱרַג מִמָּשׁ, ומה שהוקשה, שאם כן דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – כשמעיד כן בשם בית דין שלהם אַמַּאי לֹא משיאים את אשתו, הָא קָיְימָא לָן דְּכָל מֵסִיחַ לְפִי תּוּמּוֹ – אף אם גוי הוא הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי – האמינו חכמים לדבריו, אין זו קושיא, משום שהָנֵי מִילֵּי – מתי האמינוהו, רק בְּמִילְתָא דְּלֹא שַׁיְיכֵי בָּהּ – בדבר שאינם שייכים בו, כגון שאומר סתם שפלוני מת, אֲבָל בְּמִילְתָא דְּשַׁיְיכֵי בָּהּ שנהרג על ידם, עֲבְדֵי לְאַחְזוּקֵי שִׁקְרֵיהוּ – אפשר שרוצים להתפאר שהורגים בבית דינם, ויאמרו על זה שנגמר דינו למיתה, שכבר הרגוהו, ולכך אינם נאמנים.

משנה

משנתינו מבארת באיזה אופן יכול שליח גט למנות שליח אחר להמשיך את השליחות:

שליח הַמֵּבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחָלָה ואינו יכול לגמור שליחותו, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחוֹ לגט בְּיַד שליח אַחֵר, ואינו צריך למנות את השליח השני בבית דין, וְאִם אָמַר לוֹ הבעל טוֹל לִי הֵימֶנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי כשתתן לה הגט, לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ לגט בְּיַד אַחֵר, משום שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ של הבעל שֶׁיְּהֵא פִּקְדּוֹנוֹ – החפץ שצריך לקבל מהאשה בְּיַד אַחֵר שלא שלחו:

גמרא

שנינו במשנה ששליח המביא גט בארץ ישראל, יכול למנות שליח אחר תחתיו, וְאָמַר רַב כַּהֲנָא, בדין זה, חָלָה תְּנַן – מבואר במשנה שזהו רק בשחלה.

שואלת הגמרא, מה מחדש רב כהנא, פְּשִׁיטָא, שהרי חָלָה קָתָנֵי במשנה.

משיבה הגמרא, שהוצרך רב כהנא ללמדנו דמַהוּ דְּתֵימָא [–שמא תאמר] הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלֹא חָלָה יכול לשלוח שליח אחר, וְהַאי דְּקָתָנֵי – ומה שדיברה המשנה בחָלָה, משום דאוֹרְחָא דְּמִילְתָא קָתָנֵי – זהו האופן הרגיל שהשליח ממנה אחר תחתיו רק אם חלה, ואכן אף בלא חלה יכול למנות שליח אחר, קָא מַשְׁמַע לָן רב כהנא, שבדווקא נקטה המשנה חלה.

שואלת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי – כיצד נתמנה השליח הראשון, אִי דְּאָמַר לֵיהּ הבעל כשמינהו, הוֹלֵךְ גט זה לאשתי, ולא אמר לו אתה הולך גט זה, הרי אַף עַל גַּב דְּלֹא חָלָה נַמִּי יכול לשלוח שליח אחר. וְאִי דְּאָמַר לֵיהּ הבעל לשליח אַתְּ הוֹלֵךְ, הרי אֲפִילּוּ אם חָלָה נַמִּי לֹא יכול לשלוח ביד אחר, כיון שהבעל הקפיד שהוא יהיה השליח. וְאִי – ואם נאמר שמשנתינו בשיטת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל היא, הרי גם אם אמר לו ׳הולך׳, אֲפִילּוּ חָלָה נַמִּי לֹא יכול לשלוח את הגט על ידי אחר.

ומוכיחה הגמרא את קושייתה, דְּתַנְיָא, בעל שאמר לשליח הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחוֹ בְּיַד אַחֵר, ואפילו לא חלה. ואם אמר הבעל אַתְּ הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר ואפילו חלה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אמר לו ׳הולך׳ ובין אמר לו ׳את הולך׳, אֵין הַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ אחר, בין חלה ובין לא חלה.

הגמרא מתרצת בשלשה אופנים: אִיבָּעֵית אֵימָא, שמדובר שאמר לו הוֹלֵךְ, והתירה הברייתא למנות שליח אחר רק וְהוּא דְּחָלָה השליח הראשון. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שמדובר שאמר לו אַתְּ הוֹלֵךְ, וְחָלָה שַׁאנִי – שונה הדין בחלה, שיכול לשלוח אחר אף שאמר לו אתה הולך. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, וְחָלָה שַׁאנִי – ושונה הדין בחלה, שאף רבן שמעון בן גמליאל מודה שאם חלה יכול לשלוח שליח אחר, אף אם אמר לו ׳את הולך׳.

הגמרא מקשה, תְּנַן, שליח הַמֵּבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְחָלָה, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחוֹ לגט בְּיַד שליח אַחֵר. וּרְמִינְהוּ – וקשה ממשנה לקמן (סה.), בעל שאָמַר לִשְׁנַיִם תְּנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי מינה אותם להיות עדי חתימה, ועדיין לא נכתב הגט, אוֹ שאמר לִשְׁלֹשָׁה כִּתְבוּ גֵּט וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי, הֲרֵי אֵלּוּ בעצמם יִכְתְּבוּ – יחתמו על הגט, וְיִתְּנוּ לאשה. מדייקת הגמרא, אִינְהוּ אִין – רק הם יכתבו ויתנו, אֲבָל לעשות שָׁלִיחַ לכתוב ולמסור את הגט, לֹא – אינם יכולים, ולא כמו ששנינו במשנתינו שהשליח יכול למנות שליח אחר.

מתרצת הגמרא, אָמַר אַבַּיֵי, הָתָם טַעְמָא מַאי אינם יכולים למנות אחר מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן דְּבַעַל שעליו מוטל לכתוב הגט אלא שאינו יודע לכתוב, ומינה אחרים לעשות זאת ומקפיד שלא ידעו מכך, אך הָכָא – במשנתינו, שמוסר לשליח גט, הַבַּעַל לֹא קָפִיד ששליח זה דווקא ימסור את הגט, לכן יכול הוא לעשות שליח אחר.

הגמרא מביאה עוד תירוץ, רָבָא אָמַר, הטעם ששם אינו יכול לעשות שליח אחר, מִשּׁוּם דְּמִילֵּי נִינְהוּ – שמסר להם רק מילים שממנה אותם לעשות עבורו גט, וּמִילֵּי לֹא מִיתַּסְרָן לְשָׁלִיחַ – ומילים אין בכחן לשוב ולהמסר לשליח אחר, אך במשנתינו שמסר לו גט ממש, יכול למסור את הגט לשליח אחר.

שואלת הגמרא, מַאי בֵּינֵיהוּ – מה בין דברי אביי לדברי רבא. ומשיבה, אִיכָּא בֵּינֵיהוּ לענין מי ששלח שָׁלִיחַ לכתוב שטר מַתָּנָה לאחר, שלנותן אין בזיון, מפני שהמקבל צריך לכתוב השטר, אך

המשך בעמוד 47

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תו לא חזו ליה זכותא — כלומר, לא שכיח, הלכך לא מספקינן בהכי. **משנה המביא גט בארץ ישראל** — שאין צריך לומר "בפני נכתב ונחתם". **משלחו ביד אחר** — ועושה שליח מאליו, ושלא בבית דין. **ואם אמר לו** — בעל לשליח. **טול לי הימנה חפץ פלוני** — כשתתן לה את הגט, לא ישלחנו ביד אחר. **גמרא** **חלה תנן** — דאנינ, והוא הדין לכל אונסין. אבל אי לא אניס — לא ישלחנו ביד אחר. **אי דאמר ליה הולך** — ולא אמר ליה "אתה בעצמך הולך". **ואי** — מתניתין רבי שמעון. **אפילו** — לא אמר ליה "אתה הולך" כי חלה נמי לא. **הרי זה משלחו כו'** — ולא מפליג בין חלה ללא חלה. ועושה שליח אחר, ד"הולך" לא משמע אלא: טָרַח שיבא גט זה לידה. **איבעית אימא** — מתניתין דאמר ליה "הולך", ואפילו הכי בעינן חלה. דברייתא דקתני: הרי זה משלחו — והוא דחלה. **ואיבעית אימא** — מתניתין דאמר ליה "את הולך", וחלה שאני, ובריייתא דקתני: לא ישלחנו — בדלא חלה. וכן נמי כי תוקמא כרבן שמעון — חלה שאני, ורבי שמעון בשלא חלה. **אמר לשנים תנו גט לאשתי** — ולא נתן להם גט — עשאן עדים, ואף על פי שלא אמר להם אתם עצמכם כתבוהו — הרי אלו יכתבו ויתנו, ולא יאמרו לסופר ויכתוב, כדמפרש לקמן. **או לשלשה כתבו גט כו' יכתבו** — הם עצמם, שהרי אמר להם "כתבו". אבל אמר לשלשה "תנו גט לאשתי" — יאמרו לאחרים ויכתבו ויתנו, מפני שעשאן בית דין, ורשאין לעשות שליח. אלמא: אין היחיד עושה שליח. **בזיון דבעל** — שעליו לכתוב את הגט, ואינו רוצה שידעו בו רבים שאינו יודע לכתבו. **הכא** — גבי הולכה. **לא קפיד** — דמאי קפידא איכא. **רבא אמר** — התם היינו טעמא דלא משוו שליח — שלא מסר להם אלא דברים, ואין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר. אבל גט, דאית ביה מששא — חוזר ונמסר. **שליח מתנה** — שאמר בעל הבית לשני עדים: כתבו שטר מתנה לפלוני; אי טעמא דגט משום בזיון הוא — הכא ליכא למימר הכי, שהרי אין עליו לכותבו, דתנן (בבא בתרא קסז,ב): והמקבל נותן את השכר. הלכך, אם ירצו — יאמרו לאחרים ויכתבו. ולמאן דאמר מילי לא מימסרן — הני נמי לא מימסרן. **אמר ריש לקיש כאן שנה רבי** — במשנה זו שנה לנו רבי. **אין השואל כו'** — דהא דתנן: לא ישלחנו ביד אחר — לא משום בטולי שליחות דגיטא נקט לה, דאם שילח ביד אחר — הגט גט. דאף על גב דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר — שליח לגרש מיהא שויה. אלא האי דתנן: לא ישלחנו — לאשמועינן דאין השואל רשאי להשאיל. **זו אפילו תינוקות יודעין אותה** — דאם השאילה לו — לא לצורך אחרים השאילה לו. דאין השואל רשאי להשאיל, ונמצא זה עובר על דעתו ומקניטו. **אלא** — משום שליחות דגט גופיה תנא לא ישלחנו, דאם שלחו ביד אחר — זימנין דגיטא נמי לא הוי גיטא. ולקמן מפרש מאי דזמנין. **אל תגרשה אלא בימין וגרשה בשמאל** — דלא שויה שליח להכי. האי נמי, פעמים ששליחות הגט תלוי בחפץ, ואיכא קפידא לבעל. **דכולי עלמא כו'** — דמדאמר רבי יוחנן: זימנין דגיטא נמי לא הוי — משמע דרוב פעמים הוי גיטא, ואפילו שלחו ביד אחר. **ויהבה ליה חפץ** — לההוא שליח שני. **דכולי עלמא לא פליגי דהוי גיטא** — דאף על גב דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר — שליחות דגיטא לא בטיל, בכל שלחתי גיטא שיכולין לעשות שליח. דאגט לא קפיד בעל לדבר זה, דגט אינו תלוי בחפץ, דאפשר שילך ויטול החפץ וישלח הגט ביד אחר. הלכך, אפילו שינה בחפץ — אין זה שינוי בגט, שהרי קיבל החפץ ואחר כך נתן.

ואזל

תוספות

אבל בבית דין של ישראל כיון דגמר דיניה לקטלא מיקטל קטלי ליה – אף על גב דאמר בסנהדרין (מב,ב) שהיה אחד רוכב על סוס וסודרין בידו, מְצאו לו זכות – היה הלה מניף בסודרין. מכל מקום לא שכיח. **רבן שמעון בן גמליאל** אומר בין כך ובין כך לא ישלחנו ביד אחר – והא דדרשינן (קדושין מא,א) "ושלח" "ושלחה" – מלמד שהשליח עושה שליח – היינו היכא דאין הבעל מקפיד. **משום** בזיון דבעל – פירש בקונטרס: שעליו לכתוב את הגט, ואינו רוצה שידעו רבים שאינו יודע לכותבו. והא דקאמר: יכתבו ויתנו – אגב "יכתבו" נקט "יתנו". אי נמי: על ידי שיאמרו לאחר שיתן ירגיש בדבר שהבעל לא כתבו, ומקפיד גם על הנתינה. ואם תאמר: מאי בזיון איכא? והא תנן (גיטין כב,ב): האשה כותבת את גיטה, אלמא אין על הבעל לכתוב! ויש לומר: דלעולם על הבעל לכתוב, אלא הא קא משמע לן – דאפילו אשה כותבת כשר, דידעת לאקנויי. **ומילי** לא מימסרן לשליח – רבי מאיר ורבי יוסי פליגי לקמן בפרק "והתקבל" (סו,ב) באומר לשלשה "תנו", דקסבר רבי מאיר דעשאן בית דין, ורבי יוסי פליג, דאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים – ילמדו ויכתבו ויתנו לה. אבל באומר לשנים "תנו" או לשלשה "כתבו ותנו" – אפילו רבי מאיר מודה דיכתבו ויתנו, ולא מימסרי לשליח, כדמוכח מתניתין דהתם. והא דקאמר בגמרא: שלחו ליה מבי רב לשמואל: אמר לשנים "כתבו ותנו גט לאשתי" ואמרו לסופר וכתב, וחתמו דן, מהוּ? שלח להו: תצא, והדבר צריך תלמוד. ופריך מהא דאמר שמואל הלכה כרבי יוסי, דאמר מילי לא מימסרן לשליח. הוה מצי למיפרך דבשנים אפילו רבי מאיר מודה דלא מימסרן, אלא ניחא ליה לאקשויי שמואל אדשמואל. ועוד: דהוה מצי למימר דטעמיה דרבי מאיר משום בזיון דבעל, וקסבר שמואל דבכתיבה ליכא בזיון. אבל בחתימה, כשיחתמו אחרים – הוא דאיכא בזיון, דמיפרסמא מילתא בחתימה טפי. ומיהו, הוה מצי למיפרך מדשמואל דהכא, דקסבר טעמא משום מילי, דאמר: מתנה הרי היא כגט. אלא כיון שהיה צריך להביא משמואל דהכא – הכי נמי פריך מאידך דשמואל דהתם.

כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל – אפילו למאן דאמר ב"המפקיד" (בבא מציעא לו,א) שומר שמסר לשומר – פטור, שהרי מסרו לבן דעת, דאין יכול לומר לו: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, נהי דלא מיחייב – מכל מקום לכתחלה אין לו לעשות.

היכא דנפקה לאפיה – נקט הכי משום דמתניתין איירי בחלה השליח הראשון, ולא הגיע לעיר שהאשה שם.

שקול

1 אֲבָל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דְּנָפַק לֵיהּ דִּינָא
2 לְקָטְלָא - קָטְלִי לֵיהּ. - אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: בֵּית דִּין שֶׁל
3 יִשְׂרָאֵל נַמִּי, אֶפְשָׁר דְּחָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא! - כִּי חָזוּ לֵיהּ
4 זְכוּתָא - מִקַּמֵּי דִּלְגַמַּר דִּינָא, בָּתַר גְּמַר דִּינָא - תּוּ
5 לָא חָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא. לֵימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ: כָּל מָקוֹם
6 שֶׁיַּעֲמִדוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ "מְעִידִים אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי
7 שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו"
8 - הָרֵי זֶה יַחֲרֹג! - דִּלְמָא בּוֹרַח שָׁאנֵי. תָּא שְׁמַע: שָׁמַע
9 מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים "אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת",
10 "אִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג" - יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, מִקּוֹמְנְטַרִיסִים
11 שֶׁל גּוֹיִם "אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת" "אִישׁ פְּלוֹנִי נֶהֱרַג" - אַל
12 יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ; מַאי מֵת וּמַאי נֶהֱרַג? אִילֵימָא מֵת
13 מַמָּשׁ, וְנֶהֱרַג מַמָּשׁ - דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי גּוֹיִם אַמַּאי אַל
14 יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ? הָא קַיְּימָא לָן, כָּל מַסִּיחַ לְפִי
15 תּוּמּוֹ הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי לֵיהּ! אֶלָּא לָאו, מֵת - יוֹצֵא
16 לְמוּת, וְנֶהֱרַג - יוֹצֵא לֵיהָרֵג, וְקָתָנֵי: בְּבֵית דִּין שֶׁל
17 יִשְׂרָאֵל יַשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ! - לְעוֹלָם מֵת מַמָּשׁ, וְנֶהֱרַג
18 מַמָּשׁ, דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי גּוֹיִם אַמַּאי לָא? וְהָא קַיְּימָא לָן
19 דְּכָל מַסִּיחַ לְפִי תּוּמּוֹ הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵי! - הָנֵי מִילֵּי
20 בְּמִילְּתָא דְּלָא שָׁיְיכִי בָּהּ, אֲבָל בְּמִילְּתָא דְּשָׁיְיכִי בָּהּ,
21 עָבְדֵי לְאַחֲזוּקֵי שִׁקְרֵיהוּ. **מִשְׁנָה** הַמֵּבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ
22 יִשְׂרָאֵל וְחָלָה - הָרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר, וְאִם אָמַר
23 לוֹ "טוֹל לִי הֵימֶנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי" - לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד
24 אַחֵר, שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיְּהֵא פִּקְדּוֹנוֹ בְּיַד אַחֵר. **גְּמָרָא**
25 אֲמַר רַב כָּהֲנָא: חָלָה תְּנַן. - פְּשִׁיטָא, חָלָה קָתָנֵי! -
26 מַהוּ דְּתִימְּא: הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלָא חָלָה, וְהַאי
27 דְּקָתָנֵי חָלָה - אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא קָתָנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.
28 הֵיכִי דָּמֵי? אִי דַּאֲמַר לֵיהּ "הוֹלֵךְ" - אַף עַל גַּב דְּלָא
29 חָלָה נַמִּי, וְאִי דַּאֲמַר לֵיהּ "אַתְּ הוֹלֵךְ" - אֲפִילּוּ חָלָה
30 נַמִּי לָא, וְאִי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - אֲפִילּוּ חָלָה נַמִּי
31 לָא! דְּתַנְיָא: "הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי" - הָרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ
32 בְּיַד אַחֵר, "אַתְּ הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי" - הָרֵי זֶה לֹא
33 יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּין
34 כָּךְ וּבֵין כָּךְ - אֵין הַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ. - אִיבָּעֵית
35 אֵימָא: "הוֹלֵךְ", וְהוּא דְּחָלָה; וְאִי בָּעֵית אֵימָא: "אַתְּ הוֹלֵךְ", וְחָלָה שָׁאנֵי; וְאִי בָּעֵית אֵימָא:
36 רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, וְחָלָה שָׁאנֵי. תְּנַן: הַמֵּבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְחָלָה - הָרֵי זֶה
37 מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר. וּרְמִינְהוּ: אָמַר לִשְׁנַיִם "תְּנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי", אוֹ לִשְׁלֹשָׁה "כִּתְבוּ גֵּט וּתְנוּ
38 לְאִשְׁתִּי" - הָרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ. אִינְהוּ אִין, אֲבָל שָׁלִיחַ לָא! אֲמַר אַבָּיֵי: הָתָם טַעְמָא מַאי
39 - מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן דְּבַעַל, הָכָא בַּעַל לָא קָפֵיד. רָבָא אָמַר: מִשּׁוּם דְּמִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי לָא מִימְסְרָן
40 לְשָׁלִיחַ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁלִיחַ מַתָּנָה, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל; רַב אָמַר: מַתָּנָה
41 אֵינָהּ כְּגֵט, וּשְׁמוּאֵל אָמַר מַתָּנָה הָרֵי הִיא כְּגֵט. "וְאִם אָמַר לוֹ טוֹל לִי הֵימֶנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי".
42 אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּאן שָׁנָה רַבִּי: אֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל, וְאֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר.
43 אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ אֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִים אוֹתָהּ. אֶלָּא, זִימְנִין דְּגִיטָא נַמִּי
44 לָא הָוֵי, דְּנַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ "אַל תְּגָרְשָׁהּ אֶלָּא בַּבֵּית" וְגֵרְשָׁהּ בַּעֲלִיָּיה, "אַל תְּגָרְשָׁהּ אֶלָּא
45 בְּיָמִין" וְגֵרְשָׁהּ בִּשְׂמֹאל. דִּכּוּלֵּי עָלְמָא, הֵיכָא דְּנַפְקָה לְאַפֵּיהּ וִיהַבָּהּ לֵיהּ חֵפֶץ וַהֲדַר שָׁקְלָה
46 מִינֵּיהּ גִּיטָא - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּגִיטָא גִּיטָא מַעֲלְיָא הָוֵי, כִּי פְּלִיגִי - הֵיכָא דַּאֲמַר לֵיהּ:

שקול

תוספות

שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא – משמע דוקא שהקפיד על לקיחת החפץ תחלה פליגי, אבל "הב לה גיטא ושקול מינה חפץ" – לא. ותימה: דבפרק "הכותבות" (כתובות פה,א) אמרינן דלא שנא אמר ליה "שקול שטרא והב ליה זוזי", ולא שנא אמר ליה "הב ליה זוזי ושקול שטרא" – משלם, דאמר ליה: לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, כיון שהזכיר לקיחת השטר אף על פי שהזכיר לבסוף! ויש לומר: דשאני התם, שפרעון המעות תלוין בשטר, ובהזכרת לקיחת השטר גלי דעתיה שירא שלא יאמרו סיטראי נינהו.

רבי יוחנן פוסל בו וכל שכן בשלוחו – פירש בקונטרס: דקפידת הבעל אינו אלא שלא ישאר החפץ ביד האשה, אבל במה שאמר ליה שיטול הימנה חפץ והוא משלח ביד אחר – אין הגט נפסל. ו"לא ישלחנו ביד אחר" דקתני במתניתין – היינו טעמא: שמא לא ימסור לשני דברים כהוייתן, או השני לא ידקדק בהן, ויפסול הגט. ולפי זה, הא דקתני: שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר – היינו ביד אשתו. וזה נראה דוחק וגם זה דוחק ד"לא ישלחנו ביד אחר" – שלא ישכח לומר כאשר אמר הבעל. ונראה לרבינו יצחק בן אברהם: דכשאמר "שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא", שתולה שליחות הגט בחפץ – פוסל רבי יוחנן נמי כשמשלח ביד אחר, אפילו לא שינה שליח השני מדעת הבעל, ונטל ממנה החפץ קודם נתינת הגט. דכיון שתולה שליחות הגט בחפץ, כל מה שמשנה מדעת הבעל בחפץ – נפסל הגט. וזהכי פירושו: רבי יוחנן פוסל בו – בשליח ראשון כששינה, וכל שכן בשלוחו ואפילו בלא שינוי, ולא ישלחנו ביד אחר – אפילו לא ישנה, דקפיד הבעל. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, פירוש: ביד השליח השני. וריש לקיש כו', כדפירש בקונטרס.

הכי גרס רבינו תם: אמר רב אשי מאי טעותא מי קאמר ליה אבא בר מניומי ולא את. וקאתי רב אשי לפרש מאי טעותא. ולשני הלשונות רב אשי מכוונים, ולא קאי איכא דאמרי אלא אמילתא דרבא.

מי

רש"י

ואזל איהו ויהיב לה גיטא — ברישא, דכי אמר ליה שקול חפץ ברישא — קפיד איהו, שהיה בדעתו לעכב הגט אם לא תתן לו החפץ ולרדותה בעיגונא עד שתתן. הלכך, הגט תלה בחפץ בדבר זה, וזה אם שינה נעשה כמי שאמר לו "אל תגרשנה אלא בבית" וגירשה בעלייה. הלכך, רבי יוחנן פוסל בו בשליח ראשון, וכל שכן בשלוחו, והיינו דקאמר: זימנין דגיטא נמי לא הוי. הלכך תנא במתניתין: לא ישלחנו ביד אחר — שמא בשימסור ראשון שליחות לשני לא ימסור לו דברים כהוייתן, או השני לא ידקדק בהן וידמה משנה ומיפסיל גיטא. וריש לקיש מכשר כו' — קסבר: לאו קפידא הוא, אלא אורחא דמילתא קאמר ליה.

משנה עושה בבית דין שליח ומשלחו — שצריך הראשון לומר בפניהם "בפני נכתב ובפני נחתם", לפי שהאחרון לא יוכל לומר. **שליח בית דין אני** — ומסתמא בית דין עשו הדבר בהכשירו.

גמרא שליח דשליח — השליח השני שנעשה בבית דין. **האחרון** — ולא תנן: השני. הכי גרסינן: **אלא כי תבעי לכו בבית דין או אפילו שלא בבית דין. עושה כמה שלוחין** — ראשון לשני, ושני לשלישי, וכן לעולם. ואין צריך בית דין, דהואיל ואין הראשון צריך לומר "בפני נכתב" — האחרון נמי אין צריך לומר: שליח בית דין אני. **אם מת ראשון** — עד שלא הגיע הגט לידה. **בטלו כולן** — קסבר: מכחו באו. **דקטנותא היא** — בקטנותו אמר אבי שמועה זו, שיש להשיב עליה. **לא ידענא לה** — איני מכירה. **מסור מילך קמן** — אמור דברי שליחותך בפנינו, ותן לנו הגט, ואמור "בפני נכתב ובפני נחתם" ואנו נמסרנו לו, ויהיה שליח בית דין. **והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא** — השליח הזה לא נעשה שליח לגרשה, אלא למוסרו לאבא בר מניומי. הלכך, לאו במקום בעל קאי, למוסרו ליד אחר. **קפחינהו** — קטע רגליהם, שלא ימצאו רגלים לדבריהם. **מאי קפחוהא** — הלא אינה תשובה, דמי אמר ליה בעל: אבא בר מניומי יגרשנה ולא אתה, אי הוה האי ידע לה? הרי צוהו תחלה לגרשה! לשון קיפוח = דטרונציי"ר, שמקצרו מלמטה. **איכא דאמרי** — דרבא אמר שאינה תשובה, אלא בטעות קפחם. ואמר (ליה) רב אשי: מאי טעותא? שפיר קפחינהו. **מאי קאמר ליה** — בעל. **אבא בר מניומי יגרשנה ולא אתה** — מאחר שאינך מכירה — הוא יהא שליח מעתה, ולאו את. בלישנא קמא גרסינן: מי אמר ליה, בלישנא בתרא גרסינן: מאי קאמר ליה. **איתנים** — שליח. **בנו תלתין** — שלא יוכל לילך אחר שלשים. **שליח שלא ניתן לגירושין הוא** — בתוך שלשים. **וליחוש** — שמא בא בעל אצלה בתוך שלשים, ונתייחד עמה, ופייסה ובעל, והוי גט ישן. **ליחוש שמא פיים** — בתוך שנים עשר חדש, שיש שהות הרבה לבא. ואין זה דומה לשולח גט ממדינת הים ואינו קובע זמן לשהותו בידו, דהתם ליכא למיחש שמא פייס, דמימר אמר הבעל: השליח קדמני, וכבר הגיע גט לידה, ולא עקר נפשיה מספיקא. הכי גרסינן: **ואמר רבה כו'** — באומר בפני בית דין בשעה שמסרו לשליח: הרי היא נאמנת עלי במאה עדים לעולם, אם אערער לומר גט ישן הוא — הריני מאמינה לאמר שלא באתי בתוך הזמן אצלה. וכיון דמעיקרא הימנה — תו לא מהימן לערער. וכל שכן דאנן לא ליקו ולערער. אלמא טעמא דאמר הכי, אבל האי דלא אמר הכי — ליחוש! **אם אמרו בנשואה** — שחביבה עליו, ומחזור לפייסה.

כי

1 שְׁקוֹל מִינָּהּ חֵפֶץ וַהֲדַר הַב לָהּ גִּיטָּא, וַאֲזַל אִיהוּ וְיָהֵיב
2 לָהּ גִּיטָּא וַהֲדַר שְׁקַל מִינָּהּ חֵפֶץ; רַבִּי יוֹחָנָן פּוֹסֵל
3 בּוֹ וְכָל שֶׁכֵּן בְּשְׁלוּחוֹ, וְרֵישׁ לָקִישׁ מַכְשִׁיר בִּשְׁלוּחוֹ
4 וּכָל שֶׁכֵּן בּוֹ. **מִשְׁנָה** הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם וְחָלָה
5 - עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ בְּבֵית דִּין וּמְשַׁלְּחוֹ, וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם
6 "בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם"; וְאֵין שָׁלִיחַ אַחֵרוֹן צָרִיךְ
7 שֶׁיֹּאמַר "בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם", אֶלָּא אוֹמֵר: שְׁלִיחַ
8 בֵּית דִּין אֲנִי. **גְּמָרָא** אֲמָרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לַאֲבִימִי בְּרֵיהּ
9 דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי אַבָּהוּ: שָׁלִיחַ דְּשָׁלִיחַ
10 מִשְׁוֵי שָׁלִיחַ אוֹ לָא? - אָמַר לְהוּ: הָא לָא תִּיבְּעֵי
11 לְכוּ, מִדְּקָתָנֵי: אֵין הַשָּׁלִיחַ הָאַחֲרוֹן - מִכְּלָל דְּמִשְׁוֵי
12 שָׁלִיחַ. אֶלָּא כִּי תִּיבְּעֵי לְכוּ: כִּי מִשְׁוֵי שָׁלִיחַ, בְּבֵית
13 דִּין אוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין? - אֲמַרוּ לֵיהּ: הָא
14 לָא מִבְּעֵיָא לָן, מִדְּקָתָנֵי: אֶלָּא אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין
15 אֲנִי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי הָכִי: אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן
16 לַאֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי אַבָּהוּ:
17 שָׁלִיחַ דְּשָׁלִיחַ, כִּי מִשְׁוֵי שָׁלִיחַ, בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא
18 בְּבֵית דִּין? - אֲמַר לְהוּ: וְתִיבְּעֵי לְכוּ אִי מִשְׁוֵי שָׁלִיחַ
19 בְּעֶלְמָא! - אֲמַרוּ לֵיהּ: הָא לָא קָא מִיבְּעֵיָא לָן, דִּתְנַן:
20 אֵין הַשָּׁלִיחַ הָאַחֲרוֹן - מִכְּלָל דְּשָׁלִיחַ מִשְׁוֵי שָׁלִיחַ.
21 אֶלָּא כִּי קָא מִיבְּעֵיָא לָן - בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא בְּבֵית
22 דִּין? - אֲמַר לְהוּ: הָא נַמִּי לָא תִּיבְּעֵי לְכוּ, דִּקְתָנֵי:
23 אֶלָּא אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי. אָמַר רַבָּה: שָׁלִיחַ
24 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה כַּמָּה שְׁלוּחִין. אָמַר רַב אַשִׁי:
25 אִם מֵת רִאשׁוֹן - בָּטְלוּ כּוּלָּן. אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי:
26 הָא דְּאִבָּא - דִּקְטָנוּתָא הִיא; אִילּוּ מֵת בַּעַל, מִידֵּי
27 מְשָׁשָׁא אִית בְּהוּ? כּוּלְּהוּ מִכֹּחַ מַאן קָאָתוּ? מִכֹּחַ דְּבַעַל קָאָתוּ אִיתֵיהּ לְבַעַל - אִיתְּנְהוּ
28 לְכוּלְּהוּ, לֵיתֵיהּ לְבַעַל - לֵיתְּנְהוּ לְכוּלְּהוּ. הַהוּא גַּבְרָא דִּשְׁדַר לָהּ גִּיטָּא לְדַבֵּיתְהוּ, אֲמַר שָׁלִיחַ:
29 לָא יָדְעֵנָא לָהּ, אֲמַר לֵיהּ: זִיל יְהָבֵיהּ לְאַבָּא בַּר מַנְיוּמִי, דְּאִיהוּ יָדֵע לָהּ, וְלִיזִיל וְלִיתְבֵיהּ
30 גִּיהֲלָהּ. אֲתָא וְלָא אַשְׁכַּח לְאַבָּא בַּר מַנְיוּמִי, אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא
31 וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא וְיָתֵיב רַב סַפְרָא גַּבֵּיהוּ. אֲמַרוּ לֵיהּ: מְסוֹר מִילָּךְ קַמֵּי דִּידָן, דְּכִי אֲתֵי
32 אַבָּא בַּר מַנְיוּמִי גַּיתְבִּינֵיהּ לֵיהּ, וְלִיזִיל וְלִיתְבִּינֵיהּ לָהּ. אֲמַר לְהוּ רַב סַפְרָא: וְהָא שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא
33 נִיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא! אִיכְסוּפוּ. אֲמַר רָבָא: קַפְחִינְהוּ רַב סַפְרָא לְתִלְתָּא רַבָּנַן סְמוּכֵי. אָמַר
34 רַב אַשִׁי: בְּמַאי קַפְחִינְהוּ? מִי קָאָמַר לֵיהּ "אַבָּא בַּר מַנְיוּמִי וְלָא אַתְּ"? אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר
35 רָבָא: קַפְחִינְהוּ רַב סַפְרָא לְתִלְתָּא רַבָּנַן סְמוּכֵי בְּטָעוּתָא. אָמַר רַב אַשִׁי: מַאי טָעוּתָא?
36 מַאי קָא אָמַר לֵיהּ - "אַבָּא בַּר מַנְיוּמִי וְלָא אַתְּ". הַהוּא גַּבְרָא דִּשְׁדַר לָהּ גִּיטָּא לְדַבֵּיתְהוּ,
37 אֲמַר לֵיהּ לַשְׁלִיחַ: לָא תִּיתְבֵיהּ נִיהֲלָהּ עַד תִּלְתִּין יוֹמִין. אִתְּנִים בְּגוֹ תִּלְתִּין יוֹמִין, אֲתָא
38 לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אֲמַר רָבָא: חָלְתָּה טַעֲמָא מַאי? מִשּׁוּם דְּאָנוּס, הַאי נַמִּי אָנוּס הוּא. אֲמַר לֵיהּ:
39 מְסוֹר מִילָּךְ קַמֵּי דִּידָן, דִּלְבָתַר תִּלְתִּין יוֹמִין מְשַׁוֵּינַן שָׁלִיחַ וְיָהֵיב לֵיהּ גִּיהֲלָהּ. אֲמַר לֵיהּ רַבָּנַן
40 לְרָבָא: וְהָא שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא נִיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא! - אֲמַר לְהוּ: כֵּיוָן דִּלְבָתַר תִּלְתִּין יוֹמִין מָצֵי
41 מְגָרֵשׁ, כִּשְׁלִיחַ שֶׁנִּיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא. - וְלִיחוּשׁ שֶׁמָּא פִּיֵּים! מִי לָא תְּנַן: "מֵעַכְשָׁיו אִם לֹא
42 בָּאתִי מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ", וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה גֵּט; וְהָוֵינַן
43 בָּהּ: וְנֵיחוּשׁ שֶׁמָּא פִּיֵּים! וַאֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: הָכִי אֲמַר אַבָּא מָרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב:
44 בְּאוֹמֵר "נֶאֱמֶנֶת עָלַי לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּאתִי"? אִיכְסִיף. לְסוֹף אִיגְּלַאי מִילְּתָא דַּאֲרוּסָה הֲוַאי.
45 אֲמַר רָבָא: אִם אָמְרוּ בִּנְשׂוּאָה, יֹאמְרוּ בַּאֲרוּסָה? אֲמַר רָבָא, הָא וַדַּאי קָא מִיבְּעֵיָא לָן:

כי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁקוֹל מִינָּהּ [–קח ממנה] חֵפֶץ, וַהֲדַר הַב לָהּ גִּיטָּא ואחר כך תתן לה גט, וְאָזַל אִיהוּ – והלך השליח וְיָהִיב לָהּ גִּיטָּא – ונתן לה את הגט תחילה, וַהֲדַר שָׁקַל מִינָּהּ – ואחר כך נטל ממנה את החֵפֶץ, רַבִּי יוֹחָנָן פּוֹסֵל משום שהבעל הקפיד שלא ליתן הגט בלא שיקח תחילה את החפץ, כדי שתאלץ להשיבו, ואפילו בּוֹ – בשליח הראשון, וְכָל שֶׁכֵּן שפוסל בִּשְׁלוּחוֹ – בשליח השני. וְרֵישׁ לָקִישׁ סובר שאין הבעל מקפיד בכך, ולא אמר לו לעשות כן אלא מפני שהרגילות לסיים את ענייני הממון קודם מסירת הגט, ולכן מַכְשִׁיר בּוֹ אפילו בִּשְׁלוּחוֹ אם שינה מדברי הבעל, וְכָל שֶׁכֵּן שמכשיר בּוֹ – בשליח הראשון:

משנה

משנתינו מבארת דינו של שליח המביא גט ואינו יכול לגמור שליחותו: שליח הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְחָלָה ואינו יכול לגמור שליחותו, תקנו חכמים שעוֹשֶׂה הוא שָׁלִיחַ אחר תחתיו בְּבֵית דִּין וּמְשַׁלֵּחוֹ ליתן הגט לאשה, וְאוֹמֵר השליח הראשון לְפָנֵיהֶם בבית דין בָּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם. וְאֵין הַשָּׁלִיחַ הָאַחֲרוֹן שמוסר הגט ביד האשה צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בשעת הגירושין בָּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם אף שהגט בא מחוץ לארץ, אֶלָּא אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי, וכשר הגט בכך, שמסתמא בית דין עשו הדבר בכשרות:

גמרא

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לַאֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בָּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי אַבָּהוּ, האם שָׁלִיחַ דְּשָׁלִיחַ – שלוחו של השליח הראשון מְשַׁוֵּי – יכול למנות שָׁלִיחַ תחתיו, שכשם שתקנו חכמים להאמין לשליח השני כשאומר שליח בית דין אני, כך האמינו גם לשליח השלישי, אוֹ שלֹא תיקנו אלא שליח אחד תחת שליחו של הבעל. אָמַר לְהוּ אבימי בריה דרבי אבהו לרבנן, הָא לֹא תִּיבְּעֵי לְכוּ – שאלה זו אין לכם לשאול, שיש לפשוט אותה מִדְּקָתָנֵי במשנתינו ׳אֵין הַשָּׁלִיחַ הָאַחֲרוֹן׳ וכו׳, ולא קראו התנא בשם שליח שני, מִכְּלָל דְּמַשְׁוֵי – שממנה השליח השני שָׁלִיחַ אחר תחתיו, ונקטה המשנה ׳שליח אחרון׳ ללמדנו שיש שליח שלישי ורביעי. אֶלָּא כִּי תִּיבְּעֵי לְכוּ – כך יש לכם לשאול, כִּי מְשַׁוֵּי – כשממנה השליח השני את הַשָּׁלִיחַ השלישי, האם צריך למנותו בְּבֵית דִּין אוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין.

אָמְרוּ לֵיהּ רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, הָא לָא מִבַּעְיָא לָן – דבר זה אין אנו שואלים, שלמדנו זאת מִדְּקָתָנֵי בסיפא שהשליח האחרון אינו אומר ׳בפני נכתב׳ אֶלָּא אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי, על כרחך שאף השלישי צריך למנותו בבית דין, כך יכול לומר ׳שליח בית דין אני׳.

לשון אחרת בדברי רבנן ואבימי: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנֵי הָכִי – שנה כך את דבריהם, אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לַאֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בָּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי אַבָּהוּ, כִּי מְשַׁוֵּי – כשממנה שָׁלִיחַ שלישי, האם צריך למנותו בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. אָמַר לְהוּ אבימי לרבנן, וְתִיבְּעֵי לְכוּ – תשאלו תחילה אִי מְשַׁוֵּי – האם יכול השליח השני למנות שָׁלִיחַ בְּעָלְמָא שמא לא תיקנו חכמים אלא שליח אחד שבא תחת שליח הבעל. אָמְרוּ לֵיהּ רבנן לאבימי הָא לָא קָא מִיבַּעְיָא לָן – דבר זה אין אנו שואלים, שלמדנו זאת מִדְּתָנֵן במשנתינו אֵין הַשָּׁלִיחַ הָאַחֲרוֹן ולא כינהו התנא בשם ׳שליח שני׳, מִכְּלָל דְּשָׁלִיחַ שני מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ תחתיו. אֶלָּא כִּי קָא מִיבַּעְיָא לָן – שאלתנו היא, האם השני צריך למנות את השלישי בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. אָמַר לְהוּ אבימי לרבנן, הָא נַמִּי לֹא תִּיבְּעֵי לְכוּ שנלמד זאת מִדְּקָתָנֵי בסיפא שאין השליח האחרון אומר בפני נכתב, אֶלָּא אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי, ומוכח שצריך למנותו בבית דין.

אָמַר רַבָּה, שָׁלִיחַ המביא גט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ונאנס ואינו יכול לעשות שליחותו, עוֹשֶׂה אפילו כַּמָּה שְׁלוּחִין, שממנה שליח תחתיו, והשני ממנה אחר תחתיו, וכן הלאה. ואין צריך למנותם בפני בית דין, לפי שבארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב, וממילא גם אין צריך לומר ׳שליח בית דין אני׳.

הגמרא דנה בדין שליח שעשה שלוחין ומת: אָמַר רַב אַשִּׁי כששליח שני מינה אחר תחתיו, אִם מֵת השליח הָרִאשׁוֹן קודם שנמסר הגט לאשה, בָּטְלוּ השלוחים כּוּלָּן, שמכוחו הם באים וכשמת בטלה שליחותו. אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי, הָא דְּאמר אַבָּא, שכשמת ראשון בטלו כולן, דְּקַטְנוּתָא הִיא – בצעירותו אמרה, ויש להשיב על כך, שהרי אִילּוּ מֵת הַבַּעַל, מִידֵּי מְשָׁשָׁא אִית בְּהוּ – וכי יש ממשות בכל אלו השלוחים, ודאי בטלה שליחותם, שהרי כּוּלְּהוּ מִכֹּחַ מַאן קָאָתוּ – כל השליחים מכח מי הם באים, ודאי מִכֹּחַ דְּבַעַל קָאָתוּ – מכח הבעל, ולכן אִיתֵיהּ לְבַעַל – אם הבעל קיים, אִיתְּנְהוּ לְכוּלְּהוּ – שליחותם קיימת ואפילו מת השליח הראשון, ואם לֵיתֵיהּ לְבַעַל – אין הבעל חי לֵיתְּנְהוּ לְכוּלְּהוּ – שליחותם בטלה, ולא כדברי רב אשי.

הגמרא מביאה מעשה שנחלקו בו האם שליח עושה שליח: הַהוּא גַּבְרָא דְּשַׁדַּר לָהּ גִּיטָּא לִדְבִיתְהוּ – ששלח גט לאשתו, אָמַר הַשָּׁלִיחַ לבעל, לֹא יָדְעָנָא לָהּ – איני מכיר את האשה, אָמַר לֵיהּ הבעל לשליח זִיל – לך וַיַּהֲבֵיהּ – ותיתן הגט לְאַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי דְּאִיהוּ – שהוא יָדַע לָהּ ומכירה וְממנה אני את אבא בר מניומי לֵיזִיל – ללכת וְלֵיתְבֵיהּ נִיהֲלָהּ – ולתת הגט לאשה. אָתָא – בא השליח וְלֹא אַשְׁכַּח – ולא מצא לְאַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי. אַשְׁכְּחֵיהּ – מצא השליח לְרַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא וְהִיהּ יָתִיב – ישב רַב סַפְרָא נַבְּרֵיהוּ – אצלם ללמוד לפניהם, ושאל אותם השליח מה יעשה עם הגט. אָמְרוּ לֵיהּ רבי אבהו ורבי חנינא בר פפא ורבי יצחק נפחא לשליח מְסוֹר מִילָּךְ – עדותך שבפניך נכתב ונחתם הגט, קְמֵי דִּידָן – לפנינו, דְּכִי יֵיתֵי – שכשיבוא אַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי נַיְתְּבִינֵיהּ לֵיהּ – אנו ניתן לו את הגט, וכיון שאנו שלושה נעשה אותו שליח בית דין, וְלֵיזִיל [–וילך הוא] וְלֵיתְבִינֵיהּ – וימסור את הגט לָהּ. אָמַר לְהוּ – הקשה להם רַב סַפְרָא שלמד לפניהם, איך יכול שליח זה למנות אתכם לכך, וְהָא – והרי שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא נִיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא – שלא נתמנה לגרש את האשה אלא למסור הגט לאבא בר מניומי בלבד, ואינו יכול למנות שליח אחר. אִיכַּסּוּפוּ – נכלמו מטענתו. אָמַר רָבָא, קַפְּחִינְהוּ רַב סַפְרָא לִתְלָתָא רַבָּנָן סְמוּכֵי – סתר דבריהם של שלושה חכמים מוסמכים. דוחה הגמרא, אָמַר רַב אַשִּׁי, בְּמַאי קַפְּחִינְהוּ, הרי יש לדחות דבריו, מִי קָאָמַר לֵיהּ הבעל לשליח שיהיה אַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי השליח לגרש האשה וְלֹא אַתְּ – ולא אתה, ודאי רצה הבעל שגם השליח יגרש, אלא שהשליח לא הכיר את האשה. ומאחר ושליח לגירושין הוא, יכול למנות שליח תחתיו.

לשון אחרת בדברי רבא ורב אשי: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, שכך אָמַר רָבָא, קַפְּחִינְהוּ רַב סַפְרָא לִתְלָתָא רַבָּנָן סְמוּכֵי בְּטָעוּתָא – בטעות, שאין ממש בטענתו. דוחה הגמרא, אָמַר רַב אַשִּׁי מַאי טָעוּתָא, והרי מַאי קָא אָמַר לֵיהּ הבעל לשליח, שאַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי יהיה השליח לגרש וְלֹא אַתְּ – ולא אתה, ולא מינהו אלא למסור את הגט, וצדק רב ספרא שאינו שליח לגירושין ואינו יכול למנות אחר תחתיו.

מקרה נוסף בו נחלקו האם השליח עושה שליח: הַהוּא גַּבְרָא, דְּשַׁדַּר לָהּ גִּיטָּא לִדְבִיתְהוּ – ששלח גט לאשתו, וְאָמַר לֵיהּ הבעל לְשָׁלִיחַ, לֹא תִּיתְבֵיהּ נִיהֲלָהּ – לא תתנו לה עַד תְּלָתִין יוֹמִין – עד לאחר שלושים יום, דְּאִתְּנִים – נאנס השליח בְּגוֹ – בתוך תְּלָתִין יוֹמִין ולא היה בידו לתת את הגט. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא לשאול האם יכול למנות אחר תחתיו, אָמַר רָבָא הרי שנינו ששליח שחָלָה עושה שליח אחר תחתיו, טַעְמָא מַאי הזכירה המשנה ׳חלה׳, מִשּׁוּם דְּאָנוּס, אם כן הָאי – השליח הזה נַמִּי אָנוּס הוּא, ויכול לעשות

המשך בעמוד 260

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּי מְשַׁוּוּ – כשממנים בֵּית דִּין שָׁלִיחַ במקום שליח הבעל, האם צריך למנותו בְּפָנָיו של השליח הראשון, אוֹ אפילו שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אחר ששאל רבא שאלה זו הֲדַר – חזר וּפַשְׁטֵהּ – והשיב, שיכולים למנותו בֵּין בְּפָנָיו של הראשון וּבֵין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וכמו שפסק רבא לעיל במעשה שבא לפניו. וכן שָׁלְחוּ מִתָּם – משם, מארץ ישראל, שאפשר למנות את השליח השני בֵּין בְּפָנָיו וּבֵין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו:

אחר שהוזכרו בגמרא (לעיל כט:) דברי המשנה באומר הרי זה גיטך אם לא באתי, מביאה הגמרא נידון דומה: מעשה בַּהֲהוּא – אותו אדם, שקודם שהלך מעירו נתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה שעה, אלא דְּאָמַר לעדי הגט, אִי לֹא אֲתֵינָא – אם לא אשוב לעיר זו עַד תְּלָתֵין יוֹמִין – עד שלושים יום, לֶיהֱוֵי גִּיטָּא – יחול הגט, אבל אם אשוב בתוך הזמן לא יחול הגט. אֲתָא – בא הבעל ביום השלושים ורצה להיכנס לעיר וּפַסְקֵיהּ מַבְּרָא – והפסיקו הנהר, ולא יכל לבא לעיר קודם שיעבור יום השלושים. אָמַר לְהוּ הבעל לעומדים מעבר לנהר, חֲזוּ דַּאֲתָאי חֲזוּ דַּאֲתָאי – ראו שבאתי, ולפיכך נתבטל התנאי ולא יחול הגט. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שְׁמֵיהּ מַתְּיָא – אין נחשב שבא לעיר, ואף שאנוס הוא, אין טענת אונס בגיטין, וקיים תנאו והגט חל.

הגמרא מביאה עוד מעשה באונס בגיטין: מעשה בַּהֲהוּא גברא שנתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה שעה, אלא דְּאָמַר לְהוּ לעדי הגט, אִי לֹא פַּיְיסְנָא לָהּ – אם לא אפייס את אשתי עַד תְּלָתִין יוֹמִין, לֶיהֱוֵי גִּיטָּא – מעכשיו יחול הגט, ואם אפייסנה לא יחול הגט. אָזַל פַּיְיסָהּ – הבעל את אשתו בדברים, וְהִיא לֹא אִיפַּיְיסָא. אָמַר רַב יוֹסֵף, הגט חל, שקיים הבעל תנאו ולא פייסה, שהרי מִי יָהִיב לָהּ – האם נתן לה תַּרְקָבָא דְּדִינָרֵי – שלושה קבין של דינרים וְלֹא אִיפַּיְיסָא, אולי אם היה נותן לה כך היתה מתפייסת, וכיון שלא השתדל לפייסה בכך, קיים תנאו והגט חל. ואף שאין לו דינרים ואנוס הוא, אין טענת אונס בגיטין.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שכך אָמַר רַב יוֹסֵף, הגט בטל, שהבעל פייסה, ואף שלא נתרצתה אין נחשב כאילו לא פייסה, שהרי מִידִּי תַּרְקָבָא דְּדִינָרֵי כָּעֵי לְמִיתַּב לָהּ – האם צריך לתת לה שלושה קבין של דינרים, והרי אין לו ואנוס מלפייסה בכך, ויש טענת אונס בגיטין. ובמה שיכול הָא פַּיְיסָהּ, וְהִיא לֹא אִיפַּיְיסָא, וכיון שלא קיים תנאו, הגט בטל.

הגמרא מבארת מחלוקת הלשונות: הָא – הלשון השניה בשם רב יוסף שלא קיים תנאו והגט בטל, נאמרה כְּמַאן דְּאָמַר במסכת כתובות (ב:) שֵׁשׁ טענת אוֹנֶס בְּגִיטִּין, וְהָא – הלשון הראשונה בשם רב יוסף שנחשב שקיים הבעל תנאו, נאמרה כְּמַאן דְּאָמַר שאין טענת אוֹנֶס בְּגִיטִּין:

משנה

אחר שלמדנו לעיל (כח.) שמעמידים הבעל בחזקת חי, מביאה משנתינו ענין דומה, שמפרישים תרומות מעשרות לכהן וללוי בחזקת שהם חיים. וכן שתיקנו חכמים שהמלוה יכול לגבות חובו מתרומות ומעשרות:

הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי, על מנת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן – שיהיה המלוה מפריש תרומות ומעשרות כדי לגבות חובו ממתנות הכהן או הלוי. ובמקום שיתן המלוה ללוה את חלקו מן המתנות, יגבה המלוה מעותיו מהם, ושווי הפירות יהיה תמורת ההלואה. וכשמפריש המלוה תרומות ומעשרות כדי לגבות חובו, מַפְרִישׁ הוא עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן – הכהן הלוי או העני קַיָּימִין, וראויים המתנות הללו להינתן להם. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ שמא הֶעָשִׁיר הֶעָנִי, וכן שמא מת העני [שאם מתו צריך ליתן המתנות לאחרים ואינם יכולים להיות תמורה למעות ההלואה, ואין המלוה גובה חובו מהן], מפני שמעמידים אותן בחזקת שהם קיימין, והעני חזקתו שעדיין עני הוא, שעשירות היא דבר לא שכיח, וכמו שיבואר בגמרא (ע"ב).

מֵתוּ הכהן הלוי או העני, קודם שהפריש המלוה תרומות ומעשרות, ושוב אין המלוה יכול לגבות ממתנותיהם את חובו. אם רוצה הוא לגבות חובו ממתנות אלו צָרִיךְ המלוה לִיטּוֹל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁים שאם ירצו לפרוע את החוב של הנפטר, וראויים הם לקבל תרומות ומעשרות, וירצו גם שיגבה המלוה חובו מן המתנות, יכול המלוה להפריש המתנות ולגבות מהם חובו. וְאִם המלוה הִלְוָון לכהן ללוי או לעני בֵּית דִּין, על מנת שיגבה חובו מן המתנות שעתידים לבוא בחלקם של הלווים, ומתו הלווים קודם שהפריש המלוה מתנותיהם, אֵינוֹ צָרִיךְ לִיטּוֹל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין, שגם בלא רשותם הטילו בית דין את חובו של הנפטר על כל שבט הכהונה או הלויה, או על כל העניים, ויגבה המלוה חובו ממתנותיהם. ויש כח ביד בית דין לעשות כן, שתקנת השבט הוא שימצאו מעות להלואה:

גמרא

שנינו במשנה שהמלוה גובה חובו מן התרומות והמעשרות. שואלת הגמרא, איך יתכן שיעשה כן וְאַף עַל גַּב דְּלֵא אָתוּ – אף שלא באו התרומות והמעשרות לִידֵיהּ של הכהן או הלוי, ואם לא הגיעו המתנות לידי הלוה, איך זכה במתנותיו שיחזור המלוה ויזכה בהם כדי לגבות מהם חובו. וכיון שלא באו לידי כהן, גם לא קיים מצות נתינה.

הגמרא מביאה שלושה אופנים ליישב שאלה זו: מיישבת הגמרא, אָמַר רַב משנתינו עוסקת בְּכהן או לוי שהם מַכָּרֵי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה – שרגיל הישראל לתת המעשרות להם, ולכן מתייאשים כל הכהנים והלוים ממתנות אלו, ונחשב שזכה הכהן או הלוי במתנות, ויכול המלוה לעכבם לעצמו. וכן עני הרגיל לקבל מן המלוה מעשר עני, מתייאשים כל העניים ממעשר זה וכאילו זכה בו העני.

באופן נוסף מיישבת הגמרא, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שהמשנה עוסקת בְּמִזְּכֶּה לָהֶם המלוה ללווים את מתנותיהם עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וחוזר המזכה ונותן המתנות למלוה.

יישוב שלישי משיבה הגמרא, עוּלָּא אָמַר, הָא מַנִּי – מי הוא שמשנתינו סוברת כמותו, שהכהן או הלוי זוכים במתנותיהם בלא שיגיע לידיהם, רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּאָמַר עָשׂוּ חכמים אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה מן הדין מפני שלא עשה קנין כְּאילו עשה קנין וזוֹכֶה מן הדין, ואף כאן עשו את הלוה כמי שזכה במעשר, וחוזר המלוה ומעכבו לעצמו. הגמרא מבארת מחלוקת רב, שמואל ועולא: כּוּלְּהוּ – שמואל ועולא, כְּרַב לֹא אָמְרֵי – שמדובר במשנה שהיו הלווים 'מכרי כהונה', כִּי בְּ'מַכָּרֵי כהונה ולויה' לֹא קָתָנֵי – לא התפרש במשנה שמדובר דווקא כך, ואין לדחוק ולהעמיד המשנה באופן זה. וכן רב ועולא כִּשְׁמוּאֵל לֹא קָאָמְרֵי להעמיד את המשנה כשמואל שמדובר כשזיכה המלוה המעשרות ללוים על ידי אדם אחר, כי בְּ'מְזַכֶּה על ידי אחרים' לֹא קָתָנֵי ואין לדחוק ולהעמיד המשנה באופן זה. וכן רב ושמואל כְּעוּלָּא נַמִּי לֹא אָמְרֵי שהעמיד המשנה כרבי יוסי הסובר שעשו את שאינו זוכה כזוכה, כיון שכִּיחִידָאָה – כדעת יחיד לֹא מוֹקְמִינַן – אין להעמיד את המשנה, ועדיף להעמידה אף כדעת חכמים החולקים על רבי יוסי (ב"מ יב.).

הגמרא מביאה ברייתא בה למדנו חמש הלכות בהלואה שפרעונה ממתנות הכהונה: תָּנוּ רַבָּנַן, הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי על מנת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן של הכהן הלוי או העני במתנות, הרי הוא מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּימִין, וכמו שנתבאר לעיל.

המשך בעמוד 230

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

כי משוו בית דין שליח — מי בעי בפניו דשליח קמא, או אפילו שלא בפניו, כגון זה שהוא אנוס ואינו יכול לעבד כאן, וילך לדרכו. **מברא** — מעבר דמים, שלא מצא את המעבורת. **לא שמיה מתיא** — דלא מטי עד הכא, ואין טענת אונס בתנאי גיטין למימר "אניסנא". אי נמי יש אונס בגיטין — הא אוקימנא בשמעתא קמייתא דכתובות דהאי אונסא דשביח הוא, ואיבעי ליה לאתנויי. **ליהוי גיטא** — מעבשיו. אמסור לה גט על תנאי זה; אי לא אפייס לה. **פייסה** — בדברים, והרבה עליה ריעים, ולא נתרצתה להשלים אתו. **מי יהב לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא** — וכיון שלא עשה — כן נמצא שלא פייסה. ואף על פי שאין לו — לא אמרינן אניס, דאין אדם יכול לטעון אונס בתנאי של גט, והוי גיטא. **אמו תרקבא דדינרי בעי למיתב לה** — והרי אין לו, ואנוס הוא, דהא פייסה במה שבידו לעשות ולא איפייסא, ולא הוי גיטא, דיש אונס בגיטין. **הא כמאן דאמר כו'** — פלוגתא דתרי לישני, ואליבא דרבא היא, במסכת כתובות בשמעתא קמייתא. **משנה** להיות מפריש עליהן מחלקן — המלוה הזה, כשיפריש תרומותיו — ימכור התרומה ויעבב הדמים לעצמו בפרעון החוב זה בשביל הכהן, וכן המעשר ראשון בשביל לוי, ומעשר עני בשביל עני. והמעשרות יעבב ויאכל, אלא שמפריש מעשר מן המעשר לכהן, שהן מותרין לזרים מכיון שאין כאן גזל מתנות — שכבר נתן דמיהם לכהן זה, ובשעת ההלואה פסק להם דמים. **ליטול רשות מן היורשין** — מפני שאין חוב זה מוטל עליהן לפרוע — יטול מהם רשות, אם רוצים שיתקבל חובו בשבילם — יעבבם ממעשרות עצמו. **אינו צריך ליטול רשות** — דיש כח לבית דין להטיל חוב זה על כל הכהונה והלויה, לפי שתקנתם הוא, שימצאו מעות להלוואה. **גמרא ואף על גב דלא אתו לידיה** — בתמיה: אף על פי שאינו נותנן לכהן ויחזירם לו קתני מתניתין דיפריש עליהן? וכיון דלא מטו לידיה — מאן זכי ליה להאי כהן דף תרומה שיקבלנה זה בחובו, והיאך יצא ידי נתינה? **במכרי כהונה** — כמו "איש מאת מכרר" (מלכים ב יב) — שהם מכיריו ואוהביו, דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה. הלכך, כיון דמלתא דפשיטא היא דלדידהו יהיב להו — אסחי להו שאר כהני דעתייהו, והוה כמאן דמטו לידייהו דהני. **במוכה** לחן על ידי **אחרים** — כשהוא מפריש — מוסרו למעשרות ביד אוהבו, ואומר "זכי במעשר זה לפלוני לוי", והוה ליה כמאן דמטא לידיה, וחחזר ומחזירן לו. **עשו את שאינו זוכה כזוכה** — במקומות הרבה מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי, ב"הניזקין" (גיטין נט,ב): עני המנקף בראש הזית, ומצודות חיות ועופות, ומציאת חרש. ובבכורות (יח,ב): כל שחליפיו ביד כהן — פטור מן המתנות, ובגמרא ד"שנים אוחזין" (בבא מציעא יב,ב): השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, דאף על פי שאין זכיה לקטן — עשאוהו כזוכה. ובבולן יש לומר מפני תקנה עשו. **כשער הזול** — שאם יזולו חיטין בשעת הפרשת תרומות — אקבלם באותו השער של שעת הפרשה. **ואין בו משום ריבית** — בשאר פוסקין בענין עד שיצא השער, וכאן פוסק בשעת הלואה בכך וכך, אף על פי שלא יצא השער. **ואם בא לחזור** — לקמן מפרש. **נתייאשו הבעלים** — כגון שהלוהו כדי שיעור תרומות שנה זו, ועל מנת לקבלם בשנה זו, וראה שנשתדפו שדותיו ונתייאש מאותה הלואה, ואמר "ווי לחסרון כיס", ואחר כך חזרו ונתקנו — אין מפריש עליהם, דיאוש דבר האבוד הוא. **פוסק עמהם כשער הזול פשיטא** — בכל תנאי נמי, אם בא לפסוק כשער הזול — מי ימחה בידו? גבי שאר פוסקין על הפירות נמי הכי תניא ב"איזהו נשך" (בבא מציעא עב,א). **כמי שפסק דמי** — והכי קאמר: הפיסוק שהוא פוסק עמהן — כשער הזול הוא, שאם יזולו מדמים הללו שהוא פוסק בשעת הלוואה — יקבלם כשער הזול. **דכי לית ליה** — כגון אם נשתדפו שדותיו. **לא קרינא ביה לא יגוש** — שאינו יכול לתובעו כלום. **בעל הבית** — אם בא לחזור בבהן — אין יכול, שהרי כספו בידו, וזה לא היה לו למשוך ממנו כלום, דלימא ליה "לא משכתי". **אבל כהן חוזר בו** — דכיון דעשאוהו כזוכה — יכול לטענן: לא משכת ממני פירות. **לא צריכא דאקון** — בשעה שייבשו ונתייאש כבר עלו בקנה. **מהו דתימא אקנתא מילתא היא** — דמשעלו בקנה, אם מתייבשים — חוזרים ומתקנים, ומלתא דלא שכיחא הוא שיהו מתקלקלין לגמרי, ולא הוי יאוש מעליא, קא משמע לן. **אותו השכבו** — שהקרוב להם באותו השבט ראוי ליורשם. וכל לויים זוכין במעשרות, לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקרוב להם בלוייה. **בחזקת עניי ישראל** — הכא ליכא למימר בחזקת יורשין — שמא יורשים עשירים הם. אבל בחזקת שאר עניים יפריש, ויעבבם. דהואיל ותקנת עניים הוא — ניחא להו לכל עניי ישראל שתהא דת זו נוהגת בישראל, כדי שימצאו מלוים להם כשיצטרכו. הלכך כי גבי משאר עניים — לאו גוזל את העניים הוא.

עניי

תוספות

מי יהיב לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא – אף על גב דלית ליה – אין טענת אונס בגיטין, והוי גט. ואם תאמר: וכי יהב לה נמי תרקבא דדינרי – אמאי לא הוי גיטא? הא לא איפייסא! ואומר רבינו יצחק: ד"אי לא פייסנא לה" – משמע אם לא אטרח לפייסה בדבר גדול, ואי יהב לה – הרי טרח לפייסה וקיים תנאו, אף על פי שלא נתפייסה.

במכרי לא קתני – אף על גב דמזכה נמי לא קתני, מכל מקום ניחא ליה לאוקמי במזכה, דאיירי בכל כהנים. ומאן דמוקי לה במכרי – משום דמזכה לא קתני. אף על גב דמכרי נמי לא קתני – משמע ליה מפרישין עליהן סתם, בלא שום זיכוי. **כיחידאה** לא מוקמינן – אף על גב דשמואל פסיק בפרק קמא דבבא מציעא (יב,א) כרבי יוסי, דעשו את שאינו זוכה כזוכה – מכל מקום מסתבר ליה לאוקמי מתניתין אפילו כרבנן. **ופוסק** עמהן כשער הזול – כדמפרשינן, דאף על גב דלא פסק – כמי שפסק דמי, ואין בו משום רבית אפילו פוסק הרבה פחות משער הזול.

הא קא משמע לן אף על גב דלא פסק כו' – ואם תאמר: הא נמי פשיטא, דבפרק "איזהו נשך" (שם עב,ב) אמר רבי יהודה שיכול לומר לו: תן לי כזה, או תן לי מעותי! ויש לומר: דהתם שאומר לו בשעת הזול, אבל הכא – אפילו שתק עד שהוקר השער. **כיון** דכי לית ליה לא יהיב ליה כו' – והא דאסר רב בפרדיסא ב"איזהו נשך" (שם עג,א) אף על גב דאית ביה תיובתא – הכא התירו משום תקנת כהן. **לא** שנו אלא בעל הבית בכהן – אפילו לרבנן דפליגי ארבי שמעון בפרק "הזהב" (שם מד,א) ולית להו כל שהכסף בידו ידו על העליונה – הכא לא גרע מכי לית ליה לא יהיב. אי נמי, כדפירש בקונטרס: דהכא דאין לו למשוך ממנו כלום – לא מצי הדר ביה.

איכא

כִּי מְשַׁוּוּ בֵּית דִּין שָׁלִיחַ, בְּפָנָיו אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו? הֲדַר פְּשָׁטָהּ: בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. שָׁלְחוּ מִתָּם: בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. הַהוּא דַּאֲמַר: אִי לָא אָתֵינָא עַד תְּלָתִין יוֹמִין לֵיהֱוֵי גִּיטָּא. אֲתָא וּפְסָקֵיהּ מַבָּרָא, אָמַר לְהוּ: חֲזוּ דַּאֲתַאי, חֲזוּ דַּאֲתַאי. אָמַר שְׁמוּאֵל: לָא שְׁמֵיהּ מָתְיָא. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ; אִי לָא פַּיְיסְנָא לָהּ עַד תְּלָתִין יוֹמִין לֵיהֱוֵי גִּיטָּא. אֲזַל פַּיְיסָהּ וְלָא אִיפַּיְיסָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מִי יָהֵיב לָהּ תַּרְקְבָא דְּדִינָרֵי וְלָא אִיפַּיְיסָא? אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יוֹסֵף: מִידֵּי תַּרְקְבָא דְּדִינָרֵי בְּעֵי לְמִיתַּב לָהּ? הָא פַּיְיסָהּ וְלָא אִיפַּיְיסָא. הָא - כְּמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ אוֹנֶס בְּגִיטִּין, הָא - כְּמַאן דְּאָמַר: אֵין אוֹנֶס בְּגִיטִּין. **מִשְׁנָה** הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעָנִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּימִין, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יָמֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי, אוֹ הֶעָשִׁיר הֶעָנִי. מֵתוּ - צָרִיךְ לִיטּוֹל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁים. אִם הִלְוָון בִּפְנֵי בֵּית דִּין - אֵינוֹ צָרִיךְ לִיטּוֹל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין. **גְּמָרָא** וְאַף עַל גַּב דְּלָא אָתוּ לִידֵיהּ? אָמַר רַב: בְּמַכְּרֵי כְּהוּנָּה וּלְוָיָה; וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמִזְכֶּה לָהֶם עַל יְדֵי אֲחֵרִים; עוּלָּא אָמַר: הָא מַנִּי? רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּאָמַר: עָשׂוּ אֶת שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה. כּוּלְּהוּ כְּרַב לָא אָמְרִי, בְּמַכְּרֵי לָא קָתָנֵי; כִּשְׁמוּאֵל לָא קָאָמְרִי, בְּמִזְכֶּה לָא קָתָנֵי; כְּעוּלָּא נַמִּי לָא אָמְרִי, כֵּיחִידָאָה לָא מוֹקְמִינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעָנִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּימִין. וּפוֹסֵק עִמָּהֶן כַּשַּׁעַר הַזּוֹל וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִבִּית. וְאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ. וְאִם בָּא לַחֲזוֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר. נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד. אָמַר מָר: פּוֹסֵק עִמָּהֶם כַּשַּׁעַר הַזּוֹל. פְּשִׁיטָא! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק, כְּמִי שֶׁפָּסַק דָּמֵי. "וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִבִּית". מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ לָא יָהֵיב לֵיהּ, כִּי אִית לֵיהּ נַמִּי אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִבִּית. "וְאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ". דְּלָא קָרֵינָא בֵּיהּ "לֹא יָגוֹשׁ". "וְאִם בָּא לַחֲזוֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר". אָמַר רַב פַּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּעַל הַבַּיִת בְּכֹהֵן, אֲבָל כֹּהֵן בְּבַעַל הַבַּיִת, אִם בָּא לַחֲזוֹר - חוֹזֵר, דְּתָנֵן: נָתַן לוֹ מָעוֹת וְלֹא מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ פֵּירוֹת - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. "נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד". פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּאַקּוּן, מַהוּ דְּתֵימָא: אַקַּנְתָּא מִילְּתָא הִיא, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי בְּבֵית דִּין, וּמֵתוּ - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט; וְאֶת הֶעָנִי בְּבֵית דִּין, וּמֵת - מַפְרִישׁ עָלָיו בְּחֶזְקַת עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי אַחַי אוֹמֵר: בְּחֶזְקַת עֲנִיֵּי עוֹלָם. מַאי בֵּינֵיהוּ?

איכא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: עֲנִיֵּי כוּתִיִּים. הֶעָשִׁיר הֶעָנִי - אֵין מַפְרִישׁ עָלָיו, וְזָכָה הַלָּה בְּמָה שֶׁבְּיָדוֹ. וְרַבָּנַן, מַאי שְׁנָא לְמִיתָה דַּעֲבוּד תַּקַּנְתָּא, וּמַאי שְׁנָא לַעֲשִׁירוּת דְּלָא עֲבוּד תַּקַּנְתָּא? - מִיתָה שְׁכִיחָא, עֲשִׁירוּת לָא שְׁכִיחָא. אֲמַר רַב פַּפָּא, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אֱינָשֵׁי: חַבְרָךְ מִית - אֱשַׁר, אִיתְעַשַּׁר - לָא תְּאַשֵּׁר. "מֵת - צָרִיךְ לִיטּוֹל רְשׁוּת" וכו'. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: יוֹרְשִׁין שֶׁיָּרְשׁוּ. - וּמִי אִיכָּא יוֹרְשִׁין דְּלָא יָרְתִי? אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁיָּרְשׁוּ קַרְקַע וְלֹא שֶׁיָּרְשׁוּ כְּסָפִים. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הִנִּיחַ מְלֹא מַחַט גּוֹבֶה מְלֹא מַחַט, מְלֹא קַרְדּוֹם - גּוֹבֶה מְלֹא קַרְדּוֹם, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ הִנִּיחַ מְלֹא מַחַט גּוֹבֶה מְלֹא קַרְדּוֹם; וּכְמַעֲשֶׂה דִּקְטִינָא דְּאַבָּיֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי "מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי" - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ, "כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי" - חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ. מַאי קָאָמַר? אֲמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי "מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וְהֵילָךְ דָּמָיו" - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר, "כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וְהֵילָךְ דָּמָיו" - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר. - אַטּוּ בְּרַשִׁיעֵי עָסְקִינַן, דְּשָׁקְלֵי דָּמֵי וּמְשַׁוּוּ לֵיהּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר? אֶלָּא אֲמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, הָכִי קָאָמַר: יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי "מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי, הֵילָךְ דָּמָיו" - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ אָבִיו תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר, "כּוֹר מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי וְהֵילָךְ דָּמָיו" - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ אָבִיו תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר. - וְכִי נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרוֹם שֶׁלֹּא מִן הַמּוּקָף? אֶלָּא אֲמַר רַב אַשִׁי: הָכִי קָאָמַר, בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי: כָּךְ אָמַר לִי אַבָּא "מַעֲשֵׂר לְךָ בְּיָדִי" אוֹ "מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי" - חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ, כֵּיוָן דְּלָא קִיץ, לָא הֲוָה מְתַקֵּן לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת; "כּוֹר מַעֲשֵׂר לְךָ בְּיָדִי" אוֹ "כּוֹר מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי" - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ, כֵּיוָן דְּקִיץ, תַּקּוּנֵי תַּקְנֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת. - וְכִי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לִתְרוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר? - אִין, אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גַּמְלָא הִיא; דְּתַנְיָא, אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גַּמְלָא אוֹמֵר: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם",

בשתי

רש"י

עניי כותיים — שאם אין עניי ישראל בעיר ויש עניי כותיים — מפריש לצורכם, ויעכבם לעצמו. שאף הם זוכים בהן, דכותיים גרי אמת הם, ולתנא קמא גרי אריות הם, ולא יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל יפריש בכל מקום שהם. **וזכה הלה במה שבידו** — הלוה הזה אינו חייב לפרוש משלו, שהרי הלוהו על מנת שלא ליפרע הימנו. **דעבוד תקנתא** — דקאמר מפריש עליו בחזקת עניי ישראל, ובהעשיר קתני אין מפרישין עליו. **לא שכיחא** — הלכך לא חשו לה. **אשר** — האמן, והחזק הדבר. לשון "שריר וקיים". **לא תאשר** — לא תאמן. **שירשו קרקע** — שעליהם מוטל המצוה לפרוע חובת אביהן. **מלא מחט** — כלומר, הניח קרקע מועט — אין זה מפריש בחזקת יורשין, אלא כשיעור דמי הקרקע. **מלא קרדום** — כלומר, קרקע הרבה. **אפילו הניח מלא מחט גובה מלא קרדום** — כלומר, כל חובו. לפי שהוא יכול לטרוף ולחזור ולטרוף כל שעה שיפדוהו ממנו. **כי ההוא מעשה דקטינא דאביי** — ב"מי שהיה נשוי" בכתובות (צא,ב): דההוא דהוו מסקי ביה מאה זוזי ושכיב ושביק קטינא שוי חמשים, אתא בעל חוב טרפוה, אתו יתמי יהבי ליה חמשין וסלקוהו — הדר אתא טרפה כו'. **ישראל שאמר ללוי** — כולה מפרש ואזיל לה. **מעשר יש לך בידי** — שהפרשתי מתבואתי לצורכך. **והילך דמיו** — ומוכרהו לי, ונטל זה את דמיו. **אין חושש** — ישראל זה שמא לאחר שמכרו לוי עשאו לוי זה תרומת מעשר על מעשר אחר שהיה לו בביתו. דכיון דלא ידע כמה יש לו בידו — לא עביד ליה תרומת מעשר. אבל אמר "כור מעשר יש לך בידי" ונתן לו הדמים — אסור ישראל זה לאכול הימנו, ואפילו הפריש תרומת מעשר לכהן לפי חשבונו, חיישינן שמא לאחר שקיבל הדמים עשאו לכולן תרומת מעשר על תשעה כורין שיש לו בביתו מעשר הטבול לתרומת מעשר. דכיון דלא משך — יכול לחזור הלוי. ואף על פי שהוא ברשותו של ישראל — לא קנו לו מעותיו, דאימת קנייה האי לוי דלקנייה לישראל בקבלת מעות? הלכך, כי חזר בו ועשאהו תרומת מעשר — חל עליו השם. **מעשר לאביך בידי** — בחיי אביך הודעתיו שהיה לו מעשר בידי. **מוקף** = סמוך. כמו: אין מקיפין שתי חביות (ביצה לב,ב). אסור לחבר לומר: תבואה שיש לי במקום פלוני תהא תרומה על זו, שמא אותה שעה אינה בעין, ואם עשה — עשוי. **כך אמר לי אבא** — לפני מותו: מעשר לך בידי. **חושש** — הלוי הזה. **לתרומת מעשר** — הראויה לינטל הימנו. ואף על פי שחזקה על חבר שאינו נפטר מן העולם עד שיתקן כל פירות טבלים שבידו — הכא איכא למיחש, דכיון שלא הזכיר בצואתו סכום מדה — שמא לא היה יודע כמה יש. **אין חוששין** — שמוחזק ישראל זה שתיקנו קודם שמת, ואף על פי שאין מוטל עליו. **לתרום תרומת מעשר** — הלא אין המעשר שלו אלא של לוי, והוה ליה תורם שלא מדעת!

בשתי

תוספות

איכא בינייהו עניי כותיים – אומר רבינו יצחק דלא תקינו אלא בחזקת עניי העיר. ולא כמו שפירש הקונטרס דלתנא קמא גרי אריות הם ולא יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל מפריש בכל מקום שהם. דאם כן לא נפקא מינה מידי מאי בינייהו. **תניא** רבי אומר יורשין שירשו – מפריש עליהם, אבל לא ירשו – לא מפריש עליהן. ואסיפא קאי: ואם הלוה בפני בית דין אין צריך ליטול רשות מן היורשים, אבל ארישא דקתני: מת צריך ליטול רשות מן היורשים – לא מצי קאי, דכל שכן אם לא ירשו שצריך ליטול רשות יותר, שאין עליהן מוטל לפרוע חוב אביהן.

וכמעשה דקטינא דאביי – ואף על גב דאמר התם ב"מי שהיה נשוי" (כתובות צא,ב) דאי אמרו ליה "הני חמשין דמי קטינא" סלוקי סלקוהו – הכא תקנתא דרבנן היא.

הילך דמיו חוששין שמא עשאו כו' – פירש בקונטרס: לאחר שקיבל המעות עשאו תרומת מעשר. וקשה לרבינו יצחק: דלאחר שמכרו איך יכול לעשותו? הא לא מיחסר משיכה, שהרי ברשות ישראל קאי! אלא יש לומר: דשמא עשאו קודם קבלת הדמים קאמר. ופריך: אטו ברשיעי עסקינן דשקלי דמי ומשוו ליה תרומת מעשר? פירוש: ומשוו ליה כבר תרומת מעשר מעיקרא.

מעשר לאביך בידי הילך דמיו – תימה: אמאי נקט השתא "הילך דמיו"? ועוד: אמאי חוששין כלל שעשאו אביו תרומת מעשר? והא אדרבה, חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כדאמרינן (פסחים ט,א) בחבר שמת והניח מגורה מליאה פירות! ויש לומר בדוחק: דקסבר דמסתמא אביו אמר לו אם הוא מתוקן או אינו מתוקן, ואם לא נטל דמיו – רמי אנפשיה לצורך עצמו, ומדכר שאמר לו אביו. ואם לא מדכר – חשבינן ליה בחזקת מתוקן. אבל כשנוטל דמיו – לצורך אחרים לא רמי אנפשיה ומדכר.

וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף – תימה: דתנן במסכת ביכורים (פרק שני משנה ה): תרומת מעשר שוה לביכורים בשני דרכים: ניטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף. ואמר נמי בירושלמי בפרק שני דתרומות: דכל התורה כולה למידה ומלמדה, חוץ מתרומת מעשר שמלמדה ואינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב (במדבר יח) "ממנו" – מן המוקף, ומוקמי' ליה בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר. ובפרק "הזהב" (בבא מציעא מט,א) אמרינן: ישראל שאמר לבן לוי "כור מעשר יש לך בידי" – רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר. והכא פריך אתרומת מעשר "וכי נחשדו" כו'! ויש לומר: מדרבנן אף תרומת מעשר בעי מוקף, והא דקאמר: רשאי בן לוי – היינו בשבתות וימים טובים דשרי, כדאמרינן ב"האשה רבה" (יבמות צג,א). וקשה דבפרק "המפקיד" (בבא מציעא לח,א) תנן: המפקיד פירות אצל חבירו, אפילו הן אבודין – לא יגע בהן. ומפרש רב נחמן בר יצחק בגמרא דחיישינן שמא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר. ואמאי? וכי נחשדו לתרום שלא מן המוקף? ואומר רבינו תם: דגבי פקדון חיישינן טפי, ובחששא מועטת תולין הדבר להחמיר שלא ליגע בו, וחיישינן שמא בשבתות וימים טובים עשאו, דשרי שלא מן המוקף, כדאמר ב"האשה רבה" (יבמות צג,א). אבל בשאר מקומות – לא חיישינן, דלא שכיחא שיהא לו פירות בביתו ולא יהא לו די לשבת אם לא יעשרו ממקום אחר. ויש מפרשים: דדוקא חברים לא נחשדו לתרום שלא מן המוקף, דהכא איירי בבן לוי שניתן לו מעשר – ואין נותנין אלא לחבר, כדאיתא ב"הזרוע" (חולין קל,ב): אין נותנין מתנות לכהן עם הארץ. אבל המפקיד – כל אדם מפקיד, אף שאינן בקיאין בהלכות מוקף. ואם תאמר: ההיא דביכורים, דנטילתה שלא מן המוקף, היכי מצי למימר דמדאורייתא איירי? הא קתני: וצריכה שיעור כתרומה, ומדאורייתא לתרומה גדולה אין לה שיעור, דחטה אחת פוטרת את הכרי! ויש לומר: דאין לה שיעור למטה, אבל יש לה שיעור למעלה, דאין יכול לעשות כל גורנו תרומה, דבעינן ראשית ששיריה ניכרים. וכי האי גוונא איכא בריש מסכת פאה (פרק ראשון משנה א) גבי "אלו דברים שאין להם שיעור".

לתרום שלא מן המוקף – פירש בקונטרס: דשמא באותה שעה אינה בעין. ואין נראה, דתרומה גדולה מדאורייתא בעי מוקף, ואם כן אפילו שתיהן לפניו. ובתרומת מעשר נמי דלא בעינן מוקף אלא מדרבנן – נראה דהיינו משום גזירה אטו תרומה גדולה, ובעינן מוקף אפילו שתיהן לפניו כמו בתרומה גדולה. וגבי חלה נמי תנן מוקף, אפילו שתיהן לפניו. **כיון** דלא קייץ כו' – ואם תאמר: והא מוקי לה כאבא אלעזר בן גמלא דאמר ניטלת מאומד, ואם כן כי לא קייץ נמי, ליחוש דלמא תקוניה תקניה בעל הבית מאומד? ויש לומר: דאינו תורם מאומד דבר שאינו שלו, שאינו רוצה להפסיד לא ללוי ולא לכהן. **אין** אבא אלעזר בן גמלא היא – ואם תאמר: נהי שיש לו רשות לתרום, שמא לא חשש לתרום מעשר שעתיד ליתן ללוי, והיאך נתיר מספק? ויש לומר: דכיון שהרשות בידו, ושהה זמן גדול בביתו, ומצוה עליה רמיא – סתמא דמילתא דתקוניה תקניה.

כשם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִיבָּא בֵּינֵיהוּ בין רבי אליעזר בן יעקב לרבי אחי בעיר שיש בה רק **עֲנִיֵּי כּוּתִּיִּים**, שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין המלוה מפריש ממעשר עני, שהכותיים גירי אריות הם, ואינם נוטלים מעשר עני, ותקנו חכמים שיפריש בחזקת עניי ישראל שבאותה העיר, ולכן איבד המלוה את מעותיו. ולדעת רבי אחי מפריש גם על עניי כותיים שגירי אמת הם.

עוד אומרת הברייתא, שהמלוה את העני בבית דין כדי שיפריש מחלקו **וְהֶעֱשִׁיר הֶעָנִי** ושוב אינו נוטל מעשר עני, **אֵין** המלוה **מַפְרִישׁ עָלָיו** ממעשר עני לגבות חובו, שחייב ליתן המעשר לעני אחר, והפסיד המלוה מעותיו **וְזָכָה הַלָּוֶה** – העני שנתעשר **בְּמַה שֶּׁבִּידוֹ** – במעות ההלואה, ואין המלוה יכול לתובעו, שכך התנו שלא יגבה המלוה חובו אלא ממעשר עני הראוי לבוא ללוה.

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן, מַאי שְׁנָא לְמִיתָה** – במה שונה אם מת הלוה **דְּעָבוּד תַּקָּנְתָּא** – שתקנו חכמים שיפריש המלוה בחזקת העניים, **וּמַאי שְׁנָא לַעֲשִׁירוּת** – ומדוע שונה כאשר נתעשר העני **דְּלָא עָבוּד תַּקָּנְתָּא** – שלא תקנו חכמים שיפריש בחזקת שאר העניים. משיבה הגמרא, **מִיתָה שְׁכִיחָא** – שמא ימות העני הוא דבר שכיח, ועשו בו חכמים תקנה, אבל שמא תבוא **עֲשִׁירוּת** לעני, זה **לָא שְׁכִיחָא** ואין עושים חכמים תקנה בדבר שאינו שכיח. וכן **אָמַר רַב פַּפָּא** שעשירות אינה דבר שכיח, **וְהֵיינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – מאמר שגור בפי הבריות, שאם יאמרו לך **חַבְרָךְ מֵת** – מת חברך, **אַשֵּׁר** – תאמין. אבל יאמרו לך **אִיתְעַשַּׁר** – חברך התעשר, **לָא תְּאַשֵּׁר** – אל תאמין, שעשירות אינה שכיחה:

שנינו במשנה שהמלוה מעות את הכהן **וּמֵת** הלוה **צָרִיךְ לִיטּוֹל רְשׁוּת וְכוּ'** מן היורשין:

הגמרא מבארת באיזה יורשים עוסקת המשנה: **תַּנְיָא** בתוספתא (פ"ג ה"א), המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני ומתו, צריך ליטול רשות מן היורשין. אלו הן היורשין, **רַבִּי אוֹמֵר יוֹרְשִׁין שֶׁיָּרְשׁוּ** מהלוה. שואלת הגמרא, **וּמִי אִיבָּא** – האם ישנם **יוֹרְשִׁין דְּלָא יָרְתֵי** – שלא קבלו ירושה, הלא כל יורש ודאי קיבל ירושה, ומה חידש רבי.

משיבה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, כוונת רבי שהדין במשנה שנוטל המלוה רשות מהיורשים מדובר **שֶׁיָּרְשׁוּ קַרְקַע**, שאז חייבים הם לפרוע חוב אביהם, **וְלָא** יהיה הדין כך **כְּשֶׁיָּרְשׁוּ כְּסָפִים**, שאין חייבים לפרוע חוב אביהם, ואיבד המלוה מעותיו, לפיכך אינו גובה חובו מהמעשרות.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שיעור הקרקע שיקבלו היורשים וישתעבדו לפרוע חוב אביהם:

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הִנִּיחַ הלוה בירושה קרקע מועטת בשיעור **כְּמָלֵא מַחַט**, הרי המלוה **גּוֹבֶה** חובו מהמעשרות כשווי קרקע מועטת **כְּמָלֵא מַחַט**, שקרקע זו משועבדת לחוב אביהם, ושאר החוב נפקע במיתת הלוה. אבל הניח הלוה קרקע בשיעור גדול **כְּמָלֵא קַרְדּוֹם, גּוֹבֶה** המלוה כל חובו מהמעשרות כשווי קרקע גדולה **כְּמָלֵא קַרְדּוֹם**, מפני שהחוב כשווי הקרקע מוטל על היורשים לפורעו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ הִנִּיחַ** הלוה ליורשיו קרקע מועטת **כְּמָלֵא מַחַט, גּוֹבֶה** המלוה כשווי קרקע בשיעור גדול **כְּמָלֵא קַרְדּוֹם** שיש בה שווי כל החוב, מפני שאילו היה המלוה טורף הקרקע המועטת, והיו היורשים פודים הקרקע במעות, יכול היה המלוה לחזור ולטרוף קרקע זו עבור שאר חובו, ונמצא שכנגד כל החוב יש שיעבוד בקרקע מועטת זו. **וּכְמַעֲשֶׂה דְּקִטִּינָא דְּאַבָּיֵי** – כמעשה שבא לפני אביי (כתובות צא:) בשדות קטנות שהורישׁ הלוה והיה שויים מחצית החוב, וטרפם המלוה בחובו, ופדאום היורשים וחזר המלוה וטרפם בעבור שארית חובו, ופסק אביי שהדין עימו והקרקע משועבדת לכל החוב:

הגמרא מביאה דין נוסף שהישראל קונה מעשרות בלא שיבואו הפירות ליד הלוי: **תָּנוּ רַבָּנָן, יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי, מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי** שהפרשתי מתבואתי לתת לך, **אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ** – שמא עשה הלוי את המעשר לתרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו בביתו.

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** במי דיבר התנא שיש לו לחוש, הלא הישראל אסור במעשר מפני גזל הלוי, והלוי הרי יודע אם עשאו לתרומת מעשר. משיבה הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר** – כך יש לפרש הברייתא, **יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי, מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי** שהפרשתי לתת לך **וְהֵילַךְ דְּמָיוֹ** שמבקש אני לקנותו, ונטל הלוי המעות, יכול הישראל לאכול מהמעשר **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא** מעשר זה **עֲשָׂאוֹ** הלוי **לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל** מעשרות שיש לו **בְּמָקוֹם אַחֵר** כיון שאין הלוי יודע כמה מעשר יש לישראל, ותרומת מעשר שיעורה קבוע, מעשר מן המעשר. אבל ישראל שאמר ללוי **כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי** ומבקש אני לקנותו **וְהֵילַךְ דְּמָיוֹ** ונטל הלוי המעות, **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲשָׂאוֹ** הלוי **לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל** מעשרות שיש לו **בְּמָקוֹם אַחֵר**, שיודע כמה מעשר יש ביד הישראל, ויכול לעשותו לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו בביתו, ולכן אסור לישראל לאכול מן המעשר.

הגמרא דוחה את ביאורו של אביי: מקשה הגמרא, **אָטוּ בְּרִשְׁעֵי עַסְקִינָן** – וכי משנתינו עוסקת ברשעים, **דְּשָׁקְלֵי דְּמֵי** – שלוקח הלוי מעות בעד פירות המעשר **וּלְאַחַר מִכֵּן מְשַׁוּוּ לֵיהּ** – עושה הפירות **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** שאסורים ללוקח, ודאי אין המשנה עוסקת בכך.

מתרצת הגמרא **אֶלָּא, אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי הָכִי קָאָמַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי, מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי** שהפרשתי בחיי אביך כדי ליתן לו, ומבקש אני לקנותו **וְהֵילַךְ דְּמָיוֹ** ונטל בן הלוי המעות, **אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא** מעשר זה **עֲשָׂאוֹ אָבִיו** של הלוי **לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל** מעשרות שהיו לו **בְּמָקוֹם אַחֵר**, ומותר הישראל באכילת המעשר. אבל ישראל שאמר לבן לוי **כּוֹר מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי**, ומבקש אני לקנותו, **וְהֵילַךְ דְּמָיוֹ**, ונטל בן הלוי המעות, כיון שיכול היה אביו של הלוי לעשות את המעשר לתרומת מעשר, ולא היה נקרא רשע שהרי אביו לא נטל דמיו, **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא** מעשר זה **עֲשָׂאוֹ אָבִיו** של הלוי **לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל** מעשרות שיש לו **בְּמָקוֹם אַחֵר**.

הגמרא דוחה גם את דברי רב משרשיא: שואלת הגמרא, מפני מה עלינו לחשוש שמא אביו של הלוי עשה המעשר לתרומת מעשר, **וְכִי נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרוֹם** – להפריש תרומה **שֶׁלֹּא מִן הַמּוּקָף** – כשאין הפירות כולן סמוכים בשעת הפרשת התרומה, שכך הדין בהפרשת תרומה לעשותה 'מן המוקף'.

מיישבת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, הָכִי קָאָמַר, בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלֵוִי, כָּךְ אָמַר לִי אַבָּא** לפני מותו, **מַעֲשֵׂר** שהפריש מתבואתו כדי לתת **לְךָ** נמצא **בְּיָדִי, אוֹ** אמר הישראל ללוי, כך אמר לי אבא, **מַעֲשֵׂר** שהפריש כדי ליתן **לְאָבִיךָ בְּיָדִי, חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ** – שעדיין לא הפריש תרומת מעשר מהמעשר. ואף שחזקה על חבר שיתקן פירות טבל שבידו, ומפני מה חוששים שלא הפריש תרמות המעשר, מבאר רב אשי הטעם, **כֵּיוָן דְּלָא קַיִּין** – לא הודיע אביו של הישראל מה מידת המעשר, בודאי אינו יודע כמה הוא, ולכן **לָא הָוֶה מְתַקֵּן לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת** – לא תקנו ולא הפריש ממנו תרומת המעשר, ולפיכך אין ללוי לאכול המעשר בלא שיפריש תרומת מעשר. אבל ישראל שאמר ללוי, כך אמר לי אבא, **כּוֹר מַעֲשֵׂר לְךָ בְּיָדִי** שהפריש אבא מתבואתו עבורך, **אוֹ** שאמר, כך אמר לי אבא, **כּוֹר מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי** שהפריש אבא עבור אביך, **אֵין חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ**, שבודאי הפריש תרומת מעשר, **כֵּיוָן דְּקַיִּין** – שהודיע אביו של הישראל מה מידת המעשר, בודאי **תַּקּוּנֵי תַּקְּנֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת** – הפריש תרומת מעשר, שמוחזק הישראל שתיקן המעשר שבביתו קודם שמת, אף שאינו מוטל עליו.

שואלת הגמרא, **וְכִי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לִתְרוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר,** הלא המעשר שייך ללוי, ונמצא הישראל תורם שלא מדעת הבעלים. משיבה הגמרא, **אֵין** – הן, כלומר יש רשות לישראל לתרום תרומת מעשר ממעשרותיו, שברייתא זו **כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גַּמְלָא הִיא**, הסובר שיש רשות לישראל לתרום שלא מדעת הלוי, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גַּמְלָא אוֹמֵר** כתוב (במדבר יח כז) 'וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיֶּקֶב',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכיון שאמרה תורה שהרמת תרומה תהיה כהרמת דגן מן הגורן, ודאי בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר בפסוק זה, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה – היא 'דגן מן הגורן' הנזכרת בפסוק, וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר היא 'תרומתכם' הנזכרת בפסוק, והשווה הכתוב הפרשת תרומת מעשר להפרשת תרומה גדולה שיהיו דיניהם שווים, שכְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד הדעת, ולא במדידה של נפח ומנין או משקל, וְכן תרומה גדולה ניתן ליטלה בְּמַחְשָׁבָה בלבד, על ידי שנותן עיניו בצד זה של התבואה וקובע בלבו ששם תהיה התרומה, ויכול לאכול מהתבואה אף שלא הפריש עדיין, כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד אף שיש לה שיעור מן התורה לתת דווקא מעשר מן המעשר, וּבְמַחְשָׁבָה, שכך אמרה התורה (שם) 'ונחשב לכם' ובשתי התרומות הכתוב דיבר, וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לִתְרוֹם תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מתבואתו ופירותיו, כָּךְ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לִתְרוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מן המעשר שברשותו, אף שאיננו שלו אלא של הלוי:

משנה

משנתינו מבארת דין נוסף שבו סומכים על החזקה שנשאר כמו שהיה: הַמַּנִּיחַ פֵּירוֹת במקום שמור, כדי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, שיסמוך על פירות אלו כדי לתקן טבל שיש לו במקום אחר, על ידי שיפריש תמיד את התרומות ומעשרות בפירות אלו. או שהניח מָעוֹת במקום שמור כדי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שאחר שיפריש מעשר שני יחללו על המעות האלו, מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּימִין, ואינו צריך לחוש שמא נאבדו. אך אִם אחר זמן בדק ומצא שאָבְדוּ, ומה שהפריש או חילל אחר שאבדו לא חל, כיון שאין שם פירות להיות תרומה ומעות כדי לחלל עליהם את המעשר שני, הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שמא אבדו כבר מַעֲשֵׂר לְעָשֵׂר – עשרים וארבע שעות, ואם הפירות שהפריש עבורם עדיין קיימים, צריך לחזור ולהפריש עליהם תרומות ומעשרות ממקום אחר, ולחלל את המעשר שני על מעות אחרות, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שהמניח יין כדי להפריש ממנו תרומות ומעשרות על מקום אחר, עלול הוא להתקלקל, ולכן בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים – זמנים בּוֹדְקִין אֶת הַיַּיִן אם לא החמיץ, שאם החמיץ אי אפשר לעשותו תרומה ומעשרות על יין, משום ששנינו (תרומות פ"ג מ"א) אין תורמים מן החומץ על היין. בְּקִידּוּם – כשמנשבת רוח הקדים שֶׁל מוֹצָאֵי חַג – סוכות, וּבְהוֹצָאַת סְמָדָר – כשהכרם מוציא ענבים אחר שנופל הפרח, והענבים מובדלים זה מזה וניכר צורתם, וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם בַּבּוֹסֶר, כשהענבים גדלים כפול הלבן, נקראים בוסר, וכשנכנס בהם מעט לחלוחית בשיעור שיכול לסחוט מהם כל שהוא משקה, הוא כניסת המים:

גמרא

שנינו במשנה, שאם בדק ומצא שהפירות שהניח כדי להפריש מהם תרומות ומעשרות על מקום אחר, או המעות שהניח כדי לחלל עליהם מעשר שני, נאבדו, חושש מעת לעת. הגמרא מפרשת מה הוא השיעור מעת לעת שצריך לחוש:

שואלת הגמרא, מַאי – מה הוא השיעור של מַעַת לְעַת שצריך לחוש. משיבה הגמרא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שצריך לחוש מַעַת לְעַת שֶׁל לפני הִבְּדִיקָה, שהפירות שהפריש עליהם עד מעת לעת קודם שמצא שאינם, צריך לחזור ולהפריש עליהם, אך על הפירות שהפריש עליהם קודם לכן, לא החמירו חכמים לחזור ולהפריש עליהם מחשש שמא נאבד כבר אז, אלא סומכים על החזקה שהיו קיימים. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוהרנ"ן שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכ' מכ' סיון והקודם מכ"ח אייר. ואין לשער גודל הדבר מה שהלכו אנ"ש בבתי הכנסות לפרסם הענינים המבוארים בהמאמרים והקונטרסים, ומי יתן (עיין לקו"ת במדבר ט"ו ע"א) שיהי' לבבם זה להם לעשות כנ"ל בכל עת מצוא. וכל המוסיף מוסיפין לו...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובענ' הפרטים.

נתעכב מכ' ונתקבל עתה מכ' מג' תמוז.

א) בנוגע להואקאנס ילך בדרך המיצוע היינו שיקבל תלמידים כאלו שע"י השגחה עליהם לא יהי' החשש שכותב אודותו...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לי"ב וי"ג תמוז הבע"ל ובטח גם בו ישתמשו להפצת המעיינות חוצה.

רש"י

בשתי תרומות — דהאי קרא בלוים כתיב, "תרומתכם" — היינו תרומת מעשר, "כדגן מן הגורן" — היינו תרומה גדולה, ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו. והקיש הכתוב תרומת מעשר לתרומה גדולה. **באומד** — אחד מחמשים שאמרו חכמים — מפריש באומד, דאם טעה — אין כאן איסור. דמדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי, דלא נתנה בה תורה שיעור אלא "ראשית דגנך". **אף תרומת מעשר** — אף על פי ששיעורה קצוב מן התורה "מעשר מן המעשר" — ניטלת באומד. **ובמחשבה** — נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה, ואף על פי שלא הפריש. ותרוייהו נפקי מ"ונחשב". והאי דליף תרומת מעשר מתרומה גדולה — לענין אומד הוא דילף. **משנה המניח פירות להיות מפריש עליהן כו'** — סומך על אלו, ואוכל טבלים אחרים שיש לו, ואומר "הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לכך", וכן עושה תמיד. **ואם אבדו** — הלך לבדקן ומצאן שאבדו. **הרי זה חושש** — לאותן טבלים שתיקן בהבטחתן של אלו. ואם לא אכלן — צריך להפריש מהם, דשמא כשאמר "הרי תרומתן בפירות שהקציתי" כבר היו אבודין. **מעת לעת** — בגמרא מפרש. **בודקין את היין** — שהניחו להיות מפריש עליו, צריך לבודקו שמא החמיץ, ואין תורמין מן החומץ על היין. **בקידום של מוצאי החג** — כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג. **הוצאת סמדר** — כתום פרח, ועניביו נראין באשכול כסדרן. **וכשעת כניסת מים לבוסר** — כשהן כפול הלבן נקראין בוסר, וכשלחלוחית נבנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא — היינו כניסת מים. לשון אחר: היו כותשין הענבים כשהן בוסר ונותנין לתוכן מים, ונעשין חומץ לטיבול. **גמרא מעת לעת של בדיקה** — כשבדקן מצאן אבודין — חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו, ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת על פירות אחרים — צריך להפריש עליהם מספק. וטפי מהכי — לא אחמור רבנן למיחש, אלא סמכינן אחזקה.

בִּשְׁתֵּי תְרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה - כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה; וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לְתָרוֹם תְּרוּמָה גְּדוֹלָה - כָּךְ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַעַל הַבַּיִת לְתָרוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. מִשְׁנָה הַמַּנִּיחַ פֵּרוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, מָעוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּימִין. אִם אָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ מֵעֵת לְעֵת, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּשְׁלִשָׁה פְּרָקִים בּוֹדְקִין אֶת הַיַּיִן: בְּקִידּוּם שֶׁל מוֹצָאֵי הֶחָג, וּבְהוֹצָאַת סְמָדָר, וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם בַּבּוֹסֶר. גְּמָרָא מַאי "מֵעֵת לְעֵת"? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֵעֵת לְעֵת שֶׁל בְּדִיקָה, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי:

תוספות

כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד – ומיהו, אין להקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה, שיועיל במתכוין חיטה אחת לפטור הכרי, דהא "מעשר" אמר רחמנא. ומיהו, אם במתכוין מוסיף – נראה דמועיל. דמקשינן להכי לתרומה גדולה, כדמוכח בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נה,א). דקתני: תורמין תאנים על הגרוגרות במנין. ופריך דהוי מרבה במעשרות! ומיירי במרבה בתרומת מעשר, כדמוכח סיפא. ומוקי לה לרישא כאבא אלעזר בן גמלא, והתם מרבה במתכוין. ונראה דלית ליה כלל לאבא אלעזר בן גמלא מרבה במעשרות – מעשרותיו מקולקלין. דבמעשר [ראשון] נמי שרי מאומד, כדאמרינן בסוף בכורות: יכול היה לו מאה טלאים ונטל עשרה או עשרה ונטל אחד יהיו מעושרים – תלמוד לומר "עשירי" ואין זה עשירי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מעשר. ומפרש התם: דטעמא דרבי יוסי ברבי יהודה דסבר כאבא אלעזר בן גמלא, ומעשר קרייה רחמנא תרומה, דכתיב "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה", ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן, כדאמר התם בריש פירקין: מה מעשר דגן ניטל מאומד ובמחשבה כו', ובמעשר ראשון איירי, דכתיב בסיפא דקרא "נתתי ללוים לנחלה". ואם תאמר: ואמאי אצטריך התם לאוקמי כאבא אלעזר? לא הוה ליה למימר אלא דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ניטל אחד מעשרה – אף מעשר בהמה כן, אפילו בלא העברת שבט! ויש לומר: דמשמע ליה דלרבי יוסי ברבי יהודה בנטל אחד מעשרה הוי מעשר אפילו אינם שוים, כמו במכניס לדיר להתעשר, דמסתמא אין דרכן להיות שוין. הלכך צריך לאוקמי כאבא אלעזר בן גמלא, דאי לאו דאבא אלעזר – הוה אמינא דבנטל אחד מעשרה בעינן שוין, כמו במעשר דגן, אף על גב דבמכניס לא בעינן שוין. וקשה: כיון דשרי אפילו מעשר מאומד – אמאי איצטריך במנחות לאוקמי בתרומת מעשר הא דאמר רבי אלעזר ברבי יוסי: אבא היה נוטל עשר גרוגרות שבמקצוע על תשעים שבבלבלה? לוקמה במעשר גופיה! ויש לומר: דנהי דרבי יוסי ברבי יהודה סבר דאפילו מעשר ניטל מאומד – דלמא אבא אלעזר לית ליה הך סברא. ועוד: דניחא ליה לאוקמיה בתרומת מעשר, משום דברישא קתני "תורמין". **ניטלת** מאומד – מצוה לתרום מאומד, דמתוך שירא לצמצם שלא יטול פחות – נוטל בעין יפה, כדתנן בפרק קמא דתרומות: אין תורמין לא במדה לא במשקל ולא במנין, וכן תרומת מעשר. ובתוספתא גרסינן: מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה – אף תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומד כו'. ואם תאמר: דבפרק קמא דתרומות תנן: המונה משובח, והמודד משובח ממנו, והשוקל משובח משלשתן! בירושלמי מקשה לה בפרק קמא דתרומות, ומשני: כאן – בתרומה גדולה, וכאן – בתרומת מעשר. דתניא אלעזר בן גמלא אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין – תלמוד לומר "ונחשב לכם תרומתכם" – במחשבה אתה תורם, ואי אתה תורם במדה במשקל במנין. פירוש: ההיא ד"אין תורמין" – בתרומה גדולה, דלכולי עלמא מצותה מאומד, וההיא ד"המונה משובח" – בתרומת מעשר, וכרבן. והא דמייתי ברייתא דאבא אלעזר בן גמלא – לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי אההיא דהמונה משובח: ממאי הוא משובח? אמר רב הונא: מן התורם מאומד. משמע דמאומד הוי תרומה, אלא דמונה משובח. וקאמר נמי התם, אמר רבי הלל: מתניתין אמרה כן, השוקל משובח משלשתן. פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר ממשקל. ובתר הכי קאמר, אמר רבי חנינא: תיפתר בשלשתן, ולית את שמע מינה כלום. ואי לרבנן – לדידהו אין תרומת מעשר מאומד, ולאבא אלעזר בן גמלא – מצותה לעשות מאומד, דקתני בתוספתא: אף תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה! ויש לומר: דרבנן מודו דמאומד הוי תרומה, אבל אין מצוה לעשות מאומד, ולא חשיב מרבה במעשרות במתכוין לאמוד יפה, אלא במתכוין להרבות ומרבה במתכוין. וההיא דבכורות דמוקי לה רבי יוסי כאבא אלעזר בן גמלא ולא כרבנן – שמא התם מרבה במתכוין.

כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה – פירש בקונטרס דלענין אומד הוא דיליף, אבל מחשבה בתרוייהו נפקא מ"ונחשב". אי נמי, מחשבה נמי יליף, אף על גב דכתב ביה, משום דכתיב ביה "כדגן מן הגורן" – דהיינו תרומה גדולה, ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו, דקרא גופיה מקיש ליה לתרומה גדולה לענין מחשבה. ונראה דלא פליגי רבנן עליה דאבא אלעזר בן גמלא אלא לענין מאומד, אבל במחשבה – לא פליגי, דהא קרא כתיב. ובריש "האיש מקדש" (קדושין מא,ב) נמי פריך: מה לתרומה שכן ניטלת במחשבה. משמע דלכולי עלמא פריך, והיינו תרומת מעשר דכתיב בה "אתם גם אתם". ודלא כפי הקונטרס דפירש בבכורות דמשום מחשבה מוקי רבי יוסי ברבי יהודה כאבא אלעזר בן גמלא, ואין פשט הסוגיא מתיישבת בפירושו, דמה לנו להזכיר מחשבה בדברי רבי יוסי ברבי יהודה? **במחשבה** פירש בקונטרס: שנותן עיניו בצד זה לשם תרומה, ואוכל מצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב "ונחשב" – שרי לאכול בלא הפרשה, ושרינן נמי בשתיקה על ידי שנותן עיניו בצד זה. וכל זה נפקא מ"ונחשב". וכן ודאי, דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במסכת תרומות (פרק ראשון משנה ו): חמשה לא יתרומו, ואם תרמו – תרומתן תרומה, וקא חשיב אלם, ומפרש בירושלמי: טעמא משום ברכה. ובפרק שלישי דשבועות (כו,ב) נמי אמרינן גבי "כל נדיב לב" דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד לענין גמר בלבו אף על פי שלא הוציא בשפתיו, ולא לפינן מנייהו שבועה. ולענין לאכול בלא הפרשה – אין קפידא לכולי עלמא אפילו בכל המעשרות, דלא כתיב בהו "ונחשב" – דשרי בכל מקום אף על פי שעתה אין מפריש כלום, כדמוכח ההיא דהלוקח יין מבין הכותים (גיטין כה,א) דשרי לכולי עלמא, או לאו משום ברירה או בקיעת הנוד. ובמעשר שני שרינן כשאומר "בצפונו" או "בדרומו". ואם תאמר: כיון דשרי תרומה כשנותן עיניו בצד זה, אמאי אין מגביהין תרומות בשבת? דהא תנן במסכת שבת בפרק "נוטל" (קמא,ב) רבי יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. פריך בגמרא: והא קמתקן! ומשני: דסבר כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר: נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן בשבת כשמעלהו – כיון דאפשר במחשבה, והכא נמי – אפשר במחשבה! ויש לומר: דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן, אבל תחלת תיקונו של טבל – לא שרינן, משום דאפשר במחשבה. ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח בפרק "במה מדליקין" (שם לד,א) אף על גב דשרי ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר, כדאמרינן בפרק קמא דחולין (ו,ב) גבי רבי מאיר שאכל עלה של ירק. **המניח** פירות להיות מפריש עליהן כו' – בערבי שבתות וימים טובים איירי, דשרי שלא מן המוקף. **מעת** לעת – בנדה (ד,ב) דייק מאי טעמא שנתנו רבנן שיעור בנדה מעת לעת. ותימה: דהכא (נמי) מאי טעמא? ויש לומר: דדוקא התם דייק, משום דאשה מרגשת בעצמה, ובדין הוא דדיה שעתה כשמאי, ואי בעו רבנן למיקנסה – לקנסוה מפקידה לפקידה, כהלל. **ובשעת** כניסת מים לבוסר – נראה לרבינו יצחק כלשון ראשון שפירש בקונטרס: כשנבנסה בו לחלוחית, שיכול לעצור מהן כל שהוא – היינו כניסת מים, מדתנן במסכת שביעית בפרק רביעי (משנה ח): הבוסר משתביא מים אוכל בו פחו בשדה, הבאיש כונס לתוך ביתו כו'. ויש שאין נזהרין בו על מגע, לפי שאינו קרוי יין אלא מים. ורבינו תם אומר שאין להקל, לפי שאין אנו בקיאין עד מתי קרוי מים ולא יין. וכתב רבינו תם ששנה אחת לא נתבשלו היינות יפה, והיו בוסר, וכי באותה שנה לא נהגו יין נסך. [ועיין תוספות עבודה זרה כט,ב דיבור המתחיל אין].

בקידום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

בקידום של מוצאי החג של תקופה – של תקופת תשרי. אבל משכה תקופת תמוז עד כאן – לא. ואם תאמר: הא אי אפשר שתמשוך עד כאן, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (יג,א) דבעינן מקצת החג בתקופה חדשה! ויש לומר: דאמר התם דעל תקופה לבדה אין מעברין.

לפני הזורע ובשעת הזורע – תימה: דכל זה הוא פרק אחד, דאין הפסק בין לפני הזורע לשעת הזורע! ויש לומר: ד"בשעת הזורע" הוא סוף הזורע, שכבר זרעו כל מה שהיה להם ונתחסר להם, שלא היה להם כל הצורך.

לשותפין פירש רבינו חננאל ורבינו תם: כי דא דאמר בריש "המקבל" (בבא מציעא קה,א): הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי [ורוחח] ואמר ליה חד לחבריה: תא ונפלוג, ואמר ליה אידך: נרויח טפי – דינא הוא דמעכב. והשתא עד זה הזמן יכולין לעכב, ואז ימכרו ויחלוקו. וכן לכל דבר יש זמן.

אי הכי היינו דכתיב ותך השמש – אהאי קרא קאמר שלא בא לספר בכח גבורת סערתה שהיתה עושה תלמים בים, אלא להעיד שהשתיקה שאר כל הרוחות ונתחמם העולם. ומכל מקום אמת הוא שהוא רוח חזק מאד, כדכתיב (שמות יד) "ברוח קדים עזה כל הלילה", ו"ברוח קדים תשבר אניות תרשיש" (תהלים מח) דלפעמים שולחה הקדוש ברוך הוא לעולם עזה וקשה. **אנא** לא צריכנא להו – פירש בקונטרס דרב נחמן בר יצחק חתניה דבי נשיאה הוה, כדאמר ב"הער והרוטב" (חולין קכד,א). ולפירושו רב נחמן סתם שבגמרא הוא רב נחמן בר יצחק, דב"הער והרוטב" משמע דסתם רב נחמן הוא חתניה דבי ריש גלותא. ואין נראה, דבפרק "מי שהרציאוהו" (עירובין מג,ב) אמרינן: יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתיב רבא קמיה דרב נחמן, וכן בפרק "עושין פסין" (שם יח,ב) גבי מנוח עם הארץ היה. משמע דרב נחמן סתם לאו היינו רב נחמן בר יצחק. וכן בפרק "השולח" (גיטין לט,ב) גבי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרבה בר שילת דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה, וכן בכמה דוכתי. אלא, רב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יעקב. דהא רב נחמן סתם הוא חברו של רב ששת, ובירושלמי מוכח בדוכתי טובא דרב נחמן בר יעקב הוא חברו של רב ששת. וגם בתלמוד שלנו אינו מזכיר בשר' מקום רב נחמן בר יעקב אלא בשמוכיר אצלו רב נחמן אחר, רב נחמן בר יצחק או רב נחמן בר רב חסדא. והא דקאמר הכא רב נחמן בר יצחק "לא צריכנא להו" – עשיר היה, ולא היה צריך להם. **שדיא** נשיב – ארוח מזרחית קאמר, כדמוכח סוגיא. ולא ששמה שדיא, אלא לפי שהיתה קשה קראה כך. ורוח דרומית שמה שדיא, כדאמר בערוך בערך "אסתנא". וזהו לשונו: לארבע רוחות יש להן שמות, רוח מזרחית – שותא, רוח מערבית – אוריא, רוח צפונית – אסתנא, רוח דרומית – שדיא.

הדרן עלך כל הגט

רש"י

של הנחה — הרי זה חושש למפרע כל הימים עד מעת לעת של הנחה ראשונה: יום אחד שלם מחזקינן להו בחזקת קיימין בידוע, ומשם עד כאן — ספק, ויחזור ויתרום. **חושש מעת לעת** — משמע: יום אחד הוא דקאי בחששא, היינו כמאן דאמר מעת לעת של בדיקה. **אלא למאן דאמר** — כולהו יומי קאי בחששא בר מיומא קמא — "חושש למפרע עד מעת לעת" מיבעי ליה! **רבי אלעזר בן פדת** — דגמרא, ורבי אלעזר בן שמוע — דמתניתין ובריתא. **חלוקין** — ואמרי: דלעולם חיישינן, הואיל ונמצאו אבודין, וכל פירות שתקנו על ידי אותן פירות — צריך לחזור ולהפריש. **מקוה** — שהיה בחזקת שלם, ונמדד לאחר זמן ונמצא חסר. **כל טהרות שנעשו על גביו** — כל תרומות וטהרות שנשתמשו בהן בכלים, ואנשים שטבלו מטומאתן באותו מקוה מעולם. **בין שהמקוה ברשות היחיד** — דקיימא לן: ספק טומאה ברשות היחיד — ספיקו טמא. **בין ברשות הרבים** — דקיימא לן: ספיקו טהור, הכא — טמא. דבי אמרינן ספק טומאה ברשות הרבים טהור — היינו ספק נגע ספק לא נגע, דאיכא למימר לא נגע. אבל זה שהיה טמא ודאי, ואתה בא לטהרו בטבילת ספק — אל תטהרנו מספק. **פשיטא דחלוקין** — מהא מתניתין, ורבי אלעזר בן פדת מאי אשמעינן? הא מתניתין בהדיא תנן טמאות! **של תקופה** — אם כבר נכנסה תקופת תשרי. אבל אם משכה תקופת תמוז עד כאן — לא. **לשותפין** — שאין האחד יכול למכור שלא מדעת חבירו חוץ לפרקים הללו. אבל בפרקים הללו — אין צריך לימלך, ואם מכר ונתייקר השער לאחר זמן — אין עליו כלום. **פירקיה** — זמנו למכורה. **בשעה שמנשבת עושה תלמים בים** — כתלם של מענית המדרישה. דהיינו חרישית — לשון חרישה, לפי שחוזקה היא. **היינו דכתיב** — בתמיה. **ותך השמש** — הכתוב בא להעיד שנתחמם העולם, ואתה אומר שסיפר הכתוב בכח גבורת סערותיה, ולכך שינה בלשונו: **משתקת כל הרוחות מפניה** — כשהיא מנשבת בשעת החום, היא חמה מאוד, ומבטלת צינת כל הרוחות. ולכך שינה הכתוב לקרותה חרישית. **כשמשקיט ארץ מדרום** — כשצינת רוח דרומית שוקטת, ומי הוא המשקיטה — רוח מזרחית משתיקתה. שבשעה שמנשבת רוח מזרחית — משתקת כל הרוחות. **פלגאה** — בעל מריבה, שהיתה לו מריבה עם מר עוקבא שהיה אב בית דין, כדאמרינן בפרק קמא (לעיל ז,א): בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות, והוא היה גניבא, כדמפרש התם. **רוח צפונית** — נוחה היא, לא חמה ולא צוננת, וממתקת את שאר הרוחות. **בן נץ** — מלאך העשוי כנץ. **מעמידה** — בכנפיו. **יאבר** — לשון "אברתו" — יגדיל כנף. **גוהרקא** — עגלה עשויה בשידה, ומנהיגים בה שרים. **סרבלא דכרתי** — צבע תכלת, דומה לכרתי. **אנא לא צריכנא להו** — דרב נחמן חתניה דנשיאה הוה, ב"הער והרוטב" (חולין קכד,א). **גליה** — רב נחמן בר יעקב לדרעיה, שהיתה רוח מזרחית מנשבת והוחם לו. **שדיא נשיב** — השידה מנשבת. **שכבת זרע** — תוך שלשה ימים. **מקורה של אשה** — עובר שבמעיה. **עדי סוראה הוא** — הדבר הזה מבני סורא הוא, דדייקי קראי.

שופתא

מֵעֵת לְעֵת שֶׁל הַנָּחָה. תְּנַן: אִם אָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ מֵעֵת לְעֵת; בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר מֵעֵת לְעֵת שֶׁל בְּדִיקָה - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר מֵעֵת לְעֵת שֶׁל הַנָּחָה, הַאי "מֵעֵת לְעֵת" - "עַד מֵעֵת לְעֵת" מִיבָּעֵי לֵיהּ! קַשְׁיָא. "דִּכְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר, דִּתְנַן: מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, כָּל טָהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טְמֵאוֹת. פְּשִׁיטָא דַּחֲלוּקִין! מַהוּ דְּתֵימָא: מַאי לְמַפְרֵעַ - מֵעֵת לְעֵת, קָא מַשְׁמַע לָן. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים" כו'. תָּנָא: בְּקִידּוּם שֶׁל מוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁל תְּקוּפָה. תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַחִבּוּאָה: לִפְנֵי הַזְּרִע, וּבִשְׁעַת הַזְּרִע, וּבִפְרוֹס הַפֶּסַח; וּבִשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַיַּיִן: בִּפְרוֹס הַפֶּסַח, וּבִפְרוֹס עֲצֶרֶת, וּבִפְרוֹס הֶחָג. וְשֶׁמָּן - מֵעַצֶּרֶת וְאֵילָךְ. לְמַאי הִלְכְתָּא? אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב פַּפָּא: לְשׁוּתָּפִין. מִכָּאן וְאֵילָךְ מַאי? אֲמַר רָבָא: כָּל יוֹמָא פִּירְקֵיהּ הוּא. "וַיְהִי בְּזְרוֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּמַּן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית". מַאי "חֲרִישִׁית"? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, עוֹשָׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בַּיָּם. - אֲמַר לֵיהּ רַבָּה: אִי הָכִי, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וַתֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף"? אֶלָּא אָמַר רַבָּה: בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, מְשַׁתֶּקֶת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקִט אֶרֶץ מִדָּרוֹם", אָמַר רַבִּי תַּחְלִיפָא בַּר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵימָתַי בְּגָדֶיךָ חַמִּים - בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁקִיט אֶרֶץ מִדָّרוֹם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, מְשַׁתֶּקֶת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ. רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא הָווּ יָתְבִי. חֲלִיף וְאֲזִיל גְּנִיבָא עֲלֵיהוּ, אֲמַר חַד לְחַבְרֵיהּ: נִיקּוּם מִקַּמֵּיהּ, דְּבַר אוּרְיָין הוּא. אֲמַר לֵיהּ אִידָךְ: מִקַּמֵּי פַּלְגָּאָה נִיקּוּם? אַדְּהָכִי אֲתָא אִיהוּ לְגַבֵּיהוּ, אֲמַר לְהוּ: בְּמַאי עָסְקִיתוּ? אֲמַרוּ לֵיהּ: בְּרוּחוֹת. אֲמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב: אַרְבַּע רוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת עִם כּוּלָּן, שֶׁאִלְמְלֵא כֵן, אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת. וְרוּחַ דְּרוֹמִית קָשָׁה מִכּוּלָּן, וְאִלְמְלֵא כֵּן נֵץ מַעֲמִידָהּ, מַחֲרֶבֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מִפָּנֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲמִבִּינְתְּךָ יַאֲבֶר נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתֵימָן". רָבָא וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הָווּ יָתְבִי, הֲוָה חָלִיף וְאָזִיל רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב דְּיָתֵיב בְּגוֹהַרְקָא דְּדַהֲבָא וּפְרִים עָלֵיהּ סַרְבָּלָא דְּכַרְתֵּי. רָבָא אֲזַל לְגַבֵּיהּ, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְהוּ אֲזַל לְגַבֵּיהּ, גְּלֵי לְדַרְעֵיהּ, אֲמַר: שַׁדְיָא נָשֵׁיב! אָמַר רָבָא, הָכִי אָמַר רַב: אִשָּׁה מַפֶּלֶת בּוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם מַרְקֶבֶת בּוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבְּמֵעֵי אִשָּׁה מַסְרַחַת בּוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ ה' מִמִּדְבָּר עוֹלֶה וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ" וגו'. "יֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ" - זוֹ מְקוֹרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, "וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ" - זֶה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁבְּמֵעֵי אִשָּׁה, "הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל כְּלִי חֶמְדָּה" - זוֹ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם. אָמַר רָבָא: עֲדֵי סוֹרָאָה הוּא, דְּדַיְיקֵי קְרָאֵי. מַאי "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא"? אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ

שופתא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שצריך לחוש למפרע עד מֵעֵת לְעֵת שֶׁל הַנָּחָה של הפירות, ובתוך זמן זה מעמידים על החזקה, אך אחר מעת לעת ואילך אין לסמוך על החזקה.

הגמרא מוכיחה ממשנתינו כרבי יוחנן: תְּנַן, אִם אחר זמן בדק ומצא שהפירות אָבְדוּ, הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שמא אבדו כבר מֵעֵת לְעֵת. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר – לפי רבי יוחנן שצריך לחוש רק מֵעֵת לְעֵת שֶׁל קודם הַבְּדִיקָה, שַׁפִּיר – מתיישב לשון המשנה 'חושש מעת לעת', שמשמע שחושש יום אחד. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר – רבי אלעזר בן אנטיגנוס, שהשיעור הוא עד מֵעֵת לְעֵת שֶׁל הַנָּחָה, הַאי – וכי זה נקרא שחושש 'מֵעֵת לְעֵת', הרי חושש יותר, מעכשיו ועד ממעת לעת אחרי הנחת הפירות עד עכשיו, ולדבריו 'עַד מֵעֵת לְעֵת' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר. ומסקנת הגמרא, קַשְׁיָא – אכן קשה לפרש המשנה לדבריו:

שנינו במשנה, שאחר שמצא שהפירות אבדו, חושש מעת לעת, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. הגמרא מביאה דעת החולקים בזה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר שבמשנתינו, וסוברים שאין לסמוך על חזקה, ויש לחוש משעת ההנחה. דִּתְנַן (מקוואות פ"ב מ"ב), מִקְוֶה מי גשמים, שהיו בו ארבעים סאה וכשר לטבילה, שֶׁנִּמְדַּד שנית וְנִמְצָא חָסֵר מארבעים סאה, ואין יודעים מתי נחסר, כָּל טְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו – שנטבלו לטהרתם במקוה זה, לְמַפְרֵעַ עד הבדיקה האחרונה שהיה מלא, בֵּין אם המקוה עומד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שספק טומאה ברשות היחיד טמא, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שספק טומאה ברשות הרבים טהור, טהרות שנעשו על סמך הטבילה במקוה זו, טְמֵאוֹת, ולא כרבי אלעזר המעמיד בחזקת טהרה עד מעת לעת שקודם הבדיקה.

שואלת הגמרא, מה מחדש רבי אלעזר בן פדת בזה, פְּשִׁיטָא דַּחֲלוּקִין, שכן שם מפורש במשנה. משיבה הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא [–שמא תאמר], מַאי – מה הכוונה בדברי חכמים שמטמאים לְמַפְרֵעַ, מֵעֵת לְעֵת קודם הבדיקה, וכרבי אלעזר, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רבי אלעזר בן פדת, שלמפרע האמור שם היינו עד שעת הבדיקה הקודמת.

שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים כּוּ' בודקין את היין, בקידום של מוצאי החג: הגמרא מפרשת שיעור זה: תָּנָא, בְּקִידּוּם – ברוח הקדים שֶׁל מוֹצָאֵי הַחַג שֶׁל תְּקוּפָה, אם כשנשבה רוח מזרחית לאחר החג נכנסה תקופת תשרי, צריך לבדוק אם החמיץ היין, אך אם נמשכה תקופת תמוז עד אחר החג, אין רוח הקדים מזיקה ליין.

אגב ששנינו זמנים שהיין עלול להחמיץ, מביאה הגמרא את הזמנים הראויים למכירת תבואה יין ושמן: תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַתְּבוּאָה: לִפְנֵי הַזֶּרַע – לפני עונת הזריעה, שאנשים צריכים תבואה כדי לזרוע. וּבִשְׁעַת הַזֶּרַע – בסוף עונת הזריעה. וּבִפְרוֹס הַפֶּסַח – חמשה עשר יום קודם לפסח. וּבִשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַיַּיִן: בִּפְרוֹס הַפֶּסַח. וּבִפְרוֹס עֲצֶרֶת – קודם חג השבועות. וּבִפְרוֹס הֶחָג – קודם חג הסוכות. וְשֶׁמֶן זמנו מֵעֲצֶרֶת – מחג השבועות וְאֵילָךְ.

שואלת הגמרא, לְמַאי הִלְכְתָא – לענין מה נאמרו זמנים אלו, הרי כל אחד מוכר סחורתו בכל זמן שחפץ. משיבה הגמרא, אָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שכך אמר רַב פָּפָּא, שזמנים אלו נאמרו לְשׁוּתָּפִין, שלשותף אסור למכור סחורה ללא רשות שותפו, אך בזמנים אלו רשאי, ואם התייקר אחר שמכר אין יכול השותף לתובעו.

שואלת הגמרא, מִכָּאן וְאֵילָךְ – אחר שעברו זמנים אלו, מַאי – האם מותר למכור. משיבה הגמרא אָמַר רָבָא, מזמנים אלו ואילך כָּל יוֹמָא פִּירְקֵיהּ הוּא – כל יום הוא זמנו, ומותר לשותף למכור בלא להימלך בחברו.

אגב שהוזכר במשנתינו רוח קדים, מביאה הגמרא עוד בענין זה: נאמר בפסוק (יונה ד ח), 'וַיְהִי כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ, וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וגו'. שואלת הגמרא, מַאי – מה הכוונה רוח 'חֲרִישִׁית'. משיבה הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה, רוח שִׁבְשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בחזקה, עוֹשָׂה תְּלָמִים תְּלָמִים – שורות שורות בַּיָּם, כעין תלמים של חרישה, ו'חרישית' מלשון חרישה.

מקשה הגמרא אָמַר לֵיהּ רַבָּה לרב יהודה, אִי הָכִי – אם כך שהוא מלשון חרישה, הַיְינוּ דִּכְתִיב – מה שכתוב בהמשך הפסוק 'וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף', איך תפרשו, הרי הפסוק מספר על החום הגדול, ולדבריך הפסוק מספר על חוזק הרוח.

אֶלָּא אָמַר רַבָּה, 'רוח חרישית' היא רוח מזרחית שִׁבְשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת רוח מזרחית, היא מַשְׁתֶּקֶת – מבטלת את צינת כָּל הָרוּחוֹת האחרות מִפָּנֶיהָ, ו'חרישית' הוא מלשון שקט.

ועל פי דרש זה מפרש רבה עוד פסוק, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (איוב לז יז) 'אֲשֶׁר בְּגָדֶיךָ חַמִּים, בְּהַשְׁקֵט אֶרֶץ מִדָּרוֹם', ומפרשת הגמרא, אָמַר רַב תַּחֲלִיפָא בַּר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵימָתַי בְּגָדֶיךָ חַמִּים, בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁקִיט אֶרֶץ מִדָּרוֹם – כשצינת רוח דרומית שוקטת ומי הרוח המשתיקה את צינת רוח דרומית, זו רוח מזרחית, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת, מַשְׁתֶּקֶת את צינת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ, וכך נעשה העולם חם.

הגמרא מביאה מעשה בענין נשיבת הרוחות: רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא הֲווּ יָתְבֵי – ישבו בדרך, חָלִיף וְאָזִיל גְּנֵיבָא עֲלַיְיהוּ – אדם בשם 'גניבא' עבר לפניהם, אָמַר חַד לְחַבְרֵיהּ – אמר אחד לחבירו, נֵיקוּם מִקַּמֵּיהּ דְּבַר אוֹרְיָין הוּא – נקום מפניו, שבן תורה הוא, אָמַר לֵיהּ אִידָךְ – אמר לו השני, מִקַּמֵּי פַּלְגָּאָה נֵיקוּם – וכי לפני בעל מחלוקת נקום, ואכן לא קמו מפניו.

אַדְּהָכִי – עד שהם דנו ביניהם, אָתָא אִיהוּ לְגַבַּיְיהוּ – הגיע גניבא אליהם, וְאָמַר לְהוּ [–שאלם], בְּמַאי עָסְקִיתוּ – במה אתם עסוקים. אָמְרוּ לֵיהּ, אנו עסוקים בְּרוּחוֹת, אָמַר לְהוּ, הָכִי אָמַר רַב חָנַן בַּר רָבָא אָמַר רַב, אַרְבַּע רוּחוֹת מארבע רוחות השמים מְנַשְּׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית שהיא רוח נוחה, לא חמה ולא צוננת, מְנַשֶּׁבֶת ביחד עִם כּוּלָּן – עם שאר הרוחות, שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן – שאילו הרוח הצפונית לא היתה מנשבת עמהן, אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת, משום שהרוחות האחרות היו מחריבות אותו. וְרוּחַ דְּרוֹמִית היא הרוח הַקָּשָׁה מִכּוּלָּן, וְאִלְמָלֵא בֶּן נֵץ – מלאך העשוי כעוף שנקרא נץ מַעֲמִידָהּ בכנפיו שלא תנשב חזק מיד, היתה מַחֲרֶבֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מִפָּנֶיהָ. ומוכח כן מהפסוק שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לט כו) 'הֲמִבִּינָתְךָ יַאֲבֶר נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתֵימָן', ודורש תיבת 'יאבר' מלשון הפסוק (דברים לב יא) 'יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ', שפירושו כנף, והיינו ששואל הקב"ה את איוב, וכי מחמת בינתך הכנף של המלאך נץ מעמיד את הרוח הבאה מדרום.

ומביאה הגמרא עוד מעשה בענין הרוחות: רָבָא וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הֲווּ יָתְבֵי – ישבו בדרך, הֲוָה חָלִיף וְאָזִיל – עבר על פניהם רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, דְּיָתִיב בְּגוּהַרְקָא דְּדַהֲבָא – שישב בעגלה מזהב, כדרך השרים, וּפָרִים עֲלֵיהּ סַרְבָּלָא דְּכָרְתֵי – והיה פרוס על גביו כיסוי בד בצבע כרתי, ומפני כך לא ראו מי יושב בעגלה, רָבָא אָזַל לְגַבֵּיהּ – רבא הלך לקראתו, אך רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא אָזַל לְגַבֵּיהּ, מפני שאָמַר, דִּלְמָא מֵאִינְשֵׁי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא נִינְהוּ – שמא מאנשי בית ראש הגולה הוא, וְרָבָא צָרִיךְ לְהוּ – צריך להם, ולכן הולך לקבל את פניו, אך אֲנָא לֹא צְרִיכְנָא לְהוּ – איני צריך לטובותיהם. אך כְּדַחֲזָא – כשראה רב נחמן בר יצחק דְּרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב הֲוָה – הוא היושב בעגלה, אָזִיל לְגַבֵּיהּ – הלך אף הוא לקראתו. גַּלֵּי לְדַרְעֵיהּ – חשף רב נחמן בר יעקב את ידו, מחמת החום, שרוח מזרחית נשבה, וְאָמַר רב נחמן בר יעקב, שַׁדְיָא נָשִׁיב – השידה מנשבת, כלומר הרוח חמה כרוח של שדים. אָמַר רָבָא, הָכִי אָמַר רַב, שרוח מזרחית קשה, עד שאִשָּׁה מַפֶּלֶת בּוֹ את עוברה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שקשה היא עד שאֲפִילּוּ מַרְגָּלִית שֶׁבַּיָּם מַרְקֶבֶת בּוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,

המשך בעמוד 97

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שׁוּפְתָּא בְּקוֹפִינָא דְּמָרָא – אפילו הבית יד התקוע בראש המעדר בחוזק, **רַפְיָא** – נעשית אחיזתו רפויה מחמת חום הרוח המזרחית שמייבש אותו. והיינו בין אחים, בין דברים שמהודקים אחד לשני כאחים, יפריא, ירופף את אחיזתם. ואילו **רַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִילּוּ סִיכְתָּא בְּדַפְנָא** – מסמר שתקוע בחוזק בדופן, **רַפְיָא** – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את המסמר. ואילו **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, אֲפִילּוּ קַנְיָא בְּכוּפְתָּא** – קנה הארוג בסל העשוי מנצרים, **רַפְיָא** – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את הסל.

הדרן עלך כל הגט

פרק רביעי - השולח

משנה

משנתינו עוסקת באדם ששלח גט לאשתו, ורוצה לבטלו. **הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ** על ידי שליח, **וְהִגִּיעַ בַּשְּׁלִיחַ** – והשיג את השליח לפני שמסר לה את הגט, **אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו** – אחרי השליח שהגט אצלו, שלח **שָׁלִיחַ** אחר, **וְאָמַר לוֹ** הבעל [או השליח האחר בשם הבעל], **'גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא', הֲרֵי זֶה בָּטֵל**, ואם נתנו השליח לאשה, אינה מגורשת.

וכן אם **קִדֵּם** הבעל את השליח ורץ לפניו ובא **אֵצֶל אִשְׁתּוֹ** לפני שבא אליה השליח, **אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ** אחר, **וְאָמַר לָהּ** הבעל, או השליח האחר, **'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לְךָ** ועדיין לא בא אלייך, **בָּטֵל הוּא', הֲרֵי זֶה בָּטֵל**.

במה דברים אמורים, דווקא אם ביטלו קודם שבא הגט לידה, אבל **אִם** רוצה לבטלו **מִשֶּׁהִגִּיעַ** [–לאחר שהגיע] **הַגֵּט לְיָדָהּ, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ** מפני שכבר נתגרשה כשבא הגט לידה.

המשנה מתארת את הנוהג הקדום בביטול גט, ומה שתיקנו ושינו בזה: **בָּרִאשׁוֹנָה** – בזמנים קדומים, בעל ששלח גט לאשתו ורצה לבטלו, לא היה מקפיד לבטלו דווקא בפני השליח או בפני האשה, אלא **הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין** – מושיב שלושה דיינים, אף שהוא **מִמָּקוֹם אַחֵר** שלא בפני האשה, **וּמְבַטְּלוֹ** להגט בפניהם. עד שהִתְקִין **רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁלֹּא יְהוּ** [–יהיו] **עוֹשִׂין כֵּן**, לבטל גט שלא בפני השליח או האשה, **מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם**, שכיון שהשליח לא היה יודע שנתבטל הגט, היה מסרו לאשה, והיתה נישאת לאחר, והיו הבנים הנולדים ממזרים, שהרי הגט בטל ומבוטל.

גמרא

הגמרא מדייקת לשון משנתינו 'והגיע בשליח': **'הִגִּיעוֹ' לֹא קָתָנֵי** – לא שנה התנא במשנה לשון 'הגיעו', שמשמעותו שהבעל התכוין להגיע אליו, ורדף אחריו והשיגו, **אֶלָּא** שנה **'הִגִּיעַ'**, שמשמע **וַאֲפִילּוּ מִמֵּילָא** – שאפילו אם הגיע אליו שלא במתכוין, כגון ששהה השליח בדרך ונזדמן הבעל לאותו מקום, וכשראהו ביטל את הגט, אף באופן זה הגט בטל, **וְלֹא אַמְרִינָן לְצַעוּרָהּ הוּא דְּקָא מְיַכְּוִין**, כלומר, שהיה מקום לומר באופן זה שכוונת הבעל רק לעכב את הגט זמן מה בכדי לצער את אשתו ולא לבטלו לגמרי, שאילו היתה כוונתו כן הרי היה רודף אחרי השליח לבטלו, ומשמיענו התנא [בלשון 'הגיע'] שאין אומרים כן, אלא הגט בטל.

הגמרא דנה בהמשך דברי המשנה, ששנינו, **'אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ'** לבטל את הגט, **לָמָּה לִי** – מדוע הוצרך התנא לשנותו, והלא כבר שנינו שאף אם פגש את השליח באקראי וביטל את הגט, הגט בטל, ואם כן בודאי אם טרח ושלח שליח לכך, הגט בטל. משיבה הגמרא שיש בזה חידוש, כי **מַהוּ דְּתִימָּא** – היינו סבורים **דְּלֹא אֲלִימָא שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּכַתְּרָא מְשַׁלִּיחוּתֵיהּ דְּקַמָּא דִּלְבַטְּלֵיהּ** – אין כח שליחות השני חזק יותר משליחות הראשון [שהרי אף הראשון נשלח בידי הבעל כמותו], ולא יוכל לבטל את הראשון, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאף על ידי שליח אפשר לבטל את הגט.

הגמרא מבררת את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו, **'קִדֵּם הוּא** [–הבעל עצמו] **אֵצֶל אִשְׁתּוֹ** וביטל הגט בפניה הרי זה בטל, **לָמָּה לִי**, והלא אפשר לדעת זאת מהדין הקודם שאם מודיע לשליח על ביטול הגט הרי זה בטל, ואינו אומר זאת בכדי לצער האשה בלבד. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתִימָּא, כִּי לֹא אַמְרִינָן לְצַעוּרָהּ קָא מְיַכְּוִין** – אימתי אין אנו אומרים שכוונתו רק לצער את אשתו, **הָנֵי מִילֵּי** – היינו דווקא כשמודיע זאת **לְשָׁלִיחַ, אֲבָל** כאשר הוא מודיע זאת **לְיָדָהּ** – לאשה עצמה, **וַדַּאי לְצַעוּרָהּ קָא מְיַכְּוִין** – אין כוונתו לבטל את הגט אלא רק לעבכו כדי לצערה, ואין הגט בטל, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא שאף כשמודיע לאשה עצמה הגט בטל.

הגמרא מוסיפה לברר את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו **'אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ'** הגט בטל, **לָמָּה לִי**. למה נחלק בין המבטל בעצמו בפני האשה לבין השולח שליח לכך. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתִימָּא**, דווקא **אִיהוּ** – הבעל בעצמו, **הוּא דְּלֹא טָרַח אַדַּעְתָּא לְצַעוּרָהּ** – רק הוא בעצמו לא יטרח אך ורק כדי לצערה, ולכן כשטרח ובא אצלה, אנו מבינים שכוונתו כנה לבטל הגט, **אֲבָל** אם שלח **שָׁלִיחַ** אליה, **דְּלֹא אִיכְּפַת לֵיהּ כִּי טָרַח** – שלא איכפת לבעל מטירחתו של השליח, שמא נאמר באופן זה **שבְּוַדַּאי לְצַעוּרָהּ קָא מְיַכְּוִין**, ואין כוונתו לבטל הגט, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא, שאף כששולח שליח, נתכוין לבטל הגט, והגט בטל.

הגמרא ממשיכה ומבררת החידוש בדין האחרון שבמשנה, ששנינו, **אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ**. והרי זה **פְּשִׁיטָא**, שכבר נתגרשה והיאך יבטל עתה את הגט. משיבה הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך התנא להשמיענו באופן רגיל שבא הבעל אחר הגירושין כדי לבטל הגט, אלא מדובר באופן **דְּמֵהֲדַר** [–שחיזר] **עָלֵיהּ מַעֵיקָּרָא לְבַטּוּלֵי** – שלפני הגירושין כבר חיפש את השליח, ולא עלה בידו למוצאו, **מַהוּ דְּתִימָּא, אִינַּלֵּאי מִלְּתָא לְמַפְרַע דְּבַטּוּלֵי בַּטְּלֵיהּ** – כשמודיעו על הביטול, הדבר מוכיח שכבר מתחילה כשחיזר אחריו היה בלבו לבטלו, ואם כן נתבטל הגט למפרע מאותה שעה, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא שאין אלו אלא דברים שבלב שאינם דברים, והגט קיים.

בברייתא שלפנינו יתבאר באלו לשונות מבטל הבעל את הגט: **תָּנוּ רַבָּנַן**, אם אמר הבעל לשליח או לאשה, גט ששלחתי **בָּטֵל הוּא**, או שאומר **אִי אִיפְּשִׁי בּוֹ** – אין רצוני בו, **דְּבָרָיו קַיָּימִין** והגט בטל. שמשמעות לשונות אלו שהוא מבטל את הגט מכאן ואילך. אבל אם אמר **פָּסוּל הוּא**, או שאמר **אֵינוֹ גֵּט**, הדין בזה הוא שלא **אָמַר כְּלוּם**, ואין הגט בטל. לפי שאין במשמעות לשונו שהוא מבטלו, אלא רק מוציא עליו שם פסול ושאינו גט, אבל הרי באמת לא היה בגט שום פסול עד עתה, ונמצא שאין דבריו אלא מילים ריקניות ואין מועילות כלום. ואם נתן השליח את הגט לאשה הרי היא מגורשת.

הגמרא מבררת דברי הברייתא, **לְמֵימְרָא דְּ'בָטֵל' לִישְׁנָא דְּלַבַּטּוּל מַשְׁמַע** – מן הברייתא נראה שהלשון 'בטל' משמעו שהגט יתבטל, וקשה, **וְהָאָמַר** – והרי אמר **רַבָּה בַּר אֵיבוּ אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרֵי לָהּ** ויש שאמרו **שאָמַר** זאת **רַבָּה בַּר אַבּוּהַ, הַמְקַבֵּל מַתָּנָה מֵחֲבֵרוֹ, שֶׁאָמַר לְאַחֵר שֶׁבָּאתָה מַתָּנָה לְיָדוֹ** וזכה בה, **'מַתָּנָה זוֹ שקיבלתי עתה מְבוּטֶלֶת'**, או שאמר **'תִּיבָּטֵל'**, או שאמר **'אִי אִיפְּשִׁי בָּהּ'**, בכל הלשונות האלו שהן לשון עתיד, **לֹא אָמַר כְּלוּם**, והמתנה קיימת בעל כרחו, משום שאין יכול לחזור בו לאחר שכבר זכה בה. אולם אם אמר בלשון עבר, כגון שאמר **'בְּטֵלָה הִיא'**, או שאמר **'אֵינָהּ מַתָּנָה, דְּבָרָיו קַיָּימִין**, והמתנה חוזרת לנותן, מפני שמשמעות דבריו היא שמעולם לא נתכוין לזכות בה ואינה שלו, ונאמן בזה משום שהודאת בעל דין כוחה יפה כמאה עדים. עד כאן דברי רב ששת.

ומזה מקשה הגמרא, **אֲלִמָּא** – הרי מוכח שלשון **'בָּטֵל' מַעֵיקָּרָא מַשְׁמַע** – משמעו שכבר נתבטל מקודם, ולא מכאן ואילך, ואם כן איך ניתן ליישב זאת עם העולה לכאורה מהברייתא שלשון 'בטל הוא' משמעו החלת ביטול מכאן ואילך.

מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי**, תיבת **בָּטֵל**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שופתא = בית יד. **קופינא** = חור שבראש המרא שקורין פושוי"ר. ועל שם שדחוק בין שני צדי החור קרי ליה "בין אחים" — שמדובקין. **סיכתא בדפנא** — יתד שבדופן. **רפיא** — שמתייבש מחמת החום, ורפה. **קניא בכופתא** — קנה הארוג בכפיפה. **רפיא** — כמו "יפריא".

הדרן עלך כל הגט

משנה השולח. **והגיע** — והשיג. **אינו יכול לבטלו** — בגמרא פריך: פשיטא. **בראשונה** — לא היה מבטלו בפני השליח ולא בפני האשה, אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני שלשה. **מפני תיקון העולם** — שהשליח, שאינו יודע בדבר, מוליכו לה והיא ניסת בו. **גמרא** הגיעו — הוי משמע שרדף אחריו והשיגו. **ואפילו ממילא** — שנשתהה שליח בדרך, והיה לו לזה דרך לשם, וראהו, ואפילו הכי בטל. **ולא אמרינן** — אין בדעתו לבטלו אלא לצעורה בעלמא, חדש או חדשים. שאם היה בדעתו לבטלו — היה רודף אחריו לבטולי. **שליחותא דקמא** — דאמרינן ליה: לא עדיפת מיניה. **איהו הוא דלא טרח** — כי בטליה הוא בעצמו — בטל, וליכא למימר לצעורה מיכוין, דלא הוה מטרח נפשיה משום לצערה. **אבל שליח** — כי שלח שליח לבטל, אמרינן: לצעורה מיכוין, ומשום טירחא דשליח אחרון — לא איכפת ליה. @**בטל הוא** — משמע: בטל יהא, וכן "אי אפשי בו". **פסול הוא** — לא משמע דאיהו מבטל ליה, אלא מוציא עליו שם פסול — והא ליכא. **לא אמר כלום** — וזכה בה על כרחו. ואם יש לו בעל חוב — גובה אותה בשבילו. לפי שכל הלשונות הללו לשון עתיד הן, והואיל וקִבְּלָהּ — אינו יכול לחזור בו. **בטלה היא** — משמע: בטלה היתה מקודם שקיבלתי — הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והרי אומר שלא זכה בה, וחוזרת לנותן. והכי נמי תניא לקמן בפירקין (מ,א): "כתבתי ונתתי שדה פלונית לפלוני", והוא אומר: לא כתב ונתן לי — הודאת בעל דין כמאה עדים. והאי נמי דאמר בטלה היתה מקודם לכן — נאמן.

שתי

שׁוּפְתָא בְּקוֹפִינָא דְּמָרָא רַפְיָא. רַב יוֹסֵף אֲמַר: אֲפִילּוּ סִיכְתָא בְּדַפְנָא רַפְיָא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אֲמַר: אֲפִילּוּ קַנְיָא בְּכוּפְתָא רַפְיָא.

הדרן עלך כל הגט

הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ, וְאָמַר לוֹ "גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא" - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; קִידֵּם אֵצֶל אִשְׁתּוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ, וְאָמַר לָהּ "גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא" - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין מִמָּקוֹם אַחֵר וּמְבַטְּלוֹ, הִתְקִין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹשִׂין כֵּן, מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם. **גמרא** "הִגִּיעוֹ" לָא קָתָנֵי, אֶלָּא "הִגִּיעַ", וַאֲפִילּוּ מִמֵּילָא, וְלָא אָמְרִינַן לְצַעוּרָהּ הוּא דְּקָא מִיכַּוֵּין. "אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ" לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא, לָא אַלִּימָא שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּבַתְרָא מִשְּׁלִיחוּתֵיהּ דְּקַמָּא דִּלְבַטְלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "קָדַם הוּא אֵצֶל אִשְׁתּוֹ" לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי לָא אָמְרִינַן לְצַעוּרָהּ קָא מִיכַּוֵּין - הָנֵי מִילֵּי לַשָּׁלִיחַ, אֲבָל לְדִידָהּ וַדַּאי לְצַעוּרָהּ קָא מִיכַּוֵּין, קָא מַשְׁמַע לָן. "אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ" לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא, אִיהוּ הוּא דְּלָא טָרַח אַדַּעְתָּא לְצַעוּרָהּ, אֲבָל שָׁלִיחַ דְּלָא אִיכְפַּת לֵיהּ כִּי טָרַח - וַדַּאי לְצַעוּרָהּ קָא מִיכַּוֵּין, קָא מַשְׁמַע לָן. "אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ", פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דִּמְהַדַּר עֲלֵיהּ מֵעִיקָּרָא לְבַטּוּלֵי; מַהוּ דְּתֵימָא, אִיגְלַאי מִלְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּבַטּוּלֵי בָּטְלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנוּ רַבָּנַן: "בָּטֵל הוּא", "אִי אִיפְשִׁי בּוֹ" - דְּבָרָיו קַיָּימִין; "פָּסוּל הוּא", "אֵינוֹ גֵּט" - לֹא אָמַר כְּלוּם. לְמֵימְרָא, דְּ"בָטֵל" לִישָּׁנָא דִּלְבַטֵּיל מַשְׁמַע? וְהָאֲמַר רַבָּה בַּר אַיְבוּ אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁאָמַר לְאַחַר שֶׁבָּאתָה מַתָּנָה לְיָדוֹ "מַתָּנָה זוֹ מְבוּטֶלֶת" "תִּיבָּטֵל" "אִי אִיפְשִׁי בָּהּ" - לֹא אָמַר כְּלוּם, "בְּטֵלָה הִיא" "אֵינָהּ מַתָּנָה" - דְּבָרָיו קַיָּימִין; אַלְמָא "בָּטֵל" מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע! אֲמַר אַבַּיֵּי: "בָּטֵל"

שתי

השולח. גט שנתתי לך בטל הוא – לרבי דאמר: בטלו מבוטל נקט "הגיע בשליח" אורחא דמלתא, דאז מותר לבטלו, ורגיל הוא לבטלו. אבל בפני בית דין שלא בפני השליח – אסור לבטלו מדרבנן, משום תקנת רבן גמליאל. ועוד נקט "הגיע בשליח" – דהשתא אין צריך בית דין. אי נמי: היא גופה אתא לאשמועינן, דלא אמרינן לצעורה קא מיכוין, כדאמרינן בגמרא. ולא לומר דדוקא בכי האי גוונא בטל.

ולא אמרינן לצעורה קא מיכוין – ואם תאמר: פשיטא שהוא בטל, היאך היה לנו לומר שאינו בטל, והוא עומד וצווח! ויש לומר: דהוה אמינא, כיון שאינו מביא עדים על כך – אם כן אינו רוצה לבטלו. אי נמי: הוה חיישינן להחמיר, משום דלמא לצעורה קא מיכוין, קא משמע לן דלא חיישינן. **איהו** דלא טרח אדעתא לצעורה – משמע דקידם אצל אשתו לא הוי ממילא, אלא בטירחא. ותימה: דאמאי לא נקט רבותא טפי – נזדמן אצל אשתו ממילא, או שלוחו, דלא אמרינן לצעורה קא מיכוין? דתימה הוא לומר שאז אין מועיל ביטול. **מהו** דתימא איגלאי מילתא למפרע דבטולי בטליה קא משמע לן – ורבא דאמר לקמן (לד,א) דגלוי דעתא בגיטא מלתא היא – היינו שנודע קודם שהגיע גט לידה. אבל אם לא נודע אותו גילוי דעתא עד אחר שהגיע לידה – לאו כלום הוא. כגון דהוה רהיט בתר שליח לבטוליה, וסבר שליח דהא דרהיט בתריה – דבעי למימר "אשור הב לה" כדאמר לקמן (שם). וכי מבטל ליה אחר שבא לידה, לפי שסבור שעדיין הוא ביד השליח, ולא בא לידה – אגלאי מילתא למפרע דלבטולי הוה רהיט, קא משמע לן מתניתין דלאו כלום הוא. וטעמא, משום דבאותה שעה שהוא רץ – לא נודע דעתו לא לשליח ולא לאשה ולא לבית דין, והוו להו דברים שבלב – דאינן דברים, אף על פי שנאמן לומר "כך היה בלבי". ואף על גב דבעלמא גבי ההוא דזבין אדעתא למיסק לארץ ישראל (קדושין מט,ב) בדין הוא דלא הוו דברים, כיון שלא חשש לפרש רוצה הוא שיתקיים הדבר בכל ענין, אבל כאן עושה כל מה שיכול לעשות – מכל מקום עשאום כדברים שבלב. ואין להקשות: דמי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט, ומדרבנן הוה גט? דכיון שקצת דומה לדברים שבלב – לא חשיבא עקירת דבר מן התורה. ועדיפא מינה אמרינן בבטול שלא בבית דין בלא ידיעת שליח ואשה, דמשמע פשט הלכה דלא הוי בטול. וצריך עיון: כי שמא בטול שלא בבית דין אינו מועיל להקל, אבל יועיל להחמיר. ועוד נראה לרבינו יצחק: כי דברים שבלב אינן דברים אפילו היכא דקיימא לן שנאנס מלפרשם, כמו שרוצה להוכיח בפרק שני דקדושין (נ,א) דדברים שבלב אינן דברים, וכופין אותו עד שיאמר "רוצה אני" דגט ודכפרה, ולא מהני דברים שבלב להיות דברים אלא היכא שבלא גילוי דעתו יש לנו לדעת דעתו מעצמנו. **והאמר** רבה בר איבו אמר רב ששת ואמרי לה רבה בר אבוה כו' – ולא גרסינן: רבה בר אבוה אמר רב ששת. דרבה בר אבוה היה רבו של רב נחמן, ורב נחמן חבירו של רב ששת. **מבוטלת** היא תיבטל אי אפשי בה לא אמר כלום – תימה: דבפרק בתרא דכריתות (כד,א) גרסינן איפכא: "מבוטלת היא" "תיבטל" "אי אפשי בה" – דבריו קיימים, "בטלה היא" "אינה מתנה" – לא אמר כלום. ואי אפשר למיגרס התם כדהכא, דהתם פריך מינה אדריש לקיש, דאמר: הנותן מתנה לחברו ואמר הלה "אי אפשי בה" – כל הקודם בה זכה, ורב ששת קאמר ד"אי אפשי בה" – דבריו קיימים. מאי לאו – דבריו קיימים והדרה למרה? ומיהו, לספרים דגרסי התם והכא: "אי אפשי בה" "בטלה היא" "אינה מתנה" דבריו קיימים – אתי שפיר. והא דלא מקשה מ"אי אפשי בה" כמו שמקשה א"בטלה" – משום שפשוט לו דהאי דדבריו קיימים ב"אי אפשי בה" – היינו משום דהוי לשון הפקר, כדמתרץ בכריתות לריש לקיש. ומיהו, גירסא זו אינה ברוב ספרים. ורבינו יצחק אומר שיש ליישב כאן גירסא דכריתות, ודייק ד"בטל" מעיקרא משמע – מדקתני: "בטלה היא" "אינה מתנה" לא אמר כלום. דאי ליבטל משמע, להבא – אם כן היו דבריו קיימין, והוי הפקר וכל המחזיק בה זכה. אבל השתא דמעיקרא משמע – הרי הוא כאומר על כל מתנות שאדם נותן לחברו וזוכה בהן שאינן מתנות, דכאן נמי זוכה בהו – ולכך לא אמר כלום. והאי דקאמר שתי לשונות משמע, ולישנא דמהני בה קאמר – לאו דמהני דבריו במתנות קאמר, אלא דמהני – היינו לשון הטוב לו, דטוב לו שיתבטל הגט, וטוב לו שלא יתבטל המתנה. והא דמשמע בריש פרק "האומנים" (בבא מציעא עו,ב) דחשיב עילוי לבעל מה שממהר הגט לחול, דאמרינן: בשלמא אי איתמר איפכא "התקבל לי גיטי" ואשתך אמרה "הבא לי גיטי"

והוא

תוספות

רש"י

שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מַשְׁמַע, מַשְׁמַע דְּבָטֵל וּמַשְׁמַע דְּלִיבַטֵּיל, גַּבֵּי גֵּט לִישָׁנָא דִּמְהַנֵּי בֵּיהּ קָאָמַר, גַּבֵּי מַתָּנָה לִישָׁנָא דִּמְהַנֵּי בָּהּ קָאָמַר. אָמַר אַבָּיֵי, נְקִיטִינַן: שְׁלִיחַ מַתָּנָה הֲרֵי הוּא כְּשְׁלִיחַ הַגֵּט; נָפְקָא מִינָּה לְ"הוֹלֵךְ" לָאו כִּ"זְכֵי" דָּמֵי. רָבִינָא אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק דְּתָלֵי וְקָאֵי בְּעֵיבְרָא דְּדַשָּׁא, וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: "בְּטֵל", מַהוּ? תֵּיקוּ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: "גֵּט זֶה לֹא יוֹעִיל", "לֹא יַתִּיר", "לֹא יַעֲזִיב", "לֹא יְשַׁלַּח", "וְלֹא יְגָרֵשׁ", "הֵא חֵרֶם", "הֵא בְּחֵרֶם" - דְּבָרָיו קַיָּימִין; "אֵינוֹ מוֹעִיל", "אֵינוֹ מַתִּיר", "אֵינוֹ מַעֲזִיב", "אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ", "אֵינוֹ מְגָרֵשׁ", "חֵרֶם הוּא", "בְּחֵרֶם הוּא" - לֹא אָמַר כְּלוּם. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "הֲרֵי הוּא חֵרֶם", מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאָמְרִי לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא מִ"הָרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ", "הֲרֵי הוּא הֶפְקֵר"? חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, אוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ? רַב נַחְמָן אָמַר: חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ. וְהִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן. - אִינִי? וְהָא קַיְימָא לָן הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר: חוֹזֶרֶת! - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם דִּיבּוּר וְדִיבּוּר הוּא, אָתֵי דִּיבּוּר וּמְבַטֵּל דִּיבּוּר, וְהָכָא נָהֵי דְּבָטְלֵיהּ לְשְׁלִיחוּתָא דְּשְׁלִיחַ, גִּיטָּא גּוּפֵיהּ מִי קָא בָּטֵיל? "בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה". אִיתְּמַר: בִּפְנֵי כַּמָּה הוּא מְבַטְּלוֹ? רַב נַחְמָן אָמַר: בִּפְנֵי שְׁנַיִם, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, "בֵּית דִּין" קָתָנֵי; וְרַב נַחְמָן אָמַר: בִּפְנֵי שְׁנַיִם, לְבֵי תְּרֵי נַמִי "בֵּית דִּין" קָרֵי לְהוּ. אָמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמִינָא לַהּ? דִּתְנַן: "מוֹסְרַנִּי לִפְנֵיכֶם

פלוגי

שתי לשונות משמע — וכיון דהכי הוא, סתמא דמילתא, כי טעין איניש — מילתא דמהניא במילתיה קא טעין. הרי הוא כשליח הגט — ואם ביטלה הנותן קודם שתגיע ליד המקבל — הרי היא בטלה. הכי גרסינן: נפקא מינה להולך לאו כזכי דמי — ואף על גב דמתנה זכות הוא — מצי למיהדר, ד"הולך" לאו ב"זכי" דמי. דתלי — נשען. בטל מהו — אם אמר "בטל", ולא אמר "הוא" מהו? לשעבר משמע, ואין בדבריו כלום, כיון דלא אמר "הוא". או דילמא בלא "הוא" נמי שתי לשונות משמע, ולישנא דאהני ביה קאמר. אינו מועיל — משמע דהוא אינו מבטלו, אלא מעיד בו שהוא פסול, והא לא חזינן ביה פסול. ויתקיים בחותמיו. חרם הוא כחרם הוא לא אמר כלום — דכל לשונות הללו לשעבר הוא. הרי הוא חרם מהו — להבא משמע, או לשעבר משמעו? מאי שנא מהרי הוא הקדש — דקיימא לן דהוי הקדש, בכמה דוכתי, דתנן בנדרים (מח,א): אם שלי הן — הרי הן מוקדשים לשמים. ובהפקר נמי תנן בה: הרי הוא מופקר לכל מי שאחפוץ, אלמא להבא משמע. חוזר ומגרש בו — אם נמלך הבעל לחזור ולגרש בגט שביטלו. או אינו חוזר ומגרש — מי אמרינן: בטל גיטא והוה ליה כחספא, או דילמא שליחותא דשליח הוא דבטיל ליה, עד דהדר ומשוי ליה שליח, אבל גיטא לא בטיל. רבי יוחנן דאמר חוזרת — בקדושין, בפרק "האומר לחברו": אמר לאשה "התקדשי לי במעות הללו לאחר שלשים", וחזורה בה בתוך שלשים — בטלו הקדושין, הואיל ובטלתן קודם שיהו חלין. הכא נמי ליבטיל גיטא. דיבור ודיבור הוא — מתחילה היתה מתקדשת על ידי הדיבור, שנתרצתה בקדושין — אתי דיבור של חזרה ומבטל דיבור. ומידהו, המעות לא בטלו, שאם חזר וקדשה בהן מדעתה — מקודשת. והכא נהי — האי דאמר "בטל הוא" — לשליח הוא דבטליה, שלא יהא שלוחו לגרשה בגט זה, דאתי דיבור ומבטל דיבור. אבל גט שהוא בעין — אינו נפסל. בפני כמה הוא מבטלו — קודם תקנת רבן גמליאל. בפני שנים — דבשלמא גבי דינא דממונא בעי" שלשה, אבל הכא — אודועי בעלמא הוא, ובתרי סגי. מוסרני לכם — לקמן (לו,א) הוא בפרקין, גבי פרוזבול, שהוא מוסר שטרותיו לבית דין, דאיהו לא תבע ליה לבעל חוב אלא הבית דין, והן יורדין לנכסיו, ולא קרינא ביה "לא יגוש".

פלוגי

והוא אומר "הילך כמה שאמרה". ואמר רב נחמן: כיון שהגיע גט לידו – מגורשת, אלמא אעילויא דידיה סמיך. התם ודאי שרוצה לגרשה – חשוב ליה עילויא, אבל כאן שמגלה דעתו שחפץ בביטולו – היינו עילויא דידיה. ורש"י פירש בבריתות (כד,א) דגרסינן התם כמו בשמעתין, ולא פריך מ"אי אפשי" דלא אמר כלום, דכי אמר ריש לקיש – במתנת מטלטלין, דכיון דאתו לידיה הוי "אי אפשי" לשון הפקר, ומפקירם. אבל זה לא הפקיר את השדה, אלא אומר: איני חפץ שתהא המתנה קיימת. אלא מסיפא פריך, דקתני "בטלה היא" "אינה מתנה" – דבריו קיימים, דלשעבר משמע, ומודה שלא קיבלה לשם מתנה, והוראת בעל דין כמאה עדים דמי. מאי לאו דבריו קיימים והדרה למרה? אלמא היכא דאהני דבריו – הדרה למרה! ומשני: לא, דבריו קיימים ולא הדרה למרה. והוא הדין דדוה מצי לתרוצי דההיא דריש לקיש כיון שכבר זכה הוי הפקר, אבל בההיא דרב ששת דמודה שלא זכה בה מעולם – הוי דמרה, דכי יהיב איניש – אדעתא דמקבלי לה מיניה. ואי לא – לא דוה מתנה. דהכי משני התם אקושיא אחריתי. ומיהו, השתא משני שפיר בלאו הכי. ובתר הכי פריך מאומר לחברו "דין ודברים אין לי על שדה זו וידי מסולקת הימנה" – לא אמר כלום. פריך שפיר משדה אמטלטלין, דבשדה שהיא שלו איירי, כדפירש בקונטרס: האומר לחברו שהוא שותף עמו, דלא שייך למימר דעתו שלא תהא המתנה קיימת, כמו בההיא דרב ששת. ואי לשון "אי אפשי" הוי הפקר במטלטלין – אם כן "ידי מסולקת הימנה" בשדה שלו הוי נמי הפקר, שאי אפשר לומר שרוצה לומר בענין אחר, ואמאי לא אמר כלום?

להולך לאו כזכי דמי – בגט לא שייך לומר "הולך" לאו ב"זכי", דאפילו "זכי" נמי לא מהני. ולא נקטיה אלא לסימנא בעלמא, לומר: כי היכי דלא מהניא "הולך" בגט – לא מהני נמי במתנה.

מאי שנא מהרי הוא הקדש – תימה: דבריש "אין בין המודר" (נדרים לד,ב) משמע דמ"כבר זה הקדש" מועיל, ו"גט זה חרס" – ודאי לא אמר כלום, דגרע מ"גט זה חרס הוא" דאמר דלא אמר כלום, דהא "בטל הוא" – דבריו קיימין, וכי אמר "גט זה בטל" ולא אמר "הוא" מיבעיא לן, ועמד בתיקו. **רב** ששת אמר אינו חחר ומגרש בו – תימה: והא ריש לקיש ורבי יוחנן דפליגי בריש "האומר" בקידושין (נט,א) משמע דמודו דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, כמו שמוכיח שם ממתניתין דכל הבלים יורדים לידי טומאה במחשבה כו'. וכתיבת גט לשמה הוי מעשה, דאם כתב אדם ספר תורה לשמה – אינו יכול לחזור ולבטל! ויש לומר: דכל זמן שלא הגיע ליד האשה – לא חשיב גמר מעשה. **התם** דיבור ודיבור הוא – מתוך הלשון משמע דאפילו ביטלו בפירוש – אינו מבוטל, מדקאמר: התם דיבור ודיבור הוא, משמע דהכא לאו דיבור ודיבור הוא, אלא דיבור ומעשה. וגם מדקאמר: גט גופיה מי קא בטיל – משמע דאין לו כח לבטל. אבל בקידושין, בריש "האומר" (נט,א) אין שם כל זה האריכות, וכתוב בכל הספרים: נהי דבטליה מתורת שליחות – מתורת גט לא בטליה. משמע דאם ביטלו בפירוש – מודה רב נחמן דבטל. וכן צריך לומר, דגט לא חשיב מעשה כל זמן שלא הגיע ליד האשה. דאי לאו הכי – תקשי לרב ששת, כדפירשנו לעיל. ומדקאמר בפרק שני (גיטין יח,א) גבי נכתב ביום ונחתם בלילה דלא הכשיר רבי שמעון מיכן עד עשרה ימים, דחיישינן שמא פייס, פירוש: שמא ביטל את הגט כדפירש רבינו תם – אין ראיה, כדפרישית בפרק שני. ועוד: דשמא התם לא נחתם לא חשיב גמר מעשה.

ורב נחמן אמר בפני שנים דלתרי נמי בית דין קרי להו – אין לומר דרב נחמן לטעמיה, דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ה,ב) משמיה דשמואל: שנים שדנו דיניהם דין. דהא רבא לית ליה התם (ג,א) דשמואל, ועל כרחך רבא אית ליה הכא כרב נחמן, דאמר בפני שנים. דהא פליגי רבי יוחנן וריש לקיש בסמוך בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת, ורבא פסיק בריש "החולץ" (יבמות לו,א) בבולי התלמוד כרבי יוחנן לגבי דריש לקיש, לבר מתלת, ורבי יוחנן קאי כרב נחמן. ועוד אמר בירושלמי דסנהדרין, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: שנים שדנו – אין דיניהם דין, וב"החולץ" (שם מו,ב) נמי אמר רבי יוחנן: גר צריך שלשה, "משפט" כתיב ביה. ועל כרחך צריך לומר אף על גב דתרי אין דיניהם דין, כיון דפרוזבול סגי בתרי – קרי להו בית דין. ואם תאמר: בפרק "זה בורר" (סנהדרין ל,א) דפריך גבי אודיתא: דילמא בית דין חצוף, כדשמואל, דאמר: שנים שדנו כו' – בלאו שמואל נמי איכא למיפרך, דהא רבי יוחנן ורבא לית להו דשמואל וקא סברי דלתרי "בית דין" קרי להו. וכי האי גוונא נמי פריך גבי קיום שטרות בפרק שני דכתובות (כב,א) ויש לומר: דהתם, כיון דבענן שלשה באודיתא וקיום שטרות – אין שייך לגבי דהוא מילתא לקרות לתרי בית דין, משום הכי קאמר: דלמא לא בעי התם שלשה, כדשמואל. ואם תאמר: ומאי נפקא מינה השתא בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת בפני כמה מבטלו? הא תיקן רבן גמליאל שלא יהו עושין כן! ואומר רבינו יצחק: דנפקא מינה לרבי, דאמר לקמן אם ביטלו מבוטל, ופסק לקמן רב נחמן בוותיה. ומודה רבי דאם ביטלו בפני שנים לרב ששת, או בפני אחד אפילו לרב נחמן – דאינו מבוטל, דאפילו קודם תקנת רבן גמליאל לא היה מבוטל. דדוקא בפני שלשה לרב ששת מבוטל, דליכא למיחש למזמורות, אבל בפני שנים, דאיכא למיחש למזמורות – לא. ולרב נחמן, אף על גב דבפני שנים איכא למיחש למזמורות, כדאמרינן בסמוך, ואפילו הכי הוי מבוטל – מכל מקום בפחות משנים, דאיכא למיחש טפי – אינו מבוטל, ובהא אפילו רבי מודה, דאמרינן: מה כח בית דין יפה.

לתרי נמי בית דין קרי להו – ואם תאמר: דבסוף פרק שני דיבמות (כה,ב) גבי מיאנה או חלצה בפניו ישאנה, מפני שהוא בית דין. ודייק: טעמא – דבית דין הוא, הא בי תרי – לא. והא אמר הכא דלתרי נמי בית דין קרי להו! ואומר רבינו יצחק: דדהתם דייק מדלא קאמר "מפני שהם שנים", אלא תלי טעמא בבית דין – שמע מינה דלא סגי התם בתרי. אי נמי: מיאון דומיא דחליצה, ובית דין דחליצה היינו שלשה. ולא אתי כמאן דמכשיר חליצה ביחיד, דחד לא מקרי בית דין, ואיכא נמי רננה.

לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מַשְׁמַע – יכול להשתמע ממנה אחת משתי לשונות, אפשר שיהיה **מַשְׁמַע** ממנה לשון עבר, כלומר **דְּבָטֵל** כבר, ולכן אמר רב ששת שהמתנה מתבטלת בלשון זה. **וְאפשר שיהיה מַשְׁמַע** לשון עתיד, כלומר **דְּלִיבַּטֵּיל** להבא, ולכן נתבאר בברייתא לעיל שאפשר לבטל גט בלשון זה. שלשון 'בטל' כולל את שתי המשמעויות, ולכן, **לְגַבֵּי** ביטול **גֵּט**, אנו אומרים שבודאי **לִישְׁנָא דְּמְהַנֵּי בֵּיהּ קָאָמַר** – נתכוין ללשון שמועיל לביטול הגט, דהיינו לשון עתיד, וכן **לְגַבֵּי מַתָּנָה**, ודאי **לִישְׁנָא דְּמְהַנֵּי בָּהּ קָאָמַר**, דהיינו לשון עבר.

הגמרא להלן דנה במי שבא לבטל שליחות מתנה: **אָמַר אַבָּיֵי, נְקִיטִינָן** – מקובל בידינו מרבותינו, **שִׁלּוּחַ** שנשלח להוליך **מַתָּנָה, חֲרֵי הוּא כְּשִׁלּוּחַ הַגֵּט**, שגם השולח מתנה יכול לבטלה קודם שתבוא לידי המקבל, כמבואר במשנתינו לגבי גט. **נַפְקָא מִינָּהּ לְהוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי דָּמֵי** – דין זה, שיכול לבטל המתנה, אינו בכל אופן, שהרי אם אמר הנותן לשליח 'זכה במתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, זכה בה המקבל על ידי השליח, כפי ששנינו לעיל (יא:) שזוכים לאדם שלא בפניו, ואין הנותן יכול לחזור בו. ודווקא באופן שאמר לשליח 'הולך מתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, שאז לא זכה בה השליח בשביל המקבל, ויכול הנותן לחזור בו, שכן האומר לשליח 'הולך מתנה', אינו כמי שאומר 'זכה במתנה', ואם כן אין ביד השליח לזכות לו, ויכול הנותן לחזור בו קודם שתבוא ליד המקבל.

הגמרא מסתפקת כשאמר הבעל 'בטל' בלא 'הוא': **רְבִינָא, אַשְׁכְּחֵיהּ** [–מצאו] **לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּתָלֵי וְקָאֵי בְּעֵיבְרָא דְּדֶשָׁא** – כשהוא נשען ועומד על בריח הדלת, **וְקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – ומסופק באופן שהבעל אומר לשליח 'הגט **בָּטֵל**', ולא אמר 'בטל הוא', **מַהוּ** דינו של הגט, האם לשון זו משמעה לשון עבר, כאילו אמר שהגט כבר נתבטל, ואם כן אין בדבריו כלום ולא מועיל הביטול, או שגם 'בטל' לבד משמע שתי לשונות, עבר ועתיד, ואם כן יכול להשתמש בלשון עתיד ולבטל הגט. **תֵּיקוּ**.

הגמרא מבררת אלו לשונות נוספים מועילים לביטול גט ואלו לא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש שאמרו שבברייתא נשנה דין זה, אדם ששלח גט לאשתו ואמר לשליח, **גֵּט זֶה לֹא יוֹעִיל** לגרש, או שאומר **שֶׁלֹּא יַתִּיר** אותה להינשא, או **שֶׁלֹּא יַעֲזִיב** אותה ממנו, או **שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּחַ** אותה מביתו, וכן אם אומר שהגט **לֹא יְגָרֵשׁ**, או **יְהֵא חֵרֶם**, או **כְּחֵרֶם**, כלומר ללא ערך, **דְּבָרָיו קַיְּימִין**, והגט בטל, שכן לשונות הללו הם לשונות ביטול מכאן ולהבא. אולם אם אומר **שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל** לגרש, או **שֶׁאֵינוֹ מַתִּיר**, או **שֶׁאֵינוֹ מַעֲזִיב**, או **שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ**, או **שֶׁאֵינוֹ מְגָרֵשׁ**, או **שֶׁחֵרֶם הוּא**, או **שֶׁכְּחֵרֶם הוּא** נחשב, **לֹא אָמַר כְּלוּם**, והגט קיים, שכן אינו מבטל את הגט מעתה ואילך, אלא רק מעיד עליו לשעבר שיש בו חיסרון שמחמתו אינו מועיל לגרש, וזה אינו נכון, שהרי איננו רואים בו כל פסול.

אִיבַּעְיָא לֵהּ, אם אומר על הגט **חֲרֵי הוּא חֵרֶם, מַהוּ** הדין, האם משמעו לשון עדות לשעבר על הגט, כמו 'חרס הוא', ואין מועיל לבטלו, או שמא משמעו ביטול של הגט מכאן ואילך, ויועיל הביטול. **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ** [–ויש אומרים] **שֶׁרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא** אמר **לְרַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא** האומר הרי הוא חרס, **מֵהָאוֹמֵר** על חפץ מסוים **חֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ**, או שאומר **עָלַיו חֲרֵי הוּא הֶפְקֵר**, שדבריו מועילים, משום שלשון 'הרי הוא' משמע לעתיד. ואם כן האומר 'גט זה הרי הוא בטל' דבריו קיימים. הגמרא דנה על גט שביטלו הבעל, האם אפשר לחזור ולגרש בו: מסתפקת הגמרא על גט שביטלו הבעל, ונמלך ורוצה לגרש בו, האם **חוֹזֵר** הבעל **וּמְגָרֵשׁ בּוֹ**, מפני שגוף הגט לא בטל, אלא רק השליחות בטלה, וכעת ממנה את השליח מחדש, **אוֹ שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ** מפני שבטל גוף הגט, והוא נחשב כחרס, ואם רוצה לגרש את אשתו, צריך לכתוב גט חדש. אומרת הגמרא שנחלקו בזה אמוראים. **רַב נַחְמָן אָמַר**, שחוֹזֵר **וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ**. פוסקת הגמרא **וְהִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן** – ההלכה כדעתו של רב נחמן, שחוזר ומגרש בו.

מקשה הגמרא על פסיקת ההלכה שיכול לחזור ולגרש בגט שביטלו. **אֵינִי** – האם כך ההלכה, **וְהָא קַיְּימָא לָן הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** [–והרי נפסקה ההלכה כרבי יוחנן] **דְּאָמַר** שהנותן כסף לאשה ואומר לה התקדשי לי במעות אלו לאחר שלושים יום, האשה **חוֹזֶרֶת** – יכולה לחזור בה בתוך אותם שלושים יום מרצונה להתקדש, הואיל שמבטלתם לפני שהם חלים, אם כן כפי שבכח האשה לבטל הקידושי כסף כן אמור להיות בכח הבעל לבטל הגט, ושלא יוכל לחזור ולגרש בו.

מתרצת הגמרא, **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי קושיא היא זו, הלא **הָתָם** בקידושין, הסכמת האשה להתקדש נעשית על ידי **דִּיבּוּר**, כאשר האשה אומרת שמסכימה להתקדש, **וְכן** חזרתה מרצונה להתקדש על ידי **דִּיבּוּר הוּא** נעשה, כאשר האשה אומרת שמסרבת להתקדש, ועל כן **אָתֵי דִּיבּוּר** של החזרה מהקידושין **וּמְבַטֵּל** את **הַדִּיבּוּר** של ההסכמה להן, אבל מעות הקידושין עצמם הרי לא בטלו מתורת כסף, ואם יחזור ויקדשה בהן מדעתה, תהא מקודשת, **וְכמו** כן **הָכָא** בגט, **נְהִי דְּבִטְּלֵיהּ** הבעל **לִשְׁלִיחוּתָא דְּשָׁלִיחַ** שלא יהא שלוחו לגרש, שזה בכוחו לעשות שכן דיבור מבטל דיבור, אך **גִּיטָּא גּוּפֵיהּ** – עצם הגט שהוא בעין, **מִי קָא בָטֵיל** – האם הוא בטל, וכיון שלא בטל עצם הגט, אין מניעה לאחר ביטול הגט שיחזור הבעל ויגרש בו את האשה.

שנינו במשנה, **בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה** בית דין ממקום אחר ומבטלו: **אִיתְּמַר** – נאמרה מחלוקת אמוראים. כשהבעל היה רוצה לבטל את הגט בראשונה לפני תקנת רבן גמליאל הזקן, **בִּפְנֵי כַּמָּה** דיינים **הוּא** היה **מְבַטְּלוֹ, רַב נַחְמָן אָמַר**, שהיה צריך לבטלו **בִּפְנֵי שְׁנַיִם**, משום שאין זה דיני ממונות שצריכים שלושה, אלא הודעה בעלמא, **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר** שהיה צריך לבטלו **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה**. ומפרשת הגמרא טעמיהם, **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר** שצריך לבטל הגט **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה**, מפני ש'היה עושה **בֵּית דִּין**' **קָתָנֵי** – שנה התנא, ואין בית דין נחשב בפחות משלושה דיינים, **וְרַב נַחְמָן אָמַר** שמספיק **בִּפְנֵי שְׁנַיִם**, מפני שמצינו **שֶׁלְּבֵי תְּרֵי** – למושב של שנים, **נַמִּי בֵּית דִּין קָרֵי לְהוּ** – גם קורא להם התנא בית דין.

מביאה הגמרא את המקור של רב נחמן: **אָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לֵהּ** – מהיכן למדתי שגם שנים נקראים בית דין, **דְּתָנֵי** – ששנינו לגבי תקנת פרוזבול, שכיון שהנושה בחברו יכול לגבות חובותיו בשמיטה בלא שיעבור על 'לא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'' (דברים טו ב), על ידי שימסור שטרותיו לבית דין, והם יתבעו הבעל חוב וירדו לנכסיו בלא שהנושה נוגשו, תיקן הלל הזקן שיאמר לבית דין **מוֹסְרַנִי לִפְנֵיכֶם**

> היצר-הרע נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דווקא, כי לפעמים הוא שועל פיקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מידות טובות
>
> היום יום כג סיוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

ומוסיפה הברייתא חמש הלכות בענין זה, ואלו הן: דין ראשון אומרת הברייתא, **וּפוֹסֵק עִמָּהֶן** – מותר למלוה להתנות שיקבל עבור מעות הלואתו מפירות המעשרות **כְּשַׁעַר הַזּוֹל** – אם יוזלו הפירות בשעת הפרשת התרומות ומעשרות, יכול המלוה להתנות שיקבל הפירות במחיר הזול ובמידה גדולה יותר ממה שהיה מקבל עכשיו בעד מעות ההלואה.

דין נוסף מבואר בברייתא, **וְכֵן אֵין בּוֹ** במעשה הלואה זו **מִשּׁוּם רִבִּית**, ויכול המלוה להתנות עימהם 'כך בכך', היינו שיקבל מידה ידועה של פירות מן המעשרות כנגד מעות ההלואה, כפי שווים של הפירות בשעת ההלואה, ויקבל מידה זו בשעת ההפרשה אפילו אם יתייקרו אז הפירות ויהיו שווים יותר ממעות ההלואה, ונמצא שיקבל המלוה יותר ממה שהלוה להם, אף על פי כן אין בזה משום ריבית, ואפילו לא יצא השער ואין מחיר הפירות קבוע בשוק, וכפי שיבואר הטעם בסמוך.

דין נוסף מבארת הברייתא, וְחוב זה **אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ** – אף אם תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב, ויכול המלוה לגבות חובו מן המעשרות בשנה השמינית, כמו שיבואר הטעם בסמוך.

דין נוסף אומרת הברייתא, **וְאִם בָּא** המלוה **לַחֲזוֹר** בו שלא לגבות חובו מהמעשרות אלא רוצה לתבוע את מעותיו מן הלוה, **אֵינוֹ חוֹזֵר**, וכמו שיבואר בסמוך.

דין נוסף אומרת הברייתא, שאם **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** – המלוה, מלגבות את מעות ההלואה מן המעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, **אֵין מַפְרִישׁ** מעשרותיו **עֲלֵיהֶם** – בשבילם כדי לפרוע את חובם, גם אם תשוב התבואה ותיצמח, **לְפִי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד** – אין גובים חוב מתרומות ומעשרות כשכבר נתייאש מן החוב, שמאחר שפקע החוב הרי המתנות שייכים לכהן וללוי ואינו רשאי לעכבם לעצמו.

הגמרא מבארת את חמש ההלכות שחידשה הברייתא: **אָמַר מַר**, שהמלוה **פּוֹסֵק עִמָּהֶם** – מותר לו להתנות שיקבל פירות או תבואה **כְּשַׁעַר הַזּוֹל** – אם יוזלו הפירות בשעת ההפרשת התרומות ומעשרות, יקבל המלוה את הפירות בזול ובמידה גדולה יותר ממה שהיה מקבל עכשיו נגד מעות ההלואה. שואלת על זה הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שמותר לפסוק כשער הזול כמו בכל מקח, ואין בזה משום ריבית כיון שהמלוה מקבל פירות כשווי המעות, ומה חידשה הברייתא בדבריה. משיבה הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – הברייתא באה לחדש **שאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָסַק** המלוה שינתנו לו הפירות כשער הזול הרי זה **כְּמִי שֶׁפָּסַק דָּמַי**, ומה שאמרה הברייתא שפוסק עימהם כשער הזול, כוונתה שכשפוסק המלוה עימהם לגבות חובו מן המעשרות, ממילא יהיה זה כשער הזול אף אם לא אמר זאת במפורש.

דין נוסף שהוזכר בברייתא, שיכול המלוה לפסוק על הפירות גם אם לא יצא השער **וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִבִּית**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין בו משום ריבית, והרי בכל מקח כשרוצה לפסוק על הפירות, שרוצה ליטול פירות לאחר זמן בשווי המעות שנותן עכשיו, אם אין למוכר פירות אלו בשעת הפסיקה, או שלא נקבע מחיר הפירות בשעת הפסיקה, יש בזה איסור מדרבנן משום ריבית. משיבה הגמרא, **כֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ** – כיון שאילו לא היה למלוה פירות להפריש מעשרות, כגון שנשתדפו שדותיו, הרי **לֵא יָהֵיב לֵיהּ** – אין הלוה חייב לפרוע לו את החוב, שכך הסכימו ביניהם שלא יגבה המלוה את החוב אלא מהמעשרות, לכן **כִּי אִית לֵיהּ** – אם יש לו מהיכן לגבות **נַמִּי** – גם כך **אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִבִּית**.

הדין השלישי שחידשה הברייתא, **וְאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ** – שאף אם תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב. ומבארת הגמרא, משום **דְּלֵא קָרְיָא בֵּיהּ** בחוב זה **'לֹא יִגֹּשׁ'**, שהתורה אמרה (דברים טו ב), 'שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֶּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ', שהשביעית משמטת רק מי שבידו להיות נושה ונוגש ברעהו, וכאן אין המלוה יכול להיות נושה בלוה, שהרי כך התנו שיהיה גובה חובו מהמעשרות ולא מן הלוה.

הדין הרביעי שחידשה הברייתא, **וְאִם בָּא** המלוה **לַחֲזוֹר** בו שלא לגבות חובו מהמעשרות אלא מן הלוה, **אֵינוֹ חוֹזֵר**, מבארת הגמרא, **אָמַר רַב פַּפָּא** מה ששנינו בברייתא שאינו יכול לחזור בו, **לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבַּעַל הַבַּיִת** – המלוה, הוא אינו יכול לחזור בְּמה שסיכם עם **הַכֹּהֵן** שהחוב יפרע על ידי התרומות. והטעם, מפני שנתן לכהן מעות וזכה בהם הכהן, ואילו המלוה אין לו דבר לקבל מהכהן שיהא בזה חסרון כשלא משכו לזכות בו, **אֲבָל הַכֹּהֵן בַּבַּעַל הַבַּיִת אִם בָּא לַחֲזוֹר** שלא יגבה המלוה את חובו מהפירות אלא הכהן יפרע החוב במעות, **חוֹזֵר**, והטעם שיכול הכהן לחזור בו **דִּתְנַן** – שנינו במשנה (ב"מ מד.) לענין מקח בפירות שאם **נָתַן לוֹ** הקונה למוכר **מָעוֹת** בעד הפירות **וְלֹא מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ** המוכר את **הַפֵּרוֹת, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ:**

הדין החמישי שחידשה הברייתא הוא, שאם **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** – המלוה, מלגבות את מעות ההלואה מן המעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, **אֵין מַפְרִישׁ** מעשרותיו **עֲלֵיהֶן** – בשביל הכהן הלוי או העני, כדי לפרוע מהם את חובם, **לְפִי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד** – אין גובים מן התרומות ומעשרות חוב שכבר נתייאש ממנו:

שואלת הגמרא **פְּשִׁיטָא** – דין פשוט הוא שמאחר ועל מנת כן הלואהו שלא יגבה אלא מן המעשרות של שנה זו ונשדפו שדותיו שאיבד את מעותיו ושוב אינו יכול להפריש עליהן, ומפני מה הביאה הברייתא דין זה. משיבה הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** – ודאי עוסקת הברייתא שנתייאשו הבעלים בְּדַאקוּן – שנתייבשו העלים כאשר כבר גדלו ועלו בקנה שלא שכיח שיתייבשו לגמרי, **מַהוּ דְּתֵימָא** – בלא דברי הברייתא היינו אומרים **שאַקַּנְתָּא** – יובש העלים כשהן בקנה **מִילְּתָא הִיא** – חשובה היא כתבואה מתוקנת, כיון שעתידה להיתקן, שאינו מצוי שמתייבש באופן כזה שלא יחזור לתיקונו, ואם כך אין היאוש של המלוה נחשב יאוש, וכשתחזור התבואה ותתקן יכול המלוה לגבות ממעשרותיו את חובו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין הדבר כן, אלא כיון שנתייאש נחשב יאוש:

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי בְּבֵית דִּין על מנת שיגבה את חובו ממעשרות שיפריש מחלקן, **וּמֵתוּ** הכהן או הלוי קודם שהפריש המעשרות, כיון שהלוה להם בפני בית דין אין צריך ליטול רשות מן היורשים שיקבלו על עצמם את חוב אביהם, אלא **מַפְרִישׁ** המלוה **עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשַּׁבָּט**, שהטילו בית דין את החוב להיות בחזקת השבט, ומחמת כך יכול המלוה לגבות את חובו מן המעשרות. וְהמלוה מעות **אֶת הָעָנִי בְּבֵית** דִּין על מנת לגבות חובו ממעשר עני **וּמֵת** העני קודם שהפריש המלוה את המעשר, **מַפְרִישׁ** המלוה **עָלָיו** וגובה חובו מהמעשר **בְּחֶזְקַת עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל** באותה העיר, ויש כח ביד בית דין להטיל חוב העני על עניי העיר כדי שיגבה המלוה את חובו ממעשר העני, שתקנתם הוא, כדי שיהיו מלווים מצויים להם כשיצטרכו. **רַבִּי אַחַי אוֹמֵר** מפריש המלוה בשביל חוב העני **בְּחֶזְקַת עֲנִיֵּי עוֹלָם** שבאותה העיר ואפילו אינם עניי ישראל. **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – היכן יבואו להיות חלוקים בדין, הלכה למעשה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

י קִנָּה [ע] שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּיצָה [עא] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֶפְרוֹחַ [עב], שֶׁבֵּיצָה זוֹ אֲסוּרָה בְּטִלְטוּל [עג] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה אַף לְכֶלֶב מֵחֲמַת קְלִפָּתָהּ [עד] - הֲרֵי הַקִּנָּה נַעֲשָׂה בָּסִיס לְהַבֵּיצָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַקִּנָּה עֲשׂוּיָה לַתַּרְנְגוֹלִין - אֵין זֶה כְּשׁוֹכֵחַ אֶלָּא כְּמַנִּיחַ מִדַּעַת [עה]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

חֵלֶק ב סִימָן שט טִלְטוּל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר אִם מֻתָּר בְּשַׁבָּת, סְעִיף י

ביאורי הלכה

ע] קינה - קן[61].

עא] שיש בה ביצה - שכבר הייתה עליה בכניסת השבת[62].

עב] שיש בה אפרוח - דהיינו לאחר שלושה ימים לישיבתה[63].

עג] אסורה בטלטול - הביצה מוקצה מחמת גופה כי אינה ראויה לכלום, והקן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור[64].

עד] מחמת קליפתה - אבל אם הייתה ראויה לכלב פעמים שהיא מותרת בטלטול[65].

עה] כמניח מדעת - שאם הוטלה הביצה לפני השבת נעשה הקן בסיס לה[66].

ציונים והוספות

61) משטח (שנבנה על ידי התרנגולת או האדם) בתוך הלול או מקום מוצנע אחר עליו מטילה התרנגולת את ביציה.

62) דהא דיש בה אפרוח, ומשמע שאם הוטלה בשבת אף שהביצה אסורה בטלטול (כדלעיל סי' שח ס"ט) לא נעשה הקן בסיס, ודלא כדעת הסוברים שדבר המיוחד (כגון קן המיוחד לביצים או ארנק המיוחד למעות) נעשה בסיס להם אפילו הונחו באמצע השבת.

63) אבל לפני כן ראויה לאכילה בדוחק עכ"פ, ראה שו"ע סי' תקלו ס"ד.

64) כדין נר שלא הודלק בו (לעיל סי' שח סל"ג) אף שמיוחד להדלקה בלבד.

65) אף שאין בדעתו לתת אותה לכלבים ונתבאר לעיל (סי' שח ס"ט) שדבר שאינו עומד לתתו לבעלי־חיים אסור בטלטול אף אם ראוי להם, כיון שפעמים לא נודע לו על הביצה לפני השבת וממילא לא הקצה אותה קודם השבת מלתת אותה לכלבים, לכך נקט טעם שאוסרה בטלטול בכל עניין, ובזה (שמדובר כאן בביצה שאינה עומדת לכלבים) מיושב מה שמקשים שראויה לקלפה וליתן לכלבים, שאף אם ראויה לכך (כגון שלא הקצה את הביצה קודם השבת) מכל־מקום אינה עומדת לכלבים ואינו מעוניין לקלפה. ויש שפירשו שאסור לקלפה בשבת מחמת "מוליד" (בית ארזים אות יד), או שלא ימית האפרוח (גליונות ברוך טעם סי' קב ס"ק ד) או מחמת טירחא (חי' חת"ס ביצה ה ע"ב), ועפי"ז אסור לקלפה בשבת בכל עניין.

66) ראה לעיל הערה סב שדווקא כשהוטלה קודם השבת; ולהעיר, שכיון שהקינה מיוחדת לביצים אין זו נחשבת כהנחה באקראי אלא לצורך המוקצה וכמו כר המיועד למעות דלעיל סעיף ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעא בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכול פת:

יג יש נוהגין להחמיר שלא לשבר או לפרר המצות בערב פסח שמא ישכח ויאכל מהן וגם למנהג זה אין לחוש דכיון שאינו רגיל במצה כל השנה אין חוששין שמא ישכח ויאכל ועוד דכיון שאיסור אכילת מצה בערב פסח אינו אלא מדברי סופרים אין מחמירין בו כל כך:

יד אם התחיל לאכול מצה עשירה קודם שעה עשירית אין צריך להפסיק כשתגיע שעה עשירית אלא יכול למשוך סעודתו עד הלילה דהיינו עד בין השמשות שהוא ספק חשיכה שאז צריך להפסיק סעודתו.

ואין צריך לברך ברכת המזון מיד אלא ימתין עד שיהיה ודאי חשיכה מטעם שיתבאר בסי' תע"ב ואז יפרוס מפה על השולחן לכסות הפת עד לאחר קידוש מטעם שנתבאר בסימן רע"א ויאמר קידוש היום על כוס ראשון ולא יברך עליו כיון שהוא עומד באמצע הסעודה ואח"כ יאמר ההגדה על כוס שני וגם כן לא יברך עליו (ולפי מנהג מדינות אלו שיתבאר בסי' תע"ד צריך לברך בין על כוס ראשון בין על כוס שני מטעם שיתבאר שם) ואחר כך יברך על אכילת מצה על לחם עוני וא"צ לברך המוציא כיון שהוא באמצע הסעודה ולא הסיח דעתו כלל מהאכילה כמו שנתבאר כל זה בסי' רע"א:

חלק ג סימן תעב דיני הסיבה וד' כוסות:

א יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום מיד כשתחשך שמצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו והתורה אמרה והגדת לבנך ביום ההוא:

ב ומכל־מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהיה ודאי חשיכה אף על פי שבשאר ימים טובים יכול האדם להוסיף מחול על הקודש ולאכול מבעוד יום, מכל־מקום בפסח אינו יכול לעשות כן לפי שאכילת מצה הוקשה לאכילת פסח שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ובפסח נאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ממש וכיון שאכילת מצה שהיא מן התורה אינו אלא בלילה לכן גם כל הארבע כוסות שתקנו חכמים אינו אלא בלילה בזמן הראוי לאכילת מצה שכל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו וכוס של קידוש הוא אחד מן הארבע כוסות לפיכך צריך בלילה ממש ולא במה שהוסיף מחול על הקודש:

~ יום שני ~

ג מי שהוא אבל אפילו על אביו ואמו חייב להסב ואינו רשאי למנוע מלהסב מחמת האבילות שהרי משעברו שבעה רשאי להסב על מטתו אפילו בחול שאינו חייב בכפיית המטה אלא תוך שבעה ואפילו נקבר מתו בערב פסח, מכל־מקום מיד שהגיע הפסח בטלה ממנו האבילות שבעה אם נהג אבילות שעה אחת קודם הלילה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' שצ"ט:

ד אבל אם לא נהג אבילות כלל קודם הפסח בענין שעדיין לא בטלה ממש אבילות שבעה נוהגין שלא להסב בליל פסח לפי שחושבין הסיבה זו כדברים שבצינעה שהוא נוהג אותם ברגל כמו שנתבאר ביו"ד שם ומכל־מקום יכול ללבוש הקיטל שלובשין בשעת עשיית הסדר שבגד זה הוא בגד מתים ולובשין אותו להכניע הלב שלא תזוח דעתו מחמת השמחה והחירות שעושין בליל זה:

ה וחייב האבל בהלל שבלילה זה אף שאין נוהגין לקרות הלל בבית האבל, מכל־מקום הלל זה חובה הוא:

ו אע"פ שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן, מכל־מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו אפילו הכלים שאין צריך לסעודה יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות.

ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הנכרי יסדרם על השולחן לנוי ואף אם ירצה להשתמש בהם אין בזה משום גזל הנכרי ולא משום גניבת דעת כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"כ:

ז ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים לפי שבכל דור ודור חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים שנאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא וזכרת כי עבד היית במצרים כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד ונפדית ויצאת לחירות לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות כמו שנתבאר:

ח ועני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהן, מכל־מקום ישב על הספסל ולא על הקרקע כבשאר ימות השנה ואם אפשר לו לסמוך על ירך של חבירו הרי זו נקראת הסיבה אבל לא יסמוך על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ואין זו דרך חירות:

~ יום שלישי ~

ט וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה

דרך חירות אלא יטה על צדו השמאלית ולא על הימנית שאין דרך הסיבה בכך שהרי צריך לאכול בימין ועוד שאם יסב בימין יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו יהיה הושט מלמטה וקנה מלמעלה ויהא נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול בשמאל אף על פי כן יסב על שמאלו שהוא שמאל כל אדם:

י אשה בין נשואה בין אלמנה וגרושה אינה צריכה הסיבה לפי שאין דרך הנשים להסב ואין זה דרך חירות להן ואם היא חשובה ודרכה להסב צריכה הסיבה וכל הנשים שלנו נקראות חשובות ואף על פי כן לא נהגו להסב לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל כיון שאף בשאר ימות השנה אין רגילות להסב כלל בארצות הללו אלא אף המלכים והגדולים יושבין כדרכן ועל דבריהן סומכות הנשים עכשיו שלא להסב:

יא בן האוכל אצל אביו צריך הסיבה אפילו אם אביו הוא רבו מובהק לפי שמן הסתם האב מוחל על כבודו לבנו אבל תלמיד האוכל לפני רבו אפילו אינו רבו מובהק אינו רשאי להסב בפניו משום מורא וכבוד הרב אלא אם כן נתן לו הרב רשות להסב בפניו שאז חייב הוא להסב ואין חיוב על הרב ליתן רשות לתלמידו להסב בפניו אלא אם רוצה למחול על כבודו וליתן לו רשות להסב הרשות בידו.

וכן האוכל אצל תלמיד חכם מופלג בדורו אע"פ שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו ואין לו להסב בפניו עד שיתן לו רשות.

וכל זה כשאוכל על שולחן אחד עם הרב אבל אם אוכל על שולחן אחר חייב להסב אפילו הוא רבו מובהק וגדול בדורו:

יב וכל זה בתלמיד של תורה אבל תלמיד הלומד אומנות אף על פי שהוא מתירא מרבו ומכבדו ומשרתו אף על פי כן צריך להסב אפילו בפניו וכן עבדים ושפחות העברים צריכין הסיבה אע"פ שהן צריכין לילך אנה ואנה לשמש בסעודה, מכל־מקום בשעת אכילת כזית מצה ואפיקומן ושתיית ארבע כוסות שבהן עיקר מצות הסיבה כמו שיתבאר אפשר להם להסב:

~ יום רביעי ~

יג כל מי שפטור מהסיבה ומיסב הרי זה נקרא הדיוט:

יד אימתי צריך להסב בשעת אכילת כזית שמברך עליו על אכילת מצה ובשעת אכילת הכריכה מצה ומרור ובשעת אכילת אפיקומן ובשעת שתיית ד' כוסות לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה האמורים בפרשה וארא והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי והאפיקומן והכריכה הם זכר לפסח שהיה נאכל דרך חירות לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות אבל שאר כל הסעודה אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו ואין בידינו להצריכו להסב, אבל מכל־מקום המיסב בכל הסעודה הרי זה משובח ועושה מצוה מן המובחר:

טו כל מי שצריך להסב ואכל או שתה בלא הסיבה צריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה מעיקר הדין אבל לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל במדינות אלו יש לסמוך על דבריהם לענין שבדיעבד יצא בלא הסיבה ומכל־מקום לענין אכילת מצה טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה וכן לענין כוס שני אם שתה בלא הסיבה יחזור וישתה בהסיבה ואין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כי ברכת בורא פרי הגפן שבירך על כוס שני שהוא סמוך לסעודה היא פוטרת אפילו היין שבתוך הסעודה כמו שנתבאר בסי' קע"ד.

אבל אם שתה כוס ראשון או שלישי או רביעי בלא הסיבה אין לו לחזור ולשתותו בהסיבה לפי שיצטרך לחזור ולברך עליו שהרי עכשיו אין דרך לשתות בין כוס ראשון לשני ובין כוס שלישי לרביעי מן הדין אסור לו לשתות מטעם שיתבאר בסי' תע"ט וכן לאחר כוס רביעי אסור לשתות עוד כמו שיתבאר בסימן תפ"א ואם כן בשעה שבירך על כל כוס משלשה כוסות אלו בלא הסיבה ואחר כך כשנזכר ששתה בלא הסיבה ורוצה לחזור ולשתות הרי זה נמלך וצריך לחזור ולברך ויהא נראה כמוסיף על מנין הכוסות שתקנו חכמים לכן טוב יותר שלא לחזור ולשתות ולסמוך על האומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל.

ומכל־מקום לכתחלה טוב שיהיה בדעתו בתחלת הסיבה קודם שמברך על כוס ראשון שיחזור וישתה בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו ואז אפילו אם יטעה וישתה כוס ראשון בלא הסיבה יוכל לחזור ולשתות בלא ברכה ולא יהא נראה כמוסיף על הכוסות כיון שהוא נפטר בברכת כוס ראשון אם כן הכל שתיה אחת היא מופסקת לשנים:

~ יום חמישי ~

טז צריך לשתות הד' כוסות על הסדר שיתבאר דהיינו שבין כוס ראשון לשני ובין שלישי לרביעי יפסיק באמירת ההגדה וההלל ובין שני לשלישי יפסיק באכילת מצה וברכת המזון ואם לא הפסיק ביניהם בדברים הללו אלא שתה ד' כוסות זה אחר זה לא יצא ידי ד' כוסות אלא כולן נחשבין לו לכוס אחד וחייב לשתות עוד [ג]' כוסות על הסדר שיתבאר:

יז כל אחד מד' כוסות הללו צריך שיהיה בו לא פחות מרביעית יין לאחר שימזגנו אם הוא יין חזק שצריך מזיגה ושיעור מזיגה הוא לפי דעת השותה כדי שתהיה שתיה עריבה דרך חירות ואם שתאו חי בלא מזיגה אם יש רביעית יין בכל כוס יצא ידי ד' כוסות ואין צריך לחזור ולשתות אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ידי חירות לא יצא כלומר שלא קיים מצוה מן המובחר וסתם יינות שלנו אינן חזקים ואין צריך מזיגה כלל:

יח שיעור הכוס שמחזיק רביעית ארכו כרוחב ב' גודלין ורחבו כרוחב ב' גודלין וגבהו כרוחב ב' גודלין וחצי גודל וחומש גודל ושיעור זה הוא כשהכוס מרובע על פני כל גבהו ועל דרך זה תשער בכוס עגול שהעיגול פחות ממרובע רביע (שהוא ד' חומשין וחצי) וא"כ אם הכוס הוא ב' גודלין אורך וב' גודלין רוחב צריך שיהיה גבהו ג' גודלין וג' חומשי גודלין:

יט יש אומרים שלכתחלה מצוה לשתות כל הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, מכל־מקום בד' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה ובדיעבד ששתה רוב הכוס יצא אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא.

ויש חולקין על זה ואומרים שאף לכתחלה די בשתיית רוב רביעית אף אם הכוס מחזיק כמה רביעיות וכן עיקר וכן המנהג פשוט.

ומכל־מקום טוב לחוש לסברא הראשונה וליקח כוס קטן ולשתות כולו ובמקומות שהיין ביוקר די בשתיית רובו.

וכל זה בג' כוסות הראשונים אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם כדי שיוכל לברך ברכה האחרונה בלי שום פיקפוק כמו שנתבאר בסי' ק"צ לענין כוס ברכת המזון עיין שם:

~ יום שישי ~

כ צריך ליזהר לכתחלה לשתות רוב הרביעית בבת אחת דהיינו שישתה אותו בשתיה אחת ולא יפסיקנו לשתי שתיות ולכן אין ליקח כוס שפיו צר כעין שקורין (קלו"ג גלא"ז) מפני שלא יכול לשתות רביעית בבת אחת ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא.

והוא שלא ישהה מתחלת השתיה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס ויש אומרים שצריך שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית (עיין סי' תרי"ב) ויש לחוש לדבריהם לענין שני כוסות הראשונים שאם הפסיק כל כך באמצע השתייה עד שיש מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית צריך לחזור ולשתות אותו הכוס בלא ברכה אבל בשני כוסות האחרונים שאם יצטרך לחזור ולשתות יהא נראה כמוסיף על מנין הכוסות כמו שנתבאר למעלה יש לסמוך על סברא הראשונה ולא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס:

כא מי שאינו שותה יין כל השנה מפני ששונאו או שמזיקו אף על פי כן חייב לדחוק את עצמו לשתות ד' כוסות כמו שאמרו חכמים על רבי יהודה ברבי אילעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח ואח"כ היה צריך לחגור צדעיו עד עצרת:

כב אבל קידוש של שאר ימים טובים ושבתות אין צריך לדחוק את עצמו לשתות הכוס אלא יכול לשמוע הקידוש מאחר כמו שנתבאר בסי' ער"ב מה שאין כן בארבע כוסות של פסח שאף בני הבית שהן שומעין הקידוש וההגדה מבעל הבית אף על פי כן חייב כל אחד ואחד לשתות ד' כוסות דרך חירות:

כג אם אי אפשר לו לעשות הסדר בתחלת הלילה מיד והתינוקות רוצים לאכול אע"פ שמותר ליתן להם לאכול קודם שישמעו הקידוש וההגדה כמו שנתבאר בסימן רס"ט ותע"א מכל־מקום ימהר לסלק המאכל מלפניהם ולא יניחם לאכול הרבה שלא ישנו בשעת אמירת ההגדה (ואפשר שמצת לחם עוני אסור להאכילם אפילו מעט קודם אמירת ההגדה מטעם שנתבאר בסי' תע"א ע"ש):

כד ואם הכוס ששתה בעל הבית ממנו הוא גדול ומחזיק כמה רביעיות יכולין בניו ובני ביתו לצאת במה שנשתייר בכוס משתיית בעל הבית ובלבד שיגיע רוב רביעית לכל אחד ואחד, ומכל־מקום מצוה מן המובחר ליתן כוס לכל אחד ואחד בפני עצמו כדי שכל אחד ישתה מכוס מלא שזה הידור מצוה כמו שנתבאר בסימן קפ"ג:

~ שבת קודש ~

כה ואף הקטנים חייב אביהם לחנכם במצות להשקותם כוסות על הסדר שיתבאר אם כבר הגיעו לחינוך (דהיינו שהגיעו לזמן שראוי לחנכם לשמוע הדברים שאומרים על הכוסות כגון שהן יודעין מענין קדושת יום טוב ולכן ראוי לחנכם לשמוע הקידוש שאומרים על כוס ראשון (עיין סי' רס"ט) וגם יש בהן דעת להבין מה שמספרים להם מיציאת מצרים באמירת ההגדה ולכן ראוי לחנכם לשמוע ההגדה שאומרים על כוס שני וכן חייב לחנכם לשמוע ברכת המזון שאומרים על כוס שלישי וגמר ההלל והלל הגדול ונשמת שאומרים על כוס רביעי).

ואף הקטנות שהגיעו לחינוך דינם כקטנים וכן בשאר כל המצות הנוהגות בלילה זה אין חילוק בין אנשים לנשים שאף שהנשים פטורות מכל מצות־עשה שהזמן גרמא בין של תורה בין של דברי סופרים אף על פי כן חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתקנו בלילה זה לפי שאף הם היו באותו הנס של יציאת מצרים ובאכילת מצה הן חייבות מן התורה לפי שהוקשה מצות־עשה של אכילת מצה למצות לא־תעשה של אכילת חמץ שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לומר לך שכשם שהנשים מוזהרות על לא־תעשה של אכילת חמץ שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו' כי כל לרבות הנשים כך הן מוזהרות על מצות־עשה של אכילת מצה:

כו מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנאמר אל תרא יין כי יתאדם משמע שחשיבותו של יין כשהוא אדום ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות נוהגין כהאומרים שאין צריך לחזור אחר יין אדום אם אינו משובח מן הלבן כמו שנתבאר בסי' ער"ב מכל־מקום בד' כוסות יש לנהוג כהאומר שצריך לחזור אחריו לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני ישראל ועכשיו שמצוים לעלול עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח:

כז כל היינות הכשרים לקידוש בשאר ימים טובים ושבתות כשרים לארבע כוסות כגון יין מבושל וקונדיטון דהיינו יין שמערבין בו דבש ופלפלין ואפילו לכתחילה יכול לצאת בהם אם אין לו יין אחר משובח כמותם כמו שנתבאר בסי' ער"ב.

וכן מי שריית צמוקים כשרים לד' כוסות אם הם בענין שכשרים לקידוש דהיינו שיוצא מהן לחלוחית קצת על ידי דריכה בלא שרייה במים ולפיכך מי שאינו שותה יין מחמת נדר יקח מי צמוקים לארבע כוסות:

~ 'לקוטי תורה' פרשת קרח - הפרשה החסידית ~

וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן[1]

"וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן כו', וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים" (פָּרָשָׁתֵנוּ יז, כג): לְהָבִין לָמָּה שְׁקֵדִים?[2]

הִנֵּה שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּירוֹת וּתְבוּאוֹת כְּמוֹ זַיִת, גֶּפֶן, תְּאֵנָה כו', שֶׁכּוּלָּם מִשְׁתָּהִים זְמַן רַב יוֹתֵר מֵהַשְּׁקֵדִים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת סוֹף קֹהֶלֶת (קט"ו, ב'): "מָה סִימָנוֹ שֶׁל שָׁקֵד זֶה? מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מֵצִיץ[3] עַד שָׁעָה שֶׁהוּא גוֹמֵר – כ"א יוֹם". וְעַל כֵּן נִקְרָא "שָׁקֵד" – שֶׁהוּא עִנְיָן מְהִירוּת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּיִרְמְיָה סִימָן א', [יא־יב]): "מַקֵּל שָׁקֵד כו' – כִּי שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ"[4].

וְזֶהוּ רֶמֶז עַל הַכְּהוּנָּה: כִּי הִנֵּה "אַהֲרֹן" אוֹתִיּוֹת "נִרְאֶה"[5], שֶׁעַל יָדוֹ הָיוּ כָּל הַהִתְגַּלּוּת וְהַמְשָׁכוֹת הָאוֹרוֹת מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה[6]. וְהִנֵּה, הַהַמְשָׁכוֹת הַנִּמְשָׁכִים עַל יָדוֹ, הֵם נִמְשָׁכִים מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת עַד לְמַטָּה – בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי שׁוּם עִיכּוּבִים.

כִּי הִנֵּה כָּתוּב בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: "הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּטוּבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד"; לִהְיוֹת מִתְהַוֶּה מִטּוּבוֹ וְחַסְדּוֹ הָעֶלְיוֹנִים הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים, צָרִיךְ לִהְיוֹת יְרִידַת הַחֶסֶד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה הַהַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ עַל חֶסֶד גַּשְׁמִי. וְעַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת "נִרְאֶה אוֹר" (תְּהִלִּים לו, י), הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה נִמְשַׁךְ הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בִּמְהִירוּת, שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב בְּהָעוֹלָמוֹת וְרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת נִמְשַׁךְ בָּהֶם עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לְמַטָּה, כִּי אִם יִהְיֶה עוֹבֵר וְנִמְשַׁךְ דֶּרֶךְ הֵם בִּמְהִירוּת, מִבְּלִי עַכָּבָה בָהֶם[7], וְעַל כֵּן הָרֶמֶז לָזֶה הוּא "שְׁקֵדִים" כַּנַּ"ל.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה יָדוּעַ הַקּוּשְׁיָא: מַהוּ שֶׁמְּבַקְשִׁים בְּכָל יוֹם וּמִתְפַּלְלִים: "רְפָאֵנוּ ה'", "בָּרֵךְ עָלֵינוּ" – הֲרֵי עִיקַּר דִּינוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים! וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב קוּשְׁיָא זוֹ בַּתּוֹסָפוֹת[8].

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי מַה שֶּׁנִּכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[9] – הַיְינוּ שֶׁנִּמְשַׁךְ לוֹ חֶסֶד עַל נַפְשׁוֹ. וְהַחֶסֶד הַהוּא הַנִּמְשַׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְמַעְלָה עֲדַיִין בְּמַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא מָקוֹר דְּבִי"ע. וְהַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב: "בְּטוּבוֹ – בְּחֵן וּבְחֶסֶד" שֶׁלּוֹ, שֶׁהוּא "חֶסֶד עֶלְיוֹן" בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים.

---

1. (כַּנִּרְאֶה נֶאֱמַר בִּשְׁנַת תקע"א).

2. (וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת סוֹף פָּרָשָׁה קֹרַח. [וְשָׁם: וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים – גָּמַל לְכָל מִי שֶׁהָיָה שׁוֹקֵד עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי [וּבְפֵירוּשׁ מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה: "וַיִּגְמֹל" דָּרַשׁ לְשׁוֹן גְּמוֹל, ו"שְׁקֵדִים" – לְשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת. וּבְפֵירוּשׁ הרז"ו: מִלְּשׁוֹן אוֹרֵב וְעוֹשֵׂה מְרִיבָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר יִרְמְיָה (ה, ו) "נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם" וְכֵן "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה" וְכֵן "כִּי שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי" (יִרְמְיָה א, יב) שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם], וְלָמָּה שְׁקֵדִים וְלֹא רִמּוֹנִים וְלֹא אֱגוֹזִים? לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, יג) וְכֵן "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז" (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, יא) כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁמוֹת רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה ל"ו. – הרז"ו].

3. (בְּרַבּוֹת שָׁם בַּדְּפוּסִים הַנְּפוֹצִים: "מִשְּׁעַת שֶׁיָּנִיץ". אָמְנָם בְּאֵיכָה רַבָּה בְּפִתְיחְתָּא כד וּבְיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי קֹהֶלֶת רֶמֶז תתקפט – כְּבִפְנִים).

4. (רְאֵה בַּמְּפָרְשִׁים עַל הַפָּסוּק).

5. (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל ל, א)).

6. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" – [בְּפֵירוּשׁ*] "בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר". [* תִּקּוּן כְּבוֹד קְדוּשַּׁת אַדְמוּ"ר].

7. (וְעַיֵּין כְּהַאי גַוְונָא מֵעִנְיָן "מְהִירוּת" – בְּהָרַמַ"ז אֱמוֹר, רֵישׁ דַּף צ"ט. כו').

8. (פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת, דַּף י"ב, עַמּוּד ב'. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דַּף ט"ז, עַמּוּד א').

9. (רְאֵה בֵּיצָה טו, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (וַיֵּרָא יח, כז) – שֶׁאָמַר אַבְרָהָם עַל חֶסֶד וְאַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ דִּמְיוֹן לַחֶסֶד־דַּאֲצִילוּת רַק כְּמוֹ "עָפָר וָאֵפֶר" כו'.

וְלָכֵן, כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵחֶסֶד שֶׁבַּאֲצִילוּת הַשְׁפָּעוֹת הַגַּשְׁמִיּוּת בַּעֲשִׂיָּיה, כְּצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף – הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּלְשֵׁל וְלֵירֵד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת בְּהֵיכָלוֹת דְּאַבִּי"ע מֵהֵיכָל לְהֵיכָל, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה לִהְיוֹת "חַסְדּוֹ" בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, לְרַפְּאוֹת הַחוֹלֶה וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים[10].

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א): "אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם" – שֶׁהוּא נִדּוֹן לְפִי מַעֲשָׂיו הַיּוֹם:

הַאִם רָאוּי וּכְדַאי הוּא שֶׁיֵּרֵד וְיוּמְשָׁךְ הַחֶסֶד עֶלְיוֹן, הַנִּמְשָׁךְ כְּבָר עַל נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים – שֶׁיִּהְיֶה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, מֵהֵיכָל לְהֵיכָל בִּכְדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵרוּחָנִיּוּת לְגַשְׁמִיּוּת;

אוֹ שֶׁמָּא אֵין רָאוּי הָאָדָם לָזֶה, וַאֲזַי יִתְעַכֵּב וְלֹא יֵרֵד לְמַטָּה, רַק יִשָּׁאֵר לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת, וְשָׁם יַגִּיעַ לוֹ שֶׁיּוֹסִיפוּ לוֹ תַעֲנוּג בְּגַן־עֵדֶן, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשַׁךְ לוֹ הַחֶסֶד, אֲבָל עִם כָּל זֶה לֹא יוּמְשַׁךְ מִמֶּנּוּ לְמַטָּה כְּלָל.

(וְהַגַּם שֶׁמַּה שֶׁאָמְרוּ "אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם" זֶהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי נָתָן, מַה שֶׁאֵין כֵּן לְרַבָּנָן. מִכָּל מָקוֹם, הָא עַל כָּרְחֲךָ גַּם לְרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, עִיקַּר הַדִּין – בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה. דְּאִם לֹא כֵּן, אֵיךְ יְפָרְשׁוּ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים פא, ה) דְּ"כִי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, **מִשְׁפָּט** לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב" – דְּקָאֵי אַרֹאשׁ הַשָּׁנָה?

וְגַם, מַה שֶּׁכָּתוּב (עֵקֶב יא, יב): "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ **מֵרֵאשִׁית** הַשָּׁנָה", שֶׁמִּזֶּה לָמְדוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה (דַּף ח') – דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "רֹאשׁ הַשָּׁנָה **לְדִין**" כו'.

וְעוֹד, דְּאִם לֹא כֵּן, מָה עִנְיָן "מַלְכֻיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת" שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְ"הַמֶּלֶךְ **הַמִּשְׁפָּט**" – בַּ"עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה" – וּמַה יּוֹם מִיּוֹמַיִים?! אֶלָּא וַדַּאי גַּם רַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן מוֹדִים דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "יוֹם **הַדִּין**".

וְכֵן מַאֲמַר רַז"ל (פֶּרֶק ב' דְּבֵיצָה, דַּף י"ז, עַמּוּד א'): "מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִין לוֹ **מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים**" – מַשְׁמַע דְּאָתֵי וַדַּאי לְכוּלֵּי עָלְמָא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם מַחְלוֹקֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן סְבִירָא לֵיהּ דְּ"אָדָם נִדּוֹן" גַּם כֵּן "בְּכָל יוֹם". וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וּכְמוֹ כֵן, גַּם לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, הֲרֵי גַּם לְדִידְהוּ עַל כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר דְּשַׁיָּיךְ בְּחִינַת דִּין בְּכָל יוֹם. שֶׁהֲרֵי מְבַקְשִׁים כָּל הַבַּקָּשׁוֹת בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – אַף גַּם לְרַבָּנָן. כַּמְּבוֹאָר בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (דַּף י"ב, עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב'). וְהַיְינוּ גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וְעִנְיָן הַמַּחֲלוֹקֶת שֶׁבֵּינֵיהֶם אֵין כַּאן מְקוֹמוֹ[11]).

וְהִנֵּה הַשְׁפָּעַת חֶסֶד זֶה, הוּא מִתְעַכֵּב וְשׁוֹהֶה עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ וּבָא לְמַטָּה. שֶׁהֲרֵי בְּכָל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵהֵיכָל לְהֵיכָל – הוּא עַל יְדֵי מִשְׁפָּט, אִם רָאוּי הוּא שֶׁיּוּמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, וּמְעַיְּינִים בְּדִינוֹ, וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּקַטְרֵג לוֹמַר – שֶׁחָטָא, וְאֵינוֹ רָאוּי לָזֶה.

(וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל בְּרַבּוֹת וַיִּשְׁלַח, פָּרָשָׁה ע"ו, עַל פָּסוּק[12] "וַיֹּאמֶר בְּנָיָהוּ כו' אָמֵן כֵּן יֹאמַר": וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כב, ט): "הִנֵּה בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה"? אֶלָּא אָמַר: "הַרְבֵּה קָטֵגוֹרִין יַעַמְדוּ מִכָּאן וְעַד גִּיחוֹן". עַיֵּין שָׁם).

אֲבָל כְּשֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּמִגִּזְעוֹ תַחְתָּיו – כֹּהֲנִים הַנּוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם[13] וּמְבָרְכִים אֶת

---

10. (וְיוּבָן זֶה מִמַּה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "פָּתַח אֵלִיָּהוּ", גַּבֵּי "אֵין לְךָ עֵשֶׂב כו'". [תּוֹרָה אוֹר יג, ד וָאֵילָךְ. וְשָׁם: שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב [מִלְּמַטָּה, שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: גְּדָל]" . . וַהֲרֵי הַתַּפּוּחַ הַגַּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ מְתִיקוּת, "וְחֵיךְ אוֹכֶל יִטְעַם" (אִיּוֹב יב, יא) – הַאִם נֹאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ אֲשֶׁר בָּאָרֶץ טַעַם וּמְתִיקוּת גַּם כֵּן? וּפְשִׁיטָא בַּמַּזָּל שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ וּמָהוּת זֶה כְּלָל!

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמְּתִיקוּת נִמְשָׁךְ מֵחֶסֶד וּמְרִירוּ מִגְּבוּרָה – וַהֲרֵי הֵם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים! רַק שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְסֵדֶר יְרִידַת הַמַּדְרֵגוֹת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה נִתְגַּשְּׁמוּ, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חֶסֶד – מְתִיקוּת כו', עִם הֱיוֹת שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו, מִכָּל מָקוֹם הוּא מִמִּזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ].

וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מְזוּזָה מִיָּמִין", בְּעִנְיָן "שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל" [תּוֹרָה אוֹר מב, ב וָאֵילָךְ. וְשָׁם: דְּהַיְינוּ שֶׁאָמַר עַל כָּל דָּבָר מִדִּבְרֵי תוֹרָה – רוּחָנִיּוּת הָעִנְיָן. כְּמוֹ מִצְוַת קָרְבָּנוֹת (וַיִּקְרָא א, ב): "מִן הַבְּהֵמָה", וּמַקְרִיבִים חֵלֶב וָדָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בְּכֹהֵן וּבִגְדֵי כְהוּנָּה, וְהָיָה אוֹמֵר עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ נִקְרָא חֵלֶב וְדָם בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ כֹּהֵן וּמַהוּ בִּגְדֵי כְהוּנָּה.

וְהִנֵּה, "גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ" – כַּמָּה מַדְרֵגוֹת רוּחָנִיּוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. וְהִשִּׂיג שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, דְּהַיְינוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְכוּלָּם אֵינָן רַק בְּחִינַת מָשָׁל לְגַבֵּי בְּחִינַת אֱלֹקוּת מַמָּשׁ הַשּׁוֹרֶה וּמִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה].

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" כו', בְּעִנְיָן "עוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים" (תּוֹרָה אוֹר סט, ג. וְשָׁם: "נוֹצֵר חֶסֶד" . . הִיא . . בִּבְחִינַת הֶעְלֵם קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי גִלּוּי . . מַה שֶׁאֵין כֵּן "וְעֹשֶׂה חֶסֶד" – שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה . . וְעַל ב' בְּחִינוֹת חֶסֶד הַנַּ"ל נֶאֱמַר "לַאֲלָפִים כו'" – פֵּירוּשׁ: אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת. וְעִנְיָן הַמַּדְרֵגוֹת – שֶׁהֵם מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה . . עִילּוּי אַחַר עִילּוּי. וְכֵן בַּהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, הֵן הֵם כַּמָּה צִמְצוּמִים, צִמְצוּם אַחַר צִמְצוּם . . וְזֶהוּ "לַאֲלָפִים" – בֵּין בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" – בִּבְחִינַת אַבְרָהָם חֶסֶד־דַּאֲצִילוּת, וּבֵין בְּ"נוֹצֵר חֶסֶד" – בְּחִינַת מֹשֶׁה. וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַבְרָהָם בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" נִמְשָׁךְ רַק בַּאֲצִילוּת . . אֲבָל בְּחִינַת "נוֹצֵר חֶסֶד", בְּחִינַת מֹשֶׁה . . הִמְשִׁיךְ גַּם בְּבִי"ע).

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (תּוֹרָה אוֹר פח, ג וָאֵילָךְ)).

11. וּכְבָר הֶאֱרִיךְ בָּזֶה גַּם כֵּן בַּ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת", מַאֲמָר חִקּוּר דִּין, חֵלֶק ב', פֶּרֶק א' וּפֶרֶק כ"ו.

12. (מְלָכִים א' א, לו. וְשָׁם: "וַיַּעַן בְּנָיָהוּ").

13. (סוֹטָה לח, א. טור שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים קכח, יב)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעָם בְּ"בִרְכַּת כֹּהֲנִים", אֲזַי הַשֶּׁפַע הִיא נִמְשֶׁכֶת בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּאֵין מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְאֵין מְעַיְּינִים בַּדִּין כְּלָל.

(וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר (לְקַמָּן תֵּצֵא לט, א וָאֵילָךְ) עַל פָּסוּק (תֵּצֵא כג, ו): "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹעַ אֶל בִּלְעָם כוּ'" – שֶׁלֹּא שָׁמַע שׁוּם קִטְרוּג, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "כִּי אֲהֵבְךָ כוּ'" (שָׁם). וְזֶהוּ שֶׁמְּבָרְכִים הַכֹּהֲנִים: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים קמז, טו): "הַשּׁוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ, עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ", דְּפֵירוּשׁ "הַשּׁוֹלֵחַ" הוּא – כְּשֶׁיּוֹרֵד הַשֶּׁפַע לְאַט לְאַט, וּבְהַדְרָגָה וּבְמָתוּן. אֲבָל "עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ" הַיְינוּ כְּשֶׁהַשֶּׁפַע הוֹלֵךְ בִּמְהִירוּת, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל[14].

וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן: "יֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְאַרְבָּעִים יוֹם כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְעֶשְׂרִים יוֹם כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְיוֹם אֶחָד כוּ', וְיֵשׁ תְּפִלָּה כוּ'". עַיֵּין שָׁם[15]).

וְזֶהוּ עִנְיָן "בִּרְכַּת כֹּהֲנִים":

"יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ" (נָשֹׂא ו, כד). וְאָמְרוּ רַז"ל: "יְבָרֶכְךָ" – בְּמָמוֹן כוּ', "יְבָרֶכְךָ" – בְּבָנִים כוּ'. "וְיִשְׁמְרֶךָ" – מִן הַמַּזִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת, נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י"א. הַיְינוּ, שֶׁנִּמְשַׁךְ הַחֶסֶד הָעֶלְיוֹן מִיָּד בַּגַּשְׁמִי, לִהְיוֹת הַבְּרָכָה בְּבָנֵי וּמְזוֹנֵי.

"יָאֵר ה' פָּנָיו" (נָשֹׂא שָׁם, כה) – הַיְינוּ הָאָרַת פָּנִים.

"וִיחוּנֶּךָּ" (שָׁם) – שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה.

וְאָמְנָם שֹׁרֶשׁ הַטַּעַם לָזֶה, עַל הֱיוֹת הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נִמְשַׁךְ בִּמְהִירוּת בְּאֵין מְעַכֵּב וּמוֹנֵעַ הַהַמְשָׁכָה, הוּא לְפִי כִּי "אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד"[16] – "חֶסֶד עוֹלָם", "וְרַב חֶסֶד". וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן הוּא מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד"[17], וְהוּא חֶסֶד שֶׁבְּלִי גְבוּל, שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ "עַל פִּי מִדּוֹתָיו", וְאֵין שׁוּם בְּחִינַת דִּין שֶׁיְּעַכְּבוֹ כְּלָל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּ"חֶסֶד עוֹלָם", יֵשׁ כְּנֶגְדּוֹ בְּחִינַת דִּין הַמְּעַכְּבוֹ[18].

וְהַמָּשָׁל לָזֶה: עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל נָהָר גָּדוֹל בִּמְאֹד, שֶׁהֲלִיכַת הַמַּיִם הוּא בְּתִגְבּוֹרֶת גְּדוֹלָה – לֹא יוּכְלוּ לְעַכֵּב הֲלִיכַת הַמַּיִם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְהָרוֹת שֶׁאֵין גְּדוֹלִים כָּל כַּךְ – מְעַכְּבִים הֲלִיכַת וְהַמְשָׁכַת מֵימָיו עַל יְדֵי עֵצִים וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא, עַד שֶׁמַּעֲמִידִין עַל יְדֵי זֶה עֲלֵיהֶם בֵּית הַטְּחִינָה אוֹ גְּשָׁרִים. אֲבָל בְּנָהָר גָּדוֹל מְאֹד לֹא יְעוּכָּב עַל יְדֵי מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים הַנַּ"ל, כִּי אִם הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ, וְיִשְׁטוֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְּעַכְּבִים.

כַּךְ הַנִּמְשָׁל בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד" – הוּא הוֹלֵךְ וְנִמְשַׁךְ בִּמְרוּצָה. וְכָל הַדִּינִין מִתְעַבְּרִין וּמִתְבַּטְּלִין מֵחֲמָתוֹ כוּ'.

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים יט, ג) "יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר" (סִידּוּר עִם דַא"ח קפ, ב וָאֵילָךְ), דְּפֵירֵשׁ בַּזֹּהַר תְּרוּמָה קל"ו, ב': "'יַבִּיעַ', כְּמָה דְאַתְּ אָמֵר: 'מַבָּע', אִתְעָבֵד אוֹחוּ לְאִתְנָהֲרָא דָּא מִן דָּא"[19]. לְשׁוֹן מְהִירוּת. כְּדִמְתַרְגֵּם (אוּנְקְלוֹס הַאֲזִינוּ לב, לה) "וְחָשׁ עֲתִידוֹת לָמוֹ" – "וּמַבָּע דְּעָתִיד לְהוֹן"[20]. דְּהַיְינוּ שֶׁבְּשַׁבָּת נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע גַּם כֵּן בִּמְהִירוּת, מִשּׁוּם דְּ"כָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ כוּ'". עַיֵּין שָׁם[21].

וְיוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּירְמִיָּה סִימָן ל"א, כ"(ו))[22], שֶׁיֵּשׁ שְׁקִידָה לְמוּטָב וּלְטוֹב. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (מִקֵּץ מא, לב): "כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹקִים, וּמְמַהֵר הָאֱלֹקִים לַעֲשׂוֹתוֹ" – וְהָיוּ שְׁנֵי שָׂבָע וְגַם הַהֵפֶךְ[23].

וּ"שְׁקֵדִים" דְּגַבֵּי מַטֵּה אַהֲרֹן, "וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים", הַיְינוּ כְּמַאֲמָר[24]: "אַל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים" דְּפֵירוּשׁ "טוֹבִים" – עַל דֶּרֶךְ "הָאוֹר כִּי טוֹב" (בְּרֵאשִׁית א, ד), "אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה", שֶׁיּוּמְשָׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה לִהְיוֹת "נִרְאֶה אוֹר"[25]). :

---

14. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה לִקּוּטֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יא, ג).

15. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ "מַהֵר קַח אֶת הַלְּבוּשׁ כוּ'" – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עַד דְּלֹא יָדְעִי בֵּין כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צה, ד).

16. (זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי ריט, א. זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קלג, ב).

17. כַּנִּזְכָּר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל בְּהַעֲלֹתְךָ ל, א). וְעַל פָּסוּק "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ" (תּוֹרָה אוֹר פב, א וָאֵילָךְ).

18. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ" (תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י).

19. (תַּרְגּוּם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'מַבָּע' – נַעֲשָׂה בִּמְהִירוּת לְהָאִיר זֶה מִזֶּה).

20. (וּמֵחִישׁ הֶעָתִיד לָהֶם).

21. וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן שְׁקֵדִים – [בַּזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ט"ו, ב'). [וְשָׁם: "תָּא חַזִּי, שְׁקֵדִים –מִנְּהוֹן מְרִירִין מִנְּהוֹן מְתִיקִין כוּ"].

22. (לא, ז: "כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרֵעַ, כֵּן אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטֹעַ").

23. וְעַיֵּין בְּסֵפֶר "מָגֵן דָּוִד" בְּאוֹת גִּימֶל מִזֶּה.

24. (תְּפִלַּת הָעֲמִידָה).

25. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן מְשַׂמֵּחַ חָתָן". (לְעֵיל צַו ט, א).

(וְעַיֵּין בְּהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קנ"ח: "וְעוֹד נוֹדַע שֶׁשְּׁנֵי מִינֵּי שֶׁפַע הֵם כוּ'". עַיֵּין שָׁם [וְשָׁם: "הָאֶחָד הַנִּמְשַׁךְ מִלְמַעְלָה וּמִתְפַּשֵּׁט וְהוֹלֵךְ לִזּוֹן אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם נוֹטֵל חֶלְקוֹ, וְזֶה הוֹלֵךְ וּמִתְעַבֶּה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. וְהַמִּין הַשֵּׁנִי הוּא הָאוֹר הָעוֹבֵר דֶּרֶךְ מַעֲבָר וְאֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט (נֹסַח אַחֵר: מִתְמַעֵט) אֶלָּא מִתְעַבֶּה מֵרֹאשׁ עַד סוֹפוֹ").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(כח) **אך** הנה כל זה הוא בבחי' הדבור עכ"פ ששרשו בפנימית דחכ' (שנק' ח"ם) בחי' צומח שבדומם העצמי כנ"ל שנק' אדם בכלל (והוא אדם פנימי בפנימית דחו"ב בתו"מ ביח"ע פנימית דאו"א בק"ש שנעשה ע"י שתים לפניה כנ"ל אבל בחי' ומדרגה די"ח בחשאי הוא למעלה הרבה גם מיחוד פנימי' דחו"ב שבק"ש (שאע"פ שהתפל' מדרבנן שהרי היא בח"י חוליות שכולל כל קומת האדם שמחבר מוח שבראש לרגל שהוא בבחי' המקיף דיחידה בחי' מ' דצלם כו') (כידוע דעיקר התפלה הוא להמשיך ר"ר העליוני' מבחי' רעוא דכ"ר שבעצמו' הכתר שלמעלה ממשפט התורה דהגם שאינו ראוי ע"פ החכ' ורצון שבתורה לפרנסה ורפואה וכה"ג מ"מ יהי רצון חדש מרעוא דכ"ר כו'). וזהו שרש ענין י"ח שהוא בבחי' הביטול העצמי שבבחי' דומם העצמי שלמעלה מהתפשטות דחו"ב אפי' במקור השכל וע"כ א' אד' שפתי תפתח כו' שאין מלה בלשוני כלל אפי' בחשאי רק אתה שפתי תפתח כו' להיותו בביטול כל עצמות הנפש ממש (כי הרי ענין הדבור בלחש מצד עצמו כמו המרחש בשפתיו בטרדת עומק העיון זהו שעולה לשרשו בכח המשכיל מקור החכ' שנק' אדם אבל בי"ח כל בחי' הדיבור דאדם בטל לגמרי בביטול העצמות ומה שמדבר בחשאי זהו ממילא בלתי כח עצמו כלל רק אתה שפתי תפתח כו' וכמו בחנה שהיה שפתיה נעות ממילא מצד בחי' המקיף דיחידה שבנקודת פנימית הלב כמו צעק לבם בצעקה הפנימי' כו' כי נעשה בבחי' דומם לגמרי כמו שא' בזהר דקול דממה דקה דא צלותא דבחשאי דתמן קאתי מלכא כו' כמו שא' שיכנס שיעור שני פתחי' כו' כאסתר שנפלה לפני רגליו כו') והוא מצד עוצם שפלות ומרירות הנפש עד שאין בה התפשטות כלל ונעשית כנקודה א' כמו שהיא בעצם הנפש שלמעלה מן השכל וגם למעלה מן הרצון והתענוג כמשתחוה לארץ לפני המלך שנתבטל מכל חושים הפנימיים וחיצונים כו' וכה"ג (וע"כ יש בכח התפלה להמשיך מעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מן התו"מ כנ"ל) וזה נעשה ע"י קול החיצון יותר שבפסד"ז שמדבר בשיר דמלאכים דעשיה וצבא השמים שלמטה מן השרפים וחיות דבריאה ויצירה דזהו הכלל בכ"מ דנעוץ תב"ם בחיצוניות היותר מהכל שבזה יומשך מבחי' העצמות דא"ס שלמעלה מע"ס דאדם פנימי' דתו"מ שבתפלה דתמן קאתי מלכא עצמו דנק' חד ולא בחושבן י"ם ולאו מכל אינון מדות דאדם כלל וד"ל:

(כט) **וזהו** שא' שיסדר שבחו ש"מ ואח"כ יתפלל דתפלה בפסד"ז תליא דוקא וק"ש בשתים לפניה משום דעיקר ק"ש ביחודא עילאה דאו"א ומדות בא"ח דלי"ת דאחד להמליכו בו"ק מעלה ומטה כו' כידוע וזהו ע"י העלאת מ"ן דאוי"ר דמלאכים דבריאה ויצירה בשכל ומדות בחיצוניו' הקול שבדבור כנ"ל אבל התפלה שרשה בעצמות המאציל ממש שלמע' מבחי' אדם מדבר ע"כ לא יגיע לו העלאת מ"ן דדבור אדם כלל גם לא ברצון ותענוג רק בבחי' ביטול העצמות ממש שנק' דומם ממש כנ"ל (וכדוגמא שא' בקי"ם ואתם תחרישון לגמרי לא תתעוררו מידי לפי שהיה שם גילוי אור העצמות כידוע) וזהו ענין אד' שפתי כו' ששם הוא בחי' הביטול העצמי ממש שאין שם בחי' דבור כלל רק כריעות והשתחוואות הגוף דוקא ולא יגיע לשם ביטול הנשמה במוח ולב אפי' בעומק דחו"ב ורצון ותענוג כו' וע"כ הביטול בי"ח הוא בחיצוניות הגוף דוקא (כמשי"ת). אך עדיין יש להבין דמטעם זה לכאו' סידור שבחים בפסד"ז הוא להיפוך מביטול די"ח שהרי השבח בא בהשגת השכל כו' ובעצמות א"ם לית מח' תפיסא בי' וע"כ נק' נורא תהלות כו' ואיך משבחים ש"מ בפסד"ז יוכל לבא למדרגת התפלה דוקא. הענין הוא ידוע ומבואר במ"א בענין הלל וברכה והודאה שהשבחי' הללו לשם הוי"ה דוקא דהיינו לרומם לשם הוי"ה שהן ע"ס בכלל לגבי העצמות דלאו מכל אינון מדות כלל שלמעלה מבחי' אדם כמו עד"מ בשבחים שמשבחים למלך ב"ו ברוב חסדיו וברוב חכמתו וכה"ג שזה השבח מרומם לבחי' העצמות שלו דהחכ' וחסד שבו כלא חשיבא וע"כ נק' הלל מלשון בהלו נרו שמוסיף אור בשם הוי"ה בע"ם דאצילות וכענין לך ה' הגדולה כו' וע"כ עי"ז דוקא נמשך תוס' ברכה בשם הוי"ה בי"ח ביתר מכפי המדה דחכ' דתורה כנ"ל. וע"כ יסדר אדם שבחו ש"מ דוקא בתחל' ואח"כ יתפלל בהמשכת הברכות די"ח. וזהו דוקא בשיר ושבח דמלאכים דעשיה שהוא בבטול בחיצוניות ההשתחואה שלמטה מן השכל ששרשו למעלה מן השכל וההשגה דמלאכי' דבריא' ויצירה כו' וכמו הללו את ה' מן השמים כו' הללו כו' מן הארץ כו' כי נשגב שמו לבדו כו' ובשיר בהבל החיצון יותר מאוי"ר דשרפים כו' משום דנתב"ם דוקא וע"כ קול זה מעורר הכוונה היותר עליון שהוא בחי' עצמות התענוג והרצון הפשוט שבעצמות המאציל בי"ח כנ"ל שלמעלה מכוונה פנימית דחו"ב דק"ש וד"ל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. כתי' אין כ"ח תחת השמש פי' כי חכמה נק' שמשא ע"ש האור כי טוב שכמ"כ השכל הוא מאיר עיני חכמים להשיג דבר שחוץ לנפשו כמו שע"י האור יראה דברי' שחוץ לנפשו, וידוע שחכ' ראשית האצי' ומחכמה נמשכי' כל הי"ם בבחי' השתל' עו"ע כמשל המשכת המדות מהשכל והדבור מהמדות משא"כ החכמה מלמעלה מהחכמה נמשכ' בבחי' יש מאין וז"ש והחכמה מאין תמצא וכמ"ש במ"א וזהו אכ"ח תחת השמש מחכמה ואילך הוא בחי' השתל' יש מיש מהות ממהות ולא הוי' חדשה וכנ"ל בענין השתל' ולמעלה מהשתל' שהשתלשלו' אינו נק' חידוש כי המקבל הי' כלול בהמשפיע, אבל החכמה מלמעלה מהחכמה נמשכת יש מאין, והוא חידוש ממש, אמנם בחי' השתל' זו היינו רק בי"ם דאצי' עצמן מזה לזה והיינו עד בחי' המל' ועד בכלל כי היא א' מצלעותיו ומיוחדת בו ית' אבל מן המל' בבי"ע הוא ג"כ בריא' מאין ליש וז"ש מגיד מראשית אחרית פי' מן החכמה הנק' ראשית במל' הנק' אחרית שכמו שבחכמה יש התחדשות מאין ליש כך המל' מהוה מאין ליש ע"י התגלות אור הכתר בה כי נעוץ תחלתן בסופן כנ"ל בענין יגדל נא כח אדני כו', וזהו ממזרח שמש עד מבואו פי' מהתחלת התהוות החכמה מהכתר עד המל' שהיא מבואו דשמשא כי אבא יסד ברתא וכמ"ש ואל מקומו שואף זורח הוא שם כי עד שם הוא בחי' התפשטות החכמה משא"כ בבי"ע שהם נפרדים ומחודשים כו' ור"ל בכל בחי' אצי' מהולל ש' הוי' שנמשך ומתגלה ע"י ההילול כנ"ל ולהיות כי באצי' לא יגורך רע כי אפי' קליפות דאצי' עומדים בבריאה ולא באצי' לכן אמר ששם גילוי ש' הוי' בתכלית כי אין מונע ואין מפסיק כלל, משא"כ כשהשפע צריכה להתמשך בבי"ע צריך להעלים שלא יגיע לחיצונים וכנ"ל, והיינו מ"ש אח"כ רם על כל גוים ה' כו', שכשיומשך בבי"ע לא יומשך לחיצוני' ח"ו אלא הוא בבחי' רם ומקיף בלבד עליהם וכמשי"ת משא"כ לישראל נמשך בפנימיותם וז"ש מי כה' אלקינו המשפילי לראות כו', וביאור הדברים יובן בענין מ"ש אצלינו במ"א ע"פ וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ע"ש היטב משנ"ת ענין יעקב ועשו כי בשרשן הם אחים ממש כי עשו הוא בחי' המקיפים דעולם התוהו ויעקב הוא בעל עולם התיקון וידוע ההפרש בין תוהו לתיקון שבתוהו היו האורות מרובים עד שלא יוכלו להתלבש בכלים והיו בבחי' מקיף והמקיף גדול מן הפנימי' וע"כ נק' עשו בנו הגדול כי אורו גדול משל יעקב וגם נק' בכור מ"ה כי התוהו קדם לתיקון. ויעקב הוא בחי' התיקון שבו האורות מועטים עד שמתלבשים בכלים והוא בחי' א"פ, ואור זה קטן מאור המקיף דתוהו ושמו של יעקב מורה ע"ז י' עקב כי י' הוא בחי' נקודה להורות על שהאור הוא מעט כנקודה זו ור"ל לגבי א"ס ב"ה הוא רק נקודה בלבד וז"ש רז"ל ביו"ד נברא העה"ב וכמ"ש במ"א, ולהיותו מעט יכול להתלבש בכלים עד שנמשך למטה לכל הנשמות גם לנשמות היותר נמוכות שבכולן שורה ומתלבש הארת אלהות וזהו י' עקב שהיוד נמשך גם בבחי' עקביים שהן הנשמות הנמוכות שהן מבחי' עקביים כידוע, ובזאת מעלת יעקב נפלאה ממעלת עשו שאע"פ ששרשו קטן משל עשו מ"מ אדרבה מצד זה יש מעלה שלכן האור מתלבש בתוכיותו ובפנימיותו בבחי' גילוי משא"כ בעשו שאורו הוא בבחי' מקיף עליו לבד, ולכן עשו של מטה היה רשע וכן יוצאי חלציו כי הוא מע"ם דקליפות ממש ושרשו שבתוהו מאיר עליהם בבחי' מקיף לבד והוא בחי' לבונה שבי"א סממני קטרת ושאר הי' סממני' הם כנגד ע"כ מסאבותא שיש בתוכן ניצוצי קדושה בבחי' גלות ממש, שהקליפה מסתרת עליו לגמרי כמו קליפת האגוז המסתרת על הפרי שבתוכו ועל כן מגביהים עצמן לומר אני ואפסי עוד ואינן בטילים לאלהות כלל משום צד לא מחמת הניצוצי קדושה שבתוכן מפני שהן בסוד גלות בתוכן כנ"ל אלא מצד שרשן בתוהו כי אור זה הוא בבחי' מקיף עליהם ואינו מאיר בפנימיותם משא"כ ביעקב שרשו שבתיקון מאיר בנפשו בבחי' גילוי ממש, ולכן כל סט' דקדושה הם בבחי' ביטול לאלהותו ית' והן כל יוצאי חלציו שהן ענפי י"ב בניו שבכולן מאיר הארת אלהותו בבחי' גילוי כנ"ל, וזהו רם על כל גוים הוי' פי' שמדבר באיכותי ענין המשכת האלהות מא"ס ב"ה לעולמות ומתחלה ביאר ההמשכה בעולם האצי' כמש"ל בפי' הללויה ובפי' ממזרח שמש עד מבואו כו' שפי' ענין ההמשכה עד המל' הנק' מבואו דשמשא בזהר ר"פ ויצא, ובאצי' אין שום קליפות כלל, ואח"כ כשהגיע לפרש ענין ההמשכה בבי"ע שהם עלמין דפרודא מדור הקליפות פי' תחלה ההמשכה של עשו כי הוא בחי' בכור כנ"ל ואמר רם על כל גוים ה' שהמקיף דתוהו שהוא שרשו של עשו מאיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עליהם בבחי' מקיף לבד ולא בגילוי וזהו שהוא רם ונפלא מהם וגם הוא על כל גוים ועל ר"ל מלמעלה בבחי' מקיף והן עצמן בבחי' יש רק דקרו לי' אלהא דאלהא מצד המקיף הנ"ל וזהו על השמים כבודו פי' שהגוים אומרים עזב ה' את הארץ ואין אור השגחתו מאיר בתחתונים רק על השמים כבודו בעולמות הרוחנים, וזהו ענין אלהא דאלהא והוא בחי' מקיף בלבד, משא"כ בעולמות דקדושה ובפרט נשמות ישראל שבהן האלקות מאיר בבחי' גילוי ממש ע"ז אמר אח"כ מי כהוי' אלקינו פי' ל' אלקינו שהוא שלנו ממש מפני שמאיר בנו בבחי' גילוי ולא בדרך מקיף לבד, כי כשהאור בבחי' מקיף אינו שייך כ"כ לנו, שהמקיף אינו בגילוי וגם מקיף לכולם בשוה, ואמנם להיות כי סיבת הגילוי בנשמות ישראל הוא מחמת צמצום האור עד שיוכל להתלבש בהן וכל צמצום הוא ע"י שם אלקים כמ"ש במ"א ע"פ שמש ומגן הוי' אלקים, לכן הוסיף כאן לומר הוי' אלקינו משא"כ תחלה לא נז' שם אלקים רק רם על כל גוים ה' כי להיותו בבחי' מקיף ואינו מאיר בפנימיותם לא נתצמצם להאיר בתוכן וז"ש הוי' לבד אבל כשמצטרך להאיר בפנימיות המקבלים אז נאמר הוי' אלקינו שבחי' שם הוי' מתצמצם להאיר בכלים ע"י שם אלקים, והנה בזה יובן קושיא עצומה:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

וב' בחי' אלו ז"ע אריתי מורי כו' ואכלתי יערי כו', אריתי מורי עם בשמי הוא בחי' קטורת הוא בחי' ביטול דנה"א בבחי' למס"נ באחד, שזהו בחי' ריח דבר שהנשמה נהנית ממנה, ובעבודה הוא בחי' אתכפיא שהוא בחי' מס"נ כי מה לי קטלא כולא או קטלא פלגא כו', שהוא בחי' האתכפיא בסור מרע ועשה טוב בזהירות במל"ת בכל הדקדוקי' ובשמירת מ"ע בבחי' אתכפיא היינו ללמוד יותר מרגילותו, וזהו שארז"ל אינו דומה שונה פרקו מאה פעמי' לשונה פרקו מאה פעמים ואחד שנת' בסש"ב פט"ו שזהו מחמת אתכפיא יותר מרגילותו כו', וכן בנתינות הצדקה יותר מטבעו כו'. ובבחי' עבודה הנה אתכפיא הוא יותר נעלה מבחי' אתהפכא, וכמ"ש במ"א בביאור ע"פ קחו מאתכם תרומה. ובדרך פרט מורי ובשמי הם מל"ת ומ"ע, מורי הוא בחי' האתכפיא במל"ת בדברים האסורי', וה"ז כמו המור שנעשה מחי' טמאה, ע' בת"א במג"א בד"ה חייב אינש לבסומי בפוריא השני. וגם מורי הוא ל' מרירות על ריחוקו מה' ואיך שנפשו האלקית שהיא חלק אלקה ממעל ירדה מאגרא רמה לבירא עמיקתא הוא הגוף ונה"ב המעלימי' כו', וע"י התעוררות בבחי' מרירות על ריחוקו עי"ז יהי' לו בנקל יותר לבא לבחי' אתכפיא לעצור את רוח תאותו רוח עוית להזהר גם מדקדוק קל שבזהירות מל"ת (והיינו איך ימלא את לבו ללכלך הנה"א עוד בלבושי' צואים כו', די ירידתו בהתלבשות הגוף שהוא ממשכא דחויא כו', ולכן ע"י שיזכור זאת לעצמו יהי' זה עצה לו שיוכל לסגף א"ע כו'), וזהו אריתי מורי כו'. ובשמי הוא בחי' הבושם מכל שאר עצי הגן, שהוא בחי' העונג מקיום מ"ע בכל פרטי' וכוונותי' כו'. וע"י שפועל בעצמו בחי' האתכפיא בסור מרע ועשה טוב עי"ז זוכה להיות בבחי' ריח חזק שמשיב את הנפש, פי' משיב את הנפש שממשיך המשכות אוא"ס מבחי' חד ולא בחושבן בבחי' חכ', כי לגבי אוא"ס גם החכמה כעשי' גשמית נחשבת כמ"ש כולם בחכ' עשית כו', ואי לזאת כדי שיהי' נמשך המשכת אוא"ס בבחי' חכ' זהו ע"י הריח הנ"ל דאריתי מורי עם בשמי שהוא בחי' אתכפיא, וע"י דאתכפיא סט"א עי"ז אסתלק יקרא דקב"ה בכולהו עלמין שמקור כולם היא בחי' החכ', וז"ע הריח שמשיב את הנפש הוא בחי' והחכמה תחי' ע"י שנמשך אוא"ס בבחי' חכ' כו'. וזהו שארז"ל בקטרת ואחד עשר סממנים היו בה, שנת' במ"א שעשר הוא בחי' ע"ס ואחד עשר הוא שנמשך מבחי' אחד שהוא בחי' חד ולא בחושבן בבחי' ע"ס שכללותן הוא החכ' כו'.

ומעתה יובן ענין אכלתי יערי עם דבשי שהוא בחי' קרבנות כו', ובעבודה הוא בחי' הקרבת נה"ב שגם הוא יסכים ויבא ג"כ לבחי' ביטול, וז"ע בכל נפשך אפי' נוטל כו', והוא ע"י התבוננות איך שהמלאכים הם בטלי' עי"ז יבא ג"כ לבחי' הביטול, והיינו כי מהתבוננות באחד איך שאנת הוא חד ולא בחושבן הנה להיותו גשמי אינו מתפעל מזה כי א"א לו להבין דקות הענין כ"כ, כ"א ע"י התבוננותו איך ששרשו שהם האופנים הם בטלי' לאלקות, וגם המלאכים היותר גדולי' כמו החיות הקדש הם ג"כ ברעש גדול כו', והשרפי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הם עוד בבחי' ביטול היותר גדול עד שאומרים קדוש כו', ועי"ז תפול עליו אימה ופחד להיות גם הוא בבחי' הביטול. וה"ז כמשל איש המוני כשרואה את המלך הנה להיותו המוני אינו מבין כ"כ גדולת המלך כ"א ממה שרואה שרים רבים ונכבדי ארץ שכורעים ומשתחוים לפני המלך ובטלים אליו עי"ז תפול עליו ג"כ אימה ופחד מגדולת המלך כו', ונמצא כי ענין יראה זו נלקחה מחמת התבוננות איך שהשרים שמשיגים כו' הם בטלים. ועד"ז יובן בנה"ב ג"כ שלהיותו גשמי שאינו משיג כ"כ בעצמו, לכן בחי' ביטול דמס"נ דבכל נפשך נלקח ממה שמתבונן איך שהאופנים וחיות הקדש הם ברעש גדול כו'. וזהו אכלתי יערי, יערי הם המלאכים שנמשלי' לעצי היער כמ"ש אז ירננו כל עצי היער שקאי על המלאכים שנמשלו לעץ, כמארז"ל למעלן שרפים עומדים למטן עצי שיטים עומדי', וגם מ"ש בג"ע וטוב העץ למאכל קאי על מלאכים. וזהו ג"כ שא' הכתוב כאן אכלתי יערי ונמשלו לאכילה, שכמו האכילה הגם שהיא מחי' את האדם מ"מ ה"ה מתעלית ע"י האדם האוכלה שהרי היא נכללת מבחי' צומח לבחי' מדבר כו', כך המלאכים ע"י שנש"י באים לבחי' בכל נפשך בחי' ביטול הנה"ב ע"י התבוננות איך שהם בטלים הנה עי"ז המלאכים מתעלים ג"כ, והיינו לבא ג"כ לבחי' ביטול דאחד שהוא מצד הנה"א שהיא חלק הוי' כו' שהיא באה למהוי אחד באחד הוא בחי' לאשתאבא בגופא דמלכא כו', ומתעלים המלאכים ג"כ ע"י הנשמות שיבואו ג"כ לבחי' זו הגם כי מצד עצמם אינם יכולים לבוא לבחי' זו, וכמ"ש במ"א שעליהם נא' וצדקתך ירננו, ורק זכר מבחי' רב טובך כו' אבל עיקר הרב טוב הוא לבית ישראל כו'. וזהו אכלתי יערי בעבודה הוא בחי' ברכת יוצר אור, ודבשי הוא ק"ש הוא בחי' ובכל נפשך שנא' בק"ש כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

קנה) **והנה** באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי חד מובן דבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי זהו בחי' האו"פ המתייחד עם הכלים כו', אך ג"ז מובן שם שא"ז כ"א לצורך ההתהוות כו' (לא בחי' עצמי' האורות והכלים כמו שהן מצ"ע כו' כ"א לפעול פעולת ההתהוות כו'), והיינו מה שהכלי מגביל את האור לפעול כפי אופן מהותה דוקא כו'. וכמו עד"מ בגוף ונפש הרי לאחר כל העילוים שיש בהגוף ע"י הנפש המתלבש בתוכו ומתגלה ומתאחד בו כו', הרי הגוף מתגבר על הנפש שע"י התלבשותו בגוף ה"ה בא בהגשמה לפי אופן אברי הגוף שיהי' לו שייכות לענינים גשמי', וכמו להשכיל השכלה גשמי' ולראות ראי' גשמי' כו', דהנפש מצ"ע הרי אינה שייכה להענינים הגשמי' כלל, וכמו"כ גם כחות הנפש קודם התלבשותם בגוף הרי אינם שייכים לענינים גשמי' וע"י התלבשותם בגוף נעשים בבחי' שייכות לענינים גשמי' כו'. והנה באמת תכלית הכוונה בירידת הנשמה למטה והתלבשותה בגוף הוא בכדי להאיר את העולם כו', וכמ"ש נר ה' נשמת אדם וכמו הנר שהוא להאיר את החשך כמו"כ הנשמה היא נר ה' להאיר כו', ולהיות עוה"ז הוא חשך כפול ומכופל צריכים ריבוי נרות כו', והו"ע ירידת הנשמו' למטה להאיר את העולם כו', ובד"כ זהו בעובדי ה' בנשמתן שאינם נתפסים בגשם ואין העולם מעלים ומסתיר להם ואור נשמתן מאיר בהם בהתגלו' כו', וזהו ג"כ ע"י הגוף דוקא, דהנשמה קודם התלבשותה בגוף אינו בגדר להאיר את העולם כ"א ע"י התלבשותה בגוף כו', רק שהגוף אינו מסתיר על הנשמה אדרבה מגלה אותה להאיר למטה כו', והעיקר הוא ע"י תומ"צ עי"ז דוקא מאירים את העולם כו', דענין להאיר את העולם הוא שיהי' אתהפכא חשול"נ כו' וכמ"ש בלק"ת ד"ה ואתחנן. וזהו דוקא ע"י המשכה דבחי' עצמו' א"ס ב"ה וכמ"ש והוי' יגיה חשכי דבכדי להגיה החשך זהו מבחי' ש' ה' דלעילא דוקא כו', דמ"ש כי אתה נרי הוי' הו"ע נר ה' דנשמה כו', אבל והוי' יגיה חשכי הוא להיות אתהפכא חשוכא כו', וזהו ע"י ש' הוי' דלעילא כו', וההמשכה הוא ע"י תומ"צ כו'. דזהו ההפרש בין המשכה דנשמה להההמשכה דתומ"צ, דהנשמו' בכח עצמן ממשיכים רק הארה לבד כו' (וע"ה שממשיכים מדרי' גבוהות כ"ז הוא רק הארה לבד כו'), וההמשכה דתומ"צ הוא המשכה עצמי' כו', דהיינו ההמשכה מלמעלמ"ט כו' כנודע, ועי"ז דוקא הוא שיהי' אתהפכא חשול"נ כו'. וכמו"כ הביטול האמיתי הוא ג"כ ע"י תומ"צ דוקא וכמ"ש בסש"ב פל"ה דאפי' צדיק גמור עובד ה' ביראה ואה' בתענוגים אעפ"כ אינה בטלה במציאות לגמרי כו', להיות לאחדים ומיוחדים באיחוד גמור רק הוא דבר בפ"ע ירא ה' ואוהבו כו', משא"כ המצות שהן פנימי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רצונו ית' כו', מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור כו', וכמו"כ לפעול בעולם להאיר את העולם זהו ע"י תומ"צ דוקא כו'. וזהו ג"כ ההפרש בין האבות למ"ת, דהנה בענין להאיר את העולם יש בזה חילוק אם במה שהעולם לא יעלים ויסתיר על אלקו' כו', או שהחשך וההעלם יהפך לאור כו'. והאבות שהי' עבודתם בכח עצמן בהתגלות אור נשמתן המשיכו גילוי אלקו' שהעולם לא יעלים ויסתיר כו' (והיינו שלא יהי' בחי' חסרון האור וממילא לא יהי' יניקה ואחיזה כו' וכמשנת"ל פרק קמ"ג), אבל בכדי שיהי' אתהפכא חשול"נ זהו ע"י המשכת העצמו' שנמשך במ"ת כו', אך כ"ז הוא בעובדי ה' בנשמתן כו'. משא"כ עובדי ה' בגופן האור האלקי בא בהם בהגשמה כו', דהגם שממשיכים ג"כ גילוי אלקו' ע"י העבודה ויגיעה שלהם שפועלים בירור וזיכוך הנה"ב כו' מ"מ ה"ז בא בהגשמה כו', דכשם שהגוף מסתיר על אור נשמתן כמו"כ ה"ה מסתיר על האלקו' שממשיכים כו', וזהו שגם בעבודה ע"י שנתפס בגשם שז"ע עובדי ה' בגופם כו' בא האור האלקי בהגשמה כו', וכ"ש בכללות ענין התלבשו' הנשמה בגוף הרי אור הנשמה נעשה בהגשמה כפי אופן אברי הגוף כו'. והדוגמא מזה למע' בענין איהו וגרמוהי חד שהאור בא בהתלבשו' ותפיסא בהכלי והיינו בבחי' חיצוני' הכלים שמגבילים את האור ובא בהגשמה כפי מהות הכלים כו', (דכמו בנפש ענין עובדי ה' בנשמתן הדוגמא מזה למע' בחי' פנימי' הכלים שההתגלו' הוא האור כו' והוא שאינו נתפס כו', וה"ז למע' עדיין מהתהוות כו', ומש"א איהו וגרמוהי חד לברוא כו', זהו בבחי' חיצוני' הכלים שעושים הגשמה בהאור כו'). אך בהאור זהו ג"כ בחיצוני' האור שבזה שייך לומר שהכלים מגבילים את האור שיהי' כמהות הכלים כו', אבל לא בבחי' פנימי' האור כו' (ששם התגברות האור כו', וגם הכלים אינם בבחי' מציאו' ממש כו'). וכידוע שיש שם העצם והתואר והפעולה, דשם העצם הוא בחי' עצם האור שלמע' עדיין מהתלבשות בכלים כו', ושם התואר הוא פנימי' האור שמתלבש בבחי' פנימי' הכלים כו' שעז"נ יהיב חכמתא לחכימין, דחכמתא הוא בחי' עצם האור ויהיב חכמתא לחכימין היינו לחכימין בעצם בבחי' פנימי' האור והכלי שאינו עדיין לפעול כו' וכמ"ש במ"א, ושם הפעולה הוא בחיצוני' הכלים המלבישים לחיצוני' האור שהוא לפעול פעולת ההתהוות כו' (ועמשית"ל ד"ה ויקחו לי תרומה). וזהו דבג' עולמו' בי"ע הכללים נק' אצי' אדם דעשי' דכללות, דעשי' הוא בחי' כח נבדל כו', דהעיקר הוא בבחי' חיצוני' הכלים כו'. והענין דהנה בעשי' יש ב' ענינים הא' שהוא בבחי' התחברות עם הכח הפועל וכמו האומן שעושה כלי שבשעת העשי' הכלי היא בהתחברו' עם כח הפועל ואם יופסק ההתחברות לא תוגמר הכלי כו', והב' שלאחר שנפסק ונבדל מכח הפועל אז דוקא ניכרת הפעולה, וכמו בזריקת אבן הרי דוקא כשהאבן יוצא מידו אז ניכרת הפעולה כו', ומה שאצי' נק' עשי' היינו במדרי' הב' הנ"ל, וכדאי' בס' הבהיר נטל צרורות וזרקן דקאי על אצי' בכלל (מפני ששם בחי' הכלים כו') וכמ"ש במ"א. ובאצי' גופא ב' ענינים הנ"ל זהו בבחי' המל' כמו שהיא באצי' שהיא בבחי' התחברות והתאחדות כו', וכמו שנעשה בבחי' מקור לבי"ע שנעשה בבחי' נבדל כו', ובכלים דע"ס בכלל זהו בחי' חיצוני' הכלים כו', וז"ע היחוד דאיהו וגרמוהי הוא בשביל ההתהוות והיינו שהכלי יסתיר ויעלים על האור להיות התהוות המציאו' כו', משא"כ איהו וחיוהי חד דאיהו זהו בחי' האוא"ם הבל"ג המתייחד עם האורות כו', וענין היחוד הוא להיות העילוי בבחי' חיוהי שיהי' מאיר בהם בחי' עצם האור כו' וכמשי"ת, ועי"ז יהי' בחי' הגילוי שלא בהגבלה כו', דהאורות ה"ה באין בבחי' מדה וגבול שעי"ז הוא בחי' מיעוט האור ממדרי' למדרי' כו', וע"י היחוד דאיהו וחיוהי הוא שהאורות יהיו בבחי' גילוי שלא בהגבלה כו'. וזהו ההפרש בין איהו וחיוהי חד לאיהו וגרמוהי חד, דאיהו המתייחד עם גרמוהי זהו בחי' כח הגבול שבא"ם שענינו הוא להיות בחי' התהוות המציאו' דוקא כו', ובהאור גופא בחי' האיהו הוא בחי' חיצוני' האור לא בחי' עצמו' האור כו', וענין היחוד הוא בחי' תפיסת האור בבחי' חיצוני' הכלים שבזה הוא התגברות הכלים על האור להסתיר על האור לפעול פעולת ההתהוות להיות בחי' מציאות יש כו', אמנם בחי' איהו המתייחד עם חיוהי זהו בחי' האוא"ם הבל"ג שהוא בחי' התגלות העצמו' וענינו הוא בחי' הגילוי כו', וענין היחוד הוא להיות בחי' תוס' אור בהאו"פ שעי"ז יהי' הגילוי דהאו"פ שלא בהגבלה כו'.

קיצור. ובאגה"ק דאיהו המתייחד עם גרמוהי הוא האו"פ, והיינו האור שלצורך ההתהוות שהכלי מגבילו, וכמו שהגוף מגביל ומגשם אור הנשמה, ובאמת ירידת הנשמה הוא להאיר את העולם, וזה ג"כ ע"י הגוף, והעיקר הוא בעובדי ה' בנשמתן שהגוף מגלה הנשמה (ולמעלה הוא בחי' פנימיות הכלים ופנימיות האורות), ומ"מ העיקר הוא ע"י תו"מ, דלהאיר הוא להיות אתהפכא חשוכא לנהורא, והוא ע"י ש' הוי' דלעילא, והנשמות ממשיכים הארה וע"י תו"מ המשכה עצמיות, וכן הביטול ויחוד האמיתי הוא ע"י תו"מ. וזהו ג"כ שהאבות המשיכו שהעולם לא יסתיר וע"י תומ"צ הוא שהחשך יהפך לאור, ובעובדי ה' בגופם האור בא בהגשמה, ולמעלה הוא בחי' חיצוניות הכלים המלבישים ומגבילים בחי' חיצוניות האור שנק' שם הפעולה, והוא בחי' הארה נבדלת, וכמו האבן כשיוצא מיד הזורק שאז דוקא ניכר הפעולה, וזהו איהו וגרמוהי שהכלי יעלים על האור, שזהו בשרשו מכח הגבול, ואיהו וחיוהי הוא עילוי בהאור שבא במדה וגבול להיות בלי הגבלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

מז) **והענין** בזה הוא דהנה ידוע דבשני כחות הנפש חכמה ובינה הרי אפשר להיות חכמה בלא בינה ובינה בלא חכמה דאפשר להיות בעל הבנה ואינו בעל השגה וכן אפשר להיות בעל השגה ואינו בעל הבנה. וכמו שאנו רואין במוחש בחושי בנ"א דיש מי שהוא בעל הבנה להמציא המצאות וסברות חדשות ואינו בעל השגה להשיג ולהבין דבר ולברר כל דבר, וזה מה שאינו בעל השגה אין הכוונה שהוא אינו בעל השגה לפי ערך מה שהוא בעל הבנה. היינו דבהשגתו אינו לפי ערך גודל מעלתו בהבנה, אלא שאינו בעל השגה כלל, דיכול להיות שהוא בעצמו אינו משיג את זה שהוא בעצמו השכיל, ומכש"כ שאין לו החוש לברר וללבן את דבר ההשכלה ההיא ויש שהוא בעל השגה ואינו בעל הבנה וכמו"כ הנה אפילו מי שיש בו ב' הכחות יש שעקרו בכח ההבנה ויש שעקרו בכח ההשגה, והיינו שכחו רב להשיג כל דבר וללבן כל ענין איך ומה הוא וכידוע דמקום הבירור הוא בבינה דוקא, והיינו דוקא כאשר מעיין בהענין לידע איך הוא שזהו השגה אמיתית שמעיין בכל דבר לידע איך הוא דבהשגה הבאה ע"י העיון הרי יש בזה סדר והדרגה וכאשר יקרב אל ההשגה הרי לא ימלט מא' מהג' ענינים האלו, הא' שמתהווה אצלו קושיות וכנ"ל דבכל פעם ופעם שהוא לומד הרי מוקשה לו הענין יותר, והב' שבאים לו סתירות על הענין ממקומות אחרים, היינו משכלים אחרים, והג' הוא מה דלא סבירא לי', היינו שאינו ניחא לי', עס לייגט זעך בא עם ניט, עס קלעפט אים ניט דער ענין, וה"ה מייגע לעיין יותר ומוצא בזה עומק, דע"י העומק ההוא הוא מסיר הקושיא והסתירה או שהונח יותר, ואח"כ מעיין עוד להבין הענין יותר, וכל מה שמעיין יותר ה"ה בא אל עומק הענין יותר ומתברר ומתלבן הענין יותר, וזהו בינה יתירה ניתנה באשה שע"י כח הבינה דוקא מתברר ומתלבן נקודת החכ' שבא אל עומק ומקור החכמה, ומאיר משם נקודת החכ' כמו שהיא לעומקה ולאמיתתה וגם יהי' משם גילוים חדשים בעומק השכל והחכמה בענין הזה בנביעה רבה ביותר.

קיצור. יבאר דבכחות הנפש חכמה ובינה אפשר להיות חכ' בלא בינה ובינה בלא חכ', אבל ע"י כח הבינה דוקא מתבררת נקודת החכמה.

מח) **והנה** טעם הדבר דע"י היגיעה ועיון מגיע לעומק ופנימי' החכ' דוקא לפי שמעורר עצם כח החכמה, דהנה בכח החכמה הבא בבחי' או"י מלמעלמ"ט היינו אור החכ' הבא שלא ע"י יגיעה ועיון וכמ"ש והחכ' מאין תמצא הנה בחכמה זו הרי יש בה שיעור ומדה וגבול עד כמה יכול להשכיל ולהשיג והיינו שהוא רק לפי כח מקורו בכח המשכיל שלו ואח"כ יכלה כחו שאינו יכול להשכיל ולהשיג יותר, וטעם הדבר הוא לפי דגם כח המשכיל יש בו ג"כ ציור באיזה אופן ישכיל ועד כמה ישכיל להיות דגם כח המשכיל הוא כח שבא בהמשכה מהנפש, רק שהוא בא בהמשכה נעלמת ומאחר שהוא בא בהמשכה בהכרח שיש בו ציור באיזה אופן נמשך, ולכן אנו רואים שיש כמה חכמים שמסוגלים לחכ' אחת ואינם מסוגלים כלל לחכ' אחרת זה מסוגל לחכ' זו וזה לחכ' זו, והיינו מצד ציור דכח המשכיל שלו שנצטייר באופן כזה דכח חכ' זו כמו כח חכמת התכונה או כח חכמת החשבון וכה"ג הוא אצלו בהתגלות יותר, ומאחר שיש ציור באופן המשכתו בפרטי מדרי' החכמות ממילא יש בו ג"כ ציור והגבלה באיזה אופן ישכיל וכמה שיכול לימשך ולהתפשט, והיינו כמה שבכחו להשכיל בכל חכמה בפרט, וכמו שיש הרבה דרגות בחכמים שזה משכיל באופן כזה וזה באופן אחר, וזה משכיל יותר מזולתו, ועם היות שזה תלוי ג"כ בכלי המוח אם המה כלים רחבים וראוים לקבל אור החכ', מ"מ ה"ה רק כלים לבד והעיקר תלוי בטיב כח המשכיל שלו אם נמשך בטוב יכול להשכיל יותר, וכמו שאנו רואים שיש מי שכח שכלו גדול וכלי מוחו קטנים ונראה בו גילוי אור השכל להשכיל הרבה אלא שאינו בא בהרחבה ובתפיסא והתיישבות כ"כ, אבל עצם ההשכלה היא בטוב בעצם מצד טיב כח שכלו לפי שעיקר הכל תלוי בההמשכה של כח המשכיל, ומ"מ ה"ה מוגבל כמה שיש בכחו להשכיל דמאחר שיש בזה חילוקים דריבוי ומיעוט מה שנמשך בטוב ומה כו' וממילא גם הטוב והריבוי הוא בהגבלה, אבל ע"י העיון ויגיעה ה"ה ממשיך מהעלם עצמות כח החכ' שמשם יכול להיות גילוים בל"ג ממש, וכמו שאנו רואים בחוש שיש כמה בנ"א שכלי מוחם וכח שכלם הם קטנים וע"י יגיעה שמייגעים ביותר ללמוד ולהבין ולעיין דוקא בכל ענין ה"ה מגיעים ביגיעתם העצומה למדרי' נעלות מאד בחכ' יותר מאותן שהם חכמים מצד טיב כח שכלם, וטעם וסבת הדבר הוא לפי שע"י היגיעה מגיעים להעלם עצם כח החכ' ומשם נמשכים גילוים באופן אחר לגמרי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קיצור. יבאר הטעם דע"י עיון ויגיעה מגיע לעומק החכ', לפי שמעורר עצם כח החכמה שאינו מוגבל אבל בלא יגיעה הרי אפילו כח המשכיל יש בו ציור שהרי בא בהמשכה נעלמת עכ"פ.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

יוד. הרמב"ם מתחיל פרק מסויים בהלכות דעות[1] בלשון: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו כו' כן צריך שיהיה ניכר במעשיו".

בפרוטרוט דובר בי"ב תמוז ש"פנימי" הוא מסודר, ואשר המסודר הוא מסודר בכל דבר, הסדר עצמו גם הוא אצלו מסודר.

הכנה היא אחד מהענינים ההכרחיים, שכן הכנה היא חלק מן ההכשרה שאדם מכשיר עצמו להיות כלי קיבול. אבל ההכנה עצמה צריכה להיות לפי סדר, והסדר יוכל לגלות לפעמים שאין כל צורך בהכנה. כלומר, ענינים שאין מן הצורך להאריך בהכנה להם.

בעבר היה חלק מסויים של חסידים בעלי ציור בציור פנימי, שלא היה אצלם הענין של הכנות. היה הענין של העתקה, שמשמעה להעתיק את עצמו ממקום אחד למקום שני. ובכך – כמה אופנים: ההסתלקות מהענינים המבלבלים אל העבודה אף היא העתקה, אך דבר זה הוא בדרגא נחותה ביותר. העתקה פירושה שהוא מעתיק את עצמו מענין זה לענין אחר שהוא עוסק בו. ועיקר הנקודה בזה הוא שהאדם הוא בעל דעה על עצמו להעתיק את עצמו, ולהיות בעל דעה על עצמו – נחוץ לכל חסיד.

דובר, שאין להיות בבחינת "מקיף" ואסור להיות מוטעה. עדיין אין אנו בדרגות כאלו של העתקה. לעת עתה צריכים עדיין לעמול על התפנות, להתרוקן.

למותר להסביר את ההבדל בין התפנות להעתקה. חסידות מחדדת היטב את כלי השכל, כך שמבינים ענין שכלי באופן זך ובהיר. ובכן, למרות שהעתקה היא דרגא גבוהה, יש אבל צורך להשתוקק לכך, לשאוף להגיע לכך, וכאשר עמלים ברצון ובחשק – השי"ת עוזר.

יא. יעזור השי"ת שהתורה תשמח אתנו, שתהיה שמחת התורה במובן זה שהתורה תשמח, וכאשר התורה תשמח תהיה אז שמחת תורה כל השנה. שמחת התורה תאיר בכל המדינות בהן נמצאים יהודים, בכל בתי ישראל תשרור שמחה משמחת התורה.

המשנה[2] אומרת: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", בהתאם למה שדובר לעיל שאין התורה נשארת חייבת למי שלומד אותה ולמי שפועל לאירגון לימוד תורה ברבים.

כאשר יהודי, היגע מעבודתו היומית הקשה, מיוזע מהשמש או קפוא מהקור, ולמרות זאת לומד את שיעורו בלילה - מעוררת התורה הקדושה רחמים עליו ועל בני ביתו.

שמחת התורה היא רק כאשר לומדים תורה, אז התורה היא בשמחה ומשפיעה רוב טוב לכלל ישראל, ממילא יהיה בבני ישראל אור בגשמיות וברוחניות.

נכון אמנם שבהגדרה של "כל המקיים את התורה" אין הכוונה ללימוד התורה בלבד, אלא לקיום מה שכתוב בתורה, גם קיום המצוות בפועל ממש וגם ההנהגה במדות טובות בין אדם לחברו כפי שצריכה להיות על פי תורה. אך ההקדמה לקיום היא לימוד, וכאשר הלימוד הוא ביראת שמים, כלומר שנוסף על השיעור שלומדים, לומדים גם מוסר וחסידות, נכנס אז הלימוד בלב, ומלימוד התורה באים לקיום התורה.

כל אשר אהבת ישראל בלבו, מי שאוהב פשוט יהודי ורוצה בטובת כלל ישראל ברוחניות ובגשמיות, צריך להבהיר לקרוביו ולמכריו את החוב המוסרי המוטל על כל אחד ללמוד תורה בכל יום, כל אחד מוכרח בהתאם למעמדו להיות חבר בחברה הלומדת שיעור קבוע בכל יום.

עם אלקי אברהם עמדו ועומדים ב"ה במעמד נעלה של התפתחות שכלית. עם חכם ונבון במלוא מובן המלה. כל יהודי גם מי שבגלל סיבות משפחתיות למד מעט בשנות נעוריו, מסוגל מצד כוח ההבנה שלו להבין היטב דף גמרא והסבר שכלי.

כל יהודי רוצה וחפץ לשמוע דבר תורה ומבין אותו, זה נדבק בו, הוא חש בכך עונג מסויים, והדבר גורם לו טוב.

1) פרק ח הלכה ג.

2) אבות ד, ט. אדר"נ ל, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יהודי מן ההכרח שיהיה לו מזון רוחני, אין הוא יכול להסתפק בגשמיות בלבד. לכל יהודי רגש ברוחניות, והרגש הפנימי שלו משתוקק לנעלה יותר מאשר חיי העולם הבשרי.

בעיני כל יהודי יקר צור מחצבתו, בעומק רגש נשמתו הוא מעריך ביותר את סבי סביו, ובשמחה מיוחדת הוא מדגיש בכל הזדמנות את סדר היוחסין שלו מגזע רבנים ולומדי תורה.

ודאי יש בכך אופנים שונים ביותר, במעט או בהרבה, אך גם ביהודים "קרים" ביותר, ר"ל, קיימת הנקודה החיונית המעוררת בהם, מזמן לזמן, זכרונות משרשם ומחצבתם, והם מחפשים שמות של קרובים שהיו רבנים ובני תורה.

בחורף תרפ"א בהיותינו בעיר רוסטוב בשנות הרעב. המצב האיום ששרר אז ידוע ומפורסם, היה זה בראשית המשטר החדש, והיבסקציה החלה להפריע, מוסדות הדת והתורה ושאלת המקוה נקלעו למצב קשה מאד.

עד אז היו כל מוסדות הדת בסדר מצויין, שקשה למצוא גם בעיר ואם בישראל, ולא רק בעיר שעל נהר דון שליהודי היה אסור לגור בה.

לאמיתו של דבר, מצוה לדבר על כך בפרוטרוט, שכן רואים מכך את היופי של הפרצוף הטבעי של בני ישראל.

רוסטוב היתה עיר שרק לפועלים ולבעלי דיפלומות השכלה היה מותר לגור בה. מובן הדבר שבני תורה ויראי אלקים מוצהרים לא נסעו לשם. ומבחינת הזכויות אסור היה ליהודים לבוא לשם.

בעלי מלאכה יהודיים שחונכו בחינוך הבריא והאמיתי, החלו לבנות מוסדות הדת, בתי כנסת, ולהבדיל בית הטבילה, ובעדה הקטנה צמחו בתי כנסת גדולים, ולהבדיל בית טבילה גדול, וכן מוסדות של צדקה שונים, וכל אלה נתמכו גם על ידי היהודים המדופלמים החפשיים, במרץ ובהתמסרות הגדולים ביותר.

משרק התאפשר הדבר על ידי השתדלות רבה בממשלה הצארית - הביאו לשם רב למדן גדול ושוחטים יראי שמים גדולים.

אנחנו, וחלק גדול מיהודי פולין שברחו ממקומות המלחמה והגיעו לרוסטוב, מבלי הבט שהיה זה זמן קצר מאז שהממשלה הצארית ביטלה את הגבלות הישיבה של יהודים בעיר זו, מצאנו ברוסטוב כל מוסדות הדת בסדר הטוב ביותר. היו שם גם חדרים לילדים כפי שלומדים בערים יהודיות.

אין לתאר את הכנסת האורחים שיהודי המקום, בלי הבדל בין דתיים ולא דתיים, גילו כלפינו. ברוך השם שכל אלה שהגיעו לעיר זו לא נזקקו לעזרה גשמית, אך קירוב הדעת עודד את כולם.

יושב ראש הקהילה ואחדים מחברי הועד היו לדאבוננו רחוקים מאד מבעלי בתים חשובים בני תורה בערים יהודיות. באסיפת ועד הקהילה הראשונה, הביעו את שביעות רצונם ממה שלרוסטוב הגיעו משפחות יהודיות כאלו, ואשר הם מוכנים למסור בתי כנסת מיוחדים לאלה שרוצים להתפלל בנוסח שלהם, וכן חדרים לילדים שלהם בהתאם לדרך החינוך שלהם, והם מבקשים את המשפחות שהגיעו לעיר, להרגיש עצמם כמו בביתם בערים הפולניות. הם בקשו לקחת חבל במוסדות הדת והתורה, לעזור לרב ולכל אלה המתענינים בחיזוק כל המוסדות.

בכל הדברים האמורים רואים את היהודי הטבעי פנים אל פנים. הרגשות היהודיות היפות אינן טובעות ח"ו בזרם חיי העולם ואינן נאבדות ח"ו ברתיחה של חיי החולין, ובמשך מספר השנים עד לקיומו של המשטר החדש, גברו החיים היהודיים ברוסטוב.

באחד מימי החורף ההוא, הגיעה גזירה לסגור את המקוה. מיד מונתה ועדה שבראשה עמד רופא מסויים ובהתאם להרצאתם מצאו שהמקוה איננה מתנהלת על פי חוקי ההיגיינה. לא הועילו כל ההשתדלויות להראות להם את האמת, שכולם ראו וידעו שבית הטבילה מתנהל בתכלית הנקיון.

כעבור ימים אחדים נודע מי הוא הרופא העומד בראש הועד. הידיעות אודותו היו עצובות, שכן אמרו עליו שהוא אחד הקשים ביותר בין מחריבי הדת.

באסיפת החרדים מבין היהודים הפליטים שהתיישבו ברוסטוב הוחלט, שאני אזמין את הרופא אלי להתדבר אתו ולהשפיע עליו. היה זה אחד הדברים הקשים ביותר באותו זמן, ולמרות זאת עשינו את הדבר.

הרופא בא אלי באחד מלילות החורף וביליתי אתו שעה ארוכה בענינים שונים. סיבבתי את נושא השיחה עד שלבסוף החל הרופא לספר על גזעו ומשפחתו, מי היה אביו זקנו, ובדברו בזה ברגש נפשי נוצר מצב נוח לדבר אתו אודות המקוה, ות"ל השפעתי עליו במדה כזו עד שהוא עצמו נתן עצות איך להשיג את הרשיון לפתיחת המקוה.

מקרים דומים ישנם לאלפים, המראים מה הוא יהודי ועל איזו נקודה רוחנית יהודי מתבסס. עדיין לא היה ולא יהיה מי שמסוגל למדוד ולהעריך את מה שלב יהודי מכיל.

אכן, יכול להיות לפעמים שאור וחושך, טוב ורע, משמשים בערבוביא. ישנם לפעמים מעשי תעתועים של "עומק תחת", אך ישנם גם מעשים טובים של "עומק רום". רואים אנו רגשות יפים כאלה ביהודים פשוטים לגמרי באופן שנדיר ביותר למצוא באנשי תרבות לא יהודיים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכל זאת תודות לחינוך היהודי הבריא הישן, לאהבת ישראל ומדות טובות שהסבים ואבות הסבים הנחילו בירושה לילדיהם ולילדי ילדיהם.

דובר לעיל, איזה רגש יהודי בריא נתן לנו הלימוד ב"עין יעקב" בין מנחה למעריב, אילו אנשי תום יהודיים נתנה לנו אמירת התהלים בבית המדרש לפנות בוקר, ובמיוחד הישיבות ובני התורה שיצרו גאוני עולם, חכמי עולם, עטרת תפארת ישראל האמיתית.

הניצוץ של אהבת ישראל בכל אחד מישראל צריך להתעורר וליצור חוגים של תורה. כל יהודי נותן כספים עבור תורה, הרי זה חובת גברא בכל אחד מישראל. אך על כל אחד לדעת שבנתינת תרומה כספית בלבד עבור תורה אין הוא יוצא ידי חובה כיהודי. הוא חייב לתמוך בתורה בזמנו, לתרום את עצמו הוא, הוא מוכרח להשתוות עם כלל ישראל, הוא מוכרח ללמוד בעצמו כל יום. כשאין הוא לומד הוא הרי הופך להדיוט ועם הארץ, ובכך הוא מזיק לכלל ישראל.

חוב קדוש מוטל על כל אחד מישראל לפעול עבור כלל ישראל, לחזק את עטרת תפארת ישראל, את הדרת ישראל. את הדרת ישראל אפשר לחזק רק על ידי לימוד התורה. על כל אחד להקדיש טרחה וזמן להרבות משתתפים בשיעורי התורה, לפעול ולהשפיע על מכריו לשבת ליד שולחנות הלימוד, ואז יהיה אור בכל מושבות בני ישראל.

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"ז

בית־עלמין גדול – אומר ר' מרדכי בהביטו על האברכים הלומדים, ואשר ביניהם נמצאים גם חתניו של ר' שלום איואנסקער –

בית־עלמין גדול (= ממשיך ר' מרדכי לומר) – כאשר הוא מביט ביחוד על אחדים מבין האברכים הידועים כלמדנים – הקמתם ב'עולם האמת' על־ידי דפי הגמרא שלמדתם אותם ללא 'רוח חיים', ועל־ידי שלשלאות הגאווה וגסות הרוח שלכם, מובילים הנכם את כל התנאים והאמוראים. כל אחד מכם רוצה להיות הצודק היחידי, ושהוא יהיה הלמדן המצטיין, אך מ"תורת אמת" שהיא "דבר ה'" לא אכפת לכם כלל. עד מתי תמשיכו בדרך חטאים זו?!

אברכים – מכריז ר' מרדכי בקול בוכים – תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, "רחצו הזכו", "רחצו" עצמכם מגסות הרוח שלכם, "הזכו" מגאוותכם, תלמדו היטב, תלמדו עם נשמה, תדרשו משפט. את מה שהנכם לומדים – תבינו בתוככם עד כמה זה מיושם בהנהגתכם, האם הנכם מתנהגים במדות טובות כפי שמצווה התורה שאתם לומדים?!

ר' מרדכי סיפר כיצד הרבי הבעל־שם־טוב שלח למדן וצדיק אשר היה רב של קהילה גדולה, ללמוד את המידה של 'יראת שמים' מ'קצב', כמו כן שלח הרבי הבעל־שם־טוב למדן גדול וצדיק נוסף שישב שנים רבות בפרישות והתבודדות ללמוד את מדת ה'ענווה' מ'שמש' של בית מדרש.

הרבי (= הבעל־שם־טוב) – אומר ר' מרדכי – אוהב מאד את היהודים הפשוטים עם תפילתם התמימה, ואומרי התהילים בתמימות. היהודי הפשוט ביותר – אומר הבעל־שם־טוב – הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בהשי"ת ובעל מדות טובות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל עת דיבורו של ר' מרדכי, ישב ר' חיים ובכה חרישית. דברי ר' מרדכי "מצוה בלא כוונה, כגוף בלא נשמה" נגעו מאד בעומק לבבו.

– עקב שהותו שנים רבות בבית־המדרש של הקברנים, ועקב היותו – לא־עלינו – בכל הלוויות, נחרתו חזק בראשו הצורות השונות של הפנים המתות. וכאשר דימה ר' מרדכי ואמר שלימוד ללא 'חיות' הרי זה כגוף ללא נשמה, ואת בית־העלמין של דפי הגמרא שלומדים ללא 'רוח חיים' – כל זה עשה אצל ר' חיים רושם אדיר, וברעיונו החלו להידמות, דפי הגמרא שבבית־העלמין עם המלאכים – אנשי חברייא קדישא, העוסקים בקבורת דפים מתים אלו.

ר' מרדכי מדבר, ור' חיים יושב מקופל ב'שלש', מכווץ בין שאר הנוכחים ובוכה. עם כל מילת התעוררות נוספת שאומר ר' מרדכי – בוכה ר' חיים יותר ויותר, וכאשר החל ר' מרדכי לומר "תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, רחצו הזכו", גנח ר' חיים ובכה מרה, דבר שעשה רושם אדיר על כל אלו שהיו בבית־המדרש.

הסיפורים שסיפר ר' מרדכי שהבעל־שם־טוב אוהב מאד את היהודים הפשוטים עד כדי כך שהוא (= הבעל־שם־טוב) שלח למדנים גדולים ללמוד מדות טובות מהיהודים הפשוטים, מצאו חן מאד אצל רבים מהנוכחים בבית־המדרש.

מאמרו של הבעל־שם־טוב, – אותו סיפר ר' מרדכי, שכל יהודי אפילו הפשוט ביותר הוא אוצר תמידי בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות – נחקק אצל כולם עמוקות בראשם ובלבבם.

לפתע נזכר ר' מרדכי היכן היה לפני שנה בזמן זה, והחל לנגן אחד מהניגונים "המחממים" שמנגנים אצל הרבי – הבעל־שם־טוב – בשולחנו.

שמו של ניגון זה היה "חפש ומצא". ניגון זה מחולק לשלשה חלקים עיקריים, ולכל חלק ישנם שלשה חלקים.

החלק הראשון של הניגון "חפש ומצא" מורכב משלש תנועות, התנועה הראשונה היתה 'ניגון התבודדות', בו היה נראה המחזה כמו שאחד יושב בקצה שדה נשכח, ליד נחל זורם, מעומק הבקעה הרי באורכה נראית פיסת אדמה עליה הר מאבנים, עם כמה אילנות מגודלים וחלשים, והמתבודד יושב ומנגן לעצמו את ניגון ההתבודדות שלו. התנועה השניה (= של החלק הראשון) היא 'ניגון התבוננות', המנגן מתבונן בו בעצמו וחודר לעצמו, הוא משוחח עם עצמו, וכל מה שהוא מנגן יותר הרי הוא שוקע בו בעצמו, עד שהוא מתחיל להיות לא מרוצה מעצמו, ומתחיל למצוא בעצמו חסרונות ידועים. וכאן מגיעה התנועה השלישית (= של החלק הראשון) בו הוא פורץ בבכי, בהתחלה באופן חרישי אשר לאחר מכן מתגבר יותר ויותר.

החלק השני של הניגון (= "חפש ומצא") מורכב אף הוא משלש תנועות, כל תנועות אלו אינן שונות האחת מהשניה אלא במבנה נגינתם ובקולם, אך תוכנם של כל אלה הוא אחד, 'ניגון חיפוש', 'ניגון תשוקה'. בחלק זה של הניגון, מורגש כמו אחד המחפש משהו, ומתגעגע אחר משהו. ולפתע הוא מקבל ניצוץ של תקוה שבסופו של דבר ימצא את אשר מחפש ואת אשר אליו הוא מתגעגע. תוך כדי כך הוא מאבד את הניצוץ שהיה אצלו, אין זה הדבר שאותו קיווה למצוא, ושוב נופל הוא למרירות, עד שבסופו של דבר הרי הוא מגיע למה שחיפש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכאן מגיע החלק השלישי של הניגון (= "חפש ומצא") המורכב גם הוא משלש תנועות, אך כל סגנונו של חלק זה של הניגון הוא שבהתחלה הוא ניגון שמח, אך מאופק עם תקוה, עד שהרגלים מתרוממות מעצמן, וכל מה שמנגנים יותר הוא נהיה מחמם את הלב ומהיר יותר, ומגיעים לדרגה כה גבוהה של התלהבות עד שנחסרת הנשימה, ונשמעות רק נקודות אחדות מהניגון הפורצות החוצה מהעומק הגדול ביותר שבלב, והן – נקודות ניגון אלו – רצות ללוות את הצעדים החמים והמהירים, ואת הפנים הנלהבות והמאושרות.

את הניגון הזה רצה ר' מרדכי ללמד את אחדים מהאברכים ואת מספר הבחורים, אשר להפתעת כולם הרי אחר שלש פעמים, הם – האברכים והבחורים – קלטו את כל הניגון, ובפעם הרביעית שנוגן הניגון, ניגנו אותו האברכים והבחורים היטב, והיו כמה תנועות מהניגון שחלק מהנוכחים אף עזר לנגן, וכאשר הגיעו לחלק השלישי של הניגון, לקח ר' מרדכי את ר' חיים ורקדו את הריקוד ה'אמיתי', בבקשם מהנוכחים שגם הם ירקדו.

כולם התפלאו איך יכולים ר' מרדכי ור' חיים לרקוד כל־כך הרבה, ובמהירות כזו עד שכמעט ולא היו צריכים לנעליהם. הפלא הגדול יותר היה על ר' חיים 'פרוש' שכולו היה רק עור ועצמות, בפירוש היה נראה שכח עליון נושא אותם. כולם – אפילו האברכים – נשרו מחוסר כח, ושוכבים לחים וטובלים בזיעה ללא טיפת כח. אך ר' מרדכי ור' חיים ממשיכים לרקוד, פניהם להבים, עיניהם עצומות, מפיהם יוצא אויר חם, כאשר הדופק הינו מהיר ביותר בצורה בלתי רגילה, עד שר' חיים החל לאבד את שיווי משקלו ונטה ליפול, אחדים מהקהל תמכו בר' חיים והובילוהו לספסל כדי לנוח, ואילו ר' מרדכי המשיך לרקוד מעט, עד שהתעורר מדביקותו העמוקה ושאל מה השעה? בשמעו שזה כבר קרוב לשעתיים אחר חצות הלילה, נאנח ר' מרדכי והחל ללכת לחדרו באמרו שהגיע הזמן לערוך 'תיקון חצות'.

זמן ניכר לפני כן, החלו להתאסף בבית־המדרש אנשי 'תיקון חצות', אך כאשר מצאו את ה'מגיד' מנגן – הרי הגם שהיה זה לא מובן אצלם איזו שמחה זו? אף־על־פי־כן לא היה להם האומץ להתחיל לומר 'תיקון חצות' טרם שיסיים ה'מגיד' לרקוד.

זמן מועט אחרי כן, שב ר' מרדכי לבית־המדרש, השיל את נעליו והחל לומר 'תיקון חצות', ולפני שסיימו את אמירת 'תיקון חצות', החלו כבר להתאסף יהודי 'חברת תהלים' של בית־המדרש הגדול.

בשמחה מיוחדת וב'חיות' רבה, היה אומר ר' מרדכי תהלים עם היהודים הפשוטים, בטבעו היה ר' מרדכי מתון גדול ולא אהב למהר, ובפרט בתפילה או בלימוד, גם אמירת התהילים היתה מאד במתינות, שמיעת פירוש המילות – תרגומם וכוונתם של המילים – ולעתים קרובות אף היה עוצר ומעמיק להתבונן בתוכן הפנימי של הכוונה. אך כל זה היה רק כאשר ר' מרדכי היה אומר תהלים לבד בפני עצמו. אך כאשר היה אומר תהלים עם אנשי 'חברת תהלים' היה משתדל להדביק אותם ולומר יחד איתם, ומזמן לזמן היה ר' מרדכי מעיף מבט ידידותי ונעים, פעם ליהודי זה ופעם ליהודי אחר מאומרי התהילים, בחשבו שזהו אותו יהודי פשוט, שעליו אומר הרבי – הבעל־שם־טוב – שתמיד הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות.

כאשר הירשל שלום איואנסקער – אומר ר' בעריל איואנסקער – היה מספר את אשר קרה בבית־המדרש הגדול באותו מוצאי יום־כיפור, היה נחת לשמוע, ומבלי להתחשב בשנותיו

המבוגרות שלו – של ר' הירש בן ר' שלום – היה מדגים את מהירות ריקודם של ר' מרדכי ור' חיים בעת שרקדו אז את החלק השלישי של הניגון "חפש ומצא".

היתה זו הפעם הראשונה בו אמר ר' מרדכי – לאחר 'מנין ותיקין' – שצריכים ללכת למקוה לפני התפילה – והיות ולא רצה להאריך בדיבור לפני התפילה, הבטיח לכל הנוכחים והאברכים שהיו מאד קרובים ומסורים אליו – לר' מרדכי – שהיום לפני מנחה, יגיעו אליו לבית־המדרש, והוא יבאר ויסביר להם את עניין הטבילה במקוה בכלל, ואת גודל העניין של הליכה למקוה קודם התפילה בפרט.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ד' כ"ד שבט תרפ"ח
ריגא

ידידי הנכבד וו"ח אי"א הרב מוה"ר
משה שי'

שלום וברכה.

במענה על מכתבו, בדבר הבית דירה הסמוכה לאהל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר גיסו של ר' ... ז"ל חפץ לכנוס בה. כמובן אשר החלונות היוצאים אל האהל יהיו סתומים במכסים (לאָדין) גם ביום, וטוב הי' אשר בהב' חדרים אלו לא ישתמש בהם כלל. ובכל אופן הנני מוסר דבר זה אל כבודו בהסכמת ידידנו הרב שי'.

יש אפשריות להמשיך הלאה את הוצאות האח (והנסיון בהג' ירחי גלותי, הראה לי, באם שיהי' כמו שהי', הי' בעזרתו ית' לתועלת לאלו הצריכים לזה). אם יכול הוא לקחת עליו עריכתו (על נסיון של חודש ושתים) אפשר לדבר מזה בהנוגע אל הפועל, והוא אשר ישלח לפה כל מאמריו מסודרים, ואלו הצריכים ניקוד גם מנוקדים, אם אפשר איזה קונטרסים בסיפור כמו דוד הידוע או דברי ימי יותם והדומה ...

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הרב הגאון הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור
באמונה איש חי רב פעלים בעל מדות תרומיות וכו'
מוהר"ר בן ציון מאיר חי עוזיאל שליט"א
ראשון לציון, רב הראשי
שלמא דכת"ר יסגי.

בנועם קבלתי מכתבו עם המצורף אליו - שני מאמרים, וחכיתי מיום ליום גם לקבלת ספרו הגיוני עוזיאל ח"א, כמו שכתב במכתבו, וזוהי סיבת עיכוב המענה שלי עד עתה, ואת כהדר"ג רוב הסליחה והמחילה.

ות"ח ת"ח על תשורתו זו ובפרט ספרו הנ"ל, וראויים הדברים למי שאמרם. אלא שעל פי מרז"ל (ב"מ פ"ד סע"א) הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא לי' עשרין וארבע פרוקי וממילא רווחא שמעתא, ארשה לי לבוא בהערה כללית בהנוגע לספרו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובהקדמה מיוסדת על מרז״ל: מה שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש (כן העתיק רבנו הזקן (בעל התניא) בקו״א שם קנט, ב. וכ״ה בהקדמת הש״ך עה״ת. תורת העולה ח״ב פנ״ה. ובמט״מ ש״ב מויק״ר פכ״ב) נאמר לו למשה מסיני. וכוונתי לתורת הנסתר תורת החסידות. כי הנה עד שהתלמיד ותיק מגלה הדבר, יש לכל אחד ואחד לחפש דרכו וביאורו הוא בענין זה, כיון שאין אתנו יודע עד מה, מי הוא התלמיד ותיק שיגלה הנאמר למשה מסיני. אבל לאחר שהענין יצא מההעלם לגילוי על ידי תלמיד ותיק, ונתפרסם ונתקבל בתוך כמה וכמה מבני ישראל, ובפרט אשר גם המציאות הוכיחה כי הנה אמת נכון הדבר, הרי שוב אי אפשר לומר אין לנו עסק בנסתרות, ועל כל אחד להביא בחשבון ולהגיב באופן המתאים על חידושו של תלמיד ותיק זה.

והנה רוב הבעיות שעליהן דן כהדר״ג שליט״א בספרו, שהם מעקרי תורתנו, ומאותם העקרים הקשורים בעיקר בתורת הנסתר ובפנימיות התורה, הרי קודם שנעשית תורת הנסתר רכושו הגלוי של כל בן תורה, הי׳ אפשר להסתפק ולדון על בעיות ושאלות אלו מנקודת המבט של חכמת החקירה וכיו״ב, כיון, שכלשון רבינו הזקן בעל התניא והשו״ע, באגרת הקדש שלו סכ״ו, הנה ספר הזהר וכל חכמת הקבלה היתה ״נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים, כי אם ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים״, משא״כ בימינו אלה, שכציווי האריז״ל - בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, הרי לכאורה (ראה שד״ח פוסקי׳ טז, ח), אין מקום לדון דיון ממצה בבעיות אלו מבלי להביא ולהסביר מימרא ופסק של תורת הנסתר, תורת הקבלה ותורת החסידות, בהנוגע לשאלות אלו.

- ועל פי הנ״ל מובן, שאין סתירה כלל מזה שהרס״ג והרמב״ם ובעל העקרים וכו׳ וכו׳, מגדולי חוקרי בני ישראל הנאמנים לה׳ ולתורתו, דנו בשאלות אלו מבלי להביא חוות דעת תורת הקבלה, אף שלכמה דיעות ידועה היתה להם, כיון שכנ״ל, עדין לא בא התלמיד ותיק וחידשה באופן שנתפרסמה לכל ונעשית תורת הנסתר - גלוי׳. -

בלי ספק, אשר לכהדר״ג ידועים ספרי הקבלה והחסידות הדנים בשאלות אלו, וכידוע, אשר מאז ומקדם חיבה יתרה נודעת מחכמי הספרדים ורבניהם לתורת הנסתר, ובימינו אלה, הרי כנ״ל מפי האריז״ל, לא רק שאין לכסות הדברים, אלא אדרבה מצוה לגלותם.

בתקוה שכהדר״ג שליט״א לא יקפיד על הערתי זו, וידיני לכף זכות, ובפרט על פי הידוע באגרת הבעש״ט, מענה מלכא משיחא שביאת המשיח תלוי׳ בהפצת המעינות (מעינות תורת הנסתר ותורת החסידות) **חוצה**. וידוע ג״כ הדיוק בל׳ חוצה.

בכבוד והוקרה רבה ובברכה.

בהמשך להנ״ל - נשלח לכהדר״ג בחבילה בפ״ע ספר **טעמי המצוות** לכ״ק אדמו״ר בעל ה״צמח צדק״, אשר גם בו מבוארים כמה ענינים מאלו שעליהם דן כהדר״ג בספרו, וכמסומן שם במפתח הענינים.

הערה קלה, אבל חמורה היא מפני פריצי עמנו, והיא אשר ראיתי כת״ר מביא במכתבו הספר מורה נבוכי הזמן, ספר התקופה וכו׳. ואף שבכל דבר שבעולם הזה יש טוב, הרי לאו כל מוחא סביל, לזרוק הקליפה ולחפש ולמצוא הטוב, ורק אותו לאכול. וכיון שכהדר״ג מעתיק בספרו ספרים הנ״ל, אף דפליג עליהם, הרי בפני כו״כ מהקוראים ישמש זה להסכמה, ובדרך פשיטות - שגם בבתיהם צריך להיות נמצאים ספרים אלו, בה בשעה אשר לתושבי רוסיא ופולין בפרט ידוע ההרס הרב שעשו ספרים אלו וכיוצא בהם, ה׳ יצילנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

פְּרָחִים וּשְׁקֵדִים

אַחֲרֵי שֶׁקֹּרַח וַעֲדָתוֹ חָלְקוּ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְאוֹת לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל בְּמִי הוּא בָּחַר לַכְּהֻנָּה. הוּא צִוָּה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַנִּיחַ בְּאֹהֶל מוֹעֵד מַקֵּל שֶׁל נָצִיג מִכָּל שֵׁבֶט וְנִרְאֶה בַּבֹּקֶר. מִי שֶׁיִּקְרֶה לוֹ נֵס וְהַמַּטֶּה שֶׁלּוֹ יִפְרַח, סִימָן שֶׁבּוֹ בָּחַר הַשֵּׁם לִכְהֻנָּה וְלַעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּים.

וְאָכֵן, לְמָחֳרַת בַּבֹּקֶר הֵם בָּאוּ וְרָאוּ "וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי, וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים", וְהֵבִינוּ שֶׁהַכְּהֻנָּה בֶּאֱמֶת שַׁיֶּכֶת לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן.

בָּרוּר שֶׁמִּדְבָּר כָּאן בְּנֵס. זֶה הֲרֵי לֹא הָיָה עֵץ נָטוּעַ בָּאֲדָמָה, אֶלָּא מַקֵּל יָבֵשׁ שֶׁלְּפֶתַע הִצְמִיחַ שְׁקֵדִים. אֲבָל מָה שֶׁמְּעַנְיֵן הוּא שֶׁהַשְּׁקֵדִים לֹא צָמְחוּ בְּבַת אַחַת, אֶלָּא בְּתַהֲלִיךְ שֶׁנִּרְאָה רָגִיל וְטִבְעִי. קֹדֶם הַמַּקֵּל הוֹצִיא פְּרָחִים וְאַחַר כָּךְ הַפְּרִי הִבְשִׁיל וְאַז יָצְאוּ הַשְּׁקֵדִים.

נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, אִם כְּבָר הַשֵּׁם עוֹשֶׂה נֵס שֶׁמַּקֵּל עֵץ יַצְמִיחַ פֵּרוֹת, לָמָּה הוּא לֹא עָשָׂה אֶת זֶה בְּבַת אַחַת, אֶלָּא בַּצּוּרָה הָרְגִילָה שֶׁבָּהּ עֵץ מַצְמִיחַ פֵּרוֹת, שֶׁקֹּדֶם יוֹצֵא הַפֶּרַח וְאַחַר כָּךְ הַפְּרִי?

בְּתַאֲרִיךְ ג' בְּתַמּוּז, לִפְנֵי אַלְפֵי שָׁנִים, אֵרַע נֵס גָּדוֹל. הָיָה זֶה כְּשֶׁיְּהוֹשֻׁעַ נִלְחַם מוּל מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי. הוּא בִּקֵּשׁ מֵהַשֵּׁם לַעֲצֹר אֶת הַשֶּׁמֶשׁ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִרְדֹּף אַחֲרֵי הָאוֹיְבִים בְּאוֹר הַיּוֹם. הַשֶּׁמֶשׁ אָכֵן עָצְרָה וְיְהוֹשֻׁעַ נִצֵּחַ אֶת אוֹיְבָיו.

אִם כְּבָר הַשֵּׁם עָשָׂה נֵס לְעַם יִשְׂרָאֵל, לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאוֹר שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ כְּדֵי לְנַצֵּחַ אֶת הָאוֹיְבִים, הֲרֵי יָכְלוּ לְנַצֵּחַ אוֹתָם גַּם לְלֹא מִלְחָמָה, אוֹ גַּם בַּחֹשֶׁךְ?

הַהֶסְבֵּר הוּא שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָכֵן גַּם בְּנֵס הַמַּטָּרָה הִיא לֹא 'לִשְׁבֹּר' אֶת הַהִתְנַהֲגוּת הָרְגִילָה שֶׁל הָעוֹלָם (=הַטֶּבַע), אֶלָּא לְחַבֵּר אֶת הַנֵּס עִם הָעוֹלָם. וְלָכֵן גַּם בְּמִלְחַמְתּוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַנֵּס הָיָה בְּאֶמְצָעוּת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהִמְשִׁיכָה לִזְרֹחַ, וְגַם בְּמַטֵּה אַהֲרֹן הַנֵּס שֶׁל צְמִיחַת הַשְּׁקֵדִים הָיָה בְּדוֹמֶה לְדֶרֶךְ הַצְּמִיחָה הָרְגִילָה.

כָּךְ גַּם בְּג' תַּמּוּז, בַּדּוֹר הַקּוֹדֵם, כְּשֶׁהָרַבִּי הָרַיַּ"צ נִצַּל מִגְּזַר דִּין מָוֶת, אַךְ הוּא לֹא הִשְׁתַּחְרֵר בְּבַת אַחַת, אֶלָּא הָעֹנֶשׁ הֻחְלַף לְגָלוּת וְרַק בְּי"ב תַּמּוּז הוּא הִשְׁתַּחְרֵר בְּאֹפֶן סוֹפִי - כָּךְ שֶׁנֵּס הַגְּאֻלָּה 'הִתְחַבֵּר' עִם הַטֶּבַע שֶׁל הָעוֹלָם.

עָלֵינוּ לַעֲסֹק בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַחֲסִידוּת, מִתּוֹךְ יְדִיעָה שֶׁהָעוֹלָם עַצְמוֹ כְּבָר מוּכָן לַגְּאֻלָּה וּמְסַיֵּעַ לַיְּהוּדִי לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם.

(ע"פ ספר השיחות תנש"א ב', עמ' 650. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת קרח

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם
בְּנֵי לֵוִי: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא
בְּנֵי לֵוִי: ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה
וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא
כִּי כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּיִת מָלֵא סְפָרִים, מַהוּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב בִּמְזוּזָה (רש״י טז, א)

לא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה עָנָה עַל שְׁאֵלוֹת אֵלּוּ שֶׁל קֹרַח, לֹא לְגַבֵּי מְזוּזָה וְלֹא לְגַבֵּי צִיצִית; הוּא רַק אָמַר ״וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה׳״. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ אֲחִי אַהֲרֹן, וְהַהֲלָכָה הִיא שֶׁתַּלְמִיד־חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה וְהוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, אֵינוֹ מְסַמֵּךְ לוֹמַר ״כָּךְ קִבַּלְתִּי״.

(לקוטי שיחות יח עמ׳ 290)

שני יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ
וַתִּתֶּן־לָּנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה: טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד
וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: יז וּקְחוּ | אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ: יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיַּקְהֵל
עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר (רש״י טו, טז)

בְּמִדְרָשׁ נֶאֱמַר: ״חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ״. אֲבָל רַשׁ״י לֹא כָּתַב כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֶלְקָם שֶׁל עֲדַת קֹרַח בַּמִּנְחָה אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה ״שֶׁלָּהֶם״ (וְרַשׁ״י לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב שֶׁלּוֹ - סוכה כז, ב ד״ה כל האזרח). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶלְקָם שֶׁל הַחֲמִישִׁים וּמָאתַיִם אִישׁ בִּתְמִידֵי צִבּוּר שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה (לֹא בְּמִנְחָה אוֹ בְּתָמִיד שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם) — שָׁפִיר שַׁיָּךְ לִקְרוֹתוֹ חֵלֶק.

(לקוטי שיחות לג עמ׳ 109)

שלישי כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרֶגַע: כב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
כו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי
הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם: כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל
מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם
יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם
וְטַפָּם: כח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה
שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא
מִלִּבִּי: כט אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה
וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה
שְׁלָחָנִי: ל וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה
הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה: לא וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תַּחְתֵּיהֶם: לב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח
וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: לג וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקָּהָל: לד וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ
לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ: לה וְאֵשׁ
יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: **ס יז** א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־
הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ: ג אֶת מַחְתּוֹת
הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי
פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיִּקַּח אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ
הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ: ה זִכָּרוֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא
מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה
וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: **פ** ו וַיַּלִּינוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם
הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה: ז וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה
כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה: ח וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה (רש"י טז, כב)

הַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה סְרוּחָה וּמְאוּסָה בְּעֵינֵי ה', אֲבָל לֹא הִתְכַּוְּנוּ לִמְרֹד בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קֹרַח הֵסִית וּפִתָּה אוֹתָם עַד שֶׁהִכְנִיסָם לְמַחֲלֹקֶת זוֹ. וְאִלּוּ קֹרַח, שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לְסֵרָחוֹן זֶה, הוּא חוֹטֵא מַמָּשׁ, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת. מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, נִפְרָע מִכֻּלָּם, גַּם מֵאִלּוּ שֶׁסָּרְחוּ; אֲבָל הַקָּבָּ"ה, הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, חֲרִי יוֹדֵעַ מִיהוּ הָאִישׁ הָאֶחָד הַחוֹטֵא, וּמַדּוּעַ יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 53)

רביעי ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י הֵרֹמּוּ
מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־
הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים
קְטֹרֶת וְהוֹלֶךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף: יב וַיִּקַּח
אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל
וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר
עַל־הָעָם: יג וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים
וַתֵּעָצֵר הַמַּגֵּפָה: יד וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־
דְּבַר־קֹרַח: טו וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן . . צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ . . לְתְרוּמָה גְּדוֹלָה (רש"י יח, כט)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּלִמּוּד עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, לֹא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַחִיּוּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה, כְּבָר יֶשְׁנוֹ בְּפֹעַל בַּטֵּבֶל חֵלֶק הַתְּרוּמָה (שֶׁעָתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי־זֶה מוּבָן מַדּוּעַ צְרִיכִים פָּסוּק מְיֻחָד שֶׁאִם הִקְדִּים הַלֵּוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכֶּרִי, חַיָּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

(לקוטי שיחות לח עמ' 69)

חמישי טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ: יח וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם: יט וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה: כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם: כא וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם: כב וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת: כג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים: כד וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלָמָּה שְׁקֵדִים, הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת

(רש"י יז, כג)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַכֵּב עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי בְּכָל הֵיכָל דָּנִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לְשֶׁפַע זֶה. אַךְ בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים עוֹבֵר הַשֶּׁפַע בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ נָהָר גָּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְעַכְּבִים". וּבָזֶה נִרְמָז גַּם עִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא: כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, הִיא נִסְחֶפֶת בַּזֶּרֶם "וּמְמַהֶרֶת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמַּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

(לקוטי שיחות לג עמ' 196)

ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלֻנֹּתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ: כח כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם: ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתֻךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת: ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ד וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם: ט זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ: י בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ: יא וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ: יג כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים: יד בִּכּוּרֵי כָל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ: טו כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: טז כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ | פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: טז וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא: יח אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: יט וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה: יט כָּל | תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם . . יִהְיֶה לָּךְ . . וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים מוּכָח שֶׁגֶּדֶר הַפִּדְיוֹן הוּא פְּדִיַּת הַחֲמוֹר מִיַּד הַכֹּהֵן, כִּי תֵּכֶף מִשֶּׁנּוֹלַד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן ("לְךָ יִהְיֶה"), אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הַקַּלָּה עָלָיו שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַחֲמוֹר לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְשִׁיטָה זוֹ הַפְּדִיָּה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֶלָּא שֶׁבַּכָּתוּב נִתְפָּרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי בְּרֵרוֹת, פְּדִיָּה וַעֲרִיפָה, לֹא נְתִינַת הַחֲמוֹר.

(לקוטי שיחות לו עמ' 63)

שביעי כא וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כב וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת: כג וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: כד כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: פ כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרִמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר: כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב: כח כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: כט מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ: פפפ

צ"ה פסוקים, דניא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא־יב

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל

שי למורא

יד) וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל, שֶׁבְּקָרוּב לְאוֹתוֹ מָקוֹם עָשָׂה ה' תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת שָׁאוּל נֶגֶד נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי. וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה, לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר. טו) וַיַּמְלִכוּ שָׁם, הִמְלִיכוּהוּ שֵׁנִית בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב.

עטרת מרים

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה עַל כִּי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּהוּ כֻּלָּם בְּרָצוֹן: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שֵׁנִית שָׁם אֶת־שָׁאוּל בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב. לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד:

יב א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי לָקַחְתִּי וְחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר

עטרת מרים

זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: **א** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי פֵּן תַּחְשְׁבוּ שֶׁתְּכִלִּית דִּבְרֵי הַמָּה לִמְנוֹעַ הַמְלֻכַת מֶלֶךְ וַאֲמַלִּיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: **ב** וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם נְכוֹנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וַחֲפַצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפּוֹט אֶתְכֶם, וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם, אֶלָּא מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: **ג** הִנְנִי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי פֹּה עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ הַנִּמְשָׁח מֵה׳ אֶת־שׁוֹר | שֶׁל מִי לָקַחְתִּי לַעֲבוֹדָתִי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי גָּזַלְתִּי בְּמִמּוֹן אֶת־מִי רַצּוֹתִי עָשַׁקְתִּי בְּגוּפוֹ וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר לְהַטּוֹת הַדִּין וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ מִבְּלִי לְעָנְשׁוֹ עוֹנֶשׁ הָרָאוּי וְאָשִׁיב לָכֶם עַל דִּבְרֵיכֶם: **ד** וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה שוּם דָּבָר: **ה** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יִהְיֶה יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ שָׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד אָמְרוּ עֵד: **ו** אַחַר שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא מָצְאוּ בְּיָדוֹ מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם הֲלֹא כֻּלְּכֶם יְדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂהוּ אֶת עַל יְדֵי־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עַל־יָדָם וְעִמָּהֶם וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: **ז** וְעַתָּה הוֹאִיל וִידַעְתֶּם הִתְיַצְּבוּ עָמְדוּ וְאִשָּׁפְטָה וְאֶתְוַכֵּחַ אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת עַל כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: **ח** כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה מִקּוֹשִׁי הַשַּׁעְבּוּד וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: **ט** וּבְבוֹאָם לְאֶרֶץ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם

שי למורא

ב) וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי, מֵרֹב עֲבוֹדָה וְעֹל הַצִּבּוּר, קָפְצָה עָלַי זִקְנָה וְשֵׂיבָה קֹדֶם הַזְּמַן, (שֶׁהָיָה אָז בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם, וּבְנַי לֹא יִירְשׁוּ אֶת גְּדֻלָּתִי, כִּי הִנָּם אִתְּכֶם כְּאֶחָד מִכֶּם. **ג)** עֲנוּ בִי, הָעִידוּ בִי. כְּמוֹ "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" (שמות כ,ז). וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת. אֶת שׁוֹר מִי לָקַחְתִּי, הַאִם לָקַחְתִּי אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל מִישֶׁהוּ לַעֲבוֹדָתִי. וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי, כְּשֶׁהָיִיתִי הוֹלֵךְ מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי צָרְכֵיכֶם, הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁלִּי, וְלֹא לָקַחְתִּי מִשֶּׁל הַצִּבּוּר. אֶת מִי רַצּוֹתִי, מִלְּשׁוֹן רְצוּיָן וּשְׁבִירָה. לָקַחְתִּי כֹּפֶר, שֶׁיְּהֵא פִּדְיוֹן לוֹ עַל פִּשְׁעוֹ. וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ, וּבְתַמְּוּרַת הַכֹּפֶר הֶעְלַמְתִּי עֵינַי מִפִּשְׁעוֹ. וְאָשִׁיב לָכֶם, וְאָשִׁיב לְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶׁתֹּאמְרוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, וְאָשִׁיב לָכֶם תְּשׁוּבָה עַל כָּל מַה שֶׁנַּעֲשָׂה, מֵאֵיזֶה טַעַם נַעֲשָׂה. **ה)** וַיֹּאמֶר עֵד, כָּל הָעָם אָמַר "עֵד". וְרז"ל אָמְרוּ, שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "עֵד", אָמַר לָהֶם הקב"ה, אַתֶּם מְעִידִים עָלַי עַל מַה שֶׁבַּגְּלוּי, וַאֲנִי מֵעִיד עָלַי עַל מַה שֶׁבַּסֵּתֶר. וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית־דִּין שֶׁל מַטָּה. **ו)** אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר, הֲלֹא כֻּלְּכֶם יוֹדְעִים אֶת מַעֲשֵׂי ה׳ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן. וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו׳, וְעַל יְדֵי הַנִּפְלְאוֹת הָהֵם הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם. **ז)** צִדְקוֹת ה׳, הַצִּדְקוֹת שֶׁעָשָׂה ה׳.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

יא) אֶת יְרֻבַּעַל, הוּא גִּדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֶת בְּדָן, הוּא שִׁמְשׁוֹן, שֶׁבָּא מִשֵּׁבֶט דָּן. "בְּדָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". **יב)** וַה' אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם, לֹא דַּי לָכֶם שֶׁפִּשַּׁעְתֶּם בִּי, כִּי אַף בַּהקב"ה שֶׁהוּא מַלְכְּכֶם מְאַסְתֶּם בּוֹ מִמְּלֹךְ עֲלֵיכֶם. **יג)** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁעָבַר אֵין, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא מוֹלֵךְ בְּפֹעַל. וְהִנֵּה נָתַן ה', שֶׁהקב"ה הִסְכִּים שֶׁתַּמְלִיכוּ מֶלֶךְ. **יד)** אַחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה. **טו)** יַד ה', מַכַּת יַד ה'. בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם, כְּלוֹמַר, וְהָיְתָה בָּכֶם אַחַר שֶׁהָיְתָה בַּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרז"ל אָמְרוּ, "וּבַאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁיִּחְטְטוּ לְהוֹצִיא הַמֵּתִים מִקְּבָרֵיהֶם, שֶׁבָּעוֹן חַיִּים, מֵתִים נֶחְטָטִים. **טז)** הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וגו', וּכְשֵׁם שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת הָעִתִּים, כָּךְ אִם פְּגִעָה בָּכֶם מִלְחָמָה הָיָה כֹּחַ בִּתְפִלָּתִי לַעֲמֹד עַל הָאוֹיֵב, וְלֹא הֱיִיתֶם צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי חַי. **יז)** קָצִיר חִטִּים הַיּוֹם, חֹדֶשׁ סִיוָן.

עטרת מרים

וַיִּמְכֹּר אֹתָם מִסָּרָם בְּיַד הַגּוֹיִם, בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה הִתְפַּלְּלוּ לַה' וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָ: אֲבָל לֹא שָׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ לִלְחֹם מִלְחֲמָתָם:

יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל גִּדְעוֹן וְאֶת־בְּדָן שִׁמְשׁוֹן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל עם כִּי לֹא הָיוּ מוֹלְכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּצֵּל ה' אֶתְכֶם על יְדֵיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם הַיּוֹשְׁבִים מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: **יב** אֲבָל אַתֶּם כַּאֲשֶׁר וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם לַמִּלְחָמָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיֶה כַּאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לִפְנֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה כִּי אִם ־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוּא יִלָּחֵם מִלְחַמְתֵּנוּ, הֵנֵּם שֶׁיָּדוּעַ לָכֶם כִּי וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: **יג** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, מֵאַחַר אֲשֶׁר שְׁאֵלְתֶּם על מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ כִּי הִסְכִּים על יֶדְכֶם וְהִמְלִיכוּ: **יד** אַךְ אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְתִשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִّלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: **טו** וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה אָז לֹא יָסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ מִמְּכֶם, רַק וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: **טז** גַּם־עַתָּה אַחַר שֶׁהִסְכִּים לְהַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל אַף אִם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלֹא לְטוֹבָה יֶחְשַׁב: **יז** הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם וְהַמָּטָר לִקְלָלָה יֶחְשַׁב, וְעַם כָּל זֹאת

אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָ: יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: יב וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֵלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: יד אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם: יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל: יט וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל

אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר כִּי כֵּן יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַמְבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לְעַצְמְכֶם וּבְעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה בַּעֲבוּר חֵטְא שְׁאֵלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׁמוּאֵל עַל שֶׁהִמְלִיכוּ מֶלֶךְ בְּחַיָּיו, וּכְאִלּוּ מָאֲסוּ בוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עוֹד עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאָז, לַעֲשׂוֹת רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאִין לְהָשִׁיב. אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם וּיכֻפַּר הֶעָוֹן: וְחוּץ מִזֶּה....: **כא** וְלֹא תָסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳ כִּי | הַהֲלִיכָה הַהִיא הֵיא הַלִּיכָה אַחֲרֵי הַתֹּהוּ הָאֱלִילִים אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה וְאִין בָּהֶם מַמָּשׁ: **כב** כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם חוֹטְאִים לְפָנָיו לֹא־יִטֹּשׁ לֹא יַעֲזוֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֶן נִפְלָא שֶׁזְּכַר בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בַּגּוֹיִם שֶׁה׳ מוֹשִׁיעֲכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם סְגֻלָּה:

שי למורא

כא) הַתֹּהוּ, כִּנּוּי לָעֲבוֹדָה־זָרָה. **כב)** בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּצֵא שְׁמוֹ עֲלֵיכֶם שֶׁהוּא מוֹשִׁיעֲכֶם. כִּי הוֹאִיל ה׳, כִּי נִשְׁבַּע ה׳. לְעָם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: כא וְלֹא תָסוּרוּ כִּי | אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה: כב כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמּוֹלָד: יוֹם א׳, שָׁעָה 3 אַחַר הַצָּהֳרַיִם, 36 דַּקּוֹת וְ־15 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה
תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:
ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים:
ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ
אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ
שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא
הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא:
(ישראל) י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ
אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־
יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא
אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חָרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא
מֵעַפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים
אֶל־כֶּלִי:

המשך ביאור למס׳ גיטין ליום רביעי עמ׳ ב

1 שליח אחר. ולכן אָמַר לֵיהּ רבא לשליח, מְסוֹר מִילְּךָ – עדותך
2 שבפניך נכתב ונחתם הגט קַמֵּי דִּידָן – לפנינו, כדי דִּלְבָתַר –
3 שלאחר תְּלָתִין יוֹמִין מְשַׁוּרַנַּן – נעשה אנו שָׁלִיחַ במקומך וְיָהִיב לֵיהּ
4 – ואותו שליח יתן את הגט נִיחֲלָה – לאשה. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא,
5 וְהָא שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא נִיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא שבתוך שלושים יום אינו יכול
6 לגרש, ואיך יכול למנות שליח אחר לגרשה. אָמַר לְהוּ רבא לרבנן,
7 כֵּיוָן דִּלְבָתַר תְּלָתִין יוֹמִין מָצֵי מְגָרֵשׁ – כיון שלאחר שלושים יום
8 יכול לגרש, כְּשֶׁלִּיחַ שֶׁנִּיתַּן לְגֵירוּשִׁין הוּא, ויכול גם למנות שליח
9 אחר תחתיו. שאלוהו רבנן לרבא, וְלֵיחוּש שֶׁמָּא פְּיֵים הבעל את
10 האשה בתוך הזמן ונתייחד עימה, והגט הוא גט ישן. והגמרא
11 מוכיחה. מִי לֵא תְּנַן (עו:), הנותן גט לאשתו כשיוצא לדרך, ואמר
12 לה הרי זה גיטך שיחול מֵעַכְשָׁיו אִם לֹא בָּאתִי אליך מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים
13 עָשָׂר חֹדֶשׁ, אך אם אבוא בתוך הזמן, לא יחול הגט, ולבסוף מֵת
14 בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ והתקיים התנאי שלא בא בתוך הזמן, הדין
15 הוא שהֲרֵי זֶה גֵּט למפרע משעת הנתינה. וְהַוֵּינָן בָּהּ – ושאלה
16 הגמרא (שם) וְנֵיחוּש שֶׁמָּא פְּיֵים הבעל את אשתו בתוך הזמן
17 והתייחד עימה, וְאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא (שם) ליישב מדוע אין
18 חוששים לכך, הָכִי אָמַר אַבָּא מָרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שהמשנה שם
19 עוסקת בְּאוֹמֵר הבעל בבית דין בשעת מסירת הגט, נֶאֱמֶנֶת עָלַי
20 האשה שאם אבוא לערער על הגט שהוא גט ישן, תהא נאמנת
21 לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּאתִי ולא נתייחדתי עימה. ולכן אינו נאמן לערער על
22 הגט, וכל שכן שבית דין לא יערערו. ומדברי רב משמע, שאם לא
23 האמינה, יש לחוש שמא נתייחדו, ומדוע הכשיר רבא הגט שבא
24 לפניו. אִיכַּסִּיף – נכלם רבא. לְסוֹף אינַלֵּאי מִילְּתָא – התברר הדבר
25 דְּאֵרוּסָה הֲוַאי שעדיין לא נשאה, אָמַר רָבָא אִם אָמְרוּ בִּנְשׂוּאָה שיש
26 לחוש שמא הבעל התייחד עימה לפי שחביבה עליו ומחזר
27 לפייסה, האם יֹאמְרוּ שיש לחשוש לכך גם בַּאֲרוּסָה שעדיין לא
28 נתחבבה עליו, ויפה הורה רבא שאפשר לגרש באותו גט.
29 אָמַר רָבָא, הָא – דין זה וַדַּאי קָא מִיבַּעְיָא לָן – ודאי יש לנו להסתפק
30 בו,

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד משנה א

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק – "כי עדותיך שיחה לי" – בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק – "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על־מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה – כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן־הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק – "כי עדותיך שיחה לי" – פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם וברא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם־כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" -בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא[1], על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאני – כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על־פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ – פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש־שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר־חידוש:

"איזהו חכם" – חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה, איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" – על דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לוכד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה -גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" – במדרש[2] נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת־הנפש.

"איזהו מכובד" – ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להיפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות – אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא[3].

(שיחות קודש תש"מ – פרשת קורח)

1) תענית כ, א. 2) קהלת־רבה א, לד. 3) ראה תניא פרק לב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח באה"ק (פרשת שלח בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:36	5:36	8:25	8:26	9:06	9:07	10:19	10:20	13:16	13:17	19:45	19:47	20:15	20:17	19:27	20:29
חיפה (ק)	5:31	5:32	8:21	8:22	9:04	9:04	10:17	10:18	13:15	13:17	19:51	19:54	20:18	20:21	19:20	20:33
ירושלים (ק)	5:33	5:33	8:23	8:23	9:04	9:05	10:17	10:18	13:14	13:16	19:50	19:52	20:15	20:17	19:12	20:29
תל אביב (ק)	5:34	5:34	8:24	8:24	9:05	9:06	10:18	10:19	13:16	13:17	19:47	19:49	20:17	20:19	19:27	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	4:54	4:53	7:38	7:37	8:52	8:52	10:14	10:15	13:34	13:36	20:55	20:58	21:39	21:42	20:39	22:02
אוסטרליה, מלבורן (ה)	7:32	7:34	9:14	9:16	9:54	9:56	10:44	10:45	12:50	12:51	17:09	17:09	17:39	17:39	16:49	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	5:04	5:04	7:53	7:52	8:59	8:59	10:19	10:20	13:36	13:38	20:50	20:52	21:31	21:34	20:34	21:52
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:29	4:29	7:14	7:13	8:27	8:27	9:49	9:49	13:08	13:10	20:28	20:31	21:12	21:15	20:12	21:34
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:38	7:22	7:20	8:37	8:37	9:59	10:00	13:20	13:21	20:41	20:44	21:26	21:29	20:26	21:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:55	4:54	7:28	7:23	8:58	8:58	10:22	10:22	13:46	13:47	21:15	21:18	22:03	22:07	21:00	22:28
אוקראינה, קייב (ק)	4:47	4:46	7:17	7:10	8:50	8:50	10:14	10:14	13:38	13:40	21:09	21:12	21:57	22:01	20:54	22:23
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	5:33	5:34	8:19	8:20	8:56	8:57	10:06	10:07	12:56	12:58	19:11	19:13	19:38	19:40	18:53	19:51
איטליה, מילאנו (ק)	5:35	5:34	8:24	8:24	9:27	9:27	10:47	10:47	14:02	14:03	21:14	21:17	21:52	21:55	20:56	22:12
אקוואדור, קיטו (ה)	6:10	6:12	8:39	8:40	9:10	9:11	10:13	10:14	12:44	12:45	18:17	18:18	18:41	18:42	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	7:57	7:59	9:45	9:47	10:23	10:25	11:15	11:16	13:23	13:25	17:51	17:51	18:19	18:20	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	9:07	9:10	10:42	10:44	11:24	11:26	12:12	12:14	14:15	14:16	18:23	18:23	18:56	18:56	18:05	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:39	5:39	8:31	8:32	9:21	9:21	10:37	10:38	13:43	13:45	20:33	20:35	21:07	21:10	20:17	21:24
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:24	5:24	8:16	8:16	9:08	9:08	10:25	10:26	13:33	13:34	20:27	20:29	21:02	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:25	5:25	8:17	8:17	9:08	9:09	10:26	10:26	13:34	13:35	20:27	20:30	21:03	21:06	20:12	21:20
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:55	5:55	8:47	8:47	9:41	9:42	11:00	11:00	14:10	14:11	21:09	21:11	21:46	21:49	20:53	22:04
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:20	6:20	9:09	9:09	9:49	9:49	11:01	11:02	13:56	13:57	20:23	20:25	20:51	20:53	20:06	21:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:41	5:41	8:31	8:32	9:14	9:15	10:28	10:29	13:28	13:29	20:03	20:05	20:34	20:36	19:47	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:29	6:29	9:15	9:16	9:53	9:54	11:03	11:04	13:55	13:56	20:13	20:15	20:40	20:42	19:56	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:18	5:18	8:10	8:10	9:03	9:03	10:20	10:21	13:29	13:30	20:25	20:27	21:01	21:04	20:09	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:49	5:49	8:41	8:41	9:32	9:33	10:50	10:50	13:57	13:59	20:50	20:53	21:26	21:28	20:34	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:15	5:15	8:07	8:07	9:01	9:01	10:19	10:19	13:28	13:29	20:26	20:28	21:02	21:05	20:10	21:20
בוליביה, לה-פס (ה)	6:57	6:59	9:11	9:12	9:43	9:44	10:41	10:42	13:02	13:03	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:27	5:26	-	-	9:33	9:33	10:57	10:58	14:23	14:25	21:57	22:01	22:47	22:51	21:42	23:14
בלגיה, בריסל (ק)	5:29	5:28	7:50	-	9:34	9:34	10:58	10:58	14:23	14:25	21:56	21:59	22:45	22:48	21:40	23:11
ברזיל, סאן פאולו (ה)	6:45	6:47	8:50	8:52	9:24	9:25	10:19	10:21	12:36	12:38	17:32	17:33	17:54	17:54	17:10	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	6:32	6:34	8:38	8:39	9:11	9:13	10:07	10:08	12:24	12:26	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:43	-	-	8:50	8:50	10:15	10:15	13:41	13:43	21:19	21:22	22:08	22:11	21:05	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:40	4:39	-	-	8:53	8:53	10:19	10:20	13:51	13:52	21:37	21:40	22:33	22:37	21:25	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	4:44	4:43	-	-	8:53	8:53	10:19	10:19	13:48	13:49	21:30	21:34	22:22	22:26	21:14	22:51
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:16	5:15	7:50	7:46	9:18	9:19	10:42	10:43	14:06	14:07	21:35	21:38	22:22	22:26	21:19	22:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	6:51	6:53	8:53	8:54	9:27	9:29	10:22	10:23	12:37	12:38	17:29	17:30	17:49	17:50	17:05	18:00
הודו, מומבאי (ה)	6:00	6:01	8:43	8:44	9:17	9:18	10:26	10:27	13:11	13:13	19:16	19:18	19:42	19:44	18:59	19:54
הודו, פונה (ה)	5:57	5:58	8:40	8:40	9:14	9:15	10:22	10:23	13:07	13:09	19:11	19:13	19:37	19:39	18:54	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	4:46	4:46	7:33	7:32	8:43	8:43	10:04	10:05	13:23	13:24	20:40	20:43	21:24	21:27	20:25	21:46

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח באה"ק (פרשת שלח בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:28	4:28	7:20	7:20	8:12	8:12	9:29	9:30	12:38	12:39	19:32	19:35	20:08	20:11	19:17	20:26
יון, אתונה (ק)	6:02	6:02	8:54	8:54	9:41	9:42	10:57	10:58	14:02	14:03	20:47	20:50	21:21	21:23	20:32	21:37
מולדובה, קישינב (ק)	5:09	5:09	7:56	7:57	9:05	9:05	10:26	10:27	13:44	13:45	20:59	21:02	21:42	21:45	20:44	22:03
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:58	8:40	8:40	9:14	9:15	10:23	10:24	13:09	13:10	19:14	19:16	19:40	19:42	18:58	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:06	8:09	9:31	9:30	10:15	10:18	11:01	11:03	12:59	13:00	16:52	16:52	17:28	17:28	16:33	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	5:07	5:08	7:55	7:55	8:33	8:34	9:45	9:46	12:38	12:39	18:59	19:01	19:28	19:30	18:43	19:41
סין, בייג'ין (ח)	4:45	4:45	7:37	7:37	8:28	8:28	9:44	9:45	12:51	12:53	19:43	19:45	20:17	20:20	19:25	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	6:58	6:59	9:29	9:28	9:59	10:00	11:02	11:03	13:35	13:36	19:10	19:11	19:34	19:35	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	4:15	4:14	-	-	8:23	8:23	9:49	9:49	13:17	13:19	20:57	21:00	21:49	21:53	20:42	22:18
פרו, לימה (ח)	6:25	6:27	8:44	8:43	9:14	9:16	10:14	10:15	12:38	12:39	17:51	17:52	18:15	18:16	17:34	18:26
צרפת, ליאון (ק)	5:51	5:50	8:40	8:40	9:44	9:44	11:04	11:04	14:19	14:21	21:30	21:33	22:11	22:14	21:15	22:31
צרפת, פריז (ק)	5:47	5:46	8:27	8:29	9:47	9:47	11:09	11:10	14:31	14:32	21:56	21:59	22:39	22:42	21:38	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:45	8:18	8:17	8:48	8:49	9:52	9:53	12:27	12:28	18:08	18:09	18:32	18:33	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	5:36	5:35	8:27	8:27	9:24	9:25	10:43	10:44	13:56	13:57	21:02	21:05	21:37	21:40	20:43	21:56
קנדה, מונטריאול (ק)	5:05	5:05	7:54	7:55	8:58	8:58	10:18	10:18	13:33	13:34	20:44	20:47	21:23	21:26	20:27	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	5:31	5:31	8:22	8:22	9:06	9:07	10:20	10:21	13:21	13:23	19:59	20:01	20:31	20:33	19:43	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:19	4:18	-	-	8:36	8:35	10:04	10:04	13:39	13:40	21:33	21:37	22:34	22:39	21:18	23:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:46	3:44	-	-	8:06	8:05	9:35	9:35	13:13	13:14	21:17	21:21	22:18	22:23	20:58	22:59
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:25	4:24	7:12	7:11	8:21	8:21	9:42	9:43	13:00	13:02	20:17	20:20	20:59	21:03	20:01	21:21
שוויץ, ציריך (ק)	5:29	5:28	8:16	8:15	9:25	9:26	10:47	10:47	14:05	14:07	21:27	21:30	22:05	22:08	21:07	22:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:51	8:29	8:30	9:02	9:03	10:09	10:10	12:50	12:51	18:45	18:47	19:10	19:12	18:29	19:22

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377